سنن

للحافظ أبي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE

TERCEMESİ VE ŞERHİ

Terceme ve Şerheden:

HAYDAR HATİPOĞLU

KAHRAMAN YAYINLARI

HAYDAR HATİPOĞLU

سنن ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ VE ŞERHİ

4

Hadis No: 1248 - 1740

KAHRAMAN YAYINLARI

سنن

الحافظ ابي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

CİLT-4

Mütercim
Haydar HATİPOĞLU
(Varisleri)

Naşir
Kahraman Yayınları
Fethullah KAHRAMAN
(Varisleri)

KAHRAMAN YAYINLARI

Umumi Neşriyat No: 6
Kur'ân ve Hadis İlimleri Husûsi No: 1

İsteme Adresi:
KAHRAMAN YAYINLARI
Davutpaşa Cad. TİM2 No: 322
Topkapı-İstanbul
Tel: 0212 613 83 05
Fax: 0212 565 25 84

Sertifika No: 16133

İstanbul 2012

Dizgi: Ayyıldız Matbaası
Baskı: Ofis Matbaa Ltd. Şti.
Davutpaşa Kışla Cd. 75/386
Topkapı-İSTANBUL
Tel: 0212 576 47 15

سنن

الحافظ أبي عبد الله محمد بن يزيد القزويني

ابن ماجة

SÜNEN-İ İBNİ MÂCE TERCEMESİ ve ŞERHİ

CİLT - 4

Terceme ve Şerheden:
Haydar HATİPOĞLU
(Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi)

NEŞREDEN
KAHRAMAN YAYINLARI

بسم الله الرحمن الرحيم

(١٤٧) باب النهي عن الصلاة بعد الفجر وبعد العصر

147 — SABAH NAMAZINDAN SONRA VE İKİNDİ NAMAZINDAN SONRA NAMAZ KILMAKTAN NEHİY BÂBI

١٢٤٨ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ، وَأَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ صَلَاتَيْنِ : عَنِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ .

TERCEMESİ

1248) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Şüphesiz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **iki namazdan menetti: Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmaktan** (men etti.)"

١٢٤٩ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَحْيَى بْنُ يَعْلَى التَّيْمِيُّ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ ابْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ قَزَعَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ « لَا صَلَاةَ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ ، وَلَا صَلَاةَ بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ » .

TERCEMESİ

1249) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Salallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar hiç bir namaz olmaz ve sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar hiç bir namaz olmaz.»"

١٢٥٠ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ قَتَادَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَفَّانُ . ثنا هَمَّامٌ . ثنا قَتَادَةُ ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : شَهِدَ عِنْدِي رِجَالٌ مَرْضِيُّونَ ، فِيهِمْ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، وَأَرْضَاهُمْ عِنْدِي عُمَرُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا صَلَاةَ بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ . وَلَا صَلَاةَ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ » .

TERCEMESİ

1250) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

İçlerinde Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'ın **bulunduğu merdi** (= Güvenilir, doğru ve çok dindar) **bir çok adam — ki bence en merdisi Ömer** (Radıyallâhü anh)'**dir. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **şöyle buyurduğuna benim yanımda şahâdet ettiler** (= Bana bildirdiler):

«Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar hiç bir namaz olmaz ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar hiç bir namaz olmaz.»"

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerini Buhârî ve Müslim de rivâyet etmişlerdir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini de Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadisler, sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmayı yasaklamışlardır.

İslâm âlimleri bu iki vakitte kazâ namazlarının kılınmasının câizliğinde ittifak etmişlerdir. Delîlleri de Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd'un da rivâyet ettikleri 696 nolu Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ve 10. bâbta geçen diğer hadîslerdir. Oradaki hadîsler, unutularak veyâ uykuda kalınarak vaktinde kılınamayan namazların hatırlandığı veya uykudan kalkıldığı zaman kazâ edilmesini emrederler.

Şu halde bu hadîsler nâfile namazlar hakkındadır.

Hadîslerde **"Namaz olmaz"** denmiştir. Bundan maksat, bu vakitlerde nâfile namaz kılmayı menetmektir. Bu yasaklama mekruhluk içindir. Çünkü Kays bin Amr (Radıyallâhü anh) sabah namazından sonra iki rek'at namaz kılarken onu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) görmüş ve : **«Sabah namazının farzı iki rek'attır.»** buyurmuş, bunun üzerine Kays (Radıyallâhü anh) kıldığı namazın sabah sünneti olduğunu arz edince efendimiz sükût etmiştir. (1154 nolu hadîs)

BU İKİ VAKİTTE NÂFİLE KILMAK HAKKINDAKİ ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. Ebû Hanîfe ve arkadaşları : Bu hadîsleri delîl göstererek bu vakitlerde her türlü nâfile kılmak mekruhtur. Abdest namazı ve **"Tahiyyetü'l-Mescid"** namazı gibi bir sebebe dayalı nâfilelerle böyle bir sebebe dayalı olmayan nâfile arasında bir fark yoktur, demişlerdir.

Mâlik, Hasan-ı Basrî, Saîd bin el-Müseyyeb ve Alâ bin Ziyâd da böyle demişlerdir.

Alî bin Ebî Tâlib, İbn-i Mes'ûd, Ebû Hüreyre, Zeyd bin Sâbit, İbn-i Ömer ve İbn-i Amr (Radıyallâhü anhüm)'ın dâhil olduğu ashab'tan bir cemâat da böyle demiştir.

2. Şâfiî: Abdest almak, câmiye girmek gibi bir sebebe dayalı olarak kılınan abdest namazı ve "Tahiyyetü'l-Mescid" namazı gibi nâfileler kılınır demiştir. Delîli de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öğle namazının son sünnetini ikindi namazından sonra kılmasıdır. 1159 nolu hadis buna âittir.

Cumhur, Şâfiî'nin gösterdiği delîli kabul etmiyerek bu delîl, Peygamber (Sallallahü aleyhi ve Sellem)'e mahsus bir hüküm ifâde eder, demiştir.

3. H a n b e l î l e r ' e göre bu vakitlerde her çeşit nâfile kılmak haramdır. Sebebe dayalı olanla olmayan arasında fark yoktur. Yalnız tavaf sünneti müstesnâdır. Çünkü tavaf sünnetinin her zaman kılınabileceği 1254 nolu hadîsle bildirilmiştir.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde geçen "Merdî" kelimesi **'Rıza'** kökünden ism-i mefuldur. Yâni **'kendisinden râzi olunmuş kişi'** demektir. Tercemede parentez içi ifâdeyle belirttiğim gibi burada kasdedilen mânâ : 'Emniyeti, dürüstlüğü ve dindarlığı ile her yönden itimada şâyan' demektir.

Hadîsin : شَهِدَ عِنْدِي رِجَالٌ cümlesinin mânâsı : "...**adamlar benim yanımda söylediler, bildirdiler.**"

Yoksa sanıldığı gibi, hüküm vermeye esas tutulan şâhidlik mânâsı kasdedilmemiştir.

(١٤٨) باب ما جاء في الساعات التي تكره فيها الصلاة

148 — NAMAZ KILMANIN MEKRÛH OLDUĞU SAATLAR HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٢٥١ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا غُنْدَرٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ طَلْقٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْبَيْلَمَانِيِّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبَسَةَ؛ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقُلْتُ: هَلْ مِنْ سَاعَةٍ أَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنْ أُخْرَى؟ قَالَ «نَعَمْ. جَوْفُ اللَّيْلِ الْأَوْسَطُ. فَصَلِّ مَا بَدَا لَكَ حَتَّى يَطْلُعَ الصُّبْحُ. ثُمَّ انْتَهِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَمَا دَامَتْ كَأَنَّهَا حَجَفَةٌ حَتَّى تَبَشْبَشَ. ثُمَّ صَلِّ مَا بَدَا لَكَ حَتَّى يَقُومَ الْعَمُودُ عَلَى ظِلِّهِ. ثُمَّ انْتَهِ حَتَّى تَزِيغَ الشَّمْسُ فَإِنَّ جَهَنَّمَ تُسْجَرُ نِصْفَ النَّهَارِ. ثُمَّ صَلِّ مَا بَدَا لَكَ حَتَّى تُصَلِّيَ الْعَصْرَ. ثُمَّ انْتَهِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ، فَإِنَّهَا تَغْرُبُ بَيْنَ قَرْنَيِ الشَّيْطَانِ وَتَطْلُعُ بَيْنَ قَرْنَيِ الشَّيْطَانِ».

T E R C E M E S İ

1251) "... Amr bin Abese (136) *(Radıyallâhü anh)*'den; şöyle demiştir : **Ben (bir gün) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına**

---

(136) 283 nolu hadis bahsinde hal tercemesi geçmiştir.

vararak: Allah katında başka saattan daha sevimli (makbul) **bir saat var mı? diye sordum. Buyurdu ki:**

«Evet. Gecenin tam ortası (en makbul saattır.) **Artık** (o zamandan) **şafak sökünceye kadar sen dilediğin kadar nâfile kıl. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar, bir de** (doğduktan sonra) **kalkan gibi olduğu müddetçe ve parlayıncaya kadar namaz kılmaktan vazgeç. Sonra direk kendi gölgesi üzerine kalkıncaya kadar** (= güneş gök ortasına varıncaya kadar olan süre içinde) **dilediğin kadar nâfile kıl. Sonra güneş semânın ortasından sapıncaya kadar namaz kılmaktan vazgeç. Çünkü cehennem gündüzün tam ortasında tutuşturulur. Bundan sonra ikindi namazını kılıncaya kadar dilediğin nâfileleri kıl. İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmaktan vazgeç. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasında batar ve şeytanın iki boynuzu ortasında doğar.»"**

İ Z A H I

Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ahmed, Tahavî ve Beyhakî de bunu uzun ve kısa metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, gece yarısından şafak sökünceye kadar olan zamanın nâfile namaz ve sâir ibâdetler için en makbul zaman olduğuna delâlet eder. Allah katında çok sevimli ve daha makbul olmaktan maksat bu süre içinde yapılan ibâdetin Allah katında kabule daha şâyan olmasıdır.

Hadîste: Yeni doğan güneş kalkana benzetilmiştir. Çünkü o esnada harareti yoktur, ışığı yayılmamış ve bakılabilir, durumdadır.

Hadîsin: **«Direk kendi gölgesi üzerine kalkınca...»** cümlesinden maksat gündüzün tam ortasıdır. Bilindiği gibi güneş doğduğu zaman her cismin gölgesi uzundur. Güneş yükseldikçe gölge kısalır ve istiva zamanı yâni güneş semânın tam ortasına vardığında gölgelerin kısalması son haddini bulmuş olur. Yere dikilen bir direğin gölgesine dikkat edilirse gölgesi kısala kısala istivâ zamanı direğin gölgesi çok az olur. Mekke ve Medine ile bunların dolaylarında yılın en uzun günlerinde —yaz mevsiminin başında— yere dikilen direğin gölgesi istiva zamanında kalmıyor ve o anda direk sanki gölgesinin üzerine kalkmış olur. Hadîsin: حَتّٰى يَقُومَ الْعَمُودُ عَلٰى ظِلِّهِ = **«Direk gölgesi üzerine kalkıncaya kadar...»** cümlesi bunu ifâde eder. Ve

maksat, güneşin semânın ortasına geldiği anı ifâde etmektir ki bu ana "İstiva" zamanı denir.

Hadîsin: **«Çünkü cehennem gündüzün tam ortasında tutuşturulur»** ve: **«Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasında batar ve iki boynuzu arasında doğar»** cümlelerine gelince bu hususta H a t t â b î şöyle der:

"Bir şeyin haram kılınması veyâ bir şeyden menetmek için neden olarak zikredilmiş olan bâzı hususlar var ki bunların anlamlarını, gözlem ve duygu yolu ile idrak etmek mümkün değildir. Meselâ cehennemin, gündüzün tam ortasında tutuşturulması ve güneşin şeytanın boynuzları arasında doğması ve batması bu vakitlerde namaz kılmanın yasaklanması için neden gösterilmiştir. Biz kısır aklımızla ve duygu organlarımızla bunu idrak etmekten âciziz. Hâl böyle olunca yapılacak şey bunlara îman etmek, verilen malûmatı aynen kabul etmek ve bunların hüküm kısmına yönelmektir."

El-Menhel yazarı: "Güneşe tapanlar güneş doğarken ve batarken ona secde ederler. Şeytan da bu durumu bildiği için güneş doğarken ve batarken başını ufukta güneşin hizâsına getiriyor ki güneşe tapanlar secde ederken ona da secde etmiş olsunlar. Şeytanın boynuzlarından maksat başının iki tarafıdır. Şeytan ve askerleri bu sırada çok aktif davrandıkları için mü'minlerin namazlarını karıştırıp bozmaya hazırdırlar. O esnada putlara tapınılıyor. Bu nedenle o sırada namaz kılmak yasaklanmıştır.

Güneş semânın ortasına geldiği vakit, güneşe tapanlar ona secde ederler. Şeytan kendisine de secde edilsin diye güneşe yaklaşır. Kâfirler o sırada yaptıkları batıl secdelerle ilâhî azaba bir kat daha müstahak olmakla cehennemi tutuşturmuş olurlar. O müşriklere benzemesinler, diye mü'minler o saatta namaz kılmaktan menedilmiştir."

Hadis şu vakitlerde nâfile namaz kılmayı menetmiştir:

1. Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar.
2. İkindi namazından sonra güneş batıncaya kadar.
3. Güneş doğarken ve bir mızrak boyu yükselinceye kadar.
4. Güneş semânın ortasına vardığı zaman — ki buna 'İstivâ' zamanı denir. —
5. Güneş batarken.

Bu beş vakitten ilk ikisinin başlangıcı kişinin namaz kılmasına bağlıdır. Yâni fecirden sonra ne zaman sabah namazını kılarsa, na-

mazdan sonra yasak vakit başlamış olur. Kezâ ikindi vakti girdikten sonra ne zaman ikindi namazını kılarsa bundan sonra yasak vakit başlamış olur.

Bu iki vakitte namaz kılmakla ilgili âlimlerin görüşlerini bundan önceki bâbta izah ettim.

Diğer üç vakit ise bağımsız ve sâbittir. Bu üç vakitte namaz kılmakla ilgili âlimlerin görüşlerini **el-Menhel** yazarı şöyle anlatır:

1. Ebû Hanîfe ve arkadaşları: Bu vakitlerde hiç bir namaz kılınamaz. Ne farz, ne vâcip, ne sünnet, ne de edâ olarak ne de kazâ olarak kılınır. Kılınacak olsa bile fâsittir, bâtıldır. Yalnız şu namazlar bundan müstesnâdır, demişlerdir.

Günün ikindi namazı, cenâze namazı, tilâvet secdesi, bir de Ebû Yûsuf'a göre Cuma günü **İstivâ** zamanı kılınacak nâfile namaz.

(**El-Menhel** yazarı, istisnâ edilen namazlara âit delilleri zikretmiştir. Oraya mürâcaat edilsin.)

2. Şâfiî mezhebine mensup âlimler: Bu vakitlerde bir sebebe dayalı olmayan nâfile namaz kılmak mekruhtur. Fakat bir sebebe dayanan nâfile namaz ve farz namaz kılmabilir. Ancak günün sabah namazını güneş doğacağı zamana ve ikindi namazını güneşin batacağı zamana bile bile tehir etmek câiz değildir, demişlerdir.

3. Hanbelîler'e göre, bu üç vakitte hiç bir nâfile kılınamaz, kılınacak olsa bile bâtıldır, sebebe bağlı olan nâfile ile bağlı olmayan nâfile arasında bir fark yoktur. Yalnız Cuma günü istivâ zamanı **"Tahiyyetü'l-Mescid"** namazı kılınabilir. Bunlara göre cesedin bozulması tehlikesi olmadıkça bu üç vakitte cenâze namazını kılmak haramdır. Böyle bir zarûret olunca kılınabilir. Bu vakitlerde, kazâya kalmış olan farz namazları kazâ etmek kerâhetsiz olarak câizdir.

4. Mâlikîler'e göre, güneş doğarken ve batarken bir sebebe dayalı olanlar dâhil her türlü nâfile namaz kılmak haramdır. Kezâ bozulma tehlikesi olmadıkça cenâze namazını kılmak da haramdır. Fakat farz namazların edâsı da kazâsı da yapılabilir.

İstivâ zamanına gelince bu vakitte her tür namaz kılınabilir.

Zerkânî, **el-Muvatta'** şerhinde şöyle der: Cumhur ve üç mezheb imamları, istivâ zamanında namaz kılmanın mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Mâlik ise bu hadîsi (yâni 1253 nolu Abdul-

l a h e s - S u n a b i h i ' nin hadîsini) rivâyet etmesine rağmen istivâ zamanında namaz kılmakta kerâhet yoktur, demiştir."

١٢٥٢ – حدّثنا الحسن بن داود المنكدري . ثنا ابن أبي فديك ، عن الضحّاك ابن عثمان ، عن المقبري ، عن أبي هريرة ؛ قال: سأل صفوان بن المعطّل رسول الله ﷺ فقال : يا رسول الله! إنّي سائلك عن أمر أنت به عالم وأنا به جاهل . قال « وما هو ؟ » قال : هل من ساعات الليل والنهار ساعة تكره فيها الصلاة ؟ قال « نعم . إذا صليت الصبح ، فدع الصلاة حتى تطلع الشمس . فإنها تطلع بقرني الشيطان . ثم صلّ فالصلاة محضورة متقبّلة حتى تستوي الشمس على رأسك كالرمح . فإذا كانت على رأسك كالرمح فدع الصلاة . فإن تلك الساعة تسجر فيها جهنم وتفتح فيها أبوابها . حتى تزيغ الشمس عن حاجبك الأيمن . فإذا زالت فالصلاة محضورة متقبّلة حتى تصلّي العصر . ثم دع الصلاة حتى تغيب الشمس » .

في الزوائد : إسناده حسن .

TERCEMESİ

1252) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Safvân bin el-Muattal (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e :

— Yâ Resûlallah! Senin bildiğin ve benim bilmediğim bir şeyi sana sormak istiyorum, dedi. Efendimiz :

— Nedir o?» buyurdu. Safvân (Radıyallâhü anh) :

— Gece ve gündüz saatlarından namaz kılmanın mekruh olduğu bir saat var mıdır? diye sordu. Efendimiz :

— «Evet. Sabah namazını kıldığın zaman artık güneş doğuncaya kadar namaz kılmayı bırak. Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu ile beraber doğar. Doğduktan sonra güneş senin başın üzerinde mızrak gibi dik duruncaya kadar (geçen süre içinde) namaz kıl. Çünkü bu sırada kılınan namazda melekler hazır bulunur ve o namaz makbuldür. Güneş senin başın üzerinde mızrak gibi (dik) olunca namaz kılmayı bırak. Çünkü o saat öyle bir saattır ki, onda cehennem tutuşturulur ve onda cehennem kapıları açılır. Güneş senin sağ başından sapıncaya kadar (devam eder). Güneş sapınca sen ikindi namazını

kılana kadar kılınan namaz makbuldür. Ve melekler onda hazır bulunurlar. İkindi namazını kıldıktan sonra güneş batıncaya kadar namaz kılmayı bırak» buyurdu."

Not : Bunun isnadının hasen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

١٢٥٣ – حدثنا إسحاق بن منصور . أنبأنا عبد الرزاق . أنبأنا معمر ، عن زيد ابن أسلم ، عن عطاء بن يسار ، عن أبي عبد الله الصنابحي ؛ أن رسول الله ﷺ قال « إن الشمس تطلع بين قرني الشيطان (أو قال يطلع معها قرنا الشيطان) فإذا ارتفعت فارقها . فإذا كانت في وسط السماء قارنها . فإذا دلكت (أو قال زالت) فارقها . فإذا دنت للغروب قارنها . فإذا غربت فارقها . فلا تصلوا هذه الساعات الثلاث » .

في الزوائد : إسناده مرسل ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1253) "... Ebû Abdillah es-Sunâbihî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre ; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir.

«Şüphesiz güneş, şeytanın iki boynuzu arasında doğar.» (Yâhut buyurdu ki :

«Şeytanın iki boynuzu güneşle beraber doğar.») Güneş yükselince şeytan ondan ayrılır. Güneş semânın ortasında olunca şeytan güneşle beraber olur. Güneş batıya yönelince (yâhut buyurdu ki : «ayrılınca») şeytan güneşten ayrılır. Güneş guruba yaklaşınca şeytan onunla beraber olur. Güneş batınca şeytan ondan ayrılır. Bunun için bu üç saatta namaz kılmayınız»"

Not : İsnadının mürsel ve ricâlinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Ebû Abdillah (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, güneş doğarken, batarken ve semânın ortasında olduğu zamanlarda namaz kılmanın yasak olduğuna delâlet eder. Bunda geçen : 'Şeytan boynuzlarının güneşle beraberliği' ile ilgili bilgi yukarıda verilmiştir. Ancak notta işâret edildiği gibi hadîs mürseldir. Çünkü Ebû Abdillah es-Sünâbihî (Radyallahü anh) Peygamber (Sal-

lallahü Aleyhi ve Sellem)'i görmemiş, vefâtından üç gece sonra Medîne'ye varmıştır. Bu zâtın adı Abdurrahman bin Useyle'dir. Hicâz'lılar kendisinden rivâyet etmişlerdir. Kendisi Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiş, kendisinden de Süveyd bin Gufle ve İbn-i Muhayrîz rivâyette bulunmuştur. İbn-i Sa'd Onu sıka saymıştır. İbn-i Zehebî'nin dediğine göre Abdülmelik'in hilâfeti devrinde vefât etmiştir. (137)

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi de mezkûr üç vakitle beraber bir de sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar ve ikindi namazından sonra güneş batıncaya kadar olan vakitlerde namaz kılmayı yasaklar.

(١٤٩) باب ما جاء في الرخصة في الصلاة بمكة في كل وقت.

149 — MEKKE'DE HER VAKİT NAMAZ KILINABİLECEĞİ HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٢٥٤ — حدثنا يحيى بن حكيم. ثنا سفيان بن عيينة، عن أبي الزبير، عن عبد الله بن بابيه، عن جبير بن مطعم؛ قال: قال رسول الله ﷺ « يا بني عبد مناف! لا تمنعوا أحدا طاف بهذا البيت وصلى. أية ساعة شاء من الليل والنهار ».

TERCEMESİ

1254) "... Cübeyr bin Mut'im *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ey Abdi Menâf oğulları! Gece ve gündüzün herhangi bir saatında bu beyti (Kâ'be'yi) tavaf eden ve namaz kılan hiç kimseye mâni olmayınız.»"

İZAHI

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Şâfiî, Ahmed, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân, Dârekutnî ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, gece ve gündüzün her saatında Kâ'be'yi tavâf etmenin meşrûluğuna delâlet eder. Bundan önceki bâbta, namaz kılmanın

(137) Hulâsa: 231

mekrûh olduğu bildirilen vakitlerde de K â ' b e ' nin tavâf edilebileceği husûsunda âlimler müttefiktir. Delîl de bu hadîstir.

Hadîste geçen namaza gelince; bununla tavâf namazının kasdedilmiş olması muhtemeldir. Tavâfla birlikte zikredilmesi bu ihtimali kuvvetlendirir. Bütün namazların kasdedilmesi ihtimali de vardır.

Ş â f i î âlimler ve A h m e d bu ve benzeri E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini delîl göstererek mekrûh vakitler dâhil gece ve gündüzün her saatında tavâf namazının kılınabildiğine hükmetmişlerdir. Diğer namazlar da aynı delîl gereğince M e k k e ' de her zaman kılınabilir, M e k k e için mekrûh vakitler söz konusu değildir, demişler.

H a n e f î l e r ve M â l i k î l e r : M e k k e, diğer şehirler gibidir. Mekrûh vakitlerde orada da namaz kılınmaz, demişlerdir. Bu grubtaki âlimler, mekrûh vakitlere âit hadîslerdeki umumîliği tutarak, onları bu hadîse tercih etmişlerdir.

El-Menhel yazarı ilk grubun görüşüne taraftar çıkarak hadîslerin arasını bulmak mümkündür. Bu bâbtaki hadîs ve benzerleri, mekruh vakitlere âit hadîsleri hususîleştirmiş, denilebilir, diyor.

(١٥٠) باب ما جاء فيما إذا أخّروا الصلاة عن وقتها

150 — (FARZ) NAMAZI (İHTİYAR) VAKTİNDEN TEHÎR ETTİKLERİ ZAMAN HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٢٥٥ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . انا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ زِرٍّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَعَلَّكُمْ سَتُدْرِكُونَ أَقْوَامًا يُصَلُّونَ الصَّلَاةَ لِغَيْرِ وَقْتِهَا . فَإِنْ أَدْرَكْتُمُوهُمْ فَصَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ لِلْوَقْتِ الَّذِي تَعْرِفُونَ . ثُمَّ صَلُّوا مَعَهُمْ وَاجْعَلُوهَا سُبْحَةً » .

T E R C E M E S İ

1255) "... Abdullah bin Mes'ûd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*, şöyle buyurdu, demiştir :

«Namazı vaktinden sonra kılan cemâatlara yetişmeniz umulur. Eğer onlara yetişirseniz, bildiğiniz vakitte evlerinizde namazınızı kılınız. Sonra onlarla (tekrar) **kılınız ve onlarla kıldığınızı nâfile yapınız.»**"

١٢٥٦ – حدثنا محمد بن بشار . ثنا محمد بن جعفر . ثنا شعبة ، عن أبي عمران الجوني ، عن عبد الله بن الصامت ، عن أبي ذر ، عن النبي ﷺ قال « صل الصلاة لوقتها . فإن أدركت الإمام يصلي بهم فصل معهم ، وقد أحرزت صلاتك . وإلا فهي نافلة لك » .

TERCEMESİ

1256) "... Ebû Zer *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Sen namazını vaktinde kıl. Eğer imam, cemâata vaktinde namaz kıldırırken sen ona yetişirsen namazını onlarla beraber kıl. Bu durumda sen (vaktinde ve cemâatla) **namazını kılmış olursun. Eğer böyle olmazsa,** (yâni imam vaktinden sonra cemâata kıldıracaksa, sen vaktinde namazını kıl. Sonra onlarla da kıl.) **artık onlarla** (tekrar) **kıldığın namaz senin için nâfiledir.»**"

١٢٥٧ – حدثنا محمد بن بشار . ثنا أبو أحمد . ثنا سفيان بن عيينة ، عن منصور ، عن هلال بن يساف ، عن أبي المثنى ، عن أبي أبي ، ابن امرأة عبادة بن الصامت ، يعني عن عبادة بن الصامت ، عن النبي ﷺ قال « سيكون أمراء تشغلهم أشياء . يؤخرون الصلاة عن وقتها . فاجعلوا صلاتكم معهم تطوعا » .

TERCEMESİ

1257) "... Ubâde bin es-Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*, şöyle buyurmuştur:

«Bâzı işlerle meşgûl olup namazı vaktinden geciktiren bir takım emirler olacaktır. (Siz namazınızı vaktinde kılınız ve) **onlarla beraber kıldığınız namazınızı nâfile yapınız.»**"

İZAHI

İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin benzerini Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Ebû Zer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Buradaki metin kısa olduğu için parentez içi ifâdelerle,

kasdedilen mânâyı anlatmaya çalıştım. E b û D â v û d ' un rivâyetinde efendimiz'e âit metin şöyledir:

صَلِّ الصَّلاَةَ لِوَقْتِهَا فَإِنْ أَدْرَكْتَهَا مَعَهُمْ فَصَلِّهَا فَإِنَّهَا لَكَ نَافِلَةٌ

= **Sen namâzını vaktinde kıl. Sonra onlarla beraber kılmaya yetişirsen (tekrar) kıl. Çünkü onlarla kıldığın, senin için bir nâfiledir.»**

U b â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin benzerini E b û D â v û d ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d ' un rivâyetinde efendimizin buyruğundan itibaren metin meâlen şöyledir:

«Şüphesiz benden sonra başınızda öyle emîrler olacak ki bâzı şeylerle meşgûliyetleri yüzünden namazı vaktinde kılmıyacaklar ve nihâyet namaz vakti çıkmış olacaktır. O zaman siz namazınızı vaktinde kılınız.»

Bir adam: Yâ Resûlallah onlarla beraber (tekrar) kılayım mı? diye sordu. Efendimiz:

«Evet. Eğer dilersen.» buyurdu.

Bu bâbtaki hadîslerde geçen: **"Namaz vaktinden"** maksat ihtiyar vaktidir. Sıhhat vakti değildir. Yâni namazı geciktirmektir. Tamâmen vakti çıkıncaya kadar kılmamak ve kazâya bırakmak değildir. 'Namaz' Kitabının birinci bâbında 5 vakit namazın fazîlet vakti, ihtiyâr vakti ve sıhhat vaktinin bulunduğu ve en makbulünün fazîlet vaktinde, hiç olmazsa ihtiyar vaktinde namaz kılmanın ve daha sonraya bırakmamanın önemi anlatılmıştır.

N e v e v î : 'Bu hadîslerde geçen tehirden maksat, namazı büsbütün vaktinden çıkarmak değil, ihtiyar vaktinden sonraya bırakmaktır. Çünkü mütekaddimîn ve müteahhirîn emîrlerden nakledilmiş olan durum, bâzı emîrlerin namazı ihtiyâr vaktinden sonraya bırakmalarıdır. Hiç bir emîrin namazı, vaktinden çıkardığı yâni kazâya bıraktığı naklolunmamıştır. Şu halde bu hadîsleri vuku bulmuş olan duruma uygun yorumlamak gerekir,' demiştir.

E l - A y n î ; bu yoruma itiraz ederek: Fâsık halîfelerin ve zâlim sultanların değil, namazı kazâya bırakmak, büsbütün namazı terkettikleri bir gerçektir, demiştir.

Bence N e v e v î ' nin yorumu uygundur. Çünkü hadîslerde, bâzı emîrlerin namazı vaktinden çıkararak kıldıracakları bildiriliyor ve ferdlerin evlerinde vaktinde namaz kıldıktan sonra onlarla berâ-

ber tekrar kılmaları uygun görülüyor. Demek ki hadîslerde durumları anlatılan emirler namazı büsbütün bırakanlar değil, geciktirenlerdir. Namazları tamamen vaktinden çıkararak bunları cemâatla berâber ve kazâ durumunda kılmayı itiyad hâline getirmiş olan emirler bilinmediğine göre tehirden maksat, ihtiyar vaktinden çıkarmak olmalıdır.

İmam namazları ihtiyar vaktinden çıkardığı takdirde ferdlerin ihtiyar vaktinde namaz kılmaları ve sonra cemâatla tekrar o namazı kılmalarının hikmeti vaktin fazîletini kazanmak, cemâata muhâlefet etmemek, Ülü'l-emre karşı gelmemek ve müslümanlar arasında bulunması gerekli birliği zedelememektir.

Hadîsler, ilk namazın farz yerine geçtiğini ve ikinci kez kılınan namazın nâfile hükmünde olduğunu açıkça belirtirler. Cumhûrun kavli de budur.

Mâlikîler'in meşhur kavline göre kişi, hangisini kabul buyuracağını Allah Teâlâ'ya bırakarak ikinci defa namaza durur.

Hadîslerdeki hüküm umumîdir. Yâni sabah ve ikindi namazı da bu hükme dâhildir. Sabah ve ikindi namazlarından sonra namaz kılmanın memnuluğuna âit 147. bâbtaki hadîsler, bu bâbtaki hadîslerle hususîleştirilmiştir. Yâni bu hüküm müstesnâdır.

Hanefîler, sabah ve ikindi namazı tekrar kılınamaz. 147. bâbtaki hadîsler, tekrar kılmaya mânidir, demişlerdir. Onlara göre akşam farzı tekrar kılındığında imam selâm verince kişi bir rek'at daha ekler. Çünkü tek rek'atlı nâfile yoktur.

Mâlikîler ve Hanbelîler de: Üç rek'atlı nâfile olmadığını ve kılınan ikinci namazın nâfile olması ihtimalini gerekçe göstererek akşam namazı ikinci kez kılınmaz, demişlerdir .

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. İmam, namazı müstehab vaktinden tehir ettiği zaman, kişilerin fazîlet veyâ ihtiyar vaktinde münferiden namazlarını kılmaları ve cemâat fazîletini kazanmak için ikinci kez imamla beraber kılmaları matlûbtur.
2. Günah olmayan hususlarda Ülü'l-emre itâat etmek matlûbtur. Özellikle tefrika ve fitne çıkacak işlerden kaçınmalı.
3. Namazlarda fazîlet vaktine ve cemâata önem verilmelidir.

4. Namazı ihtiyar vaktinden geciktirmek fenadır.

5. Hadîsler efendimizin mûcizesini ihtivâ eder. Çünkü E m e - v î l e r devrinden bu zamana kadar geçen sürede bâzı meşgûliyetler dolayısıyla namazları ihtiyar vaktinden çıkaran nice emîrlere rastlanmıştır.

(١٥١) باب ما جاء في صلاة الخوف

151 — (SAVAŞTA) TEHLİKE ZAMANINDA NAMAZ KILMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

Salâtü'l-Havf : Korku namazı diye adlandırılan savaş esnasında namaz kılmak demektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından muhtelif şekillerde kılınmıştır. Bunlar incelendiğinde düşman saldırısına karşı gerekli tedbir alınmak sûretiyle en ihtiyâtlı bir tarzda kılındığı görülür. Tehlike dolayısıyla namaz kılınırken amel-i kesîr denilen ve normal zamanlarda yapılması namazı bozan hareketler meşrû kılınmıştır. Salât-ı Hafv, Nisâ sûresinin 101. ve 102. âyetleriyle sâbit olduğu gibi bu bâbta bir kısmı rivâyet edilen sahîh hadîslerle sâbittir. Bu namaz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanına mahsus değildir. Çünkü ondan sonra da sahâbîler tarafından kılınmıştır. Bu bâbta bâzı şekilleri rivâyet edilmiştir. Hepsi câizdir. Her imam bâzı şekilleri tercih etmiştir. Hadîslerin terceme ve îzahına geçmeden önce memleketimizde mensûbu bulunan H a n e f î ve Ş â f i i mezheblerine göre seçilmiş olan şekilleri kısaca anlatmak yararlı olur.

1. H a n e f î mezhebine göre düşman kıble yönünde olsun olmasın şöyle kılınır :

İmam cemâatı iki gruba ayırarak bir grubu düşmana karşı nöbet beklemekle görevlendirir. Diğer grupla namaza durur. Namaza duran grup, iki rek'atli namazın bir rek'atini, üç ve dört rek'atli namazların iki rek'atini imamla beraber kıldıktan sonra namaza ara vererek gidip düşmana karşı duracak ve düşmana karşı bekliyen grup, gelip kendilerini bekliyen imama uyacaklar. İmam, bunlarla beraber kalan namazı kılıp, kendi namazı bitince imam selâm verecek ve düşmana karşı gidip duracak. İlk grup gelip kalan rek'atleri kırâatsız olarak kılıp namazını tamamlıyacak ve selâm verecek. Bunlar tekrar nöbete geçtikten sonra ikinci grup gelip namazını tamamlıyacak ve selâm verecektir. İkinci grup mesbûkî durumunda olduğu için kalan rek'atleri kılarken kırâat yapacaktır.

Şiddetli korku hâlinde herkes süvari olarak ve kendi kendine namaz kılacaktır. Bu takdirde yaya yürümekle namaz bozulur.

Hanefî âlimleri bu şekli 1258 nolu İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsinden ve bunun benzeri olan İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un hadîsinden almışlardır.

2. Şâfiî mezhebine göre düşman Kıble tarafında ise bütün cemâat iki saf hâlinde ve yüzleri düşmana dönük olduğu halde Kıble'ye doğru imamla beraber namaza başlıyacaklar, birlikte birinci rek'atin rükûunu yapıp doğrulduktan sonra imam ve ilk saf secde edecekler, ikinci saf ayakta bekliyecek. İmam ve ilk saf ikinci rek'ata kalkınca ikinci saftakiler secdeye varıp kalkacaklar. İkinci rek'ata başlanınca ilk saf geriliyecek ve ikinci saf ilerliyerek birinci safın yerini alacak. Sonra birlikte ikinci rek'atın rükûuna varıp kalkacaklar. Daha sonra imamın arkasına geçmiş olanlar, imamla beraber secdelerini yaptıktan sonra oturunca hâlen ikinci safta olanlar secdelerini yapıp teşehhüdde imama yetişecekler ve böylece namaz bitirilecek. Bu şekil 1260 nolu hadîs ve benzerlerine dayanmıştır.

Düşman kıble yönünden başka bir yönde ise namaz iki şekilde kılınabilir:

a — İmam cemâatı iki gruba ayırarak her gruba birer defa tam namaz kıldıracak. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **Batn-ı Nahil**'deki kıldırışı böyledir.

b — İmam bir grupla bir rek'at kıldıktan sonra ikinci rek'ata kalkınca bu grup imamdan ayrılarak herkes kendi kendine, kalan rek'atleri kılıp selâm verir ve düşmana karşı nöbete geçer. İmam ayakta ikinci grubu bekler. Nöbeti birinci gruba devreden ikinci grup, gelip imama uyacaklar ve imam bunlara bir rek'at kıldıracak ve oturacak; cemâat, oturmadan ikinci rek'ata kalkıp bunu kıldıktan sonra onları bekliyen imama teşehhüdde yetişecekler ve birlikte selâm verecekler.

Mâlik, Ahmed ve Dâvûd da bu şekli tercih etmişlerdir.

Tehlike büyük olduğu takdirde herkes mümkün olduğu şekilde yaya veya binici olarak namaz kılacakt

١٢٥٨ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا جَرِيرٌ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، فِي صَلَاةِ الْخَوْفِ « أَنْ يَكُونَ الْإِمَامُ يُصَلِّي بِطَائِفَةٍ مَعَهُ . فَيَسْجُدُونَ سَجْدَةً وَاحِدَةً . وَتَكُونُ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْعَدُوِّ .

ثُمَّ يَنْصَرِفُ الَّذِينَ سَجَدُوا السَّجْدَةَ مَعَ أَمِيرِهِمْ. ثُمَّ يَكُونُونَ مَكَانَ الَّذِينَ لَمْ يُصَلُّوا، وَيَتَقَدَّمُ الَّذِينَ لَمْ يُصَلُّوا فَيُصَلُّوا مَعَ أَمِيرِهِمْ سَجْدَةً وَاحِدَةً. ثُمَّ يَنْصَرِفُ أَمِيرُهُمْ وَقَدْ صَلَّى صَلَاتَهُ. وَيُصَلِّي كُلُّ وَاحِدٍ مِنَ الطَّائِفَتَيْنِ بِصَلَاتِهِ سَجْدَةً لِنَفْسِهِ. فَإِنْ كَانَ خَوْفٌ أَشَدَّ مِنْ ذَلِكَ، فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا».

قَالَ: يَعْنِي بِالسَّجْدَةِ الرَّكْعَةَ.

TERCEMESİ

1258) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) salât-ı havf hakkında şöyle buyurdu, demiştir :

«İmam bir grubla namaza başlar, birlikte bir secde (rek'at) kılarlar. Bir grup da namaza duranlar ile düşman arasında bulunur. Sonra emîrle berâber bir rek'at kılmış olanlar gidip düşmana karşı (bekliyen ve) henüz namaz kılmamış olanların yerinde bulunacak. Bu defa namaz kılmamış olan grup gelip emîrleri ile beraber bir secde (rek'at) kılacaklar. Sonra emîr, kendi namazını bitirmiş olarak çıkıp gidecek ve her grup kendi kendine kalan bir rek'ati kılacaktır. Eğer daha şiddetli bir korku varsa herkes kendi kendine yaya veyâ binici olarak namaz kılacaktır.»

Râvi demiştir ki : Secde ile rek'at kastediyor."

İZAHI

Buhârî, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâi, Tahavî ve Beyhakî de bunu benzer lafızlarla rivayet etmişlerdir.

Ebû Hanîfe, Onun arkadaşları, Evzâî ve Mâlikîler'den Eşheb bu şekli seçmişlerdir. El-Menhel yazarının beyânına göre bu şekilde namaz kılınırken imam selâm verdikten sonra ikinci grubun düşmana karşı durmak üzere gitmesi ve birinci grubun geri dönerek kalan namazı eski yerlerinde kılması Hanefi'lerce mendubtur. Şâyet geri dönmeyip oldukları yerde na-

mazını tamamlarsa câizdir. İkinci grubun da daha sonra eski yerlerine dönüp orada namazını tamamlaması menduptur.

İbnü'l-Hümâm, Fethü'l-Kadîr'de bu hadîsi ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un hadîsini zikrettikten sonra: 'Bu hadislerin Ebû Hanîfe'nin seçtiği kılış tarzının tamamına delâlet etmediği açıktır. Ebû Hanîfe'nin görüşüne eksiksiz delâlet eden hadîs, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunan hadîstir.' demiştir.

١٢٥٩ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ. حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الأَنْصَارِيُّ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ خَوَّاتٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ ، فِي صَلَاةِ الْخَوْفِ ، قَالَ : يَقُومُ الإِمَامُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ . وَتَقُومُ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَهُ. وَطَائِفَةٌ مِنْ قِبَلِ الْعَدُوِّ . وَوُجُوهُهُمْ إِلَى الصَّفِّ . فَيَرْكَعُ بِهِمْ رَكْعَةً. وَيَرْكَعُونَ لِأَنْفُسِهِمْ وَيَسْجُدُونَ لِأَنْفُسِهِمْ سَجْدَتَيْنِ فِي مَكَانِهِمْ. ثُمَّ يَذْهَبُونَ إِلَى مَقَامِ أُولَئِكَ. وَيَجِيءُ أُولَئِكَ. فَيَرْكَعُ بِهِمْ رَكْعَةً . وَيَسْجُدُ بِهِمْ سَجْدَتَيْنِ . فَهِيَ لَهُ ثِنْتَانِ وَلَهُمْ وَاحِدَةٌ . ثُمَّ يَرْكَعُونَ رَكْعَةً وَيَسْجُدُونَ سَجْدَتَيْنِ .

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ : فَسَأَلْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ الْقَطَّانَ عَنْ هٰذَا الْحَدِيثِ . فَحَدَّثَنِي عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ خَوَّاتٍ ، عَنْ سَهْلِ ابْنِ أَبِي حَثْمَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ .

قَالَ : قَالَ لِي يَحْيَى : اكْتُبْهُ إِلَى جَنْبِهِ . وَلَسْتُ أَحْفَظُ الْحَدِيثَ ، وَلٰكِنْ مِثْلَ حَدِيثِ يَحْيَى .

TERCEMESİ

1259) "... Sehl bin Ebî Hasme *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; salât-ı havf hakkında şöyle demiştir:

İmam kıble'ye doğru namaza durur. Cemâattan bir grup da onunla beraber durur. Diğer grup düşmana karşı ve yüzleri namaz

kılanlara dönük olarak bekler. İmam, namaza duranlara bir rek'at kıldırdıktan sonra bunlar kendi kendilerine rüku' eder, secdelerini aynı yerde yapıp (namazlarını bitirdikten) sonra düşmana karşı bekliyenlerin yerine giderler ve oradakiler gelir. İmam gelenlere bir rek'at kıldırır ve birlikte iki secde ederler. Artık namaz imam için iki rek'at olmuş olur, gelenler için de bir rek'at olmuş olur. Sonra bunlar bir rek'at daha kılar ve secdelerini yaparlar.

Muhammed bin Beşşâr demiştir ki: Ben bu hadîsi Yahyâ bin Saîd el-Kattân'a sordum. Yahyâ bana Şu'be'den (rivâyet etti.) O da Abdurrahman bin el-Kâsım'dan (rivâyet etti.), O da babasından (rivâyet etti.), O da Sâlih bin Havvât'tan (rivâyet etti), O da Sehl bin Ebî Hasme'den (rivâyet etti.), O da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den Yahyâ bin Saîd (el-Ensârî)'in hadisinin mislini rivâyet etti.

Muhammed bin Beşşâr demiştir ki: Yahyâ bin Saîd el-Kattân bana dedi ki: 'Şube'nin hadîsini Yahyâ bin Saîd el-Ensârî'nin hadîsinin yanına yazıver.' Ben Şu'be'nin hadîsini hıfzetmiş değilim. Lâkin Yahyâ'nın hadîsinin mislidir."

İ Z A H I

Sehl (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâi, Tirmizî, Beyhakî, Dârekutnî ve Tahavî benzer lafızlarla ve çeşitli senedlerle rivâyet etmişlerdir.

Müellifimiz Yahyâ bin Saîd el-Kattân'dan sonra birisi Yahyâ bin Saîd el-Ensârî'den, diğeri Şu'be'den olmak üzere senedlerde az değişiklikle rivâyet etmiştir. Birincisi Sehl'den mevkuf olarak, ikincisi merfu' olarak rivâyet edilmiştir. Ancak ikincide hadîs metni rivâyet olunmamıştır.

Ebû Dâvûd da birisi Yahyâ bin Saîd el-Ensârî'den, diğeri Yezîd bin Numân'dan olmak üzere iki tarikle rivâyet etmiştir. Orada Yahyâ'dan yapılan rivâyette: 'İmam teşehhüde oturunca ikinci grubu beklemeden selâm verir, ikinci grup da namazını tamamladıktan sonra selâm verir,' denilmiştir. Yezîd'in rivâyetinde: 'İmam, oturarak ikinci grubu bekler. İkinci grup kalkıp ikinci rek'atini kıldıktan sonra imam bunlarla selâm verir,' denilmiştir.

Müellifin rivâyetinde bu hususta bir serâhat yoktur. Fakat ifâde tarzı, imamın ikinci grubu beklememesine daha uygundur. Müellifin rivâyeti, Yahyâ yoluyla olduğu için, Yahyâ'dan olan Ebû Dâvûd'daki rivâyete uygun olarak yorumlanması tercihe şâyandır. Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre Mâlik, Yezîd'in rivâyetini daha sevimli görmüştür. El-Menhel'in naklen beyânına göre Mâlik, Yahyâ'nın rivâyetini de beğenmiştir. Hulâsa iki şekilde olabilir. İmam isterse teşehhüdde ikinci grubu bekler, beraber selâm verirler. Dilerse onları beklemeden selâm verir.

Cumhur ve Şâfiî, Sehl'in hadîslerini, düşmanın Kıble'den başka bir yönde olduğu duruma yorumlamışlardır.

Şâfiî, Mâlik ve Ahmed, Sehl'in hadîsinde târif edilen kılış tarzını seçmişlerdir. Bu kılış tarzına **"Zatür-Rikaa"** kılışı denilmiştir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu savaşta böyle kıldırmıştır.

١٢٦٠ – حدثنا أحمد بن عبدة . ثنا عبد الوارث بن سعيد . ثنا أيوب ، عن
أبي الزبير ، عن جابر بن عبد الله ؛ أن النبي ﷺ صلى بأصحابه صلاة الخوف . فركع بهم
جميعا . ثم سجد رسول الله ﷺ ، والصف الذين يلونه ، والآخرون قيام . حتى إذا نهض
سجد أولئك بأنفسهم سجدتين . ثم تأخر الصف المقدم . حتى قاموا مقام أولئك .
وتخلل أولئك حتى قاموا مقام الصف المقدم . فركع بهم النبي ﷺ جميعا . ثم سجد
رسول الله ﷺ والصف الذي يلونه . فلما رفعوا رؤوسهم سجد أولئك سجدتين . وكلهم
قد ركع مع النبي ﷺ . وسجد طائفة بأنفسهم سجدتين . وكان العدو مما يلي القبلة .

في الزوائد : إسناد حديث جابر هذا صحيح .

TERCEMESİ

1260 "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)'dan; Şöyle demiştir:*

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **ashâbına salât-ı Havf'ı kıldırdı. Bütün cemâatla birlikte rükû' ettikten sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ve Onun arkasındaki saf secde ettiler. Diğerleri ayaktaydılar. Efendimiz ikinci rek'ata kalkınca bekliyenler kendi kendilerine iki secde yaptılar. Sonra ön saf geriliyerek ikinci safın yerinde durdu ve ikinci saftakiler ilerliyerek ön saffın yerinde durdular. Sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hep-**

siyle rüku, etti. Daha sonra Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem) ve Onun arkasındaki saf secde ettiler. Başlarını secdeden kaldırınca diğerleri de secde ettiler. Cemâatın tümü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber rüku' etmiş oldu. Ve her grup bir rek'atin secdelerini kendi kendilerine yapmış oldular. Düşman Kıble yönündeydi."

Not : Câbir (R.A.)'in bu hadîsinin isnadının sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Bu hadîs Zevâid türündendir. E b û D â v û d, A h m e d, N e s â î, İ b n - i H i b b â n ve e l - H â k i m bunun benzerini E b û A y y â ş ez - Z ü r e k î (Radıyallâhü anh)'den, daha uzun bir metin hâlinde rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d'un rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in U s f â n ve B e n î S ü l e y m savaşlarında böyle kıldırdığı belirtilmiştir.

Düşman kıble yönündeyken böyle kılış tarzını Ş â f i î, S ü f - y â n - ı S e v r i, M â l i k ve A h m e d uygun görmüşlerdir. Ş â f i î hadîste anlatıldığı gibi safların yer değiştirmesinin efdal olduğunu söylemiştir. Safların yer değiştirmemesi de câizdir.

Bu kılış tarzını, bâbın başında Ş â f i i mezhebine göre kılış şekillerini anlatırken açıklamıştık.

(١٥٢) باب ما جاء في صلاة الكسوف

152 — KÜSÛF (güneş ve ay tutulması) NAMAZI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٢٦١ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا أَبِي . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ . فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَقُومُوا فَصَلُّوا » .

T E R C E M E S İ

1261) "... Ebû Mes'ud (el-Ensârî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Şüphesiz, güneş ve ay hiç bir insanın ölümünden dolayı tutulmaz. Tutulduğunu gördüğünüz zaman hemen kalkıp namaz kılınız.»"

١٢٦٢ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى ، وَأَحْمَدُ بْنُ ثَابِتٍ ، وَجَمِيلُ بْنُ الْحَسَنِ . قَالُوا : ثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ . ثنا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ ؛ قَالَ : انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ : فَخَرَجَ فَزِعًا يَجُرُّ ثَوْبَهُ . حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ . فَلَمْ يَزَلْ يُصَلِّي حَتَّى انْجَلَتْ . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ أُنَاسًا يَزْعُمُونَ أَنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ إِلَّا لِمَوْتِ عَظِيمٍ مِنَ الْعُظَمَاءِ . وَلَيْسَ كَذٰلِكَ . إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ . فَإِذَا تَجَلَّى اللهُ لِشَيْءٍ مِنْ خَلْقِهِ خَشَعَ لَهُ » .

TERCEMESİ

1262) "... Numan bin Beşir *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken güneş tutuldu. Efendimiz (evinden) endişeli ve ridasını sürükliye sürükliye mescide geldi. Güneş açılıncaya kadar devamlı namaz kıldı. Sonra şöyle buyurdu:

«Bâzı insanlar, güneş ve ayın ancak büyük bir adamın ölümü dolayısıyla tutulduğunu sanırlar. Halbuki öyle değildir. Şüphesiz güneş ve ay ne kimsenin ölümü ne de kimsenin hayatı için tutulur. Allah, yaratıklarından bir şeye baktığı zaman o şey Ona karşı huşû eder.»"

İZAHI

E b û M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'un hadîsini B u h â r î ve M ü s l i m de rivâyet etmişlerdir.

N û m a n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin birer benzerini E b û D â v û d, N e s â î, T a h a v î, H â k i m ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir.

Küsûf: Ay ve güneşin tutulması demektir.

Husûf da bu mânâda kullanılır. Bâzılarınca güneşin tutulmasına küsûf, ayın tutulmasına husûf denilir. Bilindiği gibi güneşin tutulmasının sebebi ay'ın yer ile güneşin arasına girmesidir. Ayın tutulmasına sebebi de yerin Ay ile Güneş arasına girmesidir. Güneş ve Ay tutulması dolayısıyla hadîslerde beyan edilen özel namazın kılınması sünnet ve icmâ' ile meşrû kılınmıştır.

M ü s l i m, E b û D â v û d ve başkalarının rivâyet ettikleri bir hadîs-i şerifte Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İbrâhim isimli oğlu vefât ettiği gün güneş tutulmuş; halk, İ b r â h i m'in ölümü dolayısıyla güneşin tutulduğunu söylemiş, bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küsûf namazını kıldırmış ve namazdan sonra Güneş ve Ay'ın herhangi bir insanın ölümü dolayısıyla tutulmıyacağını bildirmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu İ b r â h i m, hicretin sekizinci yılı Zilhicce ayında Hazret-i M â r i y e - i K ı b t i y y e'den doğmuş ve hicretin onuncu yılı onsekiz aylık iken vefât etmiştir.

N u m â n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde, güneş tutulunca Peygamber (Sllalahü Aleyhi ve Sellem)'in endişeli olarak evden çıkıp mescide geldiği belirtilmiştir. B u h â r î ve M ü s l i m'in E b û M û s a (Radıyallâhü anh)'dan yaptıkları bir rivâyette Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in, kıyâmet kopması endişesiyle kalkıp mescide geldiği belirtilmiştir. **El-Menhel** yazarı; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, geçmiş ümmetlerin başına gelmiş olan azablarm bir benzerinin, o günkü insanların başına gelmesi endişesini duyduğu veyâhut bu gibi olaylar karşısında ümmetin endişe duymasını öğretmek için bu halde geldiğini ifâde etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ridâsını sürükliye sürükliye gelmesinin sebebi, acele etmesidir.

N û m a n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde güneş açılıncaya kadar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılmakla meşgul olduğu ifâde edilmiştir. E b û D â v û d'un rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazı ikişer rek'at kıldığı ve her iki rek'attan sonra, güneşin açılıp açılmadığını sorduğu kaydedilmiştir.

Hadîsin **«Allah yaratıklarından bir şeye baktığı zaman o şey Ona karşı huşû eder.»** anlamını ifâde eden cümle, E b û D â v û d'un rivâyetinde yoktur. T a h a v î'nin rivâyetinde vardır. N e s â î'nin K a b î s a e l - H i l â l î'den yaptığı rivâyette de bu ziyâde vardır.

İ b n ü'l - K a y y ı m, **Miftahü's-Saâde** adlı eserinde: 'Bu cümlenin bâzı ravilere âit olması muhtemeldir. Çünkü küsûf hadîsini ondan fazla sahâbî rivâyet etmiş, hiç birisinin rivâyetinde bu cümle bulunmamıştır.' demiştir. K â d ı : 'S ü b k î, G a z â l î'nin bu cümleyi râvilere mal etmesine karşı çıkmıştır. Bu ziyâde N e s â î ve başka kitaplarda rivâyet olunmuştur. Bu cümle, güneş ve ay'ın

tutulması için filozofların gösterdikleri sebeple çelişki arzetmez. Çünkü herşeyi bilen ve gücü herşeye yeten Allah Teâlâ'nın Güneş ve Ay'ın tutulması için maddî sebep gerçekleştiğinde bunlara tecellî etmesi ve bu ilâhî emre Güneş ve Ay'ın boyun eğmesi normaldir. Hâl böyle olunca tutulmanın gerçek sebebi ilâhî tecellidir. Filozofların anlattıkları sebep maddî sebeptir,' demiştir.

Kâinatı kudret elinde tutan ve Güneş, Ay ve yer küresi gibi varlıkları bir intizâm ve hesap dâhilinde seyrettiren Allah Teâlâ'nın emir ve irâdesiyle yerin Ay ile Güneş arasına girdiğini, keza Ay'ın yer ile Güneş arasına girdiğini Allah'a inanan hiç kimse inkâr etmez. Güneş ve ay açık iken olup biten ışık, ısı ve bilûmum olaylar ilâhî tecellinin çerçevesi içinde olduğu gibi, Güneş ve Ay'ın tutulması ve bununla ilgili sonuçlar, ilâhî tecellinin dâiresi dışında mı ki bu cümlenin, mezkûr olayların maddî sebeplerine ters düştüğü hatıra gelebilsin.

١٢٦٣ – حدثنا أحمد بن عمرو بن السرح المصري. ثنا عبد الله بن وهب. أخبرني يونس، عن ابن شهاب. أخبرني عروة بن الزبير، عن عائشة؛ قالت: كسفت الشمس في حياة رسول الله ﷺ. فخرج رسول الله ﷺ إلى المسجد. فقام فكبر فصف الناس وراءه. فقرأ رسول الله ﷺ قراءة طويلة. ثم كبر. فركع ركوعا طويلا. ثم رفع رأسه فقال «سمع الله لمن حمده. ربنا ولك الحمد». ثم قام فقرأ قراءة طويلة، هي أدنى من القراءة الأولى. ثم كبر فركع ركوعا طويلا هو أدنى من الركوع الأول. ثم قال «سمع الله لمن حمده. ربنا ولك الحمد» ثم فعل في الركعة الأخرى مثل ذلك. فاستكمل أربع ركعات وأربع سجدات، وانجلت الشمس قبل أن ينصرف. ثم قام فخطب الناس فأثنى على الله بما هو أهله. ثم قال «إن الشمس والقمر آيتان من آيات الله. لا ينكسفان لموت أحد ولا لحياته. فإذا رأيتموهما فافزعوا إلى الصلاة».

TERCEMESİ

1263) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayattayken güneş tu-**

tuldu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mescide çıkarak namaza durdu ve tekbir aldı. Cemâat da Onun arkasında saf oldular. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kırâatını uzun tuttu. Sonra tekbir alıp uzun bir rüku' yaptı. Sonra başını kaldırıp;**

سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ **dedi. Sonra ayakta durdu ve uzun kırâat yaptı. Bu kırâatı ilk kırâatmdan biraz az idi. Sonra tekbir alıp uzun bir rüku' yaptı. Bu rüku' ilk rüku'dan biraz kısa idi. Sonra** (**başını kaldırıp;** سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ **dedi. Sonra son rek'atta bunun mislini yaptı. Böylece dört rüku' ve dört secdeyi tamamladı. Ve henüz namazdan çıkıp gitmeden önce güneş açıldı. Namazdan sonra kalkıp halka hutbe okudu.** (Hutbede) **Allah'a lâyık olduğu sözlerle hamd-ü senâ ettikten sonra şöyle buyurdu :**

«Şüphesiz güneş ve ay, (azâmet-i ilâhiye'ye delâlet eden) **Allâh'ın âyetlerinden iki âyettir. Hiç bir kimsenin ölümü veyâ hayâtı dolayısıyla tutulmazlar. Siz, bunları tutulmuş iken gördüğünüz zaman namaza sığınınız.»"**

İ Z A H I

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî de bunu rivâyet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim'in rivâyetlerinde hutbe buradakinden daha uzundur. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde hutbe ile ilgili kısım yoktur.

Bu hadîse göre Küsûf namazı iki rek'attir. Her rek'atta iki kıyam ve iki rüku' bulunur. Kıyam ve rüku'lar uzun tutulur. İkinci rüku' ve ikinci kıyam, birincisinden nisbeten kısa olur.

Küsûf namazının her rek'atında üç, dört ve beş rüku' bulunduğuna dâir rivâyetler de vardır. Şu halde muhtelif şekillerde kılınabilir. Rivâyetlerin değişik olması nedeniyle, namazın keyfiyeti husûsunda Fıkıhçılar çeşitli görüşler beyan etmişlerdir. Şöyle ki :

1 — Hanefîler, Sevrî ve Nahaî: Küsûf namazı, sâir nâfileler gibi iki rek'attir, demişlerdir.

2 — Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve Fıkıhçıların cumhûruna göre küsûf namazı iki rek'at olup her rek'atta iki rüku' bulunur.

İbnü'l-Münzir, İbn-i Huzeyme, Hattâbî ve Nevevî: Küsûf namazının keyfiyeti hakkında sâbit olan

şekillerin hepsiyle amel etmek câizdir. Bu ihtilâf, mübah bir ihtilâftır, demişlerdir.

Hadis, küsûf namazının cemâatla kılınmasının meşrûluğuna delâlet eder. H a n e f î âlimlerine göre küsûf namazı, Cuma namazını kıldıran imamın arkasında cemâatla kılınır. Bu mümkün olmazsa herkes kendi kendine kılar. Diğer üç mezhebe göre cemâatla kılınabildiği gibi, münferiden (tek başına) da kılınabilir.

Yukarıdaki izah, güneşin tutulması namazına âittir. Ay tutulması namazına gelince:

1 — H a n e f î l e r' e göre bu namaz, sâir nâfileler gibi iki rek'attır. Cemâatla değil, münferiden kılınır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayattayken defalarca ay tutulmuş, fakat bunun için cemâatla namaz kıldığı rivâyet olunmamıştır.

2 — M â l i k î l e r' e göre de durum aynıdır.

3 — Ş â f i î l e r' e ve H a n b e l î l e r' e göre bu namaz, güneş tutulması namazı gibidir.

Hadîste: **«Güneş ve Ay tutulduğu zaman namaza sığınınız.»** buyurulmuştur. Yâni namaza koşunuz, bu olayın def'î için namazdan yardım dileyiniz. İnsanların başına gelen belâ ve musîbetlerin def'i için namaz ve onun benzeri olan duâ ve istiğfar yapmak sûretiyle Allah'a sığınmanın meşrûluğu ve bu gibi ibâdetlerin başa gelen âfetlerin def'i için yararlı olduğu hükmü bu cümleden çıkarılabilir.

Küsûf namazının kılınmasına dâir bu ve benzerî hadîslerde mevcut emir, cumhurca mendubluk için yorumlanmıştır.

Küsûf namazından sonra hutbe okumaya gelince; Bu husûsta Fıkıhçıların görüşleri şöyledir:

1 — E b û H a n î f e, M â l i k, E b û Y û s u f ve bir rivâyete göre A h m e d: Küsûf namazında hutbe okumak yoktur. Bu ve benzerî hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) küsûf namazı kılmayı emretmiş, fakat hutbe okumayı emretmemiştir. Eğer hutbe okumak meşrû olsaydı bunu da emrederdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbe okuduğu, bu hadîslerin zâhirinden anlaşılıyor ise de; buyurduğu konuşma hutbe niyetiyle değil, halkın yanlış anlamalarını tashih etmek içindir, demişlerdir.

2 — Ş â f i î l e r: Küsûf namazından sonra iki hutbenin okunması müstahabtır, diyerek bu bâbta rivâyet olunan hadîsleri delîl göstermişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in küsûf namazından sonra irad buyurduğu hutbenin az bir kısmı burada rivâyet edilmiştir. Buhârî ve Müslim'de nisbeten uzunca bir hutbe rivâyet olunmuştur. Diğer hadîs kitablarında daha uzun metin mevcuttur. İstiyenler oralara mürâcaat edebilirler. Hutbenin bir parçası da 1265 nolu hadîste gelecektir.

١٢٦٤ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ. قَالَا: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ عِبَادٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ؛ قَالَ: صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الْكُسُوفِ، فَلَا نَسْمَعُ لَهُ صَوْتًا.

TERCEMESİ

1264) "... Semûre bin Cündüb *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (güneş tutulması nedeni ile) **bize küsûf namazını kıldırdı. Namazda O'nun sesini işitmedik."**

İZAHI

Ebû Dâvûd, Nesâî, Ahmed ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Bunların rivâyeti çok uzundur namazın kılınış şekli târif edilmiş ve Ebû Dâvûd ile Nesâî'nin rivâyetinde namazdan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hutbe okuduğu da belirtilmiştir.

Semûre (Radıyallâhü anh)'in: "**Namazda Onun sesini işitmedik.**" sözünden maksadı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu namazda kırâatı gizli yaptığını ifâde etmektir. Bu itibarla Küsûf namazında kırâatın gizli olduğuna delîldir. Ebû Hânife, Mâlik, Şâfiî âlimleri ve Fıkıhçıların cumhûru bununla hükmetmişlerdir. Ebû Yûsuf, Muhammed ve Ahmed bu namazda açıktan okumaya hükmetmişlerdir.

١٢٦٥ — حدّثنا مُحْرِزُ بْنُ سَلَمَةَ الْعَدَنِيُّ. ثنا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ الْجُمَحِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ؛ قَالَتْ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ صَلَاةَ الْكُسُوفِ. فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ. ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ. ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ. ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ

الرُّكُوعَ . ثُمَّ رَفَعَ . ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ . ثُمَّ رَفَعَ . ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ .
ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ . ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ . ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ فَأَطَالَ الْقِيَامَ .
ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ الرُّكُوعَ . ثُمَّ رَفَعَ . ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ . ثُمَّ رَفَعَ . ثُمَّ سَجَدَ فَأَطَالَ
السُّجُودَ . ثُمَّ انْصَرَفَ ، فَقَالَ « لَقَدْ دَنَتْ مِنِّي الْجَنَّةُ حَتَّى لَوِ اجْتَرَأْتُ عَلَيْهَا لَجِئْتُكُمْ
بِقِطَافٍ مِنْ قِطَافِهَا . وَدَنَتْ مِنِّي النَّارُ حَتَّى قُلْتُ : أَيْ رَبِّ ! وَأَنَا فِيهِمْ » .

قَالَ نَافِعٌ : حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ « وَرَأَيْتُ امْرَأَةً تَخْدِشُهَا هِرَّةٌ لَهَا . فَقُلْتُ : مَا شَأْنُ هٰذِهِ ؟
قَالُوا : حَبَسَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ جُوعًا . لَا هِيَ أَطْعَمَتْهَا وَلَا هِيَ أَرْسَلَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ
الْأَرْضِ » .

TERCEMESİ

1265) "... Ebû Bekir *(Radıyallâhü anh)*'in kızı Esmâ *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bize Küsûf namazını kıldırdı, namaza durdu. Ayakta duruşu uzattı. Sonra rüku' etti rükû'u da uzattı. (Rüku'dan başını) kaldırıp doğruldu, ayaktaki duruşu uzattı. Sonra rüku' etti. Rükuu (yine) uzattı. (Rüku'dan başını) kaldırdı. Secde etti. Secdeyi (de) uzattı. (Secdeden başını) kaldırıp (tekrar) secde etti. Secdeyi (yine) uzattı. Sonra başını kaldırıp ayağa kalktı. Kıyâmı uzun tuttu. Rükua vardı. Bunu da uzun tuttu. (Rüku'-dan başını) kaldırdı. Kıyâmı (yine) uzattı. (Tekrar) rüku'a vardı. Rükuu (yine) uzattı. Sonra (başını) kaldırdı ve secdeye gitti. Secdeyi uzattı. (Secdeden başını) kaldırdı. Sonra (tekrar) uzun secde yaptı. Sonra (namazı tamamlayıp) döndükten sonra şöyle buyurdu.

«Cennet bana o kadar yaklaştı ki ona cür'et etseydim size onun salkımlarından bir tanesini getirirdim. Cehennem ateşi de bana o kadar yaklaştı ki: Ey Rabbim! 'Ben de bunlar arasındayım' demeye başladım.»

Nâfi demiştir ki: Zannımca İbn-i Ebî Müleyke: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), şöyle buyurdu, demiştir:

«Ve (cehennemde) bir kedinin tırmalayıp durduğu bir kadın gördüm. 'Buna ne oluyor?' diye sordum. Dediler ki: Bu kadın bu ke-

diyi ölünceye kadar hapsetti. Ne ona yiyecek verdi, ne de yerin haşaratından bir şey yesin diye salıverdi.»"

İ Z A H I

B u h â r î, M ü s l i m ve A h m e d de bunu rivâyet etmişlerdir. Bu da Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) 'nın hadîsi gibi küsûf namazının iki rek'at olduğuna, her rek'atta uzun tutulan iki kıyâm ve iki rüku bulunduğuna, bu namazın cemâatla kılınmasının meşrûluğuna delâlet eder. Ayrıca bu namazdaki secdelerin uzun tutulduğunu ve kadınların da bu namazın cemâatına katılmasının meşrûluğunu ifâde eder.

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in küsûf namazından sonra irad buyurduğu hutbenin bir parçasını ihtivâ eder. Bu parçada cennet ve cehennemin efendimize çok yaklaştığı ifâde buyurulmuştur. H â f ı z İ b n - i H a c e r: Cennet ve Cehennemin yaklaşmasına âit bu fıkra âlimlerce iki şekilde yorumlanmıştır:

Birinci ihtimal: Efendimizle Cennet ve Cehennem arasındaki perdeler kaldırılmış, aradaki mesafe öyle katlanmış ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buraları çok yakından görüp seyretmiş ve isteseydi elini uzatıp Cennet meyvelerinden koparıp halka verebilirdi.

İkinci ihtimal: Cennet ve cehennem Allah'ın emri ile duvara yansıtılmış ve efendimiz aynaya bakar gibi duvara aksettirilmiş olan cennet ve cehennem şekline baktığında oraların ahvalini seyretmiştir.

Efendimizin: **«Ben de bunlar arasındayım»** cümlesinin mânâsı şu olabilir: Ben insanlar arasında bulunduğum müddetçe azap görmemelerine dâir bir ilâhî vait vardır.

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ

= «Sen onlar arasında iken Allah onları tâzib edecek değildir.» Âyeti bu vâit hakkındadır. Efendimiz Cehennemi çok yakından seyredince bu ilâhî vâdi dile getirerek şefkatını izhar etmiş olur.

Üçüncü ihtimal: Efendimiz cehennemi çok yakından müşâhede edince ilâhî haşyet dolayısıyla **«Ey Rabbim! Ben de onlarla beraber miyim?»** diyerek Allah'ın rahmetine sığınmıştır.

Ehl-i sünnet mezhebine göre cennet ve cehennem hâlen mevcuttur. Buraların efendimize gösterilmesi Allah'ın kudretindedir. Zaman ve mekân mefhûmunun kaldırılması ile bir anda cennet ve cehennemin H a b i b - i A ' z a m a seyrettirilmiş olmasının akıldan uzak hiç bir yönü yoktur.

(١٥٣) باب ما جاء فى صلاة الاستسقاء

153 — İSTİSKA (= YAĞMUR DİLEME) NAMAZI HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

İstiska: Kuraklık olduğunda, istiğfar etmek, namaz kılmak ve duâ etmek sûretiyle Allah Teâlâ'dan hayırlı ve bereketli yağmur dilemektir. İstiska kitab, sünnet ve icmâ' ile sâbittir.

١٢٦٦ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ. قَالَا: ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ كِنَانَةَ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: أَرْسَلَنِي أَمِيرٌ مِنَ الْأُمَرَاءِ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَسْأَلُهُ عَنِ الصَّلَاةِ فِي الِاسْتِسْقَاءِ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: مَا مَنَعَهُ أَنْ يَسْأَلَنِي؟ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُتَوَاضِعًا مُتَبَذِّلًا مُتَخَشِّعًا مُتَرَسِّلًا مُتَضَرِّعًا. فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ كَمَا يُصَلِّي فِي الْعِيدِ. وَلَمْ يَخْطُبْ خُطْبَتَكُمْ هٰذِهِ.

T E R C E M E S İ

1266) "... İshak bin Abdillah bin Kinâne (138) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

İstiska'daki namazı(n durumunu) (Abdullah) bin Abbas (Radıyallâhü anhümâ)'ya sormam için emîrlerden birisi beni ona gönderdi. (İshak gidip İbn-i Abbas (Radıyallâhü anhümâ)'ya sorunca) **İbn-i Abbas (Radıyallâhü anhümâ: O emîrin şahsen bana sormasına ne engel var? dedikten sonra şöyle dedi: Resûlullah (Sallallahü**

---

(138) İshak bin Abdillah bin el-Hâris bin Kinâne el-Âmirî (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'den mürsel olarak rivâyette bulunmuş, ayrıca Ebû Hüreyre (R.A.) ve İbn-i Abbâs (R.A.)'den rivâyette bulunmuştur. Âmir bin Sa'd ve Abdülmelik bin Ebi Bekir (R.A.)'den rivâyetleri var. Kendisinden de iki oğlu Abdurrahman ile Hişâm ve Ömer bin Muhammed el-Eslemî, rivâyet etmişlerdir. Sıkadır. Üçüncü tabakadandır. Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî de rivâyetlerini almışlardır. (El-Menhel: cild 7, sahife 6)

Aleyhi ve Sellem), (istiska namazına) **mütevazî, önemsiz giyimli, huşû içinde, yavaş yavaş yürüyerek ve boyun eğerek çıktı. Bayramda kıldırdığı gibi iki rek'at namaz kıldırdı.** Ve şu (bayram ve Cumadaki) **hutbeniz gibi hutbe okumadı."**

İZAHI

Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî, Ahmed, Hâkim, Dârekutnî, İbn-i Hibbân ve Beyhakî de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. İshak'ı İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a gönderen zâtın Medine emîri el-Velîd bin Utbe, râvi Osman'ın dediğine göre el-Velîd bin Ukbe olduğu Ebû Dâvûd'un rivâyetinde belirtilmiştir. (139)

Hadîs, istiska namazının iki rek'at olduğuna ve bayram namazına benzediğine delâlet eder. Şâfiîler, bunu delîl göstererek, istiska namazının bayram namazı gibi olduğuna ve bayram namazında olduğu gibi bunun ilk rek'atında yedi ve ikinci rek'atında beş tekbir alınmasına hükmetmişlerdir. Şâfiîler'in ikinci delîli Hâkim ve Dârekutnî'nin Muhammed bin Abdilaziz târiki ile yine İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadistir. Hadîste ilk rek'atta yedi ve ikinci rek'atta beş tekbir alındığı tasrih edilmiştir.

Mâlik, Ahmed, İshak, Ebû Sevr ve Cumhur: İstiskâ namazında zevâid tekbirlerinin bulunmadığına hükmetmişlerdir. Bunlara göre, istiska namazı, rek'at sayısı, açıktan okumak ve hutbeden önce kılınması bakımından bayram namazına benzetilmiştir. Dârekutnî ve Hâkim'in hadîsi ise râvi Muhammed bin Abdilaziz'in zayıflığı nedeni ile delil olamaz.

İstiska hutbesinin diğer hutbeler gibi olmamasından maksat, bunun Cuma ve bayram hutbelerine benzememesidir. Çünkü bu hutbenin hemen hemen tümü duâ, istiğfar, tazarru ve yakarıştan ibâretti.

İstiska namazının meşrûluğuna ve iki rek'at olduğuna Mâlik, Şâfiî, Ahmed, Muhammed, bir rivâyete göre Ebû

(139) El-Velîd bin Utbe veyâ bin Ukbe'nin, hicretin 58. yılı Medîne emîri bulunduğu İbn-i Cerîr tarafından nakledilmiştir.

Y û s u f, S e l e f ve halefin cumhûru hükmetmişlerdir. Bunlara göre istiska namazı sünnettir.

E b û H a n i f e: İstiska namazı cemâatla kılınmaz. Bu namaz sünnet değil mendubtur. Kişilerin tek başına kılmaları câizdir. İstiska namazı duâ ve istiğfardan ibârettir, demiştir.

١٢٦٧ – حدثنا محمد بن الصباح . ثنا سفيان ، عن عبد الله بن أبي بكر ؛ قال : سمعت عباد بن تميم يحدث أبي ، عن عمه ؛ أنه شهد النبي ﷺ خرج إلى المصلى يستسقي . فاستقبل القبلة ، وقلب رداءه وصلى ركعتين .

حدثنا محمد بن الصباح . أنبأنا سفيان ، عن يحيى بن سعيد ، عن أبي بكر ابن محمد بن عمرو بن حزم ، عن عباد بن تميم ، عن عمه ، عن النبي ﷺ بمثله .

قال سفيان ، عن المسعودي ؛ قال : سألت أبا بكر بن محمد بن عمرو : أجعل أعلاه أسفله ، أو اليمين على الشمال ؟ قال : لا . بل اليمين على الشمال .

T E R C E M E S İ

1267) "... Abbâd bin Temim'in amcası (Abdullah bin Zeyd bin Asım) (140). *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in istiska için musallaya** (141) **çıktığını, orada Kıble'ye dönüp ridasını çevirdiğini ve iki rek'at namaz kıldırdığını müşâhede etmiştir.**

... Abbâd bin Temîm'in amcasından bunun misli Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den rivâyet edilmiştir.

Süfyân'ın el-Mes'ûdî'den rivâyet ettiğine göre' el-Mes'ûdî:

Ben, Ebû Bekir bin Muhammed bin Amr (Radıyallâhü anh)'e:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ridâsının yukarı tarafını mı aşağıya indirdi, yoksa ridasının sağ yanını mı sol cepkenine aldı? diye sordum. Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh): **Hayır. Sağ yanını sol cepkenine aldı, diye cevap verdi, demiştir.**"

---

(140) Hal tercemesi 434 nolu hadîsin izahında geçmiştir.

(141) Musalla şehir ve köy dışında namaz kılmak için tahsis edilen sahâdır.

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sahiblerinin hepsi, A h m e d, D â r e k u t n i ve B e y h a k i de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmiştir.

E b û D â v û d'un rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in musallaya çıktığında cemâata iki rek'at namaz kıldırdığı, bu namazda açıktan okuduğu, ridâsını tahvil ettiği, ellerini kaldırıp duâ ettiği, yağmur dilediği ve K ı b l e'ye döndüğü ifâde edilmiştir.

İstiska namazında imamın açıktan okumasının müstahablığı husûsunda İ b n - i B a t t a l, âlimlerin icmâını nakletmiştir.

Hadisin; وَقَلَبَ رِدَاءَهُ cümlesi iki şekilde yorumlanabilir. Birisi: 'Etek tarafını tutup omuza atmak ve ridânın yaka kısmını aşağıya salıvermektir. Diğeri: Ridânın sağ yanını sol cepkeni ve sol tarafını sağ cepkeni üzerine getirmek sûretiyle çevirmektir. Hadîsin tercemesinde belirtildiği gibi râvi e l - M e s' û d î bu cümleyle kastedilen mânâyı râvi E b û B e k i r'e sormuş ve ikinci mânânın kastedildiği şeklinde cevap almıştır.

Bâzı rivâyetlerde bu cümle yerine; وَحَوَّلَ رِدَاءَهُ cümlesi vardır. Bunun mânâsı 'Ridasını tahvil etti'dir. Ridânın tahvili de iki şekilde yorumlanabilir. E b û D â v û d'un bir rivâyetinde; **"Ridâsını tahvil etti"** cümlesinden sonra: **"Sağ yanını sol cepkeni ve sol yanını sağ cepkeni üzerine attı."** diye açıklayıcı bir cümle bulunuyor.

E b û D â v û d, T a h â v î ve B e y h a k i'nin diğer bir rivâyetlerinde A b d u l l a h b i n Z e y d (Radıyallâhü anh):

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **üstünde siyah bir hamîse olduğu halde istiskaya çıktı. Hamîsanın etek tarafını tutup yukarıya yâni omuzuna atmak istedi. Bu zor olunca mübârek cepkeni üzerine çevirdi"** demiştir.

Ridâ tahvilinin keyfiyeti hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. M â l i k î'ler ile H a n b e l î'lere göre ridânın tahvili, sağ tarafı sola ve sol tarafı sağa almak sûretiyle çevirmektir. Ridâ yuvarlak olduğu takdirde böyle tahvil edilmesine Ş â f i î'ler de hükmetmiştir. Şâyet dört köşeli ise böyle çevirmekle beraber, ridânın eteğini omuz tarafına ve omuz tarafını etek tarafına çevirmeyi Ş â f i î'ler meşrû görmüşlerdir. H a n e f î l e r'den M u h a m m e d ise, imamın ridâsının etek tarafını omuzlara almasına ve

omuz tarafını aşağıya sarkıtmasına hükmetmiş, cemâatın ridâ tahvilini meşrû görmemiştir. Ridâ, kaftan olduğu takdirde ters çevrilmelidir, demiştir.

İstiska namazında ridâyı tahvil etmenin hikmeti, bu değişikliği hayra yorumlayarak Allah Teâlâ'nın kuraklık ve kıtlık hâlini de bereketli yağmur ve bolluk hâline tahvîl ve tebdil etmesini ummaktır. Hadîs, duâ için K ı b l e ' ye dönüldüğü zaman ridânın tahvil edileceğine delâlet eder.

١٢٦٨ – حدثنا أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ ، وَالْحَسَنُ بْنُ أَبِي الرَّبِيعِ ؛ قَالَا : ثنا وَهْبُ ابْنُ جَرِيرٍ . ثنا أَبِي ؛ قَالَ : سَمِعْتُ النُّعْمَانَ يُحَدِّثُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمًا يَسْتَسْقِي . فَصَلَّى بِنَا رَكْعَتَيْنِ بِلَا أَذَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ . ثُمَّ خَطَبَنَا وَدَعَا اللهَ وَحَوَّلَ وَجْهَهُ نَحْوَ الْقِبْلَةِ رَافِعًا يَدَيْهِ . ثُمَّ قَلَبَ رِدَاءَهُ فَجَعَلَ الْأَيْمَنَ عَلَى الْأَيْسَرِ وَالْأَيْسَرَ عَلَى الْأَيْمَنِ .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1268) Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir gün istiskaya çıktı. Bize ezansız ve ikametsiz olarak iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra bize hutbe okudu. Ellerini kaldırarak ve yüzünü Kıble'ye döndürerek Allah'a duâ etti. Ridâsını çevirdi, sağ yanı sol cepkeni ve sol yanı sağ cepkeni üzerine aldı."**

Not : **Bunun isnadının sahih ve ricâlinin sıka oldukları, Zevâid'de bildirilmiştir.**

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîs de istiska namazının iki rek'at olduğuna, hutbenin namazdan sonra okunduğuna, kıble'ye dönülerek ve ridâ tahvil edilip Allah'a duâ edilmesinin meşrûluğuna delâlet eder. Ayrıca bu namaz için ezan ve ikametin meşrû olmadığını ifâde eder. Bu hadîs, duânın namazdan sonra yapıldığına delâlet eder. E b û D â v û d ' un İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'-

den rivâyet ettiği 1266 nolu hadîsin benzerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâyı namazdan önce ettiğini ifâde ediyor. Müellifin rivâyetindeki; مُتَضَرِّعًا . kelimesini 'boyun eğerek' diye terceme ettim. Bu kelime; yalvararak, tazarru' ve niyâzda bulunarak anlamını da ifâde ediyor. Bu şekilde terceme edilebilir ve bu takdirde İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın buradaki rivâyeti de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâyı namazdan önce yaptığına delâlet eder. El-Menhel yazarının dediği gibi, bu rivâyetler arasında bir ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü efendimizin bâzen böyle, bâzen öyle etmiş olması muhtemeldir. Yâhut âtıf edatı olarak kullanılmış olan 'Sümme' ve 'Fe' harfleri tertip ve sıralamayı ifâde etmez.

Şöyle de denilebilir: Hem namazdan önce hem namazdan sonra duâ edilmiş olabilir. Bâzı rivâyetler birisini diğer rivâyetler de öbürünü ifâde etmiştir.

(١٥٤) باب ما جاء فى الدعاء فى الاستسقاء

154 — İSTİSKADAKİ DUÂ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٢٦٩ — حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ السِّمْطِ؛ أَنَّهُ قَالَ لِكَعْبٍ: يَا كَعْبُ بْنَ مُرَّةَ! حَدِّثْنَا عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَاحْذَرْ. قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! اسْتَسْقِ اللهَ. فَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدَيْهِ فَقَالَ «اللَّهُمَّ اسْقِنَا غَيْثًا مَرِيئًا مَرِيعًا طَبَقًا عَاجِلًا غَيْرَ رَائِثٍ، نَافِعًا غَيْرَ ضَارٍّ». قَالَ، فَمَا جَمَّعُوا حَتَّى أُحْيُوا. قَالَ، فَأَتَوْهُ فَشَكَوْا إِلَيْهِ الْمَطَرَ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ: تَهَدَّمَتِ الْبُيُوتُ. فَقَالَ «اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا»، قَالَ: فَجَعَلَ السَّحَابُ يَنْقَطِعُ يَمِينًا وَشِمَالًا.

TERCEMESİ

1269) "... Şürahbîl bin es-Sımt *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi Ka'b *(Radıyallâhü anh)*'a :

Yâ Ka'b bin Mürre! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-**den bize hadîs rivâyet et. Ve** (yanlış sözden) **sakın, demiş; Ka'b** (Radıyallâhü anh) **şöyle demiştir: Bir adam, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek: Yâ Resûlallah! Allah Teâlâ'dan istiska et.** (Yağmur dile) **dedi. Bunun üzerine Resûluilah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ellerini kaldırarak:**

اَللّهُمَّ اسْقِنَا غَيْثًا مَرِيئًا مَرِيعًا طَبَقًا عَاجِلاً غَيْرَ رَائِثٍ نَافِعًا غَيْرَ ضَارٍّ

= **«Allahım! Bize âkibeti hayırlı, bol, umumî, âcil, geç kalmayan, yararlı ve zararsız bir yağmur ver.» diye duâ etti.**

Râvi demiştir ki: İkinci Cuma namazını kılmadan evvel bol bol yağmurla ihyâ edildiler. Râvi demiştir ki: Sahâbîler, (tekrar) **O'na gelerek** (bu defa) **yağmurun fazlalığından şikâyetçi oldular ve: Yâ Resûlallah! evler yıkıldı, dediler. Bunun üzerine Efendimiz:**

«Allahım! Etrafımıza (yağsın). **Üzerimize değil» diye duâ etti. Râvi demiştir ki: Bu duâ üzerine bulut parçalanıp şehrin sağına ve soluna çekildi."**

١٢٧٠ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْقَاسِمِ، أَبُو الأَحْوَصِ. ثنا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ. ثنا حُصَيْنٌ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! لَقَدْ جِئْتُكَ مِنْ عِنْدِ قَوْمٍ مَا يَتَزَوَّدُ لَهُمْ رَاعٍ، وَلَا يَخْطِرُ لَهُمْ فَحْلٌ. فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ، فَحَمِدَ اللهَ، ثُمَّ قَالَ «اللّهُمَّ! اسْقِنَا غَيْثًا مُغِيثًا مَرِيئًا طَبَقًا مَرِيعًا غَدَقًا عَاجِلاً غَيْرَ رَائِثٍ» ثُمَّ نَزَلَ. فَمَا يَأْتِيهِ أَحَدٌ مِنْ وَجْهٍ مِنَ الْوُجُوهِ إِلَّا قَالُوا: قَدْ أُحْيِينَا.

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات.

TERCEMESİ

1270) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir a'rabî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek:**

Yâ Resûlallah! Sana öyle bir kavmin yanından geliyorum ki; kuraklık dolayısıyla çobanları hayvan gütmeye gitmez ve erkek develerinden hiç birisi kuyruğunu kaldırıp indiremez, dedi. Bunun üze-

rine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hemen minbere çıkarak Allah'a hamd ettikten sonra;**

اَللّٰهُمَّ اسْقِنَا غَيْثًا مُغِيثًا مَرِيئًا طَبَقًا مَرِيعًا غَدَقًا عَاجِلاً غَيْرَ رَائِثٍ

= «Allah'ım! Bize can kurtaran, âkibeti hayırlı, umumî, bol, sırsıklam eden, âcil ve gecikmesiz bir yağmur ver.» diye duâ etti. Sonra minberden indi. Etraftan gelen herkes : (Bol yağmur ile) **ihyâ edildik, dedi."**

Not : İsnadının sahih ve ricâlinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

١٢٧١ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَفَّانُ . ثنا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ بَرَكَةَ ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَسْقَى حَتَّى رَأَيْتُ ، (أَوْ رُئِيَ) بَيَاضُ إِبْطَيْهِ .

قَالَ مُعْتَمِرٌ : أُرَاهُ فِي الِاسْتِسْقَاءِ .

TERCEMESİ

1271) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yağmur için duâ etti. Ellerini öyle kaldırdı ki; Ben Onun koltuk altlarının beyazını gördüm.** (Veyâ bu beyazlık görüldü.)

Râvi Mu'temir, bunun istiskada olduğunu sanırım, demiştir."

١٢٧٢ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ . ثنا أَبُو النَّضْرِ . ثنا أَبُو عَقِيلٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حَمْزَةَ . ثنا سَالِمٌ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : رُبَّمَا ذَكَرْتُ قَوْلَ الشَّاعِرِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَى وَجْهِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ . فَمَا نَزَلَ حَتَّى جَيَّشَ كُلُّ مِيزَابٍ بِالْمَدِينَةِ . فَأَذْكُرُ قَوْلَ الشَّاعِرِ :

وَأَبْيَضَ يُسْتَسْقَى الْغَمَامُ بِوَجْهِهِ ثِمَالُ الْيَتَامَى ، عِصْمَةٌ لِلْأَرَامِلِ

وَهُوَ قَوْلُ أَبِي طَالِبٍ .

TERCEMESİ

1272) "... (Abdullah) İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Medine'de minber üzerinde yağmur duâsını okurken ve henüz minberden inmeden Medîne'deki bütün oluklar gürül gürül akarken ben mübârek yüzüne baka baka** şâirin; وَاَبْيَضُ يُسْتَسْقَى الْغَمَامُ بِوَجْهِهِ ثِمَالُ الْيَتَامٰى عِصْمَةٌ لِلْاَرَامِلِ **sözünü defâlarca hatırlamışımdır.**

Bu söz Ebû Tâlib'e âittir."

İZAHI

K a ' b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin benzerini B u h â r î ve E b û D â v û d, E n e s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. B u h â r î ve E b û D â v û d ' un rivâyetine göre:

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir Cuma günü minber üzerinde hutbe okurken, bir adam ayakta dikilerek:**

Yâ Resûlallah! Hayvanlar helâk oldu. Allah'a duâ et. Bize yağmur versin, dedi. Bunun üzerine efendimiz ellerini kaldırarak yağmur için duâ etti. Hava o esnâda tamamen açıktı. Âniden bir rüzgâr esti ve bulut görüldü. Biraz sonra toplanan buluttan bardaktan boşanırcasına bol bol yağmur yağmaya başladı. Bir hafta yağmur kesilmedi. Ertesi Cuma namazında yine Efendimiz hutbe okumak için ayağa kalkınca, bir adam ayağa kalkarak: Yâ Resûlallah evler yıkıldı. Yağmurun kesilmesi için Allah'a duâ et, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **tebessüm ettikten sonra:**

«Etrafımıza (yağsın). **Üzerimize değil.» buyurdu. Buluta baktım. Medîne şehrinin etrafında halka hâline geldi.'**

O rivâyetlerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yaptığı duânın metni, burada olduğu gibi zikredilmemiştir. **B u h â r î '**-nin rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;

اَللّٰهُمَّ اسْقِنَا اَللّٰهُمَّ اِسْقِنَا اَللّٰهُمَّ اسْقِنَا = **«Allah'ım bize yağmur ver, Allah'ım bize yağmur ver, Allah'ım bize yağmur ver.»** diye duâ ettiği ifâde edilmiş ve yağmurun kesilmesi için yaptığı duâ, buradakinin aynisidir.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi zevâid türündendir. Bu hadîsteki duânın benzerini E b û D â v û d, **H â k i m** ve B e y h a k î, C â b i r b i n A b d i l l a h (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin benzerini Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd, Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî de rivâyet etmiştir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yağmur talebi için minber üzerinde duâ ettiğine delâlet ediyorlar. Buhârî ve Ebû Dâvûd'un Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri hadîs ise Cuma hutbesinde yağmur duâsının meşrûluğuna delâlet eder.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de yağmur için duâ ederken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ellerini koltuk altlarının beyazı görülünceye kadar kaldırdığına delildir.

Bu bâbtaki hadîsler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâsının derhal kabul olunduğunu ifâde ediyorlar.

Yağmur talebi için istiskanın bir kaç türlü olabildiği, bu konuda rivâyet olunan hadîslerden anlaşılıyor. **El-Menhel** yazarı, bu çeşitleri şöyle sıralıyor:

İstiskanın en azı yağmur için duâ etmektir. Ortancası farz namazların arkasında yağmur için duâ etmektir. En mükemmeli, istiska niyetiyle iki rek'at namaz kılmak, iki hutbe okumak ve duâ etmektir. Hutbeler namazdan önce veyâ sonra olabilir. Çünkü her iki şeklin meşrûluğuna delâlet eden sahîh rivâyetler mevcuttur. Mâlikîler, Şâfiîler, Hanbelîler ve âlimlerin cumhûru önce namaz, sonra hutbe okumayı tercih etmiştir.

Buhârî ve Ebû Dâvûd'un Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiklerine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yağmur duâsında ellerini kaldırırken avuçlarının içini yere döndürmüştür. Bunun hikmeti, kuraklık ve sıkıntının bol yağmur ve genişliğe çevrilmesidir.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde anılan Ebû Tâlib'in beyti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında söylediği 110 beyitlik bir medhiyyedendir. Kastalânî'nin Beyhakî'den naklen beyânına göre Beyhakî, Enes (Radıyallâhü anh)'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

"Bir a'rabî, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e **gelerek: Yâ Resûlallah! Allah'a yemin ederim ki bizim ne inildiyebilecek bir devemiz kaldı, ne de bağırabilecek çocuğumuz, dedi. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kalkıp ridâsını sürükliye sürükliye minbere çıktı ve Allah'tan yardım diledi...** (bol bol yağmur gelmeye başlayınca) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Eğer Ebû Tâlib hayatta olsaydı çok sevinirdi. Onun şiirini kim okuyabilir?» buyurdu. Bunun üzerine Alî (Radıyallâhü anh) **ayağa kalkıp:**

Yâ Resûlallah! Bana öyle geliyor ki Sen **onun şu sözünü kastediyorsun, dedi ve mezkûr beyti arkasındaki üç beyitle birlikte söyledi."**

Bu beyit Ebû Tâlib tarafından Peygamberimiz üzerinde medhiye olarak yazılmış çok değerli bir kasidedendir. Ebû Tâlib bu kasîdeyi Mekke müşriklerinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e amansız husûmet besledikleri ve inanan bir avuç müslümanı Onun çevresinden uzaklaştırmak için insanlık dışı hareketleri revâ gördükleri günlerde kaleme almıştır. Bu beytin mânâsı şöyledir: 'O efendi beyazdır. Mübârek yüzü suyu hürmetine yağmur dilenir. Yetimlere yardımcı ve sığınaktır. Fakir dul kadınlar için güven kaynağıdır.'

Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Ebû Tâlib, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istiskaya çıktığı zamana yetişmemişken Onun mübârek yüzü suyu hürmetine yağmur dileneceğini nereden bilmişti? Bilindiği gibi istiska, hicretten sonra meşrû kılınmıştır. Ebû Tâlib ise hicretten önce Mekke'de ölmüştür. Bu sorunun cevâbı şöyledir: İbn-i Asâkir'in Celheme bin Arfata'dan tahriç ettiğine göre Celheme şöyle söylemiştir:

Mekke halkı kuraklık ve sıkıntı çektiği esnâda ben Mekke'ye vardım. Kureyş, Ebû Tâlib'e baş vurarak:

Yâ Ebâ Tâlib! Mekke çok kuru kaldı. Çoluk çocuklar perişan vaziyette. Gel de yağmur duâsında bulun, dediler. Ebû Tâlib yağmur duâsına çıktı. Beraberinde güneş gibi nurlu, gencecik bir oğlan çocuğu vardı. (Peygamber Efendimizi kastediyor.) **Bu nurlu çocuğun çevresinde bir kaç çocuk daha vardı. Ebû Tâlib bu çocuğun kolundan tutup Kâ'be'nin yanına vardı ve Onun sırtını Kâ'be'ye dayadı. Çocuk duâ etmeye başladı. O esnada hava tamamen açık idi.**

Birden bire şurada burada bulutlar görülmeye başladı ve sırsıklam edici yağmur yağdı. Mekke dereleri sularla taştı. Ebû Tâlib, bunun hakkında mezkûr beyti söyledi.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bu hadîste diyor ki: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîne'de minber üzerinde yağmur duâsını edip henüz minberden inmeden bütün oluklar yağmurla dolup taşarken defalarca şâirin bu beytini yâd ede durdum.

(١٥٥) باب ما جاء في صلاة العيدين

155 — İKİ BAYRAM NAMAZI HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٢٧٣ — حدثنا محمد بن الصباح. أنبأنا سفيان بن عيينة، عن أيوب، عن عطاء؛ قال: سمعت ابن عباس يقول: أشهد على رسول الله ﷺ أنه صلى قبل الخطبة، ثم خطب، فرأى أنه لم يسمع النساء. فأتاهن فذكرهن ووعظهن وأمرهن بالصدقة. وبلال قائل بيديه هكذا. فجعلت المرأة تلقي الخرص والخاتم والشيء.

TERCEMESİ

1273) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Ben şahâdet ederim ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bayram namazını hutbeden önce kıldırdı.** Sonra **hutbe okudu. Sonra** (hutbede) **sesini kadınlara duyuramadığını bildiğinden onlara yakın bir yere gidip onlara vaaz ve nasihat etti, sadaka vermelerini emretti. Bilâl** (Radıyallâhü anh) **da** (sadaka için elbisesinin eteğini) **elleri ile şöyle tutup açtı. Artık her kadın küpesini, yüzüğünü ve neyi varsa** (Bilâl'ın eteğine) **atmaya başladı."**

İZAHI

Müslim ve Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivâyet etmişlerdir. Ayrıca Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâi bunun benzerini Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet etmişlerdir. Câbir (Radıyallâhü anh)'in rivâyeti meâlen şöyledir:

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Ramazan bayramı günü önce bayram namazını kıldırdı. Sonra cemâata hutbe okudu. Allah'ın Peygamberi** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hutbeyi bitirince yerinden ayrıldı ve kadınların yakınına vardı. Efendimiz Bilâl'ın koluna dayanarak, Bilâl da eteğini (sadaka için) açmış olduğu halde, efendimiz kadınlara vaaz buyurdu. Kadınlar da Bilâl'ın açtığı elbisenin içine sadaka atarlardı. Râvi demiştir ki artık kadın yüzüğünü atıyor ve tüm kadınlar bir şeyler atıyorlar da, atıyorlardı."**

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve Câbir (Radıyallâhü anh)'den yapılan bâzı rivâyetlerde, "Fıtır günü" yâni Ramazan bayramı günü kaydı mevcuttur. Bayram namazının hutbeden önce kılınmasına dâir bâzı hadîslerde bu kayıt yoktur. Bu bâbta rivâyet edilen diğer hadîslerde böyle bir kayıt yoktur.

Bu konuda rivâyet edilen hadîsler bayram namazının hutbeden önce kılınmasına delâlet ederler.

Kâdı Iyâz: Bütün âlimler ve tüm fetvâ imamları bu husûsta müttefiktirler. Aralarında her hangi bir ihtilâf yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tatbikatı ve ondan sonra Hulefâ-i Râşidîn'in uygulaması böyledir, demiştir.

El-Irakî da: Bayram namazının hutbeden önce kılınması tüm âlimlerin kavlidir, demiştir.

Namazdan önce hutbe okunduğu takdirde, Şâfiî ve Hanbelî mezheblerine göre okunan hutbe muteber sayılmaz, namazdan sonra tekrar okunması sünnettir. Hanefî mezhebine göre mekrûh olmakla beraber muteberdir. Mâlikî mezhebine göre muteberdir. Namazdan sonra tekrar okunması sünnettir.

Hadîs, kadınların bayram namazına gitmelerinin meşrûluğuna ve kadın cemâatın erkek cemâattan tamamen ayrı oturmalarının gerekliliğine delâlet eder. Çünkü kadın cemâat, Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'den uzak oturduklarından dolayı hutbeyi işitemedikleri için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hutbeden sonra onların yakınına gitmiş ve onlara nasihatte bulunarak sadaka vermelerini emretmiştir.

Kadınların verdiği sadakanın fıtır sadakası olmayıp normal bir bağış olduğu Müslim'in İbn-i Cüreyc tariki ile Alâ'-dan olan bir rivâyetinden anlaşılıyor. Şöyle ki İbn-i Cüreyc:

Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in emrettiği sadaka fıtır sadakası mı? diye Atâ'ya sordum. Atâ: Hayır. O gün için kadınların yapacağı bir teberru, diye cevap verdi."** demiştir.

B i l â l (Radıyallâhü anh) kadınların yaptıkları bağışları teslim almış, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu fakirlere dağıtmıştır. Nitekim E b û D â v û d 'un İ b n - i A b b a s (Radıyallâhü anh)'dan olan bir rivâyetinde:

فَقَسَّمَهُ عَلَى فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ "Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınların yaptıkları bağışları **müslümanların fakirlerine taksim etti."** denilir.

Hadîste geçen **"Hurs"** veyâ **"Hırs"** kelimesi kulağa takılan halka biçiminde altın veyâ gümüşten mâmul küpedir.

Hadis, kadının, kocasından izin almadan kendi malından sadaka çıkarmasının meşrûluğuna delâlet eder.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın burada: **"Ben şehâdet ederim..."** sözünden maksadı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle yaptığını gözleri ile görüp bunu bizzat müşâhede ettiğini ve kesin bilgiye dayalı haber verdiğini ifâde etmektir. Yoksa her hangi bir konu lehinde veyâ aleyhinde şâhitlik etmek mânâsı kastedilmemiştir.

١٢٧٤ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ. ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى يَوْمَ الْعِيدِ بِغَيْرِ أَذَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ.

TERCEMESİ

1274) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bayram günü bayram namazını ezansız ve ikametsiz olarak kıldırdı."

İZAHI

E b û D â v û d da bunu rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'ın da bayram namazını ezansız ve ikâmetsiz kıldırdığı belirtilmiştir. Ayrıca Ö m e r (Radıyallâhü anh) veyâ O s m a n (Radıyallâhü anh)'ın böyle yaptığı rivâyet olunmuştur. Ancak râvi Y a h y â e l - K a t t a n, Ö m e r 'in mi, O s m a n 'ın mı? zikredildiği husûsunda tereddüt etmiştir.

Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve başkalarının rivâyet ettikleri Câbir bin Semûre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ezansız ve ikametsiz bayram namazını kıldırdığına Câbir'in defalarca şâhit olduğu ifâde edilmiştir.

Tüm âlimler, bu hadîsleri ve benzerlerini delîl göstererek bayram namazında ezan ve ikametin meşrû olmadığına hükmetmişlerdir.

١٢٧٥ — حدثنا أبو كريب. ثنا أبو معاوية، عن الأعمش، عن إسماعيل بن رجاء، عن أبيه، عن أبي سعيد. وعن قيس بن مسلم، عن طارق بن شهاب، عن أبي سعيد. قال: أخرج مروان المنبر يوم العيد. فبدأ بالخطبة قبل الصلاة. فقام رجل فقال: يا مروان! خالفت السنة. أخرجت المنبر يوم عيد ولم يكن يخرج به. وبدأت بالخطبة قبل الصلاة ولم يكن يبدأ بها. فقال أبو سعيد: أما هذا فقد قضى ما عليه. سمعت رسول الله ﷺ يقول «من رأى منكرا فاستطاع أن يغيره بيده فليغيره بيده. فإن لم يستطع فبلسانه. فإن لم يستطع بلسانه، فبقلبه. وذلك أضعف الإيمان».

TERCEMESİ

1275) "... Ebû Saîd(-i Hudrî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Medîne vâlisi) **Mervân (142) bayram günü minberi** (musallaya) **çıkartarak bayram namazından önce** (minber üzerinde) **hutbe okumaya başladı. Bir adam ayağa kalkarak**:

Yâ Mervân! Sen sünnete muhâlefet ettin. Bayram günü minberi (mescidden musallaya) **çıkarttın. Halbuki minber çıkarılmazdı. Namazdan önce hutbeye başladın. Halbuki hutbe** (namazdan) **önce okunmazdı, dedi. Ebû Saîd**(-i Hudrî) (Radıyallâhü anh):

Bu adam kendisine düşen görevi ifâ etti, (çünkü) **ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den işittim buyurdu ki**:

---

(142) Emevî halîfelerinden olan Mervân bin el-Hakem, halîfe Abdülmelik'in babasıdır. Muâviye (R.A.) halîfe iken Mervân'ı Medîne Vâliliğine atamıştı. Mervan h. 64 yılının sonlarına doğru halîfe olmuş ve 65 yılında vefât etmiştir. (Tuhfe: C. 1, Sah. 375)

«Kim bir münkeri görüp onu elile değiştirmeye muktedir ise, elile değiştirsin. Eğer buna gücü yetmezse dili ile değiştirsin. Dili ile değiştiremezse kalbi ile değiştirsin. Kalb ile değiştirmek îman (meyvesin) in en zayıfıdır.»"

İZAHI

Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

167. bâbta gelecek olan 1313 nolu hadîsin izahında belirteceğim gibi hava yağışlı olmadığı zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve Hülafâ-i Râşidîn bayram namazını müsâit bir meydanda kıldırırlardı ve 158. bâbta açıklanacağı üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram hutbesini minber üzerinde okumazdı. Medîne vâlisi Mervân bayram hutbesi için mesciddeki minberi, bayram namazının kılınacağı meydana çıkarttırmış ve bayram hutbesini okumak için minbere çıkmış. Bir de hutbeyi namazdan önce okumaya başlamış, bunun üzerine cemâattan bir zât vâlinin bu hareketine karşı çıkarak iki noktada sünnete muhâlefet ettiğini cemâatın huzûrunda söylemiştir. Burada **'Sünnet'ten** maksat, Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'dan sâbit olan yoldur.

El-Menhel yazarının nakline göre vâliye itiraz eden zâtın İmâre bin Ruayba olduğu söylenmiştir.

Hadîsin zâhirine göre bayram hutbesini namazdan önce okuyan ilk şahıs Mervan'dır. Bâzıları Osman (Radıyallâhü anh)'ın da böyle yaptığını söylemiş ise de el-Aynî'nin dediği gibi bu rivâyet subût bulmamıştır. Bâzıları da bunu ilk yapanın Muâviye (Radıyallâhü anh) olduğunu söylemiştir. Şâfiî'nin rivâyetine göre Abdullah bin Yezîd el-Hıtmî:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ebû Bekir, Ömer** ve **Osman** (Radıyallâhü anhüm) **önce bayram namazını kıldırırlardı, ondan sonra hutbe okurlardı. Muâviye** (Radıyallâhü anh) **iş başına geçince hutbeyi öne aldı,** demiştir.

Ebû Saîd (Radıyallâhü anh) : **"Bu adam kendisine düşen görevi yaptı."** demekle vâliye itiraz eden zâtın, mükellef bulunduğu marufû emretmek ve münkeri nehiy etmek vecîbesini yerine getirdiğini ifâde etmiştir.

"Münker" Şer'an kötü sayılan şeydir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sâbit olan yola aykırı düşen her fiil, hareket ve söz münkerinin kapsamına girer. Böyle bir münkere karşı çıkmaya da "İnkâr" denir.

Kâdı Iyâz: Cemâatın huzûrunda adamın vâliye itiraz etmesi ve Ebû Saîd'in vâlinin hareketini münker sayması, hutbenin namazdan sonraya bırakılmasının Sünnet-i seniyye'ye ve Hulefâ-i Râşidîn'in tatbikatına uygunluğuna delâlet eder, demiştir.

Münker bir şeyi değiştirmeye âit hadîsteki emir âlimlerin icmâı ile vâciblik içindir. Bu vücûp farz-ı kifâye nevindendir. Yâni bu görevi bâzı kimseler îfa ettiği takdirde diğerlerinden sorumluluk kalkar. Hiç kimse yapmazsa toplumun tümü sorumluluk altında kalır.

Namaz, oruç, zekât gibi farziyeti herkesçe bilinen mârufu emretmek ve içki, kumar, zinâ gibi haramlığı herkesçe mâlum olan münkeri değiştirmek hizmeti yalnız din âlimlerine münhasır değildir. Bütün müslümanlar bu konuda sorumluluk taşır. Fakat farziyeti veyâ yasaklığı yalnız din âlimlerince bilinebilen ince meselelerde mârufu emretmek ve münkeri değiştirmek görevi ilim ehline âittir. Avâm tabakası bundan sorumlu değildir.

Bir münkeri elile değiştirmeye muktedir olmayan, meselâ; elile müdâhale etmesi hâlinde daha büyük bir fitnenin doğmasından korkan kimse, diliyle değiştirsin. Şâyet diliyle karşı çıkmak ve îkazda bulunmak daha fenâ bir duruma sebebiyet verecekse, artık kalble değiştirsin. Yâni kalben o münkerden nefret etsin ve giderilmesi için Allah'a duâ etsin.

Hadîsin; وَذَلِكَ أَضْعَفُ الإِيمَانِ cümlesinin zâhir mânâsı; **"Münkerden kalben nefret etmekle yetinmek îmanın en zayıf mertebesidir."** Bu mânâ kastedilmemiştir. Çünkü; elile ve dilile münkeri değiştirmeye muktedir olmayan bir kimse yalnız kalben nefret etmekle mükelleftir. Gücünün yetmediği bir şeyle mükellef değildir. Dolayısıyla bundan dolayı îmanı en zayıf mertebeye düşmüş, denmez.

Mezkûr cümle muhtelif şekillerde yorumlanmıştır.

Sindî'nin beyânına göre; bâzı âlimler, cümledeki **'iman'** kelimesini **'Amel'** mânâsına yorumlamıştır. Yâni münkerden yalnız kalben nefret duymak münkerle mücâdele etmek bakımından en zayıf olan ameldir.

Bâzıları da : 'Münkerden kalben nefret etmek îman meziyetlerinin en zayıfıdır.' diye yorum yapmışlardır.

El-Menhel yazarı da : Münkerden kalben nefret duymak îman meyvesi bakımından diğerlerinden zayıftır, diye yorum yapmıştır.

Münkeri el ile değiştirmek îmanın en kuvvetli meyvesidir. Dil ile değiştirmek îmanın mutedil bir semeresidir. Kalben nefret etmek ise en küçük ve az bir semeredir.

K â d ı I y â z : Hadis, münkerin değiştirilmesi keyfiyeti için bir esastır. Artık münkeri değiştirmeye çalışan mü'min elinden gelen her çareye baş vurmak durumundadır. Münkeri elile değiştirmek, kumar, saz, caz âletlerini kırmak, içkileri dökmek, gaspedilmiş olan malları gaspedenlerden tahsil etmek veyâ bunların îfâsı için emir ve tâlimat vermekle gerçekleşir. Eğer böyle yapmaktan daha büyük bir fitnenin doğacağından korkarsa mü'min, o münkeri dili ile değiştirsin. Bu da nasîhat etmek, gerektiğinde tehdit etmek, korkutmak ve hayra dâvet etmekle hâsıl olur. Münkeri sözle değiştirmenin daha büyük bir fitneye sebebiyet vereceğinden korkan kişi artık kalben nefret etmekle yetinir. Hadîsten kastedilen mânâ budur. Bâzıları, şartlar ne olursa olsun münkeri değiştirmek gerekir. Bu uğurda ölmek ve büyük zararları göze almak gerekir, demişler ise de bu görüş hadîsten kastedilen mânâya aykırıdır, demiştir.

١٢٧٦ — حدّثنا حَوْثَرَةُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ . ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ ، ثُمَّ أَبُو بَكْرٍ ، ثُمَّ عُمَرُ ، يُصَلُّونَ الْعِيدَ قَبْلَ الْخُطْبَةِ.

فى الزوائد : حديث عبد الرحمن بن سعد بن عمار إسناده ضعيف . لضعف عبد الرحمن بن سعد . وأبوه لا يعرف حاله .

TERCEMESİ

1276) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan ; Şöyle demiştir: **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Ondan sonra Ebû Bekir ve ondan sonra Ömer** (Radıyallâhü anhümâ) **bayram namazını hutbeden önce kıldırırlardı.**"

İZAHI

E b û D â v û d 'dan **başka Kütüb-i Sitte**'nin diğer yazarları bunu rivâyet etmişlerdir. Bu da bayram namazının hutbeden önce

kılınmasının meşrûluğuna delâlet eder. Tirmizi bu hadisi rivâyet ettikten sonra: Sahâbîlerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin ameli böyledir. Her iki bayramda önce namaz kılınır. Sonra hutbe okunur. Hutbeyi namazdan önce okuyan ilk şahsın Mervân bin el-Hakem olduğu söylenir, demiştir.

(١٥٦) باب ما جاء في كم يكبّر الإمام في صلاة العيدين

156 — İKİ BAYRAM NAMAZINDA İMAMIN KAÇ TEKBİR ALACAĞI HUSÛSUNDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٢٧٧ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ سَعْدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ سَعْدٍ ، مُؤَذِّنِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . حَدَّثَنِي أَبِي ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُكَبِّرُ فِي الْعِيدَيْنِ ، فِي الْأُولَى سَبْعًا قَبْلَ الْقِرَاءَةِ . وَفِي الْآخِرَةِ خَمْسًا قَبْلَ الْقِرَاءَةِ .

TERCEMESİ

1277) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in müezzini Sa'd el-Karaz *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **iki bayramda** (namazın) **ilk rek'atında kırâattan önce yedi ve son rek'atta kırâattan önce beş** (defâ) **tekbir alırdı."**

Not: Zevâid'de Abdurrahman bin İshak bin Ammar'ın hadîsinin senedi zayıftır. Çünkü Abdurrahman bin Sa'd zayıftır. Babasının hâli de bilinmiyor, demiştir.

١٢٧٨ — حدّثنا أَبُو كُرَيْبٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَعْلَى ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَبَّرَ فِي صَلَاةِ الْعِيدِ سَبْعًا وَخَمْسًا .

TERCEMESİ

1278) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-Âs *(Radıyallâhü anhüm)*'dan: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bayram namazında** (ilk rek'atta) **yedi ve** (son rek'atta) **beş** (defa) **tekbir aldı."**

١٢٧٩ – حدثنا أبو مسعود، محمد بن عبد الله بن عبيد بن عقيل. ثنا محمد ابن خالد بن عثمة. ثنا كثير بن عبد الله بن عمرو بن عوف، عن أبيه، عن جده؛ أن رسول الله ﷺ كبر في العيدين سبعا، في الأولى. وخمسا، في الآخرة.

T E R C E M E S İ

1279) "... Kesîr'in dedesi (Amr bin Avf el-Müzeni (143) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem), **iki bayramda ilk rek'atta** (kıraattan önce) **yedi ve son rek'atta** (kıraattan önce) **beş** (defa) **tekbir aldı."**

١٢٨٠ – حدثنا حرملة بن يحيى. ثنا عبد الله بن وهب. أخبرني ابن لهيعة، عن خالد بن يزيد. وعقيل، عن ابن شهاب، عن عروة، عن عائشة؛ أن رسول الله ﷺ كبر في الفطر والأضحى سبعا وخمسا. سوى تكبيرتي الركوع.

T E R C E M E S İ

1280) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **fıtır ve kurban bayramları namazında rükua âit iki tekbirden başka** (ilk rek'atta) **yedi ve** (son rek'atta) **beş** (defa) **tekbir aldı."**

İ Z A H I

S a ' d (Radıyallâhü anh)'ın hadisi zevâid türündendir. B e y h a k i de rivâyet etmiştir. Hadisin senedi zayıf ise de diğer hadisler, bunun hükmünü teyid ederler.

A b d u r r a h m a n b i n A m r (Radıyallâhü anh)'ın hadisini E b û D â v û d, D â r e k u t n i ve B e y h a k i de

(143) Kesir'in dedesidir, adı Amr bin Avf el-Müzeni'dir. Künyesi Ebû Abdillah'tır. Sahâbidir. Bedir savaşına katılmıştır. (Tuhfetü'l-Ahvezi : Cild 1, Sah. 376)

rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d ' un rivâyetindeki metin şöyledir:

عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَمْرِوبْنِ الْعَاصِ قَالَ قَالَ نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ التَّكْبِيرُ فِى الْفِطْرِ سَبْعٌ فِى الْاُولَى وَخَمْسٌ فِى الْاٰخِرَةِ وَالْقِرَائَـةُ بَعْـدَهُمَا كِلْتَيْهِمَا

= Abdullah bin Amr bin el-As *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Allah'ın nebîsi *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Fıtır bayram'ı namazında tekbir, ilk rek'atta yedi ve son rek'atta beş (defa)dır. (Her iki rek'attaki) kırâat (bunlardaki) tekbirlerden sonradır.»

A m r b i n A v f (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z î de rivâyet etmiştir. T i r m i z î ' nin rivâyetinde: قَبْلَ الْقِرَائَةِ = **«Kırâattan önce»** kaydı mevcûttur. Yâni namazın her iki rek'atında tekbirlerin kırâattan önce alındığı tasrih edilmiştir.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ' nin hadîsini E b û D â v û d ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d ' un rivâyetinde yedi tekbirin ilk rek'atta ve beş tekbirin ikinci rek'atta alındığı belirtilmiştir.

Bu bâbtaki hadîsler, fıtır bayramı yâni R a m a z a n bayramı olsun, K u r b a n bayramı olsun her ikisinde kılınacak bayram namazının ilk rek'atında yedi ve son rek'atında beş defa tekbir alınacağına ve her iki rek'atta tekbirlerin kırâattan önce alınacağına delâlet ederler.

Bu husustaki âlimlerin görüşleri:

R a m a z a n ve K u r b a n bayramı namazlarında ilk rek'atta yedi ve son rek'atta beş tekbir alınacağına hükmeden âlimlerin başında Ö m e r, A l î, E b û H ü r e y r e, E b û S a î d - i H u d r î, C â b i r, İ b n - i Ö m e r, İ b n - i A b b â s, Â i ş e ve M e d î n e ' nin F u k a h â - i S e b ' a s ı (yedi fıkıhçısı) (Radıyallâhü anhüm) gelir. Ö m e r b i n A b d i l - a z i z, Z ü h r î, M e k h û l, M â l i k, E v z â î, Ş â f i î, A h m e d, İ s h a k ve e l - M ü z e n î gibi tabiiler ve onlardan sonra gelenlerin kavli de budur. Bunlardan M â l i k, A h m e d ve e l - M ü z e n i ' ye göre ilk rek'atta alınacak yedi tekbir'e if-

titah tekbiri dâhildir. Şâfiî, Evzâî ve İshak'a göre dâhil değildir.

Yine Mâlik, Şâfiî ve Ahmed'e göre her iki rek'ata göre tekbirler kırâattan önce alınır. El-Irâkî'nin dediğine göre sahâbîlerin ve tabiîlerin ekserisinin kavli budur.

Hanefî âlimlere göre bayram namazlarında zevâid tekbirleri her rek'atta üçtür. İlk rek'atta kırâattan önce ve iftitah tekbirinden sonra alınır. İkinci rek'atta ise kırâattan sonra üç tekbir alınır. Sonra rüku' için her zaman olduğu gibi tekbir alınır. Sahâbîlerden İbn-i Mes'ud, Ebû Mûsa el-Eş'ârî ve Ebû Mes'ûd el-Ensârî ile tabiîlerden Sevrî (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur.

ZEVÂİD TEKBİRLERİNİN HÜKMÜ

Cumhûra göre bu tekbirleri almak sünnettir. Hanefîler'e göre vâcibtir, bilerek terkeden kişi günah işlemiş olur.

Geniş malûmat için fıkıh kitablarına baş vurmak gerekir.

(١٥٧) باب ما جاء فى القراءة فى صلاة العيدين

157 — İKİ BAYRAM NAMAZINDAKİ KIRÂAT HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBI

١٢٨١ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ. أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ ابْنِ الْمُنْتَشِرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ سَالِمٍ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْعِيدَيْنِ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى، وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ.

T E R C E M E S İ

1281) "... Numan bin Beşîr *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her iki bayram namazında (Fâtiha'dan sonra): سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ve هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ sûrelerini okurdu."**

١٢٨٢ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ. أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ، عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ

عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : خَرَجَ عُمَرُ يَوْمَ عِيدٍ . فَأَرْسَلَ إِلَى أَبِي وَاقِدٍ اللَّيْثِيِّ : بِأَيِّ شَيْءٍ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي مِثْلِ هٰذَا الْيَوْمِ ؟ قَالَ : بِقَافْ وَاقْتَرَبَتْ .

TERCEMESİ

1282) "... Ubeydullah bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Ömer (Radıyallâhü anh) **bir bayram günü** (namaza) **çıkmış ve Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **bu gibi günlerde** (Fâtiha'dan sonra) **ne okuduğunu Ebû Vakıd el-Leysî** (Radıyallâhü anh)'a (adam) **göndererek sordurmuş ve Ebû Vakıd :** (Efendimiz),

قاف ve: اقتربت **sûrelerini** (okurdu) **diye cevap vermiştir.**

١٢٨٣ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ . ثنا مُوسَى ابْنُ عُبَيْدَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْعِيدَيْنِ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ، وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ .

TERCEMESİ

1283) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **her iki bayram namazında** (Fâtiha'dan sonra); سبح اسم ربك الاعلى ve: هل اتاك حديث الغاشية **sûrelerini okurdu.**"

İZAHI

Nûman (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. Ubeydullah (Radıyallâhü anh)'ın hadisi Buhârî'den başka **Kütüb-i Sitte** sahibleri tarafından rivâyet edilmiştir. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Numân (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin aynidir. Müellif'ten başka kim tarafından rivâyet edildiğini bulamadım.

Nûman (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) bayram namazlarında Fâtiha'dan sonra ilk rek'atta **el-A'lâ** sûresini ve ikinci rek'atta **el-Ğâşiye** sûresini okurdu. U b e y d u l - l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk rek'atta **Kaf** sûresini ve ikinci rek'atta **el-Kamer** sûresini okurdu. Bu hadiste Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in hangi sûreleri okuduğunu E b û V â k ı d (Radıyallâhü anh)'a sorduğu bildirilmiştir. Ö m e r (Radıyallâhü anh) gibi bir zâtın bundan haberdar olması gerektiği halde bunu sordurmasının sebebi kendisinin bir şüpheye düşmüş olması ve bu şüpheyi gidermek için sordurduğu muhtemeldir. Yâhut E b û V a k ı d (Radıyallâhü anh)'ın bunu bilip bilmediğini anlamak için sordurmuş olabilir. Yâhut cemâatın bunu duymasını ve öğrenmesini istemiş olabilir.

Hadîslerden anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzen bayram namazında **el-A'la** ve **el-Ğâşiye** sûrelerini bâzen de **Kaf** ve **el-Kamer** sürelerini okurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bayram namazlarında bu sûrelerin tamamını okuduğu **el-Menhel**'de belirtilmiştir.

B e y h a k î ve N e v e v i, U b e y d u l l a h'ın H z. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'i görmediğini söylediklerine göre hadis münkatı'dır. Lâkin M ü s l i m ve B e y h a k i'nin rivâyetine göre U b e y d u l l a h bu olayı E b û V â k ı d (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir U b e y d u l l a h'ın E b û V â k ı d (Radıyallâhü anh) zamanına yetiştiği sâbittir. Bu sebeple hadis muttasıldır.

(١٥٨) باب ما جاء فى الخطبة فى العيدين

158 — İKİ BAYRAMDAKİ HUTBE HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BABI

١٢٨٤ — حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا وكيع، عن إسماعيل بن أبي خالد. قال: رأيت أبا كاهل، وكانت له صحبة. فحدثني أخي عنه، قال: رأيت النبي ﷺ يخطب على ناقة، وحبشي آخذ بخطامها.

T E R C E M E S İ

1284) "... Ebû Kâhil (el-Ahmesî) (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i bir deve üstünde hutbe okurken ve devesinin yularını bir habeşî tutmuş olarak gördüm.**"

١٢٨٥ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ ابْنُ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ عَائِذٍ ، هُوَ أَبُو كَاهِلٍ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى نَاقَةٍ حَسْنَاءَ ، وَحَبَشِيٌّ آخِذٌ بِخِطَامِهَا .

TERCEMESİ

1285) "... Ebû Kâhil (el-Ahmesî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i bir güzel deve üstünde hutbe okurken ve devesinin yularını bir habeşi tutmuş olarak gördüm."**

١٢٨٦ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ نُبَيْطٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ حَجَّ فَقَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى بَعِيرِهِ .

في الزوائد : إسناده ضعيف ، لضعف عبد الرحمن بن سعد . وأبوه لا يعرف حاله .

TERCEMESİ

1286) "... Nubayt *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre kendisi hacca gitmiş ve :

Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i devesi üzerinde hutbe okurken gördüm demiştir."**

١٢٨٧ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ سَعْدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ سَعْدٍ الْمُؤَذِّنِ . حَدَّثَنِي أَبِي ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُكَبِّرُ بَيْنَ أَضْعَافِ الْخُطْبَةِ . يُكْثِرُ التَّكْبِيرَ فِي خُطْبَةِ الْعِيدَيْنِ .

TERCEMESİ

1287) "... Müezzin Sa'd *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hutbede yer yer tekbir getirirdi. İki bayram hutbesinde çok tekbir getirirdi."**

Not : Râvî Abdurrahman bin Sa'd'ın zayıflığı ve babasının hâlinin bilinmemesi nedeniyle bu senedin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

١٢٨٨ – حدثنا أبو كُرَيب . ثنا أبو أسامة . ثنا داود بن قيس ، عن عياض بن عبد الله . أخبرني أبو سعيد الخدري ؛ قال : كان رسول الله ﷺ يخرج يوم العيد . فيصلي بالناس ركعتين . ثم يسلم فيقف على رجليه فيستقبل الناس وهم جلوس . فيقول « تصدقوا . تصدقوا » فأكثر من يتصدق النساء ، بالقرط والخاتم والشيء . فإن كانت له حاجة يريد أن يبعث بعثا يذكره لهم . وإلا انصرف .

TERCEMESİ

1288) "... Ebû Saîd-i el-Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bayram günü** (musallaya) **çıkardı cemâata iki rek'at bayram namazı kıldırıp selâm verdikten sonra ayakta durup cemâata yüzünü döndürürdü. Cemâat da oturmuş vaziyette olurdu Efendimiz** (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) :

«Sadaka veriniz sadaka veriniz» buyururdu. En çok sadaka verenler kadınlardı. Bunlar küpelerini, yüzüklerini ve neleri varsa (verirlerdi.) **Sonra Efendimiz savaş için asker göndermek istese veyâ başka bir iş varsa cemâata anlatırdı bir emri yoksa dönüp giderdi."**

١٢٨٩ – حدثنا يحيى بن حكيم . ثنا أبو بحر . ثنا عبيد الله بن عمرو الرقي . ثنا إسماعيل بن مسلم الخولاني . ثنا أبو الزبير ، عن جابر ؛ قال : خرج رسول الله ﷺ يوم فطر أو أضحى . فخطب قائما ثم قعد قعدة ثم قام .

في الزوائد : رواه النسائي في الصغرى من حديث جابر ، إلا قوله (يوم فطر أو أضحى) .
وإسناد ابن ماجة فيه سعيد بن مسلم ، وقد أجمعوا على ضعفه . وأبو بحر ضعيف .

TERCEMESİ

1289) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Fıtır veyâ Kurban bayramı günü** (musallaya) **çıkarak ayakta hutbe okudu. Sonra biraz oturduktan sonra** (tekrar) **ayağa kalktı** (İkinci hutbeyi okudu.)"

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Nesâî, Câbir (R.A.)**'in bu hadisini küçük süneninde rivâyet etmiştir. Yalnız orada :** يَوْمَ فِطْرٍ أَوْ يَوْمَ أَضْحَى **= «Fıtır veyâ Kurban bayramı günü» kaydı yoktur. İbn-i Mâceh'in süneninde bulunan İsmail bin Müslim'in** ***zayıflığı husûsunda âlimler ittifak etmişlerdir.*** **Râvi Ebû Bahr da zayıftır.**

İ Z A H I

Müellifin iki senedle rivâyet ettiği E b û K â h i l (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini N e s â î de rivâyet etmiştir. (144)

Hadîs, bayram hutbelerini deve üstünde okumanın meşrûluğuna delâlet eder. Devenin yularını tutan Habeşî'nin B i l â l (Radıyallâhü anh) olduğu S i n d î ' de beyan edilmiştir. Bir maslahat için büyüklerin binek hayvanının yularını tutmanın meşrûluğu bu hadîsten anlaşılır. Buna benzer hizmetler de böyledir.

N u b a y t (Radıyallâhü anh) (145)'ın hadîsini E b û D â v û d, A h m e d ve N e s â i de rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d ' un rivâyeti şöyledir:

... عن نبيط انَّهُ رَأَى النَّبِىَّ صَلىَّ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاقِفًا بِعَرَفَةَ عَلى بَعِيرٍ اَحْمَرَ يَخْطُبُ

= ... «**Nubayt** (Radıyallâhü anh)**'den rivâyet edildiğine göre kendisi Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i Arafe'de Vakfe'de iken kırmızı bir deve üstünde hutbe okurken gördüm.»** demiştir.

N u b a y t (Radıyallâhü anh) Vedâ haccında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e refakat etmiş ve bu hac seferinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) arefe günü Arafat'ta deve üstünde hutbe okurken N u b a y t (Radıyallâhü anh) orada bulunmuştur. E b û D â v û d ve A h m e d ' in rivâyetlerinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arefe günü Arafat'ta okuduğu hutbeyi deve üstünde irad buyurmuştur. Bu hutbe bayramdan bir gün önce olduğuna göre, bu hadîsin bu bâbta zikredilmesinin gereği görülmüyor. Ancak müellifin rivâyetinde hutbenin okunduğu yer ve zaman belirtilmemiştir. Efendimizin vedâ haccında bayram günü M i n a ' da hutbe okudugu sâbittir. Bu hutbe kastedilirse, hadîsin bu bâba uygunlugu açıktır.

---

(145) Nubayt bin Şarît bin Enes bin Mâlik el-Eşcaî el-Kufî (R.A.) sahâbîdir. Peygamber, Enes bin Mâlik ve Sâlim bin Ubeyd'den rivâyetleri vardır. Kendisinden de oğlu Seleme, Nuaym bin Ebî Hind ve Ebû Mâlik el-Eşcaî rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd, Nesâi, İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel : cild Tekmile 2. Sah. 52)

(144). Ebû Kâhil'in isminin Kays bin Aiz oldugu ve sahâbîlik şerefine mazhar oldugu müellifin beyan ettiği senedlerde belirtilmiştir. Râvisi İsmâil bin Ebi Hâlid'dir.

S a ' d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi zevâid türündendir. Bu hadîsten anlaşılıyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram hutbelerinde bol bol tekbir alırdı. Hadîsin zâhirine göre diğer hutbeler de tekbirsiz değildir. S i n d î böyle demiştir. Fakat hadîsin ikinci cümlesi birinci cümlenin beyanı olabilir. Bu takdirde hadîsin iki cümlesinde geçen hutbe ile bayram hutbesi kastedilmiş olur. Hadîsteki; أَضْعَافَ الْخُطْبَةِ sözü ile hutbenin başı, esnâsı, ortaları ve sonu kastedilmiştir. Hadîsin yorumu şöyle olur:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bayram hutbesinin başında, ortasında, muhtelif yerlerinde ve sonlarında tekbir alırdı. Bayramlardaki hutbelerde çok tekbir alırdı.**"

Hadîs, bayram hutbesinde bol bol tekbir almanın meşrûluğuna delâlet eder.

E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r i, M ü s l i m ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsin delâlet ettiği hükümler şunlardır.

1. Bayram namazını musallada kılmak sünnettir. Ancak yağış gibi bir mâzeret olduğunda câmide kılınması meşrûdur. 167. bâbta bu noktaya değinilecek.
2. Bayram namazı iki rek'attır. Cemâatla kılınması meşrûdur.
3. Bayram hutbesi, namazdan sonra okunur. Hatip ayakları üzerinde durarak ve cemâata dönük olarak hutbe okur. Cemâat ise oturduğu yerde hutbeyi dinler.
4. Hatip hutbesinde cemâatı hayrâta ve sadaka vermeye teşvik eder.
5. Kadınlar kocalarından izin almadan kendi mallarından sadaka verebilirler.
6. İmam, hutbeden sonra cemâatı ilgilendiren konularda konuşma yapabilir.

C â b i r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini N e s â î de rivâyet etmiştir. Yalnız oradaki rivâyette: يَوْمَ فِطْرٍ أَوْ أَضْحَى sözü yoktur. Oradaki rivâyetin meâli şöyledir:

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (musallaya) **çıkarak ayakta hutbe okudu. Sonra biraz oturduktan sonra ayağa kalktı** (tekrar hutbe okudu.)"

Bu hadîs de bayram hutbesinde hatibin ayakları üzere durmasının meşrûluğuna delâlet eder. Ayrıca iki hutbe arasında kısa bir oturuşla fâsıla vermesinin meşrûluğuna delâlet eder.

(١٥٩) باب ما جاء فى انتظار الخطبة بعد الصلاة

159 — BAYRAM NAMAZINDAN SONRA HUTBEYİ (DİNLEMEK İÇİN) BEKLEMEK HAKKINDA GELEN (HADÎS) BÂBI

١٢٩٠ — حدّثنا هَدِيَّةُ بْنُ عَبْدِالْوَهَّابِ ، وَعَمْرُو بْنُ رَافِعٍ الْبَجَلِيُّ ؛ قَالَا : ثنا الْفَضْلُ ابْنُ مُوسَى . ثنا ابْنُ جُرَيْجٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ السَّائِبِ ؛ قَالَ : حَضَرْتُ الْعِيدَ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ . فَصَلَّى بِنَا الْعِيدَ، ثُمَّ قَالَ « قَدْ قَضَيْنَا الصَّلَاةَ . فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَجْلِسَ لِلْخُطْبَةِ فَلْيَجْلِسْ . وَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يَذْهَبَ فَلْيَذْهَبْ » .

TERCEMESİ

1290) "... Abdullah bin es-Sâib (146) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) ile beraber bayram namazında hazır bulundum. O, bize bayram namazını kıldırdıktan sonra :

«Namazı bitirdik. Artık hutbe(yi dinlemek) için oturmak isteyen otursun. Gitmek isteyen gitsin.» buyurdu."

İZAHI

Ebû Dâvûd, Nesâî, Dârekutni, Hâkim ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı şöyle der :

"Hadis, bayram hutbesinin vâcip olmadığına delâlet eder. Çünkü eğer vâcip olsaydı, onu dinlemek için beklemek de vâcip olacaktı. Bütün imamlar, hutbenin vâcip olmadığına hükmetmişlerdir.

Hutbeyi dinlemenin vâcip olmaması, hutbeyi okumanın vâcip olmamasını gerektirmez, denilemez. Çünkü hutbe cemâata yapılan bir konuşmadır. Bu konuşmayı dinlemek vâcip olmayınca konuşmanın kendisi de vâcip olmaz

(146) Hâl tercemesi 820 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

(١٦٠) باب ما جاء فى الصلاة قبل صلاة العيد وبعدها

160 — BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE VE SONRA NAMAZ KILMAK HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٢٩١ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا شُعْبَةُ . حَدَّثَنِي عَدِيُّ ابْنُ ثَابِتٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَرَجَ فَصَلَّى بِهِمُ الْعِيدَ . لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا وَلَا بَعْدَهَا .

TERCEMESİ

1291) "... (Abdullah) bin Abbas *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (musallaya) **çıkarak cemâata bayram namazını kıldırdı. Bayram namazından önce ve sonra namaz kılmadı."**

١٢٩٢ — حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الطَّائِفِيُّ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يُصَلِّ قَبْلَهَا وَلَا بَعْدَهَا فِي عِيدٍ .

فى الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1292) "... Amr bin Şuayb'ın dedesi (Abdullah bin Amr bin el-As) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hiç bir bayram günü bayram namazından önce ve sonra namaz kılmamıştır."**

Not : **Bunun senedinin sahîh ve ricalının sıkalar olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.**

١٢٩٣ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو الرَّقِّيِّ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يُصَلِّي قَبْلَ الْعِيدِ شَيْئًا . فَإِذَا رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ .

فى الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1293) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem) **bayram namazından önce hiç namaz kılmazdı. Bayram namazından sonra evine dönünce iki rek'at namaz kılardı."**

Not: İsnadının sahîh ve ricalının sıkalar olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

İbn-i Abbas (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini **Kütüb-i Sitte** yazarları, Ahmed, Hâkim, Dârekutnî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh) ve Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri Zevâid türündendir.

Bu hadîsler, bayram namazına bağlı sünnetlerin bulunmadığına delâlet ederler. Bu husûsta âlimler müttefiktirler.

Bayram namazından önce veyâ sonra nâfile namaz kılmanın hükmü husûsunda âlimler arasında ihtilâf vardır.

Ashab-ı kiram ve tabiilerden bir cemâat, bayram namazından önce ve sonra nâfile kılmayı mekruh saymışlardır. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) böyle hükmedenlerdendirler.

Ashab ve tabiilerden diğer bir cemâat, bayram namazından önce ve sonra nâfile kılmanın câizliğine hükmetmişlerdir. Enes, Büreyde bin el-Husayb ve Rafi' bin Hadic bu cemâattandır.

Bir cemâat da bayram namazından sonra nâfile kılmayı câiz görmüştür. Ebû Mes'ûd el-Bedrî, Alkame, Nahaî, Sevrî ve Rey ehli böyle diyenlerdendirler.

El-Menhel yazarı bu arada her gruba dâhil bir çok sahâbî ve tâbiînin ismini zikrettikten sonra mezheblere mensup âlimlerin görüşlerini anlatır. Görüşlerin özetleri şöyledir:

1. Hanefiler'e göre musallada bayram namazından önce ve sonra namaz kılmak mekruhtur. Bayram namazından önce evde kılmak da böyledir. Fakat bayram namazından sonra eve dönülünce kılmak mekruh değildir. Delîl de İbn-i Mâceh'in rivâyet ettiği Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'in 1293 nolu hadîsidir.

E l - H a k i m de bu hadisi rivâyet etmiş ve sahîh saymıştır. E l - H â f ı z, el-Fetih'te bu hadîsin hasen olduğunu söylemiştir.

2. Ş â f i î l e r ' e göre bayram namazından önce ve sonra nâfile kılmak bu hadîsler gereğince imam için mekrûhtur. Fakat cemâat için mekruh değildir.

3. M â l i k î l e r ' e göre musallada nâfile kılmak mekruhtur. Delîl de bu hadislerdir. Fakat yağmur gibi bir mâzeret dclayısıyla bayram namazı câmide kılındığı zaman bayram namazından önce ve sonra nâfile kılmak câizdir. Cemâat için hüküm budur. Fakat imam için câmide de olsa nâfile kılmak mekruhtur.

4. H a n b e l î l e r ' e göre de nâfile kılmak mekruhtur.

Nâfile kılmanın mekruhluğuna hükmedenler bu bâbta rivâyet edilen hadîsleri ve benzerlerini delîl göstermişlerdir. Câizdir diyenler ise bu hadislerde bir yasaklama yoktur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve sellem)'in kılmamış olması bunun mekruhluğunu gerektirmez, demişlerdir.

(١٦١) باب ما جاء فى الخروج إلى العيد ماشيًا

161 — BAYRAM NAMAZINA YÜRÜYEREK ÇIKMAK HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٢٩٤ – حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ سَعْدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنِي أَبِي ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَخْرُجُ إِلَى الْعِيدِ مَاشِيًا ، وَيَرْجِعُ مَاشِيًا .

فى الزوائد : عبد الرحمن ضعيف ، وأبوه لا يعرف حاله .

TERCEMESİ

1294) "... Sa'd (el-Karaz) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bayram namazına** (musallaya) **yürüyerek çıkar ve yürüyerek dönerdi."**

Not : Râvi Abdurrahman'ın zayıflığı ve babasının hâlinin meçhul olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

١٢٩٥ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْعُمَرِيُّ ،

عَنْ أَبِيهِ . وَعُبَيْدُ اللهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَخْرُجُ إِلَى الْعِيدِ مَاشِيًا ، وَيَرْجِعُ مَاشِيًا .

فى الزوائد : فى إسناده عبد الرحمن بن عبد الله العمرى ، ضعيف .

TERCEMESİ

1295) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bayram namazına** (musallaya) **yürüyerek çıkar ve yürüyerek dönerdi."**

Not: Bunun senedindeki Abdurrahman bin Abdillah el-Ömerî'nin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

١٢٩٦ – حدثنا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ . ثنا أَبُو دَاوُدَ . ثنا زُهَيْرٌ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْحَرِثِ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : إِنَّ مِنَ السُّنَّةِ أَنْ يَمْشِيَ إِلَى الْعِيدِ .

TERCEMESİ

1296) "... Ali (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bayram namazına yürüyerek gitmek sünnettendir."

١٢٩٧ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْخَطَّابِ . ثنا مَنْدَلٌ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَأْتِي الْعِيدَ مَاشِيًا .

فى الزوائد : هذا إسناد ضعيف ، فيه مندل ومحمد بن عبيد الله . وسيجىء هذا الإسناد فى الباب التالى (حديث رقم ١٣٠٠) .

TERCEMESİ

1297) "... Ebû Râfi *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bayram namazına yürüyerek gelirdi."**

Not: Bunun râvilerinden Mendel ve Muhammed bin Ubeydullah'ın zayıflığı nedeniyle senedinin zayıflığı ve bu senedin gelecek bâbta (1300 nolu hadiste) geleceği Zevâid'de belirtilmiştir.

İZAHI

Bu bâbtaki hadisler Zevâid türündendir. Yalnız Ali (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî de rivâyet etmiştir.

Tirmizî, Ali (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini rivâyet ettikten sonra hadîsin hasen olduğunu, ilim ehlinin ekserisinin uygu-

lamasının böyle olduğunu ve âlimlerin bir meşrû mâzeret olmadıkça bayram namazına yürüyerek gitmekten hoşlandıklarını söylemiştir.

Tuhfetü'l-Ahvezî müellifi de: 'A l i (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi merfû hükmündedir. Hadîs, bayram namazına yürüyerek gitmenin sünnet olduğuna delildir. Seneddeki râvi e l - H a r î s - î A ' v a r ' ın zayıflığı nedeni ile hadîs zayıf ise de bu konuda bir kaç tane zayıf hadîs rivâyet edilmiştir. Bunlar birbirini takviye ederler.

H a n e f î l e r, Ş â f i î, S ü f y â n - ı S e v r î, A h m e d ve diğerleri bayram namazına yaya gitmenin müstahablığına hükmetmişlerdir. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın merfû olarak rivâyet ettiği ve sahîh olduğuna ititfak edilmiş olan:

إِذَا أَتَيْتُمُ الصَّلاَةَ فَأْتُوهَا وَأَنْتُمْ تَمْشُونَ = «Namaza gelmek istediğiniz zaman yürüyerek geliniz» hadîsi de bu görüş için kuvvetli delildir. H â f ı z - ı I r a k î: 'Bu hadîs umumîdir. Cemâatla kılınması meşrû olan vakit namazları, Cuma, bayram, küsuf ve istiska namazlarının tümüne şâmildir. Sahâbîlerden Ö m e r (Radıyallâhü anh) ve A l i (Radıyallâhü anh), tabiilerden İ b r â h i m N a h a î ve Ö m e r b i n A b d i l a z i z ve imamlardan S ü f y a n, Ş â f i î, A h m e d ve başkaları böyle hükmedenlerdendirler. Bayram namazından dönüşte de yürümek müstahabtır...' demiştir.

(١٦٢) باب ما جاء فى الخروج يوم العيد من طريق والرجوع من غيره

162 — BAYRAM GÜNÜ BAYRAM NAMAZINA BİR YOLDAN GİTMEK VE BAŞKA BİR YOLDAN DÖNMEK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٢٩٨ — حَدَّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَعْدِ بْنِ عَمَّارِ بْنِ سَعْدٍ . أَخْبَرَنِي أَبِي ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ إِلَى الْعِيدَيْنِ سَلَكَ عَلَى دَارِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْعَاصِ . ثُمَّ عَلَى أَصْحَابِ الْفَسَاطِيطِ . ثُمَّ انْصَرَفَ فِي الطَّرِيقِ الأُخْرَى . طَرِيقِ بَنِي زُرَيْقٍ . ثُمَّ يَخْرُجُ عَلَى دَارِ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ وَدَارِ أَبِي هُرَيْرَةَ إِلَى الْبَلاَطِ .

هذا الإسناد ضعيف لضعف عبد الرحمن وأبيه ، كما نبه عليه فى الزوائد .

TERCEMESİ

1298) "... Sa'd (el-Karaz) *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **her iki bayram**(da namaz için musallay)**a çıktığı zaman** (gidişte) **Saîd bin Ebi'l-As** (Radıyallâhü anh)'**ın evinin yanından sonra çadırlarda ikamet edenlerin bulunduğu yoldan giderdi. Bayram namazından sonra başka bir yoldan, Beni Zurayk yolundan dönerek Ammar bin Yâsir** (Radıyallâhü anh)'**in ve Ebû Hüreyre** (Radıyallâhü anh)'**nin evlerinin yanından el-Belâta çıkardı."**

Not: Zevâid'de belirtildiği gibi râvi Abdurrahman ve babasının zayıflığı nedeniyle bu isnad zayıftır.

١٢٩٩ – حدّثنا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ . ثنا أَبُو قتيبة . ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ، عَنْ نافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنّهُ كَانَ يَخْرُجُ إِلَى الْعِيدِ فِي طَرِيقٍ ، وَيَرْجِعُ فِي أُخْرَى . وَيَزْعُمُ أَنّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ .

TERCEMESİ

1299) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi bayram namazına bir yoldan giderdi ve başka bir yoldan dönerdi ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **böyle yaparlardı, derdi."**

١٣٠٠ – حدّثنا أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْخَطَّابِ . ثنا مَنْدَلٌ ، عَنْ مُحَمّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ؛ أَنّ النّبِيَّ ﷺ كَانَ يَأْتِي الْعِيدَ مَاشِيًا ، وَيَرْجِعُ فِي غَيْرِ الطّرِيقِ الّذِي ابْتَدَأَ فِيهِ .

في الزوائد : هذا إسناد ضعيف . فيه مندل ومحمد بن عبيد الله . وقد مر هذا الإسناد في الحديث رقم ١٢٩٧ .

TERCEMESİ

1300) "... Ebû Râfi *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bayram namazına yürüyerek giderdi ve geldiği yoldan başka bir yoldan dönerdi."**

Not : Bunun senedinde bulunan Mendel ve Muhammed bin Ubeydullah'ın zayıflığı nedeniyle bu isnadın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir. Bu isnad 1297 nolu hadiste de geçmiştir.

١٣٠١ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ . ثنا أَبُو تُمَيْلَةَ ، عَنْ فُلَيْحِ بْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ الْحَارِثِ الزُّرَقِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ إِلَى الْعِيدِ رَجَعَ فِي غَيْرِ الطَّرِيقِ الَّذِي أَخَذَ فِيهِ .

T E R C E M E S İ

1301) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bayram namazına çıktığı zaman geldiği yoldan başka bir yoldan dönerdi."**

İ Z A H I

S a ' d (Radıyallâhü anh) ve E b û R â f i (Radıyallâhü anh)'ın hadisleri zevâid türündendir.

S a ' d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde geçen "**Fesâtît**" kelimesi "**Fustât**"ın çoğuludur. Kıldan mâmul çadırlardır. "**Belât**" evde veya evin dışında döşenen taşlardır. Bir de M e d î n e ' de bir semtin adıdır.

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini E b û D â v û d, H â k i m ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir.

E b ü H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z î, A h m e d, D â r e m î ve İ b n - i H i b b â n da rivâyet etmişlerdir. B u h â r i de bunun benzerini C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler imam olsun cemâat olsun bayram namazına giden herkesin bir yoldan gitmesi ve başka bir yoldan dönmesinin müstahablığına delâlet ederler. Yolu değiştirmenin hikmeti her iki yolun ve buralarda bulunan insanlar ile cinlerîn namaza giden kişi lehinde şâhidlik etmesi, cemâatın ugraması ile değişik yolların bereketlenmesi ve İslâm alâmetleri ve haşmetinin teşhir edilmesidir.

(١٦٣) باب ما جاء فى التقليس يوم العيد

163 — BAYRAM GÜNÜ TAKLİS (DEF ÇALMAK VE NAĞME İLE SÖZ SÖYLEMEK) HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٣٠٢ — حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ مُغِيرَةَ ، عَنْ عَامِرٍ ؛ قَالَ : شَهِدَ عِيَاضٌ الْأَشْعَرِيُّ عِيدًا بِالْأَنْبَارِ ، فَقَالَ : مَالِي لَا أَرَاكُمْ تُقَلِّسُونَ كَمَا كَانَ يُقَلَّسُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

فى الزوائد : هذا إسناد رجاله ثقات . وعياض الأشعرىّ ليس له عند ابن ماجة سوى هذا الحديث . بل لم يخرج له أحد من أصحاب الكتب الخمسة الأصول .

TERCEMESİ

1302) "... Âmir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Iyâz el-Eş'arî (147) *(Radıyallâhü anh)* el-Enbar (148) da bir bayram günü hazır bulunmuş ve (oranın halkına) :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yanında taklis yapıldığı gibi niçin sizlerin taklis yaptığınızı görmüyorum? demiştir."**

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedindeki rical sıkalardır. Iyâz el-Eş'arî'nin İbn-i Mâceh yanında bundan başka hadîsi yoktur. Kütüb-i Sitte sahiblerinden İbn-i Mâceh müstesna hiç birisi Iyaz'ın rivâyetini tahriç etmemiştir.

١٣٠٣ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا أَبُو نُعَيْمٍ ، عَنْ إِسْرَائِيلَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ ؛ قَالَ : مَا كَانَ شَيْءٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِلَّا وَقَدْ رَأَيْتُهُ . إِلَّا شَيْءٌ وَاحِدٌ . فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُقَلَّسُ لَهُ يَوْمَ الْفِطْرِ .

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ بْنُ سَلَمَةَ الْقَطَّانُ . ثنا ابْنُ دِيزِيلَ . ثنا آدَمُ . ثنا شَيْبَانُ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ عَامِرٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ ، عَنْ جَابِرٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَصْرٍ . ثنا أَبُو نُعَيْمٍ . ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ عَامِرٍ ، نَحْوَهُ .

فى الزوائد : إسناد حديث قيس صحيح ، ورجاله ثقات .

(147) Iyaz bin Amr el-Eş'ârî'nin sahâbîliği ihtilâflıdır. Râvileri Şa'bî ve Samk bin Harb'dır. Ebû Hatim : Iyaz tâbiîdir, mürsel rivâyetleri vardır. Ebû Ubeyde'yi görmüştür, der. (Hulâsa : Sah. 301)

(148) Enbar Irak'ta bir şehirdir.

TERCEMESİ

1303) "... Kays bin Sa'd (149) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hayatta iken ne oldu ise ben muhakkak hepsini gördüm. Yalnız bir şey görmedim. (O da şudur:) Fıtır (bayramı) günü O'na taklis yapılırdı."**

Not: Kays'ın bu hadîsinin senedinin sahîh ve ricalının sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Bu bâbtaki hadîsler zevâid türündendir.

Taklîs: Def çalgısı eşliğinde nağme ile söz söylemektir. Sindî bu husûsta şöyle der:

"Taklîs: Def çalmak ve tağanni etmektir. (Nağme ile söz söylemektir.) Emîr şehre girdiği zaman Onun önünde oynayan kişiye mukallîs, taklîs de çeşitli oyunlarla emiri karşılamaktır, diyenler vardır.

Suyûtî'nin söylediğine göre hadîs râvilerinden Yûsuf bin Adiyy: Taklîs, câriyelerle çocukların yol ağzında oturup def çalarak eğlenmeleridir, demiştir.

Ferah ve sevinçlerini açıklamak üzere bâzılarının Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem))'in huzûrunda def çalarak şiir söyledikleri ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu menetmediği anlaşılıyor. Nitekim, Efendimizin huzûrunda def çalmayı adayan câriye adağını yerine getirmiş, Efendimiz de bunu reddetmemiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin yanında şiir söyleyen iki câriyeyi de Efendimiz durdurmamıştır."

Müslim'in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyeti şöyledir:

"Ensar'ın câriyelerinden ikisi, Buâs (savaşı) günü ile ilgili olarak Ensar'ın söylemiş oldukları şiirleri benim yanımda tağannî ederken (= nağme ile söylerken) Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) odama giriverdi. Bu iki câriye şarkıcı değillerdi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh):

---

(149) Hâl tercemesi 466 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'**in odasında şeytan müzmûru** mu (150)? **diye azarladı. Bu durum bir bayram gününde oldu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yâ Ebâ Bekir! Her kavmin bir bayramı vardır. Bu (gün) **de bizim bayramımızdır.»** buyurdu." (151)

Hadîsler bayram günü def çalmanın mübahlığına delâlet ederler. N e v e v î : Bayram, sünnet düğünü ve evlenme gibi neş'e ve sevinç günlerinde def çalmanın mübahlığı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mezkûr hadîsindeki : = **«Bu, bizim bayramımızdır.»** buyruğundan anlaşılır. Def : Dâire şeklinde olup bir yüzü kapalı olan ve genellikle dervişlerin çaldığı bir âlettir. Davuldan farklı yönü, davulun iki tarafının da deri ile kaplı oluşu, defin yalnız bir tarafının deri ile kaplı oluşudur. Def bâzen pullu bâzen pulsuz olur.

Tağannî; yâni nağme ile şiir söylemeye gelince, içki, kumar, ve fuhuş gibi kötülüklere teşvik edici veyâ şehveti uyandırıcı nîtelikte olduğu takdirde mübah değildir. Söylenmesi ve dinlenmesi yasaktır. Ahlâk bozucu olmayan ve bir fitneye sebebiyet vermeyen tağannî mubahtır.

El-Fıkıh Ala'l-Mezâhıb adlı eserin **"Kitabü'l-Hazar ve'l-Libaha"** bölümünde def ve benzeri eğlence âletlerini çalmak ve tağannî ile şiir ve benzerî söz söylemek hakkındaki âlimlerin görüşleri nakledilmiştir. Orada verilen bilgilerin bir kısmını özetliyerek buraya aktarmayı uygun buldum. Şöyle ki :

H a n e f î âlimleri demişler ki : Haram olan tağannî, hayatta olan muayyen bir kadının güzelliklerini, içkilere teşvik edici özelliklerini anlatan veyâ kişileri tahkir edici sözler gibi söylenmesi mübah olmayan cümlelerle yapılan tağannîdir. Suların, denizlerin, dağların, çiçeklerin ve benzerî şeylerin güzelliklerini ve özelliklerini anlatan ve söylenmesi mübah olan başka konular hakkındaki sözlerle tağannî etmek câizdir.

Şu halde, tağannî'nin mekruhluğu ve onu dinlemenin günah sayıldığı yolunda E b û H a n î f e'den nakledilen fetva, haram olan tağannî nevine âittir. Zar, satranç ve benzeri âletlerle oynamak,

---

(150) Müzmûr ve mizmâr : Düdük, ney ve kaval ve bunları çalmak, ıslık çalmak anlamlarına gelir. Zemir de güzel ses ve makamla şiir okumaktır. Burada son mânâ kasdedilmiştir.

(151) Bu hadîs müellifimizin 1898 no.lu hadîsidir. Geniş bilgi için oraya müracaat edilebilir.

tanbur, kanun, zurna, borazan ve benzerî âletleri çalmak Hanefî âlimlerince tahrimen mekruh sayılmıştır. Bâzıları haram saymışlardır.

(Hanefî âlimlerinden el-Hasan, evlenme düğününde pulsuz def çalmayı mübah saymıştır. Diğer Hanefî âlimleri düğünde def çalmaya âit rivâyetleri, düğünü ilân etmekten kinâyedir, diye yorum yapmışlardır. Hanefî âlimlerinin delîllerinden birisi; كل لعب ابن آدم حرام = «Âdem oğlunun her çeşit oyun ve eğlencesi haramdır.» hadîsidir. Bir rivâyette bu hadîsin sonunda şu ilâve vardır: الا ثلاثة ملاعبة اهله و تاديبه لفرسه ومناضلة لقوسه = «Ancak kişinin, eşile oynaşması, atını eğitmesi ve ok atışı yarışması haram değildir.»

Şâfii âlimleri: Fitne ve harama yol açmayan ve söylenmesi haram olmayan sözleri teğannî ile söylemek ve evlenmek, çocukları sünnet etme ve bayram gibi sevinç günlerinde def çalmak mübahtır, demişlerdir.

Mâlikî âlimlerinin kavli de Şâfiiler'in kavline benzer.

Hanbeli âlimleri her türlü çalgıyı yasak görmüşlerdir. Tağannîyi de yukarda belirtilen şartlar dâiresinde mübah saymışlardır.

Âlimler, Kur'an-ı Kerîm'i tağannî ile okurken harfleri tebdil edecek, harfler ilâve edecek veyâ buna benzer hallere yol açacak şekildeki tağannîyi haram saymışlardır.

Geniş mâlumat için fıkıh kitablarına mürâcaat etmek gerekir.

(١٦٤) باب ما جاء فى الحربة يوم العيد

164 — BAYRAM GÜNÜ HARBEYİ (KISA MIZRAKI SÜTRE YAPMAK) HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٣٠٤ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . قَالَا : ثنا الْأَوْزَاعِيُّ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ كَانَ يَغْدُو إِلَى الْمُصَلَّى فِي يَوْمِ الْعِيدِ . وَالْعَنَزَةُ تُحْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ .

فَإِذَا بَلَغَ الْمُصَلَّى ، نُصِبَتْ بَيْنَ يَدَيْهِ . فَيُصَلِّي إِلَيْهَا . وَذٰلِكَ أَنَّ الْمُصَلَّى كَانَ فَضَاءً ، لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ يُسْتَتَرُ بِهِ .

TERCEMESİ

1304) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bayram günü sabahleyin musallaya giderdi anaza (kısa mızrak) da O'nun önünde götürülürdü. O, musallaya vardığı zaman (götürülen) anaza (kısa mızrak) O'nun önüne dikilirdi. Anaza (kısa mızrak)ye doğru bayram namazına dururdu. Böyle yapmanın sebebi şudur : Musalla boş bir meydan idi. Onda sütre yapılacak hiç bir şey yoktu."

١٣٠٥ — حدّثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى يَوْمَ عِيدٍ أَوْ غَيْرَهُ ، نُصِبَتِ الْحَرْبَةُ بَيْنَ يَدَيْهِ . فَيُصَلِّي إِلَيْهَا ، وَالنَّاسُ مِنْ خَلْفِهِ .

قَالَ نَافِعٌ : فَمِنْ ثَمَّ اتَّخَذَهَا الْأُمَرَاءُ .

TERCEMESİ

1305) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (açık yerde) bayram günü (namazı) veyâ başka bir namaz kıldığı zaman O'nun önüne harbe (kısa mızrak) dikilirdi. Harbe'ye doğru namaza dururdu. Cemâat da O'nun arkasında bulunurdu.

(Râvi) Nâfi demiştir ki : Bunun içindir ki emîrler de harbeyi ittihaz etmişlerdir."

١٣٠٦ — حدّثنا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ ابْنُ بِلَالٍ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى الْعِيدَ بِالْمُصَلَّى مُسْتَتِرًا بِحَرْبَةٍ .

في الزوائد : عزاه المزّيّ في الأطراف للنسائيّ ، وليس في روايتنا . وإسناد ابن ماجة صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1306)· "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), bir harbe'yi sütre edinerek musallada bayram namazını kıldırdı."**

Not: Zevâid'de denildiğine göre el- Mizzi, el-Etrâf'ta bu hadîsin Nesâî tarafından rivâyet edildiğini söylemiştir. Fakat bizim rivâyetimizde bu yoktur. İbn-i Mâceh'in senedi sahih olup râvileri sıka zâtlardır.

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî de benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın ilk hadîsinin; وَذَلِكَ اَنَّ الْمُصَلَّى كَانَ بِفَضَاءٍ لَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ يَسْتَتِرُ بِهِ kısmı hâriç diğeri Buhârî'de mevcuttur. Bu kısım İbn-i Huzeyme ve el-İsmailî'nin rivâyetlerinde de vardır.

Harbe ve Anaza: Ucuna yassı demir takılı kısa mızraktır.

Musalla açık bir meydan olduğu ve orada sütre yapılacak bir duvar ve benzeri bir şey bulunmadığı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bayram namazını kıldırmak üzere musallaya çıktığı zaman beraberinde bir harbe götürülürdü. Namaza duracağı zaman harbe O'nun önünde yere dikilirdi. Efendimiz için sütre olurdu. İmamın sütresi cemâat için de yeterlidir. Bu sebeple cemâat da sütresiz olarak efendimizin arkasında namaza dururlardı.

Hadîsin sonundaki:

فَمِنْ ثَمَّ اتَّخَذَهَا الْاُمَرَاءُ = **'Bunun içindir ki emîrler de harbeyi ittihaz etmişlerdir'** sözü hadîsten değil, râvi Nâfi'in sözüdür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ittihaz ettiği harbe, bir rivâyete göre Neaşî tarafından hediye edilen harbedir. Diğer bir rivâyete göre Uhud savaşında Zübeyr (Radıyallâhü anh) tarafından öldürülen bir müşrike ait olan harbedir.

HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1. Namaz için sütre ittihazı meşrûdur. Bu konuda geniş mâlumat 940 - 943 nolu hadîsler bahsinde verilmiştir.

2. Zararları defetmek için gerekli silâhı bulundurmak, bilhassa yolculukta taşımak meşrûdur.

3. Hizmetçi edinmek meşrûdur.

(١٦٥) باب ما جاء فى خروج النساء فى العيدين

165 — KADINLARIN BAYRAMLARDA NAMAZA ÇIKMALARI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٣٠٧ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ؛ قَالَتْ : أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نُخْرِجَهُنَّ فِي يَوْمِ الْفِطْرِ وَالنَّحْرِ . قَالَ ، قَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ : فَقُلْنَا : أَرَأَيْتَ إِحْدَاهُنَّ لَا يَكُونُ لَهَا جِلْبَابٌ ؟ قَالَ « فَلْتُلْبِسْهَا أُخْتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا » .

TERCEMESİ

1307) "... Ümmü Atiyye (151) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kadınları Fıtır (Ramazan bayramı) ve Kurban (bayramı) günlerinde (bayram namazına) çıkarmamızı emretti. Râvi dedi ki Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir: Biz: Kadınlardan cilbabı (örtüsü) olmayan ne edecek? diye sorduk. Buyurdu ki:**

«Onun kadın (din) kardeşi kendi cilbabından ona giydirsin.»"

١٣٠٨ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَخْرِجُوا الْعَوَاتِقَ وَذَوَاتِ الْخُدُورِ . لِيَشْهَدْنَ الْعِيدَ وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ . لِيَجْتَنِبْنَ الْحُيَّضُ مُصَلَّى النَّاسِ » .

TERCEMESİ

1308) "... Ümmü Atiyye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Âtik (yetişkin) kadınları ve örtülü kadınları (evden) çıkarınız. Bayram (namazın)da ve müslümanların dâvetinde bulunsunlar. Hayız (ay başı âdeti) hâlindeki kadınlar cemâatın (bayram namazı kıldıkları) musallasından uzak dursunlar.»"

---

(151) Hâl tercemesi 647 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sahipleri Ü m m ü A t i y y e (Radıyallâhü anh) ' ın hadîsini benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste geçen bâzı kelimeleri açıklayalım :

Fıtır günü : Ramazan bayramıdır. Bu gün münâsebetiyle fıtır sadakası çıkarıldığı için bu isim verilmiştir.

Nahr günü : Kurban bayramı günüdür. Nahr kelimesinin lügat mânâsı boğazlamaktır. Bu gün münâsebetiyle kurban kesildiği için bu isim verilmiştir.

Cilbab : Bu kelime çeşitli şekillerde târif edilmiştir. **Tuhfetü'l-Ahvezî** yazarı şöyle der :

"E l - C e z e r î , '**Cilbab :** İzar ve ridadır. (Yâni belden aşağı ve belden yukarı giyilen iki parçadan ibâret bir kat elbisedir. Bu katlık eski Arap kıyâfetine göredir.)

Bâzıları : Cilbab, çarşaftır, demiştir. Bâzıları : Cilbab, kadının başını ve belden yukarı vücudunu örten elbisedir, demiştir. Cilbab'ın çoğulu **Celâbib**'dir, demiştir.'

Kâmus sahibi : Cilbâb kadının çarşaf altında giydiği geniş gömlek ve benzeri elbisedir. Yâhut elbiseyi örtmek için üstte giydiği çarşaf ve baş örtüsü gibi bir şeydir, demiştir.

Avâtık : Âtık'ın çoğuludur. Âtık : Erginlik çağına varmak üzere olan veyâ erginlik çağına yeni varan kadındır. Bâzıları : Âtık, evli genç kadındır, demiştir. Başka tür târif edenler de vardır.

Hudûr : Hıdr'ın çoğuludur. Hıdr, örtü demektir. Başka mânâları var ise de burada bu mânâ kasdedilmiştir.

Hüyyad : Hâid'in çoğuludur. Hâid, ay başı âdeti hâlindeki kadındır. Bâzen bu âdeti görme çağına gelmiş olan kadın anlamında kullanılır. Yâni temizlik hâlinde de ona bu kelime kullanılır.

Hadisin mânâsı :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadınların örtülü olarak bayram namazı için musallaya ve müslümanların dâvetlerine çıkmalarını emretmiştir. Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ) cilbabı olmayan kadının durumunu sormuş, efendimiz, o kadının arkadaşı olan başka kadının kendi cilbabından ona giydirmesini emretmiştir. Buna âit :

فَلْتُلْبِسْهَا أُخْتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا cümlesi iki tür mânâlandırılabilir:

Birincisi: Başka kadının onu da kendi cilbabının altına geçirerek beraberce bir cilbabın altında örtünmeleridir.

İkincisi: Birden fazla cilbabı olan başka kadın bir cilbabını emaneten o kadına giydirsin. E b û D â v û d ' un;

تُلْبِسُهَا صَاحِبَتُهَا طَائِفَةً مِنْ ثَوْبِهَا = **«Onun kadın arkadaşı elbisesinin bir kısmını ona giydirir.»** rivâyeti birinci mânâyı teyid eder. İ b n - i H u z e y m e ' nin rivâyetindeki:

مِنْ جَلَابِيبِهَا = **«Onun cilbablarından bir tanesini...»** ifâdesi ikinci mânâyı teyid eder.

Hadîs, hayız âdeti hâlindeki kadınların musallaya yaklaşmamalarını emretmiştir. Bunun hikmeti, musâllanın kanla kirletilmesini önlemek ve cemâatı kan kokusu eziyetinden korumaktır. Bu emir cumhûra göre mendubluk içindir. Çünkü musallâ mescid hükmünde değildir. Yâni hayızlı kadının mescide girmesi haram ise de musallâya girmesi haram değildir. Zayıf bir kavle göre emir vücûb içindir.

Hadîs bütün kadınların bayram namazını kılmak üzere musallaya gitmelerinin meşrûluğuna delâlet eder. Bu hususta bâkire, dul, genç, yaşlı ve evli kadınlar arasında bir fark yoktur. Tâbiî, kadınların musallâya gitmelerinde bir sarkıntılık ve benzeri bir sakıncanın bulunmaması şarttır. Aksi takdirde gitmeleri meşrû değildir.

KADINLARIN BAYRAM NAMAZINA GİTMELERİ HAKKINDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

El-Menhel yazarı bu konuda özetle şöyle der:

S e v r î, İ b n ü ' l - M ü b â r e k ve H a n e f î l e r ' den E b û Y û s u f kadınların namaz için evden çıkmaları mekruhtur, demişlerdir. M â l i k ' ten bir rivâyet de böyledir. Y a h y â b i n S a î d ve N a h a î ' nin de böyle söyledikleri naklolunmuştur. H a n e f î l e r ' den İ b n ü ' l - H u m â m: Yaşlı kadınlar bayram namazına çıkarlar genç kadınlar çıkmaz, demiştir. **El-Mirkat'ta:** Bu kavil, mutedildir. Ancak şu kayıtları eklemek gerekir. Yaşlı kadınlar, şehvet çekicî durumunda olmayacak, süs elbisesini giymemiş olacak, eşinin müsaadesini almış olacak, bir kötülük endişesi olma-

yacak, ziynet eşyasını üstünde bulundurmayacak, güzel koku sürünmeyecek, açılmıyacak, İslâmî hükümlere göre iyice örtünmüş olacak ve buna benzer tedbirleri almış olacaktır. E b û H a n î f e demiştir ki : Kadınlar evlerinde oturmalı, namaza çıkmamalıdır,' diye mâlumat vardır.

Ş â f î l e r : Genç kadınların ve güzel kadınların namaza çıkmaları mekrûhtur. Çünkü onlar için bir fitne korkusu vardır. Fakat diğer kadınların çıkmaları müstahabtır. Süs takınmayan yaşlı kadınların vakit namazlarına gitmelerini, bilhassa bayram namazına çıkmalarını müstahab görüyorum, demiştir.

M â l i k î l e r'in görüşü Ş â f i î l e r'in görüşüne yakındır. Ancak onlar yaşlı kadınların gitmelerini müstahab değil, câiz görmüşlerdir.

H a n b e l i l e r : Güzel koku sürünmeden, ziynet ve şühret elbîsesini giymeden kadınların namaza çıkmalarında bir beis yoktur, demişlerdir. Onların sözlerinin zâhirine göre yaşlı kadınla genç kadın arasında bir fark yoktur.

En-Neyl'de : K â d ı I y a z'ın dediğine göre E b û B e k i r, Ö m e r, A l i ve İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhüm) :

"Kadınların bayram namazına çıkmaları onların üzerinde bulunan bir haktır, demişlerdir" denilmiş. En-Neyl yazarı daha sonra : Kadınların bayram namazına çıkmaları kayıtsız şartsız mekruhtur, demek tutarsız görüşlerle sahîh hadîsleri reddetmek olur. Genç kadınları ayırmak da hadîslerin sarahatına aykırıdır, demiştir.

El-Menhel yazarı, en-Neyl'in kavlini naklettikten sonra : Kadınların bu devirde çıkmalarında ve erkeklerle toplanmalarında bulunan sakıncalar açıktır, der."

BAYRAM NAMAZININ HÜKMÜ

1. H a n e f î âlimlerinin en sahîh kavline göre, Cuma namazı kendilerine farz olanlara bayram namazı vâcibtir.

2. H a n b e l î l e r'e göre bayram namazı erkeklere farz-ı kifayedir.

3. C u m h u r'a göre sünnet-i müekkededir.

El-Menhel'de her grubun delîlleri zikredilmiştir.

١٣٠٩ — حدثنا عبد الله بن سعيد . ثنا حفص بن غياث . ثنا حجاج بن أرطاة ، عن عبد الرحمن بن عابس ، عن ابن عباس ؛ أن النبي ﷺ كان يخرج بناته ونساءه في العيدين .

في الزوائد : حديث ابن عباس ضعيف لتدليس حجاج بن أرطاة .

TERCEMESİ

1309) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her iki bayramda kızlarını ve hanımlarını (bayram namazına) çıkarırdı."

Not: Seneddeki râvilerden Haccâc bin Ertat'ın tedlisçiliği nedeniyle bu hadisin zayıflığı Zevâid'de belirtilmiştir. Taberânî de bu hadisi rivâyet etmiştir.

(١٦٦) باب ما جاء فيما إذا اجتمع العيدان في يوم

166 — BİR GÜNDE İKİ BAYRAM (BAYRAM VE CUMA) TOPLANDIĞI ZAMAN HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٣١٠ — حدثنا نصر بن علي الجهضمي . ثنا أبو أحمد . ثنا إسرائيل ، عن عثمان بن المغيرة ، عن إياس بن أبي رملة الشامي ؛ قال : سمعت رجلا سأل زيد بن أرقم : هل شهدت مع رسول الله ﷺ عيدين في يوم ؟ قال : نعم . قال : فكيف كان يصنع ؟ قال : صلى العيد . ثم رخص في الجمعة . ثم قال « من شاء أن يصلي فليصل » .

TERCEMESİ

1310) "... İyas bin Ebî Ramla eş-Şâmî (152) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Bir adam (benim bulunduğum bir mecliste) **Zeyd bin Erkam** (Radıyallâhü anh)'a:

(152) Râvisi Osman bin el-Muğire'dir. İbnü'l-Münzir ve İbnü'l-Kattan onu meçhul saymışlardır. İbn-i Hibban ise onu sıkalardan saymıştır. Ebû Dâvud, İbn-i Mâceh ve Nesâi onun rivâyetlerini almışlardır. (El-Menhel cild 6, sahife 220)

Bir günde (toplanan iki bayramı - bayram ve Cuma'yı) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde geçirdin mi? diye sordu. Zeyd (Radıyallâhü anh) :

Evet, diye cevap verdi. Adam :

Peki efendimiz (o gün) ne yapardı? diye sordu. Zeyd (Radıyallâhü anh) dedi ki :

Efendimiz, bayram namazını kıldırdı. Sonra Cuma namazı hakkında ruhsat vererek buyurdu ki :

«Cuma namazını kılmak isteyen kılsın.»"

İ Z A H I

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, Hâkim, İbn-i Huzeyme, Zehebî, Beyhakî ve İbnü'l-Medînî de bunu rivâyet etmişlerdir. Râvilerden Iyâz'ın adâleti husûsundaki ihtilâfı dip notunda belirttim. Bâzı rivâyetlerde mânâyı etkilemeyen az lafız farkı vardır.

İki bayramdan maksat, parantez içi ifâde ile belirttiğim gibi Cuma ve bayramdır. Yâni Ramazan veyâ Kurban bayramının ilk günü Cuma'ya rastladığında hem bayram namazı hem Cuma namazı mı kılınacak? yoksa yalnız bayram namazı kılınacak da Cuma namazı kılınmıyacak mı? soru bu husûstadır.

Zeyd (Radıyallâhü anh)'a soru soran zâtın Muâviye bin Ebî Süfyan (Radıyallâhü anh) olduğu Ebû Dâvûd'un rivâyetinde belirtilmiştir.

Cuma'ya bayram denmiştir. Çünkü Beyhakî'nin Ebû Hüreyre (Radıyalâhü anh)'den rivâyet ettiği bir hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma gününün Allah tarafından mü'minlere bayram kılındığını beyan buyurmuştur.

Hadis, bayram namazında bulunanların o günkü Cuma namazına gitmemelerinin câizliğine delâlet eder.

El-Menhel yazarı bu hususta âlimlerin görüşlerini izah etmiştir. Özeti şudur :

1 — Hanbelîler Bayram namazını cemâatla kılanlar o günkü Cuma namazını kılmıyabilirler. Ancak imam Cuma'yı kıl-

mak zorundadır. Çünkü (1311 nolu) hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : وَإِنَّا مُجَمِّعُونَ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ = **«ve biz inşaallah Cuma'yı kılıcılarız.»** buyurmuştur, derler.

2 — M â l i k î l e r ' den iki rivâyet vardır. Bir rivâyete göre bayram namazı ile yetinilir. İkinci rivâyete göre Cuma namazı sakıt olmaz. Kılınması gerekir. Bu rivâyet mezhebin meşhur kavlidir.

3 — E b û H a n î f e ' ye göre Cuma namazını kılmak gerekir.

4 — Ş â f i i l e r ' e göre şehir halkı Cuma'yı kılmak zorundadırlar. Bayram namazı Cuma namazı yerine geçmez. Fakat şehre yakın köyde oturup şehirde okunan ezan sesini duyanlar, sâir Cuma'lara gitmekle mükellef oldukları halde o günkü Cuma namazına gitmekle mükellef değillerdir. Mezhebin meşhur kavli budur. Buna göre Cuma namazına gitmeye mecbur olmayanlar o günkü öğle namazını kılmakla mükelleftirler. O s m a n (Radıyallâhü anh) ve Ö m e r b i n A b d i l a z i z ' in kavli de böyledir."

E b û D â v û d ve N e s â i ' nin A t â b i n E b î R a b â h (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettikleri bir hadîse göre A t â (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:

"(Abdullah) **bin Zübeyir (Radıyallâhü anh), bize Cuma gününe rastlayan bir bayram namazını gündüzün evvelinde kıldırdı. Sonra biz Cuma namazına gittik. Fakat İbn-i Zübeyr Cuma namazına gelmedi. Biz de namazımızı (cemâatla değil) tek tek kıldık. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) o sırada Tâif'teydi. Oradan dönünce biz olan durumu kendisine anlattık. Dedi ki: İbn-i Zübeyr (Radıyallâhü anhümâ) sünnete (yâni Efendimizden sâbit olan yola) uygun yapmıştır.**"

Şu halde bayram günü Cuma'ya rastladığı zaman bayram namazında cemâata katılanlar o günkü Cuma namazını kılmakla mükellef değildir, diyen âlimlere göre o günkü Cuma'ya gitmeyenler öğle namazını kılacaklardır.

١٣١١ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى الْحِمْصِيُّ . ثنا بَقِيَّةُ . ثنا شُعْبَةُ . حَدَّثَنِي مُغِيرَةُ الضَّبِّيُّ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « اجْتَمَعَ عِيدَانِ فِي يَوْمِكُمْ هٰذَا . فَمَنْ شَاءَ أَجْزَأَهُ مِنَ الْجُمُعَةِ . وَإِنَّا مُجَمِّعُونَ إِنْ شَاءَ اللّٰهُ » .

حدثنا محمد بن يحيى. ثنا يزيد بن عبد ربه. ثنا بقية. ثنا شعبة، عن مغيرة الضبي، عن عبد العزيز بن رفيع، عن أبي صالح، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ، نحوه.

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات. ورواه أبو داود في سننه عن محمد بن المصفى بهذا الإسناد.

TERCEMESİ

1311) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir: **«Sizin bu gününüzde iki bayram toplanmıştır. Artık kim dilerse onun bayram namazı Cuma namazı yerinde de kâfidir. Biz inşaallah Cuma namazını da kılıcılarız.»**

"... Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir ve bunun mislini zikretmiştir."

Not: Bunun isnadının sahih ve ricâlinin sıka oldukları Zevâid'de belirtilmiştir. Ebû Dâvûd kendi süneninde bu hadîsi Muhammed bin el-Musaffa'dan bu senedle rivâyet etmiştir.

İZAHI

Müellif bu hadisi iki senedle rivâyet etmiştir. Birisi İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a, diğeri Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a ulaşır. İkisi de merfûdur. Ebû Dâvûd'un Muhammed bin el-Musaffâ'dan rivâyeti Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a yine merfû olarak ulaşır.

Hâkim ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîs de bundan önceki hadîsi teyid eder. Buna ilâveten, bayram namazını kılanların o günkü Cuma namazını da kılmalarının daha iyi olduğuna delâlet eder. Çünkü burada Peygamber (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) o günkü Cuma namazını isteğe bağlamakla beraber kendilerinin Cuma'yı kıldıracaklarını bildiriyor. Şu halde kılmamak ruhsattır. Kılmak azîmettir. Azîmetle amel etmek efdaldır.

١٣١٢ — حدثنا جبارة بن المغلس. ثنا مندل بن علي، عن عبد العزيز بن عمر، عن نافع، عن ابن عمر؛ قال: اجتمع عيدان على عهد رسول الله ﷺ فصلى بالناس، ثم قال «من شاء أن يأتي الجمعة فليأتها. ومن شاء أن يتخلف فليتخلف».

في الزوائد: ضعيف لضعف جبارة ومندل.

TERCEMESİ

1312) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hayatta iken iki bayram (bir günde) toplandı.** (= bayram, Cuma gününe rastladı). **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **cemâata bayram namazını kıldırdıktan sonra buyurdu ki:**

«(Bu günkü) **Cuma namazına gelmek isteyen gelsin. Gelmemeyi isteyen gelmesin.»**"

Not: Râvilerden Cübâre ve Mendel zayıf oldukları için senedin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

(١٦٧) باب ما جاء فى صلاة العيد فى المسجد إذا كان مطر

167 — YAĞMUR OLDUĞU ZAMAN BAYRAM NAMAZINI MESCİDDE KILMAK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٣١٣ — حدثنا العبّاس بن عثمان الدمشقى . ثنا الوليد بن مسلم . ثنا عيسى ابن عبد الأعلى بن أبى فروة ؛ قال : سمعت أبا يحيى عبيد الله التيمى يحدث عن أبى هريرة ، قال : أصاب الناس مطر فى يوم عيد على عهد رسول الله ﷺ فصلى بهم فى المسجد .

TERCEMESİ

1313) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **hayatta iken bir bayram günü halk yağmurdan ıslandı. Bu sebeple efendimiz onlara bayram namazını Mescid'de kıldırdı."**

İZAHI

Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir. Hadîsteki Mescid ile Mescid-i Nebevî kasdedilmiştir.

Hadis, havanın yağışlı olması gibi bir mâzeret bulunduğu zaman bayram namazının mescidde kılınmasının câizliğine delâlet eder. Bir özür olmayınca açık bir meydanda kılmak sünnettir. Çünkü Pey-

gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devamlı sûrette bayram namazlarını şehrin dışında musallâda kıldırmıştır. O'ndan sonra H u l a f â - i R â ş i d i n de böyle yapmışlardır. E b û H a n i f e, M â l i k, Ş â f i î l e r ' den bir cemâat, H a n b e l i l e r ve Cumhûr'un kavli budur. Bunların delîllerinden birisi de B e y h a k i ' nin A b d u l l a h b i n Â m i r (Radıyallâhü anh)'den olan şu rivâyetidir:

"**Ömer bin el-Hattab** (Radıyallâhü anh) **devrinde bir bayram günü Medîne'deki halk yağmurdan ıslandı ve musallaya gitmekten imtina ettiler. Ömer** (Radıyallâhü anh) **cemâatı mescidde topladı, onlara bayram namazını kıldırdı. Sonra minbere çıkarak: Ey Cemâat! Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **cemâatı musallaya çıkartarak orada onlara bayram namazını kıldırırdı. Çünkü musallâ daha kolay ve geniştir. Mescid de cemâatı almazdı. Yağış olunca mescid daha elverişlidir, dedi.**"

Ş â f i i l e r ' in bir kısmı, mescid cemâatı alabilir genislikte olursa, bayram namazını mescidde kılmak efdaldır, demişlerdir. Yağış gibi zarûret olmasa da hüküm budur. Çünkü M e k k e ' de imamlar hep mescidde kıla gelmişlerdir. Mescid daha şerefli ve daha temizdir, demişlerdir. Bunlara göre mescid cemâatı almazsa bayram namazını musallada kılmak efdal olur.

El-Menhel yazarı: "Bu ayrıntıya âit hiç bir delil yoktur. Ş e v k â n i demiştir ki: 'Mescidin cemâatı alması ve almaması mücerred bir tahmindir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dâima bayram namazlarını musallâda kıldırdığını itiraf etmeye rağmen buna uymayıp bir tahminin peşine düşmek isâbetli degildir.'"

Kuvvetli olan ilk görüştür. Çünkü delilleri kuvvetlidir.

Musallâ'nın Mescidden efdal olması hükmünden M e k k e ' deki Mescid-i Haram müstesnâdır. Çünkü âlimler Mescid-i Haram'da kılmanın efdal oluşu husûsunda ittifak hâlindedirler.

Ş â f i î: Bize şu haber ulaşmıştır: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ve Kurban bayramlarında bayram namazını musallada kıldırırdı. O'ndan sonra gelenler ve M e d î n e ' nin tüm halkı da böyle yapa gelmişlerdir. Diğer şehirlerde de aynı şey yapılagelmiştir. Yalnız M e k k e halkı müstesna. Çünkü Seleften hiç bir kimsenin M e k k e ' lilere bayram namazını musallada kıldırdığına dâir hiç bir haber bize ulaşmamıştır, der.

El-Fetih yazarı der ki: Ş â f i î: Bunun sebebi M e k k e Mescidinin çok geniş ve M e k k e etrafının dar oluşudur, demiştir."

(١٦٨) باب ما جاء فى لبس السلاح فى يوم العيد

168 — BAYRAM GÜNÜ SİLÂH TAŞIMAK HAKKINDA GELEN (HADÎS) BÂBI

١٣١٤ – حدثنا عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا نَائِلُ بْنُ نَجِيحٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى أَنْ يُلْبَسَ السِّلَاحُ فِي بِلَادِ الْإِسْلَامِ فِي الْعِيدَيْنِ إِلَّا أَنْ يَكُونُوا بِحَضْرَةِ الْعَدُوِّ .

فى الزوائد : فى إسناده نائل بن نجيح وإسماعيل بن زياد ، وهما ضعيفان .

قال السندى : قلت : وذكر البخارى فى صحيحه : قال الحسن البصرى نهوا أن يحملوا السلاح يوم عيد إلا أن يخافوا عدوا . وذكر حديث ابن عمر أنه قال للحجاج : حملت السلاح فى يوم لم يكن يحمل فيه . وقال العينى فى شرح البخارى : وروى عبدالرزاق بإسناد مرسل قال : نهى رسول الله ﷺ أن يخرجوا بالسلاح يوم العيد . وهذا يدل على أن للحديث أصلا ، وإن كان هذا الإسناد ضعيفا .

TERCEMESİ

1314) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (mü'minlere) **düşman karşısında olmadıkları müddetçe İslâm memleketlerinde bayramlarda silâh taşımayı yasaklamıştır.**"

Not: Bunun isnadındaki râvi Nail bin Necîh ve İsmâil bin Ziyâd'ın zayıf oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Bu hadîs zevâid türündendir. Zevâid yazarı bunun iki râvisinin zayıf olduğunu söylemiştir. Ancak bu husüsta Sindî şöyle der:

"Buhârî kendi sahihinde zikrettiğine göre Hasan-ı Bâsri: نُهُوا أَنْ يَحْمِلُوا السِّلَاحَ يَوْمَ عِيدٍ اِلاَّ اَنْ يَخَافُوا عَدُوًّا

= '**Mü'minler silâh taşımaktan menedilmişlerdir. Düşmandan korktukları zaman müstesnâ.**' demiştir. Ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) da Haccâc'a:

حَمَلْتَ السِّلَاحَ فِي يومٍ لم يكُنْ يُحْمَلُ فِيهِ = 'Sen silâhı öyle bir gün taşımışsın ki o gün silâh taşınmazdı.' demiştir.

B u h â r î ' nin şerhinde e l - A y n î ' nin zikrettiğine göre A b d ü r r a z z â k mürsel bir isnadla şöyle rivâyette bulunmuştur:

نَهى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنْ يَخْرُجُوا بِالسِّلَاحِ يَوْمَ الْعِيدِ

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mü'minlerin bayram günü silâhla çıkmalarını yasaklamıştır."

S i n d î yukardaki nakilleri yaptıktan sonra: Bu, gösteriyor ki mezkûr hadîsin isnadı zayıf ise de bir aslı vardır, demiştir."

B u h â r î ' nin **'Bayramda ve harem'de silâh taşımanın mekruhluğu'** bâbında şârih e l - A y n î şöyle demiştir:

"Bayram günü silâh taşımanın mekruhluğu, silâhı iftihar için taşıyan ve cemâata eziyet etmekten emin olmayan kimseler hakkındadır. Şeyhimiz de böyle demiştir. Kimseye eziyet etmiyeceğine güvenen ve iftihar vesilesi yapmayıp cihâd'a hazırlanmak için idman ve eğitim maksadıyla taşıyan hakkında değildir. Çünkü **'Bayram günü hirab ve darak'** bâbında rivâyet olunan hadîsler bayram günü mızraklar ve kalkanlarla oynamanın meşrûluğuna delâlet ederler."

164. bâbta rivâyet edilen hadîsler de bayram namazında mızrakı sütre etmenin meşrûluğuna delâlet ederler."

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. İslâm memleketinde bayram günlerinde başkalarını rahatsız edecek tarzda veyâ böbürlenmek niyetiyle silâh taşımak yasaktır.

2. Düşman karşısında olunduğu takdirde silâh taşımak bayram gününde de meşrûdur.

(١٦٩) باب ما جاء في الاغتسال في العيدين

169 — HER İKİ BAYRAMDA BOY ABDESTÎ ALMAK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٣١٥ — حدّثنا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ. ثنا حَجَّاجُ بْنُ تَمِيمٍ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَغْتَسِلُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَيَوْمَ الأَضْحَى.

في الزوائد: هذا إسناد فيه جبارة، وهو ضعيف. وحجاج بن تميم ضعيف أيضا.

قال العقيلي: روى عن ميمون بن مهران أحاديث، لا يتابع عليها، عن جده الفا كه.

TERCEMESİ

1315) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fıtır bayramı günü vc kurban bayramı günü boy abdesti alırdı."**

Not : Bunun senedindeki râvilerden Cübâre ve Haccâc bin Temîm'in zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

١٣١٦ — حدّثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . ثنا يُوسُفُ بْنُ خَالِدٍ . ثنا أَبُو جَعْفَرٍ الْخَطْمِيُّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عُقْبَةَ بْنِ الْفَاكِهِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ جَدِّهِ الْفَاكِهِ بْنِ سَعْدٍ ، وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَغْتَسِلُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَيَوْمَ النَّحْرِ وَيَوْمَ عَرَفَةَ . وَكَانَ الْفَاكِهُ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالْغُسْلِ فِي هٰذِهِ الْأَيَّامِ .

فى الزوائد : هذا إسناد فيه يوسف بن خالد . قال فيه ابن معين : كذّاب ، خبيث ، زنديق .
قال السعدىّ : قات وكذّبه غير واحد . وقال ابن حبان : كان يضع الحديث .

TERCEMESİ

1316) "... El-Fakîh bin Sa'd — ki sahâbîlik şerefine mazhar olmuştu — *(Radıyallâhü anh)* (153) şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fıtır bayramı günü, kurban bayramı günü ve arefe günü boy abdesti alırdı. (Râvi demiştir ki) el-Fâkih de bugünlerde boy abdesti almayı ev halkına emrederdi."

Not : Bunun senedindeki râvi Yûsuf bin Hâlid hakkında, İbn-i Mûin'in : 'O, kezzab'tır, habistir, zındıktır' dediği Zevâid'de bildirilmiştir.

Sindî de : 'Ben derim ki, Yûsuf'u tekzib edenler çoktur. İbn-i Hibban'ın dediğine göre hadis uydururdu,' demiştir.

İZAHI

Bu bâbta rivâyet olunan iki hadîsin Zevâid türünden olduğu ve senedlerinin zayıflığı notta belirtilmiştir.

Hadîsler Ramazan bayramı ve Kurban bayramı günlerinde gusletmenin meşrûluğuna delâlet ederler. İkinci hadîs Arafe yâni Kurban bayramından bir önceki günde gusletmenin meşrûluğuna delâlet eder.

El-Fıkh Ale'l-Mezahib'te beyân edildiğine göre her iki bayram günü gusletmek H a n e f i, Ş â f i î, M â l i k ve H a n b e l i mezheblerine göre sünnettir. Ayrıntılı bilgi için oraya müracaât edilebilir.

---

(153) Sahâbî olan bu zâtın râvisi, torunu olan Abdurrahman bin Ukbe bin el-Fâkih'tir. İbn-i Mâceh, onun hadislerini rivâyet etmiştir. (Hulasa - 311)

(١٧٠) باب فى وقت صلاة العيدين

170 — HER İKİ BAYRAM NAMAZI VAKTİ HAKKINDAKİ BÂB

١٣١٧ — حدثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ الضَّحَّاكِ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ . ثنا صَفْوَانُ ابْنُ عَمْرٍو، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ بُسْرٍ ؛ أَنَّهُ خَرَجَ مَعَ النَّاسِ يَوْمَ فِطْرٍ أَوْ أَضْحَى، فَأَنْكَرَ إِبْطَاءَ الْإِمَامِ ، وَقَالَ : إِنْ كُنَّا لَقَدْ فَرَغْنَا سَاعَتَنَا هٰذِهِ ، وَذٰلِكَ حِينَ التَّسْبِيحِ .

TERCEMESİ

1317) "... Abdullah bin Büsr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Kendisi Ramazan veyâ Kurban bayramı günü cemâatla beraber (musallaya) çıkmış da, imamın gecikmesine karşı çıkarak : Biz (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken bu saatta şüphesiz bayram namazından çıkmış olurduk. O saat, nâfilenin kılınabileceği (ilk) vakittir, demiştir."

İZAHI

Ebû Dâvûd, Hâkim, Taberânî ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Olayın Ramazan veyâ Kurban bayramında olduğu husûsundaki tereddüt râviye âittir.

Sahâbî olan Abdullah bin Büsr (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtından sonra bir bayram günü namaz için musallâya çıkmış, imam bayram namazını ilk vaktinden tehir etmiş, bunun üzerine Abdullah (Radıyallâhü anh) imamın bu hareketine karşı çıkmıştır.

Hadisin : وَذٰلِكَ حِينَ التَّسْبِيحِ cümlesi Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın sözündendir. Bu cümledeki 'Tesbih' kelimesi ile nâfile namaz veyâ kuşluk namazı kasdedilmiştir. Bilindiği gibi güneş doğarken nâfile namaz kılınmaz. Güneş bir mızrak boyu kadar yükselince nâfile kılınabilir. Bu vakit nâfilenin kılınabileceği ilk vakittir. Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın işâret ettiği saat nâfilenin kı-

lınabileceği ilk vakittir. Yâni bayram namazının ilk vakti, nâfile namazının ilk vaktidir.

وَذَلِكَ حِينَ التَّسْبِيحِ cümlesi A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın râvisi Y e z i d b i n H u m e y r (Radıyallâhü anh)'a âit olabilir. Yâni A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın işâret ettiği saat nâfilenin kılınabileceği ilk saattır.

Bayram namazının ilk vaktinin, güneş doğduktan sonra nâfile namazının kılınabileceği ilk vakit olduğu husûsunda icmâ vardır.

El-Bahır yazarı: Bayram namazının ilk vakti güneşin etrafa yayıldığı zamandır. Güneşin semânın ortasına çıkacağı zamana kadar bayram namazı kılınabilir. Bayram namazı vakti hakkında her hangi bir ihtilâfı bilmiyorum, demiştir.

BAYRAM NAMAZININ EN FAZÎLETLİ VAKTİ

Kurban bayramı namazını, güneşin bir mızrak boyu kadar çıktığı vakitte kılmak efdaldır. Bunun erken kılınmasının hikmeti şudur: Kurban bayramı günü bir şey yemeden bayram namazına çıkmak efdaldır. Fazla gecikme nedeniyle, bâzı kimselerin acıkmaktan dolayı rahatsız olmaları muhtemeldir. Erken kılınırsa herkes zamanında evine döner, kurban kesecek olanlar kurbanlarını keserek ondan yerler. Kesmeyenler de kahvaltı ederler.

Ramazan bayramı namazı ise; güneş iki mızrak boyu kadar yükselince kılınmalıdır. Efdal olanı budur. Bu gecikmenin hikmeti ise, Ramazan bayramı günü namaza çıkmadan önce bir şey yemek sünnettir. Acıkmadan mütevellit eziyet duymak söz konusu değildir. Fitresini vermemiş olanlara namazdan önce fitre çıkarmaları için bir fırsat ve imkân vermektir.

H a n e f î, Ş â f i i ve M â l i k î mezheblerinin kavli budur. Bunların bir delîli e l - H â f ı z'ın et-Telhîs'te zikrettiği ve A m r b i n H a z m'ın C ü n d ü b (Radıyallâhü anh)'ten rivâyet ettiği şu hadîstir:

عَنْ جُنْدُبٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي بِنَا يَوْمَ الْفِطْرِ وَالشَّمْسُ عَلَى قِيدِ رُمْحَيْنِ وَالْأَضْحٰى عَلَى قِيدِ رُمْحٍ

= ... «**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bize fıtır günü, güneş iki mızrak boyu kadar yüksek iken ve kurban bayramı günü güneş bir mızrak boyu kadar yükselmişken namaz kıldırırdı.**»

M â l i k î l e r ' e göre her iki bayram namazı için en efdal vakit güneşin bir mızrak boyu kadar yükseldiği vakittir.

(١٧١) باب ما جاء فى صلاة الليل ركعتين

171 — GECE NAMAZINI İKİ (ŞER) REK'AT KILMAK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٣١٨ — حدّثنا أحمدُ بنُ عَبْدَةَ . أنبأنا حمّادُ بنُ زيدٍ ، عن أنسِ بنِ سيرينَ ، عن ابنِ عُمَرَ ؛ قال : كان رسولُ الله ﷺ يُصلّي من الليلِ مثنى مثنى .

T E R C E M E S İ

1318) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyalâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namazı ikişer ikişer (rek'at) kılardı."

١٣١٩ — حدّثنا محمّدُ بنُ رُمحٍ . أنبأنا الليثُ بنُ سعدٍ ، عن نافعٍ ، عن ابنِ عُمَرَ ؛ أنّ رسولَ الله ﷺ قال « صلاةُ الليلِ مثنى مثنى » .

T E R C E M E S İ

1319) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; *Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Gece namazı ikişer ikişer (rek'at)dır.»"

١٣٢٠ — حدّثنا سهلُ بنُ أبي سهلٍ . ثنا سفيانُ ، عن الزهريّ ، عن سالمٍ ، عن أبيه . وعن عبدِ الله بنِ دينارٍ ، عن ابنِ عُمَرَ . وعن ابنِ أبي لبيدٍ ، عن أبي سلمةَ ، عن ابنِ عُمَرَ . وعن عمرو بنِ دينارٍ ، عن طاوسٍ ، عن ابنِ عُمَرَ ؛ قال : سُئِلَ النبيُّ ﷺ عن صلاةِ الليلِ فقال « يُصلّي مثنى مثنى . فإذا خاف الصبحَ أوتر بواحدةٍ » .

Abdullah bin Büsr (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Abdullah bin Büsr bin Ebi Büsr el-Mâzinî Ebû Büsr sahâbî oğlu sahâbî'dir. Hadislerinden birer tanesini Buhârî ve Müslim rivâyet etmişlerdir. Râvileri,, Yezîd bin Humayr, Muhammed bin Ziyâd el-İlhanî ve Ebü'z-Zâhiriyye'dir. Başka râvileri de vardır. Hicretin 88. yılı vefât etmiştir. 96. yılı vefât ettiğini söyleyenler de vardır. Şam'da vefât eden son sahâbî'dir. (Hulâsa, Sah. 292)

TERCEMESİ

1320) "... İbn-i Ömer *(Radıyalâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Gece namazı(nın kaçar rek'atından selâm verileceği) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e soruldu. O buyurdu ki:

«(Kişi,) **ikişer ikişer** (rek'at) **kılar. Şafakın doğmasından korkacağı zaman bir rek'at vitir kılar** (veyâ bir rek'atla o gece namazını tekleştirir.)»"

١٣٢١ – حدثنا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ . ثنا عَثَّامُ بْنُ عَلِيٍّ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ حَبِيبِ ابْنِ أَبِي ثَابِتٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي بِاللَّيْلِ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ .

TERCEMESİ

1321) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **geceleyin namazı ikişer rek'at kılardı.**"

İZAHI

Gece namazının ikişer rek'at olarak kılınması hakkında müteaddit senedlerle rivâyet edilen İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi benzer lafızlarla **Kütüb-i Sitte**'nin tümünde rivâyet olunmuştur. İlk hadis ayni senedle müellifin **'Bir rek'atla vitir kılmak'** bâbında 1174 numara ile geçmiştir. Oradaki metnin sonunda; وَيُوتِرُ بِرَكْعَةٍ = **«ve bir rek'at vitir kılar»** ziyâdesi vardır. Geniş izah için oraya müracaat edilebilir.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın 1319 nolu hadîsi **Kütüb-i Sitte**'nin tümünde rivâyet edilmiştir.

Bu bâbta ve bundan sonraki bâbta rivâyet olunan hadîslerde geçen: مَثْنَى = **"ikişer rek'at"** kelimesi te'kit için iki defa tekrarlanmıştır. Bunun mânâsı her iki rek'atın sonunda selâm vermektir. Çünkü Müslim ve Ahmed'in Ukbe bin Hâris tarikiyle İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan olan rivâyetlerinde:

فَقِيلَ لِابْنِ عُمَرَ مَامَثْنَى مَثْنَى = "**İkişer ikişer sözü ile ne kastedildiği İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'ya sorulmuş?"** O da:

قَالَ تُسَلِّمُ فِي كُلِّ رَكْعَتَيْنِ ="**Her iki rek'atın sonunda selâm verirsin"** diye cevap vermiştir, deniliyor.

1320 nolu İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim, Mâlik, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tahavi de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî de bunun benzerini el-Leys târiki ile İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Nesâî de rivâyet etmiştir.

Bu bâbtaki hadîsler geceleyin kılınan nâfile namazında her iki rek'atın sonunda selâm vermenin sünnet olduğuna delâlet eder.

El-Menhel yazarının beyânına göre el-Hâfız şöyle demiştir: 'Cumhur, bu hadîslerdeki : مَثْنَى مَثْنَى ifâdesini her iki rek'atın sonunda selâm vermek şeklinde yorumlamış ve böyle kılmanın efdal olduğu beyan edilmiş, demiştir. (Yâni bu hadîsler, gece namazının her iki rek'atından sonra selâm vermenin daha efdal olduğunu beyan etmiş olur.)

Hadîsler, her iki rek'atın sonunda selâm vermenin daha kolay ve hafif olduğunu bildirerek böyle de kılınabileceğini beyan için olabilir.

Mâlik, Şâfiî, Ahmed, Ebû Yûsuf ve Muhammed bu hadîsleri ve benzerlerini delil göstererek gece namazının her iki rek'atından sonra selâm vermenin efdal olduğuna hükmetmişlerdir. Bundan sonra gelen bâbta âlimlerin görüşleri ayrıntılı olarak bildirilecektir.

(١٧٢) باب ما جاء في صلاة الليل والنهار مثنى مثنى

172 — GECE VE GÜNDÜZ (NÂFİLE) NAMAZIN İKİŞER İKİŞER (REK'AT) KILINMASI HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٣٢٢ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ. قَالَا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. قَالَا: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيًّا الْأَزْدِيَّ يُحَدِّثُ

أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ « صَلَاةُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مَثْنَى مَثْنَى ».

زيادة النهار : قد تكلم عليها الحافظ . وضعفوها . والحديث بدون هذه الزيادة صحيح .

TERCEMESİ

1322) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:
«Gece ve gündüz (nâfile) namazı ikişer ikişer (rek'at) dır.»"

İZAHI

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn-i Hibban, İbn-i Huzeyme ve Dârekutnî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîse göre gündüz nâfilelerinde de gece nâfileleri gibi ikişer rek'atin sonunda selâm vermek daha efdaldır. Ancak bunu İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet eden Nâfi' Abdullah bin Dinar ve bir cemâatın rivâyetinde; وَالنَّهَارِ = «ve gündüz...» kaydı yoktur. Yalnız Ali el-Ezdî'nin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetinde bu ziyâde vardır. Bu konuda İbn-i Abdi'l-Berr şöyle der:

وَالنَّهَارِ = «ve gündüz...» kaydını Alî el-Ezdî'den başka hiç kimse İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmemiştir. Üstelik bu kayda itiraz etmişlerdir. Yahyâ bin Muîn bunu zayıf sayarak: Nâfi Abdullah bin Dinâr ve bir cemâat bu hadîsi; وَالنَّهَارِ kaydı olmaksızın İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişler, demiştir. Nesâî de: Bu hadîsin senedi güzeldir. Fakat İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'ın arkadaşlarından bir cemâat el-Ezdî'ye muhâlefet ederek; وَالنَّهَارِ ziyâdesini zikretmemişlerdir, der.

İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim bunu sahîh görmüşlerdir. Beyhakî de: 'Bu hadîs sahîhtir, Alî el-Ezdî'yi Müslim hüccet saymıştır. Sika râvinin ziyâdesi makbuldür. Buharî'den bu hadîsin durumu sorulunca: Bu hadîs sahîhtir, diye cevap vererek el-Ezdî'nin târikiyle bunu rivâyet etmiş ve: Bu hadîs Muhammed bin Sîrîn tâ-

rikiyle de İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet edilmiş, bunun senedindeki râvilerin tümü sika zâtlardır, demiştir.' der."

Hadîsin başka senedleri ve şâhidleri vardır. E l - H â f ı z bunların bir kısmını et-Telhîs'te zikretmiştir.

GECE VE GÜNDÜZ NÂFİLELERİNİN KAÇAR REK'ATINDAN SONRA SELÂM VERİLECEĞİ HUSÛSUNDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1. H a n e f î l e r ' den E b û Y û s u f ve M u h a m m e d ' e göre gece namazında her iki rek'atın sonunda ve gündüz nâfilelerinin her dört rek'atından sonra selâm vermek efdaldır.

2. E b û H a n î f e ' ye göre gece ve gündüz nâfilelerinin her dört rek'atından sonra selâm vermek daha efdaldır.

E b û H a n î f e ' nin delillerinden birisi M ü s l i m ' in M u â z (Radıyallâhü anh) 'dan rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir:

"**Muâza** (Radıyallâhü anh) **Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'**ya:**
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kuşluk namazını kaç rek'at kılardı? diye sormuş. Âişe** (Radıyallâhü anhâ) :
Dört rek'at kılardı ve Allah'ın dilediği kadar fazlalaştırırdı, diye cevap vermiştir."

Diğer bir delîli de E b û D â v û d ' un Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in gece namazı hakkında Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'**ya soru sorulmuş, kendisi şöyle cevap vermiştir: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yatsı namazını cemâatla kıldıktan sonra âile efradının yanına dönerdi. Dört rek'at** (nâfile) **kıldıktan sonra yatağına girerdi.**"

H a n e f î âlimleri bu bâbta rivâyet edilen İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine yukarıda anlatılan gerekçe ile cevap vermişlerdir.

3. Ş â f i î ve A h m e d ' e göre tüm nâfilelerde her iki rek'atın sonunda selâm vermek efdaldır. Bunların delîllerinden birisi İ b n-i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın buradaki hadîsidir. B u h â r î; "**Nâfile namaz ikişer rek'attır**" bâbında şöyle der:

"Ammâr, Ebû Zerr, Enes, Câbir bin Zeyd, İkrime ve Zührî'nin tüm nâfilelerde her iki rek'atın sonunda selâm vermenin efdal olduğunu söyledikleri zikredilmiştir. Yahyâ bin Saîd el-Ensârî demiştir ki: Memleketimizde benim yetiştiğim bütün fıkıhçılar gündüz nâfilelerinde her iki rek'atten sonra selâm verirlerdi."

4. Mâlikî mezhebine göre bütün nâfilelerde her iki rek'attan sonra selâm vermek matlubtur. Dört rek'atın sonunda selâm vermek ise mekruhtur. **El-Menhel** yazarı âlimlerin görüşlerine mesned olan delilleri **"Gündüz namâzı"** bâbında zikretmiştir.

١٣٢٣ — حدثنا عَبْدُاللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ رُمْحٍ. أَنْبَأَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِاللهِ، عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ ، عَنْ كُرَيْبٍ ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ أُمِّ هَانِئٍ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، يَوْمَ الْفَتْحِ، صَلَّى سُبْحَةَ الضُّحَى ثَمَانِيَ رَكَعَاتٍ. سَلَّمَ مِنْ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ.

TERCEMESİ

1323 "... Ümmü Hâni' binti Ebî Tâlib (154) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mekke'nin) fetih günü kuşluk nâfilesini sekiz rek'at kıldı. Her iki rek'attan (sonra) selâm verdi."

İZAHI

Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Mekke fethi hicretin 8. yılı Ramazan ayında olmuştur. **Sübhatüddüha :** Kuşluk namazı demektir.

Hadîs, kuşluk namazının sekiz rek'at olduğuna, bunu kılmanın ve her iki rek'atın sonunda selâm vermenin müstehablığına delâlet eder. Hadîs gündüz nâfilelerinin her iki rek'atinden sonra selâm vermenin efdal olduğunu söyleyenler için bir delîldir.

Bâzıları Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fetih günü kıldığı namazın fetih namazı olduğunu söylemişler ise de, bu hadîs bunu reddeder. Çünkü kılınan namazın kuşluk namazı olduğu burada tasrih edilmiştir.

(154) Hâl tercemesi 465 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

١٣٢٤ – حدّثنا هارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ السَّعْدِيِّ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « فِي كُلِّ رَكْعَتَيْنِ تَسْلِيمَةٌ » .

في الزوائد : في إسناده أبو سفيان السعدىّ . قال ابن عبد البرّ : أجمعوا على أنه ضعيف الحديث .

TERCEMESİ

1324) "... Ebû Saîd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«(Nâfilede) Her iki rek'atte selâm vermek vardır.»"

Not : Râvi Ebû Süfyân es-Sa'dî'nin rivâyetinin zayıflığı üzerinde âlimlerin ittifâk ettiklerini İbn-i Abdi'l-Berr'in söylediği Zevâid'de bildirilmiştir.

١٣٢٥ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ . ثنا شُعْبَةُ . حَدَّثَنِي عَبْدُ رَبِّهِ بْنُ سَعِيدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ أَبِي أَنَسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ نَافِعِ بْنِ الْعَمْيَاءِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنِ الْمُطَّلِبِ ، يَعْنِي ابْنَ أَبِي وَدَاعَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « صَلَاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى . وَتَشَهَّدُ فِي كُلِّ رَكْعَتَيْنِ . وَتَبَاءَسُ وَتَمَسْكَنُ وَتُقْنِعُ . وَتَقُولُ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي . فَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ، فَهِيَ خِدَاجٌ » .

TERCEMESİ

1325) "... El-Muttalib yâni İbn-i Ebî Vedâa (155) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

---

(155) El-Muttalib'in hangi zat olduğu husûsunda ihtilâf olmuştur. Çünkü birisi : el-Muttelib bin Ebî Vedâa es-Sehmî Ebû Abdillah'tır. Bunun hadîsleri vardır. Râvîleri ise Ca'fer, Kesir ve Abdurrahman'dır. Diğeri de : El-Muttalib bin Rebîa bin el-Hâris bin Abdilmuttalib el-Hâşimî'dir. Bu zât sahâbîdir. Râvîsi Abdullah bin el-Hâris bin Nevfel'dir. Tehzîb'te belirtildiğine göre İbn-i Mâceh bu zâta el-Muttalib bin Ebî Vedâa demiştir. (Hulâsa : 379)

Bu duruma göre İbn-i Mâceh'in kastettiği râvî sahâbî olan el-Muttalib bin Rabia (R.A.)'dır.

«Gece namazı ikişer ikişer rek'attır. Sen her iki rek'atta teşehhüd okursun. Fakr-u zaruratını yalvararak açıklarsın, yoksulluğunu zilletle dile getirirsin. (Namazdan sonra) duâ ederken ellerini kaldırırsın ve Allahım bana mağfiret eyle, dersin. Kim bunu yapmazsa onun namazı (ecir ve fazîlet bakımından) noksandır.»"

İ Z A H I

A h m e d, T i r m i z î, E b û D â v û d, D â r e k u t n î ve B e y h a k î de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Hadîsteki : مَثْنَى مَثْنَى ifâdesinin mânâsının, İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) tarafından açıklandığına göre her iki rek'atın sonunda selâm vermek olduğu 1321 nolu hadîsin izahında anlatılmıştır. Bu duruma göre bu hadîs de gece namazında efdal olanın her iki rek'attan sonra selâm vermek olduğunu beyan etmiş olur.

El-Menhel yazarının beyanına göre maksad her iki rek'atta teşehhüdü okumak olabilir. Bu takdirde; وَتَشَهَّدُ cümlesi; ifâdesinin açıklaması olmuş olur.

Bu hadîste geçen bâzı fiilleri açıklayalım :

تَشَهَّدُ، تَبَاءَسُ، تَمَسْكَنُ fiilleri muzâri fiilleridir. Muzâraat harfi olan; «Te» hafifletmek için atılmıştır. Bunların aslı ve mânâsı şöyledir :

تَتَشَهَّدُ = **"teşehhüd okursun."** تَتَبَاءَسُ = **"fakirliğini açıklarsın."**

Bu fiil bazı rivayetlerde ; تَبَأَّسُ diye geçer.

Bunun masdarı olan **"Bü's"** şiddetli ihtiyaç ve fakirliktir. Fakirliği dile getirmektir. Kamusta **"Tebaüs"** fakirliği göstermektir. Huşû ve yalvarmak anlamında da kullanılır. Burada bu mânâ kasdedilmiştir.

= **"zilletini ve hakirliğini açıklarsın."**

= **"Duâ ederken ellerini kaldırırsın."**

خِدَاجٌ = **"noksanlıktır."** Burada noksandır, mânâsı kasdedilmiştir. Yâni o namaz huşûsuz ve tavâzusuz kılındığı takdirde sahîh olmakla beraber sevap ve fazîlet yönünden noksan sayılır.

(١٧٣) باب ما جاء فى قيام شهر رمضان

173 — RAMAZAN AYI KIYÂM (= TERAVİHLE İHYASI) HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

Kıyâm: Ramazan gecelerini ibâdetle ihyâ etmek veyâ teravih namazını kılmak demektir. Bu bâbta rivâyet edilen hadîslerde geçen bu kelime ve bundan türeme fiillerin sözlük mânâsı kalkmak, ayakta durmak ve düzelmek gibi işlerdir. Burada kastedilen mânâya gelince, âlimlerin çoğu bunu teravih namazını kılmak anlamında yorumlamışlardır. Bâzıları da bunu Ramazan gecelerini ibâdet ve taatla ihyâ etmek mânâsına yorumlamışlardır.

El-Hâfız, el-Fetih'te: "Nevevî, kıyâmı terâvih namazını kılmakla yorumlamıştır. Nevevî'nin maksadı, terâvih namazını kılmakla Ramazan kıyâmı ve bunun için vâdedilen sevâbın hâsıl olduğunu ifâde etmektir. Nevevî, Ramazan kıyâmının terâvih namazından başka ibâdetlerle oluşamıyacağını söylemek istememiştir. Böyle bir maksadı yoktur. Fakat el-Kirmanî, bunu garipsiyerek demiş ki: 'Âlimler, Ramazan kıyâmı ile terâvih namazının kastedildiği husûsunda ittifâk etmişlerdir,' diye bilgi verir."

Hadîslerdeki kıyâm kelimesi kayıtsız olarak geçtiğine göre bu kelimeyi mutlak mânâya yorumlamak yâni Ramazan gecelerini ibâdet ve taatla ihyâ etmek diye açıklamak daha uygundur, diyenler vardır. **El-Menhel** yazarı da buna taraftardır.

Âlimlerin çoğu Ramazan kıyâmını terâvih namazını kılmak şeklinde yorumladıkları için hadîsleri terceme ederken kıyâmı, terâvih namazını kılmak diye terceme etmek mümkündür. Ancak bu kelimenin, Ramazan gecelerini ibâdetle ihyâ etmek diye yorumlanabileceğini hatırdan çıkarmayı hatırlatmak isterim.

١٣٢٦ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ صَامَ رَمَضَانَ وَقَامَهُ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

TERCEMESİ

1326) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim inanarak ve sırf Allah rızasını dileyerek Ramazan orucunu tutar ve gecesini terâvihle (veyâ başka ibâdetle) **ihyâ ederse, onun geçmiş günahı bağışlanır.»"**

İ Z A H I

M â l i k, Kütüb-i Sitte sâhibleri ve B e y h a k î bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Hadisin; kelimesi : **"Allah ve Resûlüne inanarak"** veyâ **"Ramazan orucunun hak oluşuna ve bu ibâdeti ifa etmek sonucunda kazanılacak sevâba âit ilâhî müjdeye inanarak"** diye yorumlanmıştır. Her iki mânâ muhtemeldir.

Hadîsin; kelimesi :

"Her çeşit riyâ ve gösterişten uzak ve tam bir ihlâsla Allah'ın rızasını dileyerek" diye yorumlanmıştır.

Hadîsin : "... **Ramazan orucunu tutar...**" cümlesinden maksat Ramazan ayı boyunca oruç tutmaktır. Özürsüz olarak Ramazanın bir gününü bile oruçsuz geçiren kimse için mezkûr sevab yoktur. Özre binaen oruç tutamayıp, tutamadığı günleri kazâ eden veyâ şer'î hükümler çerçevesinde fidyesini ödeyen kimse ise mezkûr sevâbı kazanır. Tıpkı ayakta duramadığı için oturarak namaz kılan gibi. Çünkü buna ayakta namaz kılanın sevâbı vardır.

Hadîsin zâhirine göre, îman ve ihlâsla Ramazan orucunu tutup gecelerini ibâdetle ihyâ edenin geçmiş küçük, büyük tüm günahları bağışlanır. El-Menhel yazarının beyânına göre İ b n ü ' l - M ü n z i r böyle hükmetmiştir. Fakat N e v e v î, M ü s l i m 'in şerhinde: 'Fıkıhçılarca bilinen meşhur görüş bu hükmün küçük günahlara mahsus olup büyük günahlara şümullü olmamasıdır. Bâzılarına göre eğer küçük günah yoksa büyük günahların cezâsı hafifletilir', demiştir.

Ramazan gecelerini ihyâ etmekten maksat, gecenin tamamını ibâdetle geçirmek değildir. Gâye gecenin bir kısmını ibâdetle geçirmektir. Nitekim kıyâmı terâvihle yorumlayanların görüşüne göre terâvih namazını kılan kimse geceyi ihyâ etmiş sayılır.

١٣٢٧ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ . ثنا مَسْلَمَةُ بْنُ عَلْقَمَةَ ،

عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْجُرَشِيِّ ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ الْحَضْرَمِيِّ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ : صُمْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ رَمَضَانَ . فَلَمْ يَقُمْ بِنَا شَيْئًا مِنْهُ . حَتَّى بَقِيَ سَبْعُ لَيَالٍ . فَقَامَ بِنَا لَيْلَةَ السَّابِعَةِ حَتَّى مَضَى نَحْوٌ مِنْ ثُلُثِ اللَّيْلِ . ثُمَّ كَانَتِ اللَّيْلَةُ السَّادِسَةُ الَّتِي تَلِيهَا . فَلَمْ يَقُمْهَا . حَتَّى كَانَتِ الْخَامِسَةُ الَّتِي تَلِيهَا ، ثُمَّ قَامَ بِنَا حَتَّى مَضَى نَحْوٌ مِنْ شَطْرِ اللَّيْلِ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ لَوْ نَفَّلْتَنَا بَقِيَّةَ لَيْلَتِنَا هٰذِهِ . فَقَالَ « إِنَّهُ مَنْ قَامَ مَعَ الْإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ ، فَإِنَّهُ يَعْدِلُ قِيَامَ لَيْلَةٍ » ثُمَّ كَانَتِ الرَّابِعَةُ الَّتِي تَلِيهَا ، فَلَمْ يَقُمْهَا . حَتَّى كَانَتِ الثَّالِثَةُ الَّتِي تَلِيهَا . قَالَ ، فَجَمَعَ نِسَاءَهُ وَأَهْلَهُ وَاجْتَمَعَ النَّاسُ . قَالَ ، فَقَامَ بِنَا حَتَّى خَشِينَا أَنْ يَفُوتَنَا الْفَلَاحُ . قِيلَ : وَمَا الْفَلَاحُ ؟ قَالَ : السُّحُورُ . قَالَ ، ثُمَّ لَمْ يَقُمْ بِنَا شَيْئًا مِنْ بَقِيَّةِ الشَّهْرِ .

TERCEMESİ

1327) "... Ebû Zerr(-ı Gıfarî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber bir Ramazan** (ayı boyunca) **oruç tuttuk.** (Ramazan ayından) **yedi gece kalıncaya kadar hiç bir gecesinde bize terâvih kıldırmadı** (veyâ) **geceyi ihyâ ettirmedi.** (Ay sonundan başına doğru) **yedinci gece olunca yaklaşık olarak gecenin üçte birisi geçinceye kadar bize terâvih kıldırdı.** (Veyâ gecenin o kısmını ihyâ ettirdi.) **Sonra o geceyi tâkip eden** (sondan) **altıncı gece oldu.** (Ama) **onda terâvih kıldırmadı. Nihâyet** (sondan) **beşinci gece oldu.** (Ondan) **yaklaşık gecenin yarısı geçinceye kadar bize terâvih kıldırdı. Ben :**

Yâ Resûlallah! Bu gecemizin kalan yarısını da ihyâ etmemizi buyurmanızı temenni ediyoruz, dedim. Buyurdular ki :

"Şüphesiz, imam namazdan dönünceye kadar onunla berâber (yatsı farzını ve) **terâvihi kılan kimsenin bu ibâdeti bir geceyi** (tamâmen) **ihyâ etmeye denk olur."**

Sonra o geceyi izleyen (sondan) **dördüncü gece oldu da terâvih kıldırmadı. Nihâyet, onu tâkip eden** (sondan) **üçüncü gece oldu. O,** (muhterem) **eşlerini ve yakınlarını topladı. Cemâat da toplandı. Ebû Zerr** (Radıyallâhü anh) **demiştir ki efendimiz o gece, bize kıldırdığı terâvihi o kadar uzattı ki biz sahur yemeğini kaçıracağımızdan kork-**

tuk. Denilmiş ki: Felâh nedir? Ebû Zerr (Radıyallâhü anh): Felâh, sahur yemeğini yemektir, diye cevap vermiştir. Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) demiştir ki: O geceden sonra efendimiz Ramazan ayının kalan iki gecesinde bize terâvih namazından hiç bir şey kıldırmadı."

İZAHI

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tahavi, Hâkim ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Tirmizî ve Hakîm bunun sahîh olduğunu da belirtmişlerdir.

Hadîsteki **'Kıyâm'** kelimesini terâvih namazını kılmak anlamında terceme ettim. Bir önceki hadîsin îzahında belirttiğim gibi bu kelimeyi 'Geceyi ibâdetle ihyâ etmek' anlamında yorumlamak mümkündür.

Araplar günleri hesablarken ay sonunu esas alırlar. Onun içindir ki Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) Ramazan ayının son yedi gecesini ilkine yedinci, ikincisine altıncı, üçüncüsüne beşinci... demiştir.

Arabî ayların bâzen 29, bâzen 30 gün olduğu bilinmektedir. 28 veyâ 31 olması ihtimâli yoktur. Çünkü Arabî aylar gök ayının yenilenmesi esâsına bağlıdır. Şu halde her ayın 29 günü doldurması kesindir. 30. gün şüphelidir. Şüpheli günü hesâba katmamak gerektiği için Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'ın dediği yedinci gece Ramazanın yirmi üçüncü gecesi, altıncı gere Ramazanın yirmi dördüncü gecesi, beşinci gece, Ramazanın 25. gecesi, üçüncü gece, Ramazanın yirmi yedinci gecesi ve kalan geceler Ramazan'ın yirmi sekiz ve yirmi dokuzuncu gecesi olmuş olur.

Hâl böyle olunca bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ramazan ayının yalnız yirmi üç, yirmi beş ve yirmi yedinci gecelerinde terâvih namazını kıldırdığına veyâ bu geceleri cemâata ihyâ ettirdiğine, ibâdeti Ramazan'ın 23. gecesi, gecenin üçte birisine, 25. gecesi gecenin yarısına ve 27. gecesi şafaka yakın bir zamana kadar uzattığına delâlet eder.

Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) muhterem eşlerini ve yakınlarını da terâvih namazı için toplamıştır. Büyük bir cemâata terâvih kıldırmıştır.

Ebû Zerr (Radıyallâhü anh) yirmi beşinci gecenin tamâmını ihyâ etmek arzusunu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e

arzetmiş, efendimiz de yatsı ve terâvih namazlarını imamla berâber kılan bir kimsenin sevâbının o gecenin tümünü ihyâ edenin sevâbına denk olduğunu müjdelemiştir.

Hadisin : مَنْ قَامَ مَعَ الْاِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ cümlesinin mânâsı budur. Yalnız yatsı namazını imamla beraber kılanın sevâbı ise yarım gecenin ihyâsına denk olur. Çünkü M ü s l i m, M â l i k, T i r m i z î ve E b û D â v û d'un O s m a n b i n A f f â n (Radıyallâhü anh)'dan merfû olarak rivâyet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِى جَمَاعَةٍ كَانَ كَقِيَامِ نِصْفِ لَيْلَةٍ وَمَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ وَالْفَجْرَ فِى جَمَاعَةٍ كَانَ كَقِيَامِ لَيْلَةٍ

= **«Kim yatsı namazını cemâatla kılsa gecenin yarısını ibâdetle ihyâ etmiş gibi olur. Kim yatsı ve sabah namazlarını cemâatla kılsa bir geceyi ibâdetle ihyâ etmiş gibi olur.»**

Felâh : Kurtuluş, mutluluk, zafere kavuşmak, devamlı kalmak ve sahur yemeğini yemek gibi müteaddit mânâlara gelir. Burada son mânânın kastedildiği E b û Z e r r (Radıyallâhü anh) tarafından ifâde edilmiştir. Bu kelimenin mânâsını soran zâtın hadis râvisi C ü b e y r (Radıyallâhü anh) olduğu E b û D â v û d'un rivâyetinde tasrih edilmiştir.

Suhûr : Sahur yemeğini yemektir.

Sahur : Sahur vaktinde yenen yemekler ve içilen içeceklerdir.

El-Menhel yazarı şöyle der :

"Terâvih namazının câmide cemâatla kılınmasının evde kılınmasından efdal olduğuna hükmeden cumhur bu hadîsi delil göstermiştir. Bu hadîs N e s â î ve T a b a r â n î'nin Z e y d b i n S â b i t (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri :

أَفْضَلُ الصَّلاَةِ صَلاَةُ الْمَرْءِ فِى بَيْتِهِ اِلاَّ الْمَكْتُوبَةَ = **«Farz namaz hâriç, en fazîletli namaz adamın kendi evinde kıldığı namazdır.»** hadîsinin hükmünü husûsîleştirmiştir. Yâni terâvih namazı da farz namaz gibi bu hadîsten istisnâ edilmiştir.

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in terâvih namazını aralıklı üç gece kıldırdığını ifâde eder.

Cumhûrun bir delîli de Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın, diğer sahâbîlerin ve onlardan sonra gelenlerin terâvih namazını câmilerde ve cemâatla kılmalarıdır.

M â l i k, E b ü Y û s u f, Ş â f i î l e r'in bir kısmı ve diğer bâzı âlimler Z e y d (Radıyallâhü anh)'ın yukardaki hadisini delîl göstererek terâvih namazını evde tek başına kılmanın efdal olduğuna hükmetmişlerdir. T a h a v î bu kavli İ b n - i Ö m e r, İ b r â h i m N a h a î, İ s h a k b i n S ü v e y d, U r v e, S a î d b i n C ü b e y r, K â s ı m, S â l i m, N â f i ve başkalarından naklederek: Bu zâtların hepsi Ramazan ayında evde kılmayı imamla kılmaya tercih etmişlerdir. Doğrusu da budur, demiştir.

Cumhur ise, yukarıda da anlattığım gibi Z e y d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini bayram namazı gibi cemâatla kılınması meşrû kılınan sünnetlerden başka nâfilelere tahsis etmiştir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in terâvih namazını M e s c i d - i N e b e v î'de cemâatla kıldığı sâbittir.

TERÂVİH NAMAZI KAÇ REK'ATTIR?

Terâvih namazının rek'at sayısı husûsunda âlimler arasında ihtilâf vardır. El-Menhel yazarı bu ihtilâfı ve her grubun delîllerini zikretmiştir.

H a n e f î, Ş â f i î, H a n b e l î âlimleri, meşhur kavline göre M â l i k, D â v û d ve bir çok âlim terâvih namazının yirmi rek'at olduğuna hükmetmişlerdir. Her iki rek'atın sonunda selâm verilmeli ve her dört rek'attan sonra kısa bir istirahat oturuşu yapılmalıdır. Bu istirahatlar nedeni ile terâvih ismi verilmiştir. Çünkü **'Terâvih'** kelimesi **'Tervîha'**nın çoğuludur. **Tervîha**: Asıl mânâsı: rahatlamaktır. Sonra terâvih namazının dört rek'atına bu isim verilmiştir. Çünkü bunun arkasında istirahat için biraz oturulur.

Bu grubun delîllerinden birisi B e y h a k î'nin sahîh bir isnad ile e s - S â i b b i n Y e z î d (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu haberdir: "Sahâbîler, Ö m e r, O s m a n ve A l i (Radıyallâhü anhüm) devirlerinde terâvih namazını yirmi rek'at olarak kılarlardı."

T i r m i z î de: Âlimlerin ekserisi, terâvih namazının yirmi rek'at olduğuna dâir Ö m e r (Radıyallâhü anh), A l i (Radıyallâhü anh) ve başka sahâbîlerden rivâyetler üzerinde karar kılmışlardır, demiştir.

Terâvih namazının 8, 10, 16, 24, 34, 36 ve 40 rek'at olduğuna dâir görüşler de vardır.

İ b n - i A b d i ' l - B e r r: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den terâvih namazının rek'at sayısı hakkında bir tahdîd vârid olmamıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) zamanında ve Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın devrinin ilk zamanlarında 8 ve 10 rek'at kılındığına dâir rivâyetle amel etmek efdaldir. Bundan sonra efdal olanı Ö m er (Radıyallâhü anh), O s m a n (Radıyallâhü anh ve A l i (Radıyallâhü anh)'ın zamanlarında uygulanan yirmi rek'at olarak kılmaktır. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) H u l e f â - i R â - ş i d î n ' in sünnetine sıkı sarılmayı emretmiştir, der.

Terâvih namazı, yatsı namazı ile şafak'a yakın zaman arasındaki süre içinde kılınır. Cumhura göre en efdalı yatsının son sünnetinden sonra ve vitirden önce kılınmasıdır. H a n e f i l e r ' e göre terâvih'in vakti yatsı namazı ile vitir namazı arasıdır.

Terâvih namazı diğer namazlardan farksız olduğu için namazın sünnetlerini ve adabını ihlâl edici bir hızla kılınmamalıdır. Bunu acele bitirmeye maâlesef bâzı imamlar ve bir kısım cemâat âdeta yarışırlar. Hattâ bâzen tâdil-i erkân bile terkediliyor ki namazın ifsâdına kadar gidilmiş olur. Allah cümlemize şuur ihsan eylesin.

١٣٢٨ – حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، وَعُبَيْدُاللهِ بْنُ مُوسَى ، عَنْ نَصْرِ بْنِ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيِّ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ شَيْبَانَ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ . ثنا أَبُو دَاوُدَ . ثنا نَصْرُ ابْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ ، وَالْقَاسِمُ بْنُ الْفَضْلِ الْحُدَّانِيُّ ، كِلَاهُمَا عَنِ النَّضْرِ بْنِ شَيْبَانَ ؛ قَالَ : لَقِيتُ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ فَقُلْتُ : حَدِّثْنِي بِحَدِيثٍ سَمِعْتَهُ مِنْ أَبِيكَ يَذْكُرُهُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ . قَالَ : نَعَمْ . حَدَّثَنِي أَبِي ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذَكَرَ شَهْرَ رَمَضَانَ فَقَالَ « شَهْرٌ كَتَبَ اللهُ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ ، وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ . فَمَنْ صَامَهُ وَقَامَهُ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ » .

TERCEMESİ

1328) "... En-Nadr bin Şeyban (156) *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir:

(156) En-Nadr bin Şeybân el-Huddânî el-Basrî Ebû Seleme (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Râvisi el-Kasım'dır. Buhârî : Onun hadîsi sahîh değil, demiştir. (Hulâsa : Sah. 401)

Ben Abdurrahman (bin Avf)'ın oğlu Ebû Seleme (Radıyallâhü anhümâ)'ya rastladım ve:

Ramazan ayı hakkında babandan dinlediğin bir hadîsi bana zikret, dedim. Ebû Seleme (Radıyallâhü anh): Peki. Babam bana anlattığına göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayını anlatarak şöyle buyurmuştur:

«(Ramazan ayı) öyle bir aydır ki Allah Teâlâ, onun orucunu üzerinize farz kıldı. Ben de onun kıyâmını gecelerini terâvih (veyâ başka ibâdetle ihyâ etmeyi) sünnet kıldım. Artık kim inanarak ve sırf Allah rızâsını diliyerek orucunu tutar ve gecelerini terâvih (veyâ başka ibâdet)le ihyâ ederse, anası kendisini doğurduğu gün gibi günahlarından temizlenmiş olur.»"

İ Z A H I

N e s â î de bunu rivâyet etmiştir.

Hadis, Ramazan orucunun faziletini ve gecelerini ibâdetle ihyâ etmenin sünnet olduğunu, orucunu tutup gecelerini ihyâ edenin günahlardan temizleneceğini ve anasından yeniden doğan çocuk gibi günahsız hâle geleceğini hükme bağlamıştır.

Hadîsin bir kısmı 1326 nolu hadîse benzediği için bununla ilgili açıklayıcı bilgi edinmek istiyenler oraya mürâcaat etsinler.

(١٧٤) باب ما جاء فى قيام الليل

174 — GECE İBÂDETİNE KALKMAK HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٣٢٩ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلَى قَافِيَةِ

Ebû Seleme (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Ebû Seleme bin Abdirrahman bin Avf ez-Zührî el-Medenî büyük bir âlimdir. Amr bin Ali, onun adı yoktur, demiş ise de et-Tehzîb'te adının Abdullah olduğunu söyleyenler vardır. Bâzıları isminin İsmâil olduğunu söylemiştir. Bâzıları da adı ile künyesi birdir, demişler, diye bilgi verilmiştir. Ebû Seleme (R.A.) baba-

(Devâmı 107.ci Sahifede)

رَأْسِ أَحَدِكُمْ بِاللَّيْلِ بِحَبْلٍ فِيهِ ثَلَاثُ عُقَدٍ . فَإِنِ اسْتَيْقَظَ فَذَكَرَ اللهَ انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ .
فَإِذَا قَامَ فَتَوَضَّأَ، انْحَلَّتْ عُقْدَةٌ . فَإِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ انْحَلَّتْ عُقَدُهُ كُلُّهَا ، فَيُصْبِحُ نَشِيطًا
طَيِّبَ النَّفْسِ قَدْ أَصَابَ خَيْرًا . وَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ، أَصْبَحَ كَسِلًا خَبِيثَ النَّفْسِ لَمْ يُصِبْ خَيْرًا ».

TERCEMESİ

1329) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Sizden birisi uyuyunca) şeytan geceleyin onun ensesine üç düğümlü bir ip bağlar. O kimse uyanıp Allah'ı anarsa bir düğüm çözümlenir. Kalkıp abdest aldığı zaman bir düğüm (daha) çözülür. Namaza durduğu zaman bütün düğümler çözümlenir. Artık (gece namazına kalkan) o kimse, düğümü çözük, hafif, gönlü hoş ve hayra ulaşmış olarak sabahlar. Eğer (Allah'ı anmayı, abdest almayı ve namaz kılmayı) yapmazsa, uyuşuk, gönlü habis ve hiç bir hayra ulaşmadığı bir halde sabahlar.»"

İZAHI

M â l i k, B u h â r î, M ü s l i m, E b ü D â v û d ve N e s â î de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Kâfiye: Bir şeyin kâfiyesi onun sonu demektir. Bu nedenle şiirin sonuna kâfiye denilir. Burada başın kâfiyesi ile boyunun arkası yâni ense kastedilmiştir. Uyuyan adamın ensesine şeytanın düğümlü ip bağlaması hakiki veyâ mecazî olabilir. El-Menhel yazarı hadîsin zâhirini, hakîki mânâya daha yakın görmüştür. Sihirbaz kadınların ipleri düğümlemeleri ve üzerinde bir şeyler söyleyerek üfürmeleri mâlumdur. Şeytan'ın da ekserisi kadın olan sihirbazlar gibi ipleri düğümleyip bağlaması mümkündür.

Ebû Seleme .... (Baştarafı 106.cı Sahifede) sından, Üsâme bin Zeyd (R.A.)'den Ebû Eyyub-ı Ensârî (R.A.)'den ve bir cemâattan rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Ömer, Urve, el-A'rac, Sa'bi, Zühri ve bir cemâat rivâyet etmistir, İbn-i Sa'd O, sıka, fıkıhçı ve hadîsleri çok idi. El-Hâkim Ebû Abdillah onun fukaha-i Seb'adan birisi olduğunu nakletmiştir, der. Hicretin 94. yılı vefât etmiştir. El-Fellâs'ın dediğine göre 104. yılı vefât etmiştir. (Hulâsa : 451)

Bu bağlama işi mecâzî olabilir. Yâni sihirbaz büyülediği kimseyi etki altında tuttuğu gibi şeytan da uyuyan kişiyi âdeta büyülemişcesine ibâdetten ve Allah'ın anmaktan alıkoymak ister.

En-Nihâye yazarı: Maksat, şeytanın uyuyan kişinin uykusunu ağırlaştırması ve uzatmasıdır. Artık sanki onu bağlamış ve üç düğümle düğümlemiştir, der.

Şeytandan maksat İblis olabilir. Bâzıları bunu uzak görerek: İblis milyonlarca insanın ensesine ip bağlamayı yetiştiremez, demişler ise de bunun garipsenmemesi gerekir. Çünkü Cenâb-ı Hak'ın İblis'e bu gücü vermesi mümkündür.

Bâzıları da şeytandan maksat İblis'in avanesi olan şeytanlardır. Artık bu işi herhangi bir şeytan veyâ her kişiye musallat olan belirli şeytan yapar.

Bu hadîs Buhârî'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet ettiği şu hadîs'e ters düşmez:

إِذَا أَوَيْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ اَللّٰهُ لَاإِلٰهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ حَتَّى تَخْتِمَ الْآيَةَ فَإِنَّكَ لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللّٰهِ حَافِظٌ وَلَا يَقْرَبُكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ

= «Sen akşam yatağına gireceğin zaman Âyetü'l-Kürsî olan; **اَللّٰهُ لَاإِلٰهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ..** âyetini sonuna kadar oku. Çünkü bunu okursan Allah tarafından bir muhâfız (melek) senin başında devamlı bekler ve sabaha kadar şeytan sana yaklaşmaz.» Çünkü bu bâbtaki hadîsi mânevî düğümlemeye ve Buhârî'deki hadîsi maddî yaklaşmaya yorumlamak veyâ bunun tersine yorum yapmak mümkündür. Yâhut her iki hadîs de maddî yaklaşma ve düğümlemeye veyâ ikisi de mânevî alanda yorumlanır. Bu takdirde Buhârî'deki hadîs burdaki hadîsi husûsîleştirir. Yâni yatağa girerken Âyetü'l-Kürsî'yi okuyanlar bu bâbtaki hadîsin hükmünden müstesnâdır. Şeytan onların ensesine düğümlü ip bağlayamaz.

Hadîs, kişi, uyandığında Allah'ı anarsa ipin bir düğümünün çözümleneceğini bildirmiştir. Allah'ı anmak zikrin her çeşidi ile gerçekleşir. Kur'an okumak, Hadîs okumak, dinî ilimle meşgul olmak da buna dâhildir.

Cünüp adamın uyandığı zaman boy abdesti almadan yalnız abdest alması ile düğüm çözülür mü?

Bâzıları hadîsin umumîliğine bakarak: Evet, demişlerdir. Bâzıları da: Hayır, demişlerdir. Bunlar derler ki: Uyananların büyük çoğunluğu cünüp olmayıp yapacağı iş abdest almak olduğu için hadîs abdest almaktan bahsetmiştir. Cünüp ise ancak boy abdesti aldığı zaman düğüm çözümlenir.

Hadîsteki zem, namaza kalkmaya niyetli olmayan kimseye mahsustur. Çünkü kalkmaya niyetli olup uyanmayan veyâ kalkmayı îtiyad edindiği halde her nasılsa uyanamayan kimsenin kalkmışcasına sevap kazandığı ve onun uykusunun kendisi için Allah tarafından verilmiş bir sadaka olduğu Mâlik, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî'nin rivâyet ettikleri Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın merfû hadîsi ile sâbittir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Gece uykudan uyanınca Allah'ı anmak, abdest alıp namaz kılmak sünnettir.

2. Bunu yapandan şeytan uzak durur ve bunu yapmak, bol ecir, mutluluk ve gönül hoşluğuna vesîle olur.

١٣٣٠ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا جَرِيرٌ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : ذُكِرَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ رَجُلٌ نَامَ لَيْلَةً حَتَّى أَصْبَحَ . قَالَ « ذَلِكَ ، الشَّيْطَانُ بَالَ فِي أُذُنَيْهِ » .

TERCEMESİ

1330) "... Abdullah (bin Mes'ud) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Sabaha kadar uyuyan ve (namaza kalkmayan bir adamın bu hâli) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatıldı. Efendimiz:**
«Bu adamın kulaklarına şeytan işemiştir.» buyurdu."

İZAHI

Buhârî, Müslim ve Nesâî de bunu rivâyet etmişlerdir. Buhârî'deki metinde: مَاقَامَ إِلَى الصَّلَاةِ = «o adam namaza kalkmadı.» cümlesi vardır ve; فِي أُذُنَيْهِ = «kulaklarına»

ifâdesi yerine: فِي أُذُنِهِ = «kulağına» ifâdesi bulunur.

Müellif hadîsi, bu bâbta rivâyet ettiğine göre adam gece namazına kalkmıyormuş ve onun bu hâli Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e şikâyet edilmiştir. Fakat sünnet olan gece namazına kalkmamak yüzünden bu azarlamanın buyurulması hikmeti açık değildir. Bu nedenle S i n d î: Bu adamın yatsı namazını kılmadan uyuduğu ve sabaha kadar uyuyakaldığı muhtemeldir. Bu takdirde farz namazı kaçırdığı için bu azarlamanın yapıldığı anlaşılır.

S ü f y â n - ı S e v r î: Bizce bu adam farz namazı kılmayıp uyuya kalmıştır, der.

«**Bunun kulaklarına şeytan işemiştir**» cümlesinin açıklaması hususunda H a t t â b î şöyle demiştir. Bu cümle benzetmek içindir. Adamın uykusunun ağırlığı ve bu hâlinin namaz kılmaktan gaflet etmesine sebebiyet vermesi yönünden, kulağına işenip işitme duygusu bozulan kimse gibidir.'

T a h a v î de: Bu hâl, şeytanın bu adam üzerindeki tahakküm derecesini ve onun da şeytana olan itaatını ifâde eden bir benzetme cümlesinin anlamıdır, demiştir.

T ı y b î de: Şeytan bu gâfil adamın kulağını bâtıl şeylerle doldurmuş ve kulağında hak sözü işitmeye mâni bir sağırlık vermiştir, der.

K u r t u b î şeytanın işemesini hakiki mânâsına hamletmekte bir beis yok, demiştir.

١٣٣١ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ ، عَنِ الأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَكُنْ مِثْلَ فُلَانٍ . كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ » .

TERCEMESİ

1331) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*, şöyle buyurdu, demiştir:

«(Yâ Abdullah!) **Sen falan adam gibi olma. O gece namazına kalkardı. Sonra gece namazına kalkmayı bıraktı.**»"

İ Z A H I

B u h â r î, M ü s l i m ve N e s â î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîste: "Falan adam" diye kinâye yoluyla anılan şahsın kim olduğu bilinmemektedir. Muhtemelen bir râvi, o şahsın adını kesin bilmediği veyâ unuttuğu için bu ifâdeyi kullanmıştır. Yâhut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adamın kusurunu gizlemek maksadıyla ismini zikretmemiştir.

Bâzı âlimlere göre şöyle de olabilir: A b d u l l a h b i n A m r (Radıyallâhü anh) evvelce gece namazına kalkmayı itiyad hâline getirdiği halde bilâhare bunu terketmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de durumu bildiği için kinâye yolu ile onu uyarmıştır. Yâni onu kastetmiştir.

Hadîs, gece namâzına teşvik edicidir. Aynı zamanda şunu da belirtir: Gece namazına devam eden bir kimse sonradan bu güzel alışkanlığı bırakmamalıdır.

S i n d î de: "Hadîs şunu ifâde eder: Gece namazına uzun süreyi ayırmak, bâzen tümünü terketmeye yol açar. Bu sebeple gece namazına normal bir zamanı ayırmak daha uygundur. Nitekim falan adam gece namazına fazla vakit ayırıyordu. Sonra bunu tamâmen bıraktı. Sen onun gibi olma. Normal bir sûreyi ayır ki bunu sürdüresin.

Bu hadîs üzerine A b d u l l a h (Radıyallâhü anh) vefât edinceye kadar gece namazına devam etmiştir." der.

١٣٣٢ — حدّثنا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَالْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّبَّاحِ، وَالْعَبَّاسُ بْنُ جَعْفَرٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الْحَدَثَانِيُّ؛ قَالُوا: ثنا سُنَيْدُ بْنُ دَاوُدَ. ثنا يُوسُفُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «قَالَتْ أُمُّ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ لِسُلَيْمَانَ: يَا بُنَيَّ! لَا تُكْثِرِ النَّوْمَ بِاللَّيْلِ. فَإِنَّ كَثْرَةَ النَّوْمِ بِاللَّيْلِ تَتْرُكُ الرَّجُلَ فَقِيرًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

فى الزوائد: هذا إسناد فيه سنيد بن داود وشيخه يوسف بن محمد، وهما ضعيفان.

وقال السيوطىّ: هذا الحديث أورده ابن الجوزىّ فى الموضوعات، وأعلّه بيوسف بن محمد بن المنكدر، فإنه متروك.

قاو السندىّ: قلت قال فيه أبو زرعة: صالح الحديث. وقال ابن عدىّ: أرجو أنه لا بأس به.

TERCEMESİ

1332) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Dâvûd (Aleyhisselâm)'ın oğlu Süleyman (Aleyhisselâm)'ın anası Süleyman (Aleyhisselâm)'a: Ey oğulcuğum! Gece çok uyuma. Çünkü geceleyin çok uyumak adamı kıyâmet günü fakir bırakır.»"

Not: Seneddeki râvi Süneyd bin Dâvûd'un ve onun şeyhi Yûsuf bin Muhammed'in zayıf oldukları Zevâid'de bildirilmiştir. Suyûtî: İbnü'l-Cevzî bu hadîsi mevzu hadisler arasında zikretmiş ve râvi Yûsuf bin Muhammed bin el-Münkedir'in hadisleri terkedildiği için böyle yaptığını söylediğini nakletmiştir.

Sindî: 'Ben derim ki: Ebû Zur'a Yûsuf'un hadîslerini iyi görmüş, İbn-i Adî de onun hadîsinde beis olmadığını umduğunu söylemiş,' demiştir.

١٣٣٣ — حَدَّثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الطَّلْحِيُّ . ثنا ثَابِتُ بْنُ مُوسَى أَبُو يَزِيدَ ، عَنْ شَرِيكٍ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ كَثُرَتْ صَلَاتُهُ بِاللَّيْلِ ، حَسُنَ وَجْهُهُ بِالنَّهَارِ » .

معنى الحديث ثابت بموافقة القرآن وشهادة التجربة . لكن الحفّاظ على أن الحديث بهذا اللفظ غير ثابت . وأخرج البيهقيّ فى الشعب عن محمد بن عبد الرحمن بن كامل قال : قلت لمحمد بن عبد الله بن نمير : ماتقول فى ثابت بن موسى؟ قال: شيخ له فضل وإسلام ودين وصلاح وعبادة. قلت : ماتقول فى هذا الحديث ؟ قال : غلط من الشيخ . وأما غير ذلك فلا يتوهم عليه . وقد تواردت أقوال الأئمة على عدّ هـذا الحديث فى الموضوع على سبيل الغلط ، لا التعمد. وخالفهم القضاعىّ فى مسند الشهاب فمال فى الحديث إلى ثبوته . اهـ السندىّ .

TERCEMESİ

1333) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«Kim gece çok namaz kılarsa gündüz onun yüzü güzel (nurlu) olur.»"

İZAHI

Bu hadîsin zevâid türünden olduğuna dâir bîr bilgiye rastlamadım. Bununla beraber müellifin süneninden başka Kütüb-i Sitte'nin

her hangi birisinde bulamadım. Bu nedenle zevâid türünden olması kuvvetle muhtemeldir.

Sindî hadîsin mânâsı ve sıhhatı konusunda şöyle der:

"Hadîsin mânâsı şudur: Gece namazına devam eden ve bunu bol yapanın yüzünde ibâdet nurû ve kabul belirtisi görülür. Mânevî bir güzellik belirgin olarak müşâhade edilir. Hadîsin mânâsı Fetih sûresinin son âyetindeki:

سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِم مِنْ اَثَرِ السُّجُودِ = «Onlar, yüzlerindeki secde izi ile tanınırlar.» (157) nazm-i celîle uygundur. Müslümanlardan çok kimse, gece namazına devam edenleri yüzlerindeki nurla tanır. Hulâsa, hadîsin mânâsı mezkûr âyete uygunluğu ve teheccüd namazına devam edenlerin yüzünde belirgin olarak bulunan nûrun müşâhede edilmesi ile sâbittir. Lâkin hadîs hâfızları bu hadisin bu metinle sâbit olmadığını söylemişlerdir.

El-Hâkim: 'Râvi Sâbit bin Mûsa, Kâdı Şerîk bin Abdillah'ın yanına girmiş. Şerîk bu sırada bir hadîsin metnini senedi ile beraber zikretmek üzere:

حدثنا الاعمش عن ابى سفيان عن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

söylüyormuş. Hadîsin senedini bitirmiş, sıra hadîsin metnini söylemeye geldiği anda Şerîk, Sâbit'in yüzüne bakmış, yüzünün teheccüd namazı nedeni ile nurlu olduğunu belirtmek üzere;

مَنْ كَثُرَتْ صَلَاتُهُ بِاللَّيْلِ حَسُنَ وَجْهُهُ بِالنَّهَارِ = "Gece çok namaz kılanın yüzü gündüz güzel ve nurlu olur." demiş. Sâbit ise bu sözün hadîs olduğunu zannetmiştir, demiştir.

Beyhakî de, Muhammed bin Abdirrahman bin Kâmil'den tahriç ettiğine göre Muhammed şöyle demiştir:

Ben Muhammed bin Abdillah bin Nümeyr'e:

— Sâbit bin Müsa hakkında ne dersiniz? dedim. Kendisi:

(157) Fetih Sûresi: 29.cu âyet

— S â b i t, faziletli, sâlih ve ibâdetle tanınmış bir hadîs şeyhidir, diye cevap verdi. Ben :

— Bu hadîsine ne dersiniz? dedim. Kendisi :

— Bu hadîs, S â b i t'in bir galatıdır. Fakat bundan başka galat olması sanılan hiç bir hadîsi yoktur. Hadîs imamları bu hadîsin bile bile değil, yanılma sonucu mevzu bir hadîs olduğu yolunda ittifak etmiş gibidirler. Yalnız e l - K u d a î, Müsnedü'ş-Şihâb'-ta bunlara muhâlif kalmak hadîsin S â b i t olduğu temâyülünü göstermiştir, diye cevap verdi."

١٣٣٤ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، وَعَبْدُ الْوَهَّابِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ عَوْفِ بْنِ أَبِي جَمِيلَةَ، عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ؛ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ انْجَفَلَ النَّاسُ إِلَيْهِ. وَقِيلَ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَجِئْتُ فِي النَّاسِ لِأَنْظُرَ إِلَيْهِ. فَلَمَّا اسْتَبَنْتُ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَرَفْتُ أَنَّ وَجْهَهُ لَيْسَ بِوَجْهِ كَذَّابٍ. فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ تَكَلَّمَ بِهِ، أَنْ قَالَ «يَا أَيُّهَا النَّاسُ! أَفْشُوا السَّلَامَ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ، وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ، تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ».

TERCEMESİ

1334) "... Abdullah (158) bin Selâm *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhive Sellem), (hicrette) **Medîne'ye geldiği zaman halk hızla O'na gittiler ve : Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **geldi, denildi. Ben de O'na bakmak için halk arasında geldim. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yüzüne dikkatla baktığım zaman O'nun yüzünün yalancı yüzü olmadığını bildim** (= böyle tanıdım.) **İlk sözü şu oldu :**

«Ey insanlar! Selâmlaşmayı yaygınlaştırınız, yemek yediriniz, geceleyin halk uyumuşken siz namaz kılınız. (Böyle yaparsanız) **selâmla cennete girersiniz.»"**

İZAHI

T i r m i z î ve H â k i m de bunu rivâyet ederek B u h â r î ve M ü s l i m şartı üzerine sahîh olduğunu söylemişlerdir.

(158) Hâl tercemesi 1095 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i görür görmez mübârek yüzünün bir yalancı yüzü olmadığını sezmiştir. İbâdetine düşkün ve gece namazına devam eden mü'minlerin yüzleri nurlu olur da Fahr-ı Kâinat efendimizin büyüklüğü, yüceliği, üstün risâlet nuru O'nun mübârek yüzünden fışkırmaz mı? Ne mutlu o nurlu yüzü görmek şerefine mazhar olmuş olan Ashab-ı Kiram'a. Ey Yüce Allah! Bizlere de ölümden sonra o mübârek yüzü görmek nîmetini ve şefâatını nasip eyle.

Hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), mü'minlerin selâmlaşmayı yaygınlaştırmasını, yemek yedirmesini (bilhassa fakirleri kollamasını) ve gece namazına kalkmasını emretmiş ve bunları yapanların, selâmlanarak cennete gireceklerini müjdelemiştir.

Hadîsin : تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ = «Selâmla cennete girersiniz.» cümlesinden maksat melekler tarafından selâmlanarak veyâ birbirinizle selâmlaşarak veyâhut selâmetle cennete girersiniz.

Sindî bu hadîsin Furkan sûresinin 63, 64, 67 ve 75 nci âyetlerine uygun olduğunu şöyle anlatır:

Hadîsin; أَفْشُوا السَّلَامَ = «Selâmlaşmayı yaygınlaştırınız.» cümlesi; وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا = «ve câhiller onlara takıldıkları zaman selâmetle derler.» (159) âyetine işârettir. Hadîsin : وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا «ve onlar ki mallarını harcadıkları zaman ne israf ne de darlık ederler. Bunun arasında mutedil bir halde bulunmuş olurlar.» (160) âyetine işârettir. Hadîsin : وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ = «ve gece namazını kılınız...» cümlesi : وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا = «ve onlarki secde edici ve ayakta ibâdet edici olarak Rabları için gecelerler.» (161) âyetine işârettir. Hadîsin : تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ = «Selâmla cennete girersiniz...» cümlesi; .. أُولَئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا = «İşte onlar, sabırlarına karşılık, yüksek köşklerle mükâfatlanacaklar ve orada bir sağlık ve selâmet duâsıyla karşılanacaklardır.» (162) âyetine işârettir.

(159) Furkan, 63.
(160) Furkan, 67.
(161) Furkan, 64.
(162) Furkan, 75.

(١٧٥) باب ما جاء فيمن أيقظ أهله من الليل

175 — EŞİNİ GECELEYİN (NAMAZ İÇİN) UYANDIRAN HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٣٣٥ — حدثنا العباس بن عثمان الدمشقي . ثنا الوليد بن مسلم . ثنا شيبان أبو معاوية ، عن الأعمش ، عن علي بن الأقمر ، عن الأغر ، عن أبي سعيد وأبي هريرة ، عن النبي ﷺ قال « إذا استيقظ الرجل من الليل وأيقظ امرأته فصليا ركعتين ، كتبا من الذاكرين الله كثيرا والذاكرات » .

TERCEMESİ

1335) "... Ebû Saîd (-i Hudrî) ve Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Geceleyin adam uyandığı, eşini uyandırdığı ve ikisi iki rek'at namaz kıldıkları zaman: وَالذَّاكِرِينَ اللهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ **= 've Allah'ı çok anan erkeklerden ve kadınlardan'** (sayılırlar. Onlar arasında) **yazılırlar.»**"

١٣٣٦ — حدثنا أحمد بن ثابت الجحدري . ثنا يحيى بن سعيد ، عن ابن عجلان ، عن القعقاع بن حكيم ، عن أبي صالح ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « رحم الله رجلا قام من الليل فصلى وأيقظ امرأته فصلت . فإن أبت رش في وجهها الماء . رحم الله امرأة قامت من الليل فصلت وأيقظت زوجها فصلى . فإن أبى رشت في وجهه الماء » .

TERCEMESİ

1336) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Geceleyin (uykudan) **kalkıp namaz kılan, eşini de uyandırıp namaz kılmasına vesile olan adama Allah rahmet eder** (veyâ rahmet eylesin.) **Eğer eşi kalkmamazlık ederse yüzüne su serpsin. Geceleyin** (uykudan) **kalkıp namaz kılan ve eşini uyandırıp namaz kılmasına**

vesile olan kadına da Allah rahmet eylesin (veyâ rahmet eder.) Eğer eşi kalkmamazlık ederse yüzüne su serpsin.»"

İ Z A H I

İlk hadisi, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, bir adamın uyanıp eşini de uyandırması ve ikisinin ikişer rek'at namaz kılması hâlinde ikisinin de hadîste anılan âyetle övülen zümreye dâhil olacaklarını bildirir. Kadın uyanıp eşini uyandırırsa veyâ ikisi de kendiliğinden uyanırlarsa yâhut bir başkası ikisini uyandırırsa hüküm aynıdır. Yâni erkeğin, eşini uyandırması şart değildir. Gâye eşlerin gece namazına kalkmalarıdır. Genellikle erkekler, eşlerini gece namazına kaldırdıkları için hadisteki ifâde böyle buyurulmuştur.

Hadis, gece namazına kalkan eşlerin asgarî ikişer rek'at namaz kılmaları hâlinde **Ahzab** sûresinin 35. âyetinde övülen mü'minler zümresine girmiş olacaklarını müjdeliyor. Mezkûr âyette mü'minlerin övgüye lâyık meziyetleri sıralanıyor ve sonunda :

= ... **«ve Allah Teâlâ'yı çokca zikreden erkekler ve zikreden kadınlar için Allah Teâlâ bir mağfiret ve büyük mükâfat hazırlamıştır.»** buyuruluyor.

El-Menhel yazarı : Allah'ı zikretmekten maksat belirli bir zikir değil umumî mânâdaki zikirdir. Tesbih, hamd, kelime-i tevhîd, istiğfar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salât ve selâm getirmek, Allah Teâlâ'nın yaratıklarında tefekkür etmek, Kur'an, hadîs ve fıkıh okumak sâir dinî ilimlerle meşgul olmak bu anlama dâhildir. Zikrin çokluğu şahıslara göre değişir. Günlük olarak avam tabakası için zikrin asgarisi 300, tasavvuf ehli için en az 12.000 defâ zikretmektir. Ârifler için ise Allah'tan başka şeylerin onların kalbini meşgul etmemesidir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadîs gece ibâdetine, hayır işlerinde yardımlaşmaya ve Allah Teâlâ'yı bol bol zikretmeyi teşvik eder.

İkinci hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, gece namazına kalkan ve eşini uyandırıp onun da namaz kılmasına vesîle olan erkek ve kadının ilâhî rahmete müstahak olduğunu müjdeler. Hadîs, duâ mâhiyetinde olabilir. Yâni böyle yapana Allah rahmet eylesin.

Hadîs, eşin gevşeklik etmesi hâlinde yüzüne su serpilmesini tavsiye eder. Çünkü su serpilmesi kalkmaya yardımcı olur.

Evden birisinin ev halkını gece namazına kaldırması teşviki hadisten çıkarılabilir. Nitekim E b û D â v û d'un ilk hadîs rivâyetinde; امرأته = **«karısını»** ifâdesi yerine; اهله = **«ev halkını»** ifâdesi vardır.

İKİNCİ HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Ölülere rahmet okunduğu gibi dirilere de rahmet okumak meşrûdur.

2. Gece namazına kalkmak ve başkasını kaldırmak ilâhî rahmete mazhar olmaya vesîle olur. Gece namazına önce kişi kalkmalı ondan sonra başkasını teşvik etmelidir.

3. Uyuyan kimseyi nâfile namaz için uyandırmak meşrûdur.
4. Hayır yapmada gevşeklik edeni tahrik ve teşvik etmek meşrûdur.

(١٧٦) باب فى حسن الصوت بالقرآن

176 — KUR'AN-I GÜZEL SESLE OKUMAK HAKKINDA BİR BÂB

١٣٣٧ — حدّثنا عَبْدُاللهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بَشِيرِ بْنِ ذَكْوَانَ الدِّمَشْقِيُّ. ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ. ثنا أَبُو رَافِعٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ السَّائِبِ؛ قَالَ: قَدِمَ عَلَيْنَا سَعْدُ ابْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، وَقَدْ كُفَّ بَصَرُهُ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ. فَقَالَ: مَنْ أَنْتَ؟ فَأَخْبَرْتُهُ. فَقَالَ: مَرْحَبًا بِابْنِ أَخِي. بَلَغَنِي أَنَّكَ حَسَنُ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ. سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ نَزَلَ بِحُزْنٍ. فَإِذَا قَرَأْتُمُوهُ فَابْكُوا. فَإِنْ لَمْ تَبْكُوا فَتَبَاكَوْا. وَتَغَنَّوْا بِهِ. فَمَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِهِ، فَلَيْسَ مِنَّا».

فى الزوائد: فى إسناده أبو رافع. اسمه إسماعيل بن رافع ضعيف متروك.

TERCEMESİ

1337) "... Abdurrahmân bin es-Sâib (163) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Sa'd bin Ebî Vakkas (Radıyallâhü anh) gözü kapanmış iken bize (misâfir olarak) geldi. Ben (yanına varıp) selâm verdim. 'Sen kimsin? diye sordu. Ben (kim olduğumu) ona söyledim. Bunun üzerine : Merhaba kardeşimin oğlu! Kur'an-ı güzel sesle okur olduğunu haber aldım. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim, dedi.

«Şüphesiz bu (yüce) Kur'an, tesirli olarak inmiştir. Artık onu okuduğunuz zaman ağlayınız. Ağlamanız gelmezse ağlamaya çalışınız. Onu okurken sesinizi güzelleştirmeye gayret ediniz. Kim Kur'an'ı güzel sesle okumaya gayret etmezse bizden değildir.»"

Not : Bunun senedinde bulunan ve adı İsmâil bin Râfi' olan Ebû Râfi'in zayıf ve terkedilmiş bir kişi olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden sayılan bu hadisin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metnin son kısmı olan; فَمَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِهِ فَلَيْسَ مِنَّا cümlesinin bir benzeri olan : لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ hadîsini E b û D â v û d ve T a h â v î rivâyet etmişlerdir.

Hazan ve Hüzün : Üzülmek, üzmek ve üzüntü gibi değişik mânâlara gelir. Burada kastedilen mânâ kalbi mahzûn eden ve gözü yaşartan, demektir. Hadîsin; نَزَلَ بِحُزْنٍ cümlesinden kastedilen mânâ şu olmuş olur. K u r ' a n , kalbi mahzun eden ve gözü yaşartan bir özellikle inmiştir. Mânâsını düşünerek ve huşû içinde okuyan kimseye etki yaparak kalbini mahzun eder ve okuyucusunu ağlatır.

Taganni : Nağme ile söz söylemektir. Burada taganni ile kastedilen mânâ, nağme ile K u r ' a n okumak değildir. Buradaki ta-

---

(163) Abdurrahman bin es-Sâib isminde olup Sahâbîlerden rivâyeti olan üç kişiden Hulâsa'da bahsedilir. Bunlardan birisinin râvisinin İbn-i Ebî Müleyke olduğu bildiriliyor. Buradaki râvisi de odur. Bu itibarla Abdurrahman bin es-Sâib bin Ebî Nehîk el-Mahzumi'nin kastedildiği kanısına vardım.

ğanni ile neyin kastedildiği husûsunda âlimlerin söylediklerini el-Menhel'den naklen bilginize sunacağım : **El-Menhel** yazarı **"Kıraatta tertîl'in müstehablığı"** bâbında mezkûr hadîsin açıklamasını yaparken şöyle der:

"Hadîsin mânâsı şudur: 'Kur'an'ı ağır ağır ve tecvîd kâidelerine uygun olarak ve sesini güzelleştirerek okumak gerekir. Böyle yapmayan kimse bizim mükemmel yolumuzun mensuplarından değildir.'

Tağannî'den maksat sesi güzelleştirmek ve Kur'an'ı ağır ağır okumaktır ki buna tertîl denir.

Bâzıları : Tertil, Kur'an'daki harflerin mahreçlerine ve tecvîd kâidelerine riâyet etmektir, demişlerdir.

Bir kısım âlimler: Tağannî'den maksat Kur'an'ı açıktan ve yüksek sesle okumaktır, demişlerdir.

Tağannînin, Allah'ın azametini düşünerek ve korku duygusuyla okumak, Kur'an okumakla kederleri dağıtmak olduğu da naklolunmuştur.

Bir kısmı da tağanniyi istiğna anlamında yorumlamışlardır. Yâni Kur'an dünya menfaatına âlet edilmemelidir. Okuyucu tok gözlü ve müstağnî davranmalıdır.

İbnü'l-Cevzî'nin nakline göre Şâfiî: Tağannî tesirli ve gönlün hüzün duyacağı tarzda okumaktır, demiştir.

Tağannî başka şekillerde de yorumlanmıştır. En yakın ve münâsibi, harfleri ihlâl etmemek şartıyla güzel sesle okumak yorumudur.

Turbeştî, Tağannî'nin müstağnî olmak anlamıyla yorumlanmasını tercih ederek: 'Hadîsin mânâsı; Tağannî etmeyen kişi, bizim sünnetimizin ehlinden ve işimizde bize uyanlardan değildir demektir. Bu ise bir tehdit mâhiyetini taşır. Halbuki Ümmet-i Muhammediyye arasında ittifak vardır ki Kur'an okuyucusu sesini güzelleştirmese bile sevap kazanır. Şu halde sevap kazanmasına rağmen nasıl tehdide mâruz kalır?' demiştir.

Tahavî de Turbeştî'nin görüşünü tercih etmiştir.

El-Fetih yazarı: 'Kur'an okunurken sesi güzelleştirmek ve sesi güzel olanı tercih etmek husûsunda bir ihtilâf yoktur. Delîllerinden çıkarılan sonuç şudur: Kur'an'ı güzel sesle okumak matlubtur. Eğer

okuyucunun sesi güzel değil ise gücü nisbetinde sesini güzelleştirmeye çalışmalıdır, der.

Hadîs, Kur'an-ı Kerim okurken sesi güzelleştirmenin meşrûluğuna delâlet eder. El-Hâfız'ın dediği gibi bu husûsta âlimler müttefiktir.

NAĞME VE MUSİKÎ MAKAMLA KUR'AN OKUMAK

1. Mâlik ve âlimlerin ekserisine göre nağme ve mûsikî makamlarla Kur'an okumak mekruhtur. Çünkü Kur'an'ı huşû içinde mânâsını düşünerek ve kalbi mahzun edecek gözleri yaşartacak şekilde okumak gerekir.

2. Ebû Hanîfe ve seleften bir cemâat hadislerin zâhirine hükmederek nağme ile okumak câizdir, demişlerdir. Bunlar derler ki, nağme ile okumak daha çok kalbi mahzun eder, dikkatla dinlemeye sebep olur.

El-Fetih yazarı şöyle der:

'Kur'an'ın nağme ile okunmasının câizliği husûsunda selef âlimleri arasında ihtilâf vardır. Mâlikîler'den Abdülvahhab, böyle okumanın haramlığına Mâlik'in hükmettiğini nakletmiştir. Tabarî, Mâverdi ve Hanbelîler'den İbn-i Hamdân bu kavli bir ilim cemâatından nakletmiştir.

Mâlikîler'den, İbn-i Battâl, Iyâz ve Kurtubî, Şâfiîler'den Gazâlî ve Mâverdî, Hanefîler'den ez-Zahîre sâhibi gibi bir cemâatın bunun mekruhluğuna hükmettikleri naklolunmuştur. Hanbelîler'den bir kısım âlimler de böyle hükmetmişlerdir.

İbn-i Battâl, bunun câizliğini Sahâbilerden ve tabiîlerden bir cemâattan nakletmiştir. Şâfiî'nin kesin kavli de budur. Tahavî de Hanefîler'den bu kavli nakletmiştir.

Yukarda anılan ihtilâf, nağme ile okunurken harflerin, mahreçlerinden çıkarılmasına riâyet edilmek şartına bağlıdır. Çünkü Kur'an'ın tek bir harfi tağannî yüzünden ihlâl edilirse bunun haramlığı husûsunda âlimler ittifak hâlindedirler.

Nevevî, et-Tibyân'da: Uzatma nedeni ile kırâat sınırı aşılmadıkça Kur'an'ın okunuşunda sesin güzelleştirilmesinin müstahablığına âlimler ittifakla hükmetmişlerdir. Bu sınır aşılırsa, hattâ tek bir harf fazla veyâ noksan okunursa o okuyuş haramdır.

Tağannî ile okumaya gelince, Ş â f i î bir yerde mekrûh olduğunu, başka bir yerde bunda beis olmadığını söylemiştir. Ş â f i î'-nin arkadaşları demişler ki, Ş â f i î'nin bu iki fetvâsı arasında ihtilâf yoktur. Çünkü bu fetvâlar ayrı ayrı hallere âittir. Şöyle ki; tağannî yüzünden kırâat sınırı aşılırsa haramdır, aşılmazsa haram değildir. Nitekim M â v e r d î'nin Ş â f i î'den olan rivâyetine göre tağannî ile okunduğu zaman bâzı harflerin mahreçlerinden başka bir yerden çıkmasına sebep olursa haram olur. H a n b e l î l e r'-den İ b n - i H a m d â n da bu kavli nakletmiştir.'

El-Menhel yazarı yukardaki nakilleri daha ayrıntılı naklettikten sonra şöyle der :

Hulâsa yukarda verilen mâlûmattan şu sonuç alınıyor : Zamanımızın okuyucularının ekserisinin yaptığı gibi kırâat kâideleri ve tecvid usulü dışına çıkılarak okumak haramdır. Bunda âlimlerin ittifakı vardır. Harflerin mahreçlerine riâyet edilmeden fazla uzatma ve nağmelerle harfleri ziyâde veyâ noksan yaparak Kur'an okumak ve böyle okuyuşu dinlemek haramdır."

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Kur'an-ı Kerîm'i kalbi mahzun edici ve gözleri yaşartıcı bir edâ ve sedâ ile okumalı.

2. Kur'an-ı Kerîm'i okurken ağlamalı, ağlamak gelmediği takdirde, gelmesi için kişi kendini zorlamalıdır.

3. Kur'an'ı okurken sesi güzelleştirmelidir. Ancak kırâat usûlünü ve âdabını ihlâl edici tağannî ile okumamalı.

١٣٣٨ — حدّثنا العبّاسُ بْنُ عُثْمَانَ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ سَابِطٍ الْجُمَحِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ، قَالَتْ: أَبْطَأْتُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ لَيْلَةً بَعْدَ الْعِشَاءِ . ثُمَّ جِئْتُ فَقَالَ « أَيْنَ كُنْتِ؟ » قُلْتُ : كُنْتُ أَسْتَمِعُ قِرَاءَةَ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِكَ لَمْ أَسْمَعْ مِثْلَ قِرَاءَتِهِ وَصَوْتِهِ مِنْ أَحَدٍ . قَالَتْ، فَقَامَ وَقُمْتُ مَعَهُ حَتَّى اسْتَمَعَ لَهُ . ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَيَّ فَقَالَ « هٰذَا سَالِمٌ، مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ . الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي جَعَلَ فِي أُمَّتِي مِثْلَ هٰذَا » .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1338) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in zevcesi Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken bir gece yatsıdan sonra** (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gitmekte) **geciktim. Sonra gittim. Bana :**

— **«Nerede idin?» diye sordu. Ben :**

— **Senin ashâbından bir adamın Kur'an okuyuşunu dinliyordum. Onun okuyuşunun ve sesinin mislini hiç kimseden işitmedim, dedim.** Âişe (Radıyallâhü anhâ) **demiştir ki, bunun üzerine efendimiz o sahâbîyi dinlemek için kalktı. Ben de O'nunla beraber kalktım.** (Gidip onu dinledikten) **sonra Efendimiz bana dönerek şöyle buyurdu :**

«Bu, Sâlim mevlâ Ebî Huzeyfe'dir. Allah'a hamd olsun ki bunun mislini benim ümmetimde kılmıştır.»"

Not : **Bunun senedinin sahîh ve ricâlinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.**

İZAHI

Hadis, zevâid türündendir. Kadının, erkeğin Kur'an okuyuşunu dinlemesinin câiz olduğuna delâlet eder. (Ancak fitne tehlikesi varsa câiz olmadığı mâlûmdur.)

Hadîs Kur'an'ı güzel sesle okumanın övgüye lâyık bir meziyet olduğuna ve S â l i m (Radıyallâhü anh)'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in takdirine mazhar olduğuna delâlet eder.

Sâlim (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Sâlim Mevlâ Ebi Huzeyfe bin Utbe bin Rabîa bin Abd-i Şems (R.A.) aslen İranlıdır. Sâlim bin Makıl olarak da anılır. Bedir ehlinden olup kadır ve kıymeti büyük olan meşhur bir sahâbîdir. Sabıkin-i Evvelindendir. Yâni ilk müslümanlardandır. Ensâr-ı Kiram'dan bir kadının azadlısıdır. Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı yâni azadlısı değildir. Ebû Huzeyfe (R.A.) onu evlâd aldığı, sonra evlâd edinme yasaklandığı için ona mevlâ Ebi Huzeyfe denmiş. Ebû Huzeyfe oğlu denmemiştir. Seçkin ve büyük sahâbîlerdendir. Ebû Huzeyfe onu evlâd edindiği için Kureyş'ten, aslen İranlı olduğu için acemden, hicret şerefine mazhar olduğu için muhâcirlerden, ve Ensâr'dan bir kadının mevlâsı olduğu için Ensâr'dan sayılırdı.

Kurrâ'dan sayılır. Çünkü Buhârî ile Müslim Abdullah bin Amr bin el-As (R.A.)'dan Peygamber (S.A.V.)'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmişlerdir :

خُذُوا الْقُرْآنَ مِنْ اَرْبَعَةٍ مِنِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَسَالِمٍ مَوْلَى اَبِى حُذَيْفَةَ وَاُبَىِّ بْنِ كَعْبٍ وَمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ

(Devâmı 124.cü Sahifede)

١٣٣٩ – حدثنا بِشْرُ بْنُ مُعَاذٍ الضَّرِيرُ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَدَنِيُّ . ثنا إِبْرَاهِيمُ ابْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُجَمِّعٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ صَوْتًا بِالْقُرْآنِ ، الَّذِي إِذَا سَمِعْتُمُوهُ يَقْرَأُ ، حَسِبْتُمُوهُ يَخْشَى اللهَ » .

في الزوائد : إسناده ضعيف لضعف إبراهيم بن إسماعيل بن مجمع ، والراوي عنه .

TERCEMESİ

1339) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*, şöyle buyurdu, demiştir :

«Kur'an okurken sesini işittiğiniz zaman Allah'tan korktuğu kanısına vardığınız adam şüphesiz Kur'an'ı en güzel sesle okuyanlardandır.»"

Not : Râvi İbrâhim bin İsmâil'in ve kendisinden rivâyet eden Abdullah'ın

İZAHI

Bu hadîs de zevâid türündendir. Hadîsten kastedilen mânâ şudur : Kur'an'ı okurken sesi güzelleştirmekten gâye okuyuşun gönüllere korku vermesidir. Kur'an okurken ilâhî korku duyduğunu zannettiğiniz kimse şer'an matlub olan güzel okuyuşu gerçekleştirmiş sayılır.

١٣٤٠ – حدثنا رَاشِدُ بْنُ سَعِيدٍ الرَّمْلِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ مَيْسَرَةَ ، مَوْلَى فَضَالَةَ ، عَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَلَّهُ أَشَدُّ أَذَنًا إِلَى الرَّجُلِ الْحَسَنِ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ يَجْهَرُ بِهِ ، مِنْ صَاحِبِ الْقَيْنَةِ إِلَى قَيْنَتِهِ » .

في الزوائد : إسناده حسن .

Sâlim .... (Baştarafı 123.cü Sahifede)

=«Kur'an-ı (şu) dört kişiden alınız (= onlardan öğreniniz). İbn-i Mes'ud, Sâlim Mevlâ Ebî Huzeyfe, Übeyy bin Ka'b ve Muâz bin Cebel (R.A.)'den.»

Sâlim Ebû Bekir (R.A.) devrinde vukû bulan Yemâme savaşında şehid olmuştur. (El-Menhel : Cild 4, Sah. 306)

TERCEMESİ

1340) "... Fadâla bin Ubeyd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sesi güzel câriyenin sesini efendisi nasıl iyice dinliyorsa güzel sesle Kur'an'ı açıktan okuyan adamın sesini Allah Teâlâ daha iyi dinler.»"

Not: İsnadının hasen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Bu hadîs de zevâid türündendir.

Kayna: Câriye demektir. Sıhah'ta: Kayna, şarkıcı olsun, olmasın câriye demektir. Bâzıları nağme ile söyleyen câriyeye mahsustur, demişler ise de böyle değildir, denmiştir.

S i n d î, Kaynâ'nın güzel sesle söyleyen yâni şarkıcı câriye anlamına alınmasına taraftar olmuş ve bu hadîs de şarkıcı câriye anlamını teyid eder, demiştir.

El-Müncid yazarı: Kayna, şarkıcı câriyedir, demiştir.

Hadîs, câriye sâhibinin, harâretle ve zevkle câriyesinin sesini dinlemesini örnek vermiştir. Câriyenin sesi güzel olmazsa efendisi ondan hoşlanmaz ve dinlemez. Fakat sesi güzel olan câriye anlamı alınırsa örnek oluşu açık olur.

Hulâsa kastedilen mânâ şudur: Adam şarkıcı câriyesinin sesinden nasıl hoşlanıyor ve şarkı okuyuşu makbûle geçiyorsa Kur'an'ı güzel sesle okuyan mü'min açıktan Kur'an okuduğu zaman Allah Teâlâ o câriye sâhibinden daha hoşlanır ve onun makbûlüne geçer. Tabiî Allah'ın dinlemesi ve hoşlanması hakiki mânâda değildir. Bundan maksat Allah katında makbul olması ve bol mükâfatla karşılanmasıdır.

١٣٤١ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَسْجِدَ فَسَمِعَ قِرَاءَةَ رَجُلٍ فَقَالَ « مَنْ هٰذَا ؟ » فَقِيلَ : عَبْدُ اللهِ بْنُ قَيْسٍ . فَقَالَ « لَقَدْ أُوتِيَ هٰـذَا مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ » .

في الزوائد : قلت أصله في الصحيحين من حديث أبي موسى . وفي مسلم من حديث بريدة . وفي النسائي من حديث عائشة . وإسناد حديث أبي هريرة ، رجاله ثقات .

TERCEMESİ

1341) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mescide girdi ve bir adamın Kur'an okuduğunu işitti. Bunun üzerine:**

«Bu (okuyucu) **kimdir?» diye sordu. Abdullah bin Kays** (Radıyallâhü anh)**'dir denildi. Efendimiz:**

«Gerçekten bu adama Dâvûd (Aleyhisselâm)**'ın nağmelerinden bir nağme verilmiştir.» buyurdu.**"

Not: Zevâid'de şöyle denmiştir: Ben derim ki bu hadisin aslı Buhârî ve Müslim'de Ebû Mûsa (R.A.)'ın hadîsindendir. Müslim'de ayrıca Büreyre (R.A.)'ın hadîsindendir. Nesâî'de ise Âişe (R.A.)'ın hadîsindendir. Ebû Hüreyre (R.A.)'ın hadisindeki isnadın ricalı sıka zatlardır.

İZAHI

Mizmar: Mûsikî âletidir. Zurna ve ney gibi üflenen ve ses veren âlet kısmıdır. Güzel ses mânâsında kullanılır. Burada kastedilen mânâ güzel ses, edâ ve sedâdır. Hadîsteki **'Âl-i Dâvûd'** tâbirinden maksat, Dâvûd (Aleyhisselâm)**'ın bizzat** kendisidir. Onun yakınları değildir. Çünkü kendisinin güzel sesi meşhurdur. Yakınlarının da güzel sesli oluşları meşhur değildir.

Buhârî'nin rivâyeti şöyledir:

عن ابى موسى رضى الله عنه ان النبى صلى الله عليه وسلم قال له يَااَبَا مُوسٰى لَقَدْاوُتِيتَ مِـزْمَارًا مَنْ مَزَامِيرِ آلِ دٰاوُدَ

«... **Yâ Ebû Mûsa! Şüphesiz sana Dâvûd** (Aleyhisselâm)**'ın nağmelerinden bir nağme verilmiştir.»**

١٣٤٢ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَا : ثنا شُعْبَةُ ، قَالَ : سَمِعْتُ طَلْحَةَ الْيَامِيَّ ، قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ عَوْسَجَةَ ، قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يُحَدِّثُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « زَيِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ » .

TERCEMESİ

1342) "... Berâ bin Âzib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sesini güzelleştirmek sûretiyle Kur'an (okuyuşunu) süsleyiniz.»"

İ Z A H I

Ebû Dâvûd, Nesâî, Dâremî ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Hadîsin zâhirine göre mânâ şöyledir : Kur'an'ı seslerinizle süsleyiniz. Bundan maksat ise Kur'an-ı Kerîm'i süslemek değil, sesi güzelleştirmek sûretiyle okuyuşu süslemektir. Çünkü güzel söz güzel sesle okunduğu zaman daha etkili olur. Nitekim el-Hâkim'in merfû olarak Berâ (Radıyallâhü anh)'den yaptığı bir rivâyet şöyledir : حَسِّنُوا الْقُرْآنَ بِاَصْوَاتِكُمْ فَاِنَّ الصَّوْتَ الْحَسَنَ...

= **«Kur'an'ı (güzel) seslerinizle güzelleştiriniz. Çünkü güzel ses Kur'an'ın güzelliğini artırır.»**

El-Menhel yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der :

"Bâzıları bu hadîsin ters çevrilmiş olduğu görüşünü beyan etmişlerdir. Bunlara göre hadîsin aslı :

زَيِّنُوا اَصْوَاتَكُمْ بِالْقُرْآنِ = **«Kur'an'la sesinizi güzelleştiriniz.»** sebep de Kur'an'ı Kerîm'in sesle güzelleştirilmesi değil, sesin Kur'an-ı Kerîm'le güzelleştirilmesinin uygunluğudur.

Hattâbî şöyle der : 'Hadîs imamlarından böyle yorum yapanlar vardır. Onlara göre hadîs ters çevrilmiştir. Bu çeviri Arap dilinde mevcuttur. Meselâ Araplar : Deveyi suya arzettim derler. Maksatları ise suyu deveye sunmaktır... Şu'be'den rivâyet edildiğine göre : Eyyûb beni bu hadîsi; زَيِّنُوا الْقُرْآنَ بِاَصْوَاتِكُمْ şeklinde rivâyet etmekten menetmiştir, demiştir. Hadîsi : زَيِّنُوا اَصْوَاتَكُمْ بِالْقُرْآنِ şeklinde rivâyet ederek doğrusu budur, diyenlerden birisi de Talhâ'dır. Doğrusu budur.

Hattâbî, daha sonra hadîsin; زَيِّنُوا اَصْوَاتَكُمْ بِالْقُرْآنِ şeklinde olan rivâyeti senedi ile beraber zikretmiştir.

Hadîsi zâhirine göre bırakmak daha iyidir. Çünkü Hâkim'in rivâyet ettiği Berâ (Radıyallâhü anh)'ın merfû hadîsinde yukarda da işâret ettiğim gibi güzel ses Kur'an güzelliğini arttırır. Bundan önceki hadîs de bunu teyid eder.

(١٧٧) باب ما جاء فيمن نام عن حزبه من الليل

177 — GECE HİZBİNE UYANMAYAN HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

Hizb: Kişinin âdet edindiği kırâat veyâ namaz yâhut zikirdir

١٣٤٣ — حدثنا أحمد بن عمرو بن السرح المصري. ثنا عبد الله بن وهب. أنبأنا يونس بن يزيد، عن ابن شهاب؛ أن السائب بن يزيد، وعبيد الله بن عبد الله أخبراه عن عبد الرحمن بن عبد القاري؛ قال: سمعت عمر بن الخطاب يقول: قال رسول الله ﷺ «من نام عن حزبه، أو عن شيء منه، فقرأه فيما بين صلاة الفجر وصلاة الظهر، كتب له كأنما قرأه من الليل».

TERCEMESİ

1343) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Gece) hizbini veyâ bir kısmını yapmadan uyuyakalıp bunu sabah namazı ile öğle namazı arasında(ki vakitte) okuyan kimse için geceleyin okumuş gibi (sevap) yazılır.»"

١٣٤٤ — حدثنا هارون بن عبد الله الحمال. ثنا الحسين بن علي الجعفي، عن زائدة، عن سليمان الأعمش، عن حبيب بن أبي ثابت، عن عبدة بن أبي لبابة، عن سويد ابن غفلة، عن أبي الدرداء يبلغ به النبي ﷺ قال «من أتى فراشه، وهو ينوي أن يقوم فيصلي من الليل، فغلبته عينه حتى يصبح، كتب له ما نوى. وكان نومه صدقة عليه من ربه».

TERCEMESİ

1344) "... Ebü'd-Derdâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Geceleyin kalkıp (nâfile) namaz kılmak niyeti ile yatağına giren ve sabah (namazı zamanın)a kadar uyuyakalan kimse için ni-

yet ettiği namaz(ın sevâbı) **yazılır ve onun uykusu, Rabbı tarafından kendisine** (verilen) **bir bağış olur.»"**

İ Z A H I

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini A h m e d, M ü s l i m, E b û D â v û d, T i r m i z î ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir. N e s â î de merfû ve mevkuf olarak rivâyet etmiştir. T i r m i z î, hadîsin hasen - sahîh, N e v e v î de sahîh olduğunu söylemişlerdir.

Geceleyin âdet edindiğî hizbinin tamâmını veyâ bir kısmını okuyamayıp uyuyakalan bir kimse okumadığı hizbinin tamâmını veyâ kalan kısmını sabah namazı ile öğle namazı arasındaki süre içinde okuyan kimsenin geceleyin okumuşcasına sevap kazandığı müjdeleniyor. Bu sevap Allah Teâlâ'nın bir ikramıdır. Tabiî bu ikram, uykusu ağır bastığı veyâ kalkmasına engel olan bir özürün doğması nedeni ile hizbini okuyamayan ve yatağına girdiğinde kalkmaya niyetli olana mahsustur.

Hadîs, gece hizbini îtiyat etmenin ve uyuyakalmak veyâ başka bir mâzeret dolayısıyla hizbini kaçıran bir kimsenin bunu kazâ etmesinin meşrûluğuna delâlet eder. Bu husûsta imamlar ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :

1. E b û H a n î f e ve E b û Y û s u f'a göre gece namazını veyâ ratip nâfileleri kaçıran kimsenin bunu sabah namazı (güneş doğup bir mızrak boyu kadar yükseldikten sonraki vakit) ile öğle vakti arasındaki süre içinde kazâ etmesi müstahabtır. Bunların delîli bu hadîstir.

2. Ş â f i î, H a n e f î l e r'den M u h a m m e d ve bir rivâyete göre A h m e d b i n H a n b e l bunu gündüz kazâ etmenin müstahab olduğunu söylemişlerdir. Bunların delîli M ü s l i m'in Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir :

"Bir ağrı veyâ başka nedenle Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **gece namazını kılamadığı zaman gündüz on iki rek'at nâfile kılardı."**

Bu hadîste gündüz kelimesi mutlaktır. Yâni öğle vaktinden önce veyâ sonra kaydı koşulmamıştır.

3 — Mâlikîler'e göre uykunun ağır basması gibi bir nedenle gece namazını kaçıran kimse sabah namazından önce hatırlarsa hemen kılar. Sonra namazını kılar. Sabah namazından sonra hatırlarsa veyâ daha önce hatırladığı halde sabah namazından önce kılmazsa, sabah nâmazından sonra kazâ etmez.

Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Nesâî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir. Ayrıca Mâlik, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan merfû olarak ve şu metinle rivâyet etmişlerdir.

مَا مِنِ امْرِىءٍ تَكُونُ لَهُ صَلاَةٌ بِلَيْلٍ يَغْلِبُهُ عَلَيْهَا نَوْمٌ إِلاَّ كُتِبَ لَهُ أَجْرُ صَلاَتِهِ وَكَانَ نَوْمُهُ عَلَيْهِ صَدَقَةً

= «Geceleyin namaz kılmak âdeti bulunan ve uyuyakalıp bunu kaçıran her kişi için o namazın sevâbı vardır. Ve onun uykusu ona bir sadaka olmuş olur.»

Yâni gece namazını îtiyat edinen ve uykunun ağır basması yüzünden bunu kaçıran kimse sonra kazâ etmezse o namazın sevâbını almış olur. Ancak her hayır en az on kat arttırıldığı halde bu katlama sevâbını alamaz. Şâyet sonradan kazâ ederse bu artıştan da yararlanmış olur. Onun uykusu da Allah tarafından ona verilen bir bağış olmuş olur.

Hadîs gece namazına kalkmaya ve buna niyetlenmeye teşvik eder. Bir hayra niyetlenip bir dünya meşgûliyeti engeli olmaksızın başka bir mâzeret dolayısıyla bu hayrı gerçekleştiremeyen kimsenin onu gerçekleştirmiş gibi sevap kazandığı sonucu da hadîsten çıkarılır.

(١٧٨) باب فى كم يستحب يختم القرآن

178 — KUR'AN'IN KAÇ GÜNDE HATMEDİLMESİNİN MÜSTAHAB OLDUĞU HAKKINDA BİR BÂB

١٣٤٥ – حدّثنا أبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أبُو خَالِدٍ الأَحْمَرُ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ يَعْلَى الطَّائِفِيِّ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِاللهِ بْنِ أَوْسٍ، عَنْ جَدِّهِ أَوْسِ بْنِ حُذَيْفَةَ؛ قَالَ : قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي وَفْدِ ثَقِيفٍ . فَنَزَّلُوا الأَحْلاَفَ عَلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ . وَأَنْزَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَنِي مَالِكٍ فِي قُبَّةٍ لَهُ . فَكَانَ يَأْتِينَا كُلَّ لَيْلَةٍ بَعْدَ الْعِشَاءِ

فَيُحَدِّثُنَا قَائِمًا عَلَى رِجْلَيْهِ، حَتَّى يُرَاوِحَ بَيْنَ رِجْلَيْهِ . وَأَكْثَرُ مَا يُحَدِّثُنَا مَا لَقِيَ مِنْ قَوْمِهِ مِنْ قُرَيْشٍ . وَيَقُولُ « وَلَا سَوَاءٌ . كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ مُسْتَذَلِّينَ . فَلَمَّا خَرَجْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ كَانَتْ سِجَالُ الْحَرْبِ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ . نُدَالُ عَلَيْهِمْ وَيُدَالُونَ عَلَيْنَا » . فَلَمَّا كَانَ ذَاتَ لَيْلَةٍ أَبْطَأَ عَنِ الْوَقْتِ الَّذِي كَانَ يَأْتِينَا فِيهِ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لَقَدْ أَبْطَأْتَ عَلَيْنَا اللَّيْلَةَ .

قَالَ « إِنَّهُ طَرَأَ عَلَيَّ حِزْبِي مِنَ الْقُرْآنِ فَكَرِهْتُ أَنْ أَخْرُجَ حَتَّى أُتِمَّهُ » .

قَالَ أَوْسٌ : فَسَأَلْتُ أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، كَيْفَ تُحَزِّبُونَ الْقُرْآنَ ؟ قَالُوا : ثَلَاثٌ وَخَمْسٌ وَسَبْعٌ وَتِسْعٌ وَإِحْدَى عَشْرَةَ وَثَلَاثَ عَشْرَةَ وَحِزْبُ الْمُفَصَّلِ .

TERCEMESİ

1345) "... Evs bin Huzeyfe (164) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Biz, Sakîf hey'eti içinde** (Medîne'ye) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına geldik. Hey'et, el-Ahlaf'ı Muğîre bin Şu'be** (Radıyallâhü anh)**'a misâfir etti. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de Benî Mâlik'i kendisine âit bir çadıra yerleştirdi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **artık her gece yatsı namazından sonra yanımıza gelir ve ayakları üzerinde dikilerek bizimle konuşurdu.** (Ayakta yorulduğu için) **sırayla ayaklarını dinlendirirdi.** (= Vücûdunun ağırlığını bir ayağına verir, biraz sonra diğer ayağına verirdi.) **Konuşmasının ekserisi, kavmi olan Kureyş'ten başına gelen şeylere âitti ve şöyle buyururdu :**

«Bizim hicretten önceki hâlimiz ile hicretten sonraki hâlimiz bir değildir. Biz hicretten önce zayıftık, hakârete mâruz kalırdık. Biz Medîne'ye çıktıktan sonra bizimle onlar (Mekke müşrikleri) **arasında savaş** (her iki taraf için mukadder olan) **nasibleri cereyan ediyordu. Biz onlara galebe çalıyoruz, onlar bize galebe çalıyorlardı.»**

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Selem), **bir gece yanımıza mutat vaktinden sonra geldi. Ben : Yâ Resûlallah! Bu gece bize gelmekte geciktiniz, dedim. O :**

(164) Evs bin Huzeyfe'ye Evs bin Ebî Evs es-Sakafî de denir. Bu zâtı Evs bin Evs es-Sakafî ile karıştıranlar olmuş ise de ayrı ayrı zatlardır. Diğerinin hadîsi 1087 noda geçmiştir. Buradaki Evs (R.A.) Peygamber (S.A.V.)'den ve Ali (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Râvileri de oğlu Amr, torunu Osman, Numan bin Sâlim ve bir cemâattır. (El-Menhel : C. 8, Sah. 8)

«Kur'an'dan hizbimi (vaktinde okumadığımı hatırlamakla) **hemen okumam işi çıkıverdi. Ben de onu tamamlamadan çıkmaktan hoşlanmadım.»** buyurdu.

Evs (Radıyallâhü anh) **demiştir ki: Ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in ashab'ına: Siz Kur'an'ı ne şekilde hiziblere ayırıyorsunuz?** diye **sordum. Dediler ki: Üç, beş, yedi, dokuz, onbir ve onüç** (sûreyi birer hizib), **el-Mufassal** (165) **da bir hizib** (yapıyoruz.)"

İZAHI

Ahmed, Ebû Dâvûd ve başkaları da bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîsteki bâzı kelimeleri açıklayalım:

Sakîf: Tâif'te bir kabilenin adıdır. Sakîf kabilesi aslında bu kabîlenin babası olan Kays bin Münebbih bin Bekr'in lâkabıdır.

Ahlâf: Sakîf kabîlesinden bir cemâattır. Kelime olarak '**Halif**'in çoğuludur. '**Halif**' ise muahede eden demektir. Bu cemâat kendi arasında yardımlaşma ahdını yaptıkları için onlara bu isim verilmiştir.

Üsdü'l-Gâbe'de: Sakîf iki kabileden oluşmuştur. Bunlar el-Ahlaf ve Benî Mâlik kabîleleridir, demiştir.

Sakîf kabîlesi ilk zamanlarda müslüman olmamıştı. Hattâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in meşhur Tâif seferinden sonra müslümanlığı kabul eden bu kabîlenin sevilen ve sayılan sîması Urve bin Mes'ud (Radıyallâhü anh) müslümanlığı kabul etti diye kabilesi tarafından şehîd edilmişti. Nihâyet son zamanlarda bu kabîle de müslümanlığı kabul ederek bu konuda 5 kişilik bir hey'eti Medîne'ye gönderdi. Hey'et Tebûk savaşını müteakip Ramazan ayı içinde Medîne'ye geldi. Hey'ette el-Ahlâf kolundan iki ve Beni Mâlik kolundan üç kişi bulunuyordu. Hadîste işâret edildiği gibi el-Ahlâf koluna mensup olanlar el-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'a misâfir oldular. Çünkü el-Muğîre (Radıyallâhü anh) onlardan idi. Beni Mâlik koluna mensup olanlar da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e misâfir oldular. Onlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit bir çadıra yerleştirildiler. Çadır Mescid-i Nebevî de kuruldu.

---

(165) Kâf Sûresinden itibaren Kur'an'ın son bölümüdür.

Hey'et, bir süre daha putlara tapmak ve namazdan muaf tutulmak gibi bir takım yersiz tekliflerde bulundular. Bu teklifler reddedilince putlarının kendileri tarafından değil, gönderilecek görevliler eliyle kırdırılması teklifinde bulundular. Bu teklif olumlu karşılanınca hey'et müslüman oldu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Osman bin Ebi'l-As (Radıyallâhü anh)'ı onlara emir olarak gönderdi. Ayrıca Ebû Süfyan bin Harb (Radıyallâhü anh) ve el-Muğîre bin Şu'be (Radıyallâhü anh)'ı putları kırmak için onlarla beraber gönderdi. Putlar temizlendi ve İslâmiyet yerleşti.

Evs (Radıyallâhü anh) demiştir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her gece yatsı namazından sonra yanımıza gelir ve ayakta bize konuşma yapardı. Ayakları üzerinde durduğu için istirahat etmek amacıyla vücûdunun ağırlığını bir ayağına verir, ona dayanır. Biraz sonra diğer ayağına ağırlık verirdi. Konuşmasında ekseriyetle Kureyş müşriklerinin Mekke'de yaptıkları eziyetlerden bahsederdi. Müslümanların Mekke devrinde zayıf ve hakâretlere, zulüme mâruz bırakıldıklarını, hicretten sonra durumun değiştiğini ve bu dönemde yapılan savaşlar da bâzen gâlip, bâzen mağlûp olduklarını anlatırdı.

كَانَتْ سِجَالُ الْحَرْبِ cümlesinde geçen "**Sicâl**" kelimesi "**Secl**"ın çoğuludur.

Secl : Kovadır. Aslında kuyudan su çekmek işinde kullanılan kovadır. Kuyudan su almak isteyen iki kişi nöbetleşerek kova ile su çekerler. Secl nöbetleşme ile kuyudan su çekmekte kullanılan kova olduğu için bilâhere, gâh yenen, gâh yenilen anlamında kullanılmıştır. Burada da son mânâda kullanılmıştır. Yâni gâh yenmek ve gâh yenilmek durumları anlamında kullanılmıştır. Ben bu mânâyı ifâde etmek için '**Sical**' kelimesini '**Nasîbler**' diye terceme ettim. Zâten bu kelimeden sonra gelen cümle bunun bir açıklaması mâhiyetindedir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gece mûtad vaktinden sonra hey'ete uğrayınca râvi Evs (Radıyallâhü anh) gecikmenin hikmetini anlamak istemiş. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de unutma nedeniyle zamanında okumadığı hizbini hatırlayınca bunu okumadan çıkıp gelmekten hoşlanmadığı için okuyup geldiğini ve bundan dolavı geciktiğini anlatmak istemiştir.

Râvi Evs (Radıyallâhü anh) Sahâbîlerin Kur'an-ı Kerîm'i kaç hizbe ayırdıklarını yâni günlük olarak ne kadarını okumayı iti-

yad ettiklerini öğrenmek istemiş. Bu soruyu sahâbîlere sormuş ve hadîste işâret edilen cevâbı almıştır.

Cevâbın izahı şudur:

Sahâbîler, Kur'an-ı Kerîm'i yedi hizbe ayırmışlardır. Her gün veyâ gece bir hizbini okumayı îtiyad edinmişlerdir.

Birinci hizib, **Bakara, Âl-i İmrân** ve **Nisâ** sûreleridir. **Fâtiha** kısa olduğu için sayılmamıştır.

İkinci hizib, beş sûredir. Birincisi **Mâide**, sonuncusu **Tevbe** sûresidir.

Üçüncü hizib; **Yûnus** sûresinden **Nahıl** sûresine kadar olan yedi süredir.

Dördüncü hizib, **İsrâ** sûresinden **Furkan** sûresine kadar olan dokuz sûredir.

Beşinci hizib, **Şuarâ** sûresinden **Yâsîn** sûresine kadar olan onbir sûredir.

Altıncı hizib, **Saffât** sûresinden **Hucurât** sûresine kadar olan onüç sûredir.

Yedinci hizib, el-Mufassal bölümüdür ki bu bölüm **Kâf** sûresinden başlar ve Kur'an'ın sonuna kadar devam eder.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1. Dini öğrenmek için yolculuk etmek ve başka memleketlere gitmek meşrûdur.
2. Misâfir olmak ve misâfir ağırlamak meşrûdur.
3. İhtiyaç hâlinde yatsı namazından sonra konuşmak câizdir.
4. Kur'an'ın bir bölümüne hizib demek câizdir.
5. İtiyad edilen hizib zamanında okunmadığı takdirde ilk fırsatta okunmalıdır.

١٣٤٦ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ. ثنا يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ حَكِيمِ بْنِ صَفْوَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو؛ قَالَ: جَمَعْتُ الْقُرْآنَ فَقَرَأْتُهُ كُلَّهُ فِي لَيْلَةٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنِّي أَخْشَى أَنْ يَطُولَ

عَلَيْكَ الزَّمَانُ ، وَأَنْ تَمَلَّ . فَاقْرَأْهُ فِي شَهْرٍ » . فَقُلْتُ: دَعْنِي أَسْتَمْتِعْ مِنْ قُوَّتِي وَشَبَابِي.
قَالَ « فَاقْرَأْهُ فِي عَشَرَةٍ » قُلْتُ : دَعْنِي أَسْتَمْتِعْ مِنْ قُوَّتِي وَشَبَابِي . قَالَ « فَاقْرَأْهُ فِي سَبْعٍ »
قُلْتُ : دَعْنِي أَسْتَمْتِعْ مِنْ قُوَّتِي وَشَبَابِي . فَأَبَى .

TERCEMESİ

1346) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ben Kur'an-ı hıfzettim. Ve tamâmını bir gecede okudum. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **buyurdu ki:**

«Senin üzerinden uzun zamanın geçmesi ile (her gece Kur'an'ın **tamâmını okumak âdetinden) usanmandan korkarım. Bunun için sen ayda bir hatim indir.» Ben: Yâ Resûlallah!**

Beni serbest bırak ki gücümden ve gençliğimden yararlanayım, dedim. Buyurdu ki:

«O halde, on günde bir hatim indir.» Ben (yine) : **Beni serbest bırak ki kuvvetimden ve gençliğimden yararlanayım dedim. Buyurdu ki:**
«O halde yedi günde hatmet.» Ben (tekrar) :
Beni serbest bırak ki gücümden ve gençliğimden faydalanayım, dedim. (Bundan) **imtina etti."**

İZAHI

Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd da bunun benzerini rivâyet etmişlerdir. Sindî hadisin; فَقَرَأْتُهُ كُلَّهُ فِي لَيْلَةٍ = **"Kur'an'ın tümünü bir gecede okudum"** cümlesini : 'Yâni Kur'an'ın tamâmını bir gece namazında okumayı âdet edindim.' şeklinde yorumlamıştır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Abdullah (Radıyallâhü anh)'a: Senin yaşlanıp zayıflayınca bu âdeti sürdüremiyeceğinden ve usanacağından yâni yorulacağından endişe duyarım, demek istemiştir. Ve ayda bir hatim indirmeyi âdet edinmesini arzulamıştır. Nihâyet yedi günde bir hatim indirmesini uygun bulmuştur. Sindî'nin yorumuna göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın her gece namazda Kur'an'ın yedide bir bölümünü okumasını uygun bulmuştur.

Bu hadîs de bundan önceki hadîs gibi Kur'an'ın yedi hizbe ayrılmasının uygunluğunu hükme bağlamıştır.

Gece namazında hıfzı olanların bu hizbi okumasının müstahablığı da bu hadîslerden çıkarılır.

Bu hadîs yedi geceden daha az bir sürede Kur'an'ı hatme müsaadesinin A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'a verilmediğine delâlet eder.

١٣٤٧ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. ثنا شُعْبَةُ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ ابْنُ خَلَّادٍ. ثنا خَالِدُ بْنُ الْحرِثِ. ثنا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَمْ يَفْقَهْ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلَّ مِنْ ثَلَاثٍ » .

TERCEMESİ

1347) "... Abdullah bin Amr (bin el-As) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

«Üç geceden daha az bir sürede Kur'an'ın tamamını okuyan, onu anlamamıştır.»"

İZAHI

T i r m i z i ve E b û D â v û d da bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d'un rivâyetindeki metin şöyledir :

لَا يَفْقَهُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلَّ مِنْ ثَلَاثٍ = **«Kur'an'ın tamâmını üç günden daha az bir zamanda okuyan onu anlıyamaz.»**

El-Menhel yazarı şöyle der :

Yâni Kur'an'ın tamâmını üç geceden az bir zaman içinde okuyan kimse mânâsını anlıyamaz. Çünkü bu takdirde adam hızlı okur ve bütün önemi Kur'an'ın lafızları tam ve usûlüne uygun okumaya verir. Artık mânâsını düşünmeye zaman bulamaz.

Hadîs, Kur'an'ın üç geceden daha kısa bir zaman zarfında hatmedilmemesinin müstahablığına delâlet eder.'

S i n d î de: 'Üç geceden daha az bir zaman içinde Kur'an'ın tamammı okuyan bir kimse, Kur'an okumaktan asıl gaye olan mâ-

nâsını ve hükümlerini anlamak imkânını bulamaz. Hadîs bu durumu haber verir. Hadîsin bir beddua olarak buyurulmuş olması da muhtemeldir. Yâni üç geceden az bir zamanda Kur'an'ın tamamını okuyan kimse onun mânâsını anlamasın.

Her iki yoruma göre hadîsin zâhiri üç geceden kısa bir süre içinde Kur'an'ı hatmetmenin mekruhluğunu ifâde eder. Bu durum umumî değildir. Fazla meşgûliyeti olanlar bundan müstesnâdır,' der.

N e v e v î de şöyle der :

'A b d u l l a h ' ın ilk hadîsi Kur'an'ın hadîste anlatılan mertebelere göre okunmasının mendubluğuna delâlet eder. Artık herkes kendi durumuna göre, acele etmemek ve usanma endişesini duymayacak şekilde bir mertebesini seçer. Hadis ibâdette iktisad yolunu gösterir ve Kur'an'ı okurken mânâsını düşünmeye işârettir. Selef-î Salihîn'in günlük okudukları Kur'an miktarı, durumları, vazifeleri ve anlayışları itibarı ile muhtelifti. Bâzıları ayda, bir kısmı yirmi günde, başka bir grup on günde bir hatim indirirdi. Selef'in ekserisi bir haftada hatmederdi. Üç gecede hatmedenleri de çoktu. Bir günde, hattâ bir gecede hatim indirmeyi itiyad edinenleri de çoktur. Hattâ günde üç hatim indirenlerin bulunduğu da bize ulaşmıştır. En uygun olanı şudur : Kişi kendisinin durumunu dikkate alarak devamlı sûrette yapabileceği miktarı âdet edinmeli ve bunu kaçırmamaya çalışmalıdır. Bu miktarı ne kadar fazla tutarsa daha iyidir. Fakat genel veyâ özel çalışma ve hizmetleri bulunanlar, fazla hizib tuttukları takdirde, diğer hizmetleri aksıyacaksa, onlar hizmetlerinin aksamamasını gözönünde bulundurmak sûretiyle günlük hiziblerini ayarlamalıdırlar.

١٣٤٨ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ. ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ. ثنا قَتَادَةُ، عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى، عَنْ سَعِيدِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: لَا أَعْلَمُ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَرَأَ الْقُرْآنَ كُلَّهُ حَتَّى الصَّبَاحِ.

T E R C E M E S İ

1348) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Ben Allah'ın nebîsi (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir gecede sabaha kadar Kur'an'ın hepsini okuduğunu bilmiyorum."

(١٧٩) باب ما جاء فى القراءة فى صلاة الليل

179 — GECE NAMAZINDAKİ KIRÂAT HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٣٤٩ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة ، وعلى بن محمد . قالا : ثنا وكيع . ثنا مسعر ، عن أبى العلاء ، عن يحيى بن جعدة ، عن أم هانئ بنت أبى طالب ؛ قالت : كنت أسمع قراءة النبى ﷺ بالليل وأنا على عريشى .

فى الزوائد : إسناده صحيح . ورجاله ثقات . ورواه الترمذى فى الشمائل ، والنسائى فى الكبرى .

TERCEMESİ

1349) "... Ümmü Hânî' bint Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben evimin damında iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in gece** (namazındaki) **okuyuşunu işitiyordum.**"

Not : Bunun isnadının sahîh ve ricâlının sıka oldukları. Tirmizî'nin Şemâil'de; Nesâî'nin de Sünen-i Kübrâsında bu hadisi rivâyet ettikleri Zevâid'de bildirilmiştir.

١٣٥٠ — حدثنا بكر بن خلف ، أبو بشر . ثنا يحيى بن سعيد ، عن قدامة بن عبد الله ، عن جسرة بنت دجاجة ؛ قالت : سمعت أبا ذر يقول : قام النبى ﷺ بآية حتى أصبح يرددها . والآية : إن تعذبهم فإنهم عبادك ، وإن تغفر لهم فإنك أنت العزيز الحكيم .

فى الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات . ثم قال : رواه النسائى فى الكبرى ، وأحمد فى المسند ، وابن خزيمة فى صحيحه ، والحاكم وقال : صحيح .

قال السندى : قلت وما تقدم نقله عن ابن خزيمة يقتضى أن لا يكون صحيحا عنده فليتأمل .

TERCEMESİ

1350) "... Ebû Zer(r-ı Gıfârî) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gece) **sabah oluncaya kadar namazda bir âyeti tekrarladı. Âyet de şudur :**

إن تعذبهم فإنهم عبادك وإن تغفر لهم فإنك انت العزيز الحكيم = «Eğer Sen

onları tazip edersen şüphesiz onlar senin kullarındır. Ve eğer onları mağfiret eylersen şüphesiz Sen azîzsin, hakîmsin.» (166)

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı sahîh ve ricalı sıkalardır. Nesâî, Sünen-i Kübrasında, Ahmed, Müsnedinde, İbn-i Huzeyme, Sahihinde; Hakim de kendi sahîhinde bunu rivâyet etmişlerdir. Hakim, bunun sahîh olduğunu da söylemiştir.

İ Z A H I

Ü m m ü H â n î (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinde geçen 'Arîş'in asıl mânâsı gölgelik ve çardaktır. Ü m m ü H â n î (Radıyallâhü anh)'ın evi çardak biçiminde olduğu için bu kelime kullanılmıştır. Gâye evin damıdır.

S i n d î : Hadîsin gece namazındaki kırâat durumuna delîl olabilmesi için hadîsteki gece okuyuşundan gece namazı içindeki Kur'an okuyuşunun kastedilmesi gerekir. Açık ve akla ilk gelen mânâ da budur. Bunun içindir ki; müellif bunu bu bâbta rivâyet etmiştir. Bununla beraber hadîsteki kırâatla, namaz dışındaki Kur'an okuyuşu veyâ namaz içindeki Kur'an'dan başka şeylerin okuyuşu kastedilmiş olabilir.

Hadîsteki kırâatı gece namazındaki Kur'an okuyuşuna yorumladığımızda, gece namazında açıktan okumanın meşrûluğuna hadîs delîl olmuş olur.

E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir gece namazında aynı âyeti sabaha kadar tekrarladığı belirtiliyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tekrarladığı âyeti Sahâbîler duyduğuna göre, gece namazındaki kıraatın başkası tarafından işitilecek ses tonu ile okunmasının meşrûluğuna hadîs delil olur.

S i n d î bu hadîsin açıklaması ile ilgili olarak özetle şöyle der : "Hadîste anılan âyeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazında tekrar tekrar okuduğu A h m e d ' in rivâyetinden açıkca anlaşılıyor. Çünkü oradaki rivâyette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mezkûr âyeti rükû ve secdelerde de tekrarladığı ifâde edilmiştir. Bu rivâyet sahîh ise rükû ve secde de Kur'an okumanın menedilmesinden önceki zamana yorumlanır. Yâhut bu âyet duâ niyeti ile rükû ve secdede okunmuştur, diye yorum yapılır. A h m e d ' in rivâyetinde şu ilâve vardır :

---

(166) Mâide - 118

'Ebû Zerr (Radıyallâhü anh), demiştir ki: Sabah olunca ben:

Yâ Resûlallah! Sabaha girinceye kadar sen bu âyeti tekrarladın. Rükû ve secdelerde de okudun, dedim. Buyurdu ki:

«Ümmetime şefâat etmek için Rabbim (Azze ve Celle)'den dilekte bulundum. Rabbim şefâat etmemi kabul buyurdu. Şefâatım Allah'a ortak koşmayan herkese İnşaallah yetişecektir.' S u y u t î bu bilgiyi kendi hâşiyesinde vermiştir.»

١٣٥١ — حدثنا علي بن محمد . ثنا أبو معاوية ، عن الأعمش ، عن سعد بن عبيدة ، عن المستورد بن الأحنف ، عن صلة بن زفر ، عن حذيفة ؛ أن النبي ﷺ صلى . فكان إذا مر بآية رحمة سأل . وإذا مر بآية عذاب استجار . وإذا مر بآية فيها تنزيه لله سبح .

TERCEMESİ

1351) "... Huzeyfe *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), gece nâfilesini kıldı. (Namazdaki) kırâatında bir rahmet âyeti geçtiği zaman (rahmet) diler, bir azap âyeti geçtiği zaman (azab'tan Allah'a) sığınır ve Allah Teâlâ'nın noksanlıklardan pâk olduğundan bahsedilen bir âyet geçtiği zaman tesbih ederdi."

١٣٥٢ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا علي بن هاشم ، عن ابن أبي ليلى ، عن ثابت ، عن عبد الرحمن بن أبي ليلى ، عن ابن أبي ليلى . قال : صليت إلى جنب النبي ﷺ وهو يصلي من الليل تطوعا . فمر بآية عذاب ، فقال « أعوذ بالله من النار . وويل لأهل النار » .

TERCEMESİ

1352) "... Ebû Leylâ *(Radıyallâhü anh)*'den Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin nâfile namaz kılarken ben O'nun yanında namaz kıldım. O, kıraatında bir azab âyetini okudu. Âyetin bitiminde:

أعوذ بالله من النار وويل لأهل النار = «Cehennem ateşinden Allah'a sığınırım. Cehennemliklerin vay hâline.» buyurdu."

١٣٥٣ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . ثنا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ، عَنْ قِرَاءَةِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : كَانَ يَمُدُّ صَوْتَهُ مَدًّا .

TERCEMESİ

1353) "... Katâde *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in okuyuşunu Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'a sordum. Dedi ki:

O, (uzatmaya elverişli harfleri okurken) sesini uzatırdı."

١٣٥٤ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ ، عَنْ بُرْدِ بْنِ سِنَانٍ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ نُسَيٍّ ، عَنْ غُضَيْفِ بْنِ الْحَارِثِ ؛ قَالَ : أَتَيْتُ عَائِشَةَ فَقُلْتُ : أَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَجْهَرُ بِالْقُرْآنِ أَوْ يُخَافِتُ بِهِ ؟ قَالَتْ : رُبَّمَا جَهَرَ وَرُبَّمَا خَافَتَ . قُلْتُ : اللهُ أَكْبَرُ ، الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي جَعَلَ فِي هٰذَا الْأَمْرِ سَعَةً .

TERCEMESİ

1354) "... Gudayf bin el-Hâris *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yanına giderek: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (gece namazında) Kur'an'ı açık mı gizli mi okurdu? diye sordum. Dedi ki:

Bâzen açık, bâzen gizli okurdu. Ben:

Allahü Ekber. Bu dîne genişlik bahşeden Allah Teâlâ'ya hamd olsun, dedim."

İZAHI

Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim uzun bir metin hâlinde rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette "gece namazı" kaydı mevcuttur. Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazında Kur'an'ı açıktan okuduğuna delâlet eder. Ayrıca rahmet-i İlâhîden bahseden bir âyet okunduğu zaman Allah'tan rahmet dilemenin, ilâhî azabtan bahseden bir âyet okunduğu zaman azabtan Allah'a sığınmanın ve Allah Teâlâ'nın noksanlıklardan pâk olduğundan bahseden bir âyet okunduğu zaman Allah'ı tesbih etmenin müstahablığına delâlet eder.

Nevevî: Hadîs, bunların her okuyucu için müstahab olduğuna delâlet eder. Yâni ister namazda, ister namaz dışında okunsun. Bizim mezhebimize göre imam, imama uyan ve kendi kendine namaz kılanın bunları okumalarının müstahablığıdır.

Ebû Leylâ (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de gece namazında Kur'an'ın açık sesle okunmasının meşrûluğuna delâlet eder. Kezâ azabtan bahsedilen bir âyet okunduğu zaman Allah'a sığınmanın meşrûluğu hükmü de bu hadîsten çıkarılır.

Bu hadîste geçen **'Veyl'** kelimesi: 'Helâk olmak, azap, cehennem'in bir deresi, yazıklar olsun, vay hâline' gibi değişik mânâlara gelir. Burada, mezkûr mânâların hepsi düşünülebilir.

Katâde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Sindî şöyle der:

'Med: Sesi uzatmaktır. Kasır ise sesi kısaltmaktır. Med gizli ve açık tüm namazlardaki kıraatta meşrû olduğu için bu hadis, gece namazında kıraatın açıktan olduğuna delîl olmaz. Evet, hatıra ilk gelen şey açık sesle uzatmaktır. Buna bakılırsa hadîs delîl olmuş olur ve dolayısıyla gece namazında açıktan okunduğuna delîl olur. Bunu bütün namazlar için düşünmek yanlıştır. Çünkü gündüz namazlarındaki kıraat gizli olduğu halde bunda da med yapmak meşrûdur.

Müellif bu hadîsi burada zikrettiğine göre böyle yorum yapmış kanısındayım.'

El-Menhel yazarı da: 'Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) uzatmaya elverişli harfleri uzatırdı. Arkasında **'Elif'** veyâ **'Vav'** yâhut **'Ya' bulunan 'Nûhîhâ'** kelimesinde olduğu gibi harfler uzatılır. (Bilindiği gibi eliften önceki harfin harekesi üstün, vav'dan önceki harfin harekesi ötre ve Yâ'dan önceki harfin harekesi esre olduğu takdirde med durumu olur.) Med'din çeşitleri bulunur. Bunun tafsilâtı kıraat ilmine âit kitablardadır.

Kıraattaki med'din hikmeti, okunan âyetlerin mânâsını düşünmeye, tefekkür etmeye ve nasîhatlanmaya fırsat vermektir.' der.

Bu hadis de daha önceki hadîslerden çıkarılan açıktan okuma hükmünden başka kıraatta usulü dâiresinde med yapmanın meşrûluğuna delâlet eder.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini T i r m i z î de rivâyet etmiştir. Bu hadis de gece namazında açık sesle ve gizli olarak Kur'an okumanın meşrûluğuna delâlet eder.

El-Menhel yazarının naklen beyânına göre T ı y b î şöyle demiştir:

'Gece namazında açık sesle ve gizli olarak Kur'an okumanın fazîletine âit eserler gelmiştir. Bâzı eserlere göre gizli okumak fazîletlidir. Diğer bâzı eserlere göre açıktan okumak fazîletlidir. Bu iki tür eserlerin arasını bulup cemetmek için şöyle denir: Gösteriş ve riyâdan korkanlar için gizli, korkmayanlar için açıktan okumak efdaldır. Ancak açıktan okuyanın namaz kılan veyâ uyuyan veyâ başka durumda olan her hangi bir kimseye eziyet etmemesi şarttır. Bu şart dâiresinde açık sesle okumanın efdal olmasının hikmeti, şudur: Açıktan okununca, okuyucunun kalbi uyanır, derlenip toparlanır, uykusu kaçar, başkasının dinlemesine, zevk almasına, bir şeyler öğrenmesine ve ibâdete teşvik edilmesine yardımcı olmuş olur. Artık bu mülâhazalar olunca açık sesle okumak efdal olur.

(١٨٠) باب ما جاء في الدعاء إذا قام الرجل من الليل

180 — ADAM GECE NAMAZINA KALKTIĞI ZAMAN (OKUYACAĞI) DUÂ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٣٥٥ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا تَهَجَّدَ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ « اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ . أَنْتَ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ . وَلَكَ الْحَمْدُ . أَنْتَ قَيَّامُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ . وَلَكَ الْحَمْدُ . أَنْتَ مَالِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ . وَلَكَ الْحَمْدُ . أَنْتَ الْحَقُّ ، وَوَعْدُكَ حَقٌّ ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ ، وَالنَّارُ حَقٌّ ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ ، وَمُحَمَّدٌ حَقٌّ . اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ ، وَبِكَ آمَنْتُ ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ ، وَبِكَ خَاصَمْتُ ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ . فَاغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ . وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ . أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ . لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ .

وَلَا إِلٰهَ غَيْرُكَ . وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ » .

حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي مُسْلِمٍ الْأَحْوَلُ ، خَالُ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ ، سَمِعَ طَاوُسًا ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ لِلتَّهَجُّدِ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

TERCEMESİ

1355) "... (Abdullah) bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin namaza kalktığı zaman şöyle duâ ederdi :

«Allahım! Hamd Senin içindir. Sen göklerin, yerin ve bunlardakilerin nûrusun. (Bunları aydınlatırsın.) Hamd senin içindir. Sen göklerin yerin ve bunlardakilerin yöneticisisin. Hamd Sana mahsustur. Sen göklerin, yerin ve bunlardakilerin sahibisin. Hamd Sana mahsustur. Sen haksın. Senin va'din haktır. Seni görmek haktır. Sözün haktır. Cennet haktır. Cehennem haktır. Kıyâmet günü haktır. Peygamber haktır. Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) haktır. Allahım! Sana itâat ettim. Sana inandım. Sana tevekkül ettim. Sana yöneldim. Senin kuvvetine dayanarak (düşmanlarla) mücâdele ettim. Aramızda yalnız seni hakem kıldım. Artık evvelce işlediğim ve sonra işliyeceğimi sandığım, gizli yaptığım ve açıktan işlediğim günahlarımı bağışla. (Âhiret hayatında beni) Öne alan, (dünya hayatında peygamberliğimi) sonraya bırakan ancak sensin. Senden başka ibâdete lâyık ilâh yoktur. Ancak Sen varsın. Günahtan yüz çevirmek ve ibâdete kuvvet ancak Senin yardımınladır.»"

İZAHI

E b û D â v û d hâriç **Kütüb-i Sitte** sâhiblerinin hepsi bu hadisi rivâyet etmişlerdir. Mânâyı etkilemeyen az lafız değişikliği bâzı rivâyetlerde vardır.

Müellif bu hadisi iki senedle rivâyet etmiştir.

T i r m i z î ' nin şerhi Tuhfe yazarı şöyle der :

"E l - H â f ı z : 'Hadîsin ifâde tarzına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazına başlarken bu duâyı okurdu. İ b n - i H u z e y m e bu ifâde tarzını delîl göstererek Peygamber

(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazı için niyet edip iftitah tekbirini aldıktan hemen sonra bu duâyı okuduğunu söylemiştir.' der.

Hadîsin: «**Sen göklerin, yerin... nûrusun.**» cümlesinin mânâsı: 'Sen bunların aydınlatıcısısın. Ve nurlarının yaratıcısısın.' İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh): Bu cümlenin mânâsı; 'Sen bunlardaki halkı hidâyete erdirensin' şeklindedir, demiştir. Bâzıları nur kelimesini münevver kelimesine yorumlamışlardır. Bu yoruma göre cümlenin mânâsı şöyle olur: 'Sen buralarda her tür eksiklik ve kusurdan münevversin, pâksın.' Bâzıları da: Nur kelimesi övgü için kullanılır. Nitekim falan kişi şehrin nurûdur ve zamanın güneşidir, denilir. E b ü ' l - Â l i y e de nur kelimesini münevvir, yâni süsleyici mânâsına yorumlayarak: Yâni; Sen gökleri güneş, ay ve yıldızlarla süsleyicisin. Yeri de Peygamberler, âlimler ve velîlerle süsleyicisin' demiştir. İ b n - i B a t t â l da şöyle demiştir: Yâni bunlardakiler, ancak senin nurunla hidâyete ererler.

Hadîsin; «**Sen göklerin, yerin... yöneticisisin**» meâlindeki cümlesinde geçen "**Kayyâm**" kelimesi yerine bâzı rivâyetlerde "**Kayyım**" diğer bâzı rivâyetlerde "**Kayyum**" kelimesi bulunur. Hepsi Allah Teâlâ'nın sıfatlarındandır. Mânâları da tüm yaratıkların işlerini düzenleyen ve âlemi bütün nurlarıyla yöneten demektir. "**Kayyum**" Allah'ın isimlerindendir. Mânâsı, bizâtihi var olan, varlığında hiç bir şeye muhtaç olmıyan demektir. Her şey O'nunla var olur. O'nsuz her hangi bir şeyin var olması ve var olanların varlıklarını sürdürmesi düşünülemez.

Hadîsin «**Sen haksın.**» cümlesindeki hak kelimesinden maksat Allah Teâlâ'nın varlığının sâbit ve gerçek olmasıdır. K u r t u b î: Hak vasfı, gerçek mânâsıyla, ancak Allah'a mahsustur. Çünkü varlığı hiç bir şeye dayanmaz. Ezelî ve ebedîdir. Ondan başka böyle bir varlığa sahip olan hiç bir şey yoktur, demiştir.

İ b n ü ' t - T î n: Bu cümlenin mânâsı şöyle olabilir: Hakikî ilâh ancak sensin. Senden başka tapınılan ilâhlar hak değildir, bâtıldır, demiştir.

Hadîsin «**Seni görmek haktır.**» meâlindeki cümlesinde geçen "Lıkaa" kelimesi, Allah Teâlâ'yı görmek veyâ öldükten sonra dirilmek mânâsında yorumlanabilir. Bâzıları bunu ölmek ile yorumlamış ise de N e v e v î reddetmiştir.

Dirilmek veyâ Allah Teâlâ'yı âhirette görmek mânâsını ifâde eden bu cümle ve bundan sonra gelen bütün cümlelerin mâhiyetleri, hadisin: «Senin va'dın haktır.» cümlesinin şümûlüne girer. Ancak önemine binâen bu gerçekler bir bir dile getirilmiştir.

Hadisin «Senin kuvvetine...» cümlesinin mânâsı: Senin bana verdiğin delîle ve kuvvete dayanarak inkârcılarla ve kâfirlerle mücâdele ettim. İnatçı düşmanları delillerle susturdum ve kılıçla cezâlandırdım.

Hadîsin «Aramızda yalnız...» cümlesinin mânâsı şudur: Hakkı inkâr eden herkesi Senin hükmüne döndürdüm. Benimle böyleleri arasında Seni hakem kıldım. İnkârcılar putları, kâhinleri, taptıkları ateşi, şeytanları hakem edegeldiler. Ben Senden başka hiç bir hakem tanımadım.

Hadîsin sonunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Allah Teâlâ'dan geçmiş ve gelecek, açık ve gizli tüm günahlar için mağfiret dilemiştir.

N e v e v î: bu hususta şöyle der: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) günahsız olduğu halde mağfiret dilemesinin hikmeti. Onun tevâzuu, gönül alçaklığı, Allah'ı yüceltmesi ve Allah'tan korkmasıdır. Bir de mağfiret dileme usûlünü ümmetine öğretmesi ve örnek olmasıdır. Bu ve benzeri hadîsler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazında zikir, duâ ve inanılması gerekli esaslara inandığını itiraf etmek mâhiyetindeki sözlere devam ettiğini ifâde ederler.

Hadîsin sonunda; وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ بِكَ cümlesi bâzı rivâyetlerde yoktur. Bu cümleyi şöyle yorumlamak da mümkündür: Hikmetli tasarruf ve tam kuvvet, ancak Allah ile kâimdir.

١٣٥٦ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ. حَدَّثَنِي أَزْهَرُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ؛ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ: مَاذَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَفْتَتِحُ بِهِ قِيَامَ اللَّيْلِ؟ قَالَتْ: لَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ شَيْءٍ مَا سَأَلَنِي عَنْهُ أَحَدٌ قَبْلَكَ. كَانَ يُكَبِّرُ عَشْرًا. وَيَحْمَدُ عَشْرًا. وَيُسَبِّحُ عَشْرًا. وَيَسْتَغْفِرُ عَشْرًا. وَيَقُولُ «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي وَعَافِنِي» وَيَتَعَوَّذُ مِنْ ضِيقِ الْمَقَامِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

T E R C E M E S İ

1356) "... Âsım bin Hümeyd (bin Abdirrahman bin Avf) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Ben Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne ile gece namazına başlardı? diye sordum. Dedi ki:

Sen bana öyle bir şey sordun ki; senden önce hiç kimse bana onu sormamıştır. O on defa tekbir alırdı. On defa hamd ederdi. On defa tesbih ederdi, on defa istiğfar ederdi ve şöyle derdi:

«Allah'ım! Bana mağfiret eyle. Beni hidâyette dâim eyle, beni rızıklandır ve bana âfiyet ver.» ve kıyâmet günündeki durduruluşun sıkıntısından Allah'a sığınırdı."

İZAHI

Ebû Dâvûd ve Nesâî de bunu rivâyet etmişlerdir. Nesâî'nin rivâyetindeki duânın sonunda sığınmayı ifâde eden duâ cümlesi vardır. O cümle şöyledir:

أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ ضَيْقِ الْمُقَامِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ = «Kıyâmet günündeki durduruluşun sıkıntısından Allah'a sığınırım.»

Sindî: Hadîste alındığı haber verilen on tekbir, iftitah tekbiri ile beraber veyâ sonra alınırdı. Namaza başlamadan önce Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mezkûr tekbirleri alması ihtimâli uzaktır, demiştir.

Hadîs, gece namazında tekbir, hamd, tesbih ve istiğfarın onar defa yapılmasının ve hadîste geçen duânın yapılmasının meşrûluğuna delâlet eder.

١٣٥٧ – حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عُمَرَ . ثنا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْيَمَامِيُّ . ثنا عِكْرِمَةُ ابْنُ عَمَّارٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ : بِمَا كَانَ يَسْتَفْتِحُ النَّبِيُّ ﷺ صَلَاتَهُ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ ؟ قَالَتْ : كَانَ يَقُولُ « اللّٰهُمَّ ! رَبَّ جِبْرَئِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَ إِسْرَافِيلَ ، فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ، أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ . اهْدِنِي لِمَا اخْتُلِفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ ، إِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ » .

قَالَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عُمَرَ : احْفَظُوهُ (جِبْرَئِيلُ) مَهْمُوزَةً . فَإِنَّهُ كَذَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

TERCEMESİ

1357) "... Ebû Seleme bin Abdirrahman (bin Avf) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'**ya Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **gece namazına kalktığı zaman namaza ne ile başlardı? diye sordum. Dedi ki: O,** (namaza başlayınca) **şu duâyı okudu:**

«Allah'ım! Cibrâil, Mikâil ve İsrâfîl'in Rabbı! Göklerin ve yerin yaratıcısı, gizli ve âşikâr her şeyin âlimi! Kullarının ihtilâfa düştükleri din konusunda onlar arasında Sen hükmedersin. İhtilâf konusu edilen hakka irâdenle beni hidâyet eyle. Şüphesiz sen dosdoğru yola hidâyet edersin.»

Râvi Abdirrahman bin Ömer demiştir ki: Cebrâil kelimesini hemzeli olarak hıfzediniz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den böyle rivâyet olunmuştur."**

İZAHI

Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Hibbân da bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı bu hadîsin açıklamasında şöyle der: Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin kalkıp namaza başladığı zaman iftitah tekbirinden sonra bu duâyı okurdu. Hadîs, iftitah tekbirinden sonra bu duânın okunmasının meşrûluğuna delâlet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu gibi duâları ümmetine duâ etmek usûlünü öğretmek içindir. Aynı zamanda O'nun üstün tevâzu ve eşsiz takvâsını yansıtır. Bu rivâyet ile bundan önceki rivâyetler arasında bir ihtilâf söz konusu değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzen bu duâyı, bâzen de bundan önceki rivâyetlerde geçen duâları okurdu.

Bu hadîste meleklerden üçünün isminin anılmasının hikmeti onların yüceltilmesi ve şereflendirilmesidir. Çünkü onların işleri, onlarla düzenlenir. Zirâ Cebrâil semâvi kitabları Peygamberlere indirmek ve vahiy ile görevli idi. Şer'i hükümleri öğretirdi. Mîkâil, canlıların rızıkları, bitkiler, yağmurlar ve tabiat olaylarını düzenlemekle görevli idi. İsrâfîl de Levh-i Mahfuz ile görevli olup Sûr'a üfler.

Müellifin rivâyetinde Cibrâil olarak geçen bu kelime yerine Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Cibrîl kelimesi geçer. Cibrîl, Cibrâil ve Cebrâîl kelimelerinin hepsi, aynı meleğin isimleridir.

(١٨١) باب ما جاء فى كم يصلى بالليل

181 — GECELEYİN KAÇ REK'AT NAMAZ KILINACAĞI HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBI

١٣٥٨ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا شبابة ، عن ابن أبي ذئب ، عن الزهري ، عن عروة ، عن عائشة . ح وحدثنا عبد الرحمن بن إبراهيم الدمشقي . ثنا الوليد . ثنا الأوزاعي ، عن الزهري ، عن عروة ، عن عائشة . وهذا حديث أبي بكر . قالت : كان النبي ﷺ يصلي ، ما بين أن يفرغ من صلاة العشاء إلى الفجر ، إحدى عشرة ركعة . يسلم في كل اثنتين . ويوتر بواحدة . ويسجد فيهن سجدة ، بقدر ما يقرأ أحدكم خمسين آية ، قبل أن يرفع رأسه . فإذا سكت المؤذن من الأذان الأول من صلاة الصبح ، قام فركع ركعتين خفيفتين .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات . روى مسلم بعضه .

TERCEMESİ

1358) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yatsı namazından boşaldığı zaman ile şafağın sökeceği zaman arasındaki süre içinde onbir rek'at namaz kılardı. Bunun her iki rek'atının sonunda selâm verirdi. Ve sonundaki bir rek'atı tek kılardı. Bütün rek'atlerdeki secdeleri öyle uzatırdı ki henüz başını secdeden kaldırmamış iken biriniz elli âyet okuyabilirdi. Müezzin sabah namazının ezanını bitirince kalkar, hafif iki rek'at kılardı."**

Not : İsnadının sahîh ve ricâlinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir. Müslim bu hadisin bir parçasını rivâyet etmiştir.

İZAHI

Müellif bu hadisi Ebû Bekir b. Ebî Şeybe ve Abdurrahman bin İbrâhim'den iki senedle rivayet ederek hadis metninin Ebû Bekir bin Ebî Şeybe'ye ulaşan senede âit olduğunu belirtmiştir.

Zevâid yazarı, bunu zevâid türünden saymış ise de Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin de bunu birbirine yakın lafızlarla rivâyet ettikleri el-Menhel'de belirtilmiştir. Bu itibarla hadis zevâid türünden sayılmamalıdır.

Ebû Dâvûd'un rivâyeti buradaki rivâyete çok benzer ve aynı mânâyı ifâde eder. Oradaki rivâyette şu ilâve de vardır:

ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الأَيْمَنِ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْمُؤَذِّنُ = «... Sonra Müezzin ona gelinceye kadar sağ yanı üzerinde uzanırdı.»

Hadis, vitir namazının bir rek'at olarak kılınabileceğine delâlet eder. Ve vitrin en az rek'at sayısının üç olduğuna hükmedenler aleyhinde bir delildir.

Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazının secdelerini bir kimsenin elli âyet okuyacağı süre kadar uzattığını ifâde ediyor.

Hadisin; مِنَ الأَذَانِ الأَوَّلِ ifâdesinden maksat, fecirden önce okunan ilk ezan değil, fecirden sonra okunan ikinci ezandır. Buna ilk ezan denmesi, ikâmeti ezan gibi hesaplamak itibariyledir. Yâni ikâmet ikinci ezan gibi düşünülünce fecirden sonra okunan ezan, birinci ezan olmuş olur. Çünkü sabah farzından önce kılınması meşrû olan iki rek'at sünnet, fecirden önce kılınamaz. Fecirden sonra kılınması mecbûridir.

Hadis, gece namazına kalkmanın ve bunun secdelerini uzatmanın müstahablığına, vitir namazının bir rek'at olarak kılınmasının meşrûluğuna ve sabah sünnetini hafif tutmanın müstahablığına delâlet eder.

١٣٥٩ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً .

TERCEMESİ

1359) "... Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) geceleyin on üç rek'at namaz kılardı."

١٣٦٠ — حدّثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ . ثنا أَبُو الأَحْوَصِ ، عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ تِسْعَ رَكَعَاتٍ .

TERCEMESİ

1360) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir : **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **geceleyin dokuz rek'at namaz kılardı."**

İZAHI

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin ilk hadisinin benzerini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir. İkinci hadîsini ise Tirmizî ve Nesâi rivâyet etmişlerdir.

"Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin bâzı rivâyetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in geceleyin yedi rek'at, diğer bâzı rivâyetlerinde onbir rek'at kıldığı belirtiliyor. **El-Menhel** yazarı "**Gece namazı bahsi**"nde bu rivâyetlerin arasını bulmak konusunda Nevevî'nin Müslim'in şerhinde şöyle dediğini nakleder :

"Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisindeki ihtilâfa gelince, bu ihtilâfın kendisine âit olduğu söylenmiş; bâzıları da ihtilâfın kendisine değil, râvilere âit olduğunu söylemişlerdir. Artık gece namazının onbir rek'at olduğuna dâir rivâyetinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çoğu zamandaki tatbikatını diğer rivâyetlerinin ise Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zaman zaman yaptığı tatbikatını bildirdiği muhtemeldir. Yâni muhtemelen şöyle olmuştur : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ekseriyetle onbir rek'at kılardı. Bâzen diğer rivâyetlerde haber verildiği gibi kılardı. Rivâyetlerin hepsi göz önüne alınınca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece namazını âzamî onbeş rek'at kılmıştır. Bunun iki rek'ati sabah sünnetidir. Ve en az yedi rek'at kılmıştır. Bu değişiklik zamanın genişliği ve darlığı veyâ hastalık, uykusuzluk gibi çeşitli mâzeretlerin bulunup bulunmamasından ileri gelmiş olabilir.

Şöyle de söylenebilir : Âişe (Radıyallâhü anhâ) bâzı rivâyetlerde gece namazının başlangıcında kılınan hafif iki rek'ati hesaba katmış, diğer bâzı rivâyetlerde katmamıştır. Keza sabah sünnetini bâzı rivâyetlerde hesâba katmış, diğer bâzı rivâyetlerde katmamıştır. Veyâhut bâzı rivâyetlerde bu dört rek'ati dikkate almış, diğer bir kısım rivâyetlerde dikkate almamıştır.

K â d ı I y â z : Gece namazının belirli bir sınırla çevrili olmadığı, isteğe binâen az veyâ çok kılınabileceği ve ne kadar çok kılınırsa sevâbının o nisbette fazla olacağı husûsunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Görülen ihtilâf, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bizzat kıldığı rek'at sayısı ve tatbikatına yöneliktir, demiştir."

١٣٦١ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ مَيْمُونٍ ، أَبُو عُبَيْدٍ الْمَدِينِيُّ . ثنا أَبِي ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ ابْنَ عَبَّاسٍ ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ، عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِاللَّيْلِ . فَقَالَا : ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً . مِنْهَا ثَمَانٍ . وَيُوتِرُ بِثَلَاثٍ . وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْفَجْرِ .

T E R C E M E S İ

1361) "... Âmîr eş-Şa'bî *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in gece namazını Abdullah bin Abbas ve Abdullah bin Ömer** (Radıyalâhü anhüm)**'a sordum. Dediler ki: Onüç rek'at kılardı. Bundan sekiz rek'at kılardı. Sonra üç rek'atı vitir olarak kılardı ve iki rek'ati fecirden sonra kılardı."**

١٣٦٢ — حدثنا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ عَاصِمٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعِ بْنِ ثَابِتٍ الزُّبَيْرِيُّ . ثنا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ قَيْسِ بْنِ مَخْرَمَةَ ؛ أَخْبَرَهُ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ . قَالَ : قُلْتُ ، لَأَرْمُقَنَّ صَلَاةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ اللَّيْلَةَ . قَالَ ، فَتَوَسَّدْتُ عَتَبَتَهُ ، أَوْ فُسْطَاطَهُ . فَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ طَوِيلَتَيْنِ ، طَوِيلَتَيْنِ ، طَوِيلَتَيْنِ . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ، وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ، وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ، وَهُمَا دُونَ اللَّتَيْنِ قَبْلَهُمَا . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ أَوْتَرَ . فَتِلْكَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً .

T E R C E M E S İ

1362) "... Zeyd bin Hâlid el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Ben bu gece Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namazını dikkatle izliyeceğim, dedim. Ve O'nun evinin eşiğinin veyâ çadırının bir kenarını kendime yastık edindim. Geceleyin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kalktı. Hafif tuttuğu iki rek'at kıldı. Sonra uzun tuttuğu hem de çok uzun tuttuğu iki rek'at kıldı. Daha sonra iki rek'at kıldı. Bunlar daha önceki rek'atlerden biraz kısaydı. Sonra iki rek'at daha kıldı. Bunlar da bir önceki rek'atlerden biraz kısaydı. Sonra iki rek'at kıldı. Bunlar da kendilerinden önceki iki rek'atten biraz kısaydı. Sonra iki rek'at daha kıldı. Daha sonra bir rek'ati tek olarak kıldı. İşte hepsi onüç rek'attir.

İ Z A H I

Âmir eş-Şa'bî (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi gece namazının onbir rek'at olduğuna delâlet eder. Bunun sekiz rek'atinin önce kılındığı ve daha sonra üç rek'at vitir kılındığı ifâde ediliyor. Hadîsin zâhirine göre bu üç rek'at aralıksız ve bir selâmla kılınmıştır. Vitir namazının üç rek'at olduğunu ve arasında selâm verilmeden kılındığını söyleyenler için hadîs delîl sayılabilir.

Zeyd (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Mâlik, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs, gece namazının onüç rek'at olduğuna ve vitrin tek rek'at olarak kılınabileceğine delâlet eder.

El-Menhel yazarının dediği gibi Zeyd (Radıyallâhü anh) gündüz Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazını gözetliyeceğini söylemiş ve akşam olunca izlemeye başlamış ve daha sonra müşâhedesini belirtmiştir.

Zeyd (Radıyallâhü anh)'ın gözetlemesinin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in müsaadesi ile olduğu ve bu işin bir yolculukta vuku' bulduğu el-Menhel'de ifâde edilmiştir.

Fustat : Kıldan yapılmış çadırdır.
Atebe : Kapının eşiğidir.

١٣٦٣ — حدثنا أبو بكر بن خلاد الباهلي. ثنا معن بن عيسى. ثنا مالك بن أنس، عن مخرمة بن سليمان، عن كريب، مولى ابن عباس، عن ابن عباس؛ أخبره أنه نام عند ميمونة، زوج النبي ﷺ، وهي خالته. قال: فاضطجعت في عرض الوسادة.

وَاضْطَجَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَهْلُهُ فِي طُولِهَا . فَنَامَ النَّبِيُّ ﷺ . حَتَّى إِذَا انْتَصَفَ اللَّيْلُ، أَوْ قَبْلَهُ بِقَلِيلٍ ، أَوْ بَعْدَهُ بِقَلِيلٍ ، اسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ ﷺ . فَجَعَلَ يَمْسَحُ النَّوْمَ عَنْ وَجْهِهِ بِيَدِهِ . ثُمَّ قَرَأَ الْعَشْرَ آيَاتٍ مِنْ آخِرِ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ . ثُمَّ قَامَ إِلَى شَنٍّ مُعَلَّقَةٍ ، فَتَوَضَّأَ مِنْهَا ، فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ . ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي .

قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ : فَقُمْتُ فَصَنَعْتُ مِثْلَ مَا صَنَعَ . ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ . فَوَضَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رَأْسِي . وَأَخَذَ أُذُنِي الْيُمْنَى يَفْتِلُهَا . فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ أَوْتَرَ . ثُمَّ اضْطَجَعَ حَتَّى جَاءَهُ الْمُؤَذِّنُ . فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ . ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ .

TERCEMESİ

1363) "... (Abdullah) İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre kendisi teyzesi olan Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in muhterem eşlerinden Meymune *(Radıyallâhü anhâ)*'nın odasında bir gece yatmış ve şöyle demiştir :

Ben yastığın genişliği istikâmetinde uzandım. Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ve eşi, yastığın uzunluğu istikâmetinde uzandılar. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **uyudu. Gece yarısı veyâ biraz önce yâhut biraz sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **uyandı ve elini yüzüne sürerek uykuyu kaçırdıktan sonra Al-i İmrân sûresinin sonundaki on âyeti okudu. Sonra asılı olan bir su kırbasına doğru giderek ondan güzelce abdest aldı ve namaz kılmaya başladı. Abdullah bin Abbâs** (Radıyallâhü anhümâ) **demiştir ki :**

Ben de kalktım ve Onun yaptığının mislini yaptım. Sonra gidip Onun (sol) **tarafında namaza durdum. Resûluilah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sağ elini başıma koydu ve sağ kulağımı tutup bükmeye başladı. İki rek'at namaz kıldı. Sonra iki rek'at kıldı, sonra iki rek'at kıldı, sonra iki rek'at kıldı, sonra iki rek'at kıldı, sonra iki rek'at kıldı sonra tek rek'at olarak vitir kıldı. Sonra müezzin O'na gelinceye kadar uzandı.** (Müezzin gelince) **hafif iki rek'at kılarak sabah namazına çıktı."**

İZAHI

Bu hadîsi M â l i k ve **Kütüb-i Sitte** sahipleri ile B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı bu hadisin şerhinde şöyle der:

"A b b â s (Radıyallâhü anh), oğlu A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ı bir iş için yatsı namazından sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına göndermişti. A b d u l l a h (Radıyallâhü anh) götürdüğü işi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e intikal ettirince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona:

«Oğulcuğum! Bu gece bizim yanımızda yat» buyurmuş ve kendisi de onun yanında yatmıştır. M u h a m m e d b i n N a s r bunu İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet etmiştir. Hadiste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in okuduğu haber verilen **Al-i İmrân** sûresinin sonundaki on âyetinin başlangıcının; إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ âyeti olduğu M u h a m m e d b i n N a s r ' ı n rivâyetinde belirtilmiştir.

Uyku eserinin def'i için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) elini yüzüne sürmüştür.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e uymak için O'nun sağında durması gerekirken solunda namaza durduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu sağ tarafına geçirdiği rivâyetlerin çoğunda belirtilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) imamın sağında durmanın gerekliliğini ihtar etmek ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in namaz kılışına dikkati çekmek için İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın kulağını bükmüştür.

Hadîsin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her iki rek'atın sonunda selâm vermiş ve son rek'atı tek kılmıştır. Kıldığı rek'atların toplamı onüçtür. Müezzin geldikten sonra iki rek'at sabah sünnetini kılmıştır. Bu da hesaplanınca kıldığı rek'at sayısı onbeşi bulmuş olur.

Z e y d b i n H â l i d (Radıyallâhü anh)'ın ve İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın mezkûr hadîsleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazı olarak onüç rek'at kıldığına delâlet ederler.

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

1. Gece namazını onüç rek'at olarak kılmak müstehabtır.
2. Her iki rek'atin sonunda selâm vermek müstehabtır.
3. Vitir namazı tek rek'at olarak kılınabilir.
4. Gece namazından sonra sağ yanı üzerinde uzanmak müstehabtır.
5. Sabah sünnetini hafif tutmak müstehabtır.
6. Abdest almadan ezbere Kur'an okumak câizdir.
7. Uykudan uyanınca elleri yüze sürmek müstehabtır.
8. Vitir namazını gecenin son kısmına bırakmak müstehabtır. Tabi bu hüküm uyanacağına güvenenlere mahsustur.
9. Namaz vaktini bildirmek için müezzin tutmak müstehabtır.
10. Namaz için ikamet edileceği zamanın müezzin tarafından imama bildirilmesi meşrûdur.
11. Sabah sünnetini evde kılmak müstehabtır.

(١٨٢) باب ما جاء فى أىّ ساعات الليل أفضل

182 — GECENİN HANGİ SAATLERİNİN EFDAL OLDUĞU HAKKINDA GELEN (HADİSLER) BÂBI

١٣٦٤ — حدّثنا أبو بكر بن أبى شيبة ، ومحمد بن بشار ، ومحمد بن الوليد . قالوا : ثنا محمد بن جعفر . ثنا شعبة ، عن يعلى بن عطاء ، عن يزيد بن طلق ، عن عبد الرحمن بن البيلمانى ، عن عمرو بن عبسة ؛ قال : أتيت رسول الله ﷺ . فقلت : يا رسول الله ! من أسلم معك ؟ قال « حر وعبد » قلت : هل من ساعة أقرب إلى الله من أخرى ؟ قال « نعم . جوف الليل الأوسط » .

فى الزوائد : عبد الرحمن بن البيلمانى ، قيل : لا يعرف أنه سمع من أحد من الصحابة إلا من سرف ، ويزيد بن طلق . قال ابن حبان : يروى المراسيل .

TERCEMESİ

1364) "... Amr bin Abese *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir :

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e gelerek :**

«Yâ Resûlallah! Kim seninle beraber müslüman oldu? diye sordum. Buyurdu ki :

«Bir hür ve bir köle.» Ben : Allah katında bir saattan daha makbul başka bir saat var mıdır? diye sordum. Buyurdu ki :
«Evet. En makbul vakit, gecenin son yarısıdır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Abdurrahman bin el-Beylemâni'nin sahâbilerden sirf ve Yezid bin Talak müstesnâ herhangi bir zattan hadis işittiğinin bilinmediği söylenmiştir. İbn-i Hibbân : O, mürselleri rivâyet eder, demiştir.

١٣٦٥ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبيد الله، عن إسرائيل، عن أبي إسحاق، عن الأسود، عن عائشة؛ قالت: كان رسول الله ﷺ ينام أول الليل، ويحيي آخره.

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات. وأبو إسحاق، وإن اختلط بأخرة، فإن إسرائيل روى عنه قبل الاختلاط. ومن طريق روى له الشيخان.

T E R C E M E S İ

1365) "...: Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecenin evvelinde uyurdu ve sonunu ibâdetle ihyâ ederdi."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahîh ve ricâlı sıka zâtlardır. Ebû İshak, son zamanlarında senedleri karıştırmış ise de İsrâil bu hâlinden önce kendisinden rivâyet etmiştir. Buhârî ve Müslim de bir tarîkten Onun rivâyetlerini almışlardır.

١٣٦٦ – حدثنا أبو مروان، محمد بن عثمان العثماني، ويعقوب بن حميد بن كاسب؛ قالا: ثنا إبراهيم بن سعد، عن ابن شهاب، عن أبي سلمة. وأبي عبد الله الأغر، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «ينزل ربنا تبارك وتعالى، حين يبقى ثلث الليل الآخر، كل ليلة، فيقول: من يسألني فأعطيه؟ من يدعوني فأستجيب له؟ من يستغفرني فأغفر له؟ حتى يطلع الفجر» فلذلك كانوا يستحبون صلاة آخر الليل على أوله.

T E R C E M E S İ

1366) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Gecenin (üçte ikisi geçip) üçte birisi kalınca her gece Rabbimiz Tebâreke ve Teâlâ keyfiyeti bizce meçhul bir durumda (birinci göğe) inerek şafak sökünceye kadar buyurur ki :

Kim benden bir şey istiyor ki ben ona vereyim? Kim bana duâ ediyor ki onun duâsına icâbet edeyim? Kim benden mağfiret diliyor ki ona mağfiret edeyim?»

Bunun içindir ki sahâbîler gece sonunda namaz kılmayı, gecenin evvelinden daha çok severlerdi."

HADÎSLERİN İZAHI

A m r (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi zevâid türündendir. Müslümanlığı ilk kabul eden hür ile E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) kasdedilmiş, Köle'den maksat da B i l â l - i H a b e ş î (Radıyallâhü anh)'dır.

Hadîsin: **«Gecenin tam ortası...»** meâlindeki ifâdesinden maksadın gecenin son yarısı olduğu S i n d î 'de belirtildiği için tercemede buna işâret edilmiştir. Şu halde hadîs, en fazîletli olan gecenin son yarısının başlangıcı olan gecenin ortasını bildirmiştir.

Bu hadisteki: **«Allah'a en yakın saat...»** tâbirinden maksad, sevâbı en çok ve en makbul zamandır. Çünkü Allah Teâlâ'ya maddî anlamda yakınlık ve uzaklık söz konusu değildir.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisi zevâid türünden sayılmıştır. Halbuki **Kütüb-i Sitte**'nin tümünde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin buna benzer hadîsi vardır. B u h â r î 'deki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi şöyledir:

عن عائشة رضى الله عنهاانَّهَا قَالَتْ سُئِلْتُ عَنْ صَلاَةِ رَسُولِ اللهِ صَلىَّ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّيْلِ قَالَتْ كَانَ يَنَامُ اَوَّلَهُ وَيَقُومُ آخِرَهُ فَيُصَلىِّ ثُمَّ يَرْجِعُ اِلىٰ فِرَاشِهِ فَاِذَا اَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ وَثَبَ فَاِنْ كَانَ بِهِ حَاجَةٌ اغْتَسَلَ وَاِلاَّ تَوَضَّأَ وَخَرَجَ

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'dan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gece namazı keyfiyeti sorulmuş ve kendisi şöyle cevap vermiştir:

Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gecenin evvelinde uyurdu, sonunda da kalkıp namaz kılardı. Sonra yatağına dönerdi. Müezzin sabah ezanını okuyunca (yatağından) sıçrardı. Şâyet kendisinin bir ihtiyacı olursa guslederdi. Yoksa abdest (alıp (namaza) çıkardı."

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in hadisi **Kütüb-i Sitte'**nin tümünde rivâyet edilmiştir.

Bu hadîste Allah Teâlâ'nın her gece dünyaya en yakın olan birinci göğe indiği bildirilmiştir. Mekândan münezzeh olan Allah Teâlâ'nın inişinden maksadın ne olduğu husûsunda âlimler arasında ihti-

lâf vardır. El-Menhel yazarı bu hususta geniş izahat vermiş olup, özetle şöyle demiştir :

"Bu hadîs, müteşâbih sıfatlara âit hadîslerdendir. Bu gibi hadîslerin yorumu hakkında selef ve halef âlimlerinin meşhur iki görüşü vardır.

Müctehid dört imamın, Z ü h r î, E v z â î, İ b n ü ' l - M ü b â r e k, M e k h û l, S ü f y â n - ı S e v r î, İ b n - i U y e y n e, e l - L e y s b i n S a ' d ve iki H a m m â d ' ın dâhil bulunduğu selefin cumhuru, bu gibi hadîslerin yorumu hakkında şöyle demişlerdir.

Allah Teâlâ'nın sıfatlarına âit olup, zâhirine göre Allah Teâlâ'nın başka şeylere benzetildiği görülen hadîslerin yorumunda açık ve selâmetli yol, bu hadisleri zâhirine göre bırakıp icmâlen buna inanmak ve Allah Teâlâ'yı benzetmekten ve keyfiyetten tenzih etmektir. Çünkü:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ = **«Hiç bir şey O'na benzemez. O, işiticidir, görücüdür.»** (167) âyeti, Allah Teâlâ'nın hiç bir şeye benzemediğini bildirmiştir. Bu mezheb, bizim de benimsediğimiz en sâlim mezhebtir.

Halef'in cumhuruna gelince; Onlar müteşâbih âyetleri ve hadîsleri Allah Teâlâ'nın şânına lâyık bir takım yorumlarla yorumlamışlardır. Çünkü Allah Teâlâ'nın cisim olmak, hareket etmek, durmak, yön taşımak, inmek, bir yerde durmak ve benzerî durumlardan münezzeh ve pâk olduğu kat'î delîllerle sâbittir. Bunlar bu hadîsteki inişi Allah'ın bizzat inişi değil, görevli meleğinin inişi olarak yorumlarlar. Arap dilinde bu tür ifâdeler kullanılır. Meselâ devlet başkanının emriyle görevli memurları bir şey yaptıkları zaman : Devlet başkanı yaptı denilir.

Şöyle de yorumlanmıştır : Allah'ın inişiyle Onun kullarına yönelmesi hepsine rahmet etmesi ve tümüne ikramda bulunup duâlarını ve mâzeretlerini kabul buyurması kastedilmiştir.

A y n î ' nin B u h â r i ' nin şerhinde naklen beyan ettiğine göre bâzı âlimler : Allah'ın inişiyle Onun tenezzül buyurması kastedilmiş, demişlerdir. Yâni Allah'ın azametine bakılırsa hakîr ve fakîr olan Kulların yakarış ve yalvarışlarına iltifat etmemesi beklenir. Lâkin Allah lütfunu esirgemeyip tenezzülen kullarına iyilik eder. M ü s l i m ' in İ m a m - ı M â l i k ' ten olan rivâyetindeki :

---

(167) Şûrâ sûresi, âyet : 11

= **«Rabbimiz tenezzül buyurur»** ifâdesi bu yorumu te'yid eder. Çünkü tenezzül, mânevî nüzûl anlamına gelir. Hattâ ilk akla gelen mânâ budur.

Ebû Bekir bin Fûrek'in bâzı güvenilir râvilerden nakline göre hadîsteki fiil, يُنْزِلُ olarak zaptedilmiştir. Fiil böyle okununca cümlenin mânâsı:

«Rabbimiz Tebâreke ve Teâlâ birinci göğe melek indirir.» şeklinde olur.

El-Menhel yazarı, yukarıdaki ma'lumatı verdikten sonra şöyle der:

Bu konuda uymaya ve kabule şâyan en selâmetli yorum selef mezhebinin yorumudur. Beyhakî bu konudaki mezhebleri naklettikten sonra: En selâmetli mezhep, keyfiyetinden bahsetmeden ve kastedilen mânâyı araştırmadan buna inanmaktır. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bir açıklayıcı bilgi sâbit olursa ona dönülür. Nitekim âlimler, bu tür hadîslerin belirli bir şekilde yorumlanmasının zorunlu olmadığı husûsunda ittifak etmişlerdir. Şu halde en sâlim yol, bunun ilmini Allah'a havale etmektir, demiştir.

El-Menhel yazarı daha sonra bu konudaki mezheblerin görüşlerini açıklayıcı mâhiyetteki Nevevi'nin Müslim'in şerhindeki beyânını nakleder. Bu beyan, yukardaki açıklamanın bir benzeri olduğu için bunu aktarmaya gerek görmüyorum.

El-Mirkat şerhinin yazarı, Nevevî'nin mezkûr beyânını zikrettikten sonra şöyle der:

"Nevevî'nin bu beyânı ile Ebû İshak-ı Şîrâzî, İmâmü'l-Haremeyn, Gazâlî ve başka bir çok imamın beyânından anlaşılıyor ki bu hususta selef mezhebi ile halef mezhebi mensupları Kitap ve Sünnet'te vârid olan müteşâbih cümlelerin zâhirine göre mânâlandırılmaması husûsunda ittifak hâlindedirler. Allah hakkında Kitap ve Sünnet'te vârid olan gelmek, inmek, el, yüz, öfke, acımak, arş'ta oturmak, gökte olmak gibi sözlerin zâhirî mânâsının, Allah hakkında aklen imkânsız olduğu kat'îdir. Bunların zâhiri mânâlarına inanan kimselerin İslâm'dan çıktığı husûsunda icmâ' vardır. Bu sözleri zâhirî mânâya hamletmek mümkün olmayınca selef ve halef âlimleri, bunları te'vil etmek zorunda kalmışlardır. Se-

lef ve halef âlimleri, bu husûsta müttefik olmakla beraber, yorumlama şeklinde ihtilâf etmişlerdir.

Selef âlimlerinin ekserisinin mezhebine göre bu sözleri, zâhirî mânâsından döndürmek zorunludur. Ama bunları hiç bir mânâ ile yorumlamamak ve Allah Teâlâ'nın şânına lâyık kemal sıfatlarının hâiz olduğuna ve her tür noksanlıklardan nezih ve pâk olduğuna itikâd edilir. Bu görüş, icmali bir yorum mâhiyetini arzeder.

Halef âlimlerinin ekserisi ise bu sözleri Allah'ın şânına lâyık bir şekilde yorumlamak yolunu tutmuşlardır. Bu yol, tafsîlî bir yorum mâhiyetini arzeder..."

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Gece namazına kalkmaya teşvik vardır.

2 — Gecenin üçte ikisi geçtikten sonra ibâdet etmek daha fazîletlidir.

3 — Gece ibâdetine kalkıldığında duâ etmek, dileklerde bulunmak ve istiğfar etmek arzulanır.

١٣٦٧ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ رِفَاعَةَ الْجُهَنِيِّ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ اللهَ يُمْهِلُ . حَتَّى إِذَا ذَهَبَ مِنَ اللَّيْلِ نِصْفُهُ أَوْ ثُلُثَاهُ ، قَالَ: لَا يَسْأَلَنَّ عِبَادِي غَيْرِي . مَنْ يَدْعُنِي أَسْتَجِبْ لَهُ . مَنْ يَسْأَلْنِي أُعْطِهِ . مَنْ يَسْتَغْفِرْنِي أَغْفِرْ لَهُ . حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ » .

في الزوائد : في إسناده محمد بن مصعب، ضعيف. قال صالح بن محمد : عامة أحاديثه عن الأوزاعي مقلوبة .

TERCEMESİ

1367) "... Rıfâa (168) el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

(168) Rıfâa bin Arâbe el-Cühenî veyâ el-Cühnî el-Medenî sahâbîdir. Hadîsleri vardır. Râvisi Atâ' bin Yesâr'dır. Hadîslerini İbn-i Mâceh kendi Süneninde, Nesâî de **«Kitâb-u Amelî Yevmin ve Leyletin»** adlı kitabında rivâyet etmiştir. (Hulâsa : Sah. 118)

«Allah Teâlâ, gecenin yarısı veyâ üçte ikisi gidinceye kadar talepte bulunmaz. Bu sürenin bitiminden fecir doğuncaya kadar şöyle buyurur:

Sakın benim kullarım benden başkasından bir istekte bulunmasınlar. Kim bana duâ ederse Ona icâbet ederim. Kim benden bir hâcet isterse ona veririm. Kim günâhının mağfiretini benden dilerse ona mağfiret ederim.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki Muhammed bin Mus'ab zayıftır. Sâlih bin Muhammed: Onun Evzâî'den olan bütün hadisleri matlubtur, demiştir.

(١٨٣) باب ما جاء فيما يرجى أن يكفي من قيام الليل

183 — YETERLİ OLDUĞU UMULAN GECE İBÂDETİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٣٦٨ — حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. ثنا حفص بن غياث وأسباط بن محمد؛
قالا: ثنا الأعمش، عن إبراهيم، عن عبد الرحمن بن يزيد، عن علقمة، عن أبي مسعود؛
قال: قال رسول الله ﷺ «الآيتان من آخر سورة البقرة، من قرأهما، في ليلة، كفتاه».
قال حفص، في حديثه: قال عبد الرحمن: فلقيت أبا مسعود وهو يطوف فحدثني به.

TERCEMESİ

1368) "... Ebû Mes'ud (Ukbe bin Amr el-Ensârî el-Bedrî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Bakara sûresinin son iki âyetini bir gecede kim okursa bu âyetler ona kâfidir.»

Râvi Hafs'ın kendi rivâyetinde dediğine göre, râvi Abdurrahman şöyle demiştir: Ben bilâhere Ebû Mes'ud (Radıyallâhü anh)'a (Kâbe'yi) **tavaf ederken rastladım da bana bu hadîsi anlattı."**

١٣٦٩ — حدثنا عثمان بن أبي شيبة. ثنا جرير، عن منصور، عن إبراهيم،
عن عبد الرحمن بن يزيد، عن أبي مسعود؛ أن رسول الله ﷺ قال «من قرأ الآيتين
من آخر سورة البقرة، في ليلة، كفتاه».

TERCEMESİ

1369) "... Ebû Mes'ud (Ukbe bin Amr el-Ensârî el-Bedrî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir :

«Kim bir gecede Bakara sûresinin sonundaki iki âyeti okursa, o âyetler ona kâfidir.»"

İZAHI

Kütüb-i Sitte sahiplerinin hepsi E b û M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'un bu hadîsini rivâyet etmişlerdir.

M ü s l i m ' in rivâyetinde A b d u r r a h m â n b i n Y e z î d ' in şöyle dediği belirtilmiştir :

"Ben Kâbe'nin yanında Ebû Mes'ud (Radıyallâhü anh)**'a rastladım. Ve Ona; Bakara sûresindeki iki âyet hakkında senden bana bir hadîs ulaştı, dedim. Dedi ki : Evet. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bakara sûresinin sonunda iki âyet (var)**dır ki, kim onları geceleyin okursa bu âyetler ona kâfidir.» buyurmuştur."**

Bu âyetler **«Amene'r-Resûlü...»**den başlar, sûrenin sonuna kadar devam eder.

El-Menhel yazarının nakline göre Kur'an okuma sevâbı hakkındaki A l î b i n S a î d e l - A s k e r î ' nin U k b e b i n A m r ' den bir senedle rivâyet ettiğine göre U k b e şöyle demiştir : Kim bu iki âyeti yatsıdan sonra okursa ona yeter. Bu âyetler **«Âmene'r-Resûlü...»**den sûrenin sonuna kadardır.

Mezkûr iki âyetin okuyucusuna kâfi gelmesinden maksad, o kişinin gece ibâdeti sevâbına kavuşmuş olmasıdır. Nitekim **el-Menhel'**de rivâyet edildiğine göre İ b n - i A d i y y ' in İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kim bu iki âyeti yatsıdan sonra okursa onun için gece namazı yerine kâfidir.» buyurmuştur.

Bâzıları : Mezkûr iki âyetin kâfi gelmesinden maksat, okuyucusunun şeytan şerrinden korunmasıdır, demişlerdir. Yine **el-Menhel**'in

naklettiği Tabarânî'nin Şeddâd bin Evs (Radıyallâhü anh)'den olan bir rivâyetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bakara sûresinin sonundaki iki âyet üç gece hangi evde okunursa şeytan o eve yaklaşamaz.» buyurmuştur. Bu hadîs bu yorumu teyid eder.

Bâzıları mezkûr iki âyetin okuyucusunu bütün kötülüklerden koruduğu; bir kısım âlimler de itikatla ilgili kötülüklerden koruduğu yolunda yorum yapmışlardır. Başka bir grup, mezkûr âyetlerin, okuyucusunu insanların ve cinlerin şerrinden koruduğu şeklinde yorum yapmışlardır. Bâzıları da : Okunan bu iki âyetin sevâbı o kadar çoktur ki, okuyucusuna kâfidir. Başka bir sevap istemeye ihtiyaç bırakmaz diye te'vil etmişlerdir.

Yukarıda anlatılan mânâların hepsini kastetmeye bir mâni yoktur.

Mezkûr iki âyette îman ve îtikadın büyük esasları ve sahâbîlerin övülmesi vardır. Bunun yanında son âyette yedi duâ cümlesi bulunur. Müslim'in bir rivâyetine göre Bakara sûresi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından okunduğu zaman her duâ kelimesini okudukça Allah Teâlâ tarafından : **«Duânı kabul ettim.»** buyurulmuştur.

Bu iki âyetin fazileti hakkında vârid olan hadîslerden birisi Hâkim ve Beyhakî'nin Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadistir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki : "Allah Teâlâ Bakara sûresini arşın altındaki hazinesinden bana verdiği iki âyetle tamamladı. Artık bu iki âyeti öğreniniz ve eşleriniz ile çocuklarınıza öğretiniz. Çünkü bu iki âyet, hem namaz, hem Kur'an, hem duâdır."**

(١٨٤) باب ما جاء فى المصلى إذا نعس

184 — NAMAZDA UYKUSU GELEN ADAM HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٣٧٠ — حدّثنا أَبُو بَكرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُاللهِ بْنُ نُمَيْرٍ . ح وَحَدَّثنَا أَبُو مَرْوَانَ مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ الْعُثْمَانِيُّ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ ، جَمِيعًا عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ،

عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «إِذَا نَعَسَ أَحَدُكُمْ، فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ. فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي، إِذَا صَلَّى وَهُوَ نَاعِسٌ، لَعَلَّهُ يَذْهَبُ فَيَسْتَغْفِرُ، فَيَسُبُّ نَفْسَهُ»

TERCEMESİ

1370) "... Âişe *(Radıyalâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Biriniz (namazda) uykusu geldiği zaman (namaza ara verip) kendisinden uyku hâli gidinceye kadar uyusun. Çünkü uykusu geldiği halde namaz kıldığı zaman ne söylediğini bilemez. İstiğfar etmek isterken kendisine sövmesi umulur.»"

İZAHI

Mâlik ve Kütüb-i Sitte sâhipleri tarafından rivâyet edilen bu hadîsin hasen - sahîh olduğunu Tirmizi söylemiştir.

Nuâs: Uyuklama mânâsına geldiği gibi ağır uyku mânâsına da gelir. Burada her iki mânâ muhtemeldir.

El-Menhel yazarı şöyle der:

"Nuâs ile hafif uyku mânâsı kastedildiği takdirde hadîsteki **«...uyusun»** emri müstehablık için olur. Hafif uyku gelmesi hâlinde namaza ara vermek sevap olur. Devam etmek ise mekruh sayılır. Şâyet Nuâs ile ağır uyku kastedilmiş ise **«...uyusun.»** emri vücup için olur. Hadîsin bundan sonraki bölümünde gösterilen **«Çünkü uykusu geldiği halde...»** şeklindeki sebep, bu mânâyı te'yid eder. Bu takdirde, yâni ağır uyku geldiği zaman namaza ara vermek vâcibtir ve namaza devam etmek haramdır.

Namaza ara vermekten maksad, namazı bozmak değil, sırası gelince selâm vermek sûretiyle ara vermektir.

Hadîsin: **«İstiğfar etmek isterken...»** cümlesinden maksad, uyku geldiği halde namaza devam eden kişinin, istiğfar edeceği yerde, kendi aleyhinde söz söylemesinden ve duâ yerine bedduâ etmesinden korkulmasıdır. Nitekim Nesâî'nin rivâyetinde şöyle denilmiştir: Meselâ adam; اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ diyeceği yerde; اَللّٰهُمَّ اعْفِرْ diyebilir. Bu takdirde mağfiret dileyeceği yerde nefsinin zelîl ve hakir olması için bedduâ etmiş olur.

Kişinin kendi aleyhinde veyâ âile fertleri aleyhinde bedduâ etmesi yasaktır. Nitekim C â b i r (Radıyallâhü anh)'den Sünen-i E b û D â v û d'da rivâyet olunan bir hadiste Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur:

«Nefisleriniz aleyhinde bedduâ etmeyiniz. Evlâdınız aleyhinde bedduâ etmeyiniz. Hizmetciniz aleyhinde bedduâ etmeyiniz. Mallarınız aleyhinde bedduâ etmeyiniz. Çünkü yapacağınız bedduâ, Allah Teâlâ'nın dilekleri kabul ettiği saate denk gelebilir.»

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Namaz kılarken uykusu gelen kimsenin uykusu gidinceye kadar namaza ara vermesi müstehabtır. Bu emir, gece ve gündüz kılınan farz ve nâfile tüm namazlara şümullüdür. Ancak farz namazın vaktinin çıkması endişesinin bulunmaması şartına bağlıdır. Farzın kaçırılması tehlikesi varsa her halde farzın hemen kılınması gereklidir.

M â l i k ve bir cemâat, bu hadisi nâfile namaza tahsis etmişlerdir. Çünkü ekseriyetle uyku gelmesi geceye mahsûstur.

2 — İbâdetin gönül huzuruyla ve huşû içinde yapılması istenir. Çünkü uykusu gelenin gönül huzûruyla ve huşû içinde ibâdete devamı güçtür.

3 — Uyku geldiği halde namaz kılmak mekruhtur.

4 — İbâdette ihtiyatı elden bırakmamalıdır.

5 — Kişi, kendi aleyhinde bedduâ etmekten kaçınmalıdır.

١٣٧١ – حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مُوسَى اللَّيْثِيُّ. ثنا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ ابْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَرَأَى حَبْلًا مَمْدُودًا بَيْنَ سَارِيَتَيْنِ . فَقَالَ « مَا هٰذَا الْحَبْلُ ؟ » قَالُوا : لِزَيْنَبَ . تُصَلِّي فِيهِ . فَإِذَا فَتَرَتْ تَعَلَّقَتْ بِهِ . فَقَالَ « حُلُّوهُ . حُلُّوهُ . لِيُصَلِّ أَحَدُكُمْ نَشَاطَهُ . فَإِذَا فَتَرَ فَلْيَقْعُدْ » .

T E R C E M E S İ

1371) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bir gün) **mescide girmiş de iki sütûn arasına gerilmiş bir ip görmüş ve:**

«Bu ip nedir?» diye sormuş. (Orada bulunanlar) **demişler ki: Bu**

ip, (Efendimizin muhterem zevcelerinden) Zeynep (Radıyallâhü anhâ)'ya âittir. Burada namaz kılar. Ayakta yorulduğu zaman bu ipe tutunur. Bunun üzerine Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«İpi çözünüz, ipi çözünüz. Biriniz hafif ve kuvvetli olduğu müddetçe namaz kılsın. Yorulunca otursun.» buyurmuştur."

İ Z A H I

T i r m i z î hâriç diğer Kütüb-i Sitte sahipleri bunu rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde görülen az lafız farkı mânâyı etkilemez.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Z e y n e p (Radıyallâhü anhâ) mescidde namaz kılarken kıyâmını uzatması nedeniyle yorulunca, yorgunluğunun gitmesi ve dinlenmek için iki sütun arasında gerdiği ipe tutunurdu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) duruma muttalî olunca, hadîsteki emri buyurmuştur.

El-Menhel yazarı, hadisteki emri şöyle yorumlamıştır:

Yâni kişi rahatlıkla ayakta namaz kılabildiği müddetçe ayakta kılsın. Yorulunca oturarak namaz kılsın. Emir böyle yorumlanınca ayakta namaza duran kimsenin, yorulduğu zaman namazın kalan kısmını oturarak kılabileceği hükmü hadîsten çıkarılır.

Bu emirden maksad, ayakta namaz kılmaktan dolayı yorulan kimsenin namaza ara vererek oturup dinlenmesi olabilir. Bu ihtimal uzaktır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — İbâdette aşırılık yapmayıp mutedil davranmalı.

2 — Namaza kuvvetli, neşeli olarak durmalı ve gevşeklik ve yorgunluk belirdiği zaman, bu durum geçinceye kadar namaza ara verilmeli.

3 — Münker olan şeyleri gidermek meşrûdur.

4 — Kadınların nâfile namazları mescidde kılmaları câizdir. Çünkü Z e y n e p (Radıyallâhü anhâ) ve E b û D â v û d'un bir rivâyetinde belirtildiği gibi kız kardeşi H a m n e (Radıyallâhü anhâ) M e s c i d - i N e b e v î'de nâfile kılarlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna karşı çıkmamıştır. Tabiî bir fitne tehlikesinin olmaması gereklidir.

5 — Namaz esnasında ipe tutunmak mekruhtur. Cumhur böyle hükmetmiştir. Nâfile namazda kıyâmın uzatılması nedeniyle asâ-

ya dayanmanın mübahlığında ihtilâf yoktur. Yalnız İbn-i Sîrîn bunu mekruh saymıştır. Farz namazda ise bir özür olmaksızın asâya dayanmak cumhurca menedilmiştir.

١٣٧٢ – حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب . ثنا حاتم بن إسماعيل، عن أبي بكر ابن يحيى بن النضر، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن النبي ﷺ قال « إذا قام أحدكم من الليل، فاستعجم القرآن على لسانه، فلم يدر ما يقول، اضطجع ».

TERCEMESİ

1372) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir :

«**Biriniz gece namazına kalktığı zaman** (uyku basması nedeniyle okuduğu) **Kur'an onun dilinden anlaşılmaz olup ne dediğini bilmez ise** (namaza ara verip) **yatsın.**»"

İZAHI

Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Uykunun ağır basması nedeniyle, gece namazı kılınırken okunan Kur'an-ı Kerîm âyetleri rahatlıkla okunamayıp acemice okunacak durum belirince namaza ara verilmesi ve uyku hâli zâil oluncaya kadar uzanıp uyuma emri verilmiştir. Tâ ki uyku sersemliği yüzünden Allah'ın kelâmı yanlış okunmasın.

Namaz dışındaki benzer hâlin hükmü aynıdır. Yâni namaz haricinde Kur'an okurken uykusu gelen ve dili ağırlaşıp ne okuduğuna anlamaz durumuna düşen kişi Kur'an okumaya ara verip uykusunu almalıdır.

(١٨٥) باب ما جاء في الصلاة بين المغرب والعشاء

185 — AKŞAM VE YATSI ARASINDA NAMAZ KILMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٣٧٣ – حدثنا أحمد بن منيع . ثنا يعقوب بن الوليد المديني، عن هشام ابن عروة، عن أبيه، عن عائشة؛ قالت: قال رسول الله ﷺ « من صلى، بين المغرب

وَالْعِشَاءِ، عِشْرِينَ رَكْعَةً، بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ » .

في الزوائد : في إسناده يعقوب بن الوليد ، اتفقوا على ضعفه . قال فيه الإمام أحمد : من الكذابين الكبار ، وكان يضع الحديث .

TERCEMESİ

1373) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir :

«Akşam ile yatsı namazları arasında yirmi rek'at (nâfile) kılan kimse için Allah Teâlâ cennette bir ev yaptırır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki Yâkub bin el-Velîd'in zayıflığı husûsunda âlimler ittifak etmişlerdir. İmam Ahmed : O, büyük kezzablardandır. Hadis uydururdu, demiştir.

١٣٧٤ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَأَبُو عُمَرَ حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، قَالَا : ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ أَبِي خَثْعَمٍ الْيَمَامِيُّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ صَلَّى سِتَّ رَكَعَاتٍ ، بَعْدَ الْمَغْرِبِ ، لَمْ يَتَكَلَّمْ بَيْنَهُنَّ بِسُوءٍ ، عُدِلَتْ لَهُ عِبَادَةَ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً » .

TERCEMESİ

1374) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Akşam namazından sonra altı rek'at (nâfile) kılan ve aralarında fenâ söz söylemeyen kimse için bu namaz, on iki yıllık ibâdete denk tutulur.»"

İZAHI

1374 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi 113. bâbta 1167 nolu olarak geçmiştir. Bu namazla ilgili gerekli mâlûmat orada verilmiştir. İsteyenler oraya mürâcaat edebilirler.

(١٨٦) باب ما جاء فى التطوع فى البيت

186 — NÂFİLEYİ EVDE KILMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٣٧٥ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو الأَحْوَصِ ، عَنْ طَارِقٍ ، عَنْ عَاصِمِ ابْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ : خَرَجَ نَفَرٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ إِلَى عُمَرَ . فَلَمَّا قَدِمُوا عَلَيْهِ ، قَالَ لَهُمْ : مِمَّنْ أَنْتُمْ ؟ قَالُوا : مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ . قَالَ : فَبِإِذْنٍ جِئْتُمْ ؟ قَالُوا : نَعَمْ . قَالَ ، فَسَأَلُوهُ عَنْ صَلَاةِ الرَّجُلِ فِي بَيْتِهِ . فَقَالَ عُمَرُ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ « أَمَّا صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي بَيْتِهِ فَنُورٌ . فَنَوِّرُوا بُيُوتَكُمْ » .

حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْحُسَيْنِ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَ : ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ عُمَيْرٍ ، مَوْلَى عُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . نَحْوَهُ .

الحديث قد ذكره المصنف بطريقين . وفى الزوائد : مدار الطريقين على عاصم بن عمرو ، وهو ضعيف، ذكره العقيلي فى الضعفاء . وقال البخاري . لم يثبت حديثه .

TERCEMESİ

1375) "... Âsım bin Amr (169) *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir :

Irak halkından bir nefer (170) halîfe Ömer (Radıyallâhü anh)'ın yanına çıkmak üzere (Medîne'ye) geldiler. Onun huzûruna varınca Ömer (Radıyallâhü anh) onlara :

Kimlerdensiniz? diye sordu. Irak halkındanız, dediler. Ömer (Radıyallâhü anh) :

Kûfe emîrinin izniyle mi geldiniz? diye sordu. Onlar :

Evet, dediler. Râvî demiştir ki :

---

(169) Âsım bin Amr veyâ bin Avf el-Biclî el-Kûfî (R.A.)'den mürsel olarak ve Ebû Ümâme'den rivâyet etmiştir. Râvileri de Şâ'bî, Ebû İshak ve Şu'be'dir. Ebû Hâkim çok sâdık olduğunu ve Buhârî'nin zayıf râvilere it kitabında tahvil edildiğini söylemiştir. (Hulâsa : 183)

(170) Nefer, üçten az ve ondan fazla olmayan erkekler topluluğudur.

Gelenler, adamın kendi evinde (nâfile) namaz kılmasının hükmünü sordular. Ömer (Radıyallâhü anh) **dedi ki :**

Ben (bunu) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **sordum. Buyurdu ki :**

«Adamın (nâfile) **namazı kendi evinde kılmasına gelince; bu bir nurdur. Artık evlerinizi nurlandırınız.»**

Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'ın **mevlâsı Umeyr** (Radıyallâhü anh) (171) **Ömer bin el-Hattâb** (Radıyallâhü anh)'den (tahdis etmiştir.) **O da Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den bunun mislini** (tahdis) **etmiştir.**

Not : Müellif bu hadîsi iki yoldan zikretmiştir : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bu iki yolun dönüm noktası râvi Âsım bin Amr'dır. O ise zayıftır. El-Ukaylî Onu zayıf râviler arasında zikretmiştir. Buhârî de : Onun hadîsi sâbit değildir, demiştir.

١٣٧٦ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . قَالَا : ثنا عَبْدُالرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ صَلَاتَهُ ، فَلْيَجْعَلْ لِبَيْتِهِ مِنْهَا نَصِيبًا . فَإِنَّ اللهَ جَاعِلٌ فِي بَيْتِهِ مِنْ صَلَاتِهِ خَيْرًا » .

في الزوائد : رجاله ثقات .

TERCEMESİ

1376) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Biriniz farz namazını (bir mescidde) **kıldığı zaman namazından bir payını evine versin. Çünkü Allah Teâlâ onun evde kılacağı namazdan onun evine bir hayır verir.»"**

Not : Ricâlının sıkâ oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

١٣٧٧ — حدّثنا زَيْدُ بْنُ أَخْزَمَ ، وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عُمَرَ . قَالَا : ثنا يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَتَّخِذُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا » .

(171) İbn-i Hibban onu sıkalardan saymıştır.

TERCEMESİ

1377) "... (Abdullah) bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Evlerinizi kabirler yapmayınız.»"

İZAHI

Âsım bin Amr (Radıyallâhü anh)'ın ve Umeyr (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri Zevâid türündendir.

Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de Zevâid türündendir. Ancak Müslim bu hadîsi Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. Müslim'in rivâyetinde; في مسجده ilâvesi vardır. Tercemede bu ilâveyi parentez içi ifâdeyle işâret ettim. Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) farzını mescidde kılanın sünnetini evinde kılması ve evinin namaz sâyesinde hayra kavuşmasını tavsiye eylemiştir.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir.

Ahmed bin Hanbel'in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği bir hadîste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur: صَلُّوا فِي بُيُوتِكُمْ وَلاَ تَجْعَلُوهَا عَلَيْكُمْ قُبُورًا = **«Evlerinizde (nâfile) kılınız. Evlerinizi üzerinize kabirler yapmayınız.»**

Tirmizî'nin şerhi Tuhfe yazarı hadîsi şöyle yorumlar:

"Yâni ölüler gibi olmayınız. Onlar evlerinde namaz kılmazlar. Onların evleri kabirlerdir. Hadîsi şöyle yorumlayanlar da olmuştur: Evinde namaz kılmıyan kimse, kendisini ölüye, evini de kabre benzetmiş olur. Müslim'in rivâyet ettiği:

«İçinde Allah'ın anıldığı ev ile içinde Allah'ın anılmadığı ev, diri ve ölüye benzerler.» meâlindeki hadîs bu yorumu te'yid eder.

Bâzıları: Hadîsin mânâsı: 'Ölülerinizi evlerinizde gömmeyiniz.' demektir, diye yorum yapmışlar ise de Hattâbî: Bu yorum hiçbir şey değildir. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oturduğu evine defnedilmiştir. Peygamberlerin, öldükleri yerlere gömüldükleri rivâyetleri de vardır, demiştir.

١٣٧٨ — حدثنا أبو بشر، بكر بن خلف. ثنا عبد الرحمن بن مهدي، عن معاوية ابن صالح، عن العلاء بن الحارث، عن حرام بن معاوية، عن عمه عبد الله بن سعد؛ قال: سألت رسول الله ﷺ: أيما أفضل؟ الصلاة في بيتي أو الصلاة في المسجد؟ قال « ألا ترى إلى بيتي؟ ما أقربه من المسجد! فلأن أصلي في بيتي أحب إلي من أن أصلي في المسجد. إلا أن تكون صلاة مكتوبة ».

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات.

TERCEMESİ

1378) "... Abdullah bin Sa'd *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Resûluilah (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e; **Evimdeki namaz mı mesciddeki namaz mı daha efdaldır? diye sordum. Buyurdu ki:**

«Evime bakmıyor musun? Mescide ne kadar yakındır. Şüphesiz evimde namaz kılmam, mescidde namaz kılmamdan bana daha sevimlidir. Farz namaz bundan müstesnadır.»"

Not: İsnadının sahih ve ricâlının sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîs de farz namazların mescidde nâfile namazın da evde kılınmasının efdal olduğuna delâlet eder. Bayram namazları ve terâvih gibi cemâatla kılınması meşrû olan sünnetlerin de farz namazlar gibi mescidlerde kılınması efdaldır. Bunlara âit bâblarda gerekli açıklama yapılmıştır.

(١٨٧) باب ما جاء في صلاة الضحى

187 — DUHÂ (KUŞLUK) NAMAZI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٣٧٩ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا سفيان بن عيينة، عن يزيد بن أبي زياد، عن عبد الله بن الحرث؛ قال: سألت، في زمن عثمان بن عفان، والناس متوافرون، أو متوافون، عن صلاة الضحى فلم أجد أحدا يخبرني أنه صلاها، يعني النبي ﷺ، غير أم هانئ فأخبرتني أنه صلاها ثمان ركعات.

TERCEMESİ

1379) "... Abdullah bin el-Hâris (172) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Osman bin Affân (Radıyallâhü anh) **zamanında halk çok veyâ tam iken ben kuşluk namazını soruşturdum. O'nun yâni Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in bu namazı kıldığını haber veren Ümmü Hânî** (Radıyallâhü anhâ)**'dan başka hiç bir kimseyi bulamadım. Ümmü Hânî** (Radıyallâhü anhâ) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in kuşluk namazını sekiz rek'at olarak kıldığını bana haber verdi."**

İZAHI

Müslim de bu hadisi rivâyet etmiştir. Bunun bir benzerini Ebû Dâvûd ve Tirmizî, İbn-i Ebî Leylâ (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet etmişlerdir. O rivâyette Ümmü Hânî (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mekke'nin fetih günü onun evinde gusledip sekiz rek'at kıldığını ve ondan sonra bunu kıldığını kimsenin görmediğini söylemiştir.

Ebû Dâvûd'un başka bir rivâyetinde Ümmü Hânî (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Fetih günü kuşluk namazını sekiz rek'at olarak kıldı ve her iki rek'atin sonunda selâm verdi."**

Ebû Dâvûd'un bu rivâyeti, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Fetih günü kıldığı namazın kuşluk namazı olduğunu açıkça bildirir ve Fetih namazı olduğunu söyliyenleri reddeder. El-Hâfız'ın el-Fetih'te zikrettiği ve İbn-i Abdi'l-Berr (Radıyallâhü anh)'in rivâyet ettiği Ümmü Hânî (Radıyallâhü anhâ)'nin:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Mekke'ye geldi de sekiz rek'at namaz kıldı. Ben: Ne namazıdır? diye sordum. Buyurdu ki: «Kuşluk namazıdır.»"** meâlindeki hadîsi de bunu teyid eder.

---

(172) Bin Nevfel bin Abdülmuttalip el-Hâşimî sahâbîlerin çocuklarındandır. Yeni doğmuşken Peygamber (S.A.V.)'e götürülmüş, Peygamber (S.A.V.) onun damağına bir şey sürmüştür. Kendisi Ömer, Osman ve Alî (R.A.)'den rivâyette bulunmuştur. Râvileri de Abdurrahman, Ubeydullah ve Süleyman adlı oğulları ile Zührî'dir. İbn-i Muin ve başkaları, onu sıkâ saymışlardır. İbn-i Sa'd: O, Amman'da hicri 84 yılı ölmüş, demiştir. (Hulâsa - 194)

Müellifin hadîsi, kuşluk namazının sekiz rek'at olarak kılınmasının meşrûluğuna delâlet eder.

١٣٨٠ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ ، وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : ثنا يُونُسُ ابْنُ بُكَيْرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ صَلَّى الضُّحَى ثِنْتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً ، بَنَى اللهُ لَهُ قَصْرًا مِنْ ذَهَبٍ فِي الْجَنَّةِ » .

TERCEMESİ

1380) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den işittim. Buyurdu ki:**

«Kim oniki rek'at kuşluk namazı kılarsa Allah Teâlâ onun için Cennet'te altından bir köşk yaptırır.»"

İZAHI

Tirmizî de bunu rivâyet etmiştir:

Kuşluk namazının en çok rek'at sayısı bu hadîste bildirilmiştir. Sindî: Yâni; kim kuşluk namazını oniki rek'at olarak devamlı kılarsa Allah ona Cennet'te bir köşk yaptırır. Kuşluk namazını bir defâ bile oniki rek'at olarak kılana bu mükâfatın verilmesi mânâsı kastedilmiş olabilir. Çünkü Allah'ın keremi sonsuzdur, demiştir.

١٣٨١ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا شَبَابَةُ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ يَزِيدَ الرِّشْكِ ، عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ ؛ قَالَتْ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ : أَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الضُّحَى ؟ قَالَتْ : نَعَمْ . أَرْبَعًا . وَيَزِيدُ مَا شَاءَ اللهُ .

TERCEMESİ

1381) "... Muâza el-Adeviyye (173) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'**ya: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kuşluk namazını kılar mıydı? diye sordum. Dedi ki:**

(173) 656 nolu hadîste dip notu olarak geçmiştir.

Evet, dört rek'at olarak (kılardı) **ve Allah'ın dilediği kadar fazlalaştırırdı."**

İ Z A H I

A h m e d, M ü s l i m ve H â k i m de bunu rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î de Şemâil'de N e s â î ise Sünen-i Kübrâ'sında bunu rivâyet etmişlerdir.

S i n d î şöyle demiştir: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin maksadı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zaman zaman kuşluk namazı kıldığını ifâde etmektir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kuşluk namazı kılmadığı da kendisinden rivâyet edilmiştir. O rivâyeti de şöyle yorumlamak gerekir. Yâni devamlı kılmamıştır. Böylece Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan olan farklı iki rivâyetin arası bulunmuş olur. Şöyle de denilebilir: Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kuşluk namazı kıldığını görmemiş, sonra başkasının haber vermesiyle mümkün olmuştur.

N e v e v î de M ü s l i m'in şerhinde ez cümle şöyle der:

"Hulâsa, kuşluk namazı Sünnet-i Müekkede'dir. En az iki rek'at en mükemmeli sekiz rek'attir. Dört veyâ altı rek'at da kılınabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bunu kıldığına ve kılmadığına dâir Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan olan rivâyetlerin arasını bulmaya gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzen kılardı. Farz kılınması endîşesiyle bâzen terkederdi. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yalnız bir seferden dönüşünde kılardı, diğer zamanlarda kılmazdı**." meâlindeki hadîsi, sâir zamanlarda kendisinin görmediğine yorumlanır. Nitekim bir rivâyetinde:

"**Ben görmedim»** demiştir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kuşluk zamanı çoğu zaman Onun yanında olmazdı. Yola giderdi, mescidde olurdu veyâ başka yerde bulunurdu. Eşlerinin yanında bulunduğu günlerden de ancak dokuz günden bir gün Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin yanında olurdu..."

١٣٨٢ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنِ النَّهَّاسِ بْنِ قَهْمٍ ، عَنْ شَدَّادٍ أَبِي عَمَّارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ حَافَظَ عَلَى شُفْعَةِ الضُّحَى ، غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ ، وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ » .

TERCEMESİ

1382) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim kuşluk namazının çiftine (iki rek'atine) **devam ederse günahları deniz köpüğü kadar bile olsa bağışlanır.»**"

İZAHI

Tirmizî de bunu rivâyet etmiştir. Hadîs, kuşluk namazının iki rek'atine devam etmenin faziletini belirtiyor. Hadisteki muhâfazadan maksat, bu iki rek'ati her gün kılmaktır. Sindî'nin beyânına göre bundan yâni muhâfazadan maksat, bu iki rek'ati hakkiyle ve lâyıki vechiyle kılmak olabilir. Bir defâ olsun böyle kılanın mezkûr mükâfata kavuşması umulur.

«... Deniz köpüğü kadar...» ifâdesinin kullanılmasına gelince; Tuhfe yazarının beyânına göre deniz köpüğü halk arasında çoklukla meşhur olduğu için, günahların çokluğunu ifâde etmek amacıyla bu tâbir kullanılmıştır.

Kuşluk namazı vakti, güneşin bir mızrak boyu kadar yükselmesiyle başlar. Ve güneş gök ortasına varıncaya kadar devam eder.

Kuşluk namazının rek'at sayısına gelince; en az iki ve en çok oniki rek'at olduğu yukarıda belirtilmiştir.

Cumhûr'a göre kuşluk namazı sünnettir. Bu namazda Fâtiha'dan sonra birinci rek'atte "Eş-Şems" sûresini ve ikinci rek'atte "Ed-Duhâ" sûresini okumak müstehabtır.

(١٨٨) باب ما جاء في صلاة الاستخارة

188 — İSTİHÂRE NAMAZI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٣٨٣ — حدّثنا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السُّلَمِيُّ . ثنا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابْنُ أَبِي الْمَوَالِي ؛ قَالَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يُعَلِّمُنَا الِاسْتِخَارَةَ ، كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ . يَقُولُ « إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالْأَمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ ، ثُمَّ لْيَقُلْ : اللّٰهُمَّ !

إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ . وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ . وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ . فَإِنَّكَ تَقْدِرُ
وَلَا أَقْدِرُ . وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ . وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ . اللَّهُمَّ ! إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ هٰذَا الْأَمْرَ
(فَيُسَمِّيهِ ، مَا كَانَ مِنْ شَيْءٍ) خَيْرًا لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي (أَوْ خَيْرًا لِي
فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ) فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي وَ بَارِكْ لِي فِيهِ . وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ (يَقُولُ
مِثْلَ مَا قَالَ فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى) وَإِنْ كَانَ شَرًّا لِي ، فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ ، وَاقْدُرْ لِيَ
الْخَيْرَ حَيْثُمَا كَانَ . ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ »

TERCEMESİ

1383) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize Kur'an'dan süre öğretir gibi istihâre (keyfiyet ve duâsını) öğreterek buyururdu ki :

«Sizden birisi bir işi yapmak istediği zaman farz değil (istihâre niyetiyle nâfile olarak) iki rek'at namaz kılsın. Namazdan sonra şöyle duâ etsin :

Allah'ım! Hakkımda hayırlısını Sen bildiğin için ben hayırlısına irşad edilmemi senden isterim ve gücünden yardım diliyerek hayırlısına gücümün yetmesini senden dilerim. Senin büyük fazl (ve kerem)ından isterim. Çünkü Sen (her şeye) kadirsin. Ben hiç bir şeye kadir değilim. Sen (her şeyi) bilirsin. Ben (bir şey) bilmem. Sen (herkese) gizli olan herşeyi çok bilicisin. Allah'ım! İstediğim bu iş (burada yapmak istediği şeyi belirtir) Senin ilminde benim için dînime, hayatıma ve âhiretime hayır ise (yâhut şimdiki ve gelecekteki işlerim bakımından hayırlı ise) bunu bana mukadder kıl. (Buna gücümü yetiştir.) Bunu bana müyesser kıl. Ve bu işi bana mübârek eyle. Ve eğer senin ilminde (birinci defa söylediğinin mislini burada söyler) şer ise bu işi benden, beni (ve kalbimi) de bu işten çevir ve hayır nerede ise o hayrı bana mukadder eyle! Sonra nefsimi bu hayre râzı kıl.»"

İZAHI

Kütüb-i Sitte sâhibleri ve B e y h a k i de bunu rivâyet etmişlerdir.

İstihâre : Yapılmak istenen işlerde Allah Teâlâ'dan hayır dilemektir. Yâni yapılmak istenen işin yapılmasından veyâ yapılmama-

sından hangisi hayırlı ise onu yapmaya muvaffak olmayı ve gönlün ona yatışmasını dilemektir.

Hadîsin "... **bize istihâre öğreterek...**" cümlesinden maksat şudur: Mübah işler hakkında nasıl istihâre edileceği ve ne duâ okunacağı öğretilirdi. Haram ve mekruh işlerin terkedilmesinin hayırlı olduğu bilindiği için bunlar hakkında istihâre edilmez. Kezâ belirli zamanda yapılması gerekli farz veyâ vâcib veyâ müstehab olan işler için de istihâre edilmez. Çünkü bunların yapılması mutlaka hayırdır. Ancak müstehablardan geniş zaman içinde yapılabilenin şu veyâ bu zamanda yapılabilmesi için istihâre edilebilir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Kur'an** sûresini öğretmeye önem verdiği gibi istihâreyi öğretmeye önem vermiştir. Çünkü namazda okumak için Kur'an'ı bilmeye genel ihtiyaç bulunduğu gibi istihâreyi öğrenmeye de genel ihtiyaç vardır. İstihâre; yolculuk etmek, ticaret ve evlenmek gibi mühim işler için yapılır. Yemek ve içmek gibi günlük mes'eleler için yapılmaz.

Hadîste farz olmayan iki rek'atın kılınması emredilmiştir. Bundan anlaşılıyor ki istihâre niyetiyle iki rek'at kılınır. Bir rek'atla istihâre namazı olmadığı gibi iki rek'atten fazla namazla da olmaz. Bâzıları: İkiden fazla rek'atlarla da olur, demişlerdir.

Hadisin zâhirine göre farzın dışında herhangi belirli bir sünnet kılınırken istihâreye de niyet edilirse bununla yetinilebilir. N e v e v i , bu görüşü benimseyerek: **Fâtiha**'dân sonra birinci rek'atta **Kâfirûn** sûresi, ikinci rek'atta **İhlâs** sûresi okunur, demiştir.

Bâzıları ise: Birinci rek'atta:

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ

(174) âyetleri, ikinci rek'atta da:

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَمْرًا اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا

(175) âyeti okunur, demişlerdir.

El-Fetih yazarı: En mükemmeli **Kâfirûn** sûresi ile ilk âyetleri birinci rek'atta ve **İhlâs** sûresi ile son âyeti ikinci rek'atta okumaktır, demiştir.

---

(174) Kasas, 68. âyet
(175) Ahzâb sûresi, âyet : 36

Bâzı âlimler: İstihâre namazı, başka bir nâfile ile yerine getirilemez. İstihâre niyetiyle kılınacak müstakil namaz ile gerçekleşir, demişlerdir.

Hadîsteki duânın açıklaması hakkında el-Menhel yazarı özetle şöyle der:

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ Yâni: **"Allah'ım! Sen hangi işte yarar olduğunu bildiğin ve ben bilmediğim için Sen beni en yararlı işe yönelt."** Şöyle de denilebilir: **"Allah'ım! Şümullü ilmin hakkı için en yararlısına beni yönelt."**

وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ Yâni: **"Senin kudretinden yardım dileyerek en hayırlısına muktedir olmamı dilerim."** Şöyle de denilebilir: **"Sen kâdir olduğun için hayırlısını bana mukadder ve müyesser eylemeni di lerim."**

Hadîsin: «... büyük fazl (ve kerem)ından isterim.» cümlesi Allah'ın verdiği ikramların herhangi bir kimse tarafından hak edildiği için değil, Allah'ın fazl ve keremiyle olduğuna işaret eder.

Hadîsin: إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ cümlesinin zâhiri mânâsına göre yorum yapılmamalıdır. Çünkü ilk anda hatıra gelen mânâ: **"Allah'ım! Şu işin bana hayırlı olduğunu bilirsen..."** şeklindedir. Bu tür mânâ, Allah'ın ilminin kesinliğine ters düşer. Kastedilen mânâ ise: **"Allah'ım! Senin sonsuz ilminde bu iş bana hayırlı ise..."** şeklindedir. Tercemede buna işâret etmek istedim. Şu halde cümledeki şüphe, Allah'ın ilmine âit değil, yapılmak istenen işin hayırlı olup olmamasındadır.

Kişi duâ ederken burada yapmak istediği şeyi dile getirecektir.

Hadîsteki **'Maaş'** kelimesinin tercemede **"hayat"** olarak yorumladım. Bu kelime ile, ticâret gibi geçim vesîlesi olan şeyler de kastedilmiş olabilir.

Hadîsteki **"Akîbet"**ten maksad, Âhirettir.

فَاقْدُرْهُ لِي cümlesi: **"Bunu bana mukadder eyle."** veyâ **"Buna gücümü yetiştir"** diye yorumlanabilir

وَيَقُولُ مِثْلَ مَا قَالَ فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى cümlesinin mânâsı: Birinci defa söylediğinin mislini söyler, demektir. Yâni şöyle duâ edecek:

«Allah'ım! Senin ilminde bu iş benim için dinim, hayatım ve âhiretim bakımından şer ise...»

أَوْ خَيْرًا فِى عَاجِلِ أَمْرِى وَآجِلِهِ cümlesindeki tereddüt mânâsını ifâde eden "Ev" kelimesi, râvinin şüphesini ifâde eder. Yâni: Yâ;

خَيْرًا لِى فِى دِينِى وَمَعَاشِى وَعَاقِبَةِ أَمْرِى buyurulmuş veyâ;

خَيْرًا لِى فِى عَاجِلِ أَمْرِى وَآجِلِهِ buyurulmuştur.

"Ev" kelimesinin muhayyerlik için olması muhtemeldir. Yâni duâ eden kişi isterse o şekilde söyler, isterse diğer şekilde söyler.

عَاجِلِ اِمْرِى = **«Dünya hayatımdaki dinim ve dünyam ile ilgili işlerim»** demektir.

اٰجِلِهِ = **«Gelecekteki dünya hayatımdaki dinim ve dünyam, âhiretimle ilgili işlerim»** demektir.

İstihâre yapan kişinin namaz ve namazı tâkiben okuyacağı duâdan sonra ne yapacağı hadîste zikredilmemiştir. N e v e v î : Kişi istihâre ettikten sonra gönlü hangi tarafa meylederse onu yapmalı ve istihâreden önceki temayülüne dayanmamalıdır. Bilâkis kendi ihtiyârini bırakmalıdır. Böylelikle gerçek mânâda hayırlısını Allah'tan dilemiş olur, demiştir.

İstihâreye rağmen bir temâyül ve gönül yatışması görülmezse bâzılarınca üç defa, bâzılarınca da yedi defa istihâre tekrarlanmalıdır. **El-Menhel** yazarı bu görüşlerin delilleri olan hadisleri zikretmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine dünyaları ve dinleri hakkında yararlı olan şeyleri öğretmiştir.

2 — Önemli işler için istihâre yapmak meşrûdur.

Câbir bin Abdillah (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Câbir bin Abdillah el-Ensârî es-Selemî Ebû Abdillah'tır. İkinci Akabe görüşmesine katılan Ensâr'dandır. Bizzat Peygamber (S.A.V.)'den ilim almış, Medine'nin Müftîlerindendir. Annesi bint-i Akâbe'dir. Bedir savaşına katıldığı ihtilâflıdır. Fakat Hendek ve Biat-ı Rıdvan'da bulunduğu kesindir. Ayrıca ondokuz gazâda bulunmuştur. Çok hadis rivâyet eden altı sahâbîdendir. 1540 hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim 58 hadîsini ittifakla, 28 hadîsini Buhârî, 126 hadîsini Müslim münferiden rivâyet etmişlerdir. Râvîlerinin başında Said bin Minâ, Ebû Zübeyr, Ebû Süfyân, Talha bin Nâfi', Hasan-ı Basrî ve Muhammed bin Münkedir gelir. Yüz yıl kadar

(Devâmı 182.ci Sahifede)

(١٨٩) باب ما جاء فى صلاة الحاجة

189 — HÂCET NAMAZI HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٣٨٤ — حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سعيدٍ . ثنا أبو عاصمٍ العَبَّادَانِيُّ، عن فائدِ بْنِ عبدِ الرحمنِ، عن عبدِ اللهِ بْنِ أبي أوفى الأسلميِّ؛ قال: خرج علينا رسولُ اللهِ ﷺ فقال «من كانت له حاجةٌ إلى اللهِ، أو إلى أحدٍ من خلقِهِ، فليتوضأْ وليُصَلِّ ركعتين. ثم ليقلْ: لا إله إلا اللهُ الحليمُ الكريمُ . سبحانَ اللهِ ربِّ العرشِ العظيمِ . الحمدُ للهِ ربِّ العالمين . اللهمَّ! إني أسألُكَ موجباتِ رحمتِك، وعزائمَ مغفرتِك، والغنيمةَ من كلِّ برٍّ، والسلامةَ من كلِّ إثمٍ . أسألُكَ ألا تدعَ لي ذنباً إلا غفرتَه . ولا همّاً إلا فرَّجتَه، ولا حاجةً هي لك رضاً إلا قضيتَها لي . ثم يسألُ اللهَ من أمرِ الدنيا والآخرةِ ما شاءَ . فإنه يُقدَّرُ» .

هذا الحديث قد أخرجه الترمذيّ وقال: هذا حديث غريب، وفى إسناده مقال. لأن فائد بن عبد الرحمن يضعف فى الحديث. وفائد هو أبو الورقاء.

TERCEMESİ

1384) "... Abdullah bin Ebî Evfâ (176) el-Eslemî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yanımıza çıkıp gelerek buyurdu ki:**

«Her hangi bir kimsenin Allah katında bir hâceti veyâ Allah'ın mahlûkatından bir kimsenin yanında ihtiyacı olursa; abdest alıp iki rek'at namaz kılsın. Sonra şöyle duâ etsin: 'Halîm ve Kerîm olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Büyük arşın Rabbî olan Allah Teâlâ'yı tesbih ve tenzih ederim. Âlemlerin Rabbı olan Allah'a hamdolsun.

Câbir .... (Baştarafı 161.ci Sahifede) yaşamış olup, hicretin 78. yılı 94 yaşında vefat etmiştir. Medine'de en son vefat eden sahâbîdir.

Sahâbîler arasında Câbir bin Abdillah isminde iki zât daha vardır. Birisi Câbir bin Abdillah bin Rabâh, diğeri de Câbir bin Abdillah Râbisî'dir. (Hulâsa: 50 ve Tezkiretü'l-Huffaz: C. 1, Sah. 37)

(176) Hâl tercemesi 416 nolu hadiste geçmiştir.

Allah'ım! Şüphesiz ben Senin rahmetine vesîle olan sebepleri, mağfiretini gerektiren hasletleri, her hayrin ganîmetini ve her günahtan selâmette olmayı senden dilerim.

(Allah'ım!) **Her günahımı bağışlamanı, her kederimi gidermeni ve rızâna uygun her hâcetimi yerine getirmeni Senden isterim! Sonra dünya ve âhiretle ilgili dileğini Allah'tan iste. Çünkü şüphesiz O dilek takdir edilir.»"**

Not : Bu hadisi Tirmizi de tahriç ederek garib olduğunu söylemiştir. Hadisin isnadı söz götürür. Çünkü râvi Fâid bin Abdirrahman, hadiste zayıftır. Fâid, Ebü'l-Varkâ'dır.

İZAHI

Tirmizi bunu rivâyet etmiş, yalnız duânın sonundaki fıkrayı rivâyet etmemiştir. Bir de hâcet namazı kıldıktan sonra hadisteki duâya başlamadan önce kişinin Allah'a senâ ve Peygamberine salavât getirilmesi ilâvesi vardır.

Halîm : Suç işleyeni cezâlandırmakta acele etmeyen ve cezâyı geciktiren demektir.

Kerîm : Kulun istihkakı olmaksızın ve minnet etmeden ikram eden demektir.

«Rahmetine vesîle olan sebepler...» İbnü'l-Melîk'in dediğine göre ilâhî rahmete vesîle olan fiiller, sözler ve vasıflardır.

Tıybî ise; Hadîsteki **"Mucibât"** kelimesi, **"Mucîbe"**'nin çoğuludur. **"Mûcibe"** Sâhibini cennetlik eden kelimedir, demiştir.

Azâim : "Azîmet"in çoğuludur. Tıybî'nin dediğine göre azîmetlerden maksat, ilâhî mağfirete kavuşmayı pekiştiren amellerdir.

Birr : Aliyyü'l-Kârî tarafından tâat ve ibâdet olarak yorumlanmıştır.

Hadis, günahlardan mâsum olmayı dilemenin câizliğine delâlet eder. Bâzıları : Günahlardan mâsum olmak Peygamberlere ve meleklere mahsus olduğu için bunu istemek câiz değildir, demişler ise de bu söz reddedilmiştir. Çünkü Peygamberler ve meleklerin günahsız olmaları vâcibtir. Başkalarının günahsız olması câizdir. Câiz olan bir şeyi istemek câizdir. Şu var ki Peygamberlere karşı saygısızlık yapmamak için günahlardan mâsum olmayı değil, günahlardan korunmayı dilemek uygundur.

١٣٨٥ – حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورِ بْنِ يَسَارٍ . ثنا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْمَدَنِيِّ ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا ضَرِيرَ الْبَصَرِ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : ادْعُ اللَّهَ لِي أَنْ يُعَافِيَنِي . فَقَالَ « إِنْ شِئْتَ أَخَّرْتُ لَكَ وَهُوَ خَيْرٌ . وَإِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ » فَقَالَ : ادْعُهْ . فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ فَيُحْسِنَ وُضُوءَهُ . وَيُصَلِّيَ رَكْعَتَيْنِ . وَيَدْعُوَ بِهَذَا الدُّعَاءِ « اللَّهُمَّ ! إِنِّي أَسْأَلُكَ ، وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ . يَا مُحَمَّدُ ! إِنِّي قَدْ تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتُقْضَى . اللَّهُمَّ ! فَشَفِّعْهُ فِيَّ » .

قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ .

هذا الحديث قد رواه الترمذيّ في أبواب الأدعية ، في أحاديث شتى من باب الأدعية . وقال : هذا حديث حسن صحيح غريب ، لا نعرفه إلا من هذا الوجه ، من حديث أبي جعفر .

TERCEMESİ

1385) "... Osman bin Huneyf (177) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Gözü kör veyâ çok az gören bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Benim için Allah'a duâ et, bana âfiyet versin. (Gözümü sıhhata kavuştursun.) diye dilekte bulundu. Efendimiz:

«Dilersen bu hastalığın mükâfatını kendin için âhirete bırakırsın. Bu daha hayırlıdır. Ve eğer dilersen ben duâ ederim.» buyurdu.

Adam: Duâ et, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama güzelce abdest almasını, iki rek'at namaz kılmasını ve şu duâ ile duâ etmesini emretti:

«Allah'ım! Şüphesiz ben Senden isterim ve rahmet Peygamberi olan Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Sana yönelirim.

---

(177) Osman bin Huneyf bin Vâhib el-Ensârî el-Evsi, el-Medenî meşhur bir sahâbîdir. Halife Ömer (R.A.) zamanında Kûfe'ye arâzi ölçümü görevi ile gönderilmiş ve halife Ali (R.A.) zamanında Cemel vak'asından önce Basra Vâliliğine tâyin edilmiştir. Rivâyet ettiği hadisleri vardır. Râvileri Ubeydullah bin Abdillah bin Utbe ve Hâni' bin Muâviye es-Sadefî'dir. Muâviye (R.A.)'ın hilâfeti zamanında vefat etmiştir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa: 259)

Yâ Muhammed! (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bu ihtiyacımın yerine getirilmesi için Senin yardımınla Rabbime yöneldim. Allah'ım! Muhammed** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **benim hakkımda şefâatçı kıl.»**

Râvi Ebû İshak demiştir ki: Bu hadîs sahîhtir."

Not: Tirmizî bu hadisi duâlara âit bâblarda rivâyet ederek bunun hasen-sahih garib olduğunu ve yalnız râvi Ebû Ca'fer tarîki ile bildiklerini söylemiştir.

İ Z A H I

Tirmizî ve Nesâî de bunu rivâyet etmişlerdir. Tirmizî'nin rivâyetinde adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den duâ isteyince şöyle buyurulmuştur:

«Dilersen duâ ederim, dilersen sabredersin. Sabretmek senin için daha hayırlıdır.»

Tuhfe yazarı şöyle der: Duâ istiyen kişi yâ âmâ idi veyâ az görüyordu. Göz hastalığından şifâ bulması için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den duâ dilemiştir. Tıybî: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama:

«Dilersen duâ ederim» buyurmuş, adam da onun duâ etmesini istemiş, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), adamın duâ etmesini emretmiştir. Bana öyle geliyor ki; adamın duâ edilmesini sabretmeye tercih etmesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hoşuna gitmemiştir. Nitekim adamla konuşurken:

«Sabretmek senin için daha hayırlıdır» demiştir. Mamafih Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ona tavsiye ettiği duâda zât-ı Nebevisini şefâatçı kılması ve duânın kabulü yolunda zâtını vesîle kılması, yapılacak duâya Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iştirâk ettiği mânâsı anlaşılır, demiştir.

Duânın mânâsı: **Allah'ım! Ben dileğimi Senden isterim. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Muhammed** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Peygamber'i vâsıta kılarak Sana yönelirim. Ey Muhammed** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)! **Ben Allah katında şefâat etmeni dilerim. Tâ ki Senin şefâatınla ihtiyacım yerine getirilsin. Allah'ım! Peygamber'i benim hakkımda şefâatçı kıl.**

Nesâî'nin rivâyetinde, hadîsin sonunda şu ilâve vardır:

فَرَجَعَ وَقَدْ كَشَفَ اللهُ عَنْ بَصَرِهِ = **«Allah, o adamın gözünü açmış olduğu halde adam dönüp gitti.»**

El-Hâkim de bu hadîsi, Nesâî'deki ilâveyle birlikte rivâyet etmiştir. Taberânî de bunu rivâyet etmiş ve bu rivâyetin başında şu kıssayı anlatmıştır:

"Bir adam, bir iş için defalarca halife Osman bin Affân (Radıyallâhü anh)'ın **yanına gidip gelmiş, buna rağmen işi görülmemişti. Adam bir gün Osman bin Huneyf** (Radıyallâhü anh)'e **rastlamış ve derdini dökmüştür. Osman bin Huneyf** (Radıyallâhü anh) **Ona: İbriki getir, abdest al sonra câmiye gidip orada iki rek'at namaz kıldıktan sonra şöyle duâ et:** (Hadîsimizdeki duâyı zikretmiş) **Bu duâyı yaptığın zaman işini dile getir. Sonra bana uğra ki, ben de seninle geleyim, demiş. Adam da gidip Onun dediklerini yapmış, sonra halîfenin kapısına varmış. Kapıcı hemen gelip elinden tutarak halîfe'nin yanına çağırmış. Halîfe onu yanına ve minder üzerine oturtmuş ve:**

Hacetin nedir? diye sormuş. Adam da işini söylemiş. Halîfe derhal onun dileğini yerine getirmiş, sonra ona:

Bu saate kadar ihtiyacını niye bana anlatmadın? Ne işin olursa bize gel, demiş. Adam halîfe'nin yanından çıktıktan sonra Osman bin Huneyf (Radıyallâhü anh)'**a rastalmış ona duâ etmiş ve:**

Seninle görüşünceye kadar işim olmuyordu demiştir. Osman bin Huneyf (Radıyallâhü anh)**da:**

Vallahi senin işin hakkında ben halîfe ile konuşmadım. Lâkin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i gördüm. Âmâ bir adam O'na gelerek gözünden şikâyet etti..."**

Taberânî bu hadîsi zikrettikten sonra sahîh olduğunu söylemiştir.

İbn-i Teymiye **"Ettevessül Vel Vesîle"** adlı risalesinde de bu hadîsi zikrettikten sonra aynen şunları şöyler: Bu hadîsi Beyhakî ve başkaları, **"Nübüvvet'in delilleri"** bahsinde rivâyet etmişlerdir.

«Tuhfe» yazarı yukardaki bilgileri verdikten sonra şöyle der: Eş-Şeyh Abdü'l-Ğânî, **Miftâhü'l-Hane** adlı kitâbında şöyle demiştir: Üstadımız es-Sindî kendi risâlesinde şöyle der:

Bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Ondan şefâat dilemenin ve Onu vâsıta kılmanın câizliğine delâlet eder: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtından sonra da Ondan şefâat dilemek ve Onu vâsıta kılmak câizdir. Çünkü T a b e r â n î, **el-Kebîr**'de O s m a n b i n H u n e y f (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre bir adam bir ihtiyaç için defalarca halîfe O s m a n b i n A f f â n (Radıyallâhü anh)'a gidip gelmiş... ve mezkûr hadisi zikretmiştir.

Ş e y h A b d ü ' l - Ğ a n î daha sonra şöyle der: Mezkûr üstadımız bu konuda tafsilâtlı bir risâle yazmıştır. İsteyen oraya mürâcaat etsin.

Ş e v k â n î de **Tuhfetü'z-Zâkirîn**'de: Her şeyi veren ve vermeyen, dilediği olan dilemediği olmayanın Allah Teâlâ olduğuna îtikad etmek kaydıyla Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i kendisiyle Allah arasında vâsıta kılmanın câizliğine bu hadîs delâlet eder. Peygamberlerle tevessül etmek için O s m a n b i n H u n e y f (Radıyallâhü anh)'ın hadisi bir örnektir. Sâlihlerle tevessül etmeye gelince; Sahih hadisle sâbit olmuştur ki kuraklık dolayısıyla sahâbîler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası A b b â s (Radıyallâhü anh)'a tevessül ederek yağmur duâsını yapmışlar. Yâni duâ ederlerken:

"**Yâ Rabb! Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in amcası Abbâs** (Radıyallâhü anh)'**ın hatırı için bize yağmur ihsan eyle**", demişlerdir.

B u h â r i ' de ve diğer hadîs kitablarında rivâyet edildiği gibi Ö m e r b i n e l - H a t t â b (Radıyallâhü anh) yağmur duâsını yaparken şöyle demiştir:

"**Allah'ım! Başımıza kuraklık geldiği zaman biz Nebîmize tevessül ederdik. Sen bize yağmur verirdin. Biz Peygamberimizin amcasıyla sana tevessül ediyoruz bize yağmur ver!**" Bu duâdan sonra Allah yağmur vermişti. H a z r e t - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) böyle duâ ederken hiç bir sahâbî buna karşı çıkmamıştı. Böylece bu konuda sahâbîlerin icmâı oluşmuştu. Geniş bilgi için T i r m i z î ' nin **'Duâlar bâblarından müteferrik hadîsler bölümü'**nde rivâyet edilen bu hadîsin şerhine âit **Tuhfetü'l-Ahvezî** yazarının verdiği bilgiye mürâcaat edilebilir.

(١٩٠) بَاب مَا جَاءَ فِي صَلَاةِ التَّسْبِيحِ

190 — TESBİH NAMAZI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٣٨٦ — حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، أَبُو عِيسَى الْمَسْرُوقِيُّ. ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ. ثنا مُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ. حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ، مَوْلَى أَبِي بَكْرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلْعَبَّاسِ «يَا عَمِّ! أَلَا أَحْبُوكَ، أَلَا أَنْفَعُكَ، أَلَا أَصِلُكَ» قَالَ: بَلَى. يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ «فَصَلِّ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ. تَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ. فَإِذَا انْقَضَتِ الْقِرَاءَةُ فَقُلْ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ، خَمْسَ عَشْرَةَ مَرَّةً قَبْلَ أَنْ تَرْكَعَ. ثُمَّ ارْكَعْ فَقُلْهَا عَشْرًا. ثُمَّ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَقُلْهَا عَشْرًا. ثُمَّ اسْجُدْ فَقُلْهَا عَشْرًا. ثُمَّ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَقُلْهَا عَشْرًا. ثُمَّ اسْجُدْ فَقُلْهَا عَشْرًا. ثُمَّ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَقُلْهَا عَشْرًا قَبْلَ أَنْ تَقُومَ. فَتِلْكَ خَمْسٌ وَسَبْعُونَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ. وَهِيَ ثَلَاثُمِائَةٍ فِي أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ. فَلَوْ كَانَتْ ذُنُوبُكَ مِثْلَ رَمْلِ عَالِجٍ، غَفَرَهَا اللَّهُ لَكَ» قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ يَقُولُهَا فِي يَوْمٍ؟ قَالَ «قُلْهَا فِي جُمُعَةٍ. فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقُلْهَا فِي شَهْرٍ» حَتَّى قَالَ «فَقُلْهَا فِي سَنَةٍ».

قال السنديّ: ثم الحديث قد تكلم فيه الحفّاظ. والصحيح أنه حديث ثابت ينبغى للناس العمل به. وقد بسط الناس فى ذلك. وذكرت أنا طرفاً منه فى حاشية أبى داود، وحاشية الأذكار للنووىّ.

TERCEMESİ

1386) "... Ebû Râfi' *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* Abbâs *(Radıyallâhü anh)*'a şöyle buyurmuştur :

— **«Ey Amcam! Sana bir hediye vermiyeyim mi? Sana yararlı olmıyayım mı? Sana karşı üzerime düşeni yapmıyayım mı?»** **Abbâs** (Radıyallâhü anh) :

— **Buyur yâ Resûlallah! dedi. Efendimiz :**

— «Dört rek'at (nâfile) namaz kıl. Her rek'atta Fâtiha'yı ve bir sûre oku. Kırâat bitince rükûa gitmeden önce onbeş defa;

سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلهِ وَلاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ Sübhanallahi velhamdülillâhi ve lâilâhe illâllahü vallahü ekber, deyiver. Sonra rükû et (Rükû tesbihinden sonra) bunu on defa söyle. Sonra (rükûdan) başını kaldır. Doğrulunca bunu on defa söyle. Sonra secde et. (Secdedeki tesbihten) sonra bunu on defa söyle. Sonra (başını) secdeden kaldır. (Bu oturuş tesbihinden sonra) da on defa söyle. Sonra secde et. (Yine ondaki tesbihten) sonra bunu on defa oku. Sonra başını kaldır ve ayağa kalkmadan önce (oturduğun yerde) bunu on defa söyle. İşte her rek'atta yetmiş beş defa olmuş olur. Bu zikir, dört rek'atte üçyüz defadır. Eğer artık günahların kum yığınları misli olmuş olsa Allah senin için onları bağışlar.» buyurdu. Abbâs (Radıyallâhü anh) :

— Bir kimsenin gücü bunu bir günde söylemeye yetmezse? diye sordu. Efendimiz :

— «Bunu bir Cuma'da (bir haftada) söyle. Eğer (Bir haftada) yapmaya gücün yetmezse bunu bir ayda söyle» buyurdu. Ve nihâyet :

— «Bunu bir yılda söyle» buyurdu."

Not : Sindî : Bu hadis hakkında hadîs hâfızları konuşmuştur. Sıhhatli olan söz bu hadîsin sabit olup halkın bununla amel etmesinin uygunluğudur. Âlimler bu husûsta geniş bilgi vermişlerdir. Ben bunun bir parçasını yazdığım Sünen-i Ebû Dâvûd hâşiyesinde ve Nevevî'nin el-Ezkâr adlı kitabının hâşiyesinde zikretmişimdir, demiştir.

١٣٨٧ – حَدَّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ بِشْرِ بْنِ الْحَكَمِ النَّيْسَابُورِيُّ . ثنا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ . ثنا الْحَكَمُ بْنُ أَبَانٍ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ « يَا عَبَّاسُ ! يَا عَمَّاهُ ! أَلاَ أُعْطِيكَ ، أَلاَ أَمْنَحُكَ ، أَلاَ أَحْبُوكَ ، أَلاَ أَفْعَلُ لَكَ عَشْرَ خِصَالٍ . إِذَا أَنْتَ فَعَلْتَ ذٰلِكَ غَفَرَ اللهُ لَكَ ذَنْبَكَ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ ، وَقَدِيمَهُ وَحَدِيثَهُ ، وَخَطَأَهُ وَعَمْدَهُ ، وَصَغِيرَهُ وَكَبِيرَهُ ، وَسِرَّهُ وَعَلاَنِيَتَهُ . عَشْرُ خِصَالٍ : أَنْ تُصَلِّيَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ . تَقْرَأُ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ . فَإِذَا فَرَغْتَ مِنَ الْقِرَاءَةِ فِي أَوَّلِ رَكْعَةٍ قُلْتَ وَأَنْتَ قَائِمٌ : سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلهِ وَلاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ

وَاللّٰهُ أَكْبَرُ . خَمْسَ عَشْرَةَ مَرَّةً . ثُمَّ تَرْكَعُ فَتَقُولُ ، وَأَنْتَ رَاكِعٌ عَشْرًا . ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَكَ مِنَ الرُّكُوعِ فَتَقُولُهَا عَشْرًا . ثُمَّ تَهْوِي سَاجِدًا فَتَقُولُهَا وَأَنْتَ سَاجِدٌ عَشْرًا . ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَكَ مِنَ السُّجُودِ فَتَقُولُهَا عَشْرًا . ثُمَّ تَسْجُدُ فَتَقُولُهَا عَشْرًا . ثُمَّ تَرْفَعُ رَأْسَكَ مِنَ السُّجُودِ فَتَقُولُهَا عَشْرًا . فَذٰلِكَ خَمْسَةٌ وَسَبْعُونَ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ . تَفْعَلُ فِي أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ . إِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تُصَلِّيَهَا فِي كُلِّ يَوْمٍ مَرَّةً فَافْعَلْ . فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَفِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّةً . فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي كُلِّ شَهْرٍ مَرَّةً . فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَفِي عُمُرِكَ مَرَّةً » .

TERCEMESİ

1387) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* Abbâs bin Abdi'l-Muttalib *(Radıyallâhü anh)*'a şöyle buyurmuştur:

«Ey Abbâs! Ey Amcam! On haslet (on çeşit günahın keffaretin)i sana vermiyeyim mi? Sana ikram etmiyeyim mi? Sana bildirmiyeyim mi? Sen onu (o keffareti) işlediğin zaman Cenab-ı Allah senin için günahını bağışlar. Günahının evvelini, âhirini, eskisini, yenisini, hatâsını, kasıtlısını, küçüğünü, büyüğünü, gizlisini, açığını. (Bu günahlar) on haslet (çeşit)tir. (Bu on hasletin keffareti) dört rek'at namaz kılmandır. Her rek'atte Fâtiha ve bir sûre okursun. İlk rek'atte kırâatı bitirince sen henüz ayakta iken onbeş defa;

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ أَكْبَرُ zikrini okursun. Sonra rükû edersin. Sen rükû' hâlinde iken (bunu) on defa söylersin. Sonra rükû'dan başını kaldırırsın. Bunu on defa söylersin. Sonra secde için eğilirsin. Secde hâlinde iken bunu on defa söylersin. Sonra secdeden başını kaldırırsın. Bunu on defa söylersin. Sonra secde edersin, bunu on defa söylersin. Sonra başını secdeden kaldırırsın ve bunu on defa söylersin. İşte bunların toplamı her rek'atte yetmiş beş defadır. (Bunu) dört rek'atte yaparsın. Eğer her gün bir defa bu namazı kılmaya gücün yeterse yap. Eğer gücün yetmezse her Cuma'da (her haftada) bir defa yap. Eğer bunu yapamazsan her ayda bir defa yap. Eğer bunu da yapamazsan ömründe bir defa yap.»"

İZAHI

Ebû Dâvûd, Beyhakî, İbn-i Huzeyme, Taberânî, Hâkim, İbn-i Hibbân ve Tirmizî de

bunu rivâyet etmişlerdir. Bâzıları bu hadîsi İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'dan, bâzıları da E b û R a f i ' (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. Meselâ T i r m i z î, E b û R â f i ' (Radıyallâhü anh)'den, E b û D â v û d ise İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin baş kısmındaki **"Elâ"** kelimesi bundan sonra söylenecek söze dikkati çekmek için kullanılan uyarma edatıdır. İstifham ve olumsuzluk edatlarından mürekkeb olabilir. Bu edatın yanında gelen **"Uutîke, Emnehuke, Ahbûke"** fiilleri aynı mânâyı ifâde ederler. Te'kid için mükerrer gelmişlerdir.

Hadîsteki «... on haslet...»ten maksad, on çeşit günahtır ki, bunlar hadîste sıralanmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) A b b â s (Radıyallâhü anh)'a bu günahları değil, bunlara kefâret olacak tesbih namazını öğretmek ve bir hediye olarak vermek istemiştir. Bu mânânın tamamlanması için on hasletin başında bir muzaf takdir edilir. Bunun aslı; مُكَفِّرُ عَشْرِ خِصَالٍ 'dir. Hadîsteki **"Zâlike"** ism-i işâreti, takdir edilen, **"Mükeffir"** kelimesine işârettir.

«Allah senin için günahını mağfiret eder.» cümlesi iki şekilde yorumlanabilir: Yâni Allah senin günahını meleklerden gizler ve dolayısıyla melekler onu yazamazlar. Yâhut günahın yazıldıktan sonra Allah onu siler.

Hadîste sıralanan on çeşit günahın hepsi birdir. Bâzı bakımlardan dolayı çeşitlenmiş olur.

Hadîste hatâ olarak işlenen kusur günah sayılmıştır. Halbuki T a b e r â n î ' nin S e v b â n (Radıyallâhü anh)'dan ve Müellif'in E b û Z e r r (Radıyalâhü anh)'den, H â k i m ' in İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'dan merfu' olarak rivâyet ettikleri hadîslere göre müslümanların unutarak veyâ zorlanarak, yâhut hatâ olarak işledikleri günahlar bağışlanmaya tâbidir. Bu durumda neden bu hadîste hatâ da günah cümlesinden sayılmıştır? diye bir soru hatıra gelebilir. Buna cevâben denilir ki; Günahtan maksad, cezâyı gerektirmese dahi, sevâbı noksan eden şeydir. Şöyle de denilebilir: Maksat, hatâ olarak işlenen kusur dolayısıyla doğan zararların bağışlanmasıdır. Zararların bağışlanması ise karşı tarafı razı etmekle gerçekleşebilir. Cenab-ı Allah dilerse hatâ işleyen ve dolayısıyla başkasının zarara uğramasına sebebiyet vereni bağışlar ve zarara uğrayan tarafı, hazînesinden yapacağı ikramla memnun eder.

Hadîsteki hasletten maksat, onar defa okunan mezkûr zikir olabilir. Ayakta onbeş defa okunuyor ise de rüku', i'tidal, secdeler, iki secde arası ve secdelerden sonraki hallerde onar defa okunduğu için buna on haslet denilmiş olabilir.

Tesbih namazında **Fâtiha**'dan sonra her hangi bir sûre okunabilir. Bâzıları: Dört rek'atte **Zilzâl, Âdiyât, Asr** ve **İhlâs** sûreleri okunmalıdır. Bâzen de **Tekâsür, Asr, Kâfirûn** ve **İhlâs** sûreleri okunmalıdır, demişlerdir. Başka sûrelerin okunmasını tercih edenler de vardır.

Bu bâbta rivâyet edilen iki hadîse göre ayaktaki tesbih, kıraattan önce değil sonradır. Fıkıhçıların cumhurunun kavli de budur. Tirmizî'nin Ebû Veheb'den rivâyet ettiğine göre kendisi Abdullah bin el-Mübârek'e tesbih namazının keyfiyetini sormuş, İbnü'l-Mübârek de özetle şöyle târif etmiştir: 'İftitah tekbirinden sonra **Sübhâneke** duâsını okursun. Sonra onbeş defa Sübhanellahi... tesbihini okursun. Sonra Euzü ve besmeleyi çekerek **Fâtiha** ve bir sûreyi okursun. Sonra on defa Sübhânellahi... duâsını okursun. Sonra rükûa gidersin ve on defa okursun...'

Hulâsa İbnü'l-Mübârek'in rivâyetine göre kırâattan önce onbeş ve kırâattan sonra on defa tesbîh okunur. Rüku', i'tidâl, secdeler ve secdeler arasında da onar defa okunur. İkinci secdeden sonra okunmaz. Toplam yetmişbeş olur.

El-Mirkât sâhibi Sübkî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: İbnü'l-Mübârek'in yüceliği, ona muhâlefet etmeye mânidir. Ama ben, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsindeki usûle göre tesbîh namazını kılmayı severim. İkinci secdeden sonra on defa tesbîh okumakla secde ile kıyâmın arasına fâsıla vermek engel teşkil etmez. Çünkü tesbih namazında istirahat oturuşu meşrûdur. İbâdete düşkün mü'min, bir defa İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsiyle, diğer bir defa İbnü'l-Mübârek'in hadisiyle amel etmelidir.

El-Münzirî de: Râvilerin cumhuru İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) ve Ebû Râfi' (Radıyallâhü anh)'in hadîslerindeki târif üzerinde ittifak etmişlerdir. Bununla amel etmek evlâdır. Çünkü İbnü'l-Mübârek'in rivâyetinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ulaşması sâbit değildir, demiştir.

Bu tesbihler, rüku', i'tidâl, secde ve secdeler arasındaki oturuşta okunması müstehab olan tesbih ve benzerî zikirlerden sonra okunur.

Tesbih namazını kılan kişi bir yerde sehvedip tesbîhleri eksik yapar da diğer bir rükûnde hatırlarsa, hatırladığı yerde eksiğini tamamlar. Tesbîh namazında sehiv secdesini gerektiren bir hâl zuhur ederse yapacağı sehiv secdesinde bu tesbihleri tekrarlamaz. Sâir zamanlarda okunması müstehab olan tesbihi okumakla yetinir.

Tesbih namazına âit hadîs sahîhtir, sâbittir, bununla amel etmek uygundur. İbn-i Huzeyme, Hâkim ve Askalânî'nin dâhil bulunduğu bir cemâat, hadîsin hasen olduğunu söylemişlerdir. İbnü'l-Cevzî bunu mevzu' hadîsler arasında zikretmekle iyi etmemiştir. Askalânî Onu tenkid etmiştir. Dârekutnî de: Nâfile namazların fazîleti hakkında vârid olan hadîslerin en sahîhi tesbîh namazının fazîletine âit hadîstir. İbnü'l-Mübârek de tesbih namazı: Matlubtur, her zaman îtiyâd edinilmesi ve ondan gâfil olunmaması müstehabtır, demiştir.

İbn-i Abbâs, İbn-i Amr bin el-As, Ebû Râfi', Fadl bin Abbâs, Abbâs, İbn-i Ömer, Ali bin Ebî Tâlib, kardeşi Ca'fer ve Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhüm) gibi bir çok sahâbî tesbîh namazını Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet etmişlerdir.

(١٩١) باب ما جاء في ليلة النصف من شعبان

191 — ŞABAN AYININ ONBEŞİNCİ GECESİ HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٣٨٨ — حدّثنا الحسن بن علي الخلّال. ثنا عبد الرزّاق. أنبأنا ابن أبي سبرة، عن إبراهيم بن محمّد، عن معاوية بن عبد الله بن جعفر، عن أبيه، عن علي بن أبي طالب؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إذا كانت ليلة النصف من شعبان، فقوموا ليلها وصوموا نهارها. فإنّ الله ينزل فيها لغروب الشمس إلى سماء الدنيا. فيقول: ألا من مستغفر لي فأغفر له! ألا مسترزق فأرزقه! ألا مبتلى فأعافيه! ألا كذا ألا كذا، حتّى يطلع الفجر».

في الزوائد: إسناده ضعيف، لضعف ابن أبي سبرة، واسمه أبو بكر بن عبد الله بن محمد بن أبي سبرة. قال فيه أحمد بن حنبل وابن معين: يضع الحديث.

TERCEMESİ

1388) "... Ali bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şaban ayının onbeşinci gecesi olduğu zaman, gecesinde ibâdete kalkın. Ve o gecenin gündüzünü (onbeşinci günü) **oruç tutunuz. Çünkü o gece güneş batınca Allah Teâlâ** (keyfiyeti bizce meçhul bir halde) **dünyaya en yakın göğe inerek** (o andan) **fecir oluncaya kadar: Benden mağfiret dileyen yok mu? ona mağfiret edeyim. Benden rızık isteyen yok mu? onu rızıklandırayım** (bir belâ ile) **mübtelâ olan yok mu? ona âfiyet vereyim** (belâdan kurtarayım.) **Şöyle olan yok mu? böyle olan yok mu? buyurur.»**"

Not: Zevâid'de şöyle denmiştir: İsnâdı zayıftır. Çünkü râvi İbn-i Ebî Sebre zayıtfır. Adı Ebû Bekir bin Abdillah bin Muhammed bin Ebî Besre'dir. Ahmed bin Hanbel ve İbn-i Mûin: O, mevzû hadis rivâyet eder, demişlerdir.

١٣٨٩ — حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِاللهِ الْخُزَاعِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِالْمَلِكِ، أَبُو بَكْرٍ. قَالَا:
ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. أَنْبَأَنَا حَجَّاجٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ؛
قَالَتْ: فَقَدْتُ النَّبِيَّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ. فَخَرَجْتُ أَطْلُبُهُ. فَإِذَا هُوَ بِالْبَقِيعِ، رَافِعٌ رَأْسَهُ
إِلَى السَّمَاءِ. فَقَالَ «يَا عَائِشَةُ! أَكُنْتِ تَخَافِينَ أَنْ يَحِيفَ اللهُ عَلَيْكِ وَرَسُولُهُ؟» قَالَتْ،
قَدْ قُلْتُ: وَمَا بِي ذٰلِكَ. وَلٰكِنِّي ظَنَنْتُ أَنَّكَ أَتَيْتَ بَعْضَ نِسَائِكَ. فَقَالَ «إِنَّ اللهَ تَعَالَى
يَنْزِلُ لَيْلَةَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيَغْفِرُ لِأَكْثَرَ مِنْ عَدَدِ شَعَرِ غَنَمِ كَلْبٍ».

TERCEMESİ

1389) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in bir gece** (Şa'ban'ın onbeşinci gecesi) **odamdan ayrıldığının farkına vardım. Hemen Onu aramaya çıktım. Baktım ki Bakiyy'dedir. Başını semâya kaldırmıştır. Bana:**

«Yâ Âişe! Allah ve Resûlünün sana zulüm etmelerinden mi korkmuş idin?» buyurdu.

Âişe (Radıyallâhü anhâ) **demiştir ki: Bende bu** (korku ve kötü zan) **yoktur. Lâkin senin bâzı hanımlarının yanına gittiğini zan ettim, dedi. Bunun üzerine O buyurdu ki:**

«Şüphesiz Allah Teâlâ Şa'ban ayının onbeşinci gecesi dünyaya en yakın olan semâya (keyfiyeti bizce meçhul bir şekilde) **iner. Ve** (Benî) **Kelb kabîlesinin koyunlarının kılları sayısından daha çok günahları** (veyâ günah sâhiplerini) **bağışlar.»**"

İ Z A H I

A l î (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Â i ş e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini T i r m i z î ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîslerde geçen **«Allah Teâlâ en yakın olan semâya iner.»** cümlesindeki inişle ilgili gerekli bilgi 1366 nolu E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine âit îzahta geçti.

Ş a ' b a n ayının onbeşinci gecesine "Berâat gecesi" denilir. Bu gecenin ibâdetle geçirilmesinin fazîleti bu hadîslerden anlaşılıyor.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımları yanında nöbetleşe yattığı bilinmektedir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ya âit bir gece; ki Ş a ' b a n ayının onbeşinci gecesi olduğu hadîsten anlaşılıyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem) odadan ayrılarak B â k î ü ' l - G a r k a d (178) adlı semte giderek orada ibâdet ve duâ ile vaktini meşgul etmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) odasında bulamayınca başka hanımlarının yanına gittiğini zanetmiştir. Ancak bu gidişin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e mübah olduğu kanısında olduğundan dolayı, bu zan kötü bir zan ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i zulüm etmekle ithamı gerektirmez. Yâni Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in başka hanımlarına gitmesinin bir zulüm ve haksızlık olduğu kanaatinde değildi. Bu sebeple Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) tahmin ve zannının, kötü zan olduğunu sanmıyordu. Onun için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verdiği cevapta Allah ve Resûlünün zulüm etmelerinden korkusu olmadığını ifâde etmek istemiş ve mübah olarak başka hanımlarına gitme zannını taşıdığını söylemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e isnad edilecek haksızlığın Allah'a da isnad edilmiş sayıldığı hadîsten anlaşılıyor. Çünkü Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'ın izni olmadıkça bir şey yapamaz.

---

(178) Bu semt Medine şehrinin kenarında bir semt'tir. Burada Garkad ağacı bulunduğu için bu ismi almıştır. Peygamber (S.A.V.)'in zamanından bugüne kadar bu semt mezarlık olarak kullanılagelmiştir.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Kemâl-i aklıyla en güzel cevabı vermiştir. Çünkü beslediği zannı gizlemiş olsaydı, hâşâ Ondan yalan söylemiş olacaktı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sorusuna; Evet! diye cevap verseydi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e haksızlık isnad etmiş olacaktı. Fakat öyle yapmayıp ayrıntılı cevap vermiştir. Kıskançlığını belirtmiş olmakla beraber, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in başka hanımlarının yanına gitmesinin Allah tarafından mübah kılındığı kanısını açıklamıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin nöbetinde başka hanımlarının yanına gitmesinin haksızlık olduğunu ve bu haksızlığı yapmadığını bildirmiştir.

Koyunculukla meşhur olan B e n î K e l b kabîlesinin koyunlarının kıl sayısından daha çok günahların bağışlandığı veyâ kıl sayısı kadar günahkâr insanların bağışlandığı bildirilmiştir. Tuhfe yazarının e l - E b h e r î ' den naklen beyan ettiği yoruma göre maksat, mezkûr koyunların üzerindeki kıllar sayısından daha çok günahların o gece bağışlanmasıdır. Kıllar kadar günahkâr insanların bağışlanması değildir. A l i y y ü - l ' K a a r i ' nin dediğine göre B e y h a k i de böyle rivâyet etmiştir.

El-Mirkât'ta beyân edildiğine göre râvi R e z i n bu hadîsin bitiminde:

مِنِ اسْتَحَقَّ النَّارَ = «Cehennem ateşine müstahak olanlardan» ilâvesini rivâyet etmiştir. Bu rivâyete göre ise kastedilen mânâ, anılan koyunların kıllarından daha çok cehennemlik olan mü'minlerin bağışlanmasıdır.

١٣٩٠ – حدّثنا رَاشِدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ رَاشِدٍ الرَّمْلِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ ، عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ أَيْمَنَ ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَرْزَبٍ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛ قَالَ « إِنَّ اللهَ لَيَطَّلِعُ فِي لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ . فَيَغْفِرُ لِجَمِيعِ خَلْقِهِ . إِلَّا لِمُشْرِكٍ أَوْ مُشَاحِنٍ » .

حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ . ثنا أَبُو الْأَسْوَدِ ، النَّضْرُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ . ثنا ابْنُ لَهِيعَةَ ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ سُلَيْمٍ ، عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَهُ .

في الزوائد : إسناده ضعيف لضعف عبد الله بن لهيعة وتدليس الوليد بن مسلم .

قال السندي : ابن عرزب لم يلق أبا موسى . قاله المنذري ، كذا بخطه .

TERCEMESİ

1390) "... Ebû Mûsa el-Eş'ârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Şüphesiz Allah Teâlâ Şa'ban ayının onbeşinci gecesi (kullarına rahmetle) bakar ve herkese mağfiret eder. Yalnız Ona şirk koşana veyâ müşahine mağfiret etmez.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Senedi zayıftır, çünkü râvi Abdullah bin Lâhia zayıftır. El-Velid bin Müslim de tedlisçidir. Sindi de : İbn-i Arzab Ebû Mûsa ile görüşmemiştir. El-Münziri, kendi rızasıyla bu durumu bildirmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsi müellif iki senedle rivâyet etmiştir. Ancak notta zayıflığı belirtilen İbn-i Lahia her iki senedde de mevcuttur.

Taberânî ve İbn-i Hibbân, bu hadîsin benzerini Muâz bin Cebel (Radıyallâhü anh)'den ve Bezzâr ile Beyhakî, Ebû Bekr-i Sıddîk (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet etmişlerdir.

Hadîsteki : "**Müşâhin**" kelimesi, çeşitli mânâlarda yorumlanmıştır. **Nihâye**'de : Müşâhin, düşmanlık eden, kin ve husûmet besliyendir, denilmiştir. Sindî'nin beyânına göre Evzâî : Müşâhin'den maksad, İslâm cemâatından ayrılan bid'at sâhibidir, demiştir.

Tıybî : Müşâhin kelimesiyle müslümanlar arasında düşmanlık, kin ve husûmetin sokulmasının zem edilmesi kastedilmiş olabilir. Din için başkalarından nefret duymak, onlara buğz etmek meşrûdur. Bencillik yaparak kin ve husûmet beslemek ise kötüdür, demiştir.

Şa'ban ayının onbeşinci gecesinin faziletine âit başka hadîsler de rivâyet edilmiştir. **Tuhfe** yazarı, bunları senedleriyle beraber rivâyet etmiştir. Bu konuda vârid olan hadislerin senedleri, genellikle zayıf olmakla beraber, bunların toplamı, bu gecenin fazîletinin bir aslı olduğuna delâlet eder. Bu geçeyi kısmen de olsa çeşitli ibâdet, zikir ve duâ ile geçirmekte behemehal fayda vardır.

Ş a ' b a n ayının çoğunun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından oruçla geçirildiği vârid olmuştur. Hattâ bâzen tamamının oruçla geçirildiği rivâyeti vardır. Bu sebeple Ş a ' b a n ' ın onbeşinci gününün oruçla geçirilmesine âit A l î (Radıyallâhü anh)'in hadîsi zayıf ise de bununla amel etmekte bir mahzur yoktur.

(١٩٢) باب ما جاء في الصلاة والسجدة عند الشكر

192 —ŞÜKÜR NAMAZI VE SECDESİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٣٩١ — حدثنا أبو بشر، بكر بن خلف. ثنا سلمة بن رجاء. حدثتني شعثاء، عن عبد الله بن أبي أوفى؛ أن رسول الله ﷺ صلى، يوم بشر برأس أبي جهل، ركعتين.

في الزوائد: في إسناده شعثاء، ولم أر من تكلم فيها لا بجرح ولا بتوثيق. وسلمة بن رجاء، ليّنه ابن معين. وقال ابن عديّ: حدث بأحاديث لا يتابع عليها. وقال النسائيّ: ضعيف. وقال الدارقطنيّ: ينفرد عن الثقات بأحاديث. وقال أبو زرعة: صدوق. وقال أبو حاتم: ما بأحاديثه بأس. وذكره ابن حبان في الثقات.

T E R C E M E S İ

1391) "... Abdullah bin Ebî Evfâ *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ebû Cehil'in başı**(nın kesilmesi) **ile müjdelendiği gün iki rek'at** (şükür olarak) **namaz kıldı."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki Şa'sâ'nın aleyhinde veyâ lehinde konuşanı görmedim, diğer râvi Seleme bin Recâ ise; İbn-i Muin onu gevşek görmüş, İbn-i Adiyy : O, Mütaba ile te'yid edilmeyen hadisler rivâyet etmiş, demiştir. Nesâi onu zayıf görmüştür. Dârekutnî : O sıkâlardan ayrılarak münferiden bâzı hadisler rivâyet etmiş, demiştir. Ebû Zür'a ise : O, çok sâdıktır, demiş; Ebû Hâtim : Onun hadislerinde beis yok demiştir. İbn-i Hibbân da onu sıkâlardan saymıştır.

١٣٩٢ — حدثنا يحيى بن عثمان بن صالح المصري. أنا أبي. أنا ابن لهيعة، عن يزيد بن أبي حبيب، عن عمرو بن الوليد بن عبدة السهمي، عن أنس بن مالك؛ أن النبي ﷺ بشر بحاجة، فخر ساجدا.

في الزوائد: في إسناده ابن لهيعة، وهو ضعيف.

TERCEMESİ

1392) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük bir ihtiyacın görüldüğü ile müjdelendi. Bunun üzerine hemen secdeye kapandı."

Not: Bunun isnâdında zayıf olan İbn-i Lahia'nın bulunduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

١٣٩٣ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا عَبْدُ الرَّزَّاقِ ، عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : لَمَّا تَابَ اللهُ عَلَيْهِ خَرَّ سَاجِدًا .

في الزوائد : هذا الحديث موقوف ولكنه صحيح الإسناد ورجاله ثقات. وقد روى عن أبي بكر وعلىّ نحو هذا .

TERCEMESİ

1393) "... Ka'b bin Mâlik (179) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Allah Teâlâ Onun tevbesini kabul edince (şükür olarak) secdeye kapandı."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadis mevkuftur. Lâkin isnadı sahih ve ricâlı sıkâ zâtlardır. Ebû Bekir (R.A.) ve Alî (R.A.)'dan da bunun misli rivâyet edilmiştir.

١٣٩٤ — حدثنا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْخُزَاعِيُّ ، وَأَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السُّلَمِيُّ . قَالَا : ثنا أَبُو عَاصِمٍ ، عَنْ بَكَّارِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا أَتَاهُ أَمْرٌ يَسُرُّهُ أَوْ يُسَرُّ بِهِ ، خَرَّ سَاجِدًا ، شُكْرًا لِلّٰهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى .

TERCEMESİ

1394) "... Ebû Bekrete *(Radıyallâhü anh)*'dan Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **kendisini sevindiren veyâ onunla sevindiği önemli bir şey Ona gelince Allah Tebâreke ve Teâlâ'ya şükür olarak secdeye kapanırdı."**

---

(179) Ka'b (R.A.)'ın hâl tercemesi ve tevbesi ile ilgili özlü bilgi 1082 sayılı hadisin izahı bahsinde geçmiştir.

İ Z A H I

A b d u l l a h b i n E b i E v f â (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir.

Müslümanlara çok eziyet etmekle meşhur olan azgın M e k k e müşriklerinin ileri gelenlerinden sayılan E b û C e h i l, B e d i r savaşında katledilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in İslâm'a çok zarar veren bu kâfirin öldürülmesi üzerine iki rek'at şükür namazı kıldığı bu hadîste bildirilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şükür namazı kılmış olması, şükür secdesinin meşrûluğuna mânî değildir. Çünkü şükür secdesinin meşrûluğu, bundan sonra gelen hadîslerin zâhirinden anlaşılıyor.

E n e s b i n M â l i k (Radıyallâhü anh)'in hadîsi de Zevâid türündendir. Bu hadisteki "**Hâcet**" kelimesi ile görülmesi gerekli büyük bir ihtiyaç kastedilmiştir. Ehlinin ma'lumu olduğu üzere bu kelimedeki nekirelik, ta'zîm içindir. Çünkü hergün sayısız ihtiyaç görülür. Her ihtiyacın görülmesi dolayısıyla şükür secdesinin yetiştirilemiyeceği ma'lumdur.

K a ' b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de Zevâid türündendir. Özürsüz olarak T e b ü k savaşına katılmaması ve sonradan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e doğrusunu söylemesi neticesinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emriyle müslümanlar kendisiyle ve onun durumunda olan iki arkadaşıyla münâsebetleri kesmişler, aradan iki aya yakın bir süre geçtikten sonra inen Tevbe sûresinin 118. âyetiyle bu üç zâtın tevbelerinin kabul buyurulduğu müjdelenmiştir. K a ' b (Radıyallâhü anh) durumu öğrenince şükür secdesine kapanmıştır.

E b û B e k r e t e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini E bû D â v û d ve T i r m i z î de rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î hadisin hasen - garib olduğunu ve ilim ehlinin çoğunun bu hadîsle amel ederek şükür secdesinin meşrûluğu görüşünde olduklarını belirtmiştir.

Tuhfe yazarı şöyle der:

"Ş e v k â n i, **en-Neyl**'de şükür secdesine âit hadîsleri zikrettikten sonra: Bu hadîsler, şükür secdesinin meşrûluğuna delâlet ederler. Ş â f i î ve A h m e d bununla hükmetmişlerdir. M â l i k ve bir rivâyete göre E b û H a n i f e: Şükür secdesi mekruhtur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e nimetler ardarda geldiği halde şükür secdesi ettiği sâbit olmamıştır, demişler,

E b û H a n î f e ' den diğer bir rivâyete göre şükür secdesini mübah saymıştır. Müellifin bu tariklerden zikrettiği ve bizim de zikrettiğimiz hadîslerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vârid olmasına rağmen bu iki imamın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şükür secdesinin vârid olmasını inkâr etmeleri garibsenir. Şükür secdesinin sübutünü te'yid eden delîllerden birisi de **Sâd** sûresindeki secde hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :

هِيَ لَنَا شُكْرٌ وَلِدَاوُدَ تَوْبَةٌ = «**Bu secde bizim için şükür, Dâvûd** (Aleyhisselâm) **için Tevbe** (secdesi)**dir.**» hadîsidir, demiştir.

S i n d î ' nin beyânına göre H a n e f î âlimlerinden İ m a m M u h a m m e d Ş e y b a n î de şükür secdesinin meşrûluğuna hükmedenlerdendir.

El-Fıkh Ala'l-Mezâhibi'l-Erbaa adlı kitabta şükür secdesi hakkında şöyle denilmiştir :

Şükür secdesi, tilâvet secdesi gibi bir secdedir. Bir nîmetin görülmesi veyâ bir belânın defedilmesi hâlinde yapılır. Şükür secdesi ancak namazın dışında yapılır. Namaz içinde yapılmasıyla namaz bozulur. Namazda yapılan rükû' ve secdeye varılırken bunun zımnında şükür secdesine de niyetlenirse; yapılan rükû' ve secde kâfi gelmez. Ş â f i i ve H a n b e l i âlimleri şükür secdesinin meşrûluğunda ittifak etmişlerdir.

H a n e f î âlimleri : Fetvâ verilen kavle göre; şükür secdesi müstehabtır. Namazın rükû' veya secdesinin zımnında buna niyet edilirse kâfidir. Namazdan sonra şükür secdesini yapmak mekruhtur. Çünkü avam tabakası bunun sünnet veyâ vâcib olduğunu zannedebilirler, demişlerdir.

M â l i k î ' ler; Şükür secdesi mekruhtur. Bir nîmetin doğması veyâ bir belânın gitmesi zamanında iki rek'at şükür namazı kılmak müstehabtır, demişlerdir.

(١٩٣) باب ما جاء فى أن الصلاة كفارة

193 — NAMAZIN GÜNAHLARA KEFFÂRET OLDUĞUNA DÂİR GELEN HADÎSLER BÂBI

١٣٩٥ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَنَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ. قَالَا: ثنا وَكِيعٌ. ثنا مِسْعَرٌ، وَسُفْيَانُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْمُغِيرَةِ الثَّقَفِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ الْوَالِبِيِّ، عَنْ أَسْمَاءَ بْنِ الْحَكَمِ

الْفَزَارِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ؛ قَالَ: كُنْتُ إِذَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَدِيثًا، يَنْفَعُنِي اللهُ بِمَا شَاءَ مِنْهُ. وَإِذَا حَدَّثَنِي عَنْهُ غَيْرُهُ، اسْتَحْلَفْتُهُ. فَإِذَا حَلَفَ صَدَّقْتُهُ. وَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ حَدَّثَنِي وَصَدَقَ أَبُو بَكْرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا مِنْ رَجُلٍ يُذْنِبُ ذَنْبًا، فَيَتَوَضَّأُ، فَيُحْسِنُ الْوُضُوءَ. ثُمَّ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ (وَقَالَ مِسْعَرٌ: ثُمَّ يُصَلِّي) وَيَسْتَغْفِرُ اللهَ، إِلَّا غَفَرَ اللهُ لَهُ».

قال السندي: الحديث قد رواه الترمذي وقال: حديث حسن.

TERCEMESİ

1395) "... Alî bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den bir hadis işittiğim zaman, Allah dilediği kadar beni o hadisten yararlandırırdı. Ve başkası ondan bana hadis rivâyet ettiği zaman râviye yemin teklif ederdim. Yemin ettiği zaman onu tasdik ederdim. Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh) **da bana bir hadis rivâyet etti. Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh) **doğru söyledi. Dedi ki: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Bir günah işleyen hiç bir adam yoktur ki, günah işledikten sonra abdest alır, abdestini güzelce alır, sonra iki rek'at namaz kılar (Mis'ar demiştir ki: Sonra namaz kılar) **Ve günahının mağfiretini Allah'tan diler de Allah Ona mağfiret etmez.» buyurdu."**

Not: Sindî Tirmizî'nin de bunu rivâyet ederek hasen olduğunu söylediğini nakletmiştir.

İZAHI

T i r m i z i, E b û D â v û d ve N e s â i de bunu rivâyet etmişlerdir.

A l i (Radıyallâhü anh) bizzat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiği her hadîsle amel etmek sûretiyle din ve dünya işlerinde âzami derecede yararlanmaya çalıştığını beyan etmiştir. Başkası Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir hadisini rivâyet ettiği zaman rivâyetin fazlasıyla tevsiki ve ihtiyat için râviye yemin teklif ederdi. Aslında bütün sahâbîler sıkâ zâtlardır. Yeminsiz rivâyetleri de mûteberdir.

E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) bu hadîsi A l î (Radıyallâhü anh)'a rivâyet etmiş, A l î (Radıyallâhü anh) ona yemin teklif etmeyerek doğru söylediğine inandığını ifâde etmiştir. Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) doğruluktaki sebâtı dolayısıyla E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'a (Sıddîk) lâkabını vermiştir.

B u h â r î'nin beyânına göre A l î (Radıyallâhü anh); Ashâb'tan Ö m e r, M i k d a d, A m m â r ve F â t ı m a (Radıyallâhü anhüm)'den yeminsiz rivâyetlerde bulunduğunu söylemiştir.

Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit olan metne gelince; Bundaki: «... **abdestini güzelce alır...**» ifâdesi, abdestin adâb ve sünnetlerine riâyet etmek sûretiyle alınmasına teşvik mâhiyetindedir. Hadis, beşer olarak günah işleyen bir kimsenin hemen pişmanlık duyarak güzelce abdest alıp iki rek'at namaz kılması ve içtenlikle Allah'tan mağfiret dilemesi hâlinde günahının bağışlanacağını müjdeliyor. Bununla küçük günahların kastedildiği gelecek hadîslerin izâhından anlaşılıyor.

Hadîsi râvi O s m a n'dan S ü f y a n ve M i s'a r rivâyet etmiştir. S ü f y a n'ın rivâyetinde: «... **sonra iki rek'at namaz kılar.**» ifâdesi bulunur. M i s'a r'ın rivâyetinde «... **iki rek'at...**» kaydı yok, sadece: « **sonra namaz kılar...**» ifâdesi vardır.

«... **iki rek'at...**» kaydı bulunan rivâyette iki rek'at nâfile namazın kastedildiği ihtimâli kuvvetlidir. Yâni bununla farz namazın kastedilmemesi ihtimâli kuvvetlidir. Fakat diğer rivâyete göre namazla farz namaz veyâ nâfile namaz kastedilmiş olabilir. Bu bâbtaki diğer hadislerde geçen namaz ifâdesi ile farz namaz kastedildiğine göre buradaki namazla farz namazın kastedilmesi muhtemeldir.

١٣٩٦ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ سُفْيَانَ ابْنِ عَبْدِ اللهِ (أَظُنُّهُ) عَنْ عَاصِمِ بْنِ سُفْيَانَ الثَّقَفِيِّ؛ أَنَّهُمْ غَزَوْا غَزْوَةَ السَّلَاسِلِ، فَفَاتَهُمُ الْغَزْوُ. فَرَابَطُوا. ثُمَّ رَجَعُوا إِلَى مُعَاوِيَةَ وَعِنْدَهُ أَبُو أَيُّوبَ وَعُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ. فَقَالَ عَاصِمٌ: يَا أَبَا أَيُّوبَ! فَاتَنَا الْغَزْوُ الْعَامَ. وَقَدْ أُخْبِرْنَا أَنَّهُ مَنْ صَلَّى فِي الْمَسَاجِدِ الْأَرْبَعَةِ، غُفِرَ لَهُ ذَنْبُهُ. فَقَالَ: يَا ابْنَ أَخِي! أَدُلُّكَ عَلَى أَيْسَرَ مِنْ ذَلِكَ. إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ تَوَضَّأَ كَمَا أُمِرَ، وَصَلَّى كَمَا أُمِرَ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ عَمَلٍ» أَكَذَلِكَ يَا عُقْبَةُ؟ قَالَ: نَعَمْ.

TERCEMESİ

1396) "... Âsım bin Süfyân es-Sakafî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Selâsil savaşına katılmak istemişler ise de savaşı kaçırmışlar da nöbet tutmuşlar (veyâ savaşın fazîletini elde etmek için çokça zühd ve tâatla meşgul olmuşlar.) **Sonra Muâviye** (Radıyallâhü anh)'**ın yanına dönmüşler. Bu esnâda Muâviye** (Radıyallâhü anh)'**ın yanında Ebû Eyyûb ve Ukbe bin Âmir** (el-Cühenî) (Radıyallâhü anhümâ) **bulunuyorlarmış. Âsım** (Radıyallâhü anh) :

Ey Ebâ Eyyûb! Bu yıl savaşı kaçırdık. Bize haber verildiğine göre dört mescidde namaz kılanın günahı bağışlanır, demiş. Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) :

Ey kardeşimin oğlu! Bundan daha kolayını sana göstereyim mi? Şüphesiz ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i şöyle buyururken işittim :**

«Kim emrolunduğu gibi abdest alır ve emrolunduğu gibi (farz) **namazları kılarsa, onun geçmişteki günah ameli bağışlanır.» Böyle midir yâ Ukbe? diye karşılık vermiştir. Ukbe** (Radıyallâhü anh) **da :**

Evet. (diyerek Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'ı doğrulamıştır.**»**"

İZAHI

A h m e d, N e s â i ve İ b n - i H i b b â n da bunu rivâyet etmişlerdir.

Müellifin zikrettiği senedde S ü f y â n b i n A b d i l l a h'ın Â s ı m b i n S ü f y â n'dan rivâyet ettiğinin sanıldığı belirtilmektedir. Sünenin **Miftâhü'l-Hâce** hâşiyeli nüshasının derkenar notunda : Doğrusu S ü f y â n b i n A b d i r r a h m a n b i n Â s ı m b i n S ü f y â n bunu dedesinden yâni Â s ı m b i n S ü f y â n'dan tahdîs etmiştir, denilmiştir.

N e s â i'nin zikrettiği senedde de S ü f y â n b i n A b d i r - r a h m â n'ın Â s ı m b i n S ü f y â n'dan rivâyet ettiği sâbittir. N e s â î'deki sened durumu, buradaki hâşiyenin verdiği bilgiyi te'yid eder. Hadîsteki "**Murâbata**" kökünden alınma "**Râbetû**"

fiilinin hakiki mânâsı, nefis ve cesedi tâata bağlamaktır. Bu fiilden "**Rıbât**" mânâsı, yâni düşmana karşı önemli mevkîlerde nöbet tutmak mânâsı kastedilmiş olabilir. İbâdet ve tâatlar, şeytanların yollarına set çekerek nefsi şehvetlerden menettikleri için, âdetâ nöbet bekliyen askerlere benzerler. Nefis ve şeytanın düşmanlığı ma'lumdur. Hattâ onlarla savaşmaya büyük cihad ismi verilmiştir. Bu husustaki hadis meşhurdur.

Hadîsteki dört mescidden maksad, herhangi mescidler olabilir. Sindî'nin dediği gibi bununla Mekke'deki Mescid-i Harâm'ın, Medîne'deki Mescid-i Nebevî'nin, Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'nın ve Kuba Mescidinin kastedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Âsım (Radıyallâhü anh), Muâviye (Radıyallâhü anh)'ın yanında gördüğü Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) ve Ukbe (Radıyallâhü anh)'ye savaşı kaçırmadan dolayı duyduğu üzüntüyü ve kusuru ifâde ederek, bu kusurun bağışlanmasına bir çâre olarak dört mescidde namaz kılmayı düşündüğünü belirtmek istemiş, Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh) daha kolayını bildirerek Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'dan bizzat işittiği hadisi rivâyet etmiş ve Ukbe (Radıyallâhü anh)'in tasdikini istemiş, Ukbe (Radıyallâhü anh) de onu doğrulamıştır.

Hadisteki namaz ile farz namazın kastedilmesi muhtemeldir. Bâzı âlimler, bununla farz namazın kastedildiğini bildirmişlerdir.

Hadîsin «... **emrolunduğu gibi**...» tâbiriyle, vücub için olan emir kastedilmiş olabilir. Böyle yorumlanınca abdest ve namazın farzlarıyla yetinen kimse, hadîsteki mükâfatı almış olur. Bu tâbirle mendupluk için olan emir kastedilmiş olabilir. Bu takdirde hadîsteki mükâfat, alınacak abdest ve kılınacak namazın farzları yanında sünnet ve âdâbına riâyet etmeye bağlanmış olur.

Bağışlandığı haber verilen geçmiş günahla, küçük günahlar kastedilmiştir.

١٣٩٧ – حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي زِيَادٍ . ثنا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنِي ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَمِّهِ . حَدَّثَنِي صَالِحُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي فَرْوَةَ ؛ أَنَّ عَامِرَ بْنَ سَعْدٍ أَخْبَرَهُ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَانَ بْنَ عُثْمَانَ يَقُولُ : قَالَ عُثْمَانُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ

يَقُولُ «أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ بِفِنَاءِ أَحَدِكُمْ نَهْرٌ يَجْرِي يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ، مَا كَانَ يَبْقَى مِنْ دَرَنِهِ؟» قَالَ: لَا شَيْءَ. قَالَ «فَإِنَّ الصَّلَاةَ تُذْهِبُ الذُّنُوبَ كَمَا يُذْهِبُ الْمَاءُ الدَّرَنَ».

في الزوائد: حديث عثمان بن عفان رجاله ثقات. ورواه الترمذيّ والنسائيّ من حديث أبي هريرة.

TERCEMESİ

1397) "... Osmân bin Affân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittim. Buyurdu ki:

«Söyleyiver, sizden birisinin evinin yakınmda akar bir nehir bulunur da ev sâhibi her gün beş defa o suda yıkanırsa vücûdunun kirinden ne kalır?» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhâtabı: Adamın kirinden hiç bir şey kalmaz, dedi. Bunun üzerine Efendimiz:

«Şüphesiz suyun kiri giderdiği gibi namaz günahları giderir.» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Osman bin Affân (R.A.)'ın hadîsinin ricâlı sıka zâtlardır. Tirmizî ve Nesâî, bu hadîsi Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyet etmişlerdir.

١٣٩٨ — حدثنا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ؛ أَنَّ رَجُلًا أَصَابَ مِنِ امْرَأَةٍ، يَعْنِي مَا دُونَ الْفَاحِشَةِ. فَلَا أَدْرِي مَا بَلَغَ. غَيْرَ أَنَّهُ دُونَ الزِّنَا. فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ. فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ. فَأَنْزَلَ اللهُ سُبْحَانَهُ: أَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ، إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! أَلِي هَذِهِ؟ قَالَ: «لِمَنْ أَخَذَ بِهَا»

TERCEMESİ

1398) "... Abdullah bin Mes'ud *(Radıyalâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir adam, bir kadına uygunsuz dokunmuş, yâni zinâdan noksan bir şey yapmış, artık yaptığının nereye ulaştığını bilemiyeceğim. Ancak zinâ olmadığını biliyorum. Adam, bilâhere Peygamber (Sallalla-

hü Aleyh ive Sellem)'e **gelerek başından geçeni anlatmış, bunun üzerine** Allah Sübhânehu ve Teâlâ:

أَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ

âyetini indirmiş, o adam: Yâ Resûlallah! Bu yalnız benim için mi? diye sormuş; Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Ümmetimden bunu tutan herkes içindir.» buyurmuştur."

İ Z A H I

Osman (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Tirmizî ve Nesâî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Finâ: Evin yakını demektir.
Deren: Kir'dir.

Hadîs, günde beş defa temiz suyla yıkanan bir kimsenin vücûdu üzerinde kir kalmadığı gibi beş vakit namaz kılanın üzerinde mânevî kir mesâbesinde olan günahların kalmadığını ve namazın su gibi mânevî kiri giderdiğini bildiriyor.

Sindî: Âlimler, hadîsteki günahları küçük günahlarla yorumlamışlardır. Ancak hadîsin zâhiri bu yoruma pek uygun düşmez. Çünkü namaz, temizleyicilik bakımından suya benzetilmiştir. Su, her türlü kiri giderir. Gideremiyeceği bir şey kalacak olsa dahi büyük ve çok kirin değil, az ve küçük kirin kalması düşünülür. Bu duruma göre büyük günahların kalışı ve küçük günahların gidişi, benzetme bakımından akla yatkın görülmüyor. Ancak şöyle düşünülebilir: Küçük günahlar, vücûdun dış kısmını mânen kirletir. Nitekim abdest alınırken küçük günahların abdest uzuvlarından döküldüğü, vârid olan hadîslerden anlaşılıyor. Büyük günahlar böyle değildir. Çünkü büyük günahlar, insanın içini de kirletir. Nitekim bir hadîste:

«Kul, günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta hâsıl olur.» buyurulmuştur. Bu hadîsin benzerleri vardır.

بَلْ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (180) âyeti de bu meâldedir.

(180) Mutaffifîn, 14

En şiddetli büyük günahların ciddî tevbe ile giderilmesinin mümkünlüğü bilinmektedir. Ciddî tevbe, kalbin pişmanlık duymasıyla hâsıl olur. Vücûdu yıkamak yalnız dıştaki kiri giderir. İç kiri gidermez. Namaz yıkamaya benzetildiği için onun gibidir. Dıştaki mânevî kiri giderir. İçe nüfuz eden kiri, yâni büyük günahları gidermez.

İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh)'un hadîsini Buhâri ve Tirmizî de rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette bir adamın yabancı bir kadını öpmek suçunu işlediği, sonra başına geleni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirdiği ve bunun üzerine anılan âyetin indiği belirtilmektedir.

Öpülen kadının Ensâr'a mensup olduğu bilinmekle beraber, adı meçhul kalmıştır. Onu öpen adamın kimliği husûsunda ihtilâf olmuştur. En sahîh kavle göre Ebü'l-Yeser, Ka'b bin Amr bin Abbâd el-Ensârî es-Selemî'dir. Akabe ve Bedir'de bulunan sahâbîlerdendir. Bedir savaşında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası Abbâs (Radıyallâhü anh)'ı esîr eden odur. Bedîr ehlinin en son yaşıyanı olup, hicretin 55. yılı vefât etmiştir. Abbâs (Radıyalâhü anh)'a: Avucunda ezebileceğin Ebü'l-Yeser (Radıyallâhü anh)'e nasıl esir oldun? diye sorulmuş, kendisi: Karşıma gelir gelmez koca Hendeme dağı gibi oldu, cevâbını vermiştir.

Alî (Radıyallâhü anh)'den şöyle bir rivâyet vardır: Ensâr'dan birisi Abbâs (Radıyallâhü anh)'ı esir olarak getirdi. Abbâs (Radıyallâhü anh) Allah'a yemin ederim ki beni esîr eden bu değildir. Beni esir eden alabacak bir ata binmiş, güzel yüzlü, başının yan tarafları taz bir kimsedir ki, onu içinizde görmüyorum, deyince Ensârî: Vallahî ben esir ettim Yâ Resûlallah, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensârî'ye:

«Sus! Yemin ederim ki, Allah seni bir melekle te'yid etmiştir.» buyurdu.

Hadîste belirtilen suçu işleyen zât, gizli işlemesine rağmen Allah'a karşı beslediği korku ve pişmanlık nedeniyle behemehal gerekli cezaya çarptırılmasını ve Allah'ın huzûruna ak bir yüzle çıkmasını şiddetle arzuladığı için gizli olan bu hâlini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzetmiştir. Tirmizî'nin rivâyetinde, adam başından geçeni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e arzedince, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Allah yolunda savaşmaya giden bir müslümanın karısına böyle mi bakarsın?» buyurmuş. E b ü ' l - Y e s e r (Radıyallâhü anh) bunun üzerine kendisini Cehennemlik olmuş zannıyla: Ah bu saate kadar keşke îman etmemiş olsaydım diye temennide bulunmuş ve biraz sonra Hûd sûresinin 114. âyeti inmiştir. Âyet, hadisin tercemesi esnâsında zikredilmiştir. Meâli şöyledir:

«Ve namazı gündüzün iki tarafından ve geceden de gündüze yakın saatlerde dosdoğru kıl. Şüphe yok ki güzellikler, kötülükleri giderir. Bu, güzelce düşünenler için iyi bir öğüttür.»

Bu âyette emredilen namazların Farz namazlar olduğunda ittifâk vardır. Gündüzün iki tarafından maksat gündüzün ilk yarısı ile son yarısıdır. İlk yarısına sabah, son yarısına öğle ve ikindi namazları girer. İ b n - i Ab b â s (Radıyallâhü anh)'a göre akşam namazı da girer. Gecenin gündüze yakın zamanlarındaki farz namazlar ise akşam ile yatsı namazlarıdır.

Hadisin sonundaki; لِمَنْ اَخَذَ بِهَا cümlesi yerine B u h â r î ' de: لِجَمِيعِ اُمَّتِي كُلِّهِمْ = **«Bütün ümmetimin hepsi içindir»** cümlesi vardır. B u h â r î ' nin bir başka rivâyetinde:

لِمَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ اُمَّتِي = **«Ümmetimden bununla amel edenler içindir.** ifâdesi var. Bu üç rivâyetin mânâsı bir birine yakındır.

(١٩٤) باب ماجاء فى فرض الصلوات الخمس والمحافظة عليها

194 — BEŞ VAKİT NAMAZIN FARZİYETİ VE BUNLARI MUHÂFAZA (= DEVAM) ETMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٣٩٩ — حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى الْمِصْرِيُّ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ ابْنُ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «فَرَضَ اللهُ عَلَى أُمَّتِي خَمْسِينَ صَلَاةً. فَرَجَعْتُ بِذَلِكَ. حَتَّى آتِيَ عَلَى مُوسَى. فَقَالَ مُوسَى: مَاذَا افْتَرَضَ رَبُّكَ عَلَى أُمَّتِكَ؟ قُلْتُ: فَرَضَ عَلَيَّ خَمْسِينَ صَلَاةً. قَالَ: فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ. فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ. فَرَاجَعْتُ رَبِّي. فَوَضَعَ عَنِّي شَطْرَهَا. فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى فَأَخْبَرْتُهُ.

فَقَالَ : ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ . فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ذٰلِكَ . فَرَاجَعْتُ رَبِّي . فَقَالَ هِيَ خَمْسٌ وَهِيَ خَمْسُونَ . لَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ . فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى . فَقَالَ : ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ . فَقُلْتُ : قَدِ اسْتَحْيَيْتُ مِنْ رَبِّي » .

TERCEMESİ

1399) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«(Mi'râc olayında) **Allah Teâlâ, ümmetime elli namazı farz etti. Ben bu** (teklifi) **farziyeti yüklenerek döndüm.** (Dönüşümde) **Mûsa** (Aleyhisselâm)'**a rastladım. Müsa** (Aleyhisselâm) :

Senin Rabb'in Senin ümmetine neyi farzetti? diye sordu. Ben : «'**Bana** (ve ümmetime) **elli namazı farz etti' dedim. Mûsa** (Aleyhisselâm) **dedi ki :**

Rabb'ine dön (de azaltılması için şefâat et.) **Çünkü, Senin ümmetinin buna tâkati yetmez, dedi. Bunun üzerine Rabb'ime mürâcaat ettim de bunun bir şartını** (= kısmını) **indirdi. Ben Mûsa** (Aleyhisselâm)'**ın yanına dönerek durumdan Ona haber verdim. Dedi ki :**

Rabb'ine mürâcaat et. Çünkü Senin ümmetin buna tâkat getiremez. Ben de Rabb'ime mürâcaat ettim. (Allah Teâlâ) :

'**Onlar beştir, yine onlar elli'dir. Benim katımda kazâ hükmü değiştirilemez.' buyurdu. Sonra Mûsa** (Aleyhisselâm)'**a döndüm. Tekrar Rabb'ime dönmemi söyledi. Ben :**

'(Artık) **Rabb'imden utanır oldum.» dedim.»**"

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî, Müslim ve Tirmizî de rivâyet etmişlerdir.

Beş vakit namazın farziyeti Mi'raç gecesi olmuştur. Allah Teâlâ her gün elli vakit namazı farz etmiş. Hadîste işâret edildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dönüşünde **Mûsa** (Aleyhisselâm) ile mülâkatı neticesinde bu sayının azaltılması için Allah Teâlâ'ya defalarca mürâcaat etmiştir. Müellifin rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in iki defa mürâcaat ettiği belirtilmiştir.

T i r m i z î ' nin rivâyetinde : İsrâ gecesi elli vakit namazın farz kılındığı, sonra beşe ininceye kadar eksiltildiği ve beş vakit namaz kılmakla elli vaktin sevâbının verileceği belirtilmiştir. Tuhfe yazarı, e l - H â f ı z ' ın : Ben Mi'rac gecesi namazın hafifletilmesine dâir rivâyetleri tahkik ettim. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her mürâcaatında beşer namazın indirildiğine dâir S â b i t (Radıyallâhü anh)'in rivâyetini sağlam gördüm. S â b i t (Radıyallâhü anh)'in rivâyetindeki bu ilâve, güvenilir bir ilâvedir. Diğer ilâveleri ona hamletmek gerekir, dediğini nakletmiştir.

E l - H â f ı z ' ın beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Allah'a mürâcaatı iki değil dokuz defa tekrarlanmıştır.

M ü s l i m ' in rivâyeti de e l - H â f ı z ' ın dediğini te'yid eder. Çünkü o rivâyette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her mürâcaatında beş namazın indirildiğini açıkca bildirmiştir.

El-Menhel yazarı **"Cünüblükten gusül bâbı"**nda el-Fetih'ten naklen şöyle der :

Bâzı âlimler, M û s a (Aleyhisselâm)'ın Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhive Sellem)'i defalarca Allah'a döndürmesinin hikmeti hakkında şöyle demişlerdir : M û s a (Aleyhisselâm), Allah Teâlâ'yı görmek istedi. Bundan menedildi. Allah Teâlâ'yı görmek şerefinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verildiğini öğrenince, Allah'ı gören Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i defalarca görmek istedi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her mürâcaatında Allah'ı görüyor, M û s a (Aleyhisselâm) da Allah'ı göreni görüyor.

El-Menhel yazarı daha sonra şöyle diyor : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in defalarca Allah'a müracaatı, Allah'ın günlük namaz sayısı hakkındaki ilk emrinin ve bunu ta'kib eden mürâcaatlardaki emrinin değişmez emir türünden olmadığına delâlet eder. Son emrin değişmez emir türünden olduğu Allah tarafından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirilmiştir.

S i n d î : 'Son emir, beş vakit namaz sayısının artık indirilemiyeceği hakkında olmayıp, kılınacak beş namazın elli namaza denk tutulduğuna âittir. Çünkü eğer bu sayının değişmiyeceğine âit olmuş olsaydı, M û s a (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i tekrar mürâcaat etmeye teşvik ederken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Artık ben Rabb'imden utanır oldum» demiyecekti. Bu sayının artık değişmiyeceğinin Allah tarafından emredildiğini söyliyecekti', demiştir.

Hadisin : لاَ يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَىَّ cümlesi Kâaf süresinin 29. âyetinde geçen : مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَىَّ nazm-ı celil'e işâret gibidir.

Hadiste geçen **Şatr** kelimesi, **"Yarım"** mânâsına geldiği gibi, yarımdan az veyâ çok miktâra da denilir.

١٤٠٠ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلاَّدٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا الْوَلِيدُ . ثنا شَرِيكٌ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُصْمٍ ، أَبِي عُلْوَانَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : أُمِرَ نَبِيُّكُمْ ﷺ بِخَمْسِينَ صَلاَةً . فَنَازَلَ رَبَّكُمْ أَنْ يَجْعَلَهَا خَمْسَ صَلَوَاتٍ .

في الزوائد : روى ابن ماجة هذا الحديث عن ابن عباس . والصواب عن ابن عمر كما هو في أبي داود . ثم قال : وإسناد حديث ابن عباس واهٍ ، لقصور عبد الله بن عُصم وأبي الوليد الطيالسيّ عن درجة أهل الحفظ والإتقان .

TERCEMESİ

1400) "... Abdullah İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mi'rac gecesi elli namazla emredildi. Sonra bunu beş namaz etmesi için Rabb'inize mürâcaat etti."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Mâceh bu hadisi İbn-i Abbâs (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Doğrusu Ebû Dâvûd'un rivâyetinde olduğu gibi, bunu İbn-i Ömer (R.A.)'den rivâyet etmektir. İbn-i Abbâs (R.A.)'ın hadîsine âit sened çok zayıftır. Çünkü râvi Abdullah bin Usm ve Ebü'l-Velid et-Tayâlisi, hıfz ve sağlamlık ehlinin derecesinden aşağıdır.

١٤٠١ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ ابْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، عَنِ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ ، عَنِ الْمُخْدَجِيِّ ، عَنْ عُبَادَةَ ابْنِ الصَّامِتِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « خَمْسُ صَلَوَاتٍ افْتَرَضَهُنَّ اللهُ عَلَى عِبَادِهِ . فَمَنْ جَاءَ بِهِنَّ لَمْ يَنْتَقِصْ مِنْهُنَّ شَيْئًا ، اسْتِخْفَافًا بِحَقِّهِنَّ . فَإِنَّ اللهَ جَاعِلٌ لَهُ

يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَهْدًا أَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ . وَمَنْ جَاءَ بِهِنَّ قَدِ انْتَقَصَ مِنْهُنَّ شَيْئًا ، اسْتِخْفَافًا
بِحَقِّهِنَّ ، لَمْ يَكُنْ لَهُ عِنْدَ اللهِ عَهْدٌ . إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ ، وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ » .

T E R C E M E S İ

1401) "... Ubâde bin es-Sâmit (*Radıyallâhü anh*)'den rivâyet edildiğine göre :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den işittim. Şöyle buyurdu, demiştir :**

«Allah Teâlâ, kullarına beş namazı farzetmiştir. Kim bunların hakkını hafife tutmakla bunlardan en ufak bir şeyi noksan bırakmadan hakkıyla edâ ederse, şüphesiz Allah Teâlâ kıyâmet günü (azap vermeden) **Onu Cennet'e dâhil etmesine dâir va'dini yerine getiricidir. Kim bunların hakkını hafife tutarak bunlardan bir şey noksan bırakarak kılarsa Onun için Allah katında bir va'd yoktur. Dilerse Onu ta'zib eder, dilerse bağışlar.»"**

İ Z A H I

A h m e d, M â l i k, E b û D â v û d, N e s â i ve İ b n i H i b b â n de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Hadis, hergün beş namazın farz olduğuna delâlet eder. Vitrin vâcip olmadığını söyliyenler bunu delil göstermişler ise de bu onlar için pek delil olmaz. Çünkü vitir namazının farz olmadığı bu hadisten anlaşılır. Vitrin vâcip olduğunu söyliyenler de farz olmadığını söylerler.

Hadisin «... **bunların hakkını hafife tutarak** ...» kaydı, yanılarak veyâ unutarak noksan kılanı bu hükümden çıkarır. Hadisin «**Onu Cennet'e dâhil etmesine**...» ifâdesinden maksad, azap vermeden Cennet'e sokmaktır. Çünkü netice itibariyle her mü'min Cennet'e girer. Namazın farziyetini kabullenmekle beraber kılmıyan mü'min de sonunda Cennetliktir. Şu halde burada kastedilen mânâ, azap görmeden Cennet'e girmektir. Hadisten şu neticeyi çıkarmak mümkündür. Beş vakit namaza sımsıkı sarılarak noksansız devam eden mü'min, sâlih amellere Allah'ın inâyetiyle muvaffak olur. Kötülüklerden korunur ve böylece azap görmeden Cennet'le mükâfatlandırılır.

Hadisteki istihfaftan namazın hakkını hakîr görmek ve küçümsemek kastedilmemiştir. Çünkü namazı ve hakkını hakir görmek ma-

azallah insanı küfre götürür. İstihfaftan maksad, pek önem vermemektir.

Allah Teâlâ noksansız olarak beş namaza vaktinde devam eden için bu va'adde bulunmuştur. Hadîs, Allah'ın bu va'dini âhirette yerine getireceğini hükme bağlamıştır.

١٤٠٢ — حدثنا عِيسَى بْنُ حَمَّادٍ الْمِصْرِيُّ . أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ فِي الْمَسْجِدِ ، دَخَلَ رَجُلٌ عَلَى جَمَلٍ فَأَنَاخَهُ فِي الْمَسْجِدِ . ثُمَّ عَقَلَهُ . ثُمَّ قَالَ لَهُمْ : أَيُّكُمْ مُحَمَّدٌ ؟ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ مُتَّكِئٌ بَيْنَ ظَهْرَانَيْهِمْ . قَالَ فَقَالُوا : هٰذَا الرَّجُلُ الْأَبْيَضُ الْمُتَّكِئُ . فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : يَا ابْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ! فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « قَدْ أَجَبْتُكَ » فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : يَا مُحَمَّدُ ! إِنِّي سَائِلُكَ وَمُشَدِّدٌ عَلَيْكَ فِي الْمَسْأَلَةِ . فَلَا تَجِدَنَّ عَلَيَّ فِي نَفْسِكَ . فَقَالَ « سَلْ مَا بَدَا لَكَ » قَالَ لَهُ الرَّجُلُ : نَشَدْتُكَ بِرَبِّكَ وَرَبِّ مَنْ قَبْلَكَ : آللّٰهُ أَرْسَلَكَ إِلَى النَّاسِ كُلِّهِمْ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اللَّهُمَّ ! نَعَمْ » قَالَ : فَأَنْشُدُكَ بِاللهِ ، آللّٰهُ أَمَرَكَ أَنْ نُصَلِّيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اللَّهُمَّ ! نَعَمْ » قَالَ : فَأَنْشُدُكَ بِاللهِ ، آللّٰهُ أَمَرَكَ أَنْ نَصُومَ هٰذَا الشَّهْرَ مِنَ السَّنَةِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اللَّهُمَّ ! نَعَمْ » قَالَ : فَأَنْشُدُكَ بِاللهِ ، آللّٰهُ أَمَرَكَ أَنْ تَأْخُذَ هٰذِهِ الصَّدَقَةَ مِنْ أَغْنِيَائِنَا فَتَقْسِمَهَا عَلَى فُقَرَائِنَا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اللَّهُمَّ ! نَعَمْ » فَقَالَ الرَّجُلُ : آمَنْتُ بِمَا جِئْتَ بِهِ . وَأَنَا رَسُولُ مَنْ وَرَائِي مِنْ قَوْمِي . وَأَنَا ضِمَامُ بْنُ ثَعْلَبَةَ ، أَخُو بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ .

TERCEMESİ

1402) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Biz bir gün mescidde oturmuş iken bir adam devesine binmiş**

olarak geldi. Devesini mescidin bir tarafında çökerterek ayağını bağladıktan sonra mescidde oturanlara:

— **Muhammed** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hanginizdir? dedi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mescidde oturanlar arasında yaslanmış vaziyette idi. Enes** (Radıyallâhü anh) **demiştir ki: Oradakiler:**

— **Muhammed** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yaslanan bu beyaz adamdır, dediler. Adam Ona:**

— **Ey Abdülmuttalib'in oğlu!** (diye) **hitâb etti. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Seni dinliyorum.» meâlinde bir cevap buyurdu. Adam O'na:**

— **Yâ Muhammed** (Sallallahü Aleyhive Sellem)! **Ben sana** (bir şeyler) **sormak istiyorum ve soru sormakta şiddetli davranacağım. Bana kızma, dedi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Sormak istediğini sor» buyurdu. Adam O'na:**

— **Senin Rabb'in ve senden öncekilerin Rabb'inin hakkı için sana soruyorum. Allah mı seni bütün insanlara Peygamber olarak gönderdi? diye sordu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Allah'ım!** (Sen şâhitsin) **Evet» buyurdu. Adam:**

— **Allah hakkı için sana soruyorum. Allah mı sana hergün ve gecede beş namazı kılmanı emretti? diye sordu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Allah'ım! Evet» buyurdu. Adam:**

— **Peki, Allah hakkı için sana soruyorum. Allah mı senenin bu ayını** (= Ramazan'a) **oruçla geçirmeni emretti? diye sordu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Allah'ım! Evet» buyurdu. Adam:**

— **Peki, Allah adıyla sana soruyorum. Bu sadakayı zenginlerimizden alıp fakirlerimize taksim etmeni Allah mı sana emretti? diye sordu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— **«Allah'ım! Evet.» buyurdu. Bundan sonra adam:**

— **Senin getirdiğin dine inandım ve ben arkamdaki kavmimin elçisiyim. Ben Benî Sa'd bin Bekr'in kardeşi Dımâm bin Sa'lebe'yim, dedi."**

İ Z A H I

Buhârî ve Müslim de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Hadisin metni uzun olduğu için Buhârî ve Müslim'-deki benzer rivâyetlerden bahsetmek konuyu uzatır.

Müslim'in rivâyetinde Enes (Radıyallâhü anh) hadisin baş kısmında meâlen şöyle demiştir:

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **bir şey sormaktan menedilmiştik.** (Enes (Radıyallâhü anh) bu sözüyle **Mâide** sûresinin 101. âyetindeki yasaklamayı kastetmiştir. Âyetle sorulması yasak kılınan şeyler, ihtiyaç duyulmayan, gereksiz sorulardır.) **Bu sebeple bedevîlerden aklı başında bir adamın gelip soru sormasını ve bizim de dinleyici olarak faydalanmamızı arzuluyorduk. Bir gün bedevîlerden bir adam gelerek...**

Müslim'in rivâyetinin sonunda adam, hac farziyetini sormuş ve bunun cevâbını aldıktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

Seni hak din ile gönderen Allah'a yemin ederim ki bu farzlardan ne fazla yaparım, ne de bunları eksiltirim, diyerek dönüp gitmiş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de:**

«Yemin olsun. Eğer doğru söylediyse mutlaka Cennet'e girer» buyurmuştur.

Bu hadisin ihtivâ ettigi ilmî mes'eleler çoktur. Bunların bir kısmına göz atalım:

1 — Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmeti arasında büyük bir tevâzu' ile ve onlardan farksız bir kıyafetle bulunurdu. Ashâb arasında oturmuş iken gelen yabancılar, makam, mevki ve kıyâfet farklılığı ile Onu ayırd edemezlerdi.

2 — Adam çetin soru sormak istediğini ve hoşgörü ile karşılanmasını istemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) büyük bir müsâmaha ile karşılayarak rahatça soru sorması imkânını bahşetmiştir.

3 — Adam soru yöneltirken âdeta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e yemin yöneltir gibi olmuş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de buna uyarak her cevabın doğruluğuna Allah'ı şâhid göstermiştir.

4 — Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bütün insanlara gönderildiğini,

5 — Hergün ve gece beş namazın farz olduğunu,

6 — Ramazan ayı orucunun farz olduğunu,

7 — Zekâtın farz olduğunu hükme bağlamıştır.

N e v e v î, M ü s l i m'in şerhinde Ş e y h E b û A m r b i n S a l â h'ın şöyle dediğini nakletmiştir: Taklîdi îmana sâhip avam tabakasının mü'min sayılıp, tereddütsüz olarak İslâmiyet'e inanmalarının kâfi olduğuna dâir İslâm âlimlerinin mezhebinin sıhhatına bu hadis delâlet eder. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bu soruları soran D ı m â m (Radıyallâhü anh) aldığı cevapları doğrulamış, bunların derinliğine inmemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Onun böyle itikâd etmesinin yeterli sayılmıyacağını bildirmemiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sükutu bunun kifâyetine delildir. Eğer bu kadarı kâfi gelmeseydi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona: Benim mûcizelerimi görmek sûretiyle ve kesin delillerle itikâd sâhibi olman gerekir şeklinde cevap verecekti.

N e v e v i bu arada: Haber-i Vâhid ile amel etmenin meşrûluğu bu hadisten çıkarılıyor, demiştir.

١٤٠٣ — حدّثنا يَحْيَىٰ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ دِينَارٍ الْحِمْصِىُّ. ثنا بَقِيَّةُ ابْنُ الْوَلِيدِ. ثنا ضُبَارَةُ بْنُ عَبْدِاللهِ بْنِ أَبِى السَّلِيلِ. أَخْبَرَنِى دُوَيْدُ بْنُ نَافِعٍ، عَنِ الزُّهْرِىِّ؛ قَالَ: قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ: إِنَّ أَبَا قَتَادَةَ بْنَ رِبْعِىٍّ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: افْتَرَضْتُ عَلَى أُمَّتِكَ خَمْسَ صَلَوَاتٍ. وَعَهِدْتُ عِنْدِى عَهْدًا أَنَّهُ مَنْ حَافَظَ عَلَيْهِنَّ لِوَقْتِهِنَّ أَدْخَلْتُهُ الْجَنَّةَ. وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهِنَّ، فَلَا عَهْدَ لَهُ عِنْدِى».

فى الزوائد: فى إسناده نظر من أجل ضبارة ودويد. ١

TERCEMESİ

1403) "... Ebû Katâde bin Rib'î (181) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edlidiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah (Azze ve Celle) buyurdu ki: Ben senin ümmetine beş namazı farz ettim ve bunlara vakitlerinde devam edip sımsıkı sarılanları Cennet'e dâhil etmemi kendi katımda va'dettim. Bunları vaktinde kılmaya devam etmiyenler için benim yanımda hiçbir va'd yoktur.»"

Not: Râvi Dubâre ve Düveyd'den dolayı isnâdına itiraz olabileceği Zevâid'de bildirilmiştir.

---

(181) Hâl tercemesi 35 nolu hadiste geçmiştir.

İ Z A H I

E b û D â v û d da bunu rivâyet etmiştir. Zevâid yazarının bunu Zevâid türünden saymasının sebebini bilemedim.

El-Menhel yazarının dediği gibi hadîsin mânâsı şudur:

Allah Teâlâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ve Onun ümmetine hergün ve gece beş namazı farzetmiş ve bunları zamanında sıhhatlı bir şekilde kılmaya devam eden mü'minleri azaba sokmadan Cennet'e kavuşturacağını va'detmiş, namaza devam etmiyenler için Cennet'e azapsız kavuşturma va'di yoktur. Namazı kaçıran veyâ kılmıyan mü'minleri dilerse affeder, dilerse cezâlandırır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Beş vakitle emredilen namazlar farzdır.
2 — Bunlara devam edenler Cennet'e müstehak olur.
3 — Bunlara devam etmiyenler için büyük tehlike vardır.

(١٩٥) باب ما جاء فى فضل الصلاة فى المسجد الحرام ومسجد النبيّ ﷺ

195 — (MEKKE'DEKİ) MESCİD-İ HARÂM'DA VE (MEDÎNE'DEKİ) MESCİD-İ NEBEVÎ'DE KILINAN NAMAZIN FAZÎLETİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٠٤ — حدّثنا أبو مُصْعَبٍ الْمَدِينِيُّ، أحمد بن أبي بكر . ثنا مالك بن أنس ، عن زيد بن رباح . وعبيد الله بن أبي عبد الله ، عن أبي عبد الله الأغرّ ، عن أبي هريرة؛ أنّ رسول الله ﷺ قال « صلاةٌ في مسجدي هذا أفضل من ألف صلاةٍ فيما سواه . إلا المسجد الحرام » .

حدّثنا هشام بن عمّار . ثنا سفيان بن عيينة ، عن الزهريّ ، عن سعيد بن المسيّب ، عن أبي هريرة ، عن النبيّ ﷺ ، نحوه .

T E R C E M E S İ

1404) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Benim (Medîne'deki) **bu mescidimde kılınan bir namaz,** (Mekke'deki) **Mescid-i Harâm müstesnâ, başka mescidlerde kılınan bin namazdan** (sevap bakımından) **hayırlıdır.»**"

١٤٠٥ – حدّثنا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هٰذَا، أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ. إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ».

TERCEMESİ

1405) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan, Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in şöyle buyurduğu rivâyet edilmiştir:

«Benim (Medîne'deki) **bu mescidimde kılınan bir namaz,** (Mekke'deki) **Mescid-i Harâm müstesnâ başka mescidlerde kılman bin namazdan** (sevab bakımından) **hayırlıdır.»**"

İZAHI

Müellif, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsini iki senedle rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd hâriç, **Kütüb-i Sitte**'nin diğerlerinde de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in mezkûr hadîsi rivâyet edilmiştir.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Müslim ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir.

Her iki hadîsin mânâsı aynıdır.

Hadîslere göre, Medîne'deki Mescid-i Nebevî'de kılınan bir namaz, Mescid-i Harâm hâriç, diğer mescidlerde kılınan bir namazdan fazîlet bakımından hayırlıdır.

Tuhfe yazarı, bu hadîsin şerhinde şöyle der:

"Nevevî; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Mescidinde namaz kılmaya düşkün olan kimse, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanındaki mescid semtinde namaz kılmalıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra ilâve edilen kısımda değil. Çünkü fazîletin bin kat artışı, Onun Mescidi hakkında vârid olmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu mânâyı: «... **bu mescidimde...**» buyruğuyla te'yid etmiştir. Fakat Mekke mescidi böyle değildir. Çünkü Mescid-i Harâm tâbiri, tüm Mek-

ke 'yi kapsar. Hattâ sahîh kavle göre bütün Harem mıntıkasını kapsar,' demiştir. Hâfız, el-Fetih'te Nevevî'nin bu kavlini anlatmış ve bu görüşe katılıp katılmadığı husûsunda sükut etmiştir. Ben derim ki, Aliyyel-Kaâri' el-Mirkât'ta 'Sübki ve başkaları, Nevevî'nin mezkûr görüşüne katılmışlardır. İbn-i Teymiye ve Muhibb-i Taberî bu görüşe karşı çıkarak bâzı eserleri delîl göstermişlerdir. Ez cümle şöyle demişlerdir: İmâm Mâlik'e bu husus sorulmuş ve faziletin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanındaki mescid semtine münhasır olmadığını savunarak: Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinden sonra olacak şeylerden haber vermiş, yer onun için dürülmüştür. Kendisinden sonra meydana gelecek şeyleri bildirmiştir. Eğer Mescid-i Nebevî'ye yapılan ilâveye bu fazilet şümullü olmasaydı Hulefâ-i Râşidîn bunca sahâbîlerin huzûrunda ilâve yapmayı câiz görmiyeceklerdi. Halbuki hiç kimse, yapılan ilâveye karşı çıkmamış, demiştir. Diğer taraftan Medine târihinde Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre Mescid-i Nebevi'ye ilâve işi bitince şöyle söylemiştir: 'Eğer mescid cebâneye kadar, bir rivâyete göre Zülhüleyfeye kadar uzasaydı hepsi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidi olurdu.'

Bunların bir delîli de Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:

«Eğer bu mescid San'a'ya kadar büyütülseydi mescidim olacaktı.» meâlindeki hadisidir. Bunun bir rivâyeti de şöyledir:

«Bu mescidde ne ilâve yapılsaydı, hepsi benim mescidim olurdu.»
Yukarıdaki bilgi, İbn-i Hacer'in **el-Cevherü'l-Munazzam** adlı kitabından özetlenmiş' demiştir."

Tuhfe yazarı, yukardaki nakilleri yaptıktan sonra: Eğer Ebû Hüreyre (Radıyalâhü anh)'nin yukarıdaki hadîsi sahîh olsaydı, aradaki ihtilâf-ı kesip atardı. Lâkin hâlinin ne olduğunu bilemiyeceğim. Acaba delîl olmaya müsâit midir, degil midir? Ben Onun senedini de bulamadım, demiştir.

Hadîs, Mescid-i Harâm'daki namazın faziletini bu ölçüden hâriç tutmuştur. Mescid-i Harâm'ın istisnâ edilmesi çeşitli mânâlara muhtemeldir. Beyan edilen ihtimalleri **Tuhfe** yazarı şöyle sıralamıştır.

"Bâzıları demişler ki: İstisnânın mânâsı, muhtemelen şöyledir: Benim Mescidimdeki bir namaz, Mescid-i Haram'da kılınan bin namazdan üstün degil, daha az sayıyla üstündür.

İkinci ihtimal : Mescid-i Harâm'da kılınan namaz, benim mescidimde kılınan namazdan daha fazîletlidir.

Üçüncü ihtimal : Her iki mescidde kılınan namazın fazîleti eşittir.

Ben diyorum ki : Bu ihtimalleri sıralayan kişiler, Mescid-i Harâm'da kılınan namazın, Mescid-i Nebevî'de kılınan namazdan efdal olduğuna delâlet eden hadîsleri her halde görmemişlerdir. Bu hadîslerden birisi, A h m e d ve İ b n - i H ib b â n ' ın A b d u l l a h b i n Z ü b e y r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu hadîstir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Benim bu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Harâm müstesnâ diğer mescidlerde kılınan bin namazdan daha fazîletlidir ve Mescid-i Harâm'da kılınan bir namaz bu (mescidimde) **kılınan yüz namazdan efdaldır.» buyurdu.'**

Diğer bir hadîs, İ b n - i M â c e h ' in C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu hadîstir : ... **(Tuhfe** yazarı **1406** nolu hadîsmizi kastediyor.)

Tuhfe yazarı, bu husûsa âit başka hadîsleri de zikretmiştir.

١٤٠٦ – حدّثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَسَدٍ. ثنا زَكَرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ. أَنبأنا عُبَيْدُاللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ . إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ . وَصَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ » .

فى الزوائد : إسناد حديث جابر صحيح ورجاله ثقات . لأن إسماعيل بن أسد وثقه البزار والدارقطنىّ والذهبىّ فى الكاشف . وقال أبو حاتم : صدوق . وباقى رجال الإسناد محتج بهم فى الصحيحين .

TERCEMESİ

1406) ... Câbir *(Radıyalâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Benim (Medine'deki) **bu mescidimde kılınan bir namaz,** (Mekke'deki) **Mescid-i Harâm müstesnâ, diğer mescidlerde kılınan bin namazdan** (sevab bakımından) **hayırlıdır.** (Mekke'deki) **Mescid-i Harâm'da kılınan bir namaz, başka mescidlerde kılınan yüz bin namazdan** (sevap bakımından) **efdaldır.»**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Câbir (R.A.)'in hadîsinin isnadı sahîh ve ricâli sıka zâtlardır. Çünkü Bezzâr, Dârekutnî ve Zehebi; İsmâîl bin Esed'i sıka saymışlardır. Ebû Hâtim de : O çok sâdıktır. İsnadın kalan râvîlerini Buhârî ve Müslim huccet saymışlardır.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivâyet etmiştir. Bu hadîs Mescid-i Harâm'ı istisnâ etmenin mânâsını açıklıyor. Bundan önceki hadîslerde mevcut istisna buna göre yorumlanır. Hulâsa şudur:

M e d î n e'deki M e s c î d - i N e b e v î'de kılınan bir namaz, diğer mescîdlerde kılınan bin namazdan hayırlıdır. M e k k e'deki M e s c î d - i H a r â m'da kılınan bir namaz, diğer mescidlerde kılınan yüz bin namazdan hayırlıdır. Şu halde M e s c î d - i H a r â m'da kılınan bir namaz M e s c î d - i N e b e v î'de kılınan yüz namazdan hayırlı olur. Çünkü M e s c î d - i H a r â m'da kılınan namazın sevâbının, M e s c î d - i N e b e v i'de kılınan namazın sevâbının yüz katı olduğu hadîsten anlaşılıyor.

Fethü'l-Bârî'de şöyle denilmiştir: 'Hadîste **«Mescîd-i Harâm'da kılınan bir namaz, diğer mescidlerde kılınan yüz bin namazdan hayırlıdır.»** buyurulurken bu hükümden M e d î n e Mescîdi müstesnâ tutulmuştur. Hadîsi böyle yorumlamak gerekir.' Çünkü M e d î n e'deki mescidin diğer mescidlerden namaz sevâbı bakımından bin kat üstünlüğü bu bâbtaki hadîslerle sâbittir.

(١٩٦) باب ما جاء فى الصلاة فى مسجد بيت المقدس

196 — KUDÜS'TEKİ MESCÎD-İ AKSÂ'DA NAMAZ KILMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٠٧ — حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرَّقِّيُّ . ثنا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . ثنا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي سَوْدَةَ، عَنْ أَخِيهِ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي سَوْدَةَ، عَنْ مَيْمُونَةَ، مَوْلَاةِ النَّبِيِّ ﷺ؛ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! أَفْتِنَا فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ . قَالَ «أَرْضُ الْمَحْشَرِ وَالْمَنْشَرِ . ائْتُوهُ فَصَلُّوا فِيهِ . فَإِنَّ صَلَاةً فِيهِ كَأَلْفِ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ» قُلْتُ: أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أَتَحَمَّلَ إِلَيْهِ؟ قَالَ «فَتُهْدِي لَهُ زَيْتًا يُسْرَجُ فِيهِ . فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَهُوَ كَمَنْ أَتَاهُ» .

فى الزوائد : روى أبو داود بعضه . وإسناد طريق ابن ماجة صحيح ورجاله ثقات . وهو أصح من طريق أبى داود . فإن بين زياد بن أبى سودة وميمونة، عثمان بن أبى سودة . كما صرح به ابن ماجة فى طريقه ، كما ذكره صلاح الدين فى المراسيل . وقد ترك فى أبى داود .

TERCEMESİ

1407) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in mevlâsı Meymûne (182) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ben (bir gün) : **Yâ Resûlallah! Beytü'l-Makdis** (Mescîd-i Aksâ) **hakkında bize fetvâ ver, dedim. Buyurdu ki :**

«(Orası) **mahşer** (kıyâmet günü) **yeridir. Oraya varıp içinde namaz kılınız. Çünkü Onda kılınan bir namaz, başka yerde kılınan bin namaz gibidir.» Ben :**

Eğer oraya kadar yolculuk etmeye gücüm yetmezse ne edeceğimi haber verir misin? diye sordum. Buyurdu ki :

«Sen Ona zeytin yağını hediye edersin, aydınlatılmasında kullanılır. Kim bunu yaparsa, oraya varmış gibi olur."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Ebû Dâvûd bunun bir kısmını rivâyet etmiş. İbn-i Mâceh'in senedi sahîh, ricali de sıka zâtlardır. Bu sened Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki senedden daha sıhhatlıdır. Çünkü Ziyâd bin Ebî Sevdete ile Meymûne (R.A.) arasında Osman bin Ebî Sevdete vardır. İbn-i Mâceh, senedinde bunu tasrih etmiştir. Selâhüddin de el-Merasil'de bunu anlatmıştır. Ebû Dâvûd'un senedinde ise râvi Osman bin Ebî Sevdete terkedilmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsin şerhinde Sindî şöyle der : Beytü'l-Makdis hakkında fetvâ soran Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nin maksadının namazda Beytü'l-Makdis'e karşı durma hükmü neshedilerek müslümanların kıblesi Kâ'be olunca Beytü'l-Makdis'de namaz kılmanın mübah olup olmadığını öğrenmek olabilir. Hattâ maksadının bu olduğu kuvvetli umulur. Hadîsin : **«Orası mahşer ve menşer arzıdır»** ifâdesindeki mahşer ve menşerden maksad kıyâmet günüdür. Yâni kıyâmet günü onun yakınında halk toplanır. Hadîsler buna delâlet eder.

Beytü'l-Makdis ve Mescid-i Aksâ, Kudüs'teki meşhur mescidin isimleridir. Bu mescid'de kılınan namazın di-

---

(182) Bu hâtun, Sa'd kızı Meymûne'dir. Peygamber (S.A.V.)'in hizmetçisi idi. Beytü'l-Makdis'in fazîleti hakkında Peygamber (S.A.V.)'den rivâyette bulunmuştur. Mezkûr rivâyette bulunan kadının Sa'd kızı Meymûne değil, başka bir Meymûne olduğu söylenmiş ise de birincisi sıhhatlıdır. Kendisinden rivâyet edenlerin başında Ziyâd bin Ebî Sevdete, Ziyâd'ın kardeşi Osman, Ebû Zeyd ed-Dabî, Hilâl bin Ebî Hilâl ve Eyyûb bin Hâlid el-Ensârî gelir. Dört Sünen sahipleri onun rivâyetlerini almışlardır.

ğer mescidlerde kılınan bin namaz gibi olduğuna dâir buradaki hükümden Mescid-i Nebevî ve Meccid-i Harâm müstesnâdır.

Bu hadise göre bu mescid'de kılınan namaz fazîlet bakımından Mescid-i Nebevî'de kılınan namaz gibidir.

Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nin **"Oraya kadar gitmeye gücü yetmezse"** şeklinde sorduğu soruya karşılık verilen cevapta, o mescidin aydınlatılmasında kullanılmak üzere zeytin yağının hediye edilmesi hâlinde oraya kadar gidilmiş gibi sevâbın kazanılacağı bildirilmiştir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Meymûne (Radıyallâhü anhâ)'nin:

"Beytül - Makdis hakkında bize fetvâ ver" sorusu üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şöyle buyurduğu belirtilmiştir:

إِئْتُوهُ فَصَلُّوا فِيهِ وَكَانَتِ الْبِلاَدُ إِذْ ذَاكَ حَرْبًا فَإِنْ لَمْ تَأْتُوهُ وَتُصَلُّوا فِيهِ · فَابْعَثُوا بِزَيْتٍ يُسْرَجُ فِى قَنَادِيلِهِ

= Beytü'l-Makdis'e gidip içinde namaz kılınız. O günlerde (soru sorulduğu zaman) **o memleketlerde savaş vardı. Eğer içinde namaz kılmak için oraya gidemezseniz kandilerinde yakılacak zeytin yağını gönderiniz.»**

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devrinde Kudüs müşriklerin elinde idi. Orası Dar'ül-Harb olduğu için müslümanlar giremiyorlardı. Kudüs hicretin 15. yılı Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhüm)'ın devrinde fethedildi.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Mescid-i Aksâ'nın fazileti belirtilerek orada kılınan namazın diğer mescidlerde kılınan bin namaz gibi fazîletli olduğu bildiriliyor.

2 — İçinde namaz kılmak için oraya yolculuk etmek meşrûdur.

3 — Mescidlerin aydınlatılmasında kullanılmak üzere zeytin yağını göndermek meşrûdur. Günümüzdeki aydınlatıcı ve benzeri mescide yararlı malzemeler de aynı hükme tâbidir.

4 — Şer'î hükmü bilmiyenler âlimlere mürâcaat etmelidirler.

١٤٠٨ – حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ الْجَهْمِ الْأَنْمَاطِيُّ . ثنا أَيُّوبُ بْنُ سُوَيْدٍ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ السَّيْبَانِيِّ ، يَحْيَى بْنِ أَبِي عَمْرٍو . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الدَّيْلَمِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَمَّا فَرَغَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ مِنْ بِنَاءِ بَيْتِ الْمَقْدِسِ ، سَأَلَ اللهَ ثَلَاثًا : حُكْمًا يُصَادِفُ حُكْمَهُ ، وَمُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ ، وَأَلَّا يَأْتِيَ هَذَا الْمَسْجِدَ أَحَدٌ ، لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ فِيهِ ، إِلَّا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ » فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَمَّا اثْنَتَانِ فَقَدْ أُعْطِيَهُمَا وَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ قَدْ أُعْطِيَ الثَّالِثَةَ » .

(وأن لا يأتى هذا المسجد) فى الزوائد : اقتصر أبو داود على طرفه الأول من هذا الوجه دون هذه الزيادة . ورواه النسائى فى الصغرى من هذا الوجه عن عمرو بن منصور ، عن أبى مسهر ، عن سعيد بن عبدالعزيز ، عن ربيعة بن بريد ، عن أبى إدريس الخولانى ، عن ابن الديلمى به .

وإسناد طريق ابن ماجة ضعيف ؛ لأن عبيد الله بن الجهم لا يعرف حاله . وأيوب بن سويد متفق على ضعفه .

TERCEMESİ

1408) "... Abdullah bin Amr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Dâvûd (Aleyhisselâm)'ın oğlu Süleyman (Aleyhisselâm) Beytü'l-Makdis'in binasını bitirince Allah Teâlâ'dan üç dilekte bulunmuştur :

1 — İlâhî hükme uygun bir hüküm verme kudreti.

2 — Kendisinden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülk ve saltanat.

3 — Yalnız namaz kılmak için Mescid-i Aksâ'yı kastedip gelen kimsenin annesinden doğduğu gün gibi günahlarından çıkması.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdu ki :

Süleyman (Aleyhisselâm)'ın dilediği ilk iki şey kendisine verilmiştir. Üçüncü dileğinin de kendisine verilmiş olmasını umarım.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ebû Dâvûd hadîsin baş kısmını rivâyet etmiş ve; وَأَنْ لَا يَأْتِيَ هَذَا الْمَسْجِدَ ilâvesini rivâyet etmemiş, Nesâî de Sünen-i Suğra'sında bu hadîsi Amr bin Mansûr'dan, Ebû Misher'den, Saîd bin Abdül-Azîz'den, Rabîa bin Büreyd'den, Ebû İdrîs el-Hülânî'den, İbnü'd-Deylemî'den... mislini rivâyet etmiştir.

İbn-i Mâceh'in târikine âit sened zayıftır. Çünkü Ubeydullah bin el-Cehm'in hâli bilinmemektedir. Ve Eyyûb bin Süveyd'in zayıflığı üzerinde ittifak vardır.

İ Z A H I

N e s â î, İ b n - i H u z e y m e, İ b n - i H i b b â n ve e l - H â k i m de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

S ü l e y m a n (Aleyhisselâm)'ın ilâhî hükme uygun hüküm verme kudretini istemesinden maksadı, halk arasındaki ihtilâfları halletmek üzere hükümü verirken ve ictihad ederken isâbetli hüküm vermeye muvaffak olmasıdır.

Kendisinden sonra hiç kimseye nasip olmayacak mülk ve saltanat sâhibi olmayı dilerken, mülk ve saltanat haşmetinin maddî yönünü düşünmeyip bunun halkın imân ve hidâyetine sebep olmasını düşünmüştür.

Bu hadîs de B e y t ü ' l - M a k d i s ' e namaz için gitmenin fazîletine delâlet eder.

١٤٠٩ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عبد الأعلى، عن معمر، عن الزهري، عن سعيد بن المسيب، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا تشد الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد: مسجد الحرام، ومسجدي هذا، والمسجد الأقصى».

T E R C E M E S İ

1409) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûllulah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Namaz ve ibâdet için) **hiç bir mescide yolculuk etmek doğru değildir.** (Fazla sevab ümidiyle) **yalnız** (şu) **üç mescide yolculuk edilebilir: Mescid-i Harâm, benim bu Mescidim ve Mescid-i Aksâ.**»"

١٤١٠ — حدثنا هشام بن عمار. ثنا محمد بن شعيب. ثنا يزيد بن أبي مريم، عن قزعة، عن أبي سعيد، وعبد الله بن عمرو بن العاص؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا تشد الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد: إلى المسجد الحرام، وإلى المسجد الأقصى، وإلى مسجدي هذا».

T E R C E M E S İ

1410) "... Abdullah bin Amr bin el-As *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Mescid-i Harâm, Mescid-i Aksâ ve benim bu Mescid'im olmak üzere mezkûr üç mescidden başka hiç bir mescide (namaz kılmak ve ibâdet etmek için) yolculuk edilmez.»"

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ve Abdullah bin Amr (Radıyallâhü anh)'ın hadîslerini Kütüb-i Sitte sâhibleri ve başkaları rivâyet etmişlerdir.

Rihâl: Rahl'in çoğuludur. Rahl deve palanıdır. Şedd-i Rihâl, aslında deve palanmı sıkmak ve yolculuğa hazırlanmaktır. Burada yolculuğa çıkmaktan kinâyedir. Hadîs namaz ve ibâdet için Mekke'deki Mescid-i Harâm'a, Medîne'deki Mescid-i Nebevî'ye ve Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'ya yolculuk etmenin meşrûluğuna ve bunların dışında kalan mescidlere namaz kılmak için yolculuk edilmemesine delâlet ediyor.

Mescid-i Nebevî'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamanındaki kısma sonradan yapılan ilâvelere şümullü olup olmadığı husûsunda âlimlerin görüşlerini bundan önceki bâbta zikretmiştim.

Mescid-i Harâm'dan neyin kastedildiği husûsundaki ihtilâfı da orada zikretmiştim.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

El-Menhel yazarı **"Medîne'ye gidiş"** bâbında özetle şöyle der:

1 — "Hadiste anılan üç mescidden başka mescidlere ibâdet için yolculuk edilmesinin meşrû olmadığı anlaşılıyor. El-Cüveynî'nin dediğine göre Şâfiî başka mescidlere ibâdet için yolculuk etmenin haram olduğuna hükmetmiş, Kâdı Iyâz da bu kavli seçmiştir.

Cumhûra göre cihad, ilim, ticâret v.s. din ve dünya işleri için yolculuk etmenin câizliği hakkında icmâ' vardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in kabrini ziyâret etmek için yolculuk etmek cumhûrun kavline göre meşrûdur. Hattâ meşrûluğunda icmâ' olan ve yukarda anılan yolculuklardan evlâdır. Zâten kabirlerin ziyâretinin meşrûluğunda ittifak vardır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabirlerin ziyâretini emretmiştir."

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kabrini ziyâret et menin fazîletî hakkında pek çok hadîs rivâyet olunmuştur. Bunların bir kaçının meâlini söylemekle yetineceğim :

a — **Eş-Şifâ Fî Hukûki'l-Mustafâ**'da Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet edildiğine göre efendimiz :

«Kim kabrimi ziyâret ederse, onun için şefâat etmem sâbit bir hak olur.» buyurmuştur.

b — Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'den :

«Kim sevap niyetiyle Medîne'de beni ziyâret ederse, o benim komşum sayılır. Kıyâmet günü ona şefâat ederim.» buyurulduğu rivâyet olunmuştur.

c — Abdullah bin Ömer (Radıyalâhü anh)'dan gelen bir rivâyette de :

«Kim vefâtımdan sonra beni ziyâret ederse hayâtımda ziyâret etmiş gibidir.» buyurulmuştur.

d — İbn-i Adiyy'in rivâyet ettiği bir hadîste :

«Kim Kâ'be'yi ziyâret edip de beni ziyâret etmezse, bana cefâ etmiş olur.» buyurulmuştur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kabrini ziyâret etmenin fazileti hakkında ciltler dolusu müstakil kitablar yazılmıştır. Hac menasiki hakkında yazılan kitaplarda bu konuda yeterli bilgi vardır. Ayrıca **Şevâhidü'l-Hak** adlı kitap, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kabrini ziyâret, ondan yardım dilemek ve şefâatı gibi önemli konular için yazılmış, tavsiyeye şâyan bir kitabtır. **Sahih-i Buharî**'nin muhtasarı **Tecrid-i Sarîh** terceme ve şerhinin Diyânet İşleri Başkanlığınca basılan nüshasının 1972 baskılı dördüncü cildinin 175. sahifesinde başlıyan ve bir kaç sahife devam eden yeterli bilgi vardır. İsteklilerin oralara mürâcaat etmeleri tavsiyesiyle yetineyim. **El-Menhel** yazarının verdiği ma'lumatın devamı :

2 — Hadîs, bu üç mescidin fazîletine, diğerlerine üstünlüğüne ve onlarda kılınan namazın faziletine delâlet eder.

Mescid-i Harâm'a gitmeyi adayan kimseye bu adağın ifâsı gerekir. Mescid-i Nebevî veyâ Mescid-i Aksâ'ya gitmeyi adayan hakkında Şâfiî'nin iki kavli var. Birisine göre bu adağı ifâ etmek müstehabtır. Diğer kavline göre vâ-

cibtir. Bir çok âlim de vücûbuna hükmetmiştir. Mâlik ve Ahmed'in kavli de budur. Ebû Hanîfe'ye göre böyle adağın yerine getirilmesi vâcib değildir.

Diğer mescidlere gitmeyi adamakla oralara gitmek vâcib olmaz. Ve adak oluşmuş sayılmaz. Mâlikiler'den Muhammed bin Mesleme hâriç, tüm âlimlerin mezhebi budur.

Ahmed'e göre bu adağı yapana yemîn kefâreti gerekir.

Bu üç mescidin üstünlüğünün sebebine gelince; Mescid-i Harâm'daki Kâ'be, müslümanların kıblesidir. Hac için oraya gidilir. Mescid-i Nebevî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescididir. Ona ikrâm olsun diye Allah Teâlâ Onun mescidine özel fazîlet vermiştir. Mescid-i Aksâ ise, geçmiş ümmetlerin kıblesi idi. Taberânî ve Bezzâr'ın tahric ettikleri Ebü'd-Derdâ'nın merfu' bir hadisine göre Mescid-i Harâm'da kılınan bir namaz, diğer mescidlerde kılınan yüz bin namaza; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidinde kılınan bir namaz, diğer mescidlerde kılınan bin namaza ve Mescid-i Aksâ'da kılınan bir namaz diğer mescidlerde kılınan beşyüz namaza bedeldir.

(١٩٧) باب ما جاء فى الصلاة فى مسجد قباء

197 — KUBA MESCİDİNDE KILINAN NAMAZ HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٤١١ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ . ثنا أَبُو الْأَبْرَدِ ، مَوْلَى بَنِي خَطْمَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أُسَيْدَ بْنَ ظُهَيْرٍ الْأَنْصَارِيَّ ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ ، يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِ قُبَاءٍ كَعُمْرَةٍ » .

TERCEMESİ

1411) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in ashâbından olan Üseyd bin Züheyr el-Ensârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kuba mescidinde kılınan bir namaz bir umre gibi (faziletli)dir.»"

İ Z A H I

T i r m i z î, B e y h a k î, A h m e d ve H â k i m de bunu rivâyet etmişlerdir. K u b a mescidi M e d î n e'den üç mil mesâfededir. **El-Fetih**'te beyân edildiğine göre o semtte bulunan bir kuyuya izâfeten mescide bu isim verilmiştir. Bu mescid B e n î A m r b i n A v f kabilesinin mescididir. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ilk te'sis ettiği mesciddir. Hicret esnâsında inşâ' edilmiştir.

١٤١٢ – حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، وَعِيسَى بْنُ يُونُسَ. قَالَا: ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْكَرْمَانِيُّ. قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ بْنَ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ يَقُولُ: قَالَ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ، ثُمَّ أَتَى مَسْجِدَ قُبَاءٍ، فَصَلَّى فِيهِ صَلَاةً، كَانَ لَهُ كَأَجْرِ عُمْرَةٍ».

T E R C E M E S İ

1412) "... Süheyl bin Huneyf *(Radıyalâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûllulah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Evinde abdest aldıktan sonra Kuba mescidine gelerek içinde bir namaz kılan kişi için bir umrenin ecri gibi ecir vardır.»"

İ Z A H I

N e s â î de bunu rivâyet etmiştir.

Hadîsin : **«Evinde abdest...»** kaydıyla ilgili olarak S i n d î şöyle der : Hadîste belirtilen sevâba kavuşmak için bu kaydın muteber ve şart olmadığı umulur. Bu kayıt bu mescide evi yakın olan ve evinde aldığı abdestle oraya gidebilenlerin gitmelerinin istendiğine işârettir. Yâni uzak yerlerden sırf K u b a mescidinde namaz kılmak için yolculuk edilmez. Bundan önceki bâbta geçen hadîsler bu durumu bildirmiştir. Şu halde M e d î n e'de bulunan veyâ orası gibi yakın yerlerde bulunan kimseler, K u b â mescidinde namaz kılmaya teşvik edilmiştir ki, böylelerinin bulundukları yerlerde aldıkları abdestle K u b â mescidine gidip namaz kılmaları mümkündür.

(١٩٨) باب ما جاء فى الصلاة فى المسجد الجامع

198 — CUMA NAMAZI KILINAN MESCİDDE NAMAZ KILMA(NIN FAZÎLETİ) HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

١٤١٣ — حَدَّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا أَبُو الْخَطَّابِ الدِّمَشْقِيُّ. ثنا رُزَيْقٌ أَبُو عَبْدِ اللهِ الْأَلْهَانِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «صَلَاةُ الرَّجُلِ فِي بَيْتِهِ بِصَلَاةٍ، وَصَلَاتُهُ فِي مَسْجِدِ الْقَبَائِلِ بِخَمْسٍ وَعِشْرِينَ صَلَاةً، وَصَلَاتُهُ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي يُجَمَّعُ فِيهِ بِخَمْسِمِائَةِ صَلَاةٍ. وَصَلَاتُهُ فِي الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى بِخَمْسِينَ أَلْفِ صَلَاةٍ. وَصَلَاتُهُ فِي مَسْجِدِي بِخَمْسِينَ أَلْفِ صَلَاةٍ. وَصَلَاتُهُ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ بِمِائَةِ أَلْفِ صَلَاةٍ».

فى الزوائد: إسناده ضعيف. لأن أبا الخطاب الدمشق لا يعرف حاله. ورزيق فيه مقال. حكى عن أبي زرعة أنه قال. لابأس به. وذكره ابن حبان فى الثقات وفى الضعفاء، وقال: ينفرد بالأشياء. لايشبه حديث الأثبات: لا يجوز الاحتجاج به إلا عند الوفاق.

TERCEMESİ

1413) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Adamın kendi evinde kıldığı namaz, bir namaz olarak hesaplanır, kabîleler (mahalleler) mescidinde kıldığı namaz yirmibeş namaza bedeldir. İçinde Cuma namazı kılınan mescidde kıldığı namaz beşyüz namaza bedeldir. Mescid-i Aksâ'da kıldığı namaz elli bin namaza tekâbül eder. Benim (Medîne'deki) Mescidimde kıldığı namaz elli bin namaza denk olur. Mescid-i Harâm'da kıldığı namaz yüz bin namaza tekâbül eder.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedi zayıftır. Çünkü Ebü'l-Hattâb-i Dımışkî'nin hâli bilinmiyor. Züreyk aleyhinde konuşulmuştur. Ebû Zür'a'dan hikâye edildiğine göre kendisi: Züreyk'in rivâyetinde bir beis yok, demiştir. İbn-i Hibbân da onu hem sıkalar hem de zayıflar arasında zikrederek: Tek başına bâzı şeyler rivâyet eder. Sıkaların hadislerine benzemez. Sıka zatların hadislerine uygun olmadıkça onun rivâyetiyle delil gösterilmez, demiştir.

İZAHI

Bu hadis Zevâid türündendir. Buna göre Cuma namazı kılınmayan mescidlerde kılınan farz namaz evde kılınan namazdan yirmibeş derece üstündür. Cuma namazı kılınan câmilerde kılınan bir farz na-

maz evde kılınan farz namazdan beşyüz derece üstündür. Vârid olan sahîh hadîslere göre Cuma namazı kılınan câmiler ile kılınmayan mescidler arasında bir fark kaydı olmaksızın buralarda kılınan bir farz namaz evde kılınan namazdan yirmibeş derece üstündür. El-Menhel yazarı: Bu hadîs ile diğer hadîslerin arasını bulmak şöyle demekle mümkündür.

Cemâatla kılınan bir farzın tek başına kılınan namazdan yirmibeş derece üstünlüğüne dâir hadisler, ilk zamanlara âit idi. Sonra Cuma namazı kılınan mescidlerdeki namazın sevâbı beşyüz dereceye çıkarıldı. Mescid-i Aksâ ve Mescid-i Nebevî'de kılınan namazın sevâbı hakkında da aynı şekilde uzlaştırıcı yorum yapılabilir, diyerek bunu açıklar.

Her ibâdetin en az on kat arttırıldığına dâir hadîsin hükmü umumidir. Evde kılınan namaz da bunun hükmüne dâhildir. Namazların farklı dereceleri bu hadîste ifâde edilirken mezkûr hadîs hükmü mahfuz tutulmakla berâber belirtilmemiştir.

(١٩٩) باب ما جاء في بدء شأن المنبر

199 — MESCİD-İ NEBEVÎ'YE MİNBER KONULMA BÂBI

١٤١٤ — حدّثنا إسماعيل بن عبد الله الرّقّيّ. ثنا عبيد الله بن عمرو الرّقّيّ، عن عبد الله ابن محمّد بن عقيل، عن الطّفيل بن أبيّ بن كعب، عن أبيه؛ قال: كان رسول الله ﷺ يصلّي إلى جذع إذ كان المسجد عريشا. وكان يخطب إلى ذلك الجذع. فقال رجل من أصحابه: هل لك أن نجعل لك شيئا تقوم عليه يوم الجمعة حتّى يراك النّاس وتسمعهم خطبتك؟ قال «نعم» فصنع له ثلاث درجات. فهي الّتي أعلى المنبر. فلمّا وضع المنبر، وضعوه في موضعه الّذي هو فيه. فلمّا أراد رسول الله ﷺ أن يقوم إلى المنبر، مرّ إلى الجذع الّذي كان يخطب إليه. فلمّا جاوز الجذع، خار حتّى تصدّع وانشقّ. فنزل رسول الله ﷺ لمّا سمع صوت الجذع. فمسحه بيده حتّى سكن. ثمّ رجع إلى المنبر. فكان إذا صلّى، صلّى إليه. فلمّا هدم المسجد وغيّر، أخذ ذلك الجذع أبيّ بن كعب. وكان عنده في بيته حتّى بلي. فأكلته الأرضة وعاد رفاتا.

TERCEMESİ

1414) "... Übeyy bin Kâ'b *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Medîne'deki) **Mescid-i Nebevî çardak şeklinde iken Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (Mescidin **kıble tarafında bulunan) bir hurma kütüğüne doğru namaz kılıyor ve o kütüğe dayanarak hutbe okuyordu. Ashâb'ından bir adam Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

Cuma günü üzerinde duracağın bir şey (minber) **yapmamızı arzu eder misin? Tâ ki, cemâat seni görebilsin ve hutbeni ona duyurabilesin, diye sordu. Efendimiz:**

«Evet,» **buyurdu. Bunun üzerine adam onun için üç basamak yaptırdı. Minberin en yükseği odur. Minber konulmak istenince efendimizin** (konuşurken) **bulunduğu yere koydular. Sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **minbere doğru kalkmak isteyince evvelce yaslanarak hutbe okuyageldiği kütüğün yanından geçti. Kütüğü geçince; kütük, yarılıncaya kadar feryat etti. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kütüğün sesini işitince minberden indi ve kütük sesini kesinceye kadar mübârek elini ona sürdü. Sonra minbere döndü. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bundan sonra namaz kılmak istediği zaman kütüğe doğru namaz kılıyordu. Mescid yıkılıp değiştirilince Ubeyy bin Kâ'b** (Radıyallâhü anh) **bu kütüğü alıp götürdü. Ve çürüyünceye kadar onun evinde yanında idi. Sonra ağaç kurdu kütüğü yedi ve dağılmış oldu."**

١٤١٥ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ . ثنا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ ، عَنْ عَمَّارِ بْنِ أَبِي عَمَّارٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ وَعَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَخْطُبُ إِلَى جِذْعٍ . فَلَمَّا اتَّخَذَ الْمِنْبَرَ ذَهَبَ إِلَى الْمِنْبَرِ . فَحَنَّ الْجِذْعُ فَأَتَاهُ فَاحْتَضَنَهُ فَسَكَنَ . فَقَالَ « لَوْ لَمْ أَحْتَضِنْهُ لَحَنَّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ » .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1415) "... Enes bin Mâlik *(Radıyalâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir hurma kütüğüne dayanarak hutbe okurdu. O, minber ittihaz edilince minbere doğru**

gitti. Kütük feryâd etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Onun yanına vararak Onu bağrına bastı. Bunun üzerine kütük durdu. Sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«Eğer ben onu bağrıma basmasaydım kıyâmete kadar inliyecekti.»"

Not: İsnadının sahîh ve ricâlinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

١٤١٦ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ ثَابِتٍ الْجَحْدَرِيُّ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ؛ قَالَ : اخْتَلَفَ النَّاسُ فِي مِنْبَرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ هُوَ ؟ فَأَتَوْا سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ فَسَأَلُوهُ . فَقَالَ : مَا بَقِيَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي . هُوَ مِنْ أَثْلِ الْغَابَةِ . عَمِلَهُ فُلَانٌ مَوْلَى فُلَانَةَ ، نَجَّارٌ . فَجَاءَ بِهِ . فَقَامَ عَلَيْهِ حِينَمَا وُضِعَ . فَاسْتَقْبَلَ وَقَامَ النَّاسُ خَلْفَهُ . فَقَرَأَ ثُمَّ رَكَعَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَرَجَعَ الْقَهْقَرَى حَتَّى سَجَدَ بِالْأَرْضِ . ثُمَّ عَادَ إِلَى الْمِنْبَرِ فَقَرَأَ ثُمَّ رَكَعَ فَقَامَ ثُمَّ رَجَعَ الْقَهْقَرَى حَتَّى سَجَدَ بِالْأَرْضِ .

TERCEMESİ

1416) "... Ebû Hâzım (Seleme bin Dînâr) (183) *(Radıyalâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in minberinin neden** (hangi **ağaçtan**) **yapılmış olduğu husûsunda bir grup arasında ihtilâf** (münâkaşa) **oldu. Bunlar Sehl bin Sa'd** (es-Sâidî) (Radıyallâhü anhümâ)**'nın yanına vararak Ona sordular. Dedi ki:**

Minber'in neden yapıldığını benden daha iyi bilen kimse kalmadı. O (minber) **Gâbe'nin Esl ağacındandır. Falanca kadının marangoz olan mevlâsı falanca adam yapıp getirdi. Minber** (yerine) **konulunca Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Onun üzerinde ayakta durdu ve kıbleye döndü. Cemâat da onun arkasında ayakta** (namaza) **durdular. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (tekbir aldı) **ve kırâata başladı. Sonra rükû' etti, sonra başını** (rükû'dan) **kaldırdı. Sonra** (kıbleden yüzünü ayırmayıp) **gerisin geriye giderek indi. Nihâyet yere secde etti. Secdeden sonra tekrar minbere çıktı. Kırâat etti. Sonra** (yine) **rükû edip doğruldu. Sonra** (daha önce yaptığı gibi) **gerisin geriye gitti. Nihâyet yere secde etti."**

---

(183) Hâl tercemesi 981 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

١٤١٧ - حدثنا أبو بشر ، بكر بن خلف . ثنا ابن أبي عدي ، عن سليمان التيمي ، عن أبي نضرة ، عن جابر بن عبد الله ؛ قال : كان رسول الله ﷺ يقوم إلى أصل شجرة (أو قال إلى جذع) ثم اتخذ منبرا . قال فحن الجذع . (قال جابر) حتى سمعه أهل المسجد . حتى أتاه رسول الله ﷺ فمسحه فسكن . فقال بعضهم : لو لم يأته لحن إلى يوم القيامة .

في الزوائد: إسناده صحيح وابن أبي عدي ثقة . وقال : وقد أخرجه النسائي عن جابر بسند آخر .

TERCEMESİ

1417) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan ; Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bir ağacın gövdesine** (râvi demiştir ki : Veyâ hurma kütüğüne) **ayakta dayanırdı. Sonra bir minber edindi. Râvi demiştir ki :**

Bunun üzerine hurma kütüğü feryâd etti. (Câbir (Radıyallâhü anh) demiştir ki) :

Öyle (feryâd etti) **ki, mesciddekiler onun feryâdını işittiler. Nihâyet Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kütüğün yanına vararak elini sürdü de** (öylece) **sustu. Oradakilerin bâzıları dedi ki :**

Eğer Efendimiz Onun yanına varmasaydı kütük kıyâmete kadar feryâd edecekti."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahîhtir. İbn-i Adiyy de sıkadır. Nesâî bu hadisi Câbir (R.A.)'den başka bir senedle rivâyet etmiştir.

İZAHI

Ü b e y y (Radıyallâhü anh)'in hadîsine diğer **Kütüb-i Sitte**'de rastlıyamadım. A h m e d, İ b n - i S a ' d, D â r e m î, E b û Y a ' l a, B a ğ a v î, E b û N u a y m, İ b n - i A s â k i r ve B e y h a k î bunu rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mescidi çardak şeklinde iken yâni mescidin üstü hurma yaprakları ile örtülü ve bağlardaki çardak gibi iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir hurma kütüğüne doğru namaz kılageldiği ve hutbe okurken ona dayandığı bildiriliyor.

Mescid-i Nebevi'nin yapılışı ve sonradan yapılan ilâveler hakkında genel bilgi 742 nolu hadîsin izahı bahsinde verilmiştir.

Minber yapımı için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arzusunu soran sahâbî'nin ismi burada açıklanmamıştır. Ebû Dâvûd'un İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan bir rivâyetinde bu teklifi yapan sahâbî'nin Temîm-i Dârî olduğu belirtilmiştir. Oradaki rivâyette iki basamaklı bir minber yapıldığı bildirilmiş ise de üzerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oturduğu üçüncü basamak hesaba katılmamıştır. Burada üç basamak denilirken son basamak hesaba katılmıştır. Böylece rivâyetler arasında ihtilâf yoktur.

Bu hadîsin zâhirine göre teklifi yapan ve Temim-i Dârî olduğu Ebû Dâvûd'un rivâyetinden anlaşılan sahâbi, minberi yapmıştır. Halbuki 1416 nolu hadisin açıklamasında belirtildiği gibi minberi yaptıran Ensâr'dan bir kadındır. Yapan da onun mevlâsı olan bir marangozdur. Sindî: Rivâyetler arasında ihtilâf yoktur. Çünkü minber için ilk teklifi yapanın Temîm olması ve sonradan kadının yaptırması mümkündür. Hattâ Temîm'in konuyu kadına intikal ettirmesi ve böylece müşterek çalışma neticesinde minberin yapılmış olması umulur, demiştir.

Hurma Kütüğünün Feryâd Etmesi :

Bu olay, bir Cuma günü Mescid-i Nebevi'de ve Cuma namazına katılan mescid dolusu sahâbîlerin huzurunda cereyan etmiş bir mûcizedir. Bu konuda rivâyet olunan sahîh rivâyetlerde bu kütüğün Efendimizin hutbe için minbere çıkmakla ayrılığından dolayı elem ve üzüntü ile feryâdlar çıkardığı belirtilmektedir. Bu olayı bu bâbta rivâyet edilen üç hadîste belirtildiği gibi Buhârî'nin Câbir (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den; Ahmed bin Hanbel ile Tirmizî, İbn-i Huzeyme, Taberânî, Dâremî, Beyhakî ve Nuaym'ın Enes'ten; Ahmed, Ebû Sa'd, Ebû Nuaym, Taberânî ve Beyhakî'nin İbn-i Abbâs'dan; Ahmed, İbn-i Sa'd, Dâremî, Ebû Ya'lâ, Bağavî ve Müellifin Übeyy bin Kâ'b (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri hadîsler ve başka hadîsler de bu olayı belirtirler.

Beyhakî, Sübkî, Kadı Iyâz ve İbn-i Hacer: Hurma kütüğünün feryâdı olayını belirten hadîs, mütevatirdir, demişlerdir.

İbn-i Ebî Hâtim'in dediğine göre Şâfiî: 'Allah Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verdiğini hiç bir peygambere vermemiştir.' demiştir. İsâ (Aleyhisselâm)'ya ölüleri diriltme mûcizesinin verildiğini anlatan Ömer bin Sevâde: 'Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz'e hurma kütüğünün feryâdı mûcizesi verildi. Bu feryâdı herkes duydu. Bu mûcize ölüleri diriltmekten daha büyüktür', diye Şâfiî'ye cevap vermiştir.

Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Ahmed, İbn-i Huzeyme, Taberânî, Dâremî, Beyhakî ve Ebû Nuaym da Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini rivâyet etmişlerdir.

Sehl (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî hâriç **Kütüb-i Sitte** sâhipleri ve Beyhakî rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minberinin hangi ağaçtan yapıldığı husûsunda bir grup arasında münâkaşa yapıldığı belirtiliyor. İhtilâf eden cemâattaki zâtların isimleri bildirilmemiştir. Bunlar Sehl bin Sa'd (Radıyallâhü anh)'a başvurarak durumu öğrenmek istemişler, O da: Bunu benden daha iyi bilen kimse kalmadı demekle vereceği bilginin kesin ve inandırıcı olduğunu belirtmek istemiş ve minberin Ğâbe'nin Esl ağacından yapıldığını bildirmiştir.

Ğâbe; Şam istikâmetinden Medîne'ye dokuz mil mesâfede ağaçlık bir yerin adıdır. Minber bu ormancığın Esl ağacından yapılmıştır.

Kâmus'un tercemesi **Okyanus**'ta şu bilgi vardır: Tarfâ', bir ağaç ismidir. Ki, dört sınıfı olur. Bir sınıfı Esl dedikleridir. Bu ağaç Ilgın ağacıdır. Esl, acı Ilgın ağacıdır ki, büyüğü, küçüğü, meyvelisi, meyvesizi olur.

Minberi yaptıran kadının Ensâr'dan olduğu. Buhârî'nin bir rivâyetinde belirtilmiş. Fakat ismi verilmemiştir. Adının Fükeyhe bint Ubeyd bin Deylem olduğu söylenmiş, bâzıları: Adı Âişe'dir demişlerdir. Kadının hizmetçisi olup minberi yapan marangozun adına gelince; adının Kubeysâ el-Mahzûmî olduğu söylendiği gibi, Bâkum'dur diyenler ve Meymun'dur, diyenler de vardır. Hâfız, son kavli seçmiştir.

Buhârî'nin Câbir (Radıyallâhü anh)'den olan bir rivâyetine göre kadın minber yaptırmak için Peygamber (Sallallahü Aley-

hi ve Sellem)'in müsaadesini istemiştir. Ebû Dâvud'un Nebi'den olan rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber yaptırma işi için kadına haber göndermiştir. Muhtemelen önce kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e teklifte bulunmuş, bilâhare Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona müsbet cevap vermiştir. Kadının hizmetçisi olan marangoz, minberi yapıp getirmiş ve yerine yerleştirmiştir.

El-Menhel yazarının dediğine göre minberin yüksekliği ve kıble yönünden kuzey yönüne olan uzunluğu ikişer arşın, genişliği de bir arşın idi. İlk iki basamağın yüksekliği yarımşar arşın ve üstünde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oturduğu son ve üçüncü basamağın yüksekliği bir arşın idi. Son basamağın üst yüzü bir arşın kadar idi. Minberin etrafı beş sırıkla çevrili idi. Bunların birer tanesi minberin sağ ve sol yanlarına çakılı idi. Üç tanesi de minberin kıble tarafına çakılı idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minber üstünde o üç sırığa dayanırdı. Minberin ilk basamağının iki tarafına ayrıca dikey olarak iki sırık çakılı idi. Minberin yanlarına çakılan sırıklar, dikey sırıklarla bağlantılı idi. Minberin etrafında yedi pençeremsi açık yer vardı. Medîne vâlisi Mervân zamanına kadar minber bu vaziyette idi. Muâviye (Radıyallâhü anh) halîfe iken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in minberinin Şam'a gönderilmesi için Mervân'a tâlimat yazmış, Mervân da minberi yerinden sökmüş ve Muâviye (Radıyallâhü anh)'ye göndermek istemiş. Fakat aynı gün güneş tutulmuş. Medine karanlığa boğulmuş, yıldızlar görülmüş ve şiddetli fırtına kopmuş, bunun üzerine Mervân, Medîne halkına şöyle bir hitâbede bulunmuş:

'Ey Medîne halkı! Siz halîfe'nin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in minberini Şam'a göndermem için emir verdiğini sanıyorsunuz. Halîfe bunun sakıncalı olduğunu bizden daha iyi bilir. Halîfe minberi büyütüp yükseltmemi emretmiştir.**

Mervân bunun üzerine bir marangoz çağırtarak minbere altı basamak ilâve etmiştir. Minber, bu şekli ile devam **etmiş, nihâyet hicretin 654.** yılı Mescidin yanması **dolayısıyla minber de yanmıştır.'**

Hadîse göre minber yerine konduktan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) minbere çıkarak orada cemâata namaz kıldırmış, kıyâm ve rüku'u minberin üstünde yapmış, minber secde etmeye müsâit olmadığı için, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yüzünü kıbleden döndürmeden gerisin geriye giderek yere inmiş ve secdeyi yerde yapmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o gün minber üstünde namaz kıldırmasının hikmeti, tatbikatlı olarak namazın kılınışını cemâata öğretmek olabilir.

C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsini B u h â r î ve N e s â î de rivâyet etmiştir. Bu hadis de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ilk zamanlarda hurma kütüğüne doğru namaz kıldığı ve hutbede ona dayandığı, sonra minber yapılınca mesciddeki cemâatın duyabileceği bir tonla kütüğün feryâd ettiği, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onun yanına giderek elini sürdüğü, böylece kütüğün iniltisinin kesildiği belirtiliyor. Ve bâzı sahâbîlerin:

"**Eğer Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ona varmasaydı kıyâmete kadar kütük feryâd edecekti.**" dedikleri belirtiliyor.

(٢٠٠) باب ما جاء في طول القيام في الصلوات

200 — NAMAZLARDA KIYÂMIN UZUN OLMASI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤١٨ — حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ زُرَارَةَ ، وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : ثنا عَلِيُّ ابْنُ مُسْهِرٍ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : صَلَّيْتُ ذَاتَ لَيْلَةٍ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَلَمْ يَزَلْ قَائِمًا حَتَّى هَمَمْتُ بِأَمْرِ سَوْءٍ . قُلْتُ : وَمَا ذَاكَ الْأَمْرُ ؟ قَالَ : هَمَمْتُ أَنْ أَجْلِسَ وَأَتْرُكَهُ .

T E R C E M E S İ

1418) "... Abdullah (bin Mes'ud) *(Radıyalâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir gecede Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber namaz kıldım. O, ayakta o kadar durdu ki ben fenâ bir şey işlemeye niyetlendim.** (Râvisi Ebû Vâîd demiştir ki:) **Ben:**

Nedir o fenâ iş? diye sordum. İbn-i Mes'ûd (Radıyallâhü anh) :

Onu ayakta bırakıp oturmak istedim, dedi."

İ Z A H I

B u h â r î, M ü s l i m ve T i r m i z î de bunu rivâyet etmişlerdir.

S i n d î: İ b n - i M e s ' û d (Radıyallâhü anh)'un oturmak istemesi, ya oturarak namaza devam etmek veyâ namazı yarıda kesmek anlamlarına muhtemeldir. Anlatılan olay, gecenin nâfile namazında idi. Çünkü farz namazlarda, imamın cemâatın hâline riâyet etmesi hükmü vardır, demiştir.

Hadis, nâfile namazında kıyâmı uzun tutmanın fazîletine delâlet eder.

١٤١٩ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ ، سَمِعَ الْمُغِيرَةَ يَقُولُ : قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى تَوَرَّمَتْ قَدَمَاهُ . فَقِيلَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ . قَالَ « أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا ؟ » .

TERCEMESİ

1419) "... El-Muğîre (bin Şu'be) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **gece namazında ayakta o kadar durdu ki iki ayağı** (veyâ iki baldırı) **şişti.** Kendisine (Âişe (Radıyallâhü anhâ) tarafından) :

Yâ Resûlallah! Allah senin geçmiş ve gelecekteki günahlarını mağfiret etmiştir. (İbâdet husûsunda niçin bu derece güçlüğe katlanıyorsun?) **denildi. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (bu ilâhi mağfirete karşı gece ibâdetiyle) :

«Şükreder bir kul olmıyayım mı?» diye cevap buyurdu."

İZAHI

Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâi de bunu rivâyet etmişlerdir.

Buhârî gece namazı bahsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ayaklarının namazda uzun süre ayakta durmasından dolayı şiştiğine dâir açtığı bâbta bunu rivâyet etmiştir.

Burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e neden namazı bu kadar uzattığını soran zâtın ismi belirtilmemiştir. Diğer rivâyetlerden soru sâhibinin (Âişe (Radıyallâhü anhâ) olduğunu anlıyoruz.

Peygamberlerin, bütün günahlardan mâsum olduğu bilinmektedir. Bâzı âlimler demişler ki: Kitab ve Sünnetle bâzı peygamberlere günah isnad edilmiştir. Meselâ Âdem (Aleyhisselâm) hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de: وعصى آدم ربه = «Âdem Rabb'ine isyân etti.» buyurulmuştur. Bu ve benzeri yerlerdeki günahlardan maksad, en iyisini bırakmaktır. Bu da peygamberler için çok görülerek buna günah ismi verilmiştir. Kur'an ve Sünnet dışında peygamberlere kusur isnadı, kesinlikle haramdır.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e ibâdete düşkünlüğünün sebebini sorarken:

"Sizin geçmiş ve gelecek tüm günahlarınız mağfiret olmuştur." sözü ile **Fetih** sûresindeki ilâhî müjdeye (184) işâret etmek istemiştir. Nitekim bundan sonra gelen E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in hadisinde:

"Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını tamâmen mağfiret eylemiştir." denilmiştir. Peygamberler her tür günahtan mâsumdurlar. Allah Teâlâ onları korur ve bilhassa Peygamber efendimize özel bir mükâfat olarak faraza kusur sayılabilecek bir durum olsa dahi bunun peşînen bağışlanmış sayılacağını müjdelemiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den başkası da bu soruyu sormuş olabilir. Soru sâhipleri, çok ibâdet etmenin ilâhî mağfireti elde etmek için olduğunu saymışlar, mağfiret hâsıl olunca çok nâfile ibâdete hâcet olmadığı kanısını taşımış olabilirler. Verilen cevabta çokça ibâdetin, nîmetlerin şükrünü edâ etmek için olduğu buyurulmuştur. Mü'min bu amaçla çok ibâdet etmelidir. Olan günahlar da bu vesile ile bağışlanabilir.

١٤٢٠ — حدّثنا أبو هشام الرّفاعيّ ، محمّد بن يزيد . ثنا يحيى بن يمان . ثنا الأعمش ، عن أبي صالح ، عن أبي هريرة ؛ قال : كان رسول الله ﷺ يصلّي حتّى تورّمت قدماه . فقيل له : إنّ الله قد غفر لك ما تقدّم من ذنبك وما تأخّر . قال «أفلا أكون عبدًا شكورًا ؟» .

في الزوائد : إسناد حديث أبي هريرة قوي . احتج مسلم بجميع رواته . ورواه أصحاب الكتب الستة : سوى أبي داود ، من حديث المغيرة . والترمذي من حديث جابر .

T E R C E M E S İ

1420) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ayakları** (veyâ baldır-

---

(184) **Fetih sûresinin 2. âyetindeki** :

لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ = **«Allah senin için geçmiş ve gelecek olan günahını bağışlasın, diye...»** nazm-ı celîline işârettir.

ları) **şişene kadar** (geceleyin) **namaz kılardı. Kendisine: Şüphesiz Allah, senin geçmiş ve gelecek günâhını mağfiret eylemiştir.** (Hâl böyleyken niçin bu kadar nâfile namaz kılıyorsun?) **denilmiş; kendisi:**

«Ben çok şükreden bir kul olmıyayım mı?» diye cevap vermiştir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ebû Hüreyre (R.A.)'in hadîsinin senedi kuvvetlidir. Müslim, bu senedin bütün râvilerini hüccet saymıştır. Ebû Dâvûd hâriç Kütüb-i Sitte sâhibleri bu hadîsi el-Muğîre (R.A.)'den rivâyet etmişlerdir. Tirmizî de Câbir (R.A.)'den rivâyet etmiştir.

١٤٢١ – حدّثنا بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ ، أَبُو بِشْرٍ . ثنا أَبُو عَاصِمٍ ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ : أَيُّ الصَّلَاةِ أَفْضَلُ ؟ قَالَ « طُولُ الْقُنُوتِ » .

TERCEMESİ

1421) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: **Hangi namaz efdaldir? diye sorulmuş; kendisi:**
«Kunutu (kıyâmı) **uzun olan» buyurmuştur."**

İZAHI

Müslim, Tirmizî ve Ahmed de bunu rivâyet etmişlerdir.

Âlimler, bu hadîsteki kunutu, kıyâm ile yorumlamışlardır.

Bu bâbtaki hadîsler, kırâatı uzun tutulan namazın kırâatı kısa tutulup rek'at sayısı ve dolayısıyla rükû ve secdesi çok olan namazdan efdal olduğuna delâlet ediyorlar.

El-Irâkî: Kıyâmı uzun tutmanın efdâliyetine âit hadîslerin, cemâatla kılınması meşrû olmıyan nâfile namaza ve tek başına kılınan farz namaza âit olarak yorumlanması açıktır. Çünkü imâm farz namazlarda ve cemâatla kılınması meşrû olan nâfilelerde kıyâmı hafif tutmakla memurdur. Ancak kendisine uyanlar, belirli kişiler olup, uzatmayı tercih etseler ve çocuk ağlaması gibi hafif tutmayı gerektiren bir mâzeret peydâ olmazsa, kırâatı uzatmakta beis yoktur, demiştir.

Hanefîler ve Şâfiiler, bu bâbtaki hadîsleri delîl göstererek: Nâfile namazlarda kıyâmı uzun tutmak, çok rüku' ve secdeden efdaldir, derler.

Tirmizî: Âlimler bu husûsta ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre kıyâmı uzun tutmak, çok rükû ve secde etmekten efdaldir. Bâzılarına göre bunun aksine çok rükû ve secde, kıyâmı uzun tutmaktan efdaldir. Ahmed bin Hanbel demiştir ki: Bu hususta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den iki hadîs rivâyet olunmuştur: Yâni hem kıyâmı uzun tutmanın efdâliyeti hakkında hadîs vardır. Hem de çok rükû ve secde etmenin fazîletine âit hadîs vardır. Bu sebeple bir hüküm beyan etmemiştir. İshak ise şöyle demiştir: Gündüz kılınan nâfilede rükû ve secdenin çok yapılması efdaldir. Geceleyin kıyâmı uzun tutmak efdaldir. Ancak her gece belli bir hizbi olan kimse, namazda o hizbini zâten okuyacak ve kıyâmı uzun tutacak. Bunun yanında çok rükû ve secde etmesi efdaldir, derim. Çünkü bu da onun için yeni bir kazanç olmuş olur, demiştir.

(٢٠١) باب ما جاء فى كثرة السجود

201 — ÇOK SECDE ETMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٢٢ — حدّثنا هشام بن عمّار ، وعبد الرّحمن بن إبراهيم الدّمشقيّان . قالا : ثنا الوليد بن مسلم . ثنا عبد الرّحمن بن ثابت بن ثوبان ، عن أبيه ، عن مكحول ، عن كثير بن مرّة ؛ أنّ أبا فاطمة حدّثه ؛ قال : قلت يا رسول الله ! أخبرني بعمل أستقيم عليه وأعمله . قال « عليك بالسّجود . فإنّك لا تسجد لله سجدة إلّا رفعك الله بها درجة وحطّ بها عنك خطيئة » .

TERCEMESİ

1422) "... Ebû Fâtime (185) *(Radıyallâhü anhâ)*'den: Şöyle demiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e:

Yâ Resûlallah! Üzerine dosdoğru durup işliyeceğim bir ameli bana haber ver dedim. Buyurdu ki:

---

(185) El-Leysî veyâ ed-Devsî sahâbîdir. İki hadîsi var. Şam'a yerleşmiştir. Râvileri Kesîr bin Murre ve Ebû Abdirrahman el-Hablî'dir. Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn-i Mâceh hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa - 457)

«Secdeye sarıl. Çünkü şüphesiz sen Allah Teâlâ'ya bir secde etmezsin ki, Allah onunla seni bir derece yükseltmesin. Ve senden bir hatâyı onunla düşürmesin.»"

١٤٢٣ — حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابْنُ عَمْرٍو ، أَبُو عَمْرٍو الْأَوْزَاعِيُّ . قَالَ : ثنى الْوَلِيدُ بْنُ هِشَامٍ الْمُعَيْطِيُّ ، حَدَّثَهُ مَعْدَانُ ابْنُ أَبِي طَلْحَةَ الْيَعْمُرِيُّ ؛ قَالَ : لَقِيتُ ثَوْبَانَ فَقُلْتُ لَهُ : حَدِّثْنِي حَدِيثًا عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَنْفَعَنِي بِهِ . قَالَ فَسَكَتَ . ثُمَّ عُدْتُ فَقُلْتُ مِثْلَهَا . فَسَكَتَ . ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . فَقَالَ لِي : عَلَيْكَ بِالسُّجُودِ لِلّٰهِ . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْجُدُ لِلّٰهِ سَجْدَةً إِلَّا رَفَعَهُ اللّٰهُ بِهَا دَرَجَةً ، وَحَطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةً » .

قَالَ مَعْدَانُ : ثُمَّ لَقِيتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ مِثْلَ ذٰلِكَ .

TERCEMESİ

1423) "... Ma'dân bin Ebî Talhâ el-Ya'murî (186) *(Radıyallâhü anh)'*-den: Şöyle demiştir:

Ben, Sevbân (Radıyallâhü anh)'a **rastladım. Ona dedim ki:**
Allah Teâlâ'nın beni yararlandıracağı umulan bir hadîsi bana anlat. Ma'dân (Radıyallâhü anh) **demiştir ki:**

Sevbân (Radıyallâhü anh) **sükût etti. Sonra ben dönüp söylediğimin mislini söyledim. O** (yine) **sustu. Üç defa tekrarladım. Ondan sonra Sevbân** (Radıyallâhü anh) **bana dedi ki:**

Allah için secdeye sarıl (bol secde et.) **Çünkü ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den işittim. Buyurdu ki:**

«Allah'a secde eden bir kul yoktur ki, Allah onu secde ile bir derece yükseltmesin. Ve o secdeyle ondan bir günahı düşürmesin.»
Ma'dân (Radıyallâhü anh) **demiştir ki:**

Sonra Ebü'd-Derdâ' (Radıyallâhü anh)'**a rastladım. Ona da aynı dilekte bulundum. O da Sevbân** (Radıyallâhü anh)'**ın sözünün mislisini söyledi."**

---

(186) Ma'dân eş-Şâmi, Ömer (R.A.)'den rivâyet etmiş, Râvisi Sâlim bin Ebi Ca'd'dır. Hicrî ve İbn-i Sa'd onu sıka saymışlardır. (Hulâsa: 383)

١٤٢٤ — حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ عُثْمَانَ الدِّمَشْقِيُّ. ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ الْمُرِّيِّ، عَنْ يُونُسَ بْنِ مَيْسَرَةَ بْنِ حَلْبَسٍ، عَنِ الصُّنَابِحِيِّ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْجُدُ لِلَّهِ سَجْدَةً إِلَّا كَتَبَ اللهُ لَهُ بِهَا حَسَنَةً، وَمَحَا عَنْهُ بِهَا سَيِّئَةً، وَرَفَعَ لَهُ بِهَا دَرَجَةً. فَاسْتَكْثِرُوا مِنَ السُّجُودِ».

في الزوائد : إسناد حديث عبادة ضعيف ، لتدليس الوليد بن مسلم .

TERCEMESİ

1424) "... Ubâde bin es-Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre. Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyururken işitmiştir :

«Allah'a bir secde eden hiç bir kul yoktur ki, Allah ona o secde ile bir hasene yazmasın, onun bir günahını silmesin ve onu o secde ile bir derece yükseltmesin. Artık çok secde ediniz.»"

Not : Râvi el-Velîd bin Müslim'in tedlisciliği nedeniyle Ubâde (R.A.)'ın hadisinin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

E b û F â t i m e (Radıyallâhü anh)'nin hadîsini başkaca bir rivâyet edene rastlamadım.

S e v b â n (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini M ü s l i m, T i r m i z î, E b û D â v û d ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir. Tuhfe yazarının dediğine göre M ü s l i m, A h m e d ve E b û D â v û d'un rivâyetindeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit hadîs metninin başı şöyledir :

عَلَيْكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ = **«Çok secde etmeye devam et...»**

Ş e v k â n î, en-Neyl'de : Bu hadîs, çok secde etmenin matlûb olduğuna delâlet eder. Buradaki secdeden maksat, namaz içindeki secdedir. Yâni : Bol namaz kıl ki bol secde edesin. Çok secde etmeye teşvikte bulunmanın sebebi, E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen şu meâldeki hadistir :

«Kulun Rabb'ine en yakın olduğu hâl, kulun secdede olduğu hâldir.» N e v e v î böyle demiştir. Bu hadîs, secdenin kıyamdan ve namazın diğer rükûnlerinden efdal olduğunu söyliyenler için delildir, demiştir.

Tirmizi ve Bağavî'nin anlattıklarına göre içlerinde Abdullah bin Ömer (Radıyallâhü anh)'in bulunduğu bir cemâat, çok secde etmenin kıyâmı uzatmaktan efdal olduğunu söylemiştir. Mâliki mezhebinde iki kavil vardır. Bir kavle göre kıyâmı uzatmak efdaldir. Diğerine göre çok secde etmek efdaldir. Kıyâmı uzatmanın efdâliyetine âit gerekli bilgi bundan önceki bâbta verilmiştir.

Ubâde (Radıyallâhü anh)'nin hadîsi Zevâid türündendir.

Şevkânî :Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler, çok secdenin kıyâmı uzatmaktan efdal olduğuna delâlet etmezler. Hak olanı, kıyâmı uzatmanın efdâliyetidir. Çünkü çok rükû ve secde edilmesine âit hadîslerde : «**Efdaldir** (= Yâni daha fazîletlidir.)» ifâdesi yoktur. Sâdece fazîleti belirtilmiştir. Fakat kıyâmın uzatılmasına âit hadîslerde : «**Efdaldir** (= daha fazîletlidir.)» ifâdesi kullanılmıştır, demiştir.

BU BÂBTAKİ HADÎSLERDEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — Çok secde etmek tavsiye edilmiştir. Bu secdeden maksadın, namaz içindeki secde olduğu yukarıda belirtilmiştir.

2 — Kulun yaptığı her secdeye karşılık Allah onun mertebesini bir derece yükseltir, bir günahını siler ve ona bir hasene yazar.

(٢٠٢) بَاب مَا جَاءَ فِي أَوَّلِ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ الصَّلَاةُ

202 — KULUN İLK HESABA ÇEKİLECEĞİ ŞEY NAMAZDIR, HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٢٥ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ حَكِيمٍ الضَّبِّيِّ؛ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو هُرَيْرَةَ: إِذَا أَتَيْتَ أَهْلَ مِصْرِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «أَنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، الصَّلَاةُ الْمَكْتُوبَةُ. فَإِنْ أَتَمَّهَا، وَإِلَّا قِيلَ: انْظُرُوا هَلْ لَهُ مِنْ تَطَوُّعٍ؟ فَإِنْ كَانَ لَهُ تَطَوُّعٌ أُكْمِلَتِ الْفَرِيضَةُ مِنْ تَطَوُّعِهِ. ثُمَّ يُفْعَلُ بِسَائِرِ الْأَعْمَالِ الْمَفْرُوضَةِ مِثْلُ ذَلِكَ».

TERCEMESİ

1425) "... Enes bin Hakîm ed-Dabbî (187) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) **bana dedi ki :**
Sen şehrinin halkına vardığın zaman, benim Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den şunu buyururken işittiğimi onlara haber ver :**
«Kıyâmet günü müslüman kulun ilk hesaba çekileceği şey, farz namazdır. Eğer farz namazı tam yapmış ise (mesele yok.) **Aksi takdirde** (Allah tarafından meleklere) :

Bakınız, onun nâfile namazı var mı? buyurulacak. Eğer nâfilesi varsa, farz namazları ondan ikmâl edilir. Sonra sâir farz ameller hakkında bunun misli işlenir.»"

١٤٢٦ — حدّثنا أحمد بن سعيد الدّارميّ. ثنا سليمان بن حرب. ثنا حمّاد بن سلمة، عن داود بن أبي هند، عن زرارة بن أوفى، عن تميم الدّاريّ، عن النّبيّ ﷺ. ح وحدّثنا الحسن بن محمّد بن الصّبّاح. ثنا عفّان. ثنا حمّاد. أنبأنا حميد، عن الحسن، عن رجل، عن أبي هريرة؛ وداود بن أبي هند، عن زرارة بن أوفى، عن تميم الدّاريّ، عن النّبيّ ﷺ قال «أوّل ما يحاسب به العبد يوم القيامة صلاته. فإن أكملها كتبت له نافلة. فإن لم يكن أكملها، قال الله سبحانه لملائكته: انظروا، هل تجدون لعبدي من تطوّع؟ فأكملوا بها ما ضيّع من فريضته. ثمّ تؤخذ الأعمال على حسب ذلك».

TERCEMESİ

1426) "... Temîm ed-Dârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu, demiştir :

«Kıyâmet günü kulun ilk hesaba çekileceği şey (farz) **namazıdır. Eğer farzı tam yapmış ise ona sevap sayılır. Şâyet farzı tam yapmamış ise Allah Sübhânehü ve Teâlâ meleklerine :**

---

(187) Enes bin Hakîm ed-Dabbî el-Basrî, Ebû Hüreyre (R.A.)'den hadis rivâyet etmiş, kendisinden de el-Hasan ve Alî bin Zeyd rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun rivâyetlerini almışlardır. (Hulâsa : Sah. 40)

Bakınız! Kulum için nâfile namazdan bir şey bulur musunuz? Bulacağınız nâfilelerle noksan bıraktığı farzını ikmâl ediniz, buyuracaktır. Sonra diğer ameller buna göre ele alınır (hesaplanır.)»"

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini T i r m i z î de rivâyet etmiştir.

Müellifin iki senedle T e m î m e d - D a r î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği hadîsi E b û D â v û d ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîslerde: «**Kıyâmet günü müslüman kul önce farz namazdan hesaba çekilecek. Farz namazı vaktinde edâ etmiş ise bu namazı onun için ecir ve sevab olur. Şâyet tam olarak kılmamış ise bunun eksikleri varsa nâfile namazından kapatılmaya çalışılacaktır.**» buyurulmuştur.

Hadîslerin zâhirine göre kişinin kılmadığı farz namazların yeri, nâfile namazlarla doldurulacak. Bu nâfile farza bağlı sünnetler olabildiği gibi sâir nâfileler de olabilir.

E l - I r â k î, T i r m i z î'nin şerhinde bu yorumu vermekle beraber, diğer iki yorumun muhtemel olduğunu belirterek: Farzlardaki sünnetler ve sehiv secdesi ile tâmiri mümkün olan mühim hususlar, namazdaki huşu', zikirler ve duâlarda görülecek noksanlıklar, nâfile namazları ve onlardaki benzeri şeylerle kapatılır. Veyâhut farz namazların şartlarında ve rükünlerinde bir eksiklik görülürse nâfilelerle tâmir edilir, demiştir.

İ b n ü'l - A r a b î: Farzların sayısında görülecek noksanlıkların nâfilelerle ikmali muhtemel olduğu gibi, farz namazda bulunması gerekli huşu' bakımından görülecek noksanın nâfilelerle telâfi edilmesi mânâsı da muhtemeldir. Bence birinci ihtimal daha açıktır. Çünkü hadîslerde buyuruluyor ki:

«**Namazın hesabı bittikten sonra zekât v.s. amellerin muhâsebesi de namaz gibi yapılacaktır.**» Bilindiği gibi zekâtta ancak ödenen farz kısmı var. Bir de farzdan fazla olarak ödenen meblâğ var. Zekâtın farz bölümünde görülecek eksiklik, zekâttan ayrı olarak ödenen fazlalıkla ikmâl edileceği gibi farz namazdan fazla olarak kılınan nâfileler ile eksik kalan farz namazların yeri doldurulur. Allah'ın fazl-ı geniştir, demiştir.

Hadislerde: «**Namazın muhâsebesinden sonra diğer farz ibâdetler namaz gibi hesap edilir**» buyurulmuştur. Yâni zekât, oruç, hac gibi sâir farzlarda noksanlık varsa, nâfile olarak verilen sadaka, tutulan oruç ve yapılan hac ile tâmir edilir.

(٢٠٣) باب ما جاء في صلاة النافلة حيث تصلى المكتوبة

203 — FARZ NAMAZIN KILINDIĞI YERDE NÂFİLE NAMAZIN KILINMASI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂB

١٤٢٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا إسماعيل بن علية، عن ليث، عن حجاج ابن عبيد، عن إبراهيم بن إسماعيل، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال « أيعجز أحدكم، إذا صلى، أن يتقدم أو يتأخر، أو عن يمينه، أو عن شماله » يعني السبحة .

TERCEMESİ

1427) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«**Sizden birisi namaz** (yâni sünnet) **kılacağı zaman** (yerini değiştirmekten) **ileri gitmekten veyâ geri çekilmekten veyâ sağına yâhut soluna** (çekilmekten) **âciz mi kalıyor?**»"

İZAHI

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin mânâsı şudur: Biriniz farz namazı kıldığınız yeri değiştirerek nâfile namazı kılmak için önce, arkaya, sağa veyâ sola gitmekten âciz midir?

Hadîsteki "**Subhâ**" nâfile demektir. Hadisteki «... **yâni subhâ...**» ifâdesi, bâzı râvilerin açıklamasıdır.

Hadîs, kişinin farz namazı kıldıktan sonra nâfileyi kılmak istediğinde yerini değiştirmesinin meşrûluğuna delâlet eder. Bu husûsta imam olan ve olmayan arasında bir fark yoktur. Bunun hikmeti, secde yerlerinin çoğaltılmasıdır. Çünkü Buhârî ve Bağavî'nin dediği gibi secde yerleri, secde eden kişi için kıyâmet günü şehâdet edecektir.

En-Neyl yazarı : Kişi, farz olsun, sünnet olsun her namazdan sonra kılacağı ikinci namaz için yer değiştirmelidir. Eğer yer değiştirmiyecek olsa, hiç olmazsa yanındakilerden birisiyle, usûlü dâiresinde bir konuşma yapmalıdır. Çünkü arada konuşmadan ve yer değiştirmeden iki namazı üst üste kılmak, Ebû Dâvûd, Hâkim ve Taberânî'nin el-Ezrak (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettikleri bir hadîsle yasaklanmıştır, demiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Farzdan hemen sonra aynı yerde nâfileye durmak mekruhtur. Hanefîler'e göre **"Allâhümme Ente's-Selâmü..."** zikriyle ara vermek müstehabtır. Diğer mezheblere göre namazdan sonra okunması vârid olan istiğfar, tesbîh, hamd ve tekbirle ara vermek mendubtur.

١٤٢٨ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا قُتَيْبَةُ . ثنا ابْنُ وَهْبٍ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا يُصَلِّى الْإِمَامُ فِي مُقَامِهِ الَّذِى صَلَّى فِيهِ الْمَكْتُوبَةَ ، حَتَّى يَتَنَحَّى عَنْهُ » .

حدّثنا كَثِيرُ بْنُ عبَيْدِ الْحِمْصِىُّ . ثنا بَقِيَّةُ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ التَّمِيمِىِّ ، عن عُثْمَانَ ابْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَهُ .

TERCEMESİ

1428) "... El-Muğîre bin Şu'be *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«İmam farz namazı kıldırdığı yerden başka bir yere geçmedikçe aynı yerde namaz kılamaz.»"

İZAHI

Müellifin iki senedle el-Muğîre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Ebû Dâvûd, râvi Atâ'nın el-Muğîre (Radıyallâhü anh)'ye ulaşmadığını söylemekle hadîsin munkatı' olduğunu belirtmek istemiştir. El-Menhel'de belirtildiğine göre Atâ meşhur kavle göre

Hicretin 50. yılı doğmuş, bu tarih el-Muğire (Radıyallâhü anh)'ın vefât târihidir.

Hadîs, yasak anlamında kullanılmıştır. El-Menhel yazarı şöyle der:

"Bu hadîs, imamın farzı bitirince başka yerde sünnet kılmak üzere yerini değiştirmesinin müstehablığına delâlet eder. Fıkıh âlimleri bu husûsta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1 — Ebû Hanîfe'ye göre son sünneti olan her farzdan sonrâ imam yerini değiştirmelidir. İkindi ve sabah gibi son sünneti olmayan namazlardan sonra yer değiştirmemelidir.

2 — Hanefîler'den İmam Muhammed'e göre tüm farzlardan sonra imam yer değiştirmelidir. Tâ ki herkes imamın boynunda sehiv secdesinin bulunmadığını iyice anlasın. El-Bedâyî' de: Rivâyet edildiğine göre Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh) farz namazı bitirince kızgın taşlar üstündeymişler gibi hızla yerlerinden kalkarlardı, denilmiştir.

3 — Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler'e göre imamın farz kıldığı yerde sünnet kılması' mekruhtur.

Yukardaki görüşler, yerin müsâit olması hâline mahsûstur. Yerin sıkışıklığı gibi bir mâzeret olduğu zaman imam, bulunduğu yerde sünnetini kılar.

(٢٠٤) باب ما جاء فى توطين المكان فى المسجد يصلى فيه

204 MESCİDDE MUAYYEN BİR YERİ YURT EDİNİP DÂİMA ORADA NAMAZ KILMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٢٩ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا وكيع . ح وحدثنا أبو بشر، بكر بن خلف . ثنا يحيى بن سعيد . قالا : ثنا عبد الحميد بن جعفر، عن أبيه ، عن تميم بن محمود ، عن عبد الرحمن بن شبل ؛ قال : نهى رسول الله ﷺ عن ثلاث : عن نقرة الغراب ، وعن فرشة السبع ، وأن يوطن الرجل المكان الذى يصلى فيه كما يوطن البعير .

TERCEMESİ

1429) "... Abdurrahman bin Şibl (188) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **üç şeyden nehiy buyurdu:**

Karganın gagalaması (gibi çabuk secde etmek)**ten, yırtıcı hayvanın yayılışı** (gibi secdede kolları yere yaymak)**tan ve devenin** (su çevresinde çökmek için) **belirli bir yeri yurt edinmesi gibi adamın** (mescidde) **namaz kıldığı yeri yurt edinmesinden.**"

İZAHI

Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesâi, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı, hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:

"Karganın gagalaması rükû ve secdeye varış ve kalkışında acele etmekten kinâyedir. Bilindiği gibi rükû ve secdelerde rükû'dan ve birinci secdeden sonraki kalkışlarda, yâni i'tidâl ve iki secde arasındaki oturuşta asgari bir veyâ üç "**Sübhânellâh**" diyecek kadar durmak gerekir. Bu rükünlerde acele edenler, gagasıyla yerden bir şey alan karga'ya benzer.

Yırtıcı hayvanın yayılışından maksad, secdede kolları yere yaymaktır. Bilindiği gibi köpek ve başka hayvanlar yatarken kollarını yere yayarlar.

Deve, sulanmaya götürüldüğünde biraz su içtikten sonra su çevresinde muayyen bir yere çöker. Orada dinlendikten sonra tekrar su içmeye gider. Dönüşünde aynı yere çöker. Devenin çökmek için belli bir yeri seçmesi ve hep oraya çökmesi gibi kişinin mescidin muayyen bir yerini kendine tahsis edip dâima orada namaz kılması ve mescidin başka yerlerinde namaz kılmaması yasaklanmıştır. Bunun hikmeti; Böyle bir davranışın şöhret, riyâkârlık ve gösterişe yol açmasıdır."

---

(188) Abdurrahman bin Şibl bin Amr bin Zeyd bin Necde el-Ensârî el-Evsî'nin sahâbî olduğunu Buhârî söylemiştir. Abdü's-Samet de onun Humus'a yerleşen sahâbîlerden olduğunu söylemiştir. Râvîleri Yezîd bin Humeyr, Ebû Râşid el-Hibrânî, Ebû Selâm el-Esved ve Temim bin Mahmud'dur. (El-Menhel, Cild : 5, Sah. 307)

Secdede acele etmek ve kolları yere yaymak hususları, beşinci kitabın yirmi birinci bâbında geçen 891 - 892 nolu hadîsler bölümünde izah edilmiştir.

١٤٣٠ — حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ. ثنا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْمَخْزُومِيُّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ؛ أَنَّهُ كَانَ يَأْتِي إِلَى سُبْحَةِ الضُّحَى فَيَعْمِدُ إِلَى الْأُسْطُوَانَةِ، دُونَ الْمُصْحَفِ، فَيُصَلِّي قَرِيبًا مِنْهَا. فَأَقُولُ لَهُ: أَلَا تُصَلِّي هَاهُنَا؟ وَأُشِيرُ إِلَى بَعْضِ نَوَاحِي الْمَسْجِدِ. فَيَقُولُ: إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَتَحَرَّى هٰذَا الْمَقَامَ.

TERCEMESİ

1430) "... Yezîd bin Ebî Ubeyd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Seleme bin el-Ekvâ (Radıyallâhü anh), **kuşluk namazını kılmaya gelirdi.** (Mescid-i Nebevî'deki Osman bin Affân (Radıyallâhü anh)'a âit) **Mushafa yakın sütünun yanına giderek ona yakın bir yerde namaz kılardı. Ben ona :**

Niçin şurada namaz kılmıyorsun? diyerek mescidin bâzı taraflarını işâret ederdim. O derdi ki :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **gördüm.** (Namaz kılmak için) **burayı arzulardı.**"

İZAHI

Hadîs, Seleme bin el-Ekvâ (Radıyallâhü anh)'ın kuşluk namazı için Hz. Osman (Radıyallâhü anh)'ın mushafının bulunduğu yere yakın olan sütunun bulunduğu semti seçerek orada kuşluk namazına durmayı itiyad ettiğine delâlet eder ve sebebi sorulduğunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in orada namaz kıldığı için Ona uymak ve feyiz ve bereketini almak niyetiyle böyle yaptığı verdiği cevaptan anlaşılır.

Sindî: Bu hadîsten anlaşılıyor ki; Mescidin muayyen bir yerinde çok namaz kılmakta beis yoktur. Bilhassa büyük zâtların izlerinden feyiz almak ve onlara uymakla bereket kazancı düşüncesiyle böyle davranmakta hiç mahzur yoktur. Bir önceki hadîsteki yasaklama, mescidin muayyen bir yerini tahsis etmek hakkındadır, demiştir.

(٢٠٥) باب ما جاء فى أين توضع النعل إذا خلعت فى الصلاة

205 — AYAKKABININ NAMAZDA ÇIKARILACAĞI ZAMAN NEREYE KONULACAĞI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٣١ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة . ثنا يحيى بن سعيد ، عن ابن جريج ، عن محمد بن عباد ، عن عبد الله بن سفيان ، عن عبد الله بن السائب ؛ قال : رأيت رسول الله ﷺ صلى يوم الفتح ، فجعل نعليه عن يساره .

TERCEMESİ

1431) "... Abdullah bin es-Sâib (189) *(Radıyalâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i (Mekke) Fetih günü namaz kılarken gördüm. Ayakkabılarını sol tarafına bıraktı."

İZAHI

Ebû Dâvûd ve Nesâî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, namaz kılanın ayakkabısını sol tarafına bırakabileceğine delâlet eder. Ancak sol tarafında kimsenin bulunmaması şarttır. Bunu böyle yorumlamak gerekir. Çünkü bundan sonra gelecek hadîste sol tarafta bir kimse varsa ayakkabının oraya konmaması emredilmiştir.

١٤٣٢ — حدثنا إسحاق بن إبراهيم بن حبيب ، ومحمد بن إسماعيل . قالا : ثنا عبد الرحمن المحاربى ، عن عبد الله بن سعيد بن أبى سعيد ، عن أبيه ، عن أبى هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « ألزم نعليك قدميك . فإن خلعتهما فاجعلهما بين رجليك . ولا تجعلهما عن يمينك ، ولا عن يمين صاحبك ، ولا وراءك ، فتؤذى من خلفك » .

فى الزوائد : روى أبو داود بعض هذا الحديث . وفى إسناده عبد الله بن سعيد ، متفق على تضعيفه .

---

(189) Hâl tercemesi 820 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

TERCEMESİ

1432) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ayakkabılarını ayaklarından çıkarma. Eğer çıkarırsan ayaklarının arasına koy. Onları ne sağ tarafına ne arkadaşının sağ tarafına ne de arkana bırak ki, sen aradakilere eziyet etmiyesin.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ebû Dâvûd bu hadîsin bir parçasını rivâyet etmiştir. Bunun senedindeki Abdullah bin Said'in zayıflığı husûsunda ittifak vardır.

İZAHI

Notta belirtildiği gibi Ebû Dâvûd bu hadîsin bir kısmını rivâyet etmiştir. Oradaki hadîs meâlen şöyledir:

«Biriniz namaz kılmak isteyip ayakkabılarını çıkarırsa ayakkabılarıyla kimseye eziyet etmesin. Onları ayaklarının arasına bıraksın veyâ onlarla namaz kılsın.» Ebû Dâvûd'un Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den olan diğer bir hadîsi de meâlen şöyledir:

«Biriniz namaz kılacağı zaman ayakkabılarını sağ tarafına bırakmasın, sol tarafına da, başkasının sağ tarafında olacaksa bırakmasın. Ancak sol tarafında kimse yoksa oraya bırakabilir. Ayakkabılarını iki ayağının arasma bıraksın.»

Hadîsin: **«Ayakkabılarını ayaklarından çıkarma!»** hükmü ayakkabıların temiz olması hâline mahsustur. Necis olduğu takdirde çıkarılmasının zorunluğu mâlumdur. Ayakkabı ile namaz kılma hükmü ve bu husustaki âlimlerin görüşleri beşinci kitabın 66. bâbında geçen 1037 - 1039 nolu hadîsler bahsinde geçmiştir.

Hadîs, çıkarılan ayakkabıların kimseye eziyet vermemesi için ayakların arasına konmasını meşrû görmüştür.

Sindî bu hususta şöyle der: 'İki ayak arasındaki boşluk, normal olarak ayakkabıların konmasına müsâit değildir. Bu sebeple maksat; ayakkabıların iki ayağın hizâsında ve kişiyle secde yeri arasındaki boşluğa konması olabilir. Yâni secde edilirken dizlerin ilerisine ve göğüs hizâsına gelecek yere konması kastedilmiş olabilir. Şöyle demek de mümkündür: Asr-ı Saâdet'teki pabuçlar çok ince idi. Ayaklar arasına konması mümkündü. Hüküm bu tip ayakkabılara mahsûstur."

Ayakkabıların ayaklar arasında yere konması veyâ göğüs hizâsına konması, ayakkabıların temiz olması veyâ ayakkabıların üstünün temiz bir şeyle örtülmesi şartına bağlıdır. Çünkü namazın sıhhatının şartlarından birisi de namaz kılınacak yerin temiz olmasıdır. Namaz kılan kişinin vücud veyâ elbisesinin bir necâsete dokunmasıyla namaz bozulur.

Hadîs, kimseye eziyet olmayacaksa, yâni sol tarafta bir kimse yoksa ayakkabının o tarafa konabileceğine delâlet eder.

بسم الله الرحمن الرحيم

٦ - كتاب الجنائز

6 — CENÂİZ (CENAZELER) KİTÂBI

Cenâiz: Cenâzenin veyâ cînâzenin çoğuludur. Ölü demektir. Yâhut cinâze ölüye denir. Cenaze de na'şa denir. Bunun tersi de olabilir. Ölü ile tabut ve benzerinin toplamına da denilir. Kâmus sâhibi bu mânâların tümünü bildirmiştir.

(١) باب ما جاء فى عيادة المريض

1 — HASTA ZİYÂRETİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٣٣ — حدثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ. ثنا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لِلْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتَّةٌ بِالْمَعْرُوفِ : يُسَلِّمُ عَلَيْهِ إِذَا لَقِيَهُ . وَيُجِيبُهُ إِذَا دَعَاهُ . وَيُشَمِّتُهُ إِذَا عَطَسَ . وَيَعُودُهُ إِذَا مَرِضَ . وَيَتْبَعُ جِنَازَتَهُ إِذَا مَاتَ . وَيُحِبُّ لَهُ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » .

TERCEMESİ

1433) "... Alî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallaahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Müslüman için müslüman üzerine örf ve âdet veçhiyle (yerine getireceği) **altı** (hak) **vardır. Ona rastladığı zaman selâm verir. Onu dâvet ettiği zaman dâvetine icâbet eder. Aksırdığı** (ve aksırınca Allah'a hamd ettiği) **zaman teşmit eder.** (Ona rahmet diler) **Hastalandığı zaman onu ziyâret eder. Öldüğü zaman cenâzesine gider. Kendi nefsi için arzuladığını onun için de arzular.»"**

İ Z A H I

Tirmizî ve Ahmed de bunu rivâyet etmişlerdir.

Ma'ruf: Şer'an ve dînen güzel sayılan şeydir. Bâzıları buradaki "**Ma'ruf**"u **öyle** yorumlamışlardır. **Câmiü's-Sağîr** şârihi el-**Azîzî**, böyle yorumlayanlardandır. Hadîste zikredilen altı hak bu mânâda ma'ruftur. Yâni şer'an ve aklen güzel şeylerdir.

Sindî ise ma'rufu örf ve âdet veçhiyle yerine getirilmesi beklenen şeydir, diye yorumlamıştır.

Hadîsin zâhirine göre bu hakları ifâ etmek vâcibtir. Fakat âlimler bunu vâcib ve menduba şümullü, geniş **kapsamlı** bir mânâya yorumlamışlardır. Hadîsin ifâde tarzı, bu altı şeyin, müslümanlığın vecîbelerinden olduğuna delâlet eder. Bunun içindir ki bu haklar bakımından sâlihiyle, fâsıkıyla tüm müslümanlar eşittir. Ancak sâlih kimselere fazla saygı duymak ve ikrâm etmek gerekir. Müslümanlığın gereği olan hakların sayısı rivâyetlerde muhteliftir. Nitekim bu hadîste altı hak, bunu ta'kip eden hadîste dört hak, ondan sonra gelen hadîste beş haktan bahsedilir. Şu halde belirtilen sayı, tahdit için değildir. Yâni haklar bu kadardır. Başka hak yoktur demek değildir.

Birinci hak, müslümanın müslümana selâm vermesidir. Bu konu 33. kitâbın 11 - 14'üncü bâblarında rivâyet olunacak 3692 - 3701 nolu hadîsler bahsinde inşâallah îzah edilecektir.

İkinci hak, müslümanın dâvetine icâbet etmektir. Bu dâvet, ziyâfet, yardıma dâvet ve evlenme münâsabetiyle verilen ve velîme denilen yemeğe dâvet olabilir. Dîne aykırı bir hareket, meselâ içki, saz, kadın oynatmak gibi bir münker yok ise velîme dâvetine icâbet etmek vâcibtir. Diğer dâvetlerin hükmü, genellikle sünnettir. Önemine göre icâbında vâcib olabilir.

Üçüncü hak, aksıran ve aksırırken "**Elhamdülillah**" diyen müslümânâ **Teşmît** etmek, yâni ona "**Yerhamükellah = Allah sana rahmet eylesin.**" demektir. Bu husus, 33. kitâbın 20'nci bâbında zikredilecek 3713 - 3715 nolu hadîsler bahsinde anlatılacaktır.

Dördüncü hak, hastalanan müslümanı ziyâret etmektir. Hasta ziyâreti, Cumhura göre sünnet-i müekkededir. Ancak ziyâret etmemek; hastanın tehlikeye düşmesine ve zarurî ihtiyaçlarının ihmâline yol açacak olursa ziyâret ve bakım vâcib olur.

Beşinci hak, müslüman öldüğü zaman onun cenazesine gitmektir. Bu, cenaze namazına katılmak veyâ mezarlığa kadar cenazeyle

gitmekle gerçekleşir. Cenaze namazı ve ölüyü defnetmek, bilindiği gibi farz-ı kifâyedir. Bir köy veyâ belde halkının bir kısmı bunu ifâ edince sorumluluk diğerlerinden kalkar. Aksi takdirde bütün mükellefler mes'ul kalır.

Altıncı hak, kendi şahsı için dilediği hayırlı şeyleri müslüman için de dilemektir. Kendi nefsi için dilediği belirli bir hayrın aynısını her müslüman için dilemek mânâsı kastedilmemiştir. Çünkü o iş; başkası için hayır olmayabilir. Maksad, herkes için hayır arzulamaktır.

١٤٣٤ – حدثنا أَبُو بِشْرٍ، بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: ثنا يَحْيَى ابْنُ سَعِيدٍ. ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ أَفْلَحَ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لِلْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ أَرْبَعُ خِلَالٍ يُشَمِّتُهُ إِذَا عَطَسَ، وَيُجِيبُهُ إِذَا دَعَاهُ، وَيَشْهَدُهُ إِذَا مَاتَ، وَيَعُودُهُ إِذَا مَرِضَ».

في الزوائد: إسناد حديث أبي مسعود صحيح. وأصل الحديث في الصحيحين وغيرهما، من رواية غيره.

TERCEMESİ

1434) "... Ebû Mes'ud *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Müslüman için müslüman üzerinde dört haslet vardır: Aksırdığı (ve Elhamdülillah dediği) zaman onu Teşmît eder. (Yerhamükellah der.) Dâvet ettiği zaman dâvetine icâbet eder. Öldüğü zaman cenazesinde hazır bulunur. Hastalandığı zaman onu ziyâret eder.»"

Not: Zevâid'de şöyle denmiştir: Ebû Mes'ud (R.A.)'ın hadisinin isnadı sahîhtir. Hadîsin aslı Buhârî, Müslim ve başka kitablarda Ebû Mes'ud (R.A.)'dan başka sahâbîlerden rivâyet olunmuş olarak vardır.

١٤٣٥ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «خَمْسٌ مِنْ حَقِّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ: رَدُّ التَّحِيَّةِ، وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ، وَشُهُودُ الْجَنَازَةِ، وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ، وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ إِذَا حَمِدَ اللَّهَ».

في الزوائد: إسناده صحيح ورجاله ثقات. والحديث بهذا الوجه في الصحيحين، لكن بغير هذا السياق.

TERCEMESİ

1435) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«(Şu) **beş şey müslümanın müslüman üzerindeki hakkındandır: Selâmı reddetmek** (= Selâmı selâmla karşılamak), **dâvete icâbet etmek, cenazede hazır bulunmak, hastayı ziyâret etmek, aksıranı Allah'a hamd ettiği zaman teşmit etmek** (ona rahmet dilemek).»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı sahih ve ricalı sıka zâtlardır. Hadis, Buhârî ve Müslim'de mevcuttur. Lâkin ifâdesi değişiktir.

İZAHI

Notta belirtildiği gibi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisinin benzeri Buhârî ve Müslim'de mevcuttur. Müslim'deki metin şöyledir:

خَمْسٌ تَجِبُ لِلْمُسْلِمِ عَلَى اَخِيهِ رَدُّ السَّلاَمِ وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ وَاِجَابَةُ الدَّعْوَةِ وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ

= **«Bey şey müslüman için din kardeşi üzerinde vâcibtir. Selâmı reddetmek, aksıranı teşmit etmek, dâvete icâbet etmek, hastayı ziyâret etmek ve cenâzelere gitmek.»**

Bu hadiste anılan haklardan selâmı reddetmek, yâni selâm verene: **"Aleykümü's-Selâm"** diye cevap vermek vâcibtir. Diğerlerinin hükmü yukarıda anlatıldı.

١٤٣٦ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الصَّنْعَانِيُّ . ثنا سُفْيَانُ : قَالَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ ابْنَ الْمُنْكَدِرِ يَقُولُ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : عَادَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ مَاشِيًا ، وَأَبُو بَكْرٍ ، وَأَنَا فِي بَنِي سَلِمَةَ .

TERCEMESİ

1436) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Benî Selîme kabîlesinde iken Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yaya olarak ve Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh) **beni ziyâret ettiler.**"

İ Z A H I

Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Hâkim bunun benzerini rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) defâlarca yaya olarak Câbir (Radıyallâhü anh)'ın ziyâretine gitmiştir. Bu ziyâretin hasta ziyâreti kabilinden olması hasebiyle, hasta ziyâretine yaya olarak gitmenin efdâliyeti anlaşılıyor.

١٤٣٧ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا مَسْلَمَةُ بْنُ عَلِيٍّ . ثنا ابْنُ جُرَيْجٍ ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَعُودُ مَرِيضًا إِلَّا بَعْدَ ثَلَاثٍ .

في الزوائد : في إسناده مسلمة بن علي ، قال فيه البخاري وأبو حاتم وأبوزرعة : منكر الحديث . ومن منكراته حديث (كان لا يعود مريضاً إلا بعد ثلاثة أيام) قال أبوحاتم : هذا منكر باطل . وقال عدي : أحاديثه غير محفوظة . واتفقوا على تضعيفه .

قال السندي : قلت لكن الأحاديث ذكرها السخاوي في المقاصد الحسنة ، وقال : يتقوى بعضها ببعض . وكذلك أخذ به بعض التابعين .

T E R C E M E S İ

1437) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (hastalık üzerinden) **üç gün geçmeden hiç bir hastayı ziyâret etmezdi."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Mesleme bin Uleyy bulunur. Buhârî, Ebû Hâtim ve Ebû Zur'a : Mesleme'nin hadîsleri münkerdir. Onun münker hadîslerinden birisi bu hadîstir, demişlerdir. Ebû Hâtim : Bu hadîs, münker ve bâtıldır, demiştir. İbn-i Adiyy de : Mesleme'nin hadîsleri mahfuz değildir. Âlimler onu zayıf saymak üzere ittifak etmişlerdir, demiştir.

Sindî : Ben derim ki; Ama Mesleme'nin hadîsleri es-Sehâvî, **"el-Mekâsıdü'l-Hasene"** adlı kitâbında zikretmiş ve : Bu hadîsler birbiriyle kuvvetlenir, demiştir. Bâzı tâbiîler de bu hadîsle hükmetmiştir, demiştir.

İ Z A H I

Sindî: Ben derim ki; Ama Mesleme'nin hadîslerini kişiyi hastalığın ilk üç gününde ziyâret etmeyip, bundan sonra ziyâret etmek meşrûdur. Eğer hadîs sahih ise bunun hikmeti şu olabilir : Müslümanın hastalandığı kesinlik kazanıncaya kadar ziyâreti ge-

ciktirmektir. Üç günlük bir zaman yatan bir kimsenin hastalandığı anlaşılabilir. Bunun üzerine ziyâret edilir. S i n d î bu hikmeti belirtmiştir.

Âcizâne hatırıma şu hikmet geliyor. Bu da muhtemeldir. Basit rahatsızlıklar dolayısıyla bir iki gün yatılabilir. Bu çeşit yatışlar, ziyâretçi ve ilgi ister hastalıklardan sayılmaz. Üç günden fazla yatan bir kimse, genellikle hasta sayılır. Bunun için bu süre konulmuş olabilir.

١٤٣٨ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عقبة بن خالد السكوني ، عن موسى ابن محمد بن إبراهيم التيمي ، عن أبيه ، عن أبي سعيد الخدري ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إذا دخلتم على المريض فنفسوا له في الأجل . فإن ذلك لا يرد شيئا . وهو يطيب بنفس المريض » .

TERCEMESİ

1438) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«Hastanın yanına girdiğiniz zaman ömrünün uzunluğu husûsunda onu umutlandırıp kederini dağıtınız. Çünkü bu umut hiçbir şeyi geri çevirmez. Ve hastanın gönlünü hoş eder.»"

İZAHI

T i r m i z î ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Tenfîs: Gam ve kederi gidermektir. Burada bu mânâ kastedilmekle berâber ecel husûsunda umutlandırmak mânâsı da düşünülebilir. Yâni ziyâret edilen hasta için şifâ dilenir. İyileşeceği, çok yaşayacağı umudu verilir. Bu sözler, eceli gelmiş ise geciktirmeye yaramaz. Ama hastanın kederini gidermeye ve gönlünün hoş olmasına vesile olur.

١٤٣٩ – حدثنا الحسن بن علي الخلال . ثنا صفوان بن هبيرة . ثنا أبو مكين ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ؛ أن النبي ﷺ عاد رجلا فقال « ما تشتهي ؟ » قال : أشتهي

خُبْزَ بُرٍّ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ كَانَ عِنْدَهُ خُبْزُ بُرٍّ فَلْيَبْعَثْ إِلَى أَخِيهِ » ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا اشْتَهَى مَرِيضُ أَحَدِكُمْ شَيْئًا، فَلْيُطْعِمْهُ » .

فى الزوائد : فى إسناده صفوان بن هبيرة ، ذكره ابن حبان فى الثقات . وقال النفيلى : لايتابع على حديثه . قلت : وقال فى تقريب التهذيب : لين الحديث .

TERCEMESİ

1439) "... (Abdullah) İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hasta bir adamı ziyâret ederek :**

«Canın ne çeker?» diye sordu. Adam : Buğday ekmeğine iştahım var dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kimin yanında buğday ekmeği varsa, kardeşine göndersin» buyurdu. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Birinizin hastasının canı bir şey çektiği zaman, hastasına onu yedirsin» buyurdu."

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedinde Safvân bin Hubeyre vardır. İbn-i Hibbân onu sıkâlardan saymıştır. En-Nufeyli de : Onun hadisini te'yid eden mütâba yoktur, demiştir. Ben diyorum ki : Takribü't-Tehzib'te yazar : Onun hadîsi gevşektir, demiştir.

İZAHI

Bu hadîs Zevâid türündendir. Hadîs, hastanın hâlinin ve ihtiyaçlarının sorulmasının uygunluğuna delâlet eder. Ayrıca hastayı ve muhtaç kimseyi tercih ederek ihtiyaçlarının giderilmesinin meşrûluğuna delâlet ediyor. Çünkü burada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kimin yanında buğday ekmeği varsa kardeşine göndersin» buyurmuştur. Ekmek sâhibinin veyâ âile fertlerinin ihtiyaç fazlası kaydı koşulmamıştır. Ancak eğer bu kayıt varsa kişinin hastayı ve muhtaç kimseyi kendi nefsine ve âile fertlerinin tercih etmesi hükmü çıkarılmaz.

Hadîs, hastaya canının çektiğini vermeyi emrediyor. Bundan maksad, hastalığına zarar vermiyen şeylerdir. S i n d î ' nin dedi-

ğine göre bu hüküm umumî olabilir. Yâni hastalığa zarar vereceği muhtemel olsa bile verilmesi emrolunmuştur. Çoğu zaman Cenâb-ı Allah şifâyı hastanın canının çektiği şeyde kılar.

Hadîs, hastaya canının çektiğinden yedirmeyi emreder. Zararlı olduğu muhtemel olan yiyecek ve içecek maddeleri bol ve defalarca verildiği takdirde zararlı olur. Az verilirse pek zararlı olmaz. Hattâ hiç zarar vermez, denilebilir. Hadîs, bol ve defalarca verilmesini emretmemiştir. Hastanın canının çektiğinden yedirme emri verilmiştir. Az yedirmeyle bu emir yerine getirilmiş olur. Ve hastanın arzusu gerçekleşmiş olur.

١٤٤٠ – حدّثنا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ . ثنا أَبُو يَحْيَى الْحِمَّانِيُّ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ يَزِيدَ الرَّقَاشِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى مَرِيضٍ يَعُودُهُ . فَقَالَ « أَتَشْتَهِي شَيْئًا ؟ أَتَشْتَهِي كَعْكًا ؟ » قَالَ : نَعَمْ . فَطَلَبُوا لَهُ .

في الزوائد : إسناده ضعيف ، لضعف يزيد بن أبان الرقاشي .

TERCEMESİ

1440) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir hastanın yanına giderek onu ziyâret etti. Ve:

«Bir şeyi iştihâ eder misin? Çörek iştihâ eder misin?» diye sordu. Adam: Evet, dedi. Oradakiler onun için çörek taleb ettiler."

Not: Râvi Yezîd bin Ebân er-Rakkâşî'nin zayıflığı nedeniyle isnadının zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

١٤٤١ – حدّثنا جَعْفَرُ بْنُ مُسَافِرٍ . حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ . ثنا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ قَالَ : قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ « إِذَا دَخَلْتَ عَلَى مَرِيضٍ فَمُرْهُ أَنْ يَدْعُوَ لَكَ . فَإِنَّ دُعَاءَهُ كَدُعَاءِ الْمَلَائِكَةِ » .

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله ثقات . إلا أنه منقطع . قال العلائي في المراسيل والمزي : في رواية ميمون بن مهران عن عمر ثلمة . اهـ .

وفي الأذكار للنووي : ميمون لم يدرك عمر .

TERCEMESİ

1441) "... Ömer bin el-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bana buyurdu ki:**
«Bir hastanın yanına girdiğin zaman sana duâ etmesini kendisinden iste. Çünkü onun duâsı, meleklerin duâsı gibi (makbul)**dir.»"**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahîh ve ricâli sıka zâtlardır. Ancak hadis munkati'dir. El-Alâmî, El-Merâsil'de ve elMizzî' : Meymun bin Mihrân'ın Ömer (R.A.)'den olan rivâyetinde kesiklik var demişlerdir.
Nevevî'nin el-Ezkâr adlı kitabında : Meymun Ömer (R.A.)'e yetişmemiş, denmiştir.

(٢) باب ما جاء في ثواب من عاد مريضًا

2 — BİR HASTAYI ZİYÂRET EDENİN SEVÂBI HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٤٤٢ — حدّثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ. ثنا الأَعْمَشُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَلِيٍّ؛ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ أَتَى أَخَاهُ الْمُسْلِمَ عَائِدًا، مَشَى فِي خِرَافَةِ الْجَنَّةِ حَتَّى يَجْلِسَ. فَإِذَا جَلَسَ غَمَرَتْهُ الرَّحْمَةُ. فَإِنْ كَانَ غُدْوَةً صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفِ مَلَكٍ حَتَّى يُمْسِيَ. وَإِنْ كَانَ مَسَاءً صَلَّى عَلَيْهِ سَبْعُونَ أَلْفِ مَلَكٍ حَتَّى يُصْبِحَ».

TERCEMESİ

1442) "... Alî (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anh)'den; Şöyle demiştir: **Ben, Resûluilah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittim. Buyurdu ki:**

«Hasta ziyâretçisi olarak müslüman kardeşinin yanına varan bir kimse, hastanın yanında oturuncaya kadar Cennet meyvelerini kopara kopara (veyâ Cennet meyveleri içinde) **yürümüş olur. Oturduğu zaman rahmet onu kaplar. Eğer ziyâreti sabahleyin olursa geceleyinceye kadar yetmiş bin melek ona duâ ve istiğfar eder. Ziyâreti akşam olursa sabahlayıncaya kadar yetmiş bin melek ona duâ ve istiğfar eder.»"**

İZAHI

Tirmizî, Ahmed ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hırâfet ve **Harâfet**, **Nihaye**'de meyveleri koparmak diye târif edilmiştir. **Kamus**'ta ise bu kelime koparılan meyve diye târif edilmiştir. **Kamus**'un târifine göre hasta ziyâretine giden kişi onun yanında oturuncaya kadar Cennet meyveleri içinde yürümüş olur, diye hadîs yorumlanır. Sindî'nin beyânına göre: فِي خِرَافَةِ الْجَنَّةِ ifâdesi yerine bâzı rivâyetlerde: فِي خُرْفَةِ الْجَنَّةِ ifâdesi bulunur.

Hurfe; koparılan hurma meyvesidir.

Ebû Bekir bin el-Enbârî: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından hasta ziyâretine giden kimsenin elde ettiği sevab; bahçecinin koparıp topladığı meyvelere benzetilmiştir. Hırâfe veyâ Hurfe kelimesiyle yol mânâsının kastedildiğini söyliyenler de vardır. Buna göre cümlenin mânâsı: 'Hasta ziyâretine giden kişi hastanın yanında oturuncaya kadar Cennet yolunda yürümüş sayılır' olur. Yâni Cennet'e götürücü bir yol izlemiş olur.

Ebû Dâvûd da Alâ (Radıyallâhü anh)'den mevkûf olarak bunun bir benzerini rivâyet etmiştir.

El-Menhel yazarı hadîsteki **'Sabâh'** ve **'Mesâ'** kelimelerini şöyle yorumlamıştır:

Sabâh: Gece yarısından gündüzün ortasına kadardır.

Mesâ: Gündüzün ortasından yâni öğle vaktinden gece yarısına kadar olan süredir.

El-Menhel yazarının beyânına göre bu mükâfat müslüman hastanın ziyâretine âit olup ziyâretçinin Allah rızâsı için ziyâret etmesi hâline mahsustur. Çünkü Ebû Dâvûd'un Enes (Radıyallâhü anh)'den merfû olarak rivâyet ettiği bir hadîste:

«Güzelce abdest alıp Allah rızası için müslüman kardeşine hasta ziyâreti niyetiyle giden kişi Cehennem'den yetmiş yıl mesâfe uzaklaştırılmış olur» buyurulmuştur. Zenginlere, etiket sâhiplerine ve nüfuzlu kimselere yapılan hasta ziyâretinde zaman zaman görüldüğü gibi riyâ ve gösteriş gibi mülâhazalarla yapılan ziyâretler bu mükâfatlara vesîle olmaz.

١٤٤٣ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ . ثنا أَبُو سِنَانٍ الْقَسْمَلِيُّ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي سَوْدَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ عَادَ مَرِيضًا نَادَى مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ : طِبْتَ وَطَابَ مَمْشَاكَ ، وَتَبَوَّأْتَ مِنَ الْجَنَّةِ مَنْزِلًا » .

T E R C E M E S İ

1443) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim hastayı ziyâret ederse gökten bir melek: Güzel ve hayırlı bir iş yaptın. Yürüyüşün güzel ve hayırlı oldu. Kendine Cennet'ten bir köşk hazırladın, diye nidâ eder.»"

İ Z A H I

Tirmizî ve İbn-i Hibbân da bunu rivâyet etmişlerdir.

Sindi'nin beyânına göre Tıybi hadîsteki cümleleri şöyle yorumlamıştır:

طِبْتَ cümlesi ziyâretçinin dünya hayatında mes'ud olması için bir duâdır. Yâni dünyada mes'ud yaşayaşın.

وَطَابَ مَمْشَاكَ cümlesi yapılan yürüyüşün Cennet yolunda yapılan yürüyüşten olduğuna kinâyedir. Yâni yaptığı yürüyüş Cennete götürücü hayırlı bir yolculuktur.

وَتَبَوَّأْتَ مِنَ الْجَنَّةِ مَنْزِلاً cümlesi âhiret hayatında mes'ud olması için bir duâdır. Yâni: Âhirette mes'ud yaşayasın.

Bu duâların kabul buyurulması yolunda duyulan büyük ümid ve beslenen kuvvetli hırs dolayısıyla bu duâ bâzı fiilleriyle yapılmıştır.

(٣) بَاب مَا جَاءَ فِى تَلْقِينِ الْمَيِّتِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ

3 — ÖLÜYE (ÖLÜM DÖŞEĞİNDE OLANA) TEVHÎD KELİMESİNİ TELKİN ETMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٤٤ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ».

TERCEMESİ

1444) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«**Ölülerinize** (ölüm döşeğinde olanlarınıza) **Lâilâhe illallah'ı telkîn ediniz.**»"

١٤٤٥ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى. ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ: لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ».

TERCEMESİ

1445) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«**Ölülerinize** (ölüm döşeğinde olanlarınıza) **Lâilâhe illallah'ı telkîn ediniz.**»"

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim de rivâyet etmiştir.

Ebû Said (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ahmed, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhaki de rivâyet etmişlerdir.

Telkîn: Hatırlatmaktır. Hadîsteki mevtâ kelimesi ölüm döşeğinde olanlar diye yorumlanmıştır. Kelimenin asıl mânâsının ölüler olduğu ma'lumdur. Bu kelime, meyyit'in çoğuludur.

El-Menhel yazarı hadisin açıklamasında şöyle der:
"Yâni ölüm döşeğine giren hastalarınıza tevhîd kelimesini hatırlatın. Bu kelimeleri söylemeleri için emir vermeyin, açıkça istemeyin ve ısrarda bulunmayın. Çünkü o saat sıkıntı ve keder saatıdır. Bu husûsta yapılacak ısrar Allah korusun ölünün durumunun değişmesine sebebiyet verebilir."

Yâni hastalığın şiddeti ve sıkıntının ızdırabı yanında tevhid kelimesi için ısrar yapılırsa icâbında hasta: Benden ne istiyorsunuz, ve-

yâ : Söylediğinizi söylemem gibi sakat bir lâf edebilir ki, bunun îman bakımından tehlikesi büyüktür.

Telkîn ve hatırlatma şöyle olur: Hastanın başında bulunanlardan bir münâsibi açık sesle kendi kendine tevhîd kelimesini okur. Hasta onun sesini işitince bu kelimeyi getirir. Böylece maksad hâsıl olmuş olur.

Yukarıda belirtildiği gibi mevtâdan maksad, ölüm döşeğine girenlerdir. İbn-i Hibbân ve başkaları bu bâbta rivâyet edilen hadîsleri delil göstererek böyle yorum yapmışlardır. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet edilen şu meâldeki hadîs de bu yorumu te'yid eder :

«Ölülerinize tevhîd kelimesini telkîn ediniz. Çünkü öleceği zaman bunu söyleyen hiç bir müslüman yoktur ki, Allah onu cehennem ateşinden kurtarmasın.»

Bütün imamlar ölüm döşeğindekine bu telkînin yapılmasına hükmetmişlerdir. Nevevî, Müslim'in şerhinde: Bu telkîne âit emir mendubluk içindir. Âlimler bu telkînin meşrûluğu üzerinde ittifak etmişlerdir ve hastaya bu kelimeyi çokca ve ardarda söyletmekten kerâhet duymuşlardır. Çünkü hastalığın şiddeti dolayısıyla hasta yapılan ısrardan hoşlanmayabilir. Veyâ uygunsuz bir söz ağzından çıkabilir. Âlimler demişler ki : Hasta bu kelimeyi söyledikten sonra başka bir konuşma yapmadıkça ikinci kez tekrarlaması için telkîn yapılmamalıdır, demiştir.

Tirmizi'de beyân edildiğine göre Abdullah bin el-Mübârek (Radıyallâhü anh) sekerata girdiği zaman bir adam ona tevhîd kelimesîni telkîn etmiş ve telkîni defalarca tekrarlamıştır. Bunun üzerine Abdullah bin el-Mübârek (Radıyallâhü anh) : Ben tevhîd kelimesini bir defa söyleyince konuşmadığım müddetçe tevhîd kelimesi üzerindeyim, demiştir.

Cumhûr'a göre bu telkîn mendubtur. Hadîsin zâhiri telkinin vâcibliğini gerektirir. Âlimlerden küçük bir cemâat vücûbuna hükmetmişlerdir. El-Kâarî'nin dediğine göre bâzı Mâlikîler bu telkînin vücûbu husûsunda âlimlerin ittifakını nakletmiştir.

DEFİNDEN SONRAKİ TELKÎNİN HÜKMÜ

El-Fıkh Ala'l-Mezâhibi'l-Arbaa'da beyân edildiğine göre Şâfiî ve Hanbelî mezheblerine göre bu telkîn müstehabtır. Ha-

Hanefî âlimleri: Bu telkinin yapılması için emredilmez ve yapanlar menedilmez, demişlerdir. **Mâlikîler'e** göre definden sonraki telkîn mekruhtur.

Definden sonraki telkîn şu sözlerle olabilir:

يَافُلاَنُ ابْنُ فُلاَنٍ وَيَاعَبْدَ اللهِ ابْنَ اَمَةِ اللهِ اذْكُرِ الْعَهْدَ الَّذِي خَرَجْتَ عَلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا شَهَادَةَ اَنْ لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيكَ لَهُ وَاَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَاَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَاَنَّ النَّارَ حَقٌّ وَاَنَّ الْبَعْثَ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لاَرَيْبَ فِيهَا وَاَنَّ اللهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُورِ وَاَنَّكَ رَضِيتَ بِاللهِ رَبًّا وَبِالْاِسْلاَمِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ تَعَالٰى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا وَبِالْقُرْاٰنِ اِمَامًا وَبِالْكَعْبَةِ قِبْلَةً وَبِالْمُؤْمِنِينَ اِخْوَانًا.

١٤٤٦ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا أَبُو عَامِرٍ . ثنا كَثِيرُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ ابْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ : لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ ، سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ، الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! كَيْفَ لِلْأَحْيَاءِ ؟ قَالَ « أَجْوَدُ ، وَأَجْوَدُ » .

فى الزوائد : فى إسناده إسحاق لم أر من وثّقه ولا من جرحه . وكثير بن زيد ،قال فيه أحمد : ماأرى به بأسا . وقال ابن معين : ليس بشيء . وقال مرة : ليس به بأس . وقال مرة : صالح ، ليس بالقوىّ وقال النسائىّ : ضعيف . وقيل : ثقة . وباقى رجاله ثقات .

TERCEMESİ

1446) "... Abdullah bin Câfer'in babasından *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«**Mevtânıza** (ölüm döşeğinde olanlarınıza):

لاَاِلٰهَ اِلاَّ اللهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ سُبْحَانَ اللهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

zikrini telkin ediniz.»

Sahâbîler: Yâ Resûlallah! (Bu telkin) **diriler için nasıldır? diye sordular. Buyurdu ki:**

«Daha güzeldir, daha güzeldir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi İshak'ı sıka sayan veyâ cerh eden kimseyi görmedim. Râvi Kesîr bin Yezîd hakkında Ahmed : Ben onun rivâyetinde bir beis görmüyorum, demiştir. İbn-i Mûin ise : Bir şey değildir, demiş; Başka bir defa da : Onun rivâyetinde beis yoktur, demiş; Bir başka defa da : Kuvvetli olmamakla beraber işe yarar, demiştir. Nesâî : Zayıftır, demiştir. Sıka olduğunu söyliyenler de vardır. Senedin kalan râvileri sıka zâtlardır.

(٤) باب ما جاء فيما يقال عند المريض إذا حُضر

4 — HASTA ÖLÜM DÖŞEĞİNE DÜŞTÜĞÜ ZAMAN ONUN YANINDA NE KONUŞULACAĞI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٤٧ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. قَالَا: ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ؛ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا حَضَرْتُمُ الْمَرِيضَ أَوِ الْمَيِّتَ، فَقُولُوا خَيْرًا. فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُؤَمِّنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ».

فَلَمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ أَبَا سَلَمَةَ قَدْ مَاتَ. قَالَ «قُولِي اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلَهُ، وَأَعْقِبْنِي مِنْهُ عُقْبَى حَسَنَةً» قَالَتْ: فَفَعَلْتُ. فَأَعْقَبَنِي اللهُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ. مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ ﷺ.

TERCEMESİ

1447) "... (Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in eşi) Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Hasta veyâ ölünün yanında hazır bulunduğunuz zaman hayır söyleyiniz. Çünkü şüphesiz melekler söylediklerinize : Âmîn! derler.»

Ebû Seleme (Radıyallâhü anh) **vefât ettiği zaman ben, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına vararak :**

— **Yâ Resûlallah! Ebû Seleme** (Radıyallâhü anh) **öldü, dedim. Buyurdu ki :**

— **«De ki : Allah'ım! Bana ve ona mağfiret eyle. Ve onun arkasından bana sâlih bir halef ver.» Ümmü Seleme** (Radıyallâhü an-

hâ) demiştir ki: Ben (bunu) **yaptım. Allah bana ondan hayırlı bir eş verdi.** (ki) **Allah'ın Resûlü Muhammed** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**dir.»**"

İ Z A H I

M ü s l i m, T i r m i z î, E b û D â v û d, N e s â î ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, ölüm döşeğine giren hasta ziyâretine giden veyâ cenâzeye giden kimselerin; hasta ve ölü için hayır duâsı yapmalarını emretmiştir. Şu halde hadîsin «... **hayır söyleyiniz.»** emrinden maksad, hayırla duâ etmektir. Zîra bunu tâkib eden :

«Çünkü şüphesiz melekler sizin söylediklerinize: Âmin! derler.» cümlesi, bir duânın yapıldığına delâlet eder.

Meleklerin; Âmin demesi, duânın makbul olmasına delâlet eder.

«... **Hayır söyleyiniz»** cümlesinden maksad : 'Hasta ve ölü hakkında iyi konuşun, kötü konuşmayın' olabilir. Çünkü İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in rivâyet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Ölülerinizin iyiliklerini anlatınız, kötülüklerini anlatmaktan sakınınız.» buyurmuştur.

Cümle böyle yorumlanınca meleklerin âmin demesinden maksad, meleklerin anlatılan iyilikleri tasdik etmeleridir.

E b û S e l e m e (Radıyallâhü anh), Ü m m ü S e l e m e ((Radıyallâhü anhâ)'nin kocası idi. Vefât edince muhterem eşi Ü m - m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mürâcaat ederek durumu haber vermiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de yapılması meşrû olan duâyı öğretmiştir. Bu duâda Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) hem kendine, hem de merhum eşine duâ etmiştir. Yaptığı duâ neticesinde Cenâb-ı Allah Ona büyük bir ikramda bulunarak Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile evlenmeyi nasib eylemiştir. (1) Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) yaptığı duânın makbul olduğunu ve bu şerefin kendisine nasib olduğunu dile getirmiştir.

---

(1) Ebû Seleme (R.A.)'nin hâl tercemesi 1328, Ümmü Seleme (R.A.)'nin hâl tercemesi 600 nolu hadislerde geçmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Ölüm döşeğine giren hastayı ziyâret eden veyâ cenâzeye giden kimsenin, onlara mağfiret için yakınlarına sonucun hayırlı olması için duâ etmesi matlubtur.

١٤٤٨ - حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَقِيقٍ ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ (وَلَيْسَ بِالنَّهْدِيِّ) ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اِقْرَءُوهَا عِنْدَ مَوْتَاكُمْ » يَعْنِي يٰسٓ .

TERCEMESİ

1448) "... Ma'kil bin Yesâr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«O sûreyi (yâni **'Yâsîn'** sûresini) **mevtânızın yanında okuyunuz.»**"

İZAHI

Ebû Dâvûd, Beyhakî, İbn-i Hibbân ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir. Ahmed ve Nesâi de bunu daha uzun bir metin hâlinde rivâyet etmişlerdir.

Mevtâ : Meyyit'in çoğuludur. Burada ölüm döşeğine düşen ağır hastalar kastedilmiştir. Çünkü Deylemî ve başkalarının Ebü'd-Derdâ'dan merfu' olarak rivâyet ettikleri bir hadîste meâlen :

«Ölüm döşeğinde olan hiç bir hasta yoktur ki üzerinde Yâsîn okunsun da Allah onun sekerâtını hafifletmesin» buyuruluyor.

El-Menhel yazarı, sekerâte giren hastanın yanında Yâsîn sûresinin okunmasındaki hikmet ile ilgili olarak şöyle der: Hasta, o esnâda kuvvetten düşer, gönlü Allah'a yönelir. Yâsîn sûresi onun yanında okununca kalbi kuvvetlenir. Dîne inancı şiddetlenir. Ve o sûrede anlatılan kıyâmet hallerini duymaktan hoşlanır. Tıybî bu konuda şöyle der: 'Yâsîn sûresinde îman esasları, din temelleri, îmana dâvet, geçmiş ümmetlerin halleri, kaderin isbatı, kulların fiillerinin Allah'a dayandığı, Allah'ın varlığı ve birliğinin isbatı, kıyâmetin alâmetleri, öldükten sonra dirilme, âhiretteki hesap, cezâ gibi gerçekler beyan edilmektedir. Bu nedenle hastanın başında okunması meşrû kılınmıştır.'

Müteahhirînin bâzı âlimleri, hadîsin zâhirini tutarak: **Yâsîn** sûresi cenâze üzerinde definden önce okunur, demişlerdir. Bâzıları da: Definden önce de sonra da okunur diyerek İbn-i Adiyy'in Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîsi delîl göstermişlerdir:

«Kim babasının ve annesinin veyâ bunlardan birisinin kabrini Cuma günü ziyâret ederek orada Yâsîn sûresini okursa, Allah kabir sâhibini mağfiret eder.»

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Hadîs, **Yâsîn** sûresinin okunmasının fazîletine, ölüm döşeğine düşen hastanın başında okunmasının, matlub olduğuna; ikinci yoruma göre definden önce ve sonra ölünün yanında okunmasının matlub olduğuna ve gerek hasta gerek ölünün okunan **Yâsîn** sûresinden yararlandıklarına delâlet eder.

Ölünün duâ ve sadakadan da faydalandığı husûsunda âlimlerin ittifakı vardır. Cumhûra göre kişinin yaptığı nâfile ibâdetin sevâbını bir ölüye veyâ diriye vermesi câizdir. Yapılan ibâdet; namaz, oruç, hac, sadaka, Kur'an okumak ve başka ibâdetler olabilir. İbâdeti yapan kişinin sevâbından hiç bir şey noksan olmaksızın ölü bundan yararlanır. İmam Ebû Hanîfe ve Ahmed de bununla hükmeden âlimlerdendirler.

Cumhûrun delîllerinden birisi, Taberânî ve Beyhakî'nin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir: **«Sizden birisi, nâfile bir sadaka vereceği zaman, sevâbını baba ve annesine bağışlasın. Çünkü bu takdirde onlara sevap verilir. Kendisinin sevâbından bir şey eksilmez.»**

Diğer bir delîl; Ahmed, Müslim, Nesâî ve İbn-i Mâceh'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir:

"**Bir adam Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: **Babam öldü. Vâsiyet de etmedi. Onun yerine benim sadaka vermem ona yarar sağlar mı? diye sordu. Efendimiz** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): **«Evet»** buyurdu."

Allah: وقل رب ارحمهما كما ربيانى صغيرا (2) âyetinde baba ve anneye duâ etmeyi emretmiş ve:

(2) İsrâ: 24

والملئكة يسبحون بحمد رَبهم ويستغفرون لمن فى الارض (3) âyetinde meleklerin mü'minler için istiğfar ettiklerini haber vermiştir.

Keza :

الذين يحملون العرش ومن حوله يسبحون بحمد ربهم ويؤمنون به ويستغفرون للذين امنوا

(4) âyeti Hamele-i Arş Meleklerinin mü'minlere istiğfar ettiklerini bildirir.

Bir kısmı yukarıya alınan delîller, başkasının amelinden yarar sağlanabildiğini kesinlikle bildirirler.

وان ليس للانسان الا ماسعى = «Ve şüphesiz insan ancak çalıştığına erişir.» (5) âyeti, yukarıdaki delîllere aykırı değildir. Çünkü mü'min, hayırlı bir amel işleyip sevâbını bir mü'min kardeşine bağışladığı zaman, sevap bağışlanana ulaşır. Artık kendisi işlemiş gibi olur. Diğer taraftan bu âyet, bir kısmı yukarıda zikredilen delîller muvâcehesinde husûsîleşmiştir. İ k r i m e ' den rivâyet edildiğine göre bu âyet M û s a (Aleyhisselâm) ve İ b r â h î m (Aleyhisselâm)'in kavimlerine mahsustur. Ü m m e t - i M u h a m m e d i y e ise birbirinin amelinden yararlanır. Çünkü mezkûr delîller bunu gerektirir. Ayrıca B u h â r î ve M ü s l i m ' in İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettikleri bir hadîste meâlen şöyle buyuruluyor :

"Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :

Kız kardeşim Hacc yapmayı adadı. Ve adağını yerine getirmeden öldü, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Eğer kardeşinin boynunda bir borç olsaydı sen onun yerine borcunu ödiyecek miydin?» diye sordu.

Adam : Evet, diye cevap verdi. Efendimiz :

«O halde kardeşinin Allah Teâlâ'ya âit borcunu öde. O, ödenmeye daha lâyıktır.» buyurdu."

M ü s l i m, E b û D â v û d, T i r m i z î, N e s â î ve İ b n - i M â c e h ' in rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîs de ayrı bir delildir :

«İnsan öldüğü zaman ameli kesilir. Ancak üç şeyden kesilmez : Sadaka-i Câriye, yararlı ilim ve ona duâ eden sâlih bir evlât.»

---

(3) Şûrâ : 5
(4) Mü'min : 7
(5) Necm : 39

Bâzıları : Mezkûr delillere ters düştüğü sanılan mezkûr âyetteki insan kelimesi ile kâfir kişi kastedilmiştir, demişlerdir. Buna göre âyetin yorumu şudur : Kâfir kişi için amelinden başka hiçbir hayır yoktur. O, işlediği hayra karşılık dünyada bol rızık ve sağlık gibi nîmetlere kavuşturulur. Âhirette onun için hiç bir hayır yoktur.

OKUNAN KUR'AN'DAN ÖLÜ YARARLANIR MI?

El-Menhel yazarı, yukarıdaki bilgileri verdikten sonra bu hususta şöyle der :

"Okunan Kur'an'ın sevâbının ölüye ulaşması hakkında âlimler arasında ihtilâf olmuştur. Şöyle ki :

1 — Eğer ücretsiz olarak okunursa İmam Ebû Hanîfe, arkadaşları ve Ahmed'e göre ölü yararlanır. Zeylâî, el-Kenz'in şerhinde '**başkasının** yerine hac **yapmak**' bâbında : Ehl-i Sünnet mezhebine göre namaz, oruç, hac, sadaka, Kur'an okumak, zikirler gibi her türlü nâfile hayırların sevâbının başkasına bağışlanması câizdir. Bu sevap ölüye ulaşır ve ölü ondan yararlanır, demiştir.

Mu'tezile mezhebine göre kişi, amelinin sevâbını başkasına bağışlayamaz. Bağışlasa bile ilgiliye ulaşmaz. Ve menfaat sağlamaz. Delilleri de : وان ليس للانسان الا ما سعى âyetidir. Bu âyetin delil olmadığı yukarda belirtildi.

Mâlik ve Şâfiî'den meşhur rivâyete göre Kur'an okumanın sevâbı ölüye ulaşmaz. Fakat Mâlik ve Şâfiî'nin bâzı arkadaşlarının seçtikleri kavle göre kırâatın sevâbı ölüye ulaşır. Ancak okuyucunun kırâatını bir duâ ile ölüye bağışlaması gerekir. Nevevî de **el-Ezkâr'da** : Âlimler duânın ölülere yararlı olduğuna ve sevâbının onlara ulaştığına icmâ' etmişlerdir. Bunların delilleri, bu hükmü ifâde eden meşhur âyetler ve meşhur hadislerdir. Bunlardan birisi :

والذين جاؤا من بعدهم يقولون ربنا اغفرلنا ولاخواننا الذين سبقونا بالايمان

= **«Ve onlardan sonra gelenler : Ey Rabbimiz! Bize ve bizden önce iman eden kardeşlerimize mağfiret** eyle, **derler.»** âyetidir. (6)

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in;

---

(6) Haşr : 10

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِأَهْلِ بَقِيعِ الْغَرْقَدِ = «Allah'ım! Bakîü'l-Ğarkad (mezarlığı) halkına mağfiret eyle» hadîsi ile; اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا = «Allah'ım! Bizim dirimize ve ölümüze mağfiret eyle.» hadîsi de bu konudaki delîllerdendirler. Âlimler, Kur'an okuma sevâbının başkasına ulaşması husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şâfiî'nin meşhur kavli ile bir cemâatın kavline göre ulaşmaz. Ahmed bin Hanbel, âlimlerden bir cemâat ve Şâfiî'nin arkadaşlarından bir cemâat: Ulaşır, demişlerdir. En iyisi okuyucu kırâatını bitirince: Allah'ım! Okuduğum Kur'an'ın sevâbını falan kişiye ulaştır, şeklinde duâ etmesidir.

2 — Ücret karşılığında okumaya gelince Hanefî ve Hanbelî âlimlerine göre bunda sevâb yoktur. Ücret alan da veren de günah işlemiş olur.

Şâfiî ve Mâlikî âlimlerine göre Kur'an okumak karşılığında ücret almak câizdir. Bunların delîli, Buhârî'nin İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in şu hadîsidir:

إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللّٰهِ = «Karşılığında ücret aldığınız şeylerin ücret almaya en liyakatlı olanı, Allah'ın kitabıdır.»

١٤٤٩ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ. ثنا يَزِيدُ بْنُ هٰرُونَ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ. ثنا الْمُحَارِبِيُّ. جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ الْحٰرِثِ بْنِ فُضَيْلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: لَمَّا حَضَرَتْ كَعْبًا الْوَفَاةُ، أَتَتْهُ أُمُّ بِشْرٍ بِنْتُ الْبَرَاءِ بْنِ مَعْرُورٍ. فَقَالَتْ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ! إِنْ لَقِيتَ فُلَانًا فَاقْرَأْ عَلَيْهِ مِنِّي السَّلَامَ. قَالَ: غَفَرَ اللّٰهُ لَكِ يَا أُمَّ بِشْرٍ! نَحْنُ أَشْغَلُ مِنْ ذٰلِكَ. قَالَتْ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ!

Ma'kıl bin Yesâr (R.A.)'ın Hâl Tercemesi :

Ma'kil bin Yesâr bin Abdillah Ebû Ali el-Basri el-Müzeni (R.A.) sahâbîdir. Biatü'r-Rıdvan'a katılanlardandır. Peygamber (S.A.V.)'den ve Nu'man bin Mukrîm'den rivâyet etmiş, kendisinden de İmrân bin Husayn, Muâviye bin Kurre, el-Hakem bin el-A'rec, Hasan-ı Basrî (R.A.) ve bir cemâat rivâyet etmiştir. Ahmed ve Kütüb-i Sitte sahibleri onun rivâyetlerini almışlardır. Muâviye (R.A.)'in hilâfetinin son zamanlarında Basra'da vefat etmiştir. Yezid bin Muâviye'nin zamanında vefât ettiğini söyliyenler de vardır. (El-Menhel, C: 8, Sah. 258)

«أَمَا سَمِعْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ أَرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ فِي طَيْرٍ خُضْرٍ، تَعْلُقُ بِشَجَرِ الْجَنَّةِ»

قَالَ: بَلَى. قَالَتْ: فَهُوَ ذَاكَ.

TERCEMESİ

1449) "... Abdurrahman bin Ka'b bin Mâlik *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; O da babası (Ka'b bin Mâlik) *(Radıyallâhü anh)*'dan rivâyet ettiğine göre:

Ka'b (Radıyallâhü anh) **vefât edeceği zaman yanına gelen el-Berâ bin Ma'rur'un kızı Ümmü Bişr** (Radıyallâhü anhâ) :

Ey Ebâ Abdurrahman! (Öldükten sonra) **falan adama rastlarsan benden ona selâm söyle, demiş. Ka'b** (Radıyallâhü anh) **de:**

Allah seni bağışlasın ey Ümmü Bişr! Biz (şu anda) **başka şeylerle çok meşgulüz, demiş. Ümmü Bişr** (Radıyallâhü anhâ) :

Ey Ebâ Abdurrahman! Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den şöyle buyururken işitmedin mi?:**

«Şüphesiz mü'minlerin ruhları, yeşil kuşların içindedir. Cennetin ağaçlarından rızıklanırlar.» Ka'b (Radıyallâhü anh) :

Evet, (işittim) **diye cevap verdi. Ümmü Bişr** (Radıyallâhü anhâ) **da: İşte bu odur, dedi."**

İZAHI

Bu hadîsin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metninin bir benzerini Tirmizî ve Ahmed de rivâyet etmişlerdir.

Sindî: Benim gördüğüm müellifin sünen nüshalarının tümünde hadîsin ilk râvisi Ka'b (Radıyallâhü anh)'dır. Hadîs Ka'b (Radıyallâhü anh)'ın ölüm döşeğinde iken olan bir durumdan bahsettiğine göre ilk râvinin Ka'b (Radıyallâhü anh) değil, onun oğlu Abdurrahman (Radıyallâhü anh) olması zâhirdir. Ve olay Abdurrahman (Radıyallâhü anh) tarafından anlatılmış gibidir. Çünkü olaya şâhit olan odur. Rivâyet eden de odur. Halbuki ilk râvi Ka'b (Radıyallâhü anh) olunca olayı anlatan Ka'b (Radıyallâhü anh) olmuş olur. Oğlu Abdurrahman (Radıyallâhü anh) da kendisinden rivâyet etmiş olur. Bu da mümkündür.

Şöyle ki: Muhtemelen: A b d u r r a h m a n (Radıyallâhü anh), Ü m m ü B i ş r (Radıyallâhü anhâ) ile K a ' b (Radıyallâhü anh) arasında cereyan eden konuşmada hazır bulunmamış, bilâhere gelince babası yapılan konuşmayı kendisine nakletmiştir, demiştir.

T i r m i z î ' nin rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit hadis metninin baş kısmı: إِنَّ أَرْوَاحَ الشُّهَدَاءِ فِي طَيْرٍ خُضْرٍ = «**Şehitlerin ruhları yeşil kuşlardadır...**» şeklindedir.

Ü m m ü B i ş r (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o hadîsini rivâyet etmekle mü'minlerin ölümden sonra Allah katında yaşamaya devam ettiklerini ve dolayısıyla onlara selâm göndermenin mümkün olduğunu anlatmak istemiştir.

Müellifin rivâyetinin zâhirine göre bütün mü'minlerin ruhları, anılan durumdadır. K a ' b (Radıyallâhü anh) şehit olmadığı halde Ü m m ü B i ş r (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadîsi ona da şümullü olduğu mânâda zikretmesi, ilâhî mağfirete mazhar olan tüm mü'minlerin ruhlarının böyle olduğuna delâlet eder. T i r m i z î ' nin rivâyetine bakılırsa müellifin rivâyetindeki mü'minler kelimesi, şehitler mânâsına yorumlanır.

M ü s l i m ' in İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetinde:

«**Şehitlerin ruhları, yeşil kuşların içlerindedir. Onlar için arşa asılı kandiller vardır. Onlar cennetten diledikeri yerlerde serbestçe dolaşırlar. Sonra o kandillere dönerler.**» meâlinde bir hadîs vardır.

Tuhfe yazarı **el-Mirkat**'ta şöyle demiştir: 'Ruhların tenâsuhuna ve ruhların ceset değiştirdiğine inanan bâzı kimseler, bu hadîsi delîl göstermeye çalışmışlardır. Bu sapık akidede olanlara göre ruhlar güzel cesetlere girerek nîmetlenir. Ve müreffeh yaşar. Çirkin cesetlere sokulmakla ta'zib edilirler. Mükâfat ve cezâ bundan ibârettir. Yâni hakikî cennet ve cehennem yoktur. Ruhlar iyi cesetlere yerleştirilmekle Cennete kavuşturulmuş olur. Çirkin cesetlere yerleştirilmekle Cehenneme sevk edilmiş olur. Bu akîde bâtıldır. Çünkü şer'î Şerîf'in getirmiş olduğu ölümden sonra dirilmek, hesâba çekilmek, Cennet ve Cehennemin varlığı gibi dinin esaslarına ters düşer. **Şerhü'l-Akâid**'in bâzı hâşiyelerinde deniliyor ki: Tenâsuh akîdesinde olanlara göre tenâsuh, ruhların âhirette değil, yaşadığımız âlem içinde bâzı bedenlerden çıkıp başka bedenlere geçmesidir. Çünkü onlar âhireti,

Cenneti ve Cehennemi inkâr ederler. Bunun için de kâfir olmuşlardır.'

Tuhfe yazarı: Tenâsuhun bâtıl olduğuna apaçık delâlet eden bir çok âyet ve hadis vardır. Onlardan birisi, Allah Teâlâ'nın buyurduğu şu âyettir:

حتى اذا جاء احدهم الموت قال رب ارجعونى لعلى اعمل صالحا فيما تركت

كلاانها كلمة هو قائلها ومن ورائهم برزخ الى يوم يبعثون.

= «**Onlardan birine ölüm gelince "Rabbim! Beni geri çevir, umarım ki geride bıraktığım** (dünya)**da iyi iş işlerim." der. Hayır, bu söz sadece kendi lâfıdır. Tekrar diriltecekleri güne kadar arkalarında geriye dönmekten onları alıkoyan bir engel vardır.**» (7)

١٤٥٠ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى. ثنا يُوسُفُ بْنُ الْمَاجِشُونِ.
ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ؛ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ وَهُوَ يَمُوتُ. فَقُلْتُ:
اقْرَأْ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ السَّلَامَ.

فى الزوائد: هذا إسناد صحيح ورجاله ثقات إلا أنه موقوف.

TERCEMESİ

1450) "... Muhammed bin el-Münkedir *(Radıyallâhü anh)* (8) den: Şöyle demiştir:

Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh) **ölüm döşeğinde iken yanına girdim ve ona: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **selâm söyle dedim.**"

Not: **Bunun senedinin sahîh ve ricâlinin sıka oldukları, fakat mevkuf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.**

(7) Mü'minun: 99-100

(8) Muhammed bin el-Münkedir bin Abdillah et-Teymi Ebû Abdillah el-Medenî, âlim imamlardandır. Âişe, Ebû Hüreyre, Ebû Katâde, Câbir (R.A.) ve bir cemâattan rivâyet etmiş, kendisinden de Zeyd bin Eslem, Yahyâ el-Ensârî, Zührî ve bir cemâat rivâyet etmişlerdir. İbnü'l-Medînî'nin dediğine göre ikiyüz kadar hadisi vardır. Hadis okuduğu zaman kendisini tutamayıp ağladığını İbn-i Hibbân söylemiştir. Sıkâdır. 130. yılı vefât ettiğini Vakidî söylemiştir. (Hulâsa: 360)

(٥) باب ما جاء فى المؤمن يؤجر فى النزع

5 — MÜ'MİN CAN ÇEKİŞİRKEN ECİR KAZANIR HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٥١ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . ثنا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا حَمِيمٌ لَهَا يَخْنُقُهُ الْمَوْتُ . فَلَمَّا رَأَى النَّبِيُّ ﷺ مَا بِهَا قَالَ لَهَا « لَا تَبْتَئِسِي عَلَى حَمِيمِكِ . فَإِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ حَسَنَاتِهِ » .

فى الزوائد : هذا إسناد صحيح ورجاله ثقات . والوليد بن مسلم وإن كان يدلس، فقد صرح بالتحديث، فزال ما يخشى .

TERCEMESİ

1451) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir gün Onun odasına girmiş, o sırada Âişe** (Radıyallâhü anhâ)**'nin yanında bulunan bir yakınının nefesini ölüm tıkamıştı.** (Can çekişiyordu.) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Âişe** (Radıyallâhü anhâ)**'daki üzüntü hâlini görünce Ona :**

«(Şu) **yakının için üzülme. Çünkü şu** (ıstırap) **onun hasenâtındandır.» buyurdu.**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnad sahîhtir. Ricali de sıka zâtlardır. Râvi el-Velid bin Müslim tedlisçi ise de burada tahdis etmiştir. (Yâni an'ane ile rivâyet etmemiştir.) Artık endişe yoktur.

١٤٥٢ — حدّثنا بَكْرُ بْنُ خَلَفٍ، أَبُو بِشْرٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ الْمُثَنَّى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « الْمُؤْمِنُ يَمُوتُ بِعَرَقِ الْجَبِينِ » .

TERCEMESİ

1452) "... Büreyde (bin el-Husayb) *(Radıyallâhü anh)* (9)'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Mü'min, alın teriyle ölür.»"

İZAHI

Tirmizî, Nesâî ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir.

---

(9) Hâl tercemesi 149 nolu hadiste geçmiştir.

Hadîs, muhtelif şekillerde yorumlanmıştır. Bu konuda **Tuhfe**'de şöyle denilmiştir :

Hadîs, ölümün şiddetini ifâde eder, diyenler olmuştur. Yâni sekerâtta duyulan ıstırabın şiddetiyle, hastanın alnı terler.

Bâzıları : Sekerâtta alnın terlemesi hayra alâmettir, diye yorumlamışlardır.

İ b n ü ' l - M e l î k : Yâni mü'minin günahlardan arınması veyâ derecesinin yükseltilmesi için sekerâtı öyle şiddetli olur ki, alnı terler, demiştir.

T u r b e ş t î : Hadîs, iki şekilde yorumlanabilir : Birincisi ölümün şiddetidir. İkincisi mü'min helâl rızık talebi yolunda ve namaz, oruç gibi ibâdetlerin îfası uğrunda alın teri döker. Tâ ki, ak bir yüzle Allah'a kavuşsun. Birinci yorum daha açıktır, demiştir.

E l - I r â k î de : Hadîsin mânâsında ihtilâf edilmiştir. Bâzıları sekerâtın şiddetinden dolayı alın terler demişlerdir. Bâzıları da : Mü'min sekerâtta Allah Teâlâ'dan hayâ ettiğinden dolayı terler. Sebebi de şudur : Mü'min günahkâr olmakla beraber sekerâtta mağfiret ve nîmetle müjdelenince mahçup kalır ve bunun için alnı terler

١٤٥٣ — حدّثنا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ . ثنا نَصْرُ بْنُ حَمَّادٍ . ثنا مُوسٰى بْنُ كَرْدَمٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسٰى ؛ قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، مَتَى تَنْقَطِعُ مَعْرِفَةُ الْعَبْدِ مِنَ النَّاسِ ؟ قَالَ « إِذَا عَايَنَ » .

في الزوائد : في إسناده نصر بن حمّاد ، كذّبه يحيي بن معين وغيره. ونسبه أبو الفتح الأزديّ لوضع الحديث

T E R C E M E S İ

1453) "... Ebû Mûsa *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir :

(Ölüm döşeğine giren) **kulun insanları tanımasının ne zaman kesildiğini Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **sordum. Buyurdu ki :**

«(Ruh almakla görevli melekleri ve berzah âlemi ile ilgili şeyleri) müşâhede ettiği zaman.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Nasr bin Hammâd vardır ki; Yahyâ bin Main ve başkaları onun yalancı olduğunu söylemişlerdir. Ebü'l-Feth el-Ezdî de onun hadis uydurduğunu söylemiştir.

(٦) باب ما جاء فى تغميض الميت

6 — ÖLÜNÜN GÖZLERİNİ KAPATMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٥٤ — حدثنا إسماعيل بن أسد . ثنا معاوية بن عمرو . ثنا أبو إسحاق الفزارى ، عن خالد الحذاء ، عن أبى قلابة ، عن قبيصة بن ذؤيب ، عن أم سلمة ؛ قالت : دخل رسول الله ﷺ على أبى سلمة ، وقد شق بصره ، فأغمضه . ثم قال « إن الروح إذا قبض ، تبعه البصر » .

TERCEMESİ

1454) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'ın (cenazesinin) yanına girdi. Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'ın gözü açık (kalmış) idi. Efendimiz Onun gözünü kapadı. Sonra buyurdu ki:**

«Şüphesiz ruh alındığı zaman göz onu tâkib eder.»"

İZAHI

Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhaki de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, ölünün gözlerinin açık kalmasının sebebini belirtmekte ve ölünün gözlerinin kapatılmasını meşrû kılmaktadır. Ölünün gözlerini kapatmanın faydası, bakıldığı zaman çirkin görülmemesidir.

Gözlerin rûhu ta'kip etmesine gelince; Sindî şöyle der: Ruh cesedden çıktığı zaman göz de gitmiş olur. Artık açık kalmasında bir fayda yoktur. Şöyle de olabilir: Kişi sekerâta girdiği zaman rûhunu almakla görevli melek ona görünür. Artık kişi hep ona bakar. Gözü ona dikilir ve ruh ayrılıncaya kadar göz dikili kalır. Ruh alındıktan sonra da gözler öyle durur.

١٤٥٥ — حدثنا أبو داود ، سليمان بن توبة . ثنا عاصم بن على . ثنا قزعة ابن سويد ، عن حميد الأعرج ، عن الزهرى ، عن محمود بن لبيد ، عن شداد بن أوس ؛

قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا حَضَرْتُمْ مَوْتَاكُمْ ، فَأَغْمِضُوا الْبَصَرَ . فَإِنَّ الْبَصَرَ يَتْبَعُ الرُّوحَ . وَقُولُوا خَيْرًا . فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تُؤَمِّنُ عَلَى مَا قَالَ أَهْلُ الْبَيْتِ » .

فى الزوائد : إسناده حسن ، لأن قزعة بن سويد مختلف فيه . وباقى رجاله ثقات .

TERCEMESİ

1455) "... Şeddâd bin Evs *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Mevtânızın (ölüm döşeğine düşenlerinizin) **yanında hazır bulunduğunuz zaman,** (öldüğünde) **gözünü kapatınız. Çünkü göz rûhu izler. Ve hayır söyleyiniz. Çünkü melekler ölünün ev halkının söylediklerine : Âmin, derler.»"**

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun senedi hasendir. Çünkü Kazâa bin Süveyd'in sıkalığı ihtilâflıdır. Diğer râviler sıkadır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsi **Ahmed** ve **Hâkim** de rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, ölünün gözlerini kapatmayı ve onun hakkında iyi konuşmayı emreder. Veyâ ölüye hayırla duâ etmeyi emreder.

Ölünün gözlerini kapatma ile ilgili emrin ve gösterilen gerekçenin izahı bundan önceki hadîs bahsinde geçmiştir.

Hadîsin **«Ve hayır söyleyiniz.»** cümlesi ile ilgili gerekli bilgi ise 1447 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

(٧) باب ما جاء فى تقبيل الميت

7 — ÖLÜYÜ ÖPMEK HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٤٥٦ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ؛ قَالَا : ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَبَّلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عُثْمَانَ بْنَ مَظْعُونٍ وَهُوَ مَيِّتٌ . فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى دُمُوعِهِ تَسِيلُ عَلَى خَدَّيْهِ .

TERCEMESİ

1456) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Osman bin Maz'un (Radıyallâhü anh) **ölmüş iken Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onu öptü de öperken yanaklarına akan göz yaşlarına** (şu anda) **bakıyor gibiyim.**"

İ Z A H I

T i r m i z î, E b û D â v û d ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadis, ölüyü öpmenin meşrûluğuna ve sessizce ağlamanın câizliğine delâlet eder. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanakları üzerine akan göz yaşlarına...**" sözü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in O s m a n (Radıyallâhü anh) üzerine çok ağladığından kinâyedir.

O s m a n b i n M a z ' û n b i n H a b î b, onüç adamdan sonra müslümanlığı kabul etmiş ve oğlu S â i b ile birlikte H a b e ş i s t a n ' a ilk hicret eden kâfile içinde oraya göç etmiştir. K u r e y ş ' in müslümanlığı kabul ettiği haberini alınca geri gelmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süt kardeşidir. B e d i r savaşına katıldıktan sonra M e d î n e ' de vefât etmiştir. Muhâcirîn-i Kirâm'dan M e d î n e ' de vefât eden ve B a k î ' a defnedilen ilk zâttır. Hicretten otuz ay sonra Ş a ' b a n ayında vefât etmiştir. (El-Menhel : C. 8, Sah. 325)

١٤٥٧ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ، وَالْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ، وَسَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ؛ قَالُوا : ثنا يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مُوسَىٰ بْنِ أَبِي عَائِشَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعَائِشَةَ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ قَبَّلَ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ مَيِّتٌ.

T E R C E M E S İ

1457) "... İbn-i Abbâs ve Âişe *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vefât etmiş iken Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh) **onu öptü.**"

İ Z A H I

B u h â r î ve T i r m i z î de bunu rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î bu hadisi mezkûr iki sahâbiyle birlikte C â b i r (Radıyallâhü anh)'den de rivâyet etmiş, fakat senedini zikretmemiştir.

Ş e v k â n î : Bu hadîs, ölüyü ta'zim etmek için ve teberrüken öpmenin meşrûluğuna delâlet eder. Çünkü E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'in bu hareketine her hangi bir sahâbînin karşı çıktığı nakledilmemiştir. Şu halde bu hususta icmâ' vardır, demiştir.

(٨) باب ما جاء في غسل الميت

8 — ÖLÜYÜ YIKAMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٥٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الوهاب الثقفي ، عن أيوب ، عن محمد بن سيرين ، عن أم عطية ؛ قالت : دخل علينا رسول الله ﷺ ونحن نغسل ابنته أم كلثوم . فقال « اغسلنها ثلاثا أو خمسا أو أكثر من ذلك ، إن رأيتن ذلك ، بماء وسدر . واجعلن في الآخرة كافورا أو شيئا من كافور . فإذا فرغتن فآذنني » فلما فرغنا آذناه . فألقى إلينا حقوه . وقال « أشعرنها إياه » .

T E R C E M E S İ

1458) "... Ümmü Atiyye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **biz onun kızı Ümmü Gülsûm** (Radıyallâhü anhâ)'yı **yıkarken yanımıza girdi ve:**

«Onu su ve sidr ile üç veyâ beş (defa) **hattâ gerekirse daha fazla yıkayınız. Son defasında Kâfûr yâhut Kâfûr nevinden bir koku kullanınız. Yıkama işini bitirdiğiniz zaman bana bildiriniz.»** buyurdu. **Biz yıkamayı bitirince Ona haber verdik. Resûlullah** (Sallallahü (Aleyhi ve Sellem) **bize 'Hakv' denilen kendi izârını verdi ve:**

«Bunu kızıma iç gömleği yapınız.» buyurdu.

İ Z A H I

A h m e d , Kütüb-i Sitte sâhipleri ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Sidr: Nebk ağacının yaprağıdır. Kâmus'ta şöyle târif ediliyor: Sidr, Nebk ağacının adıdır ki, A r a b i s t a n kirazı denilir. T r a b z o n hurması o nevidendir. İki çeşittir. Birisinin yemişi hoştur. Yaprağıyla yıkanılır. Diğeri kekrek olur.

Hadîsin zâhirine göre Sidr, her defasında suya karıştırılır. Hanbelîler ve Hanefîler böyle hükmetmişlerdir. Şöyle ki; Hanbelîler'e göre Sidr veyâ benzeri bir şey suya karıştırılarak köpürtülür. Köpük kısmıyla cenazenin başı ve sakalı yıkanır. Bedeni de tortu kısmıyla yıkanır. Sonra temiz su bütün vücûda dökülür. Bu bir yıkama sayılır. Her defasında böyle yapılır. Son defasında Sidr ile beraber Kâfûr da suya katılır.

Hanefîler'e göre ilk iki yıkama sidr ile yapılır. Üçüncüsü Kâfûr'un katıldığı suyla yıkanır. **El-Feth** sâhibi, bu yıkama tarzını zikrettikten sonra: Şeyhülislâm demiştir ki: Birinci defa sâde suyla yıkanır. İkinci defa Sidr'in karıştırılıp kaynatıldığı suyla yıkanır. Üçüncü defa Kâfûr'un karıştırıldığı suyla yıkanır, demiştir.

Mâlikîler'e göre birinci defa sâde suyla, ikinci defa Sidr'in karıştırıldığı suyla veyâ bunun aksi, üçüncü defa Kâfûr'un katıldığı suyla yıkanır.

Şâfiîler'e göre ilk defa Sidr'in karıştırıldığı suyla, ikinci defa sâde suyla ve üçüncü defa bir parça Kâfûr'un karıştırıldığı suyla yıkanır.

Sidr veyâ benzeri bir şeyin karışmasıyla değişen suyla yapılan yıkamanın, farz olan yıkama yerine geçip geçmediği ihtilâflıdır. Sahîh kavle göre kâfi değildir. Sâde suyla yıkatılması gerekir. Farz olan yıkama, meyyit'in üstündeki necâset giderildikten sonra bütün vücûdu ıslatan bir yıkamadır. Dört mezheb imamının kavli budur. Kûfe âlimleri Zâhiriye mezhebi âlimleri ve el-Müzenî, üç defa yıkamanın farz olduğuna hükmetmişlerdir.

Sabun gibi temizleyici olan her temiz madde Sidr hükmündedir.

Yıkamanın son defasında suya Kâfûr'un katmanın hikmeti, Kâfûr'un cesedi kuvvetlendirip sertleştirmesi ve Kâfûr kokusundan haşerâtın nefret etmesidir. Bir de Kâfûr kullanmada meleklere ikrâm ve saygı vardır. Çünkü kokusu güzeldir. Melekler de o sıralarda cenazenin yanında hazır bulunurlar. Kâfûr kullanmak müstahabtır.

Cenâzeyi yıkamak, kefenlemek, üzerinde namaz kılmak, taşımak ve defnetmek farz-ı kifâyedir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üç veyâ beş defa yıkamayı emretmesinden maksat, yıkama sayısının tek tutulmasının meşrûluğunu bildirmektir. Şu halde birinci veyâ ikinci defa yıkamakla ceset temizlenmiş olsa dâhi yıkama sayısını üçlemek mendub-

tur. Kezâ dördüncü defa ile temizlik hâsıl olursa, tekleştirmek için beşinci defa yıkanmalıdır. Bundan sonraki sayılarda da aynı usul tatbik edilir,

'Hakv' veyâ 'Hikv' kelimesinden maksat, belden yukarı giyilen ve izâr adı verilen elbisedir. Asıl mânâsı izârın bağlandığı bel kısmıdır.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Ölüyü yıkamak vâcibtir.
2 — Yıkama sayısını tekleştirmek müstehabtır.
3 — Ölüyü yıkarken suya Sidr veyâ benzeri temizleyici ve temiz bir maddeyi karıştırmak müstehabtır.

4 — Son yıkamada suya bir parça Kâfur veyâ benzeri güzel kokuyu karıştırmak müstehabtır.

5 — Sâlihlerin elbiselerinden teberrük için ölüye kefen yapmak meşrûdur. Nitekim hadiste belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendi izarını vererek kızına iç kefen yapılmasını emretmiştir. Bunu iç kefen yapmanın hikmeti, mübârek izarın doğrudan doğruya cesede sarılmasıdır.

١٤٥٩ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبد الوهّاب الثّقفي ، عن أيّوب . حدّثتني حفصة ، عن أمّ عطيّة بمثل حديث محمّد . وكان في حديث حفصة «اغسلنها وترا» وكان فيه «اغسلنها ثلاثا أو خمسا» وكان فيه «ابدءوا بميامنها ومواضع الوضوء منها» وكان فيه : أنّ أمّ عطيّة قالت : ومشطناها ثلاثة قرون .

TERCEMESİ

1459) "... Muhammed bin Sîrîn Ümmü Atiyye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet ettiği hadîsin mislini Hafsa rivâyet etmiştir. Hafsa'nın hadîsinde Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'e âit :

«Onu (kızımı, çift değil) tek yıkayınız.» buyruğu vardır. Yine Hafsa'nın hadîsinde :

«Onu üç veyâ beş defa yıkayınız.» buyruğu bulunur. (Keza) Hafsa'nın hadîsinde :

«Onu yıkamaya sağ tarafından ve abdest uzuvlarından başlayınız.» buyruğu vardır. Yine Hafsa'nın hadîsinde Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ) şöyle demiştir: Ve biz Ümmü Gülsüm (Radıyallâhü anhâ)'nın saçını taradık, üç örgü yaptık."

İZAHI

Kütüb-i Sitte sahipleri ve Ahmed bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Bundan önceki hadîsi Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'den Muhammed bin Sîrîn rivâyet etmiştir. Muhammed'in râvisi de Eyyûb'tur. Bu hadîste ise Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin râvisi Hafsa'dır. Hafsa'nın râvisi yine Eyyûb'tur. Eyyûb'un Hafsa'dan rivâyet ettiği Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinde bulunan ilâveler, tercemede işâret edildiği gibi şunlardır:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit olarak rivâyet edilen ilâvelerin birincisi, Ümmü Gülsüm (Radıyallâhü anhâ)'nin çift değil tek sayıyla yıkanması emridir. Yâni 2, 4, 6 gibi sayıyla yıkama değil 3, 5, 7... defa gibi tek sayıyla yıkama emri verilmiştir.

«Onu üç veyâ beş defa yıkayınız.» emri, Muhammed'in hadîsinde: **«Onu üç, beş defa, hattâ gerekirse daha fazla yıkayınız.»** şeklinde buyrulmuştur.

Hafsa'nın hadîsindeki diğer bir ilâve:

«Onu yıkamaya sağ tarafından ve abdest uzuvlarından başlayınız.» emridir.

Bu emre göre cenâzeyi yıkamaya başlarken abdest uzuvlarından ve sağ tarafından başlamak müstehabtır.

Cenâzenin abdestini aldırmanın hikmeti, mü'minlerin alâmeti olan abdesti tekrarlamaktır.

Cenâzeyi yıkarken abdesti aldırıldığında ağzına ve burnuna su vermenin müstehablığına hükmeden Şâfiî ve Mâlikî âlimleri, bu hadîsi delîl göstermişlerdir. Bir de ölünün abdestini dirinin abdestine kıyaslamışlardır. Bu âlimlere göre ölünün ağzına, bur-

nuna su verirken suyun mîdesine girmemesi için usûlü dâiresinde ölünün başını eğmek müstehabtır. H a n e f î ve H a n b e l î âlimlerine göre ölünün ağzına ve burnuna su verilmez. Onlara göre hadîsteki abdest uzuvlarından maksad, Kur'an'da anılan uzuvlardır ki, mazmaza ve istinşak buna girmez. Bir de ölünün ağzından ve burnundan suyu çıkarmak imkânsızdır.

Hülâsa vâcib olan yıkama, ölünün üzerindeki necâset giderildikten sonra bedenin her tarafını temiz su ile bir defa yıkamaktır. Yıkama sayısının 3, 5, 7... gibi tek olması, suya Sidr ve benzeri sabun gibi bir şeyi karıştırmak, son yıkamada suya Kâfûr veyâ benzerini katmak, yıkamaya başlarken ölünün avret mahallini yıkamak, sonra abdest aldırmak, daha sonra sağ tarafından yıkamaya başlamak müstehabtır.

H a f s a ' nın hadîsinde Ü m m ü A t i y y e (Radıyallâhü anhâ)'ye âit olan ilâve şudur: **"Biz onun saçını taradık. Üç örgü yaptık."**

B u h a r î ' nin rivâyetindeki ilâve şöyledir:

"Yıkayıcı kadınlar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in kızının saçını çözdüler, sonra saçını yıkadılar. Daha sonra üç örgü yaptılar."**

Ölünün saçını taramanın faydası, saçı temizlemek ve suyu saçların dibine ulaştırmaktır.

Bu ilâve, ölen kadının saçını taramanın ve üç örgü hâlinde örmenin müstehablığına delâlet eder. M â l i k i , Ş â f i î ve H a n b e l î âlimleri bununla hükmetmişlerdir.

E v z â î ve H a n e f î âlimleri: Saç salınmaz, iki örgü hâlinde ölünün göğsüne ve gömleğin üstüne konulur, demişlerdir. H a n e f î âlimlerine göre saçın taranması ve üç örgü hâlinde arkaya salınması hakkında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir emir veyâ işâreti bu hadîste görülmüyor. Hadîste görülen durum, Ü m m ü A t i y y e (Radıyallâhü anhâ)'nin kendi yaptığını bildirmesinden ibârettir.

١٤٦٠ – حدّثنا بِشرُ بْنُ آدَمَ . ثنا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ حبيبِ ابْنِ أَبِي ثَابِتٍ ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ « لَا تُبْرِزْ فَخِذَكَ ، وَلَا تنظُرْ إِلَى فَخِذِ حَيٍّ وَلَا مَيِّتٍ » .

TERCEMESİ

1460) "... Alî bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Uyluğunu açma. Ne dirinin ne de ölünün uyluğuna bakma.»"

İZAHI

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Bilindiği gibi diz kapağından göbeğe kadar olan erkeğin vücûdu avrettir. Örtülmesi gerekir. Erkeğin eşinden başkasının buralara bakması haramdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Alî (Radıyallâhü anh)'a uyluk kısmının avret olduğunu, örtülmesinin gerekliliğini bildirmek istemiş ve helâlından başkasının yanında burayı açmamasını emretmiştir. Kezâ ölü olsun diri olsun her hangi bir kimsenin buralarına bakmasını menetmiştir. Avret mahalline bakması helâl olan eşler, bu yasaktan müstesnâdır.

Hadis, ölünün avret mahalline bakmanın, dirinin avret mahalline bakmak gibi haram olduğuna delâlet eder.

Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî ve Ahmed, bununla hükmetmişlerdir.

١٤٦١ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى الحِمْصِيُّ. ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ مُبَشِّرِ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لِيُغَسِّلْ مَوْتَاكُمُ الْمَأْمُونُونَ».

في الزوائد: في إسناده بقية، وهو مدلس، وقد رواه بالعنعنة. ومبشر بن عبيد، قال فيه أحمد: أحاديثه كذب موضوعة. وقال البخاري: منكر الحديث. وقال الدارقطني: متروك الحديث، يصنع الأحاديث ويكذب.

TERCEMESİ

1461) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ölülerinizi güvendiğiniz kimseler yıkasın.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Râvi Bakiyye tedlisçidir. Ve bunu an'ane ile rivâyet etmiştir. Diğer râvi Mübeşşir bin Ubeyd hakkında Ahmed: Onun hadîsleri yalan ve mevzu' hadîslerdir, demiştir. Buhârî de: Hadîsleri münkerdir, demiş; Dârekutnî de: O, uydurma hadîs rivâyet eder, yalan söyler, demiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîs, güvenilir kimselere ölüleri yıkattırmayı emreder. Güvenilirlikten maksad, yıkama esnâsında ölünün vücûdunun kararması gibi kötü alâmetleri görürse bunu halka anlatmıyacak ve gizliyecek karekterde olmaktır. Hadîsin senedinin zayıf olduğu notta belirtilmiştir. Mamafih ölünün kusurlarını gizlemek, genel hükümler muvâcehesinde emredilmiş bir keyfiyettir. Bundan sonraki hadîste de buna âit hüküm vardır.

١٤٦٢ — حدثنا علي بن محمد . ثنا عبد الرحمن المحاربي . ثنا عباد بن كثير ، عن عمرو بن خالد ، عن حبيب بن أبي ثابت ، عن عاصم بن ضمرة ، عن علي ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « من غسل ميتا وكفنه وحنطه وحمله وصلى عليه ، ولم يفش عليه ما رأى ، خرج من خطيئته مثل يوم ولدته أمه » .

في الزوائد : هذا إسناد ضعيف فيه عمر بن خالد ، كذبه أحمد وابن معين .

T E R C E M E S İ

1462) "... Ali bin Ebi Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim bir ölüyü yıkar, onu kefenler, kefenine güzel koku saçar, cenâzesini taşır, üzerinde namaz kılar ve (kötü belirtilerden) gördüğünü ölü aleyhinde yaymazsa, anasından doğduğu gün gibi hatâlarından çıkmış olur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü ondaki râvi Ömer bin Hâlid'i Ahmed ve İbn-i Muîn yalanlamışlardır.

١٤٦٣ — حدثنا محمد بن عبد الملك بن أبي الشوارب . ثنا عبد العزيز بن المختار ، عن سهل بن أبي صالح ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « من غسل ميتا فليغتسل »

T E R C E M E S İ

1463) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Bir ölüyü yıkayan kimse (yıkadıktan sonra) gusletsin.»"

İ Z A H I

Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde: «... **Ve ölüyü taşıyan kimse, sonra abdest alsın.**» ilâvesi vardır.

El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklamasında şöyle der: Hadisin zâhirine göre ölüyü yıkamaktan dolayı gusletmek ve onu taşımaktan dolayı abdest almak vâcibtir. Ali ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anhümâ)'nın böyle hükmettikleri rivâyet edilmiştir.

Mâlik, Ahmed ve Şâfiî âlimleri mezkûr gusül ve abdestin müstehablığına hükmederek, bu hadîsteki emri müstehablık mânâsına yorumlamışlardır. Delîlleri, Dârekutnî ve Hâkim'in İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîstir:

«Ölünüzü yıkadığınız zaman bundan dolayı size gusletmek gerekli değildir. Sizin ölünüz necis değildir. (Gusülden sonra) **ellerinizi yıkamanız kâfidir.»**

El-Menhel yazarı bu arada guslün vâcib olmadığına âit bir kaç hadîsi zikrettikten sonra Hattâbi'nin: 'Ben, ölüyü yıkamaktan dolayı guslün ve ölüyü taşımaktan dolayı abdest almanın vâcibliğine hükmeden bir fıkıhçı bilmiyorum. Hadîsteki emir müstehablık için olmaya benzer. Hadîsin mânâsı şu olabilir: Ölüyü yıkayan kimsenin vücûduna ve elbisesine yerden su sıçramasından veyâ ölünün bedeni üzerinde bulunabilen bir necâsete su dökülürken ve yıkayıcının üstüne başına pis suyun sıçramasından emin olunamaz. Pis suyun nereye sıçradığını tesbit etmek mümkün olmayabilir. Bu durumda yıkayıcı bütün vücûdunu yıkamak ve böylece pislenen yeri temizlemiş olmak zorunda kalır. Abdest alma emri de cenâze namazını kılmak için hazırlıklı olmak amacını taşımış olabilir.' dediğini nakleder.

El-Menhel yazarı: Hattâbî yukardaki sözünde: Guslün vücûbuna hükmeden bir fıkıhçıyı bilmiyorum, demiş ise de guslün vücûbuna hükmedenleri yukarıda zikrettim, demiştir.

El-Leys bin Sa'd, Ebû Hanîfe ve arkadaşları yıkayıcının gusletmesinin vücub veyâ müstehablığına hükmetmişlerdir. Onlara göre hadislerdeki gusülden maksad, elleri yıkamaktır.

(٩) باب ما جاء فى غسل الرجل امرأته وغسل المرأة زوجها

9 — ERKEĞİN KENDİ HANIMINI VE KADININ KENDİ KOCASINI YIKAMASI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٦٤ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ الذَّهَبِيُّ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ ، عَنْ يَحْيَىٰ بْنِ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : لَوْ كُنْتُ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا غَسَّلَ النَّبِيَّ ﷺ غَيْرُ نِسَائِهِ .

قال السندى : والحديث قد رواه أبو داود ، ومع ذلك ذكره صاحب الزوائد أيضاً فقال : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات . لأن محمد بن إسحاق ، وإن كان مدلسا ، لكن قد جاء عنه التصريح بالتحديث ، فى رواية الحاكم وغيره .

TERCEMESİ

1464) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bana şimdi beliren görüş, daha önce belirseydi Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'i(n cenâzesini) **hanımlarından başkası yıkamıyacaktı."**

Not : Sindî şöyle demiştir : Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir. Bununla beraber Zevâid sahibi bunu zikrederek : İsnadı sahîh, ricâli sıkadır. Çünkü râvi Muhammed bin İshak tedlisçi ise de Hâkim ve başkasının rivâyetinde bu hadîsi an'ane ile değil, tahdis ile rivâyet etmiştir, demiştir.

İZAHI

Ahmed, Ebû Dâvûd, Beyhakî, İbn-i Hibbân ve Hâkim bunu uzun bir metin hâlinde Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet etmişlerdir.

Âişe (Radıyallâhü anhâ) galibâ Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek cenâzesi yıkandıktan sonra, ölen erkeğin eşlerinin iddet süresince nikâh hükmü bakımından kocalarına bağlılıklarını bilmiş ve bu bilgisi daha önce olmuş olsaydı kendisi ve arkadaşlarından başkasının Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'i yıkamayacaklarını söylemek istemiştir. Veyâhut bu hükmü bundan sonra gelecek hadîsten kıyas yoluyla çıkarmıştır.

Hadîs, kadının vefât eden kocasını yıkamasının ve bunun aksinin câizliğine delâlet eder.

Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1 — M â l i k, Ş â f i î ve arkadaşları, eşlerin birbirinin cenâzesini yıkamalarını câiz görmüşlerdir. A h m e d ' in meşhûr kavli de budur. Erkeğin, hanımının cenâzesini yıkamasının delîli, bundan sonra gelen hadîstir. Kadının, eşinin cenâzesini yıkamasının delîli de bu hadîstir.

B e y h a k î ve D â r e k u t n î ' nin E s m â b i n t U m e y s (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiklerine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) vâsiyet ederek; kocası A l i (Radıyallâhü anh) tarafından yıkatılmasını istemiş ve A l î (Radıyallâhü anh) ile E s m â (Radıyallâhü anhâ) onu yıkamışlardır.

Kezâ Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet edildiğine göre E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) vefât edeceği zaman hanımı E s m â b i n t i U m e y s (Radıyallâhü anhâ) tarafından yıkatılmasını vâsiyet etmiş, E s m â (Radıyallâhü anhâ) zayıf olduğu için A b d u r r a h m a n (Radıyallâhü anh) ona yardım etmiştir.

2 — A h m e d ' den bir rivâyete göre eşlerin, birbirlerinin cenâzelerini yıkamaları yasaktır. Kendisinden yapılan diğer bir rivâyete göre kadının eşinin cenâzesini yıkaması câizdir. Fakat erkeğin, hanımının cenâzesini yıkaması câiz değildir. E b û H a n î f e ve S e v r î ' nin kavli de budur. Onların gösterdikleri gerekçe şudur: Kadının ölümü, kız kardeşi ile evlenmeyi mübah kılan bir ayrılıktır. Kezâ, ölümü ile kocası, ondan başka dört kadınla evlenebilir. Baldız ile veyâ dört kadınla evlenmesi için erkeğin, eşinin ölümünden sonra bir süre beklemesi mecbûriyeti yoktur. Bütün bu durumlar, erkeğin, ölen hanımıyla irtibâtının kesildiğini gösterir. Artık erkeğin ölen eşine bakması ve elini dokundurması haramdır. Fakat kocası ölen kadının iddeti bitmedikçe, kocası ile olan evlilik bağı tamamen kopmuş sayılmaz. Bunun için yıkayabilir.

Bu âlimler, bundan sonra gelen Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus olarak yorumlamışlar veyâhut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'yi bizzat yıkamayı kasdetmemiş, yıkama tedbirini yüklenmesini kastetmiştir.

A l î (Radıyallâhü anh)'nin F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'yı yıkamasına gelince, İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh) buna karşı çıkmıştır.

١٤٦٥ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ عُتْبَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ : رَجَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنَ الْبَقِيعِ . فَوَجَدَنِي وَأَنَا أَجِدُ صُدَاعًا فِي رَأْسِي . وَأَنَا أَقُولُ: وَارَأْسَاهُ . فَقَالَ « بَلْ أَنَا، يَاعَائِشَةُ! وَارَأْسَاهُ » ثُمَّ قَالَ « مَاضَرَّكِ لَوْ مِتِّ قَبْلِي فَقُمْتُ عَلَيْكِ فَغَسَّلْتُكِ وَكَفَّنْتُكِ وَصَلَّيْتُ عَلَيْكِ وَدَفَنْتُكِ » .

في الزوائد : إسناد رجاله ثقات . رواه البخاري من وجه آخر مختصراً .

TERCEMESİ

1465) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Bakî'den döndü, beni başımdaki ağrıdan hasta olarak buldu. Ben o esnâda : Vay başım! diyordum. O :**

«Yâ Âişe! Bil'akis ben vay başım demeliyim.» buyurdu. Sonra :

«(Yâ Âişe!) Eğer sen benden önce ölmüş olsan da senin başında durup seni yıkasam, seni kefenlesem ve senin cenâze namazını kıldırıp seni defnetsem, sana hiç bir şey zarar vermez.» buyurdu."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Seneddeki râviler sıkadır. Buhârî bunu başka bir şekilde kısaca rivâyet etmiştir.

İZAHI

Ahmed ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Buhârî'nin rivâyeti meâlen şöyledir :

'Âişe (Radıyallâhü anhâ) **bir defa şiddetli baş ağrısına tutularak)** : **Vay başım, dedi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Ben hayattayken sen ölürsen sana istiğfâr ve duâ ederim.» buyurdu. Bunun üzerine Âişe** (Radıyallâhü anhâ) : **Vay başıma gelen! Vallahi öyle sanıyorum ki, gerçekten sen benim ölümümü istiyorsun. Eğer ben ölürsem sen cidden o günün akşamı bâzı hanımlarınla gerdeğe gireceksin, dedi. Bunun üzerine efendimiz şöyle buyurdu :**

«Yâ Âişe! Bilâkis ben vay başım demeliyim. (Çünkü senden önce öleceğim) **Ben Ebû Bekir'e ve oğluna haber gönderip, hilâfeti Ebû Bekir'e vâsiyet etmeyi arzu ettim. Sonra düşündüm ki, Allah** (halîfeliği Ebû Bekir'den başkasına vermekten) **imtina eder. Mü'minler de**

başkasının halîfe olmasını men ederler. Yâhut Allah (başkasını halîfe kabuletmekten) **imtinâ** ederler.»"

S i n d î ' nin beyânına göre hadîsteki olay, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtına yakın günlere rastlar. Hastanın hastalığını açığa vurmasının câizliği hadîsten çıkarılıyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ye şunu bildirmek istemiştir: Senin hastalığın geçicidir. Sağlığa kavuşacaksın. Fakat benim hastalığım geçici değildir. Yakında öleceğim. Hastalığın şiddetinden dolayı vay başım! denecekse senden önce ben demeliyim.

Hadîs, erkeğin vefât eden hanımını yıkamasının meşrûluğuna delâlet eder. Bu konuyla ilgili gerekli bilgi, bundan önceki hadîste bildirilmiştir.

(١٠) باب ما جاء في غسل النبيّ ﷺ

10 — PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN (CENÂZESİNİ) YIKAMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٦٦ — حدّثنا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَىٰ بْنِ الأَزْهَرِ الْوَاسِطِيُّ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ثنا أَبُو بُرْدَةَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : لَمَّا أَخَذُوا فِي غُسْلِ النَّبِيِّ ﷺ نَادَاهُمْ مُنَادٍ مِنَ الدَّاخِلِ : لَا تَنْزِعُوا عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَمِيصَهُ .

في الزوائد : إسناده ضعيف ، لضعف أبي بردة ، واسمه عمر بن يزيد التيمي . وقول الحاكم : إن الحديث صحيح ، وأبو بردة هو يزيد بن عبد الله — وهمٌ : لما ذكره المزيّ في الأطراف والتهذيب .

TERCEMESİ

1466) "... Büreyde *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Vefât eden) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **yıkamaya başlamak istedikleri zaman, dâhilden seslenen birisi onlara: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in gömleğini soymayınız!** diye seslendi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü râvi Ebû Bürde zayıftır, adı Ömer bin Yezid et-Teymî'dir. El-Hâkim'in şüphesiz bu hadis zayıftır ve Ebû Bürde Yezid bin Abdillah'tır, sözü bir vehimdir. Nedenini el-Müzzî, el-Etraf'ta ve et-Tehzîb'de zikretmiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edince sahâbîlerin, onun gömleğini çıkarmadan mübârek vücûdunu yıkadıklarına delâlet eder.

Notta belirtildiği gibi hadîsin senedi zayıf ise de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gömleği çıkarılmadan yıkatıldığı, Ahmed, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân ve el-Hâkim'in Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîsle sâbittir.

'Âişe (Radıyallâhü anhâ) şöyle **demiştir: Sahâbîler,** Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **yıkamak istedikleri zaman dediler ki;**

Bilmiyoruz, ölülerimizin elbisesini tamamen soyduğumuz gibi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **bütün elbisesini soyacak mıyız? Yoksa üzerinde elbise olduğu halde mi yıkayacağız? Bunlar ihtilâfa düşünce Allah Teâlâ onlara bir uyku verdi. Herkesin çenesi göğsüne dayandı. Sonra evin bir köşesinden kim olduğunu bilemedikleri bir kimse onlara: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **üzerinde elbise bulunduğu halde yıkayınız, diye seslendi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **gömleği üstünde olduğu halde yıkamaya başladılar. Suyu gömleğin üzerine döküyorlar ve gömleği ile beraber vücûdunu ovuyorlardı.'**

Ahmed'in rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yıkayanlar Alî bin Ebî Tâlib, Abbâs bin Abdülmuttalib, Fadl bin Abbâs, Üsâme bin Zeyd, Kâsım ve efendimizin mevlâsı Sâlih (Radıyallâhü anhüm)'dür. Abbâs, Fadl ve Kâsım (Radıyalâhü anhüm), Alî (Radıyallâhü anh)'a yardım ederek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i sağa sola döndürürlerdi. Üsâme (Radıyallâhü anh) ve Sâlih (Radıyallâhü anh) da su dökerlerdi. Alî (Radıyallâhü anh) de yıkardı.

Bezzâr ve Beyhakî'nin rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ali (Radıyallâhü anh)'a: **«Senden başkası beni yıkamasın. Çünkü kim benim avretimi görürse gözleri kör olur.»** buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ali (Radıyallâhü anh)'i bu işe tahsis etmesinin sebebi, Alî (Radıyallâhü anh)'in avret yerine bakmaktan çok sakındığını bildiğinden dolayı olabilir.

١٤٦٧ — حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خِذَامٍ . ثنا صَفْوَانُ بْنُ عِيسَى . أنا مَعْمَرٌ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ قَالَ : لَمَّا غَسَّلَ النَّبِيَّ ﷺ ذَهَبَ يَلْتَمِسُ مِنْهُ مَا يَلْتَمِسُ مِنَ الْمَيِّتِ ، فَلَمْ يَجِدْهُ . فَقَالَ : بِأَبِي الطَّيِّبُ . طِبْتَ حَيًّا وَطِبْتَ مَيِّتًا .

في الزوائد : هذا إسناد صحيح ورجاله ثقات . لأن يحيى بن خذام ذكره ابن حبان في الثقات . وصفوان بن عيسى احتج به مسلم . والباقي مشهورون .

TERCEMESİ

1467) "... Alî bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i yıkadığı zaman ölüde aradığı (idrar ve gaitayı) onda aradı da aradığını bulamadı ve : Babam sana feda olsun. Sen çok temizsin. Diri iken temizdin, ölü iken de temizsin, dedi."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih olup ricâli de sıkadır. Çünkü Yahyâ bin Hızâm'ı İbn-i Hibbân sıkalar arasında zikretmiş, Safvân bin İsa'yı da Müslim hüccet saymıştır. Kalan râviler de meşhur râvilerdir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vücûdu yıkatılırken avret mahallinde bir necâsete rastlanmadığına delâlet eder. Hadîs, ölü yıkatılırken avret mahallinde bir necâsetin bulunup bulunmadığının araştırılmasının ve varsa giderilmesinin gerekliliğine delâlet eder.

١٤٦٨ — حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ يَعْقُوبَ . ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ زَيْدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا أَنَا مُتُّ فَاغْسِلُونِي بِسَبْعِ قِرَبٍ ، مِنْ بِئْرِي ، بِئْرِ غَرْسٍ » .

في الزوائد : هذا إسناد ضعيف . لأن عباد بن يعقوب قال فيه ابن حبان : كان رافضيا داعيا . ومع ذلك كان يروى المناكير عن المشاهير . فاستحق الترك . وقال ابن طاهر : هو من غلاة الروافض ، مستحق الترك لأنه يروى المناكير في المشاهير . والبخاري ، وإن روى عنه حديثا واحدا ، فقد أنكر الأئمة في عصره عليه روايته عنه . وترك الرواية عنه جماعة من الحفاظ . وقال الذهبي : روى عنه البخاري مقرونا بغيره . وشيخه مختلف فيه .

T E R C E M E S İ

1468) "... Alî (bin Ebî Tâlib) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Öldüğün zaman beni Ğars adlı kuyumdan yedi kırba suyla yıkayınız.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu isnad zayıftır. Çünkü İbn-i Hibbân: Râvi Abbad bin Yâkub açık râfiziydi. Bununla beraber meşhur râvilerden münker hadîsleri rivâyet ederdi. Bu sebeple terkedilmeyi haketmiş, demiştir. İbn-i Tâhir de: O, râfizîlerin aşırılarındandır. Terkedilmeye müsthaktır. Çünkü münker hadîsleri meşhur hadîsler arasında zikreder. Buhârî ondan tek bir hadîs rivâyet etmiş ise de muâsırı olan imamlar onun bu rivâyetine karşı çıkmışlardır. Hadîs hâfızlarından bir cemâat, ondan rivâyeti terketmişlerdir, demiştir. Zehebî de: Buhâri ondan yaptığı rivâyeti başkasından olan bir rivâyetle birlikte almıştır, demiştir. Abbâd'ın şeyhi (Hüseyin bin Zeyd)'in sıkalığı ihtilâflıdır.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîs Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, vefât ettiği zaman Ğ a r s kuyusundan alınacak yedi kırba su ile yıkatılmasını vasiyet ettiğine delâlet eder.

Ğars: K u b a köyünde bulunan ve S a ' d b i n H a y s e m e (Radıyallâhü anh)'a âit kuyunun adıdır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kuyudan su içerdi. Bu kuyuya Ğ u r s diyenler de vardır.

(١١) باب ما جاء فى كفن النبيّ ﷺ

11 — PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN KEFENİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٦٩ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنْ هِشَامِ ابْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كُفِّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بِيضٍ يَمَانِيَةٍ ، لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ . فَقِيلَ لِعَائِشَةَ : إِنَّهُمْ كَانُوا يَزْعُمُونَ أَنَّهُ قَدْ كَانَ كُفِّنَ فِي حِبَرَةٍ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : قَدْ جَاءُوا بِبُرْدٍ حِبَرَةٍ ، فَلَمْ يُكَفِّنُوهُ .

T E R C E M E S İ

1469) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Yemen ma'mulü beyaz üç parça bez içinde kefenlendi. Bunlar içinde gömlek ve sarık yoktu.'** Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya**: Diyorlar ki: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hibere** (çizgili hırka) **içinde kefenlenmiş, denildi. Bunun üzerine** Âişe (Radıyallâhü anhâ) : **Hibere hırkasını getirdiler de onu kefen yapmadılar, dedi."**

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sahipleri ve A h m e d bunu rivâyet etmişlerdir.

Hibere: Y e m e n ma'mulü bir hırka çeşididir. Pamuk veyâ ketenden yapılmadır. Çizgili olur.

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üç parça beyaz Y e m e n bezi içinde kefenlendiğine delâlet eder.

Hadîsin: "**Bunlar içinde gömlek ve sarık yoktu.**" cümlesi iki şekilde yorumlanabilir. Birinci ihtimâl; Bu üç parçanın yanında gömlek ve sarık yoktu. İkinci ihtimâl; Üç parça bezden birisi sarık diğeri gömlek değildi. Yâni üç parçanın her birisi bütün vücûdu örten birer sargı idi.

1. Ş â f i î l e r bu hadîsi delîl göstererek erkek için sünnet olan kefen, her birisi bütün vücûdu örten üç sargıdır. Bunların dışında gömlek ve sarığın bulunmaması efdaldır. Şâyet bunlara bir gömlek ve bir sarık ilâve edilirse mekruh olmaz. Ş â f i î l e r hadîsi birinci ihtimâle göre yorumlamışlardır. Mezkûr beş parçadan fazla kefen yapmak mekruhtur.

2. H a n b e l î l e r de bu hadîsin zâhirini tutarak: Erkeğin müstehab olan kefeni, her birisi bütün vücûdu örtecek üç sargıdır. Buna bir şey ilâve etmek mekruhtur, demişlerdir.

3. M â l i k î l e r, mendub olan kefen; bir izâr, yâni belden aşağı vücûdu örten peştemal, bir gömlek, bir sarık ve bütün vücûdu örten iki sargıdır.

4. H a n e f î l e r'e göre sünnet olan kefen, bir izâr, bir gömlek ve bütün vücûdu örten bir sargıdır. Gömlek, omuzlardan ayaklara kadar uzun olmalıdır. İzâr, baştan ayağa kadar vücûdu örtecek durumda olmalıdır. Kefenin üç parçadan fazla olması mekruhtur. Bir kavle göre beş parçaya kadar ilâve yapmakta beis yoktur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hibre denilen çizgili hırka içinde kefenlendiği, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'ye söylen-

miş, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) hibrenin getirildiğini, fakat kefen yapılmadığını bildirmiştir.

El-Menhel yazarı: Sahâbîlerin hibereyi kefen yapmamalarının hikmeti, bunu münâsip görmemeleri olabilir. E l - A y n î demiştir ki: 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yıkanması işi bitince getirilen hibere hırkası ile mübârek vücûdu kurulanmış olabilir. Sonra bu hırka geri verilerek üç parça beyaz Y e m e n bezine sarılmıştır.'

KADININ KEFENİ

Erkeğin müstehab olan kefeni hakkındaki âlimlerin görüşünü yukarda zikrettik. Burada kadınların kefen durumuna da bir göz atalım:

1 — H a n e f î l e r ' e göre müstehab olan kadın kefeni beş parçadan ibârettir: İzâr, gömlek, baş örtüsü, bir sargı ve memeleri üzerine bağlanan bir parça.

2 — Ş â f i î ve H a n b e l î mezheblerine göre de müstehab olan beş parçadır: İzâr, baş örtüsü ve iki sargı. Sargıların, bütün vücûdu örtecek durumda olması ma'lumdur.

3 — M â l i k î l e r ' e göre müstehab olan kefen yedi parçadır: İzâr, gömlek, baş örtüsü ve dört sargı.

١٤٧٠ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَلَفٍ الْعَسْقَلَانِيُّ . ثنا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ ، قَالَ : هٰذَا مَا سَمِعْتُ مِنْ أَبِي مُعَيْدٍ، حَفْصِ بْنِ غَيْلَانَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَىٰ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ : كُفِّنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي ثَلَاثِ رِيَاطٍ بِيضٍ سُحُولِيَّةٍ .

في الزوائد : قلت أصله في الصحيحين من حديث عائشة وابن عباس. وإسناد حديث ابن عمر حسن ، لقصور سليمان بن موسى وحفص بن غيلان عن درجة أهل الحفظ والضبط والإتقان .

TERCEMESİ

1470) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sehuliyye (denilen) üç parça beyaz ve ince bez içinde kefenlenmiştir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin aslı Buhârî ve Müslim'de Âişe (R.A.) ve İbn-i Abbas (R.A.)'dan rivâyet olunmuş olarak vardır. İbn-i Ömer (R.A.)'in hadîsinin senedi hasendir. Çünkü râvilerinden Süleyman bin Mûsa ve Hafs bin Ğaylan, hıfz, zapt ve itkan ehlinin derecesinden aşağıdır.

Sehûliyye: Y e m e n ' de bez dokunan bir köyün adıdır. Bu köyde dokunan beze de denilir. Bu kelime **Suhûliyye** diye de okunabilir. E z h e r î ' nin dediğine göre **Sehûliyye** köyün adıdır. **Suhûliyye** ise bu köyde dokunan bezdir.

Rıyâd Ritâ'nın çoğuludur. **Ritâ,** tek parçadan ibâret çarşaftır. Bir kavle göre ince ve yumuşak bezdir. Burada iki mânâya da yorumlanabilir.

Notta belirtildiği gibi hadisin aslı B u h â r î ve M ü s l i m ' de Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilmiştir. B u h â r î ' de Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet edilen hadîs, meâlen şöyledir:

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **pamuktan** (ma'mul) sehâliyye (denilen) **üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bunlar içinde gömlek ve sarık yoktu.**'

Bu hadîs de erkeğin müstehab olan kefeninin üç sargı olduğuna ve bunların beyaz olmasının müstehablığına delâlet eder.

١٤٧١ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ ، عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ مِقْسَمٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : كُفِّنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ : قَمِيصُهُ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ ، وَحُلَّةٌ نَجْرَانِيَّةٌ .

قال النووى : هذا الحديث ضعيف ، لايصح الاحتجاج به . لأن يزيد بن أبى زياد مجمع على ضعفه . سيما وقد خالف روايته رواية الثقات .

TERCEMESİ

1471 "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şu) **üç parçada kefenlenmiştir: İçinde vefât ettiği gömlek ve** Necrân **ma'mulü hülle.**"

Not: Nevevî: Bu hadîs zayıftır. Delîl sayılması sahîh değildir. Çünkü râvisi Yezîd bin Ebî Ziyâd'ın zayıflığı husûsunda ittifak vardır. Bilhassa onun bu rivâyeti sıka zâtların rivâyetine muhaliftir, demiştir.

İZAHI

Bu hadîsi E b û D â v û d, A h m e d ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir.

Hulle: İki parçadan ibâret bir takım elbisedir. Aynı kumaştan olmayan takıma veyâ bir parçadan ibâret elbiseye Hulle denilmez.

Necrân: Arap yarımadasının doğusunda bir şehirdir. O beldenin ma'mulü olan elbiseye Necrâniyye denilir.

Bu hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kefeni; İki parçadan ibâret hulle ve içinde vefât ettiği gömleğidir.

El-Menhel yazarı bu hadîsle ilgili olarak şöyle der:

"Kefenlerden bir parçanın gömlek olduğuna hükmeden Hanefî ve Mâlikî âlimleri için bu hadîs bir delildir. Kefende gömleğin bulunmasının müstehab olmadığına hükmeden âlimler şöyle demişlerdir: Bu hadîs zayıftır. Çünkü râvisi Yezîd bin Ebî Ziyâd aleyhinde konuşulmuştur. Üstelik Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, içinde vefât ettiği ve yıkanırken soyulmayan gömleği içinde kefenlenmesi örf ve âdet yönünden uzak bir ihtimaldir. Diğer taraftan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hulle içinde kefenlenmesi sözü galattır. Çünkü Müslim'in rivâyetinde Âişe (Radıyallâhü anhâ):

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **pamuktan ma'mul Sehûliyye denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi ve bunların içinde gömlek ve sarık yoktu." demiştir.** (Buhârî'de de aynı hadîs mevcuttur.)

Hülleye gelince; Hülle, kefen yapılmak üzere satın alındığı için halk bunun kefen yapılıp yapılmadığını bilmediler. Satın alman hülle terkedildi ve Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinde belirtildiği gibi üç parça beyaz Yemen bezi kefen yapıldı. Bunun üzerine Abdullah bin Ebî Bekir (Radıyallâhü anh) bu hülleyi alarak: Ben kendime kefen yapmak için saklıyacağım, dedi. Sonra: Eğer Allah Teâlâ bu hüllenin Peygamberine kefen yapılmasına râzı olsaydı, ona kefen ettirirdi, diyerek niyetini değiştirdi ve satıp bedelini sadaka olarak dağıttı.

Tirmizî: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kefeni hakkında vârid olan hadîslerin en sahîhi, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsidir. Sahâbîlerin ve onlardan sonra gelen âlimlerin ekserisinin ameli Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsine göredir, demiştir.

(١٢) باب ما جاء فيما يستحب من الكفن

12 — MÜSTEHAB OLAN KEFEN HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٧٢ — حدّثنا محمّد بن الصّبّاح . أنبأنا عبد الله بن رجاء المكّيّ ، عن عبد الله ابن عثمان بن خثيم ، عن سعيد بن جبير ، عن ابن عبّاس ؛ قال : قال رسول الله ﷺ ، « خير ثيابكم البياض . فكفّنوا فيها موتاكم ، والبسوها » .

T E R C E M E S İ

1472) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Elbiselerinizin en hayırlısı beyaz olanıdır. Bunun için ölülerinizi beyaz elbise içinde kefenleyiniz ve beyaz elbise giyiniz.»"

İ Z A H I

Tuhfe'de naklen beyan edildiğine göre N e s â î hâriç Kütüb-i Sitte'de bu hadîs rivâyet edilmiştir. T i r m i z î bunu rivâyet ettikten sonra: 'Bu hadîs hasen - sahîhtir. İlim ehlinin müstehab saydığı elbise beyaz olanıdır. A h m e d ve İ s h a k demişler ki: Kefen için en sevimli elbise beyaz olanıdır.' diye bilgi vermiştir.

١٤٧٣ — حدّثنا يونس بن عبد الأعلى . ثنا ابن وهب . أنبأنا هشام بن سعد ، عن حاتم بن أبي نصر ، عن عبادة بن نسيّ ، عن أبيه ، عن عبادة بن الصّامت ؛ أنّ رسول الله ﷺ قال « خير الكفن الحلّة » .

T E R C E M E S İ

1473) "... Ubâde bin es-Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kefenin hayırlısı hulledir.»"

İ Z A H I

E b û D â v û d ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir. T i r m i z i ise bunu E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet etmiştir.

El-Menhel yazarı şöyle der:

"Yâni hulle kefenin hayırlı kısmından sayılır. Hulle, Y e m e n ma'mulü elbisedir. Aynı maldan iki parçadan ibâret takıma denilir. Hulle, iki parçadan ibâret olduğu için bir parçadan ibâret kefenden hayırlı sayılır. Şu halde hullenin hayırlı oluşu, bir parçadan ibâret kefene nazarandır. Çünkü üç parçalık kefenin hulleden efdal olduğu ma'lumdur. Hadîsten şu mânânın kastedildiği umulur: Zarûret olmadıkça bir parçalık kefenle yetinmek uygun değildir.

Bâzı âlimler bu hadîsi delîl göstererek: Y e m e n ma'mulü hırkaları kefen yapmak efdaldır, demişler ise de yukarıda belirtildiği gibi efdal olan kefen beyaz bezdir. Muhtemelen o gün için halkın temini kolay olan kefenlik hulle olduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyurmuştur.

١٤٧٤ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ . ثنا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا وَلِيَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُحْسِنْ كَفَنَهُ» .

T E R C E M E S İ

1474) "... Ebû Katâde *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sizden birisi (ölen) din kardeşinin techiz ve tekfini işini üzerine aldığı zaman onun tekfinini güzelce yapsın.»"

İ Z A H I

T i r m i z î de bunu rivâyet etmiştir.

Tekfînin yâni kefenleme işinin güzelce yapılmasından maksad, kefen olarak kullanılacak bezin temiz, pâk ve ölünün deri rengini gösterecek kadar ince olmaması, ölünün bütün vücûdunu iyice örtmesi ve ölünün hayatta iken giydiği bez nevinden olmasıdır. Mak-

sad kefenin lüzumundan fazla olması, pahalı olması, değildir. Çünkü E b û D â v û d ' un A l î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği merfu' bir hadîste pahalı kefen kullanılması yasaklanmıştır.

M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s â î ve B e y h a k î de bu hadîsin bir benzerini C â b i r b i n A b d i l l a h (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. Oralardaki hadîs uzuncadır. Benzer cümlesi şöyledir: إِذَا كَفَّنَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُحْسِنْ كَفَنَهُ = **«Biriniz ölen din kardeşini kefenlemek istediği zaman onun kefenini güzel yapsın veyâ güzelce kefenlesin.»**

El-Menhel yazarı şöyle der: Hadîsin mânâsı şudur: Kefen için elbiselerin en temizini, beyazını ve normal olarak yetecek miktarını tercih etsin ve hayatta iken giymesi mübah olan cinsten olsun. Kefen; pamuk, yün, keten, kıl gibi diri için kullanması müstehab olan maddelerden ma'mul cinsten olabilir. Erkek için kullanılması haram olan ipekten kefen yapılamaz. Kadın için ipekten kefen yapmanın mekruh olduğunu söyliyenler olduğu gibi haram olduğunu söyliyenler de vardır.

N e v e v î : Mübah kefen husûsunda ölünün maddî durumuna îtibar edilir. Eğer malı çok ise, elbisesinin iyisinden kefen yapılır. Eğer orta halli ise, ona göre kefen yapılır. Maddî durumu düşük ise hâline göre kefeni yapılır, demiştir.

(١٣) باب ما جاء فى النظر إلى الميت إذا أدرج فى أكفانه

13 — ÖLÜYE KEFENLERİNE DÂHİL EDİLDİĞİ ZAMAN BAKMAK HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

١٤٧٥ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَمُرَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ . ثنا أَبُو شَيْبَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : لَمَّا قُبِضَ إِبْرَاهِيمُ ، ابْنُ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ « لَا تُدْرِجُوهُ فِي أَكْفَانِهِ حَتَّى أَنْظُرَ إِلَيْهِ » فَأَتَاهُ فَانْكَبَّ عَلَيْهِ ، وَبَكَى .

فى الزوائد : إسناده ضعيف ، لأن أبا شيبة ، قال ابن حبان : روى عن أنس ماليس من حديثه ، لايحل الرواية عنه . وقال البخارى : صاحب عجائب . وقال أبو حاتم : ضعيف الحديث ، منكر الحديث ، عنه عجائب .

TERCEMESİ

1475) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **oğlu vefât edince Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sahâbîlere:**

«Ben ona (oğluma) **bakmadıkça onu kefenlerinin içine dâhil etmeyiniz» buyurdu.** (Yıkama işi bitip kefenlerine sarılacağı zaman) **Efendimiz onun yanına geldi ve üzerine eğilip durdu ve ağladı."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. İbn-i Hibbân: Seneddeki râvi Ebû Şeybe Enes (R.A.)'in hadîsinden olmıyan şeyleri ondan rivâyet etmiştir. Ebû Şeybe'den rivâyet etmek helâl değildir, demiştir. Buhârî de: O, acâip sahâbidir, demiştir. Ebû Hâtim de: Onun hadîsleri zayıftır, münkerdir, ondan acâip şeyler rivâyet edilmiş, demiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsle ilgili olarak Sindî şöyle der:

'Hadîs, ölüye bakmak istiyen kimsenin, ölü kefenlenmeden önce bakmasının uygun olduğuna delâlet eder. Dolayısıyla kefenlendikten sonra açıp bakmanın iyi olmadığı anlaşılır. Kefene sarıldıktan sonra açmak külfetine ihtiyaç duyulacağından dolayı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu emri vermiş olması muhtemeldir.'

Hadîs, ölüye kefenlenmeden önce bakmanın meşrûluğuna delâlet eder. Tabi ölünün avret mahalline bakmak yasaktır. Buradaki bakmaktan maksad, bakılması mübah olan yüz, el gibi yerlere bakmaktır. Ayrıca sessiz olarak ağlamanın câizliğine delâlet eder.

Mâriye-i Kıbtiyye (Radıyallâhü anhâ)'den doğma, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu İbrâhîm, hicretin sekizinci yılı Zilhicce ayında doğmuş ve hicretin onuncu yılı Rebîü'l-Evvel ayının onuncu gecesi vefât etmiştir. Vâkıdî böyle demiştir. İbn-i Hazm'ın dediğine göre ise İbrâhîm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtından üç ay önce vefât etmiştir. İbrâhîm, onsekiz veyâ onaltı aylık iken vefât etmiş ve Bakî'a defnedilmiştir.

(١٤) باب ما جاء في النهي عن النعي

14 — NAÎ (ÖLÜMÜ CÂHİLİYYET DEVRİNE GÖRE İLÂN ETMEK)DEN NEHİY HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

١٤٧٦ — حدثنا عمرو بن رافع . ثنا عبد الله بن المبارك ، عن حبيب بن سليم ، عن بلال بن يحيى ؛ قال : كان حذيفة ، إذا مات له الميت قال : لا تؤذنوا به أحدا . إني أخاف أن يكون نعيا . إني سمعت رسول الله ﷺ ، بأذني هاتين، ينهى عن النعي.

TERCEMESİ

1476) "... Bilâl bin Yahyâ *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Huzeyfe (bin el-Yemân) (Radıyallâhü anh), **bir cenâzesi olduğu zaman şöyle derdi: Ölümünü kimseye ilân etmeyiniz. Bunun nai olmasından cidden korkarım. Ben şu iki kulağımla Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den işittim. Naiden nehiy etti.**"

İZAHI

Tirmizi, Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'den bunun benzerini rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette Huzeyfe (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir:

"Ben öldüğüm zaman öldüğümü kimseye ilân etmeyiniz. Bunun nai..."

Tirmizî'nin Abdullah bin Mes'ud (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur:

«Naiden şiddetle sakının. Çünkü nai, câhiliyyet devrinin işidir.» Abdullah (Radıyallâhü anh) : **"Nai, ölümü ilân etmektir"** demiştir.

Nai: Lügat kitaplarında belirtildiği gibi lügat mânâsı, ölünün ölümünden haber vermektir.

Tuhfe yazarı şöyle der: Huzeyfe (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin zâhirine göre kendisi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sel-

lem)'in yasakladığı Nai'den lügat mânâsını kastederek genel mânâda ölümden haber vermenin yasakladığı hükmünü çıkarmıştır. Ondan başka ilim ehli: Hadîsteki yasak naiden maksad, câhiliyyet devrinde meşhur olan naidir, demişlerdir. A s m â î: Bir kişi öldüğü zaman Araplar bir adamı ata bindirirlerdi. Binici, halk arasında dolaşır ve ölenin vefâtını etrafa ilân ederdi, demiştir. Âlimlerin yasak olan naiyi câhiliyyet devri usûlünce yapılan naiye tahsis etmelerinin nedeni şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in N e c â ş î (Radıyallâhü anh)'nin ölümünü ilân ettiği sâbittir. Kezâ M û ' t e savaşında şehit edilen Z e y d b i n H â r i s e, C â f e r b i n E b î T â l i b ve A b d u l l a h b i n R e v â h a (Radıyallâhü anhüm)'ün vefâtlarını aynı anda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in M e d i n e ' de ashâbına haber verdiği sâbittir. Bunlar gösteriyor ki, ölümü ilân etmek, yasak olan naiye girmez. Halbuki lügat mânâsı îtibariyle bu da nai mânâsına dâhildir. Bu sebeple âlimler, mevcud hadîslerin tümünün işlerliğini korumak için yasak olan naiyi, câhiliyyet devri usûlünce yapılan naiye tahsis etmişlerdir.

İ b n ü ' l - A r a b î: 'Hadîslerin tümünden üç hâl alınır:

Birinci hâl, yakınların, arkadaşların ve sâlih kimselerin haberdar edilmesidir. Bu ilân sünnettir.

İkinci hâl, iftihar vesilesi edilmek üzere halkı dâvet etmektir. Bu ise mekruhtur.

Üçüncü hâl, sesle ağlamak gibi yollarla ölümü çevreye duyurmaktır. Bu ise haramdır.' demiştir.

Cumhûra göre ölümü câhiliyyet devri usullerine başvurmadan usûlü dâiresinde ilân etmek câizdir. Hattâ sünnettir, denilebilir. Çünkü B u h â r i ' nin rivâyetiyle sâbit olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) H a b e ş i s t a n kralı N e c â ş î ' nin ölümünü ilân etmiştir.

E l - H â f ı z, **Fethü'l-Bârî**'de: Velhâsıl, sırf ilân etmekte kerahet yoktur. Eğer buna bir şey ilâve edilirse hüküm değişir. H u z e y f e (Radıyallâhü anh) gibi bâzı selef âlimleri bu konuda çok titiz davranarak ölümden başkasını haberdar etmekten kaçınmışlar ve yasak olan nai sayılmasından korkmuşlardır.

(١٥) باب ما جاء في شهود الجنائز

15 — CENÂZELERDE HAZIR BULUNMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٧٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وهشام بن عمار؛ قالا: ثنا سفيان بن عيينة، عن الزهري، عن سعيد بن المسيب، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «أسرعوا بالجنازة، فإن تكن صالحة خير تقدمونها إليه. وإن تكن غير ذلك فشر تضعونه عن رقابكم».

TERCEMESİ

1477) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Salallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Cenâzeyi sür'atle nakledini̇z. Eğer ölü iyi bir kimse ise önünde hayır vardır, onu bir an önce o hayra ulaştırmış olursunuz. Eğer cenâze iyi bir kişi değilse bu bir şerdir. (Bir an önce) **omuzlarınızdan indirmiş olursunuz.»**"

İZAHI

Ahmed, **Kütüb-i Sitte** sâhipleri ve Beyhakî bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin : **«Cenâzeyi sür'atle nakledini̇z»** emrinden maksad, cenâze kabire götürülürken normal yürüyüşten biraz hızlı yürümektir. Cenâzeyi taşıyanlara veyâ cenâzeye katılanlara zorluk verecek yâhut cenâzeden kan akmak, pislik çıkmak gibi bir sakınca doğuracak hızla yürümek kastedilmemiştir.

Bâzı âlimler : Bu cümleden maksad; kişinin öldüğü tahakkuk edince techiz ve defni için acele etmektir, demişlerdir.

En iyisi ölünün kaldırılması ve kabre taşınması işini içine alacak geniş mânâda yorum yapmaktır. Buna göre cenâzeyi sür'atle nakletmek emri hem cenâzenin kaldırılması için çabuk davranmak hem de kabre götürülürken normal yürüyüşten biraz farklı bir hızla yürümek işine şümullüdür.

Hadisin bundan sonraki cümlelerinde acele etmenin sebebi şöyle anlatılıyor: Eğer cenâze sâlih ve iyi bir kişi ise önünde yâni kabrinde hayır vardır, bir an önce ölüyü o hayra ulaştırmış olursunuz. Hayırdan maksad, âmellerinin sevâbıdır. Şâyet ölü iyi bir kimse değilse, yâni fâsık ise, o bir şerdir. Acele etmekle bir an önce omuzlarınızdan indirmiş olursunuz. Çünkü böyle bir cenâze rahmetten uzak olur ve onunla birlikte olmaktan dolayı sizin için bir hayır yoktur.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Ölünün kaldırılması için acele etmek ve mezara götürülürken bir sakıncaya yol açmıyacak ölçüde hızlı yürümek müstehabtır. Bu emrin müstehablık için olduğu husûsunda âlimler arasında bir ihtilâf yoktur. Yalnız İbn-i Hazm, bu emrin vücûbuna hükmekmekle âlimlerden ayrılmıştır.

١٤٧٨ — حدّثنا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ عُبَيْدِ ابْنِ نِسطَاسٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ ؛ قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ : مَنِ اتَّبَعَ جِنَازَةً فَلْيَحْمِلْ بِجَوَانِبِ السَّرِيرِ كُلِّهَا . فَإِنَّهُ مِنَ السُّنَّةِ . ثُمَّ إِنْ شَاءَ فَلْيَتَطَوَّعْ . وَإِنْ شَاءَ فَلْيَدَعْ .

- فى الزوائد : رجال الإسناد ثقات ، لكن الحديث موقوف . حكمه الرفع . وأيضاً ، هو منقطع . فإن أبا عبيدة لم يسمع من أبيه . قاله أبو حاتم وأبو زرعة وغيرها .

TERCEMESİ

1478) "... Abdullah bin Mes'ud *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Cenâzeyi tâkip eden kimse, na'şın bütün taraflarını (sırayla) tutarak taşısın. Çünkü böyle yapmak sünnettendir. Sonra dilerse (tekrar taşımakla) nâfile yapsın. Dilerse taşımayı bıraksın."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Senedin râvileri sıka zâtlardır. Lâkin hadis mevkuf olup merfu' hükmündedir. Kezâ sened munkatı'dır. Çünkü râvi Ebû Ubeyde'nin babasından hadis işitmediğini Ebû Hâtim, Ebû Zur'a ve başkaları söylemiştir.

İZAHI

Hadis, Zevâid türündendir. Cenâzeyi taşırken na'şın sağ, sol ve ön, arka taraflarını sırayla tutmak sûretiyle taşımanın faziletine de-

lâlet eder. İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) : **"Böyle yapmak sünnettendir"** demiştir. Sahâbînin böyle sözü, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünneti mânâsında yorumlanır. Na'şın her tarafını tutup bir miktar taşıyan kimse sünneti yerine getirmiş olur. Artık dilerse taşıma işini bırakır, daha çok sevap kazanmak isterse tekrar taşımaya başlar.

Notta belirtildiği gibi hadîs mevkuftur. Yâni İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'un sözüdür. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sözü olarak rivâyet edilmemiştir. Fakat merfu' hükmündedir. Çünkü Sahâbî, şer'î hüküm ifâde eden bu gibi sözleri kendi görüşü olarak söylemez.

١٤٧٩ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ عَقِيلٍ . ثنا بِشْرُ بْنُ ثَابِتٍ . ثنا شُعْبَةُ ، عَنْ لَيْثٍ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ رَأَى جِنَازَةً يُسْرِعُونَ بِهَا . قَالَ «لِتَكُنْ عَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ» .

في الزوائد : ليث هو ابن سليم ، ضعيف . وتركه يحيى بن القطان وابن معين وابن مهدي . ومع ضعفه فالحديث يخالف ما في الصحيحين من حديث أسرعوا بالجنازة .

TERCEMESİ

1479) "... Ebû Mûsa (el-Eş'arî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sahâbîlerin bir cenâzeyi hızlı olarak götürdüklerini görmüş ve :**
«Gidişiniz vakarlı olsun.» buyurmuştur."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Leys, İbn-i Selim'dir ki, zayıftır. Yahyâ bin Kattân, İbn-i Muîn ve İbn-i Mehdî onu terketmişler. Zayıf olmakla beraber bu hadîs, Buhârî ve Müslim'deki «Cenâzeyi sür'atle nakledîniz.» hadîsine muhâliftir.

İZAHI

Notta belirtildiği gibi Zevâid türünden olan bu hadîsin zâhiri, **Kütüb-i Sitte**'nin tümünde mevcut 1477 nolu hadîse muhâliftir. Çünkü cenâzenin sür'atle nakledilmesi o hadîste emredilmiştir. Bu hadîs aşırı hızla götürme mânâsına yorumlansa ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yasaklaması aşırı hıza âit olsa diğer hadîse

muhâlif olmaz. Çünkü diğer hadîsin açıklamasında belirtildiği gibi ölü veyâ cenâzeye katılanlar için sakınca doğuracak tarzda hızlı gitmek meşrû değildir.

١٤٨٠ – حدثنا كثير بن عبيد الحمصي . ثنا بقية بن الوليد ، عن أبي بكر ابن أبي مريم ، عن راشد بن سعد ، عن ثوبان مولى رسول الله ﷺ قال : رأى رسول الله ﷺ ناسا ركبانا على دوابهم، في جنازة . فقال « ألا تستحيون أن ملائكة الله يمشون على أقدامهم وأنتم ركبان ؟ » .

TERCEMESİ

1480) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in mevlâsı Sevbân *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **bâzı kimselerin binek hayvanlarına binerek bir cenâzeye katıldıklarını gördü ve** (onlara):
«Sizler binici olduğunuz halde Allah'ın meleklerinin ayakları üzerinde yürümelerinden hayâ etmiyor musunuz?» buyurdu."

İZAHI

Tirmizî de bunu rivâyet etmiştir.

Tuhfe yazarı şöyle der: Bu hadîs, binerek cenâzeye katılmanın mekruhluğuna delâlet eder. Bu hadis, el-Muğîre (Radıyallâhü anh)'in (1481 nolu) hadîsine muhâliftir. Çünkü o hadiste binicilerin, cenâzenin arkasında gitmeleri emredilmiştir. Çeşitli yönlerden bu iki hadîsin arasını bulmak mümkündür. Şöyle ki: Muğîre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, hastalık ve sakatlık gibi özür sâhiplerine âittir. Bu hadîs özrü olmıyana hâkimdir, denilebilir. Keza bu hadîs, cenâzenin önünde veyâ yanlarında binici olarak gidenler hakkındadır. Böyle gitmek yasaklanmıştır. Muğîre (Radıyallâhü anh)'in hadisi, arkadan binici olarak cenâzeyi tâkib edenlere âittir ki, bu meşrû sayılmıştır. Şöyle de denilebilir. Muğîre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, binici olarak gitmenin câizliğine delâlet eder. Fakat mekruh olmadığına delâlet etmez. Hâl böyle olunca binmek, mekrûh olmakla beraber câizdir.

Hadisin tercemesini verirken; أَنَّ مَلَائِكَةَ اللهِ ifâdesindeki; ان

harfi, meftuh olarak düşünülmüştür. Eldeki nüsha da öyle harekelidir. Fakat Tuhfe yazarının beyânına göre e l - K a a r i ' bu harfin meksur olduğunu söylemiştir. Buna göre hadîsin meâli şöyle olur:

«Utanmıyor musunuz? Şüphesiz Allah'ın melekleri ayakları üzerinde yürüyorlar, siz binicisiniz.»

١٤٨١ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . ثنا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ جُبَيْرِ بْنِ حَيَّةَ . حَدَّثَنِي زِيَادُ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ حَيَّةَ . سَمِعَ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « الرَّاكِبُ خَلْفَ الْجَنَازَةِ وَالْمَاشِي مِنْهَا حَيْثُ شَاءَ » .

TERCEMESİ

1481) "... El-Muğire bin Şu'be *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittim. Buyurdu ki :**

«Binici cenâzenin arkasında gider. Yaya, cenâzenin dilediği tarafında yürür.»"

İZAHI

T i r m i z i, A h m e d, E b û D â v û d, N e s â i, İ b n - i H i b b â n, H â k i m ve B e y h a k i de bunu rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der :

Bu hadis, cenâzeyi uğurlarken binmenin câizliğine delâlet eder. Ancak bu hüküm, binmeye ihtiyaç duyulması hâline mahsustur. Hadîs, böyle yorumlanınca M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s â î, T i r m i z î ve başkalarının S e v b â n (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet ettikleri ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bir cenâzede binek hayvanı getirilerek binmesi arzulanmış. Fakat binmekten imtina' etmiş. Ancak kabristandan dönüşte binmiş olduğunu bildiren hadîse muhâlif olmaz.

M â l i k î l e r, Ş â f i î l e r ve H a n b e l î l e r : Cenâze götürülürken özür olmaksızın binmek mekruhtur, yaya yürümek müstehabtır, demişlerdir.

H a n e f î âlimleri: Cenâzenin önünde binerek gitmek mekruhtur. Arkasında mekruh değildir, demişlerdir.

Bu hadis, binicinin cenâzenin arkasında gitmesinin efdal olduğuna delâlet eder. M â l i k î l e r, H a n e f î l e r, H a n b e l î l e r ve âlimlerin cumhûru böyle hükmetmiştir.

Ş â f i î l e r, binicinin yaya gibi cenâzenin önünde gitmesinin efdal olduğunu söylemişlerdir. Lâkin bu hadîsin zâhiri, onların görüşünü reddeder.

Hadîs, yayaların cenâzenin her tarafında gitmelerinin meşrûluğuna delâlet eder. S e v r î, bunun zâhirini tutarak böyle hükmetmiştir.

Yayaların cenâzenin hangi tarafında gitmelerinin müstehablığı hakkındaki âlimlerin görüşlerini bundan sonraki bâbta zikredeceğiz.

(١٦) باب ما جاء فى المشى أمام الجنازة

16 — CENÂZENİN ÖNÜNDE YAYA YÜRÜMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٨٢ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ، وَهِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ، وَسَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ ؛ قَالُوا : ثنا سُفْيَانُ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ يَمْشُونَ أَمَامَ الْجَنَازَةِ .

T E R C E M E S İ

1482) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i, **Ebû Bekir ve Ömer** (Radıyallâhü anhümâ)'yı **cenâzenin önünde yaya olarak yürürlerken gördüm."**

١٤٨٣ – حدّثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ ، وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَمَّالُ ؛ قَالَا : ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ الْبُرْسَانِيُّ . أَنْبَأَنَا يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ الْأَيْلِيُّ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ يَمْشُونَ أَمَامَ الْجَنَازَةِ .

TERCEMESİ

1483) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Ebû Bekir, Ömer ve Osman (Radıyallâhü anhüm) cenâzenin önünde yaya yürürlerdi."**

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Dârekutnî, İbn-i Hibbân, Beyhakî ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Tirmizî de rivâyet etmiştir.

Bu hadîsler, yayaların cenâzenin önünde gitmelerinin müstehablığına delâlet ederler. İbn-i Ömer, Hasan bin Alî, Ebû Katâde, Ebû Hüreyre, İbn-i Zübeyr, Kâsım bin Muhammed, Sâlim, İbn-i Ebî Leylâ, Zührî, Şâfiî, Mâlik ve Ahmed (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmetmişlerdir. Delîlleri bu hadîslerdir. Bir de: Cenâzeye katılan şefâatçıdır. Şefâatçı kendisine şefâat edeceği kimsenin önünde gider, demişlerdir.

Ebû Hanîfe, arkadaşları, Evzâî ve İshak, yayaların, cenâzenin arkasında gitmelerinin efdal olduğunu söylemişlerdir. Alî (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Cenâzenin arkasında yürüyenin, cenâzenin önünde yürüyene üstünlüğü, farz namazın nâfileye üstünlüğü gibidir.' Bu âlimler, bu bâbta rivâyet edilen hadîsleri, cenâzenin önünde yürümenin câizliğini açıklamak ve halka kolaylık göstermek mânâsına yorumlamışlardır.

Tahavî'nin rivâyet ettiğine göre Alî (Radıyallâhü anh) cenâzenin arkasında yürüdü. Kendisine Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in cenâzenin önünde yürüdükleri söylenmiş, bunun üzerine şöyle cevap vermiştir: Onlar, cenâzenin arkasında yürümenin, önünde yürümeden efdal olduğunu bilirler. Bu üstünlük cemâatla kılınan namazın tek başına kılınan namaza üstünlüğü gibidir. Lâkin bunlar, halka kolaylık gösterirler.

١٤٨٤ – حدثنا أحمد بن عبدة. أنبأنا عبد الواحد بن زياد، عن يحيى بن عبد الله التيمي، عن أبي ماجدة الحنفي، عن عبد الله بن مسعود؛ قال: قال رسول الله ﷺ «الجنازة متبوعة وليست بتابعة. ليس معها من تقدمها».

قال السندي: قد ضعف الترمذي وغيره هذا الحديث بحالة أبي ماجدة. وقد وجد تضعيف الحديث بذلك في بعض نسخ أبي داود أيضا.

قال الترمذي: سمعت محمد بن إسماعيل يضعف أبا ماجدة هذا. وقال محمد: قال الحميدي: قال ابن عيينة ليحيى: من أبو ماجدة هذا؟ قال: طائر طار فحدثنا اهـ.

TERCEMESİ

1484) "... Abdullah bin Mes'ûd *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Cenâze, metbû (uyulan) dur. Tâbi (uyan) değildir. Cenâzenin önünde gidenler cenâzeye katılmış olmazlar.»"

Not : Sindî şöyle demiştir: Tirmizî ve başkaları bu hadîsi râvi Ebû Mâcide'nin hâlinden dolayı zayıf saymışlardır. Ebû Dâvûd'un bâzı nushalarında bu hadîsin aynı sebeple zayıf gösterildiği kaydedilmiştir.

Tirmizî : Ben Muhammed bin İsmâîl'den bu Ebû Mâcide'yi zayıf saydığını işittim. Muhammed'de el-Humeydî'nin şöyle dediğini söylemiştir: İbn-i Uyeyne bu Ebû Mâcide'nin kim olduğunu Yahyâ'ya sormuş? Yahyâ da: Bir kuştur. Uçtu da bize hadîs rivâyet etti, diye cevap vermiş, diye bilgi vermiştir.

İZAHI

Notta belirtildiği gibi Tirmizî ve Ebû Dâvûd da bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Oralardaki rivâyet daha uzundur. Burada metnin son kısmı rivâyet edilmiştir. Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki hadîsin bu kısmı şöyledir:

وَالْجَنَازَةُ مَتْبُوعَةٌ وَلَا تَتْبَعُ لَيْسَ مَعَهَا مَنْ تَقَدَّمَهَا

Bu hadîse göre cenâzenin önünde yürüyenler, cenâzeye katılmış olmazlar. Yâni katılma sevâbını tam olarak almaya müstahak olmazlar. Bu hadîs, cenâzenin arkasında yürümenin efdal olduğunu söyliyenler için bir delîldir. Ancak notta belirtildiği gibi zayıftır.

(١٧) باب ما جاء فى النهى عن التسلب مع الجنازة

17 — CENÂZEYE KATILMAK ÜZERE BÂZI ELBİSELERİ SOYMAKTAN NEHİY HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

١٤٨٥ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ النُّعْمَانِ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَزَوَّرِ، عَنْ نُفَيْعٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ وَأَبِي بَرْزَةَ ؛ قَالَا: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي جَنَازَةٍ. فَرَأَى قَوْمًا قَدْ طَرَحُوا أَرْدِيَتَهُمْ يَمْشُونَ فِي قُمُصٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَبِفِعْلِ الْجَاهِلِيَّةِ تَأْخُذُونَ ؟ أَوْ بِصُنْعِ الْجَاهِلِيَّةِ تَشَبَّهُونَ ؟ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَدْعُوَ عَلَيْكُمْ دَعْوَةً تَرْجِعُونَ فِي غَيْرِ صُوَرِكُمْ» قَالَ ، فَأَخَذُوا أَرْدِيَتَهُمْ وَلَمْ يَعُودُوا لِذَلِكَ .

فى الزوائد : هذا إسناد ضعيف. فيه نفيع بن الحارث أبو داود الأعمى ، تركه غير واحد. ونسبه يحيى ابن معين وغيره للوضع . وعلى بن الحزوّر ، كذلك متروك الحديث . وقال البخارى : منكر الحديث عنده عجائب . وقال مرة : فيه نظر .

TERCEMESİ

1485) "... İmrân bin el-Husayn ve Ebû Berze *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demişlerdir :

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bir cenâzeyi teşyie çıktık. Efendimiz ridâlarını atıp gömlekle yürüyen bâzı kimseleri gördü. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (onlara) :

«Sizler câhiliyyet devrinin fiilini mi tutuyorsunuz? Yoksa câhiliyyet devrinin işinin benzerini yapmakla onlara benzemeye mi çalışıyorsunuz? Şu sûretinizden başka bir sûrette (kabristandan) dönmeniz için aleyhinizde bedduâ etmeyi cidden arzuladım.» buyurdu. Bunun üzerine adamlar ridâlarını aldılar ve bir daha böyle yapmadılar.

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu sened zayıftır. Râvi Nüfey' bin el-Hâris Ebû Dâvûd el-A'ma'yı terkedenler bir değildir. Yahyâ bin Muîn ve başkaları onun hadîs uydurduğunu söylemişlerdir. Diğer râvi Ali bin el-Hazevver'in de hadîsleri mekruhtur. Buhârî : Onun hadîsi münkerdir. Yanında acâip şeyler vardır, demiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadis, cenâzeye katılan kimselerin, üzüntülerini ifâde etmek için elbise değiştirmelerinin yasaklığına ve câhiliyyet devrinin âdetlerinden olduğuna delâlet eder. Câhiliyyet devri adamları bu hususta çok aşırı giderlerdi. Asr-ı Saâdette ridâ (omuza atılan elbise) larını atıp gömlekle cenâzeye katılanlar, yâni mâtem elbisesini giyenler, pek aşırı gitmedikleri için câhiliyyet devri adamlarına benzetilmişlerdir. Bu hâlin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in öfkesine sebebiyet verdiği hadîste belirtilmiştir.

(١٨) باب ما جاء فى الجنازة لا تؤخر إذا حضرت ولا تتبع بنار

18 — CENÂZE HAZIRLANDIĞI ZAMAN TE'HİR EDİLMEMESİ VE ARKASINDA ATEŞ GÖTÜRÜLMEMESİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٨٦ — حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْجُهَنِيُّ؛ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «لَا تُؤَخِّرُوا الْجَنَازَةَ إِذَا حَضَرَتْ» .

T E R C E M E S İ

1486) "... Alî bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Cenâze hazırlandığı zaman onu te'hir etmeyiniz.»"

İ Z A H I

Tirmizî, Hâkim ve İbn-i Hibbân da bunu rivâyet etmişlerdir. Tirmizî'nin rivâyeti şöyledir:

«Yâ Alî! Üç şey vardır ki, onları geciktirme: Namaz, vakti geldiği zaman; cenâze, hazırlandığı zaman; kocasız kadın, ona denk bir eş bulunduğu zaman.»

"Tuhfe" yazarının el-Mirkât'tan naklen beyân ettiğine göre el-Eşref şöyle demiştir: Bu hadîs, mekruh vakitlerde cenâze namazının kılınmasının mekruh olmadığına delâlet eder. Tıybî de bunu nakletmiştir. Bizce de böyledir. Yâni güneş doğarken, ba-

tarken ve semânın ortasında iken cenâze namazı kılınabilir. Ama daha önce hazırlandığı halde namazı kılınmayıp bu vakitlerde kılınırsa mekruhtur. Sabah namazından önce ve sonra ve ikindiden sonra kılınmasında kerâhet yoktur.

El-Menhel yazarı da bu konuda şöyle der:

Âlimler bu hususta ihtilâf etmişlerdir:

1 — Ahmed, İshak, Sevrî, Atâ, Nehaî ve Evzâî, güneş doğarken, batarken ve istivâ (göğün ortasında) iken cenâze namazını kılmanın mekruh olduğuna hükmetmişlerdir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in de böyle dediği rivâyet edilmiştir. Hanefî âlimleri de böyle hükmetmişlerdir. Hanefî âlimlerine göre cenâze bu vakitlerde hazırlanırsa hemen namazı kılınabilir. Bunda kerâhet yoktur. Fakat daha önce hazırlanmış ise bu vakitlerde kılmak mekruhtur.

2 — Mâlikîler'e göre güneş doğarken, batarken ve Cuma hutbeleri vaktinde cenâze namazını kılmak haramdır. Sabah namazından sonra gün doğmasına yakın bir zamana kadar câizdir. Bundan sonra güneş doğuncaya kadar mekruhtur. Doğduktan sonra ve ikindi namazından sonra güneş sararıncaya kadar mekruhtur.

3 — Şâfiîler'e göre kerâhet vakitlerinde cenâze namazı kılmak mekruh değildir. Ancak mahsus bu vakitler seçilirse mekruhtur. Hadîslerdeki yasaklama, bu vakitleri bile bile seçmeye mahsustur.

١٤٨٧ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الصَّنْعَانِيُّ . أَنْبَأَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى الْفُضَيْلِ بْنِ مَيْسَرَةَ ، عَنْ أَبِي حَرِيزٍ ؛ أَنَّ أَبَا بُرْدَةَ حَدَّثَهُ قَالَ : أَوْصَى أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ ، حِينَ حَضَرَهُ الْمَوْتُ ، فَقَالَ : لَا تَتْبَعُونِي بِمِجْمَرٍ . قَالُوا لَهُ : أَوَ سَمِعْتَ فِيهِ شَيْئًا ؟ قَالَ : نَعَمْ . مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

في الزوائد : إسناده حسن . لأن عبد الله بن حسين (أبا حريز) مختلف فيه . قال أبو زرعة : ثقة . وذكره ابن حبان في الثقات . وقال أبو حاتم : حسن الحديث ، ليس بمنكر الحديث ، يكتب حديثه . وقال أحمد : منكر الحديث . وقال النسائي : ضعيف . وقال ابن عدي : عامة ما يروى لا يتابع عليه . واختلف قول ابن معين فيه . فمرة قال : ثقة . ومرة قال : ضعيف .

وله شاهد من حديث أبي هريرة . رواه مالك في الموطأ ، وأبو داود في سننه .

TERCEMESİ

1487) "... Ebû Bürde *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ebû Mûsa el-Eş'arî (Radıyallâhü anh) **vefât edeceği zaman: Cenâzenin arkasında micmer (ateş) götürmeyiniz, diye vâsiyet etti. Oradakiler kendisine: Sen bu hususta bir şey işitmiş misin diye sordular. Dedi ki: Evet, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den** (işittim.)"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedi hasendir. Çünkü Abdullah bin Huseyn (Ebû Hariz) ihtilâflıdır. Ebû Zur'â: Sıkadır, demiş, İbn-i Hibbân onu sıkalar arasında zikretmiş; Ebû Hâtim: Hadîsi hasendir, münker değildir. Yazılır, demiştir. Ahmed de: Hadîsi münkerdir, demiş; Nesâî de: Zayıftır, demiştir. İbn-i Adiyy de: Onun rivâyet ettiği hadîslerin mütâbaı yoktur, demiştir. Onun hakkındaki İbn-i Mûin'in sözü değişiktir. Bir defa: Sıkadır, demiş; bir başka defa: Zayıftır, demiştir.

Bu hadîsin bir şâhidi vardır ki, o da Mâlik'in el-Muvatta'da ve Ebû Dâvûd'un kendi süneninde rivâyet ettikleri Ebû Hüreyre (R.A.)'in hadîsidir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîs, cenâzenin arkasında ateş götürmenin yasaklığına delâlet eder.

Micmer: Asıl mânâsı ateş konan buhurdanlık ve benzeri şeylerdir. Burada ateş mânâsı kastedilmiştir.

Notta söz konusu edilen Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadisi, Ebû Dâvûd'un süneninde şu lafızlarla rivâyet edilmiştir: (عن النبيّ صلى الله عليه وسلم قال) لاتُتْبَعُ الجَنَازَةُ بِصَوْتٍ وَلاَنَارٍ

= **«Cenâzenin arkasında ses yükseltilmez ve ateş götürülmez.»**

El-Menhel'in beyânına göre Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh): Cenâzenin beraberinde micmeri taşımayın diye vâsiyet etmiştir.

Bunun hikmeti, ehl-i Kitâbın böyle yapmasıdır. Onlara benzemek mekruhtur. Diğer taraftan ateş bulundurmanın bir faydası yoktur. Bilâkis kötü yoruma yol açabilir. Sanki ölü ateşliktir. Daha bilmediğimiz hikmetler de bulunabilir. Hâsılı ateşperestlerin ve gayr-i müslimlerin âdetlerine uymamak ve onlara benzememek için cenâzenin arkasında ateş götürmenin meşrû olmadığı anlaşılıyor. Halef ve selef âlimleri bu husûsta müttefiktirler.

(١٩) باب ما جاء فيمن صلى عليه جماعة من المسلمين

19 — ÜZERİNDE MÜSLÜMANLARDAN BİR CEMÂATIN NAMAZ KILDIĞI CENÂZE HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٨٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا عبيد الله . أنبأنا شيبان ، عن الأعمش ، عن أبي صالح ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ قال « من صلى عليه مائة من المسلمين غفر له » .

في الزوائد : قد جاء عن عائشة في الترمذي والنسائي مثله . وإسناده صحيح ورجاله رجال الصحيحين.

TERCEMESİ

1488) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Üzerinde müslümanlardan yüz kişinin namaz kıldığı cenâze, mağfiret olunur.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Tirmizî ve Nesâî de bunun misli Âişe (R.A.)'den gelmiştir. Bu hadîsin isnâdı sahîh olup ricâli Buhârî ve Müslim'in ricâlidir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîs, yüz kişilik müslüman cemâatın namazını kıldığı mü'min cenâzenin ilâhî mağfirete mazhar olacağını müjdeler.

Notta işâret edilen Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin T i r m i z î 'deki merfu' hadîsi meâlen şöyledir : "Müslümanlardan bir kimse ölüp üzerinde sayıları yüz kişiyi bulan bir müslüman cemâat namaz kılıp ölüye şefâat ederse (duâ ederse) behemehal Allah Teâlâ onların ölü hakkındaki şefâatını kabul eder."

١٤٨٩ — حدثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي . ثنا بكر بن سليم . حدثني حميد ابن زياد الخراط ، عن كريب مولى عبد الله بن عباس ؛ قال : هلك ابن لعبد الله بن عباس فقال لي : يا كريب ! قم فانظر هل اجتمع لابني أحد ؟ فقلت : نعم . فقال : ويحك !

كَمْ تَرَاهُمْ؟ أَرْبَعِينَ؟ قُلْتُ: لَا. بَلْ هُمْ أَكْثَرُ. قَالَ: فَأَخْرِجُوا بِابْنِي. فَأَشْهَدُ لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ يَقُولُ «مَا مِنْ أَرْبَعِينَ مِنْ مُؤْمِنٍ يَشْفَعُونَ لِمُؤْمِنٍ إِلَّا شَفَّعَهُمُ اللّٰهُ».

TERCEMESİ

1489) "... Abdullah bin Abbâs'ın mevlâsı Küreyb *(Radıyallâhü anhüm)'*-den; Şöyle demiştir:

Abdullah bin Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın bir oğlu öldü. Sonra Abdullah (Radıyallâhü anh) bana:

Yâ Küreyb! Kalk da bak, oğlum (un cenâzesi) için kimse toplanmış mı? dedi.

Ben de (baktım ve) Evet, dedim. Bunun üzerine:

Vah sana! Toplananları kaç kişi sanıyorsun? Kırk (kişi var) mı? diye sordu. Ben:

Hayır, onlar daha fazladır, dedim. Bunun üzerine dedi ki:

O halde oğlumun cenâzesini çıkarın. Ben şehâdet ederim ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den şöyle buyururken işittim:

«Allah Teâlâ bir mü'mine şefâat eden kırk kişilik mü'min cemâatın şefâatını behemehal kabul buyurur.»"

İZAHI

Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî de Küreyb (Radıyallâhü anh)'in hadîsini benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit hadîsin meâli şöyledir:

«Hiç bir müslüman yoktur ki, ölür, Allah'a hiçbir şeyi ortak etmiyen kırk kişi onun cenâze namazına durur da Allah onları o ölü hakkında şefâatçı etmez.» (Yâni: eder, demektir.)

Cemâatın ölüye şefâat etmesinden maksad, ihlâsla ölüye duâ etmeleridir. Bu hadîse göre bir müslüman cenâzenin önünde kırk kişilik bir mü'min cemâat ihlâsla namaz kılıp, ölüye duâ ederse Allah Teâlâ bu cemâatın şefâatını yâni duâsını kabul buyurur.

١٤٩٠ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. قَالَا: ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ مَرْثَدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْيَزَنِيِّ، عَنْ مَالِكِ ابْنِ هُبَيْرَةَ الشَّامِيِّ، وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ، قَالَ: كَانَ إِذَا أُتِيَ بِجَنَازَةٍ، فَتَقَالَّ مَنْ تَبِعَهَا، جَزَّأَهُمْ ثَلَاثَةَ صُفُوفٍ، ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهَا. وَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «مَا صَفَّ صُفُوفٌ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى مَيِّتٍ إِلَّا أَوْجَبَ».

TERCEMESİ

1490) "... Mersed bin Abdillah el-Yezenî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Mâlik bin Hubeyre eş-Şâmî (Radıyallâhü anh)'a — Bu zât sahâbî idi. — **bir cenâze getirildiği zaman cenâzeyle gelenleri az gördüğünde onları üç saffa ayırırdı. Sonra cenâze namazını kıldırırdı. Ve şöyle derdi : Şüphesiz Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki :**

«Müslümanlar üç saf hâlinde dizilip bir cenâze üzerinde namaz kıldığında onların dizilişi, behemahal (ölünün mağfiretini veyâ Cennetlik olmasını) **vâcib** (= sâbit) **kılar.»**

İZAHI

Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîse göre cenâze namazına duran cemâat, en az üç saf olmalıdır ve üç saf olarak namaza durmaları hâlinde Allah Teâlâ ölüyü mağfiret eyler veyâ onu Cennetlik eder. Hadîsteki vâciblikten maksad, Allah'a bunun vâcib olması değildir. Allah hiç bir şeye hâşâ mecbur değildir. Vâciblikten maksad, sâbit olmaktır. Yâni bu husûsta Allah'ın va'di vardır. Allah, va'dinden caymaz.

Bu bâbta rivâyet edilen ilk hadîse göre yüz kişilik cemâat, ikinci hadîse göre kırk kişilik cemâat, üçüncü hadîse göre üç saflık cemâat, bir cenâze üzerinde ihlâsla namaza durup, ölüye duâ ederlerse Allah Teâlâ ölüyü mağfiret eder.

Nevevî, Müslim'in şerhinde şöyle der : Kâdı Iyâz : Denildiğine göre bu hadîsler, muhtelif zamanlarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e sorulan sorulara, zamanında verilen ce-

vaplar mâhiyetinde buyrulmuş, demiştir. N e v e v î sözüne devamla: 'Muhtemelen Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e önce yüz mü'minin şefâatının makbul olduğu Allah tarafından bildirilmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu haber vermiştir. Sonra kırk kişilik cemâatın şefâatının kabul buyurulacağı daha sonra sayıları az bile olsa üç saflık cemâatın şefâatının makbul olduğu bildirilmiş; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de bunu haber vermiştir. Şöyle bir ihtimalde vardır: Usûl âlimlerinin cumhûru, sayıların mefhûmunu dâhil saymazlar. Burada da sayıların mefhumları vardır. Hâl böyle olunca yüz kişilik cemâatın şefâatının makbul olduğunun bildirilmesi, daha az cemâatın şefâatının makbul olmamasını gerektirmez. Aynı söz, kırk kişilik cemâat hakkında da söylenebilir. Hadîsler, yukarıda anlatılan şekillerde yorumlanınca hepsi işlerliğini korumuş olur ve şefâat kırk kişilik cemâatla hâsıl olduğu gibi bundan az olan üç saflık cemâatla da hâsıl olur.' demiştir.

T u r b e ş t i de: Bu üç hadîs arasında tezat yoktur. Bu gibi mes'elelerde izlenen yol şudur: İki sayıdan az olanı çok olandan sonra buyurulmuş olarak kabul edilir. Çünkü Allah Teâlâ bir sayıya mağfiretini bağladığı ve va'd buyurduğu zaman, buyurulan va'dı noksanlaştırmak, Onun sünnetinden değildir. Bilâkis, fazl ve keremini ziyâdeleştirir, demiştir.

T u r b e ş t i şunu demek istemiştir: Meselâ Allah Teâlâ kırk kişilik bir cemâatın şefâatını kabul buyuracağını va'd ettikten sonra bu va'dini değiştirip: Ben kırk kişilik cemâatın şefâatını kabul etmem. Cemâatın sayısı yüze ulaşırsa o zaman kabul ederim, buyurmaz. Çünkü kullarına fazl ve keremi sonsuzdur. Ama bunun aksini buyurur. Çünkü böyle bir değişiklik, kulların aleyhinde değil lehinde olur. Meselâ önce yüz kişilik cemâatın şefâatını kabul buyuracağını va'd eder. Daha sonra bu sayıyı azaltarak kırk kişilik cemâatın şefâatını kabul buyuracağını va'deder. Bu tasarruf, mü'min kulların lehinde olan bir tasarruftur.

Mâlik bin Hubeyre (R.A.)'in Hâl Tercemesi

Mâlik bin Hubeyre bin Hâlid bin Müslim bin el-Hâris el-Kindî Ebû Saîd'dir. Ona es-Sükûnî diyenler de vardır. Peygamber (S.A.V.)'den rivâyet etmiş. Kendisinden de Mersed bin Abdillah el-Yezenî ve Humus ehlinden çok kişi rivâyette bulunmuşlardır. Ebû Yûnus'un dediğine göre Muâviye (R.A.) devrinde Humus vâliliğini yapmıştır. İbn-i Hibbân ve Muhammed bin er-Rebî' onu sahâbiler arasında zikretmişler, Buhârî de et-Târih'te sahâbî olduğunu söylemiştir. Mervân bin el-Hakem'in devrinde vefât etmiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel, Cild 8, Sah. 328)

(٢٠) باب ما جاء فى الثناء على الميت

20 — ÖLÜYÜ ÖVMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٩١ — حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : مُرَّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِجَنَازَةٍ فَأُثْنِيَ عَلَيْهَا خَيْرًا ، فَقَالَ «وَجَبَتْ» . ثُمَّ مُرَّ عَلَيْهِ بِجَنَازَةٍ ، فَأُثْنِيَ عَلَيْهَا شَرًّا ، فَقَالَ « وَجَبَتْ » فَقِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! قُلْتَ لِهَٰذِهِ وَجَبَتْ . وَلِهَٰذِهِ وَجَبَتْ . فَقَالَ « شَهَادَةُ الْقَوْمِ . وَالْمُؤْمِنُونَ شُهُودُ اللهِ فِي الْأَرْضِ » .

TERCEMESİ

1491) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (**ile bâzı sahâbiler)in yanından bir cenâze geçirildi.** (**Orada bulunan sahâbiler tarafından) cenâze hayır ile anıldı. Efendimiz :**

«Vâcib (sâbit) **oldu.» buyurdu. Sonra başka bir cenâze oradan geçirildi. Orada bulunan sahâbîler tarafından o cenâze şer ile anıldı. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de** (yine) :

«Vâcib (sâbit) **oldu.» buyurdu. Bunun üzerine Ömer bin el-Hattâb** (Radıyallâhü anh) **tarafından : Yâ Resûlallah! O** (ilk) **cenâze için : "Vâcib oldu." buyurdun. Bu** (son) **cenâze için de : "Vâcib oldu." buyurdun. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Kavmin şâhitliği veyâ gereği (vâcib ve sâbit oldu.) **Mü'minler yeryüzünde Allah'ın şâhitleridir.» buyurdu.»"**

١٤٩٢ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : مُرَّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِجَنَازَةٍ ، فَأُثْنِيَ عَلَيْهَا خَيْرًا ، فِي مَنَاقِبِ الْخَيْرِ . فَقَالَ « وَجَبَتْ » . ثُمَّ مَرُّوا عَلَيْهِ بِأُخْرَى . فَأُثْنِيَ عَلَيْهَا شَرًّا ، فِي مَنَاقِبِ الشَّرِّ . فَقَالَ « وَجَبَتْ . إِنَّكُمْ شُهَدَاءُ اللهِ فِي الْأَرْضِ » .

فى الزوائد : رواه النسائى إلا قوله فى مناقب الخير ومناقب الشر . وأصله فى الصحيحين من حديث أنس . ويوافقه حديث عمر ، رواه الترمذى والنسائى . وإسناد ابن ماجة صحيح ، ورجاله رجال الصحيحين .

TERCEMESİ

1492) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

(Bir defa) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ile **bâzı sahâbiler)in yanından bir cenâze geçirildi.** (Orada bulunan **sahâbîler** tarafından) **cenâze hayır hasletlerinden sayılan bir iyilik ile anıldı. Resûl-i Ekrem** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Vâcib (= Sâbit) **oldu» buyurdu. Sonra Onun yanından başka bir cenâze geçirdiler.** (Oradaki sahâbîler tarafından) **bu cenâze şer fiillerden sayılan bir kötülükle anıldı. Efendimiz:**

«Vâcib (= sâbit) **oldu. Şüphesiz sizler yeryüzünde Allah'ın şâhitlerisiniz» buyurdu."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Nesâi : فِي مَنَاقِبِ الْخَيْرِ ve : فِي مَنَاقِبِ الشَّرِّ kelimeleri hâriç bu hadisi rivâyet etmiştir. Hadisin aslı Buhârî ve Müslim'de Enes (R.A.)'den rivâyet olunmuştur. Tirmizi ve Nesâî'nin rivâyet ettikleri Ömer (R.A.)'in hadisine de muvâfıktır. İbn-i Mâceh'in senedi sahîh olup ricâli de Buhârî ve Müslim'in ricâlidir.

İZAHI

Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Buhârî ve Müslim benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Buhârî'nin rivâyetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'a: Sen o cenâzeye de bu cenâzeye de: "**Vâcib oldu.**" dedin! diyen sahâbînin Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anhümâ) olduğu belirtilmiştir. Tirmizî de bu hadîsi kısaca rivâyet etmiştir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsini notta belirtilen kelimeler hâriç Nesaî de rivâyet etmiştir.

Ebû Dâvûd da Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den bunun benzerini rivâyet etmiştir. Zevâid yazarının buna niçin eğilmediğini bilemiyorum. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in oradaki rivâyeti meâlen şöyledir:

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanından bir cenâze geçirdiler de** (Efendimizin yanında bulunan sahâbîler) **O cenâzeyi hayır ile andılar. Efendimiz de: «Vâcib oldu.» buyurdu.**

Sonra başka bir cenâze geçirdiler de oradakiler onu şer ile andılar. Bunun üzerine efendimiz (yine) : **«Vâcib oldu.» buyurdu. Sonra: «Şüphesiz bâzınız, bâzınız hakkında şâhitsiniz.» buyurdu."**

Geçirilen cenâzeler hakkında anılan hayırların ve şerlerin mâhiyetleri H â k i m ' in E n e s (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetinde açıklanmıştır. Oradaki rivâyette E n e s (Radıyallâhü anh) meâlen şöyle demiştir:

"Ben **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında oturuyordum. Bir cenâze geçirildi. Efendimiz: «Bu cenâze nedir?» buyurdu.

Sahâbîler: Falanca kişiye âittir. O kişi Allah'ı ve Resûlünü sever. Allah'a itaat eder ve bu yolda çalışırdı, dediler... Sonra başka bir cenâze geçirildi. Sahâbîler: Falanca şahsın cenâzesidir. Bu cenâze Allah'a ve Resûlüne buğzeder, Allah'a isyân eder ve bu yolda çalışırdı dediler..."

Her iki hadiste şer bölümünde: "Senâ" kelimesi kullanılmıştır. Halbuki "senâ" övmektir. Bir şahsın kötülüğü anılırken buna "senâ" denmez. Burada hayır bölümünde "senâ" kelimesi kullanılmış olduğu için edebî sanat olarak müşâkele için şer bölümünde de aynı kelime kullanılmıştır.

Burada şöyle bir soru hatıra gelebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) müteaddit hadîslerle ölülerin iyiliklerinin anlatılmasını ve kötülüklerinin anlatılmasından sakınılmasını emretmiştir. Bu hadiste, söz konusu ikinci cenâzenin kötülüklerini anlatan sahâbîleri niçin Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) men etmemiştir?

Bu soruya şöyle cevap verilebilir: Ölülerin kötülüklerini anlatmanın yasaklığı münâfık, kâfir ve açıkça fısk ve bid'at işliyenlerin dışında kalan mü'minler hakkındadır. Bu itibarla münâfıkların, kâfirlerin, aleni bid'atçıların ve açıkca fâsıklığı gerektiren günahları işliyenlerin kötülüklerini anlatmak ve toplumun, onların yolundan sakınmasını sağlamaya çalışmak câizdir. Şu halde bu bâbtaki hadîsler, yasaklığa âit hadislerin hükmünü hususîleştirmiş olur.

El-Menhel'in beyânına göre, bâzı âlimlere göre yalnız kâfirlerin ve münâfıkların kötülüklerini anmak câizdir. Ölen mü'min fâsık dahi olsa onun kötülüklerini anmak câiz değildir. Hayatta iken halkın ondan kaçınması için kötülüklerinin anlatılması câizdir. Adam öldükten sonra kötülüklerini anmakta fayda yoktur. Bilhassa tevbe ederek ölmüş olması muhtemeldir. Bunun içindir ki, cumhûra göre M u â v i y e (Radıyallâhü anh)'nin oğlu Y e z i d ' e ve H a c c â c - ı S a k a f î ' ye la'net okumak câiz değildir. Sahâbîlerin

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in huzûrunda kötülükle yâd ettikleri cenâze, münâfıklardan idi. Nitekim Hâkim'in Enes (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetinde açıklanan kötülükleri arasında Onun Allah'a ve Resûlüne buğzetmesi vardır.

Hadîslerdeki: "**Vâcib oldu.**" cümlelerinin mânâsı iyilikleri anılan cenâzeye Cennet sâbit oldu. Kötülükleri anılan cenâzeye Cehennem sâbit oldu. İki hadîsin sonunda mü'minlerin yeryüzünde Allah'ın şâhitleri olduğu bildiriliyor. Hadîslerden anlaşıldığına göre mü'minler, ölen bir mü'mini hayır ile anarlarsa, Cennetlik olur; kötülüğü alenî olanları kötülükle anarlarsa, Cehennemlik olur. Bu etkili şâhitliğin sahâbîlere mahsus olması muhtemeldir. Çünkü onlar âdetleri dolayısıyla dâima doğru ve hikmetle konuşurlardı. Onların izini ta'kib eden takvâ sâhibi sâlih mü'minler de onlar gibidir. Şu halde hadîslerdeki hükümlerin dönüm noktası fazîlet, salâhat, doğruluk ve emniyet ehlinin şâhitliğidir. Fâsıkların şâhitliğinin bir değeri yoktur. Çünkü onlar bâzen fâsıkları iyilikle ve fazîlet ehlini kötülükle anarlar.

Nevevî, Müslim'in şerhinde şöyle der: 'Sâlih ve seçkin görüş, bu hadîslerdeki şâhitliğin umumî olmasıdır. Bir mü'min öldüğü zaman Allah müslümanların tümüne veyâ çoğuna ilham verip ölüyü iyilikle anarlarsa bu durum, ölünün Cennetlik olduğuna delâlet eder. Onun geçmişteki ef'ali ister Cennetlik olmasını gerektirsin, ister gerektirmesin. Çünkü ef'ali Cennetlik olmasını gerektirmese bile mutlaka Cehenneme girmesi mecburiyeti yoktur. O kimse, Allah'ın dilemesi hükmü altındadır. Artık Allah insanlara onu övmeyi ilham edince biz bu keyfiyetten delîl çıkararak Allah'ın onu bağışladığı neticesine varabiliriz. Hayırla anmanın faydası böylece belirgin olur.'

El-Hâfız, **El-Fetih**'te: 'Nevevî'nin bu görüşü hayır bölümünde açıktır. Ahmed, İbn-i Hibbân ve Hâkim'in Enes (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettikleri şu meâldeki hadîs, Nevevî'nin sözünü te'yid eder:

«Herhangi bir müslüman ölüp de en yakın komşularından dört kişi onun hayrından başka bir şeyini bilemiyeceklerini şehâdet ederlerse Allah Teâlâ: Ben sizin sözünüzü kabul ettim. Ve bilmediğiniz günahlarını bağışladım, buyuracaktır.»

Şer bölümüne gelince, hadîslerin zâhirine göre bu da hayır bölümü gibidir. Yâni toplumun tümü veyâ çoğu bir ölüyü kötülükle anarsa onun Cehennemlik olması delili belirir. Bilindiği gibi bu durum şerri hayrına galebe çalan kimse hakkında vâki olur.' der.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Ölüyü, taşıdığı iyilik veyâ kötülükle anmak câizdir. Bu konudaki ayrıntılı bilgi yukarıda geçti.

2 — Takvâ sâhibi sâlihlerin hayırla andığı ölü cennetliktir. Bu hüküm kesin bilgiye dayanılarak ve ölünün durumunun zâhirine göre şâhitlik edilmesi şartına bağlıdır. Bizim zamanımızdaki bilir bilmez insanlar tarafından cenâze namazı münâsebetiyle birisi tarafından yöneltilen cenâzeyle ilgili soruya cevap olmak üzere yapılan tezkiye bu hükme dâhil değildir.

3 — Salâhat ve takvâ sâhiplerinin kötülükle andığı bir cenâzenin cehennemlik olduğu sanılır. Ölünün kötülükle anılması, haram olan gıybete girmez. Bilâkis halkın kötü yollardan sakındırılması için ölünün kötülüklerini anlatmak mübahtır. Bu hususta geniş bilgi yukarıda verilmiştir.

(٢١) باب ما جاء فى أين يقوم الإمام إذا صلى على الجنازة

21 — İMÂMIN, CENÂZE NAMAZINI KILDIRACAĞI ZAMAN NEREDE DURACAĞI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٩٣ — حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا أَبُو أُسَامَةَ. قَالَ الْحُسَيْنُ بْنُ ذَكْوَانَ. أَخْبَرَنِي، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُرَيْدَةَ الْأَسْلَمِيِّ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ الْفَزَارِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى عَلَى امْرَأَةٍ مَاتَتْ فِي نِفَاسِهَا. فَقَامَ وَسَطَهَا..

TERCEMESİ

1493) "... Semûre bin Cündüb el-Fezârî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **lohusalık hâlinde ölen** (Ensar'dan Ümmü Ka'b adlı) **bir kadının cenâze namazını kıldırdı.** (Namazda) **Cenâzenin tam ortası hizâsına doğru durdu.**"

١٤٩٤ — حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ. ثنا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ أَبِي غَالِبٍ؛ قَالَ: رَأَيْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ صَلَّى عَلَى جِنَازَةِ رَجُلٍ. فَقَامَ حِيَالَ رَأْسِهِ. فَجِيءَ

بِجَنَازَةٍ أُخْرَى، بِامْرَأَةٍ. فَقَالُوا: يَا أَبَا حَمْزَةَ! صَلِّ عَلَيْهَا فَقَامَ حِيَالَ وَسَطِ السَّرِيرِ. فَقَالَ لَهُ الْعَلَاءُ بْنُ زِيَادٍ: يَا أَبَا حَمْزَةَ! هٰكَذَا رَأَيْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَامَ مِنَ الْجَنَازَةِ مُقَامَكَ مِنَ الرَّجُلِ. وَقَامَ مِنَ الْمَرْأَةِ مُقَامَكَ مِنَ الْمَرْأَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَأَقْبَلَ عَلَيْنَا، فَقَالَ: احْفَظُوا.

TERCEMESİ

1494) "... Ebû Gâlip *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ı **şöyle yaparken gördüm:** (Abdullah bin Umeyr adlı) **bir erkeğin cenâze namazını kıldırırken cenâzenin başının hizâsına doğru durdu, sonra** (Ensâr'dan) **bir kadına âit başka bir cenâze getirildi. Cemâat Enes bin Mâlik** (Radıyallâhü anh)'**a: Yâ Ebâ Hamza! Bunun namazını kıldır, dediler. Enes** (Radıyallâhü anh) **na'şın** (tam) **ortasının hizâsına doğru namaza durdu. Sonra el-Alâ' bin Ziyâd** (Radıyallâhü anh) **ona:**

Yâ Ebâ Hamza! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in erkeğin cenâze namazını kıldırırken senin durduğun yerde durduğunu, kadının cenâze namazını kıldırırken senin durduğun yerde durduğunu ve senin yaptığın gibi yaptığını gördün** (mü) **dedi. Enes** (Radıyallâhü anh):

Evet, dedi. Bunun üzerine el-Alâ' (Radıyallâhü anh) **bize dönerek:** (Bunu) **Belleyiniz, dedi."**

İZAHI

Semüre (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini **Kütüb-i Sitte** sâhipleri ve Beyhakî rivâyet etmişler; Tirmizî hadîsin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir. Kadının isminin Ümmü Ka'b olduğu Nesâî'de belirtilmiştir.

Hadis, lohusalık hâlinde ölen kadının cenâze namazının kıldırılmasının meşrûluğuna ve cenâze namazında imamın kadının tam ortasının, yâni kalçasının hizâsına doğru namaza durmasının müstehablığına delâlet ediyor.

Ebû Gâlip (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Ahmed, Tirmizi, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî hadîsin hasen olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin rivâyetlerindeki hadîs metni çok uzundur.

Ölen erkeğin Abdullah bin Umeyr (Radıyallâhü anh) olduğu ve ölen kadının Ensâr'dan olduğu Ebû Dâvûd'un rivâyetinde belirtilmiştir. Tirmizî'nin rivâyetinde kadının Kureyş'ten olduğu bildirilmiştir.

El-Menhel yazarının dediği gibi bu iki rivâyet arasında ihtilâf yoktur. Çünkü kadının aslen Kureyş'ten olup, Ensâr'dan birisiyle evli olması muhtemeldir.

Ebû Hamza, Enes (Radıyallâhü anh)'in künyesidir.
Sıka tâbiîlerin meşhur âbidlerinden olan Basra'lı el-Alâ' bin Ziyâd, Enes (Radıyallâhü anh)'in erkek cenâzenin başının hizâsına ve kadın cenâzenin kalçasının hizâsına doğru durduğunu görünce Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem)'in mi böyle yaptığını Enes (Radıyallâhü anh)'e sormuş. Enes (Radıyallâhü anh) de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in böyle yaptığını gördüğünü bildirmiştir.

BU HUSUSTA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

Bu hadîsler, imamın, cenâze namazını kıldırırken erkek cenâzenin başının ve kadın cenâzenin kalçasının hizâsına doğru durmasının müstehablığına delâlet ediyorlar. Âlimler bu hususta değişik görüşler beyan etmişlerdir. Şöyle ki :

1 — Şâfiiler, Dâvûd, İbn-i Hazm ve hadîs ehli, mezkûr hadîslere göre hükmetmişlerdir.

2 — Hanbelîler'e göre erkeğin göğsünün hizâsına doğru durulur. Kadınınki birinci görüşe göredir.

3 — Hanefî âlimlerine göre imam, erkeğin ve kadının göğüslerinin hizâsına doğru durur. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'tan bir rivâyete göre erkeğin başının ve kadının kalçasının hizâsına doğru durulur. Tahavî bu kavli seçmiştir. Bu görüş, birinci görüşün aynısıdır.

4 — Mâlikîler'e göre imam, erkeğin kalçasının hizâsına ve kadının omuzları hizâsına doğru durur.

Yukarıdaki ihtilâf, efdâliyet ile ilgilidir. Aslında imam erkek veyâ kadın cenâzenin her hangi bir parçasının hizâsına doğru namaz kıldırırsa sahîhtir.

(٢٢) باب ما جاء فى القراءة على الجنازة

22 — CENÂZE NAMAZINDAKİ KIRÂAT HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٤٩٥ — حدثنا أحمد بن منيع . ثنا زيد بن الحباب . ثنا إبراهيم بن عثمان ، عن الحكم ، عن مقسم ، عن ابن عباس ؛ أن النبى ﷺ قرأ على الجنازة بفاتحة الكتاب .

TERCEMESİ

1495) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **cenâze üzerinde** (namaz kıldırırken) **Kur'an-ı Kerîm'in Fâtiha** (sûre)**sini okudu."**

١٤٩٦ — حدثنا عمرو بن أبى عاصم ، النبيل ، وإبراهيم بن المستمر ؛ قالا : ثنا أبو عاصم . ثنا حماد بن جعفر العبدى . حدثنى شهر بن حوشب . حدثتنى أم شريك الأنصارية ؛ قالت : أمرنا رسول الله ﷺ أن نقرأ على الجنازة بفاتحة الكتاب .

فى الزوائد : فى إسناده شهر بن حوشب ، وثقه أحمد وابن معين وغيرهما . وتركه ابن عون . وضعفه البيهقى . ولينه النسائى وحماد وغيرهما .

TERCEMESİ

1496) "... Ümmü Şerîk el-Ensârîye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **cenâze üzerinde** (namaz kıldığımızda) **Kur'an-ı Kerîm'in Fâtiha** (sûre)**sini okumamızı emretti."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Senedindeki râvi Şehr bin Havşeb'i Ahmed, İbn-i Muîn ve başkaları sıka saymışlar, İbn-i Avf onu bırakmış, Beyhakî onu zayıf saymış, Nesâî, Hammâd ve başkaları onu gevşek görmüşlerdir.

İZAHI

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî de rivâyet etmiş ve özetle şöyle demiştir: İbn-i Abbâs (Ra-

dıyallâhü anh)'ın bu hadîsinin senedi pek kuvvetli değildir. İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'den rivâyet olunan sahîh hadîs:

مِنَ السُّنَّةِ الْقِرَاءَةُ عَلَى الْجَنَازَةِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ = «Cenâze üzerinde (namaz kılınırken) **Fâtiha okumak sünnettendir.»** kavlîdir. (Onun bu hadîsini B u h â r î, N e s a i ve E b û D â v û d da rivâyet etmişlerdir.)

Bu hadîsler, cenâze namazında **Fâtiha** okumanın meşrûluğuna delâlet ediyorlar. **Fâtiha'nın** ilk tekbirden sonra okunacağı, H â k i m'in C â b i r (Radıyallâhü anh)'den ve Ş â f i î'nin E b û Ü m â m e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri hadîslerde belirtilmiştir.

ÂLİMLERİN, CENAZE NAMAZINDA FÂTİHA OKUMAK HAKKINDA GÖRÜŞLERİ

1 — Ş â f i î âlimleri: Cenâze namazında **Fâtiha** okumak farzdır. Efdal olam, ilk tekbirden sonra okunmasıdır, demişlerdir. Bunlara göre ikinci tekbirden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salavât getirmek ve üçüncü tekbirden sonra ölüye duâ etmek de farzdır. Dördüncü tekbirden sonra kısa bir duâ yapılıp selâm verilir.

2 — H a n b e l î l e r de Ş â f i i l e r gibi söylemişlerdir. Şu farkla ki: H a n b e l î l e r'e göre; **Fâtiha**'nın ilk tekbirden sonra okunması farzdır.

İ b n - i M e s'u d, İ b n - i Z ü b e y r, U b e y d b i n Ü m e y r, İ s h a k ve D â v û d (Radıyallâhü anhüm) ile M i s v e d b i n M a h r e m e'nin de **Fâtiha**'yı okumanın farziyetine hükmettikleri rivâyet olunmuştur.

E b û H ü r e y r e, E b û D e r d â, İ b n - i M e s'u d ve E n e s (Radıyallâhü anhüm)'dan rivâyet edildiğine göre kendileri cenâze namazının ilk üç tekbirinden sonra **Fâtiha** okurlar, duâ ve istiğfar ederlerdi. Dördüncü tekbirden sonra bir şey okumadan selâm verirlerdi.

3 — T â v û s, A t â', İ b n - i S î r î n, İ b n - i C ü b e y r, Ş a'b î, M ü c â h i d, H a m m â d ve S e v r î, cenâze namazında **Fâtiha** okumanın olmadığını söylemişler, İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'den de bu hüküm rivâyet edilmiştir. H a n e f î l e r'in mezhebi de budur. Bunlara göre cenâze namazı dört tek-

birdir. Birinci tekbirden sonra Allah'a senâ edilir. İkinci tekbirden sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salavât getirilir. Üçüncü tekbirden sonra duâ edilir. Dördüncü tekbirden sonra iki tarafa selâm verilir. **Fâtiha** okunmaz. Ancak senâ niyetiyle **Fâtiha** okunabilir.

4 — Mâlikîler'e göre cenâze namazında **Fâtiha** okumak mekruhtur. Bunlara göre her tekbirden sonra Allah'a senâ etmek, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e salavât getirmek müstehabtır. Ve duâ etmek vâcibtir.

Bunların delîli, Mâlik'in el-Muvatta'da Nâfi, (Radıyallâhü anh)'den rivâyetle İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in, cenâze namazında **Fâtiha** okumadığına dâir verdiği bilgidir.

Cenâze namazında **Fâtiha** okumanın vâcibliğine hükmeden âlimlerin görüşlerine muhâlif kalmamak niyetiyle **Fâtiha** okumakta kerahet yoktur. Bilâkis bu niyetle okunması menduptur. Hattâ diğer âlimlerin de görüşlerine hürmeten her tekbirden sonra biraz duâ okumak ve birinci tekbirden sonra **Fâtiha** okumak daha evlâdır. Çünkü böyle yapılınca bütün âlimlerin görüşlerine riâyet edilmiş olur.

Mâlikîler'in yukarıdaki görüşünden sonraki bilgiler, Mâlikî mezhebine âit et-Tarrâz'dan naklen el-Menhel'de verilen ma'lumattan özetlenerek alınmıştır.

Cenâze namazında **Fâtiha** gizli okunur.

(٢٣) باب ما جاء فى الدعاء فى الصلاة على الجنازة

23 — CENÂZE NAMAZINDAKİ DUÂ HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٤٩٧ — حدّثنا أَبُو عُبَيْدٍ، مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ مَيْمُونٍ الْمَدِينِيُّ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْحَرَّانِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «إِذَا صَلَّيْتُمْ عَلَى الْمَيِّتِ فَأَخْلِصُوا لَهُ الدُّعَاءَ».

TERCEMESİ

1497) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den **işittim. Buyurdular ki:**

«Ölü üzerinde namaz kıldığınız zaman ihlâsla ona duâ ediniz.»"

İ Z A H I

E b û D â v û d, B e y h a k î ve İ b n - i H i b b â n da bunu rivâyet etmişlerdir. El-Menhel yazarı, hadîsi şöyle açıklar:

Yânî ölü iyi olsun, fenâ olsun, siz Allah rızâsı için ve hâlisâne ona duâ ediniz. Çünkü günahkâr ölü, müslüman kardeşlerinin duâ ve şefâatına daha çok muhtaçtır. Bunun içindir ki müslümanlar duâ etsin diye ölü onların önüne konulur. Hâlisâne duâ, dünya meşgalelerini hatırdan çıkarmakla ve gönül alçaklığıyle huşû içinde Allah'a yalvarmakla gerçekleşebilir.

Hadîsin mânâsı şöyle de olabilir: Duânızı ölüye tahsis ediniz. Yâni ölünün şahsına özellikle duâ ediniz. Ş â f i î l e r ' in cumhûru böyle hükmetmişlerdir. Fakat fıkıhçıların ekserisi, duânın umumî yapılmasının câizliğine hükmetmiştir. Bu hadîs, Ş â f i î l e r ' in görüşünü kesin olarak yansıtmaz. Bu sebeple, bu hadîs onlar için tam delîl sayılamaz.

١٤٩٨ — حدّثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، إِذَا صَلَّى عَلَى جِنَازَةٍ ، يَقُولُ « اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا ، وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا ، وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا ، وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا . اللَّهُمَّ ! مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ . وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ . اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ وَلَا تُضِلَّنَا بَعْدَهُ » .

T E R C E M E S İ

1498) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir cenâze üzerinde namaz kıldığı zaman şu duâyı okurdu:**

اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا اَللَّهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْاِيمَانِ اَللَّهُمَّ لَاتَحْرِمْنَا اَجْرَهُ وَلَاتُضِلَّنَا بَعْدَهُ

= «Allah'ım! Dirimizi ve ölümüzü burada hazır olanlarımızı ve olmayanlarımızı, küçüğümüzü ve büyüğümüzü, erkeğimizi ve kadınımızı mağfiret eyle!

Allah'ım! Bizden yaşattığın kimseleri İslâm dîni üzere yaşat! Bizden öldüreceklerini de îman üzere öldür!

Allah'ım! Bu cenâzenin ecrinden bizi mahrum etme ve ondan sonra bizi dalâlete götürme.»"

İ Z A H I

A h m e d, E b û D â v û d, N e s â î, H â k i m ve İ b n - i H i b b â n da bunu rivâyet etmişlerdir.

Duâdaki küçük ve büyük kelimelerinden maksad, gençler ve yaşlılardır. Durum böyle olunca küçüklerin günahı yoktur ki, ona duâ edilsin diye bir soruya lüzum kalmaz. Mamafih ergenlik çağına gelmemiş olan çocuklara da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâ ederek bunları mağfiretle derecelerini yükseltmeyi kasdetmiş olması muhtemeldir.

Ölünün ecrinden maksad, onun ölüm musîbetine karşı sabretmenin sevâbı ve ölüm vukuâtı dolayısıyla yapılan hizmetlerin sevâbıdır. Cenâze namazını kılan kimseler, ölünün yakınlarından olmasalar bile duânın bu son kısmını okuyacaklardır. Çünkü mü'minler kardeştir. Birisinin musîbeti, diğerleri için de musîbettir.

"**Ondan sonra bizi dalâlete götürme!**" cümlesinden maksad şudur: Onun ölümünden sonra bizi hak yoldan sapanlardan eyleme ve bizleri îman üzere sâbit eyle.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Cenâze namazında duâ etmek meşrûdur.

2 — Yapılacak duâyı umumîleştirmek câizdir.

3 — Cenâze namazında açıktan duâ etmek câizdir. Çünkü eğer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) duâyı açıktan yapmamış olsaydı E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) işitmiyecekti. Cumhûra göre duâyı gizli yapmak müstehabtır. Çünkü A h m e d'in rivâyetine göre C â b i r (Radıyallâhü anh): Cenâze duâsını ne Resul-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) ne Ö m e r (Radıyallâhü anh) bize açıktan oku-

madılar, demiştir. Cumhûra göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in açıktan duâ okuduğuna dâir bu ve benzeri hadîsler şöyle yorumlanmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) öğretmek için bâzen açıktan okumuştur.

١٤٩٩ – حدّثنا عبدُ الرّحمن بنُ إبراهيمَ الدّمشقيُّ. ثنا الوليدُ بنُ مسلمٍ. ثنا مروانُ ابنُ جناحٍ. حدّثني يونسُ بنُ ميسرةَ بنِ حلبسٍ، عن واثلةَ بنِ الأسقعِ؛ قال: صلّى رسولُ اللهِ ﷺ على رجلٍ من المسلمينَ فأسمعُهُ يقولُ «اللّهمَّ! إنّ فلانَ بنَ فلانٍ في ذمّتكَ، وحبلِ جوارِكَ. فقِهِ من فتنةِ القبرِ وعذابِ النّارِ، وأنتَ أهلُ الوفاءِ والحقِّ. فاغفرْ لهُ وارحمْهُ إنّكَ أنتَ الغفورُ الرّحيمُ».

TERCEMESİ

1499) "... Vâsile bin el-Eskâ' (10) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **müslümanlardan bir adam üzerinde cenâze namazı kıldırdı. Ben onun şöyle duâ ettiğini kendisinden işitiyordum :**

اَللّٰهُمَّ اِنَّ فلانَ ابنَ فلانٍ فِي ذِمَّتِكَ وَحَبْلِ جِوَارِكَ فَقِهِ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ وَاَنْتَ اَهْلُ الْوَفَاءِ وَالْحَقِّ فَاغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

= **«Allah'ım! Falan oğlu falan senin hıfz-u himâyendedir. Senin selâmetine götürücü kitâbına bağlıdır. Artık onu kabir fitnesinden ve ateş azâbından koru. Sen (ahde) vefâ edicisin ve hakkı gerçekleştiricisin. Ona mağfiret eyle, ona rahmet eyle. Şüphesiz Sensin Gafûr, Sensin Rahîm.»**"

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd da rivâyet etmiştir.

Hadisteki "Zimmet" kelimesi emniyet, hıfz ve himâye anlamına yorumlanmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hadîste belirtildiği gibi cenâzeye duâ ederken şunu demek istemiştir : Allah'ım! Falan oğlu falan Sana îman ettiği için Senin himâyendedir.

---

(10) Hâl tercemesi 530 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

El-Menhel yazarı : وَحَبْلِ جِوَارِكَ kelimelerini şöyle yorumlamıştır :

Habl'den maksad **Kur'ân-ı Kerîm**'dir. Çünkü H â k i m ' in rivâyet ettiği bir hadiste :

"**Kur'ân, Allah'ın sağlam habli** (ipi)**dir.**" buyurulmuştur.

Civâr : Emniyet ve selâmet demektir. Bu kelimelerle kasdedilen mânâ şudur : Bu ölü senin o kitabına yapışmıştır. Ki ona yapışan emniyet ve selâmette olur.

Bâzılarına göre '**Habl**' kelimesi '**ahit**' mânâsına istiâre yoluyla kullanılmıştır.

"**Civâr**" kelimesi komşuluk demektir. Mübâlağa için "**Habl**" kelimesi "**Civâr**" kelimesine izâfe edilmiştir. Asıl mânâ : "Falan oğlu falan senin ahdindedir." olur. Bu kavle göre bu kelimeler bir önceki kelimenin açıklaması durumundadır.

Nihâye'de şöyle denilmiştir : 'Arap kabîlesi arasında düşmanlık, savaş ve tehlike eksik olmazdı. Bir kabîle reîsinden ahitnâme almadan o kabile hudutları içerisinde yolculuk etmek tehlikeli idi. Adam yolculuğa çıkmak istediği zaman kabîle reîsinden kendisine dokunulmaması için ahitnâme alırdı. Bu belgeyi üzerinde taşıdıktan sonra güven içerisinde o kabîlenin mıntıkasında serbestçe dolaşırdı. Başka bir kabîlenin mıntıkasına varınca, onun reîsinden de benzer belge alır ve böylece yolculuğunu güven içinde sürdürürdü. İşte buna "**Hablül-Civâr**" denilirdi."

Burada bu mânâ kastedilmiş olabilir. Yâni bu mü'min kulun, senin «îman ahitnâmeni» taşıyor.

"**Sen** (ahde) **vefâ edicisin**" cümlesinden maksad şudur : Sen verdiğin sözü yerine getiricisin. Sözünden caymazsın.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Öğretmek maksadıyla cenâze namazında duâyı açık sesle okumak câizdir.

2 — Cenâze erkek olsun, kadın olsun, bilindiği takdirde kendisinin ve babasının isimleriyle duâda anılması müstehabtır. Bilinmezse : 'Allah'ım! Bu, senin kulundur ve senin kulunun oğludur' veyâ : 'Allah'ım! Bu senin câriyendir ve câriyenin kızıdır' diye anılır.

١٥٠٠ — حدّثنا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ . ثنا أَبُو دَاودَ الطَّيَالِسِيُّ . ثنا فَرَجُ بْنُ الْفَضَالَةِ .
حَدَّثَنِي عِصْمَةُ بْنُ رَاشِدٍ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : شَهِدْتُ
رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ . فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « اللَّهُمَّ ! صَلِّ عَلَيْهِ وَاغْفِرْ لَهُ
وَارْحَمْهُ . وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ . وَاغْسِلْهُ بِمَاءٍ وَثَلْجٍ وَبَرَدٍ . وَنَقِّهِ مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا
كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ . وَأَبْدِلْهُ بِدَارِهِ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ ، وَأَهْلًا خَيْرًا
مِنْ أَهْلِهِ . وَقِهِ فِتْنَةَ الْقَبْرِ وَعَذَابَ النَّارِ » .
قَالَ عَوْفٌ : فَلَقَدْ رَأَيْتُنِي فِي مُقَامِي ذَٰلِكَ أَتَمَنَّى أَنْ أَكُونَ مَكَانَ ذَٰلِكَ الرَّجُلِ .

TERCEMESİ

1500) "... Avf bin Mâlik el-Eşcaî (11) *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in Ensâr'dan** (ölen) **bir adam üzerinde cenâze namazını kıldığına şâhit oldum. Ve** (cenâze namazında) **şu duâyı okuduğunu** (kulağımla) **işittim:**

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ وَاغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ وَاغْسِلْهُ بِمَاءٍ وَثَلْجٍ وَبَرَدٍ
وَنَقِّهِ مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْاَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ وَاَبْدِلْهُ بِدَارِهِ
دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَاَهْلًا خَيْرًا مِنْ اَهْلِهِ وَقِهِ فِتْنَةَ الْقَبْرِ وَعَذَابَ النَّارِ

= **«Allah'ım! Ona selât** (= rahmet) **et. Onu mağfiret eyle. Ona rahm eyle. Onu belâlardan koru. Onu afv eyle. Su, kar ve dolu mesâbesindeki rahmet çeşitleriyle onu** (günahlardan) **pâk eyle. Beyaz elbisesinin kirden temizletildiği gibi onu günahlardan ve hatâlardan temiz eyle.** (Dünyada bıraktığı) **evine karşılık olmak üzere** (ona) **evinden daha hayırlı bir ev ver,** (Ona) **âilesinden daha hayırlı bir âile ver, onu kabir fitnesinden ve ateş azâbından koru.»**

---

(11) Avf bin Mâlik el-Eşcâî el-Ğatafânî. Mekke Fetih günü Eşca' kabilesinin bayraktarlığını yapmış olup 67 hadisi vardır. Buhârî ve Müslim müttefiken bir hadisini rivâyet etmişler, ayrıca Buhârî bir hadisini, Müslim de beş hadisini rivâyet etmişlerdir. Râvileri Cübeyr bin Nüfeyr ve Kesir bin Mürre'dir. Vâkıdî, Hayber savaşına katıldığını söylemiştir. Hicrî 73. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa : 298)

Avf (Radıyalâhü anh) demiştir ki: Andolsun ki ben orada dururken kendimi (vefât eden) o adamın yerinde olmamı temenni eder durumda gördüm."

١٥٠١ — حدّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : مَا أَبَاحَ لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَلَا أَبُو بَكْرٍ ، وَلَا عُمَرُ فِي شَيْءٍ مَا أَبَاحُوا فِي الصَّلَاةِ عَلَى الْمَيِّتِ . يَعْنِي لَمْ يُوَقِّتْ .

في الزوائد : حجاج بن أرطاة قد كان كثير التدليس مشهوراً بذلك . وقد رواه بالعنعنة .

TERCEMESİ

1501) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ne Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **ne Ebû Bekir ve ne de Ömer** (Radıyallâhü anhümâ) **cenâze namazı hakkında cevâz verdikleri kadar hiç bir şey hakkında bize cevâz vermediler. Yâni** (cenâze namazını) **bir vakte bağlamadılar."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvi Haccâc bin Ertât çok tedlisçi idi. Tedlisçilikle meşhurdu. Bu hadîsi de an'ane ile rivâyet etmiştir.

İZAHI

Avf (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Duânın bâzı kelimelerinde mânâyı etkilemiyen az bir fark vardır.

Câbir (Radıyallâhü anh)'in hadîsi zevâid türündendir. Sindî bu hadîsle ilgili olarak şöyle der:

Yâni cenâze namazının her vakitte kılınması hakkında verilen cevâz hiç bir şey hakkında verilmemiştir. Hadis, böyle yorumlanınca cenâze namazının mekruh vakitler dâhil her vakitte kılınabileceğine ve cenâze namazı için hiç mekruh vakit olmadığına delâlet eder. Halbuki bu mânâ hadîslerin ifâde ettikleri hükme muhâlif olmakla beraber, müellifin açtığı bu bâbla münâsebeti de yoktur. Bunun içindir ki; bâzıları: Hadisten maksad şu olabilir demişlerdir: Cenâze namazında belli bir duânın okunması tahdidi konulmamıştır. Herhangi bir duâ okunabilir.

Sindî'nin zikrettiği son yoruma göre hadîsin son cümlesinin; لَمْ يُوَقِّتْ değil; لَمْ يُوَقِّفْ olması gerekir. Bu iki cümlenin son

harfinin yazılışı birbirine yakındır. Yâni bir kalem hatâsı ihtimâli üzerinde duruluyor.

Birinci cümlenin mânâsı: 'Tevkît etmemiş. Yâni belli bir vakte bağlamamıştır.'

İkinci cümlenin mânâsı: 'Tevkîf etmemiştir. Yâni duâyı belirli bir sınırda durdurmamıştır."

Bence hadîsteki ibâha'dan maksad; cevâz vermek değil, açıktan okumaktır. Ve hadîsten maksad şudur: 'Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) olsun, E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) ve Ö m e r (Radıyallâhü anh) olsun, bunlar cenâze namazında bize açıktan duâ okudukları kadar, hiçbir şeyde bize açıktan duâ okumamışlardır.' Zâten bu bâbtaki hadîsler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)in cenâze namazındaki duâları açıktan okuduğuna delâlet ediyorlar. Bu hadîs, böyle yorumlanınca bu bâbla olan münâsebeti açıktır. Hadîsin sonundaki; لَمْ يُوَقِّتْ cümlesinin mânâsı da şu olabilir: Cenâze namazındaki duâyı açıktan okumayı herhangi bir vakte bağlamamıştır. Yâni cenâze namazı, gece kıldırılsın, gündüz kıldırılsın, duâ açıktan okunmuştur. Bilindiği gibi sâir namazlarda durum değişiktir. Akşam, yatsı ve sabah namazlarında açıktan kırâat edilir. Gece kılınan sâir namazlarda da açıktan okumak meşrûdur. Gündüz kılınan öğle, ikindi farzları ve sâir nâfilelerde kırâat gizli yapılır.

Miftâhü'l-Hâce'de nakledildiğine göre H â f ı z İ b n - i H a c e r : Benim muttali' olduğum şey, buradaki ibâhanın cehren yâni açıktan okumak mânâsında olmasıdır. Zâhir budur ki; Cenâze duâsı açıktan da okunabilir, gizli de okunabilir, demiştir.

Yukarıda âcizâne açıkladığımız muhtemel yorum, A h m e d ' in C â b i r (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği ve **el-Menhel** yazarının "**Ölüye duâ bâbı**"nda zikrettiği şu hadîse aykırıdır:

عَنْ جَابِرٍ قَالَ مَابَاحَ لَنَا فِى دُعَاءِ الْجَنَازَةِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَاأَبُوبَكْرٍ وَلَاعُمَرُ (وَقَوْلُهُ بَاحَ بِمَعْنَى جَهَرَ)

= «**Câbir** (Radıyallâhü anh)'den **şöyle demiştir:**

Ne Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ne Ebû Bekir ne de Ömer** (Radıyallâhü anhümâ) **cenâze duâsını bize açıktan okumadılar.**»

Yukarıdaki durum müvâcehesinde hadîsin asıl mânâsını Allah'a ve Resûlüne havâle etmek en ihtiyatlı olanıdır.

(٢٤) باب ما جاء فى التكبير على الجنازة أربعا

24 — CENÂZE ÜZERİNDE (KILINAN NAMAZDA) DÖRT TEKBÎR ALMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٠٢ — حدثنا يعقوب بن حميد بن كاسب . ثنا المغيرة بن عبد الرحمن . ثنا خالد بن الإياس ، عن إسماعيل بن عمرو بن سعيد بن العاص ، عن عثمان بن عبد الله ابن الحكم بن الحرث ، عن عثمان بن عفان ؛ أن النبي ﷺ صلى على عثمان بن مظعون وكبر عليه أربعا .

فى الزوائد : هذا الحديث فى إسناده خالد بن إلياس ، وقد اتفقوا على تضعيفه .

T E R C E M E S İ

1502) "... Osmân bin Affân (12) *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir: **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Osman bin Maz'ûn** (Radıyallâhü anh)'ın (cenâzesi) **üzerinde namaz kıldı. Ve** (namazda) **cenâze üzerine dört defa tekbir aldı."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisin isnâdında Hâlid bin İlyas vardır. Âlimler onu zayıf görmekte ittifak etmişlerdir.

١٥٠٣ — حدثنا علي بن محمد . ثنا عبد الرحمن المحاربي . ثنا الهجري ؛ قال : صليت مع عبد الله بن أبي أوفى الأسلمي ، صاحب رسول الله ﷺ على جنازة ابنة له . فكبر عليها أربعا . فمكث بعد الرابعة شيئا . قال فسمعت القوم يسبحون به من نواحي الصفوف . فسلم ثم قال : أكنتم ترون أني مكبر خمسا ؟ قالوا : تخوفنا ذلك . قال : لم أكن لأفعل . ولكن رسول الله ﷺ كان يكبر أربعا . ثم يمكث ساعة . فيقول ما شاء الله أن يقول ، ثم يسلم .

فى الزوائد : فى إسناده الهجرى ، واسمه إبراهيم بن مسلم الكوفى . ضعفه سفيان بن عيينة ويحيى بن معين والنسائى وغيرهم .

(12) Osman bin Maz'un'un hâl tercemesi 1456'da geçmiştir.

T E R C E M E S İ

1503) "... El-Hecerî *(Radıyallâhü anh)* (13)'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashâbından Abdullah bin Ebî Evfâ el-Eslemî (Radıyallâhü anh) ile beraber kızının cenâze namazını kıldım. Abdullah (Radıyallâhü anh) onun cenâzesi üzerinde (namazda) dört defa tekbir aldı. Dördüncü tekbirden sonra (hemen selâm vermeyip) biraz durdu. Ben safların müteaddit yerlerinden cemâatın imamı uyarmak için 'Sübhânallah' seslerini işittim. Sonra selâm verdi. Daha sonra: Siz benim beş defa tekbir alacağımı mı sanıyordunuz? dedi. Cemâat: Bundan endişelendik, dediler. Kendisi: Ben (beş defa tekbir) alacak değilim. Lâkin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) dört defa tekbir alırdı, sonra bir süre durup demesini Allah'ın dilediği (kelimeleri) söyledikten sonra selâm verirdi."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Senedindeki râvi el-Hecerî'nin adı İbrâhim bin Müsilm el-Kûfî'dir. Süfyân bin Uyeyne, Yahyâ bin Muîn, Nesai ve başkaları Onu zayıf saymışlardır.

١٥٠٤ — حدثنا أَبُو هِشَامٍ الرِّفَاعِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ؛
قَالُوا: ثنا يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ، عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ خَلِيفَةَ، عَنْ حَجَّاجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛
أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَبَّرَ أَرْبَعًا.

T E R C E M E S İ

1504) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenâze namazında dört defa tekbir aldı."

İ Z A H I

İlk iki hadîs zevâid türündendir. İkinci hadîsi A h m e d de rivâyet etmiştir.

---

(13) İbrâhim bin Müslim el-Abdî el-Hecerî Ebû İshak el-Kûfî, Abdullah bin Ebî Evfâ (R.A.)'dan ve Ebü'l-Ahvâz Avf bin Mâlik (R.A.)'den rivâyet etmiş; kendisinden de Şu'be ve her iki Süfyân rivâyet etmişlerdir. Nesaî ve başkaları onu zayıf görmüşlerdir. İbn-i Adiyy: Âlimler kendisinin Ebü'l-Ahvaz (R.A.) aracılığıyla Abdullah (R.A.)'den olan rivâyetinin çokluğuna karşı çıkmışlardır. Halbuki o rivâyetlerin tümü doğrudur, demiştir. (Hulâsa Sahife: 22)

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini E b û D â - v û d ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d ' un rivâyeti meâlen şöyledir :

"Ebû İshak'ın Şa'bî'den rivâyet ettiğine göre Şa'bî :

'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yeni bir kabrin yanından geçmiş ve cemâat kabir üzerinde saf olmuşlar. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kabir üzerinde** (kıldırdığı namazda) **dört defa tekbir almış,' dedi. Ben Şa'bî'ye : Kim sana tahdis etti? diye sordum. Dedi ki : Sıka bir zât. Orada bulunan Abdullah bin Abbâs** (Radıyallâhü anhümâ) (bana tahdîs etti.)"

Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler, cenâze namazındaki tekbir sayısının dört olduğuna delâlet ediyorlar.

Dört mezheb imamları ile S e v r î , İ b n ü ' l - M ü b â r e k , İ s h a k , İ b n - i E b i E v f â , A t â ' , H a n e f î l e r ' den M u h a m m e d ve E v z â î (Radıyallâhü anhüm) bununla hükmetmişlerdir. Sahâbîlerden de Ö m e r b i n e l - H a t t â b , oğ- l u **A b d u l l a h , Z e y d b i n S â b i t , H a s a n b i n A l î , B e r â ' b i n Â z i b** ve **E b û H ü r e y r e** (Radıyallâhü anhüm) böyle hükmetmişlerdir. **T i r m i z î :** Sahâbîlerden ve başkalarından olan ilim ehlinin tatbikâtı böyledir, demiştir.

K a d ı I y â z : Muhtelif memleketlerdeki fetvâ ehli ve Fıkıhçılar bunda ittifak etmişlerdir. Çünkü buna dâir sahîh hadîsler vardır. Bu kavlin dışındaki görüşlere iltifât edilmemelidir. Memleketlerin fıkıhçılarından İ b n - i E b î L e y l â hâriç, hiç birisinin tekbirleri beş yaptığını bilmiyoruz, demiştir.

S e v r î , E b û H a n î f e , Ş â f i i ve bir rivâyete göre A h m e d : İmam, tekbir sayısını dörtten fazlalaştırırsa cemâat bu hususta imama uymaz. Bununla beraber imam selâm vermeden önce cemâat selâm vermez. Onun selâm vermesini bekler.

(٢٥) باب ما جاء فيمن كبّر خمسًا

25 — (CENÂZE NAMAZINDA) BEŞ DEFA TEKBİR ALAN HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٠٥ — حدثنا محمد بن بشار. ثنا محمد بن جعفر. ثنا شعبة. ح وحدثنا يحيي

ابن حكيم. ثنا ابن أبي عديّ، وأبو داود، عن شعبة، عن عمرو بن مرّة، عن

عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ؛ قَالَ : كَانَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ يُكَبِّرُ عَلَى جَنَائِزِنَا أَرْبَعًا . وَأَنَّهُ كَبَّرَ
عَلَى جِنَازَةٍ خَمْسًا . فَسَأَلْتُهُ ، فَقَالَ : كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ يُكَبِّرُهَا .

TERCEMESİ

1505) "... Abdurrahman bin Ebî Leylâ *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Zeyd bin Erkam (Radıyallâhü anh) **cenâzelerimiz üzerinde dört defa tekbir alırdı.** (Bir defa) **bir cenâze üzerinde beş defa tekbir aldı. Bunu kendisine sordum. Dedi ki: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **beş defa tekbir alırdı.**"

İZAHI

Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, onların cenâze namazında dört defa tekbir almalarının yaygın ve çok olduğuna, fakat beş defa tekbir almanın nâdir olduğuna delâlet eder. Bunun içindir ki Zeyd (Radıyallâhü anh) beş defa tekbir alınca hemen sebebi sorulmuştur.

Dâvûd-i Zâhiri, bu hadîsi tutarak cenâze namazında dört veyâ beş defa tekbir alınmasının meşrûluğuna hükmetmiştir.

Cumhur, bu hadîsi şöyle yorumlar: Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda beş defa tekbir alırdı. Son zamanlarda dört tekbir ile kıldırırdı. Ve iş, buna göre sâbitleşti.

Cenâze namazındaki tekbir sayısının beş olduğunu söyliyenlerin başında Zeyd bin Erkam (Radıyallâhü anh), Huzeyfe bin el-Yemân (Radıyallâhü anh) ve Şîi mezhebi âlimlerinin bulunduğunu **el-Menhel** yazarı bildirmiştir.

Tekbir sayısının altı, yedi ve sekiz olduğunu söyliyenler var ise de bunu söyliyenlerin delîllerini zikretmek uzun sürer. Zâten dört mezheb âlimlerinin görüşlerine göre tekbir sayısının dört olduğunu bundan önceki bâbta zikrettim ve en sahîh kavlin bu olduğunu belirttim. Bu sebeple diğer görüşleri zikretmeye gerek görmüyorum.

TEKBİRLERDE ELLER KALDIRILIR MI?

Bu husûsta âlimler arasında ihtilâf vardır. El-Menhel yazarı bu konuda özetle şöyle der:

İ b n ü ' l - M ü n z i r : İlk tekbirde ellerin kaldırılması husûsunda âlimler icmâ' etmişlerdir, demiştir. Diğer tekbirlere gelince:

1 — İ b n - i Ö m e r, Ö m e r b i n A b d ü l a z i z, A t â ', E v z â î, Ş â f i î, A h m e d, İ s h a k ve İ b n ü ' l - M ü n z i r (Radıyallâhü anhüm) : Her tekbirde eller kaldırılır, demişlerdir.

2 — E b û H a n î f e, S e v r î, S â l i m, Z ü h r î ve K a y s b i n E b i H â z ı m : Eller yalnız ilk tekbirle kaldırılır, demişlerdir.

3 — M â l i k ' ten, her tekbirde ellerin kaldırılması ve yalnız ilk tekbirde kaldırılması diye iki rivâyet vardır. Mezhebinin meşhur rivâyetine göre yalnız ilk tekbirde kaldırılır.

١٥٠٦ — حدثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي . ثنا إبراهيم بن علي الرافعي ، عن كثير بن عبد الله ، عن أبيه ، عن جده ؛ أن رسول الله ﷺ كبر خمسا .

في الزوائد : قال الشافعي في كثير بن عبد الله : إنه ركن من أركان الكذب : وقال ابن حبان : روى عن أبيه عن جده نسخة موضوعة . وقال ابن عبد البر : مجمع على ضعفه . وقال النووي : ضعيف بالاتفاق . قلت : هو كذلك . إلا أن الترمذي صحح له حديث الصلح جائز بين المسلمين وحديث التكبيرات في العيد . والراوي عنه إبراهيم بن علي ، ضعفه البخاري وابن حبان ورماه بعضهم بالكذب .

TERCEMESİ

1506) "... Kesîr bin Abdillah'ın dedesi (Amr bin Avf el-Yeşkurî) (14) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (cenâze namazında) beş defa tekbir almıştır.

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Kesîr bin Abdillah hakkında Şâfiî: O, yalancılık temellerinden birisidir, demiştir. İbn-i Hibbân da: O, babası aracılığıyla dedesinden, mevzu' hadislerden bir nusha rivâyet etmiş, demiştir. İbn-i Abdi'l-Berr ve Nevevi: Onun zayıflığı hakkında ittifak var, demişlerdir. Ben derim ki: Bu, böyledir. Ancak Tirmizi Onun: Müslümanlar arasında sulh câizdir, meâlindeki hadisi ile bayram namazındaki tekbirlere âit hadisini sahîh saymıştır. Onun râvisi İbrâhim bin Ali'yi de Buhârî ve İbn-i Hibbân zayıf saymışlar, bâzıları da Ona yalancılık isnad etmişlerdir.

(14) Hâl tercemesi 1279 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

(٢٦) باب ما جاء فى الصلاة على الطفل

26 — ÇOCUK ÜZERİNDE CENÂZE NAMAZI KILMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٠٧ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . قَالَ : ثنا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ جُبَيْرِ بْنِ حَيَّةَ . حَدَّثَنِي عَمِّي زِيَادُ بْنُ جُبَيْرٍ . حَدَّثَنِي أَبِي جُبَيْرُ بْنُ حَيَّةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « الطِّفْلُ يُصَلَّى عَلَيْهِ » .

T E R C E M E S İ

1507) "... El-Muğîre bin Şu'be *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittim. Buyurdu ki:**

«Tıfıl üzerinde cenâze namazı kılınır.»"

١٥٠٨ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا الرَّبِيعُ بْنُ بَدْرٍ . ثنا أَبُو الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا اسْتَهَلَّ الصَّبِيُّ صُلِّيَ عَلَيْهِ وَوَرِثَ » .

T E R C E M E S İ

1508) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Çocuk doğarken istihlal ettiği (= hayat belirtisi gösterdiği) **zaman üzerinde cenâze namazı kılınır. Ve mîrasçı olur.»**"

İ Z A H I

M u ğ î r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsini A h m e d, E b û D â v û d, N e s a î, İ b n - i H i b b â n, H â k i m ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir.

T i r m i z î ve E b û D â v û d ' un uzunca olan rivâyetlerindeki hadîs, meâlen şöyledir:

«Binici, cenâzenin arkasında gider, yaya cenâzenin her hangi bir tarafında yürüyebilir. Tıfıl üzerinde namaz kılınır.» E b û D â v û d ' un rivâyetinde, **"Tıfıl"** kelimesi yerine **"Sıkt"** kelimesi vardır.

Kâmus'ta : "Tıfıl", herşeyin küçüğüne ve doğan çocuğa denilir. "Sıkt", ana rahminde asgarî bekleme süresi dolmadan önce doğan çocuğa denilir, diye târif yapılmıştır.

Bu hadîs düşük çocuk doğarken ses çıkarsın, çıkarmasın, yâni hayat belirtisi bulunsun, bulunmasın üzerinde namaz kılmanın meşrûluğuna delâlet eder. **El-Menhel** yazarının beyânına göre A h m e d ve D â v û d böyle hükmetmişlerdir. İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh), İ b n ü ' l - M ü s e y y e b ve İ b n - i S î r î n ' den rivâyet olunan da budur.

C â b i r (Radıyallâhü anh)'in hadîsini T i r m i z î ve N e - s a î de rivâyet etmişlerdir.

İstihlâl : Çocuğun doğarken çıkardığı sestir. **Tuhfe** yazarının nakline göre **Nihâye'de** : Çocuğun istihlâlinden maksad, ses çıkarmak veyâ hareket etmek veyâhut aksırmak yâhut da nefes alıp vermek gibi hayat belirtisidir, denilmiştir. İ b n ü ' l - H ü m â m da istihlâli böyle târif etmiştir. **El-Menhel** yazarı da aynı şeyi söylemiştir.

Bu hadîse göre doğarken hayat belirtisi bulunan çocuk üzerinde cenâze namazı kılınır, aksi takdirde kılınmaz. **El-Menhel'de** bildirildiğine göre E b û H a n î f e, arkadaşları, M â l i k, Ş â f i î ve E v z â î böyle hükmetmişlerdir.

Hadîsin mîrasla ilgili son kısmı T i r m i z î ' de şöyledir :

لاَ يَرِثُ وَلاَيُورَثُ حَتَّى يَسْتَهِلَّ ... «... **İstihlâl etmedikçe sabi mirasçı olmaz ve kendisinden mîras alınmaz.»**

Mîrasla ilgili fıkıh yönü **"Ferâiz"** bölümündeki **2750 - 2751** nolu hadîsler bahsinde inşaallah anlatılacaktır.

١٥٠٩ — حدّثنا هشام بن عمّار. ثنا البختري بن عبيد، عن أبيه، عن أبي هريرة ؛ قال : قال النبيّ ﷺ « صلّوا على أطفالكم. فإنّهم من أفراطكم » .

في الزوائد : في إسناده البختري بن عبيد. قال فيه أبو نعيم الأصبهاني والحاكم والنقّاش : روى عن أبيه موضوعات . وضعّفه أبو حاتم وابن عدى وابن حبان والدار قطني . وكذبه الأزدي . وقال يعقوب ابن شيبة : مجهول.

TERCEMESİ

1509) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir :

«Tıfıllarınız üzerinde cenâze namazını kılınız. Çünkü şüphesiz onlar, sizin farat (= öncü) larınızdandırlar.»" (15)

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan el-Buhterî bin Ubeyd hakkında Ebû Naîm el-Isbahânî, Hâkim ve Nakkâş : O, babasından mevzu' hadîsler rivâyet etmiş, demişlerdir. Ebû Hâtim, İbn-i Adiyy, İbn-i Hibbân ve Dârekutnî onu zayıf görmüşler. El-Ezdi de onu yalanlamıştır. Yâkub bin Şeybe de : O meçhuldür, demiştir.

(٢٧) باب ما جاء فى الصلاة على ابن رسول الله ﷺ وذكر وفاته

27 — RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN OĞLU ÜZERİNDE CENÂZE NAMAZINI KILMAK VE ÖLÜMÜNÜ ANLATMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥١٠ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ. ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ؛ قَالَ : قُلْتُ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى : رَأَيْتَ إِبْرَاهِيمَ ابْنَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؟ قَالَ : مَاتَ وَهُوَ صَغِيرٌ. وَلَوْ قُضِيَ أَنْ يَكُونَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ نَبِيٌّ لَعَاشَ ابْنُهُ. وَلَكِنْ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ.

الحديث قد أخرجه البخارى بعين هذا الإسناد فى الأدب ، فى باب من سمى بأسماء الأنبياء.

TERCEMESİ

1510) "... İsmâil bin Ebî Hâlid *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ben, Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anhümâ)**'ya :**

Sen Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in oğlu İbrâhim'i gördün** (mü?) **dedim.**

Dedi ki : Küçük iken öldü. Eğer Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den sonra bir peygamber'in olmasına ilâhî hüküm olmuş olsaydı Muhammed** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in oğlu yaşıyacaktı. Lâkin Efendimizden sonra hiç bir peygamber yoktur."**

Not : Buhârî El-Edeb bölümünün 'Peygamberlerin isimleriyle isimlendirilenler' bâbında bu hadisi aynı senedle rivâyet etmiştir.

---

(15) Efrât : «Farat»ın çoğuludur. Farat, yolculuk edecek kavmin önünde gidip, onlar için su ve benzeri ihtiyaçları önceden sağlıyan ve sonradan gelecekler için gerekli hazırlığı yapandır.

١٥١١ — حدثنا عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا دَاوُدُ بْنُ شَبِيبٍ الْبَاهِلِيُّ . ثنا إِبْرَاهِيمُ ابْنُ عُثْمَانَ . ثنا الْحَكَمُ بْنُ عُتَيْبَةَ ، عَنْ مِقْسَمٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : لَمَّا مَاتَ إِبْرَاهِيمُ ابْنُ رَسُولِ اللهِ ﷺ صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ « إِنَّ لَهُ مُرْضِعًا فِي الْجَنَّةِ . وَلَوْ عَاشَ لَكَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا . وَلَوْ عَاشَ لَعَتَقَتْ أَخْوَالُهُ الْقِبْطُ ، وَمَا اسْتُرِقَّ قِبْطِيٌّ » .

في الزوائد : في إسناده إبراهيم بن عثمان أبو شيبة قاضي واسط ، قال فيه البخاري : سكتوا عنه . وقال ابن المبارك : ارم به . وقال ابن معين : ليس بثقة . وقال أحمد : منكر الحديث . وقال النسائي : متروك الحديث.

TERÇEMESİ

1511) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in oğlu İbrâhîm vefât edince Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **cenâze namazını kıldırdı. Ve şöyle buyurdu:**

«Şüphesiz Cennet'te onu emziren vardır. Eğer yaşamış olsaydı, sıddîk bir nebî olacaktı. Eğer yaşamış olsaydı kıbtî dayıları âzat olacaktı. Ve hiç bir kıbtî köle olarak kullanılmıyacaktı.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki İbrâhim bin Osman Ebû Şeybe Vâsıt kadısıdır. Buhârî onun hakkında: Âlimler onun sıka veyâ zayıflığı konusunda susmuşlar, demiştir. İbnü'l-Mübârek: Onun hakkında susarım, demiştir. İbn-i Muîn: Sıka değil, demiştir. Ahmed: Hadîsi münkerdir, demiş. Nesâî de: Hadîsi metruktur, demiştir.

١٥١٢ — حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عِمْرَانَ . ثنا أَبُو دَاوُدَ . ثنا هِشَامُ بْنُ أَبِي الْوَلِيدِ ، عَنْ أُمِّهِ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ أَبِيهَا الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ ؛ قَالَ : لَمَّا تُوُفِّيَ الْقَاسِمُ ابْنُ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَتْ خَدِيجَةُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! دَرَّتْ لُبَيْنَةُ الْقَاسِمِ . فَلَوْ كَانَ اللهُ أَبْقَاهُ حَتَّى يَسْتَكْمِلَ رِضَاعَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ إِتْمَامَ رَضَاعِهِ فِي الْجَنَّةِ » قَالَتْ : لَوْ أَعْلَمُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللهِ ! لَهَوَّنَ عَلَيَّ أَمْرَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنْ شِئْتِ دَعَوْتُ اللهَ تَعَالَى فَأَسْمَعَكِ صَوْتَهُ » قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! بَلْ أُصَدِّقُ اللهَ وَرَسُولَهُ » .

في الزوائد : إسناد هشام بن أبي الوليد لم أر من وثقه ولا من جرحه.

قال السندىّ : قلت بل نقل أنه قال فى التقريب : إنه متروك . وعبد الله بن عمران الأصبهانىّ الرازىّ ، قال فيه أبو حاتم : صالح . وذكره ابن حبان فى الثقات . وباقى رجال الإسناد ثقات .

TERCEMESİ

1512) "... Hüseyin bin Alî bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu Kâsım vefât edince (annesi) Hatice (Radıyallâhü anhâ) :

— Yâ Resûlallah! Kâsım'ın az sütü taştı. Süt çağını ikmâl edinceye kadar keşke Allah onu yaşatsaydı, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— Onun, sütünü tamamlaması Cennet'tedir.» buyurdu. Hatîce (Radıyallâhü anhâ) :

— Yâ Resûlallah! Eğer ben bunu bilebilsem bu bilgi, onun (vefât) işini bana kolaylaştıracak, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «Dilersen ben Allah Teâlâ'ya duâ edeyim de onun sesini sana duyurayım» buyurdu. Hatîce (Radıyallâhü anhâ) :

— Hayır. Ben Allah'ı ve Resûlünü tasdik ederim, dedi."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Râvi Hişâm bin Ebi'l-Velid'i sıka sayanı veyâ cerh edeni görmedim.

Sindî : Ben derim ki : Hayır. Takrîb yazarının Onun terkedilmiş olduğunu söylediği nakledilmiştir. Râvi Abdullah bin İmrân'a gelince, Ebû Hâtim : O, Sâlihtir, demiş; İbn-i Hibbân da Onu sıkalar arasında zikretmiştir. Senedin kalan râvileri sıkadır, demiştir.

İZAHI

İlk hadîs, **B u h â r î ' de** rivâyet edilmiştir. **S i n d î ,** bunun izahında şöyle der :

"Eğer efendimizden sonra bir peygamberin olmasına ilâhî hüküm olmuş olsaydı..." cümlesi, muhtemelen **İ b r â h î m ' in** ölüm sebebini açıklamak içindir. Cümlenin dönüm noktası şu olur : **İ b r â h i m ' in** nebî olması, yaşamasına bağlanmıştır. Bu yorum, mezkûr yorumun efendimiz tarafından bilinmesi esasına bağlıdır. Bunun benzerleri, bâzı zayıf yollarla Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'-

den rivâyet edildiği gibi, sahâbîlerden de bunun misli gelmiştir Buna göre hadisin mânâsı şöyle olur:

"Eğer efendimizden sonra Peygamberliğin herhangi bir kimseye verilmesi takdir edilmiş olsaydı İ b r â h i m ' in yaşaması mümkün olurdu." Lâkin yaşadığı takdirde İ b r â h i m ' in nebî olması takdir edildiği halde bir peygamberin gelmesi hükmü olmayınca İ b r â h i m ' in yaşamaması gerekir.

Hadîsteki mezkûr cümlenin, İ b r â h i m ' in fazîletini beyan için olması muhtemeldir. Buna göre şöyle yorum yapılır: Eğer efendimizden sonra bir nebînin gelmesi mukadder olsaydı, buna en lâyık olanı İ b r â h i m olacaktı. Ve nebî olmak üzere yaşıyacaktı. Lâkin bir nebînin gelmesi mukadder değildir. Dolayısıyla yaşaması gereği yoktur.

Her iki ihtimâle göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in erkek çocuğunun nebî olması lüzumu, hadîsten çıkarılamaz. Dolayısıyla şöyle bir soru yöneltilemez: Peygamberlerin çocuklarının peygamber olması gerekmez. Eğer gerekseydi tüm insanların peygamber olması gerekirdi. Çünkü bütün insanlar, Â d e m (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve N û h (Aleyhisselâm)'un çocuklarıdır.

Zevâid türünden olan ikinci hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), vefât eden oğlu İ b r â h i m ' in cenâze namazını kılmıştır. İ b r â h i m ' in 16 veyâ 18 aylık iken vefât ettiği rivâyetleri vardır. E b û D â v û d ' un Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den olan bir rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, İ b r â h i m ' in cenâze namazını kılmadığı bildirilmiştir. **El-Menhel** yazarı: Bundan maksadın, cemâata kıldırmamış olması muhtemeldir, demiştir. E b û D â v û d ' un A t â ' (Radıyallâhü anh)'dan olan mürsel bir rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, İ b r â h i m ' in cenâze namazını kıldırdığı belirtilmiştir.

Bu hadîsteki **«Cennet'te onu emziren vardır.»** cümlesi, İ b r â h i m ' in şeref ve değerini beyan etmek içindir. S i n d î böyle demiştir. Çünkü Cennet, herhangi bir şeye ihtiyaç duyma yeri değildir.

İ b r â h i m ' in annesi M â r i y e (Radıyallâhü anhâ) kıptîlerden olduğu için, hadîste; kıptîler, İ b r â h i m ' in dayıları olarak gösterilmiştir. Tüm kıptî kölelerin âzât edilmesi ve köle edinilmemesi ile ilgili cümle de İ b r â h i m ' in Allah katındaki kıymet ve yüceliğini açıklamak içindir.

Son hadîs de Zevâid türündendir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oğlu K â s ı m, H a t î c e (Radıyallâhü anhâ)'den doğmadır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in en büyük çocuğudur. Onun ismine izâfeten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e E b ü ' l - K â s ı m künyesi verilmiştir. Kaç yaşında iken vefât ettiği husûsunda kesin bilgi edinilemedi. Bir kavle göre iki yıl, başka bir kavle göre ayakta yürüyebilecek yaşa kadar yaşamıştır. Diğer bir kavle göre, bineğe binebilecek yaşa kadar yaşamıştır. Onun, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e risâlet gelmeden önce vefât ettiğini söyliyenler olduğu gibi, daha sonra vefât ettiğini söyliyenler de vardır. Bu hadîs, efendimize risâlet görevi verildikten sonra K â s ı m ' ın vefât ettiğine delâlet eder.

K â s ı m ' ın Cennette sütünü tamamlaması ile ilgili cümle, bir önceki hadîsteki cümleye benzer ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çocuğunun yüceliğini beyan içindir.

H a t î c e (Radıyallâhü anhâ)'nin ölen K â s ı m ' ın sesini işitmesi için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in teklifine verdiği karşılığın, H a t î c e (Radıyallâhü anhâ)'nin yüksek zekâ ve üstün imanını yansıttığının e s - S ü h e y l î tarafından belirtildiği S i n d î ' de anlatılmıştır. Şöyle ki: H a t î c e (Radıyallâhü anhâ) berzahla ilgili bu olayı müşâhade etmekle inanmaktan hoşlanmayıp gaybe îman sevâbını almayı tercih etmiştir.

(٢٨) باب ما جاء فى الصّلاة على الشهداء ودفنهم

28 — ŞEHÎTLER ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK VE ONLARI DEFNETMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

Âlimler, şehîdin târifi husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki: El-Menhel yazarının beyânına göre:

1 — H a n e f î âlimleri; Şehit, savaş esnâsında düşmanların doğrudan doğruya veyâ dolaylı yoldan öldürdükleri erginlik çağına ermiş ve deli olmayan müslümana denilir. Âsilerin veyâ yol kesicilerin öldürdükleri mezkûr müslümana da şehit denilir. Öldürülen müslüman, yaralayıcı olmıyan bir âletle de öldürülmüş olsa veyâ savaş meydanında ölü bulunup üzerinde bir yara eseri bulunsa yine şehittir. Göz ve kulak gibi mutad olmıyan yollardan kanın çıkması, bir yara eseri olarak kabul edilir, demişlerdir.

2 — Ş â f i î l e r ' e göre; Kâfirlerle savaşma sebebiyle savaş esnâsında ölen müslümana şehit denilir. İster bir kâfir onu öldür-

müş olsun, ister bir müslümanın silâhıyla yanlışlıkla öldürülmüş olsun, ister kendi silâhının kendisine dönmesiyle öldürülsün veyâ attan düşmek, atın tekmesiyle yâhut ayakları altında çiğnenmekle öldürülsün, şehit sayılır. Kezâ savaş aralığında ölü olarak bulunup ölüm sebebi bilinmiyen kimsenin üzerinde kan eseri bulunsun, bulunmasın; derhal ölmüş olsun veyâ bir süre kaldıktan sonra henüz savaş neticelenmemiş iken aynı sebeple ölmüş olsun şehit sayılır. Mezkûr şahıslar bu arada bir şey yiyip, içsin, vasiyet etsin veyâ bunları yapmasın, farketmez. Şehit sayılmak husûsunda erkek, kadın, köle, çocuk, sâlih ve fâsık eşittir. Savaş esnâsında yaralanıp, savaş bittikten sonra yaşaması kuvvetle umulan kimse, bilâhere ölürse ihtilâfsız olarak şehit değildir.

Mâlikîler ve Hanbelîler de Şâfiiler gibi söylemişlerdir. Şu farkla ki; Hanbelîler'e göre savaş mıntıkasında kendi kendine ölen veyâ silâhının geri tepmesiyle ölen, yâhut ölü bulunup üzerinde yara eseri bulunmayan veyâhut yaralandıktan sonra geri taşınan ve yemek, içmek, uyumak, idrar etmek, konuşmak, aksırmak gibi fiillerden birisini işleyen, yâhut uzun süre yaşayan kimsenin cenâzesi yıkanır. Ve cenâze namazı kılınır.

Bu konuda geniş ma'lumat almak için Fıkıh kitablarına mürâcaat etmek gerekir.

١٥١٣ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ ، عَنْ يَزِيدَ ابْنِ أَبِي زِيَادٍ ، عَنْ مِقْسَمٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : أُتِيَ بِهِمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ . فَجَعَلَ يُصَلِّي عَلَى عَشَرَةٍ عَشَرَةٍ . وَحَمْزَةُ هُوَ كَمَا هُوَ . يُرْفَعُونَ وَهُوَ كَمَا هُوَ مَوْضُوعٌ .

قال السندي : يظهر من الزوائد أن إسناده حسن .

TERCEMESİ

1513) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Uhud (savaşı) **günü şehidlerin cenâzeleri Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına getirildi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sırayla onar cenâze grubu üzerinde namaz kıldırmaya başladı. Hamza** (Radıyallâhü anh)**'ın cenâzesi olduğu gibiydi. Diğer cenâzeler** (namaz bitiminde) **kaldırılıyor** (ve yerlerine başka cenâzeler konuluyordu.) **Hamza** (Radıyallâhü anh)**'ın cenâzesi, konulduğu gibiydi."**

Not : Sindî demiştir ki : Bunun senedinin hasen olduğu Zevâid'den anlaşılıyor.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadisi H â k i m , T a b a r â n i ve B e y h a k i de rivâyet etmişlerdir. U h u d şehitlerinin yetmiş kişi olduğu ma'lumdur. Bu hadîse göre şehitlerin cenâzeleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bulunduğu semte getirilmiş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların namazını kıldırmıştır. Her defasında on cenâze üzerinde namaz kılmış, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası H z . H a m z a (Radıyallâhü anh)'ın cenâzesinin namazı ilk grubun içinde kılınmış, namaz bittikten sonra H z . H a m z a (Radıyallâhü anh)'ın cenâzesi hâriç, diğer cenâzeler kıldırılarak yerlerine dokuz cenâze getirilmiş, bu defa H z . H a m z a (Radıyallâhü anh) dâhil bu grubun cenâze namazı kılınmış. Her defasında gruplar değişmiş, fakat H a m z a (Radıyallâhü anh)'ın canâzesi kaldırılmadığı için her grupla birlikte tekrar tekrar onun namazı kılınmıştır.

HADİSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Bu hadîse göre şehidler üzerinde cenâze namazını kılmak meşrûdur. Bu husustaki âlimlerin görüşleri, bundan sonra gelecek hadisin izahı bölümünde anlatılacaktır.

2 — Bir cenâze üzerinde bir kaç defa namaz kılınabilir.

3 — Birkaç cenâze üzerinde bir defa namaz kılmak meşrûdur.

١٥١٤ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَنبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ وَالثَّلَاثَةِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ثُمَّ يَقُولُ «أَيُّهُمْ أَكْثَرُ أَخْذًا

Hamza (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Hamza bin Abdülmuttalib bin Hâşim (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in amcası ve süt kardeşidir. Efendimiz Peygamberlikle görevlendirildikten iki yıl sonra müslümanlığı kabul etmiş ve bundan sonra dâima Efendimize yardımcı olmuştur. Medine'ye hicret edenlerden olup Bedir savaşına katılmış ve Tuayme bin Adiyy'i katletmiştir. Efendimiz kendisini kumandan olarak bir savaşa göndermiş ve bayrağı ona teslim etmiştir. İslâm tarihinde ilk bayraktar O'dur. Hicretin üçüncü yılı vuku' bulan Uhud savaşında henüz müslümanlığı kabul etmemiş olan Vahşi (R.A.) tarafından şehit edilmiştir. Şehâdetiyle ilgili olay, Buhârî'nin tahriç ettiği Ca'fer bin Amr bin Ümeyye (R.A.)'in eserinde anlatılmıştır.

El-Menhel yazarı, Hz. Hamza (R.A.)'ın şehâdeti hakkında bu eseri nakletmiş ise de buraya aktarılmamıştır. (El-Menhel: Cild 8, Sah. 296)

لِلْقُرْآنِ ؟ « فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدٍ قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ وَقَالَ » أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ «
وَأَمَرَ بِدَفْنِهِمْ فِي دِمَائِهِمْ ، وَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِمْ ، وَلَمْ يُغَسَّلُوا .

TERCEMESİ

1514) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem) Uhud (savaşı) şehidlerinden ikişer ve üçer kişiyi bir kabirde yerleştiriyordu. Ve (bize) :**

«Bunların hangisi Kur'an-ı daha çok öğrenip hıfzetmiş?» diye soruyordu.

Bu ikişer ve üçer şehidlerden birisine işâret edilince, onu kabre önce (ve kıble tarafına) koyuyordu ve:

«(Kıyâmet günü) Ben bunların hayatlarını fedâ ettiklerinin şâhidiyim.» buyuruyordu. Ve şehitlerin yıkatılmadan, üzerlerinde namaz kılmadan kanları içinde defnedilmelerini emrediyordu."

İZAHI

Ahmed, Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Beyhakî de bu hadîsi rivâyet etmişler; Tirmizi hadîsin hasen - sahîh olduğunu bildirmiştir.

Hadisin : فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ ifâdesinin zâhiri, iki veyâ üç şehidin bir kefene konulmasını ifâde ederse de, Sindî'nin naklen beyânına göre Mesâbih şerhinde el-Muzhir: Burada bir sevbden maksad bir kabirdir. Çünkü iki veyâ üç şehidin çıplak vücudları birbirine değecek tarzda elbiselerini soymak ve bir kefene sarmak câiz değildir, demiştir. Mezkûr ifâdeyi böyle yorumlayanlar çoktur. Diğer âlimler de bu yoruma karşı çıkmamışlardır. Lâkin hadîsin zâhiri iki veyâ üç şehidin bir tek kefene sarılmasıdır. Diğer taraftan hatıra şu gelebilir:

Bundan sonra gelen hadîste şehidlerin elbiseleriyle ve kanları içinde defnedildikleri bildirilmektedir. Hâl böyle olunca şehidi kefenlemenin mânâsı nedir? Sindî bu konuda şöyle der:

Bana öyle geliyor ki, kefenleme işi savaş esnasında elbisesi parçalanmış ve bedenini örtecek kadar elbisesi kalmamış olanlara tatbik edilmiştir. Şehidin elbisesi kısmen de kalmış olsa iki şehidi bir

kefene sarmakta mahzur kalmaz. Çünkü çıplak vücudları bir birine değmemiş olur.

Yukarıdaki ifâdeyi, bir kefene konmak mânâsına yorumlayan bâzı âlimler; Her şehid için ayrı bir kefen te'mini mümkün olmadığından dolayı iki şehidin bir kefene konulmuş olması bir zarûret icâbı olabilir, demişlerdir.

Bir kısım âlimler de: Bir kefene konulmanın mânâsı, bir kefenliğin iki parçaya bölünerek iki şehidin bunlara sarılması şeklinde olabilir, demişlerdir.

S i n d î yukardaki ihtimalleri zikretmiştir. **El-Menhel** yazarı da: İki veyâ üç şehidin bir tek kefenin içine konulması, çıplak vücutlarının birbirine değmesi sakıncasını gerektirmez. Çünkü cesetler arasına ot ve benzeri şeylerin konulmuş olması muhtemeldir, demiştir.

Hadîsin: وَلَمْ يُغَسَّلُوا fiili, meçhul sığasıyladır. Mânâsı: **«Şehidler yıkatılmamış olarak...»**dır.

Hadîsin: وَلَمْ يُصَلَّ عَلَيْهِمْ fiili, meçhul ve ma'lum olabilir. Meçhul sığası ise; **«ve şehidler üzerinde namaz kılınmadan»** olur. Ma'lum ise: **«ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şehitler üzerinde namaz kılmadan...»** olur.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Zarûret hâlinde iki veyâ üç cenâzeyi bir kabre defnetmek câizdir.

2 — Yine zarûret hâlinde iki cenâzeyi bir kefene koymak câizdir. Zarüret olmadıkça câiz değildir.

3 — Şehidler, yıkatılmadan defnedilirler.

4 — Şehidler üzerinde cenâze namazı kılınmaz.

ŞEHİDLERİN YIKATILMASI VE NAMAZLARININ KILINMASI HAKKINDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

El-Menhel yazarı bu konuda şöyle der:

Savaşta şehid olanlar cünüp bile olsalar yıkatılmıyacaklarına ve namazlarının kılınmıyacağına E b û D â v û d ' un E n e s b i n M â l i k (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği:

"Uhud şehitleri yıkatılmadılar ve üzerlerinde namaz kılınmadan kanlarıyla defnedildiler" meâlindeki hadîs ve benzerî hadîsler delâlet ederler. Âlimlerin görüşleri şöyledir:

1 — M â l i k i l e r, yukarıya meâli alınan E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ve benzer hadîslerle hükmetmişlerdir. Ş â f i î l e r'in bir kısmı, A t â' N e h a î, S ü l e y m â n b i n M û s a, e l - L e y s, Y a h y â e l - E n s â r î, İ b n ü' l - M ü n z i r ve E b û S e v r de böyle demişlerdir. Delîllerinden birisi de C â bir (Radıyallâhü anh)'in (1514 nolu) hadîsidir.

2 — H a n b e l î l e r' e göre şehid cünüp ise yıkatılır, değilse yıkatılmaz. Bâzı Ş â f i î l e r de böyle demişlerdir. Cünübün yıkatılması hükmünün delili, İ b n - i İ s h a k (Radıyallâhü anh)'ın **el-Meğâzî**'de rivâyet ettiği:

"Hanzala bin er-Râhib (Radıyallâhü anh), **Uhud savaşında şehid edildi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Hanzala'ya ne oldu? Çünkü meleklerin onu yıkadıklarını gördüm.» buyurdu.

Sahâbîler: Hanzala (Radıyallâhü anh), **eşiyle cinsi temas yaptıktan hemen sonra savaş işi çıkınca, boy abdestini almadan savaşa çıktı, dediler."** meâlindeki hadistir.

A h m e d'den edilen iki rivâyetin en sıhhatlı olanına göre şehidin cenâze namazı kılınmaz, diğerine göre kılınır.

3 — E b û H a n î f e, arkadaşları, S e v r î, e l - M ü z e n î, H a s a n - ı B a s r î ve İ b n ü' l - M ü s e y y e b' e göre şehid üzerinde cenâze namazı kılınmaz. Ve yıkatılmaz. E b û H a n î f e' ye göre şehid cünüp veyâ çocuk yâhut deli ise yıkatılır. Bunların delîli, İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın (1513 nolu) hadîsi ve B e y h a k î' nin E b û M â l i k e l - Ğ ı f â r î (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği benzer hadîstir. Bu hadîse göre de U h u d şehidleri, onar kişilik gruplar hâlinde getirilerek namazları kılınmış, H a m z a (Radıyallâhü anh) her grupta bulundurulmuştur. Bu hadîste H a m z a (Radıyallâhü anh) üzerinde yetmiş defa namaz kılındığı kaydedilmiştir. Fakat Ş â f i î, bu hadîsi mâlul sayarak: Şehidlerin tümü yetmiş idi. Onar kişilik gruplar hâlinde namazları kılındığına göre H a m z a (Radıyallâhü anh) üzerinde yedi defa kılınmış olur. Nasıl yetmiş defa olur? Eğer E b û M â l i k (Radıyallâhü anh) tekbir sayısını kasdetmiş ise, tekbirler yirmi sekiz olur, demiştir.

El-Menhel yazarı, el-Ümm'den naklen, Şâfii'nin: Hadisler, mütevâtir yollarla gelerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Uhud şehidleri üzerinde namaz kılmadığını tesbit etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlar üzerinde namaz kıldığına ve Hamza (Radıyallâhü anh) üzerinde yetmiş tekbir aldığına dâir rivâyet sahîh değildir. Bunca sahîh hadisler karşısında sahîh olmayan rivâyeti göstermek istiyen kimse utanmalıdır. Ukbe bin Âmir (Radıyallâhü anh)'in hadisine gelince Uhud savaşından sekiz yıl sonra bu namazın kılındığı Ukbe (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde belirtilmiştir. Muhâlifimiz; Ölünün defni üzerinden uzun zaman geçince kabir üzerinde namaz kılınmaz, der. Bana öyle geliyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ecelinin yaklaştığını bilince Uhud şehidleriyle bir nevî vedâlaşmak üzere, onların kabristanına giderek onlara duâ ve istiğfar etmiştir. Cenâze namazını kılmamıştır. Bu ziyâret, sahîh hadîslerle sâbit olan, şehidlerin cenâze namazının kılınmaması hükmünün neshedildiğine delâlet etmez, dediğini anlatmıştır.

El-Menhel yazarı, bu hususla ilgili olarak bir çok nakilleri yaparak delilleri karşılaştırdıktan sonra: Hulâsa şehidler üzerinde namaz kılınmamasına delâlet eden hadîsler, namaz kılındığına dâir hadislerden daha râcihtir. Zâhir olan kavil namazın kılınmasıdır. İbn-i Hazm demiş ki; Şehidin üzerinde namaz kılınırsa iyi olur, kılınmazsa da iyi olur.

١٥١٥ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ . ثنا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَ بِقَتْلَى أُحُدٍ أَنْ يُنْزَعَ عَنْهُمُ الْحَدِيدُ وَالْجُلُودُ ، وَأَنْ يُدْفَنُوا فِي ثِيَابِهِمْ بِدِمَائِهِمْ .

TERCEMESİ

1515) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Uhud şehidlerinin üzerlerindeki demir ve deri aksâmının soyulmasını ve onların, elbiseleri içerisinde, kanlarıyla defnedilmelerini emretti.**"

İZAHI

Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Şehidlerin üzerlerinde bulunan demir aksâmından maksad, silâh ve

zırh gibi kısımlardır. Derilerden maksad, soğuktan korunmak veyâ savaş için giyilen eşyadır.

Hadîs, şehidin elbiseleriyle ve kanlarıyla defnedilmesinin, dolayısıyla yıkatılmamasının meşrûluğuna delâlet eder. Demir ve deri aksâmı, diğer elbise gibi kefen cinsinden olmadığı için soyulmuştur.

١٥١٦ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . وَسَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ . قَالَا : ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ ، سَمِعَ نُبَيْحًا الْعَنَزِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَمَرَ بِقَتْلَى أُحُدٍ أَنْ يُرَدُّوا إِلَى مَصَارِعِهِمْ . وَكَانُوا نُقِلُوا إِلَى الْمَدِينَةِ .

TERCEMESİ

1516) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Uhud şehitleri, Medîne'ye nakledilmiş oldukları halde Resûlullah (Sallalahü Aleyhi ve Sellem), **onların şehid edildikleri yerlere geri götürülmelerini emretti."**

İZAHI

Tirmizi, Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Beyhakî de buna benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Hadîs; şehidlerin, şehid edildikleri yerlere defnedilmelerinin gerektiğine ve başka yere nakledilmelerinin câiz olmadığına delâlet eder. Âlimler böyle hükmetmişlerdir.

Şehidlerin şehid edildikleri yerlere defnedilmeleri emri vücub için yorumlanmıştır.

Bu emrin, şehidlere mahsus olup, Uhud savaşının başlangıcına âit olduğu zâhirdir. Daha sonraya şümulü yoktur. Çünkü Uhud savaşında şehid edilen Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın cenâzesinin, oğlu Câbir (Radıyallâhü anh) tarafından ve savaştan altı ay sonra Bakî'a nakledildiği rivâyet olunmuştur. Tıybi: Zâhir şudur ki; nakle zarûret varsa nakledilir, yoksa nakledilemez, demiştir.

DİĞER CENÂZELERİN BİR ŞEHİRDEN BAŞKA BİR ŞEHRE NAKLEDİLMELERİ

1 — Mâlikîler'e göre cenâze, definden önce bir beldeden başka bir beldeye nakledilebilir. Ancak bozulması veyâ kanaması

korkusu varsa nakledilemez. Definden sonra ise; cesedin yırtıcı hayvanlar tarafından çıkarılması, suların cesedi alıp götürmesi, nakledileceği yerin bereketinden ölünün yararlanması ve yakınlarının ziyâretine imkân verilmesi gibi bir maslahat için nakil câizdir. Ancak bozulmuş olması gibi bir sakınca endişesi varsa câiz değildir. M â l i k'in delîli S a'd b i n E b î V a k k â s (Radıyallâhü anh)'in ve S a i d b. Z e y d (Radıyallâhü anh)'in e l - A k î k'te ölmeleri ve oradan M e d î n e'ye nakledilip burada defnedilmeleridir.

2 — H a n e f î l e r'e göre definden önce nakilde beis yoktur. Bir kavle göre namazın kısaltılması için gerekli mesâfeden daha az bir mesâfeye nakledilmesi kaydı vardır. Bu mesâfe doksan kilometre civarındadır. Diğer bir kavle göre daha uzak mesâfelere de götürülebilir. Definden sonra nakil câiz değildir. Ancak ölünün defnedildiği yerin gasp edilmiş bir yer olması veyâ o yerin Şuf'a hakkıyla alınmak istenmesi, yâhut defin esnâsında para, elbise ve benzerî malların kabirde unutulması gibi bir mâzeret dolayısıyla kabrin açılması câizdir.

3 — Ş â f i i l e r'e göre definden önce cenâzenin başka bir beldeye nakledilmesi câiz değildir. Çünkü nakil, defnin gecikmesine sebep olur, bir kavle göre mekruhtur. Ancak M e k k e, M e d î n e ve M e s c î d - i A k s â yakınında ölenin buralara nakledilmesi câizdir. Bâzı Ş â f i i âlimleri: Büyük zâtların yâni velî ve âlimlerin bulunduğu yerin yakınına defnedilmek üzere ölülerin nakli câizdir, demişlerdir. Definden sonra nakil haramdır.

4 — H a n b e l i l e r'e göre bir sâlihin yanına defnedilmek veyâ mübârek bir mıntıkaya götürülmek gibi meşrû bir gâye için ölünün definden önce ve sonra naklinde beis yoktur. Ancak cenâzenin bozulmaması emniyeti şarttır. Kokma, bozulma gibi sakınca korkusu varsa, nakil câiz değildir.

(٢٩) باب ما جاء فى الصلاة على الجنائز فى المسجد

29 — MESCİDDE CENÂZELER ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥١٧ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ ، عَنْ صَالِحٍ مَوْلَى التَّوْأَمَةِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ صَلَّى عَلَى جِنَازَةٍ فِي الْمَسْجِدِ ، فَلَيْسَ لَهُ شَيْءٌ » .

TERCEMESİ

1517) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim bir cenâze üzerinde mescidde namaz kılarsa, ona bir şey yoktur.»"

İZAHI

Ebû Dâvûd, Beyhakî ve İbn-i Ebi Şeybe'de bunu rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde: فَلاَ شَىْءَ عَلَيْهِ = **«Ona bir şey yoktur.»** ifâdesi bulunur.

El-Menhel yazarının dediğine göre Ebû Dâvûd'un süneninin nüshalarının ekserisi böyledir. Hatîb bu ifâdenin mahfuz olduğunu söylemiştir.

İbn-i Ebi Şeybe'nin rivâyetinde mezkûr ifâde yerine: فَلاَ صَلاَةَ لَهُ = **«Ona namaz yoktur.»** ifâdesi vardır.

Bu üç ifâdeye göre hadisten çıkarılan hüküm, o adama sevabtan bir şey olmamasıdır. Ve hadis, cenâze namazının mescidde kılınmasının mekruhluğuna hükmeden âlimlerin delillerinden olur.

Ebû Dâvûd'un süneninin bâzı nüshalarında bu ifâde yerine: فَلاَ شَىْءَ عَلَيْهِ = **«O adam üzerinde bir şey yoktur.»** ifâdesi bulunur. Buna göre hadisin mânâsı, cenâze **namazını** mescidde kılan kimse aleyhinde hiç bir günahın bulunmaması demektir. Bu takdirde hadis, cenâze namazının mescidde kılınmasında kerâhet olmadığını hükmeden âlimler için delil olur.

Nevevî: Ebû Dâvûd'un süneninden tahkik edilerek râviler tarafından dinlenmiş olan meşhur nüshalarındaki ifâde, bu son ifâdedir. Ve hadis, cenâze namazının mescidde kılınmasının meşrûluğuna hükmeden âlimlerin delillerindendir. Hadislerin tümünün işlerliğini muhâfaza için diğer nüshalardaki; لَهُ kelimesini; عَلَيْهِ kelimesine yorumlamak gerekir. Yâni ehlinin ma'lumu olduğu üzere cer harfi olan "**Lâm**"ı, yine cer harfi olan "**Alâ**" mânâsına almak gerekir, demiştir.

E l - A y n î ' de izah edildiğine göre bu hadisin senedindeki râvi S â l i h ' in zayıflığı, müteaddit âlimlerce ifâde edilmiştir.

١٥١٨ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ صَالِحِ بْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : وَاللهِ ! مَا صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى سُهَيْلِ بْنِ بَيْضَاءَ إِلَّا فِي الْمَسْجِدِ .

قَالَ ابْنُ مَاجَةَ : حَدِيثُ عَائِشَةَ أَقْوَى .

T E R C E M E S İ

1518) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Süheyl bin Beyda (Radıyallâhü anh) üzerinde mescidden başka hiç bir yerde namaz kılmadı.

İbn-i Mâceh demiştir ki : Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın hadisi daha kuvvetlidir."

İ Z A H I

M ü s l i m , T i r m i z î , E b û D â v û d , N e s a î ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel'de belirtildiğine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ), vefât eden S a ' d b i n E b î V a k k â s (Radıyallâhü anh)'ın cenâzesini Mescidin içine ithal edince sahâbîler Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın bu hareketine karşı çıkmışlar. Bunun üzerine Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Allah'a yemin ederek bu hadîsi söylemiştir. Nitekim M ü s l i m ' in A b b â d b i n A b d i l l a h b i n Z ü b e y r (Radıyallâhü anh)'den Onun da : Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyetine göre ;

Âişe (Radıyallâhü anhâ) Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın üzerinde namaz kılmak için cenâzenin mescidin içinden geçirilmesini emretmiş, halk buna itiraz edince Âişe (Radıyallâhü anhâ) :

Halk ne çabuk unutuyor? Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Süheyl bin Beydâ' (Radıyallâhü anh) üzerinde ancak mescidde namaz kıldı, demiştir.'

Süheyl bin Beydâ (Radıyallâhü anh)'ın babası Veheb bin Rabîa'dır. Annesi de Da'd'dır. Beydâ, annesinin vasfıdır. Süheyl (Radıyallâhü anh) ilk müslümanlardan olup Habeşistan'a hicret etmiş, sonra Mekke'ye dönmüş, daha sonra Medine'ye hicret etmiş, Bedir ve başka savaşlara katılmıştır. Hicretin 9. yılı vefât etmiştir. (16)

CENÂZE NAMAZININ MESCİDDE KILINMASI HAKKINDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1 — Ebû Hanife, meşhur rivâyete göre Mâlik ve İbn-i Ebî Zi'b'e göre cenâze namazını mescidde kılmak mekruhtur. Bunların delîli 1517 nolu Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsidir. Bu hadîs hakkında gerekli bilgi yukarıda verilmiştir. İkinci delilleri şudur: Mescid; Farz namazlar, bunlara bağlı nâfileler, zikir ve ilim öğretmek için yapılmıştır. Cenâzenin mescidin içine sokulması, mescidin cenâzeden çıkacak kan ve benzerî pislikle kirletilmesine yol açabilir.

Bunlar Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsine şöyle cevap verirler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Süheyl (Radıyallâhü anh)'in cenâze namazını mescidde kılması, özel bir olaydır. Umumî hüküm ifâde etmez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, o esnada itikâfta olması veyâ bunun câizliğini beyan için böyle yapmış olması muhtemeldir. Bunun câizliği, kerâheti gidermez. Eğer mescidde kılmak, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in âdeti olmuş olsaydı durum sahâbîlerce bilinecekti ve Âişe (Radıyalâhü anhâ)'nin, Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın cenâzesini mescide almasına karşı çıkmıyacaklardı. Âişe (Radıyallâhü anhâ) de karşı çıkanlara cevap verirken hadîsteki ifâde yerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cenâzeler üzerinde namaz kıldığını söyliyecekti.

Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in cenâzeleri üzerinde mescidde namaz kılındığına dâir rivâyetlere de şöyle cevap vermişlerdir: Bu iki zâtın cenâzelerinin mescidin içine alındıkları serâhaten bildirilmemiştir. Bu îtibarla cenâzelerin mescidin dışına konulması ve cemâatın mescidin içinde namaza durmuş olmaları muhtemeldir. Yâhut Sa'd (Radıyallâhü anh)'in ce-

---

(16) El-Menhel: Cild 9, Sah. 22

nâzesinde olduğu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımları cenâze namazını kılsınlar diye bu iki halîfenin cenâzelerinin mescide alınmış olmaları muhtemeldir.

2 — Şâfiî, Ahmed, İshak, bir rivâyete göre Mâlik ve başkalarına göre cenâze namazının mescidde kılınmasına kerâhet yoktur. İbnü'l-Münzir, Bu kavli Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'den nakletmiştir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in diğer hanımlarının mezhebi ile Fukahadan çok zâtların mezhebi budur.

Bunların delîlleri, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin mezkûr hadîsidir. Ayrıca Saîd bin Mansur'un kendi süneninde Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ve Ömer (Radıyallâhü anh)'in cenâze namazlarının mescidde kılındığına dâir rivâyetlerdir. Üçüncü delîl, Ömer (Radıyallâhü anh)'in Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) üzerinde ve Suhayb (Radıyallâhü anh)'in Ömer (Radıyallâhü anh) üzerinde mescidde namaz kıldıklarına dâir İbn-i Ebî Şeybe'nin rivâyet ettiği hadîstir.

1517 nolu hadîsin izâhında belirttiğim gibi Nevevî bu hadîsi de bu gruptaki âlimlerin delîllerinden saymıştır.

İbn-i Rüşd: Sahâbîlerin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ye îtiraz etmeleri, cenâze namazının mescid dışında kılınmasının yaygınlığına delâlet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Necâşî (Radıyallâhü anh)'nin gıyâbî cenâze namazını kıldırmak üzere musallâya çıkması bunun şâhididir.

(٣٠) باب ما جاء فى الأوقات التى لا يصلى فيها على الميت ولا يدفن

30 — ÖLÜ ÜZERİNDE NAMAZ KILMANIN VE ÖLÜYÜ DEFNETMENİN YASAK OLDUĞU VAKİTLER HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٥١٩ — حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ ابْنُ الْمُبَارَكِ ، جَمِيعًا ، عَنْ مُوسَى بْنِ عَلِيِّ بْنِ رَبَاحٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ : سَمِعْتُ عُقْبَةَ ابْنَ عَامِرٍ الْجُهَنِيَّ يَقُولُ : ثَلَاثُ سَاعَاتٍ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَنْهَانَا أَنْ نُصَلِّيَ فِيهِنَّ أَوْ نَقْبُرَ فِيهِنَّ مَوْتَانَا : حِينَ تَطْلُعُ الشَّمْسُ بَازِغَةً ، وَحِينَ يَقُومُ قَائِمُ الظَّهِيرَةِ حَتَّى تَمِيلَ الشَّمْسُ ، وَحِينَ تَضَيَّفُ لِلْغُرُوبِ حَتَّى تَغْرُبَ .

TERCEMESİ

1519) "... Ukbe bin Âmir el-Cühenî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Üç saat vardır ki, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **o saatlerde ölülerimiz üzerinde namaz kılmamızdan veyâ o saatlerde ölülerimizi defnetmemizden bizi menederek:** (Bu saatler) **Güneş tam doğduğu zaman**(dan göz ayarıyla **bir mızrak** boyu yükselinceye kadar), **istivâ** (17) **gölgesinin** (görünüşte) **durduğu zaman**(dan), **güneş batıya kayıncaya kadar ve güneş batmaya eğildiği zaman**(dan) **batıncaya kadardır.**"

İZAHI

M ü s l i m, A h m e d, T i r m i z î, E b û D â v û d, N e s a î ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin : = **«Veyâ o saatlerde ölülerimizi defnetmemizden...»** cümlesi, âlimlerin ekserisince zâhirine göre mânâlandırılmıştır. Buna göre hadîste anılan zamanlarda ölüleri gömmek yasaktır. İ b n - i H a z m bunun zâhiriyle amel ederek: Bu vakitlerde ölüleri defnetmek haramdır, demiştir. H a n b e l î l e r ' e göre mekruhtur.

İ b n ü ' l - M ü b â r e k, H a n e f î âlimleri ve Ş â f i î l e r, hadîsin mezkûr cümlesini ölüler üzerinde namaz kılmak mânâsına yorumlamışlardır. Çünkü İ b n - i D a k î k ü ' l İ y d ' in rivâyetlerinde U k b e (Radıyallâhü anh):

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **güneş doğarken ölülerimiz üzerinde namaz kılmamızdan bizi menetti...**" demiştir, denilerek bu hadîs sonuna kadar zikredilmiştir. Yâni oradaki rivâyette yukarıdaki cümle yoktur.

Namaz kılmanın yasak edildiği üç vaktin **birincisi**, Güneş'in doğuşundan göz ayarıyla bir mızrak boyu yükselinceye kadar geçen süredir. **İkincisi**, Güneş semânın tam ortasına vardığı zamandan, Güneş'in batıya kaydığı âna kadardır. Güneş, semânın ortasına vardığında görünüşte gölge durmuş gibidir. Aslında güneş durmadığı gibi gölgesi de durmaz. Fakat gölgenin hareketi çok yavaşladığı için

---

(17) Güneş'in semânın tam ortasına vardığı âna denilir.

durmuş zannedilir. Görülen bu duruşa Arap dilinde **'Kaimü'z-Zahîre'**, yâni gündüzün tam ortasındaki gölgenin duruşu, denir.

Hadîsin **"Güneş batıya kayıncaya..."** ifâdesiyle zevâl vakti, yâni öğle namazı vaktinin girdiği ilk an kastedilmiştir. Üçüncüsü Güneş'in gruba yaklaştığı andan tam battığı âna kadar olan süredir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Mezkûr vakitlerde cenâze namazı kılmak yasaktır. Bu husustaki âlimlerin görüşleri 1486 nolu hadîsin izâhında geçmiştir.

2 — Hadîsin zâhirine göre bu vakitlerde ölüyü defnetmek yasaktır. Yukarıda da işâret edildiği gibi, mezkûr vakitlerde ölüyü defnetmek, H a n b e l î l e r ' e göre mekruhtur.

H a n e f î ve Ş a f i î âlimlerine göre bu vakitlerde ölüyü defnetmek mekruh değildir. Ancak mahsus bu vakitleri defin işi için seçmek mekruhtur.

Gerek cenâze namazını kılmak ve gerekse ölüleri defnetmek ile ilgili âlimler arasında bulunan ihtilâf, cesedin değişmesi korkusunun bulunmaması hâline mahsustur. Böyle bir korku varsa, anılan vakitlerde de namaz kılmakta ve ölüyü gömmekte hiç bir sakınca yoktur.

١٥٢٠ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا يَحْيَى بْنُ الْيَمَانِ، عَنْ مِنْهَالِ بْنِ خَلِيفَةَ،
عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَدْخَلَ رَجُلًا قَبْرَهُ لَيْلًا، وَأَسْرَجَ فِي قَبْرِهِ .

T E R C E M E S İ

1520) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:
Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **ölen bir adamı geceleyin kabre bizzat dâhil etti ve kabirde** (defin işinde aydınlık olsun diye) **lâmba yakıldı.**"

İ Z A H I

T i r m i z î de bu hadîsi rivâyet etmiştir. T i r m i z î ' deki hadîsin meâli şöyledir:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **geceleyin bir kabrin içine girdi. Onun için bir lâmba yakıldı. Efendimiz, cenâzeyi kabrin kıble tarafından aldı** (kabre indirdi) **ve cenâzeye hitâben**:

Allah sana rahmet eylesin. Sen (Allah korkusundan) çok âh çekici idin. Çok Kur'an okuyucu idin.» buyurdu. Ve cenâze üzerinde dört tekbir aldı."

Bu hadîs, cenâzeyi geceleyin defnetmenin ve defin esnasında kabir ve çevresinde lâmba ve benzerini bulundurmanın câizliğine delâlet eder. Hadîs, ölüleri geceleyin defnetmenin câiz olduğunu söyliyenler için bir delîldir. Câiz olmadığını söyliyenler, bu hadîsi zarûret hâline yorumlamışlardır.

١٥٢١ – حدثنا عمرو بن عبد الله الأودي. ثنا وكيع، عن إبراهيم بن يزيد المكي؛ عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا تدفنوا موتاكم بالليل إلا أن تضطروا».

TERCEMESİ

1521) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyalâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Sizler bir zarûret ile karşılaşmadığınız müddetçe ölülerinizi geceleyin defnetmeyiniz.»"

İZAHI

Nesâî de bunu benzer lâfızlarla rivâyet etmiştir.

Hadis, geceleyin defnetmenin câiz olmadığına delâlet eder. Câizliğine hükmeden âlimler bu hadîsi şöyle yorumlamışlardır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bütün müslümanların ölüleri üzerinde namaz kılmak istediği için, sahâbîlerini geceleyin ölüleri defnetmekten men etmiştir. Bir kavle göre bâzı kimseler, gecenin karanlığından faydalanarak ölülerini iyi olmıyan kefenlerin içine koyuyorlardı. Bunun önlenmesi için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gece defin işini nehyetti.

١٥٢٢ – حدثنا العباس بن عثمان الدمشقي. ثنا الوليد بن مسلم، عن ابن لهيعة، عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله؛ أن النبي ﷺ قال «صلوا على موتاكم بالليل والنهار».

في الزوائد: قلت: ابن لهيعة ضعيف. والوليد مدلس.

T E R C E M E S İ

1522) "... Câbir bin Abdillah *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Gece ve gündüz ölülerinize üzerinde namaz kılınız (kılabilirsiniz.)»"

Not : Râvi İbn-i Lahia'nın zayıf olduğu ve el-Velîd'in tedlisçi olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

(٣١) باب فى الصلاة على أهل القبلة

31 — KIBLE EHLİ ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK HAKKINDA BİR BÂB

١٥٢٣ — حدثنا أبو بشر، بكر بن خلف. ثنا يحيى بن سعيد، عن عبيد الله، عن نافع، عن ابن عمر؛ قال: لما توفى عبد الله بن أبيّ جاء ابنه إلى النبي ﷺ فقال: يا رسول الله! أعطني قميصك أكفنه فيه. فقال رسول الله ﷺ «آذنوني به» فلما أراد النبي ﷺ أن يصلى عليه قال له عمر بن الخطاب: ما ذاك لك. فصلى عليه النبي ﷺ. فقال له النبي ﷺ «أنا بين خيرتين: استغفر لهم أو لا تستغفر لهم». فأنزل الله سبحانه: ولا تصل على أحد منهم مات أبدا ولا تقم على قبره.

T E R C E M E S İ

1523) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Abdullah bin Übeyy öldüğü zaman oğlu (Abdullah) (Radıyallâhü anh) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek:**

Yâ Resûlallah! (Mübarek) **gömleğini bana ver. Babamı onunla kefenleyim, dedi** (Efendimiz gömleğini verdi). **Sonra Resûlallah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«Cenâze hazırlanınca bana haber veriniz (namazını kılayım.) **Sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Onun cenâze namazını kılmak isteyince Ömer bin el-Hattâb** (Radıyallâhü anh), **efendimize** (anladığımız kadarıyla):

Bunun namazını kılmaman gerekir, dedi. Sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **namazını kıldı. Sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ömer** (Radıyallâhü anh)'**a:**

«Ben şu iki şey arasında muhayyerim: (Allah Teâlâ buyurmuş ki :) **'Münâfıklara sen ister istiğfar et, ister istiğfar etme.'»** (18) **buyurdu. Bunun üzerine Allah Sübhâneh:**

«O münâfıklardan ölenlerin hiç birisinin üzerinde namaz kılma. Mezârı üstünde de durma.» (19) **âyetini indirdi."**

١٥٢٤ – حدّثنا عمّارُ بنُ خالدٍ الواسطيُّ ، وسَهْلُ بنُ أبي سَهْلٍ . قالا : ثنا يحيى ابنُ سعيدٍ ، عن مُجالدٍ ، عن عامرٍ ، عن جابرٍ ؛ قال : مات رأسُ المنافقين بالمدينة . وأوصى أن يُصلّيَ عليه النبيُّ ﷺ . وأن يُكفّنَه في قميصه . فصلّى عليه وكفّنه في قميصه وقام على قبره . فأنزل الله : وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ .

TERCEMESİ

1524) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Medîne'deki münâfıkların reîsi (Abdullah bin Übeyy) **öldü ve Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in kendi gömleğini ona kefen yapmasını vâsiyet etti. Bunun üzerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onun cenâze namazını kıldı. Kendi gömleğiyle onu kefenledi ve kabri başında durdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ:**

«Münâfıklardan ölen hiç birisinin üzerinde namaz kılma, mezarı başında da durma.» âyetini indirdi."

İZAHI

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in hadisini Buhârî, Müslim ve Nesaî de rivâyet etmişlerdir.

Buhârî ve Müslim'in İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetleri meâlen şöyledir:

"Abdullah bin Übeyy öldüğü zaman oğlu (Abdullah) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına gelerek: Yâ Resûlallah! Gömleğini bana ver. Babamı onunla kefenliyeyim. Onun üzerine namaz kıl ve ona istiğfar et, diye ricâda bulundu. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **gömleğini verdi ve:**

«(Cenâze hazırlanınca) **bana haber ver. Üzerinde namaz kılayım.» Buyurdu. Abdullah** (Radıyallâhü anh) **efendimize haber ver-**

(18) Tevbe : 80
(19) Tevbe : 84

di. Efendimiz cenâze namazını kılmak üzere iken Ömer (Radıyallâhü anh) efendimiz(in arkasından ridâsın)ı çekti ve:

Yâ Resûlallah! Allah sizi münâfıklar üzerinde namaz kılmaktan menetmedi mi? dedi. Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Ben istiğfar etmekte ve etmemekte muhayyer kılındım. Allah Teâlâ: 'Bu münâfıklara sen ister istiğfar et, ister istiğfar etme (farketmez.) Bunlar için yetmiş defa istiğfar etsen Allah aslâ onları mağfiret etmiyecektir.' buyurmuştur.» diye cevap verdi. Ve Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İbn-i Übeyy'in cenâzesini kıldı. Bunun üzerine:

«Bu münâfıklardan ölenlerin hiç birisinin üzerinde namaz kılma...» âyeti indi."

Bâzı rivâyetlerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: وَسَأَزِيدُ عَلَى السَّبْعِينَ = «Ve ben yetmiş defadan daha fazla münâfıklar için istiğfar edeceğim.» buyurduğu ilâvesi vardır.

Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in ilk hadîste söylediği:

"Onun namazını kılmaman gerekir." sözüne gelince; Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in maksadı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e itiraz etmek değil, münâfıklar hakkında gelen ve meâli yukarıda geçen T e v b e sûresinin 80 .âyetinden münâfıkların üzerinde namaz kılmamanın gerektiğini anladığını söylemektir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu âyetin hükmünü Ö m e r (Radıyallâhü anh)'e açıklayarak, münâfıklar için istiğfar edip etmemek husûsunda serbest bırakıldığını bildirmiştir. Hattâ yukarda işâret ettiğim gibi bâzı rivâyetlerdeki ilâveyi de göz önünde bulundurduğumuzda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ö m e r (Radıyallâhü anh)'e cevâbı ve âyetin hükmünü açıklaması şöyle olur: Allah Teâlâ buyurmuş ki:

"Sen ister münâfıklara istiğfar et, ister istiğfar etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfar etsen, Allah onları mağfiret etmiyecektir." Ben istiğfar sayısını yetmişden fazla yapmakla onların mağfiretini dileyeceğim.

Hulâsa Ö m e r (Radıyallâhü anh) mezkûr sözüyle durumun hakikatının açıklamasını ve âyetten anladıklarının doğru olup olmadığını öğrenmek istemiştir. Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in niyeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hâşa hatâlı hareket ettiğini söylemek değildir. Çünkü Ö m e r (Radıyallâhü anh)'in böy-

le bir şey söylemeye hak ve yetkisi yoktur. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in fiil ve hareketleri teşrî mâhiyetindedir. Ancak şöyle denilebilir: Ö m e r (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mezkûr âyeti o an için hatırlamadığı ihtimâli üzerine âyeti hatırlatmak istemiş olabilir. Hatırlatma, îtiraz demek değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de verdiği cevapta bu âyetin hükmünü belirtmiş namaz kılmaya mâni olmadığını bildirmiş ve münâfıklara istiğfar etmek husûsunda muhayyer olduğunu belirtmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendi gömleğini vermesi mes'elesine gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) İ b n - i Ü b e y y ' in münâfık olduğunu, yâni zâhiren müslüman görünmekle beraber kalben kâfir olduğunu bilmekle beraber gömleğini vermiştir. Çünkü İslâm'ın hükümleri dış görünüşe göre icrâ edilir. Bir de İ b n - i Ü b e y y ' in oğlu, samîmi bir müslüman idi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Onun dileğini yerine getirmekle ona ikramda bulunmak istemiştir. Ölen münâfık, kavminin reîsi olduğu için kavminden bir çok kimse hakîki müslüman durumunda idi. Bu kavmin arasında bir kargaşılığın çıkmaması da önemli idi. Münâfık adama Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gömleğinin bir yarar sağlıyamıyacağı bilinmekle beraber, yukarıdaki nedenle Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gömleğini vermiştir.

Bâzıları demişler ki: B e d i r savaşında esir düşen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in amcası A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın üzerinde elbise yoktu. İ b n - i Ü b e y y o gün gömleğini A b b â s (Radıyalâhü anh)'a vermişti. Onun bu iyiliğine karşılık olmak üzere öldüğünde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de kendi gömleğini ona kefen yaptırmıştır.

Abdullah bin Übeyy bin Selûl ve oğlu Abdullah (R.A.)'ın Hâl Tercemeleri:

Abdullah bin Übeyy bin Selûl, Medîne münâfıklarının reîsidir. Selûl, Huzâa kabîlesinden bir kadındır. Abdullah, câhiliyyet devrinde Hazreç kabîlesinin reisi idi. Hicretten sonra zâhiren müslüman olmuş, fakat kalben kâfirdi. Kurduğu münâfık bir grubu idâre ederek gizli ve açık bozgunculuktan geri kalmazdı. Müslümanların kritik zamanlarını fırsat bilerek her defasında bozgunculuktan kaçınmazdı. Onun bozgunculuğunun iki üç örneğini vermekle yetineyim:

Uhud savaşına sözde Peygamber (S.A.V.)'in mâiyetinde katıldığı halde savaşın en şiddetli bir ânında ordunun üçte birini teşkil eden önemli bir kuvveti iğfal ederek savaştan çekmiş ve bu kuvvetle birlikte Medîne'ye geri çekilmişti.

(Devâmı 375.ci Sahifede)

BU HADÎSLERDEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — Gömleğin cenâzeye kefen yapılması câizdir.

2 — Kâfirin ve münâfıkın cenâze namazı kılınmaz.

3 — Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in üstün şefkatine ve merhametine delâlet eder.

4 — Sâlihlerin eserlerinden bereket almaya çalışmak meşrûdur.

5 — Ölünün ölüm haberini vermek meşrûdur.

١٥٢٥ — حدّثنا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ السُّلَمِيُّ . ثنا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . ثنا الْحٰرِثُ ابْنُ نَبْهَانَ . ثنا عُتْبَةُ بْنُ يَقْظَانَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « صَلُّوا عَلَى كُلِّ مَيِّتٍ . وَجَاهِدُوا مَعَ كُلِّ أَمِيرٍ » .

Abdullah b. Übeyy .... (Baştarafı 374.cü Sahifede)

Benî Mustalik savaşından dönüldüğünde bir su başında izdiham vuku' buluyor ve su yüzünden muhâcirlerden bir zât ile ensâr'dan bir zât arasında kavga çıkıyor. Muhâcirden olan zât, muhâcirlerden yardım istiyor. Ensârdan olan da ensârîlerden yardım istiyor. Muhâcirlerin fakirlerinden birisi kavga eden muhâcirden yana çıkarak ensârî'ye bir tokat atıyor. Olay büyümeden yatıştırılıyor. Fakat münâfıkların reisi İbn-i Übeyy fitne ve fesâdını sürdürerek ensârîleri tahrikten geri kalmıyarak : Biz Muhammed'e ancak yüzlerimize yumruklar indirilsin, diye arkadaşlık ettik. Vallahi bizim durumumuzla muhâcirlerin durumu; 'köpeğini besle ki seni yesin' sözünü söyliyen adamın dediğine benzer. Vallahi biz Medîne'ye dönecek olursak en azizler (bu sözle münâfıkları kastediyor.) hakîrleri (bu sözle muhâcirleri kastediyor) Medîne'den dışarı atacaklar, dedikten sonra kavmine hitâben : Sizler kendinize ne yaptınız? Bu Mekkelileri memleketinize yerleştirdiniz, mallarınızı onlarla bölüştünüz. Vallahi eğer yiyecek maddelerinin ihtiyaç fazlasını tutup onlara vermezseniz yanınızdan dağılıp gidecekler. Bu itibarla onlara yiyecek maddelerini vermeyiniz ki, Muhammed'in etrafından dağılıp gitsinler, diyerek kötü hezeyanları savurmuştur. Zeyd bin Erkâm (R.A.) bu sözleri işitmiş ve durumu Peygamber (S.A.V.)'e ulaştırmıştır. Peygamber (S.A.V.) orduya Medîne'ye hareket etme emri vermiştir. Ömer bin el-Hattâb (R.A.) İbn-i Übeyy'in bu sözlerini işitince :

— Yâ Resûlallah! Müsâade et de bu herifin boynunu vurayım, demiş. Fakat Peygamber (S.A.V.) müsâade etmemiş ve :

— «Hayır, olmaz, bu defa da mes'elenin mâhiyetini bilmiyen halk, Peygamber (S.A.V.) arkadaşlarını öldürmeye başladı, der.» buyurmuştur. İbn-i Übeyy'in ve münâfık arkadaşlarının olumsuz tutumlarınm bir nebzesinin anlatıldığı Münâfikûn sûresinin 7. ve 8. âyetlerinde İbn-i Übeyy'in bu sözlerinden haber veriliyor :

«Bu münâfıklar : Allah'ın Resûlü'nün yanında bulunanlar için bir şey sarfetmeyin de dağılıp gitsinler diyen kimselerdir. Halbuki göklerin ve yerin hazîneleri Allah'ındır. Ama münâfıklar bu gerçeği anlamazlar. Eğer bu savaştan Medîne'ye dönersek şerefli kimseler alçakları and olsun ki oradan çıkaracaktır, diyorlardı. Oysa şeref ve izzet, Allah'ın, Peygamberinin ve inananlarındır. Fakat münâfıklar bu gerçeği bilmezler.»

في الزوائد : في إسناده عتبة بن يقظان ، وهو ضعيف . والحارث بن نبهان ، مجمع على ضعفه . وأبو سعيد ، هو المطلوب ، كذاب .

TERCEMESİ

1525) "... Vâsile bin el-Eskâ *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Her müslüman ölü üzerinde namaz kılınız ve her emîrle beraber cihâd ediniz.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Utbe bin Yekzân zayıftır. Hâris bin Nebhân'in zayıflığı üzerinde ittifak vardır. Ebû Said el-Matlub kezzâbtır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîse göre, kıble ehlinden olan, yâni zâhiren tevhid kelimesini söyliyen herkesin üzerinde cenâze namazını kılmak meşrûdur. Hadîsteki ölüden maksad, müslüman ölüsüdür. Bundan şehidler müstesnâdır. Şehitler üstünde de cenâze namazının kılındığını söyliyen âlimlere göre şehidler müstesnâ değildir. Hadisten maksad, cenâze namazı yalnız ibâdetine bağlı ölülere mahsus değildir. İbâdet bakımından kusurlu olan mü'minlerin de cenâze namazı kılınır.

١٥٢٦ — حدّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ زُرَارَةَ . ثنا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ سِمَاكِ ابْنِ حَرْبٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ جُرِحَ ، فَآذَتْهُ الْجِرَاحَةُ . فَدَبَّ إِلَى مَشَاقِصَ ، فَذَبَحَ بِهَا نَفْسَهُ . فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ . قَالَ : وَكَانَ ذَلِكَ مِنْهُ أَدَبًا .

İbn-i Übeyy'in oğlu Abdullah (R.A.)'ın Hâl Tercemesi:

Abdullah bin Übeyy, münafıkların reisi olmasına rağmen oğlu Abdullah, samimi ve ihlâslı bir müslüman idi. Sahâbilerin en hayırlı ve çok faziletli simalarından birisi idi. Önceden adı Hübâb idi. Peygamber (S.A.V.) Ona Abdullah ismini taktı. Abdullah (R.A.) bütün savaşlara katılarak Peygamber (S.A.V.)'in yanından hiç ayrılmamıştır. Ebû Bekir (R.A.)'in hilâfetinde Yemâme savaşına katılmış ve orada şehid olmuştur. Abdullah (R.A.) babasının münâfıkça hareketlerinden hiç memnun değildi. Hattâ yukarıda bir parçasını anlattığım babasının bozgunculuğu olayını duymuş, buna çok üzülmüş ve babasına çok kızmış, Peygamber (S.A.V.)'e mürâcaatla babasının kendisi tarafından öldürülmesi için müsâade istemiş, fakat Peygamber (S.A.V.) buna müsâade etmemiştir.

TERCEMESİ

1526) "... Câbir bin Semûre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in ashâbından bir adam yaralandı. Yara ona eziyet verdi. Bunun üzerine yaralı, okların demir kısımlarının bulunduğu yere yavaş yavaş giderek bunlarla kendini boğazladı. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onun üzerinde namaz kılmadı. Câbir** (Radıyallâhü anh) **demiştir ki: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in namaz kılmayışı bir te'dib idi."**

İZAHI

Ahmed, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesai ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler uzundur.

Meşâkıs: **"Mişkâs"**'ın çoğuludur. **Mişkâs:** Okun geniş ve uzun olan demir kısmıdır. Okun ucuna takılan bu demir parça; geniş ve uzun olmadığı zaman ona mışkas denilmez. Mişkas ile kendini boğazlıyan adamın ismi bilinemiyor. Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre adamın komşusu olan bir zât, yaralının kendini boğazladığını görmüş ve durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e bildirmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de: **«Sen bizzat gördün mü?» diye sormuş. Haberci:** Evet, **deyince Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«O halde ben Onun üzerinde namaz kılmam.» buyurmuştur.

El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der: Hadis, intihâr eden adamın cenâze namazının kılınmamasına delâlet eder. Ömer bin Abdülaziz ve Evzâî böyle hükmetmişlerdir.

Ahmed'e göre imam onun namazını kılmaz. Başkası kılar.

Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî ve âlimlerin cumhûruna göre namazı kılınır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) intihar eden adama bir nevî cezâ olarak ve bu günahın işlenmesinden halkı menetmek gâyesiyle onun namazını kılmamıştır. Nasıl ki, Nesaî'nin rivâyetinde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) borçlu ölenin namazını kıldırmazdı. Bunun sebebi de halkın borçlarını ödemede ihmalkâr davranmalarını önlemekti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) intihâr eden o adamın üzerinde namaz kılmaktan kimseyi menetmemiştir. Nitekim Nesaî'-

nin rivâyetinde; أَمَّا أَنَا فَلاَ أُصَلِّي عَلَيْهِ = «Bana gelince; ben şahsen onun üzerinde namaz kılmam.» buyrulmuştur.

Bütün fâsıklar, intihar eden gibidir. Yâni cenâze namazları kılınır. Çünkü D â r e k u t n î 'nin müteaddit yollardan rivâyet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Lâilâhe illâllah diyenin arkasında namaz kılınız ve lâ ilâhe illâllah diyenin (cenâzesi) üzerinde namaz kılınız.» buyurmuştur.

E b û H a n î f e, İslâm devletine karşı isyan edenleri ve yol kesenleri istisnâ ederek bunların üzerinde namaz kılınmamasına hükmetmiştir.

(٣٢) باب ما جاء في الصلاة على القبر

32 — KABİR ÜZERİNDE NAMAZ KILMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٢٧ — حدثنا أحمد بن عبدة . أنبأنا حماد بن زيد . ثنا ثابت ، عن أبي رافع ، عن أبي هريرة ؛ أن امرأة سوداء كانت تقم المسجد . ففقدها رسول الله ﷺ . فسأل عنها بعد أيام . فقيل له : إنها ماتت . قال « فهلا آذنتموني » فأتى قبرها ، فصلى عليها .

T E R C E M E S İ

1527) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Siyah bir kadın Mescid-i Nebevî'yi süpürüyordu. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onu göremedi. Bir kaç gün sonra kadını sordu. Denildi ki: O kadın öldü. Efendimiz** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Neden bana haber vermediniz?» b**uyurdu. Sonra Onun kabrine giderek üzerinde namaz kıldı."**

١٥٢٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا هشيم . ثنا عثمان بن حكيم . ثنا خارجة بن زيد بن ثابت ، عن يزيد بن ثابت ، وكان أكبر من زيد . قال : خرجنا مع النبي ﷺ . فلما ورد البقيع فإذا هو بقبر جديد . فسأل عنه . فقالوا : فلانة . قال فعرفها وقال « ألا آذنتموني بها » قالوا : كنت قائلا صائما . فكرهنا أن نؤذيك .

قَالَ «فَلَا تَفْعَلُوا. لَا أَعْرِفَنَّ مَا مَاتَ مِنْكُمْ مَيِّتٌ، مَا كُنْتُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ، إِلَّا آذَنْتُمُونِي بِهِ:
فَإِنَّ صَلَاتِي عَلَيْهِ لَهُ رَحْمَةٌ» ثُمَّ أَتَى الْقَبْرَ، فَصَفَفْنَا خَلْفَهُ، فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا.

TERCEMESİ

1528) "... Zeyd bin Sâbit'in büyük kardeşi Yezîd bin Sâbit (20) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

(Bir gün) **Biz, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber** (dışarı) **çıktık. Efendimiz Bakî'a varınca yeni bir kabirle karşılaştı ve kime âit olduğunu sordu. Dediler ki: Falan kadınındır. Efendimiz, o kadını tanıdı ve:**

«Neden onun cenâzesinden bana haber vermediniz?» buyurdu. Dediler ki: Sen gündüzün ortasında uyuyordun. Oruçlu idin. Bu sebeple sana haber vermekten hoşlanmadık. Efendimiz:

«Yapmayınız (bir daha böyle bir şey) **bilmiyeyim. Ben aranızda olduğum müddetçe sizden herhangi bir kimse öldüğünde mutlaka Onu bana haber veriniz. Çünkü üzerinde kıldığım namaz, onun için rahmettir." buyurdu. Sonra kabrin yanına vardı. Biz de Onun arkasında saf olduk. Kabir üzerinde dört tekbir aldı** (namaz kıldı.)»

١٥٢٩ — حدثنا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ. ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ الْمُهَاجِرِ بْنِ قُنْفُذٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّ امْرَأَةً سَوْدَاءَ مَاتَتْ لَمْ يُؤْذَنْ بِهَا النَّبِيُّ ﷺ. فَأُخْبِرَ بِذَلِكَ. فَقَالَ «هَلَّا آذَنْتُمُونِي بِهَا» ثُمَّ قَالَ لِأَصْحَابِهِ «صُفُّوا عَلَيْهَا» فَصَلَّى عَلَيْهَا.

في الزوائد: أصل الحديث قد رواه غيره. وهذا الإسناد حسن، لأن يعقوب بن حميد مختلف فيه.

TERCEMESİ

1529) "... Âmir bin Rabîa *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Siyah bir kadın öldü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **haber verilmedi. Definden sonra haberdar edildi. Bunun üzerine:**

«Niçin bunu bana haber vermediniz?» buyurdu. Sonra ashâbına:

«Kadın(ın kabri) **üzerinde saf olunuz.» buyurdu ve üzerinde namaz kıldırdı."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin aslını başkası rivâyet etmiştir. Bu isnad hasendir. Çünkü râvi Ya'kub bin Hümeyd'in sıkalığı ihtilâflıdır.

---

(20) Yezîd bin Sâbit el-Ensârî (R.A.) Bedir ehlinden yüce bir sahâbîdir. Hadîsleri vardır. Râvisi, kardeşi oğlu Hârice bin Zeyd bin Sâbit'tir. İbn-i Mâceh, Nesai ve Ta'likat'ında Buhârî, ondan rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa: 430)

١٥٣٠ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : مَاتَ رَجُلٌ . وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَعُودُهُ . فَدَفَنُوهُ بِاللَّيْلِ . فَلَمَّا أَصْبَحَ أَعْلَمُوهُ . فَقَالَ « مَا مَنَعَكُمْ أَنْ تُعْلِمُونِي ؟ » قَالُوا : كَانَ اللَّيْلُ . وَكَانَتِ الظُّلْمَةُ . فَكَرِهْنَا أَنْ نَشُقَّ عَلَيْكَ . فَأَتَى قَبْرَهُ ، فَصَلَّى عَلَيْهِ .

TERCEMESİ

1530) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Bir adam öldü. (Hasta iken) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onu ziyâret ediyordu. Onu gece defnettiler. Sabah olunca ölümünü Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **haber verdiler. Efendimiz :**

«Bana (geceleyin) **haber vermenizden sizi alıkoyan ne idi?» buyurdu. Dediler ki : Gece idi, karanlık vardı. Sana meşakkat etmek istemedik. Bunun üzerine Efendimiz, adamın kabrine vararak üzerinde namaz kıldı."**

١٥٣١ — حدّثنا الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْعَنْبَرِيُّ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : ثنا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ . ثنا غُنْدَرٌ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى عَلَى قَبْرٍ بَعْدَ مَا قُبِرَ .

TERCEMESİ

1531) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :
Bir ölü defnedildikten sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kabir üzerinde cenâze namazını kıldı."**

١٥٣٢ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ . ثنا مِهْرَانُ بْنُ أَبِي عُمَرَ ، عَنْ أَبِي سِنَانٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ابْنِ مَرْثَدٍ ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى عَلَى مَيِّتٍ بَعْدَ مَا دُفِنَ .

في الزوائد : إسناده حسن . أبو سنان ، فمن دونه ، مختلف فيهم .

TERCEMESİ

1532) "... Büreyde *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir ölü üzerinde defin-den sonra cenâze namazını kıldı."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı hasendir. Ebû Sinan ve ondan aşağı râvilerin sıkalığı ihtilâflıdır.

١٥٣٣ – حدثنا أبو كُرَيْب . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ شُرَحْبِيل ، عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ أَبِي الْهَيْثَمِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ قَالَ : كَانَتْ سَوْدَاءُ تَقُمُّ الْمَسْجِدَ . فَتُوُفِّيَتْ لَيْلًا . فَلَمَّا أَصْبَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أُخْبِرَ بِمَوْتِهَا . فَقَالَ « أَلَا آذَنْتُمُونِي بِهَا ؟ » فَخَرَجَ بِأَصْحَابِهِ ، فَوَقَفَ عَلَى قَبْرِهَا ، فَكَبَّرَ عَلَيْهَا وَالنَّاسُ مِنْ خَلْفِهِ ، وَدَعَا لَهَا . ثُمَّ انْصَرَفَ .

في الزوائد : في إسناده ابن لهيعة ، وهو ضعيف .

T E R C E M E S İ

1533) "... Ebû Saîd *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Siyah bir kadın, Mescid-i Nebevî'yi süpürüyordu. Geceleyin vefât etti. Sabahleyin Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **kadının ölümü haber verildi. Efendimiz** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Niçin (geceleyin) **bana haber vermediniz?» buyurdu. Sonra ashâbıyla beraber çıkıp, kadının kabri üzerinde durdu. Cemâat onun arkasında olduğu halde kadın üzerinde tekbir aldı** (cenâze namazını kıldırdı). **Ona duâ etti, sonra dönüp geldi."**

Not : Bunun senedindeki râvi İbn-i Lahia'nın zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Bu bâbta rivâyet edilen E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsini B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d, İ b n - i H i b b â n, H â k i m ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir. Bu hadîste siyah kadın diye tâbir edilen kadının ismi, B e y h a k î'-nin rivâyet ettiği B ü r e y d e (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde Ü m m ü M i h c e n olarak geçmiştir. İ b n - i M e n d e sahâbîleri anlatırken: H a r k a a' isminde bir kadın M e s c i d - i N e b e v i'yi süpürüyordu, demiştir. Bu îtibarla kadının adının H a r k a a' olması ve Ü m m ü M i h c e n'in de onun künyesi olması mümkündür. Kadının öldüğünü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sorusuna cevâben söyliyen zâtın E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) olduğu, B e y h a k î'nin rivâyetinde belirtilmiştir.

Y e z î d (Radıyalâhü anh)'in hadîsini A h m e d, N e s a î ve İ b n - i H i b b â n da rivâyet etmişlerdir.

Â m i r b i n R a b î a (Radıyallâhü anh), B ü r e y d e (Radıyallâhü anh) ve E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri Zevâid türündendir.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'m hadîsinin benzerini B u h a r î ve T i r m i zî de rivâyet etmişlerdir.

E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsini B e z z â r da rivâyet etmiştir. Diğer **Kütüb-i Sitte**'de rastlamadım.

HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

Bu hadîsler, cenâze namazını kılmamış olanların kabir üzerinde namaz kılmasının meşrûluğuna delâlet ederler.

T i r m i z î, İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini zikrettikten sonra: İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini hasen - sahîhtir. Sahâbîlerin ve diğerlerinin âlimlerinin ekserisine göre kabir üzerinde cenâze namazı kılmak meşrûdur. Ş â f i î, A h m e d ve İ s h a k'ın kavli budur. İlim ehlinin bâzısı: Kabir üzerinde namaz kılınmaz, demiştir. M â l i k'in kavli budur. İ b n ü ' l - M ü b â r e k: Ölü, üzerinde namaz kılınmadan defnedilmişse kabir üzerinde kılınır, demiştir. A h m e d ve İ s h a k'a göre definden sonra bir aya kadar kabir üzerinde kılınabilir. Delîlleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Ü m m - ü S a'd b i n U b â d e (Radıyallâhü anh)'nin kabri üzerinde ölümünden bir ay sonra namaz kıldığına dâir İ b n ü ' l - M ü s e y y e b (Radıyallâhü anh)'den işittikleri hadîstir.

El-Menhel yazarı da âlimlerin görüşleri hakkında özetle şöyle der:

1 — H a n e f î l e r'e göre namazı kılınmadan defnedilen ölünün henüz bozulmadığı kuvvetle sanılıyorsa kabir üzerinde cenâze namazı kılınır, aksi takdirde kılınamaz. E b û Y û s u f: Definden itibaren üç güne kadar kılınabilir, demiştir. Definden önce namazı kılınmış olan cenâzenin kabri üzerinde namaz kılınamaz. Ancak ölünün velîsi cenâze namazını kıldırmak durumunda iken başkası haksız yere cenâze namazını kıldırsa ve ölünün velîsi ona tâbi olmazsa, bilâhere kabir üzerinde kılınabilir.

2 — M â l i k î l e r ' e göre namazı kılınmadan defnedilen cesedin bozulması korkusu yoksa kabirden çıkarılarak namazı kılınır. Bu korku varsa cesed tamamen çürümedikçe kabri üzerinde namaz kılmak vâcibtir. Definden önce namazı kılınmış olanın kabri üzerinde namaz kılmak ise, mekruhtur. N e h a î : Kabir üzerinde hiç bir sûrette namaz kılınamaz, demiştir. M â li k ' ten bir rivâyet de böyledir.

3 — İ b n - i S î r î n ve Ş â f i î l e r ' e göre definden önce namazı kılınmamış olanın kabri üzerinde namaz kılınır. Âlimler, definden sonra ne zamana kadar namazın kılınabileceği husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Bir kavle göre bu süre bir aydır. H a n b e l î l e r de bu görüştedirler. Diğer bir kavle göre ceset tamamen çürümedikçe kılınabilir. Başka bir kavle göre ilelebed kılınabilir. Çünkü namazdan maksad, ölüye duâdır. Duâ her vakit câizdir.

El-Menhel yazarı, âlimlerin görüşlerini yukarıda zikrettiğimiz gibi beyan ettikten sonra her grubun delillerini ve karşılıklı cevaplarını zikretmiştir. Bu arada el-**Hedy**'den naklen şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir cenâze üzerinde namaz kılmayı kaçırdığı zaman, kabir üzerinde namaz kıldığı sâbittir. Bir defâsında definden bir gece sonra, başka bir defasında definden üç gün sonra ve diğer bir ölü vukuâtında definden bir ay sonra kabir üzerinde namaz kıldığı sâbittir. Bu hususta belli bir süre tahdit etmemiştir.

Bu bâbtaki hadîsler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tevâzuunun kemâline, ümmetine olan şefkatine; dünya ve âhireti ile ilgili maslahatlarına ve haklarına verdiği öneme; mescidlerin temizlik işlerine ve bununla meşgul olanlara gösterdiği itinâya; iyi adamların cenâzelerinde bulunmak için yaptığı teşvîke; ölüm haberini vermenin meşrûluğuna ve definden önce cenâze üzerinde namaz kılmayı kaçıran kimsenin kabir üzerinde namaz kılmasının meşrûluğuna delâlet ederler.

(٣٣) باب ما جاء فى الصلاة على النجاشىّ

33 — NECÂŞÎ (RADIYALLÂHÜ ANH) ÜZERİNDE (KILINAN) NAMAZ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٣٤ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ النَّجَاشِيَّ قَدْ مَاتَ »

خَرَجَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ إِلَى الْبَقِيعِ . فَصَفَّنَا خَلْفَهُ . وَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ ، فَكَبَّرَ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ .

TERCEMESİ

1534) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlüllah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

«Şüphesiz Necâşî öldü» buyurdu. **Sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ve ashâbı Bakî'a çıktılar. Efendimiz bizi arkasında saf dizdi ve Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **önümüze** geçerek (namaza durdu) **dört tekbir aldı.**"

İZAHI

Ahmed ve **Kütüb-i Sitte** sahipleri bunu rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde:

'**Necâşî** (Radıyallâhü anh)'**nin öldüğü gün Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Onun ölümünü ashâbına bildirdi.**' ifâdesi vardır.

Necâşî (Radıyallâhü anh) Habeşistan kralının lâkabıdır. Adı Ashama bin Ebhâr'dır. Necâşi kelimesinin mânâsı, hediye demektir. Bu zât; sâlih, zeki, akıllı, âdil ve bilgili idi.

İbn-i Cerîr ve bir cemâatın dediğine göre Necâşî (Radıyallâhü anh)'ın ölümü hicretin 9. yılı Receb ayına rastlar. Bir kavle göre Mekke fethinden önce vefât etmiştir.

Buradaki rivâyete göre Necâşî (Radıyallâhü anh)'ın namazı Bakî'de kıldırılmıştır. Ebû Dâvûd'un rivâyetine göre musallada kılınmıştır. Medine'de iki musallâ vardı. Cenâzelerin musallâsı Bakî'de idi. Bayram namazları musallâsı Bathan'da idi. Ona Bathan, Bakî'i de denilirdi. Bu gün Bakî' adıyla meşhur olan Bakî'a Bakîü'l-Garkad da denilir. Necâşî'nin namazının Bathan'da kıldırılmış olması da muhtemeldir.

Hadîs; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Necâşî (Radıyallâhü anh)'in cenâze namazını dört tekbirle kıldırdığına delîldir. Ve başka bir beldede ölen bir müslümanın gıyâbî cenâze na-

mazının kılınmasının câizliğine delâlet eder. Âlimlerin bu husûstaki görüşlerini **el-Menhel** yazarı özetle şöyle anlatır:

1 — Hanefîler ile Mâlikîler: Gıyâbî cenâze namazının kılınması meşrû değildir, demişlerdir. Bunlara göre cenâzenin defnedildiği beldede namazı kılınmış olsun, olmasın; o belde namaz kılınmak istenen beldenin kıble yönünde olsun, olmasın farketmez. İbn-i Abdi'l-Berr, âlimlerin ekserisinin böyle hükmettiklerini söylemişlerdir. Bunlar bu hadîse şöyle cevap verirler: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Necâşî (Radıyallâhü anh)'in namazını kıldırması Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsûs bir şeydir. Necâşî (Radıyallâhü anh)'in cenâzesi Allah tarafından Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in önüne getirilmiş veyâ aradaki mesafe kaldırılarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Necâşî (Radıyallâhü anh)'i görmüş ve ölüm haberini ashabına verdiği gibi, definden önce namazını kıldırmıştır. Nasıl ki Mi'rac olayını müteakip Mekke müşrikleri Mescid-i Aksâ'nın şeklini târif etmeyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e teklif edince Allah Mescid-i Aksâ'yı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in göreceği şekle sokmuştur. Bu itibarla Necâşî (Radıyallâhü anh)'in namazı, hazır olan cenâzenin namazı gibidir. İmrân bin Husayn (Radıyallâhü anh)'ın (1535 nolu) hadîsi bunu te'yid eder.

Bu gruptaki âlimler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Necâşî (Radıyallâhü anh)'in namazını kıldırması ile ilgili başka cevaplar da vermişlerdir. **El-Menhel**'de bunlar izâh edilmiştir.

2 — Şâfiî, Ahmed ve Selef'in cumhûruna göre **gıyâbî cenâze namazını kılmak câizdir.** Kişinin ölüp defnedildiği beldede **cenâze namazı** kılınmış olsun, olmasın. Kezâ defnedildiği şehir, **gıyâbî namaz kılınacak şehrin** kıble tarafında olsun, olmasın farketmez.

3 — İbn-i Hibbân: Cenâzenin beldesi, namaz kılınacak şehrin kıble tarafında olduğu zaman gıyâbi cenâze namazı kılınabilir, aksi takdirde kılınmaz, demiştir.

Hattâbî: Necâşî (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e inanan bir müslümandır. Fakat îmanını gizli tutuyordu. Kâfirler içerisinde öldüğünde cenâze namazını kıldıracak kimse orada yoktu. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Onun namazını kıldırmıştır. Peygamber (Sallallahü

Aleyhi ve Sellem)'in Onun namazını kıldırmasının sebebi Allah bilir budur. Hâl böyle olunca bir müslüman öldüğünde cenâze namazı kılındıktan sonra başka beldelerde bulunanlar Onun namazını kıldırmazlar. Ancak Onun namazının bir engel dolayısıyla kılınmadığı bilinirse, mesâfe ne kadar uzun da olsa gıyâbî namazını kılmak sünnettir. Kılındığında kıbleye doğru durulur, demiştir. **Takiyyü'd-Dîn** de H a t t â b î gibi söylemiştir. **El-Menhel** yazarı, Onun da sözünü naklettikten sonra şöyle der: Bu söze itiraz edilir. Çünkü târihçilerin zikrettiklerine göre N e c â ş î (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e altmış kişilik bir hey'et göndermiş; hey'etin içinde oğlu E z h â da vardı. Yola çıkan hey'et, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına ulaşmadan denizde boğulmuşlardır. N e c â ş î (Radıyallâhü anh) altmış kişilik bir hey'et gönderir durumda iken öldüğü zaman yanında hiçbir müslümanın kalmamış olması, cidden akıldan uzaktır. Ölen kişinin bulunduğu beldede namazı kılınmadığı bilindiği zaman başka beldedekiler onun gıyâbî namazım kılarlar, diyerek hadîsin hükmünü mesnedsiz olarak hususîleştirmek doğru bir hareket değildir. H a t t â b î ve **Takiyyü'd-Dîn** bu duruma düşmüşlerdir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Ölüm haberini vermek meşrûdur. Ancak haber verilişinin techiz, namaz, duâ, defin ve vâsiyetleri yerine getirmek için olması gerekir. Ölüm ilânıyla ilgili geniş ma'lumat 1476 nolu hadîs bahsinde verilmiştir. Hangi ilânın haram, hangisinin câiz olduğunu öğrenmek için oraya mürâcaat edilmesi tavsiye olunur.

2 — Gıyâbî cenâze namazını kılmak meşrûdur. Bu hususta âlimlerin görüşleri yukarıda anlatıldı.

3 — Cenâze namazını mescidin dışında kılmak efdaldir.

4 — Cenâze namazını dört tekbirle kılmak meşrûdur. Bu husustaki geniş bilgi 1502 - 1504 nolu hadîsler bahsinde geçmiştir.

Necâşî (R.A.) Hakkında Bir Kaç Söz

İsmi Ashama bin Ebhâr olan Necâşî, tâbiîlerin ileri gelenlerindendir. Efendimizi görmeden müslüman olmuştur. Mekke'deki müslümanlar Habeşistan'a onun yanına iki defa hicret etmişlerdir. Habeşistan kralı olan Necâşî, henüz müslümanlığı kabul etmemiş olmasına rağmen muhâcir müslümanlara karşı çok iyi davranmış ve himâye etmiştir. Peygamber (S.A.V.) Amr bin Ümeyye (R.A.)'i iki mektupla ona göndermiştir. Birinci mektupta onu İslâma dâvet etmiş, ikinci mektup-

(Devâmı 378.ci Sahifede)

١٥٣٥ — حدثنا يحيى بن خلف، ومحمد بن زياد. قالا: ثنا بشر بن المفضل.
ح وحدثنا عمرو بن رافع. ثنا هشيم، جميعا عن يونس، عن أبي قلابة، عن أبي المهلب،
عن عمران بن الحصين؛ أن رسول الله ﷺ قال «إن أخاكم النجاشي قد مات،
فصلوا عليه» قال فقام فصلينا خلفه. وإني لفي الصف الثاني. فصلى عليه صفين.

TERCEMESİ

1535) "... İmrân bin el-Husayn *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu demiştir:

«Şüphesiz kardeşiniz Necâşî öldü. Üzerinde namaz kılınız.» İmrân (Radıyallâhü anh) **demiştir ki: Efendimiz namaza kalktı. Biz de Onun arkasında namaz kıldık. Ben ikinci safta idim. İki saf hâlinde Onun namazını kıldırdı."**

١٥٣٦ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا معاوية بن هشام. ثنا سفيان،
عن حمران بن أعين، عن أبي الطفيل، عن مجمع بن جارية الأنصاري؛ أن رسول الله ﷺ
قال «إن أخاكم النجاشي قد مات. فقوموا فصلوا عليه» فصففنا خلفه صفين.

في الزوائد: إسناده صحيح، ورجاله ثقات.

TERCEMESİ

1536) "... Mücemmi' bin Câriye el-Ensârî (21) *(Radıyallâhü anh)*'den

---

Necâşî .... **(Baştarafı 386.cı Sahifede)**
la Ümmü Habîbe (R.A.) ile evlenmek istediğini bildirerek Necâşî (R.A.)'in yardımcı olmasını teklif etmiştir. Necâşi (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in mektubunu alınca başına koyarak müslüman olmuş ve Peygamber (S.A.V.) Ümmü Habîbe (R.A.) ile evlendirmiştir. Amr bin el-Âs (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'i görmeden önce Necâşî (R.A.) aracılığıyla müslüman olmuştur. Bir bilmece mâhiyetinde : Hadîsi çok olan bir sahâbî, bir tâbiîn'in eli üzerinde müslüman olmuş diye sorulur.

Tuhfe yazarının dediğine göre İran kralına Kisrâ, Roma kralına Kaysar denildiği gibi Habeşistan kralına da Necâşî denilir.

Necâşî (R.A.), yukarıda da işâret edildiği gibi hicretin 9. yılı Receb ayında vefât etmiş ve Peygamber (S.A.V.) Medîne'de aynı anda bir mûcize mâhiyetinde ölümünü sahâbîlere duyurmuş ve gıyâbi cenâze namazını kıldırmıştır. (Tuhfe : Cild 2, Sah: 149)

---

(21) Mücemmi' bin Câriye veyâ bin Yezîd bin Câriye el-Evsî sahâbîdir. Kur'-an'ın hemen hemen tamamını cem edenlerden birisidir. Peygamber (S.A.V.)'den rivâyet etmiş, râvişi de Ebu't-Tufeyl Âmir bin Vâsile'dir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini almışlardır. (Hulâsa : 369)

rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şüphesiz kardeşiniz Necâşî öldü. Kalkın üzerinde namaz kılınız.» Efendimiz arkasına bizi iki saf hâlinde dizdi."

Not: İsnadının sahih ve ricâlinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

١٥٣٧ — حدثنا محمد بن المثنى . ثنا عبد الرحمن بن مهدي ، عن المثنى بن سعيد ، عن قتادة ، عن أبي الطفيل ، عن حذيفة بن أسيد ؛ أن النبي ﷺ خرج بهم فقال « صلوا على أخ لكم مات بغير أرضكم » قالوا : من هو ؟ قال « النجاشي » .

TERCEMESİ

1537) "... Huzeyfe bin Esîd (22) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* sahâbîleri (dışarı) çıkararak:

«Yerinizden başka bir yerde ölen bir kardeşinizin üzerinde namaz kılınız.» buyurdu. Sahâbîler: Kim O? diye sordular. Efendimiz: «Necâşî!» buyurdu."

١٥٣٨ — حدثنا سهل بن أبي سهل . ثنا مكي بن إبراهيم أبو السكن ، عن مالك ، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أن النبي ﷺ صلى على النجاشي ، فكبر أربعا .

في الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1538) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Necâşî** (Radıyallâhü anh) **üzerinde** (gıyâbî) **cenâze namazı kıldı da** (namazda) **dört tekbir aldı."**

Not: İsnadının sahîh ve ricâlinin sika oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

İmrân (Radıyallâhü anh)'ın **hadîsini Tirmizî, Nesâî, İbn-i Hibbân** ve **Beyhakî de** rivâyet etmişlerdir.

---

(22) Huzeyfe bin Esîd el-Gıfârî Ebû Serîhe, sahâbîdir. Hudeybiye'de ve Şam fethinde bulunmuş, dört hadîsi vardır. Müslim iki hadîsini rivâyet etmiştir. Râvileri Ebu't-Tufeyl ve Şa'd'dir. (Hulâsa: 73)

Mücemmi' (Radıyallâhü anh) ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi Zevâid türündendir.

Huzeyfe bin Esîd (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin başka kimler tarafından rivâyet edildiğini bilmediğini söyliyen **Tuhfe** yazarı: Buna bakılsın, demiştir. Ben de bakmama rağmen başka kimin tarafından rivâyet edildiğini bulamadım.

Bu hadisler de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Necâşî (Radıyallâhü anh)'nin gıyâbî namazını kıldırdığına delâlet ediyorlar. Cenâze namazında dört tekbir alındığı ve cemâatın iki saf hâlinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in arkasında namaza durdukları anlaşılıyor.

(٣٤) باب ما جاء في ثواب من صلى على جنازة ومن انتظر دفنها

34 — CENÂZE NAMAZINI KILANIN VE DEFNİNİ(N SONUNA KADAR) BEKLİYENİN SEVÂBI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٣٩ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَنْ صَلَّى عَلَى جِنَازَةٍ فَلَهُ قِيرَاطٌ . وَمَنِ انْتَظَرَ حَتَّى يُفْرَغَ مِنْهَا فَلَهُ قِيرَاطَانِ » قَالُوا : وَمَا الْقِيرَاطَانِ ؟ قَالَ « مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ » .

TERCEMESİ

1539) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim bir cenâze namazını kılarsa Ona bir kırat (sevap) vardır. Kim cenâzenin defin işi bitinceye kadar beklerse Ona iki kırat (sevap) vardır.» Sahâbîler: İki kırat nedir? diye sordular. Buyurdu ki: «İki dağ mislidir.»"

١٥٤٠ — حدّثنا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ : ثنا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . ثنا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ . حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ مَعْدَانَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ ثَوْبَانَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ صَلَّى عَلَى جِنَازَةٍ فَلَهُ قِيرَاطٌ . وَمَنْ شَهِدَ دَفْنَهَا فَلَهُ قِيرَاطَانِ » قَالَ فَسُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْقِيرَاطِ ؟ فَقَالَ « مِثْلُ أُحُدٍ » .

T E R C E M E S İ

1540) "... Sevbân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Bir cenâze üzerinde namaz kılana bir kırat (sevap) **vardır ve cenâzenin defninde** (de) **bulunana iki kırat** (sevap) **vardır.»**

Sevbân (Radıyallâhü anh) **demiştir ki: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **kıratın ne olduğu soruldu. Buyurdu ki:**

«Uhud (dağı) **mislidir.»"**

١٥٤١ – حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ الْمُحَارِبِيُّ ، عَنْ حَجَّاجِ ابْنِ أَرْطَاةَ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ ، عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ صَلَّى عَلَى جِنَازَةٍ فَلَهُ قِيرَاطٌ . وَمَنْ شَهِدَهَا حَتَّى تُدْفَنَ فَلَهُ قِيرَاطَانِ . وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ! الْقِيرَاطُ أَعْظَمُ مِنْ أُحُدٍ هٰذَا » .

في الزوائد : في إسناده حجاج بن أرطاة ، وهو مدلس . فالإسناد ضعيف .

T E R C E M E S İ

1541) "... Übey bin Ka'b *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Bir cenâze üzerinde namaz kılana bir kırat (sevap) **vardır. Defin işi bitinceye kadar cenâzede hazır bulunana iki kırat** (sevap) **vardır. Muhammed'in nefsi kudret elinde olan** (Allah)'**a yemin ederim ki kırat, şu Uhud dağından büyüktür.»"**

Not: Bunun senedindeki râvi Haccâc bin Ertât'ın tedlisçiliği nedeniyle senedin zayıflığı Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsini A h m e d ve **Kütüb-i Sitte** sahipleri rivâyet etmişlerdir.

S e v b â n (Radıyallâhü anh)'in hadîsini M ü s l i m de rivâyet etmiştir.

Ü b e y y (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi E b û D â v û d'un süneninde meâlen şöyledir.

«Kim bir cenâzenin beraberinde giderek üzerinde namaz kılarsa Ona bir kırat (sevap) vardır. Cenâze defninin sonuna kadar kim cenâzede hazır bulunursa, ona iki kırat (sevap) vardır. Kıratların en küçüğü Uhud mislidir. Veyâ birisi Uhud mislidir.»

E b û D â v û d ' un rivâyetinde hadîsin baş kısmında;

مَنْ تَبِعَ جِنَازَةً = **«Kim bir cenâzenin beraberinde giderse...»** ifâdesi vardır.

B u h â r î ' nin bir rivâyetinde bu kısım :

= **«Kim bir cenâzeyi teşyi ederse»** şeklindedir. Diğer bir rivâyetinde :

مَنْ شَهِدَ جِنَازَةً = **«Kim bir cenâzede hazır bulunursa...»**

Müellifin rivâyetinin zâhirine göre cenâzeyi tâkip etmeyip yalnız namazında bulunana bir kırat sevap vardır. B u h â r î ve E b û D â v û d ' un yukarıda anılan rivâyetlerinin zâhirine göre bir kırat sevap, cenâzeyle bir miktar giden ve namazını kılan için hâsıl olur. İster cenâzeyi evden itibaren tâkip etsin, ister başka bir semtte tâkip etsin, farketmez.

E l - H â f ı z , B u h â r î ' deki bu hadis şerhinde : 'Bu rivâyette adamın cenâzeyi nereden îtibaren tâkip edeceği beyan edilmemiştir. Fakat B u h â r î ' deki E b û S a î d - i M a k b u r î (Radıyallâhü anh)'nin rivâyetinde, M ü s l i m ' deki H a b b â b (Radıyallâhü anh)'ın rivâyetinde ve A h m e d ' in E b û S a î d - i H u d r î (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetinde :

«Cenâzeyi evden îtibaren tâkip edenler» kaydı vardır. Bu kayda göre cenâze, bulunduğu evden alınırken, oradan îtibaren cenâzeyle gidip, namazı kılınıncaya kadar ayrılmayana bir kırat hâsıl olur. Bence cenâzeyi tâkip etmeyip sadece namazında bulunana kırat sevâbı vardır. Çünkü namazdan önceki teşyi' namaza vesîle olur. Ama yalnız namazda bulunanın kıratı, evden îtibaren veyâ başka yerden cenâzeyi tâkip edip namazında bulunanın kıratından küçük olur,' demiştir.

Hadisin : **«... defin işi bitinceye kadar bekliyene iki kırat vardır.»** cümlesinin zâhirine göre bu iki kırat, namaz kılmak için verilen kırattan başkadır. Yâni cenâzeyi defin sonuna kadar ta'kip eden kimse, iki kırat almış olur. Cenâze namazını da kılmışsa bunun için ayrı bir kırat alır. Toplam üç kırat almış olur.

El-Menhel yazarının bildirdiğine göre mütekaddimînin bâzı âlimleri, hadîsi böyle yorumlamışlardır. İ b n ü ' t - T î n de bu yorumu Ka d ı E b ü ' l - V e l î d ' den nakletmiştir. Lâkin B u h â r î ve M ü s l i m ' in İ b n - i S î r î n aracılığıyla E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîse göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

«Kim inanarak ve karşılığını Allah'tan bekliyerek bir müslümanın cenâzesini tâkip edip, cenâze namazı kılınarak defni bitinceye kadar cenâzeye refakat ederse, her biri Uhud dağı misli olan iki kırat (sevâbı) ile döner. Kim cenâze namazını kıldıktan sonra definden önce dönerse bir kırat (sevâbı) ile döner.»

Bu hadîs, namaz ve definden dolayı yalnız iki kıratın hâsıl olduğunu açıkça bildiriyor. Bu duruma göre hadîsin mezkûr cümlesinde verileceği haber verilen iki kıratın birisi, namaz kıratıdır.

Yine bu cümlenin zâhirine göre defin kıratı verilmesi, defnin bitimine kadar beklemeye bağlıdır.

Hadîste mezkûr ecrin hâsıl olması için cenâzeye gidenin maksadının Allah rızası olması şarttır. Riyâ veyâ karşılık olsun diye cenâzeye gidene bu ecir yoktur.

Kırât: Bu kelimenin aslı "**Kırrât**"tır. Çünkü çoğulu "**Karârît**"tir. Kırât; yarım "**dânık**"tır. **Dânık** ise; dirhemin altıda biridir. Şu halde bir dirhem, altı dânıktır ve oniki kırâta tekâbül eder. Burada kırât kelimesi pay mânâsına kullanılmıştır. Halk arasında bilinen kırât, kıymetsiz bir ağırlık ölçüsü olduğu için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kastedilen mânânın büyük ecir olduğunu belirtmek için, büyük dağ kadar olduğunu ifâde etmiştir. Aslında sevab, mânevîdir. Maddiyatla anlaşılmaz. Yâhut Allah Teâlâ, verdiği sevâbı, Uhud dağına benziyen bir şekle sokar. Ve âhirette hayrâtın terâzisine koydurur.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Müslümanın cenâzesinin şânı yücedir. Bunun hizmeti ile meşgul olana veyâ cenâzeye iştirak edene bol sevab verilir.

2 — Cenâzeye iştirak etmeye, namazında bulunmaya ve defninin sonuna kadar ayrılmamaya teşvîk vardır.

(٣٥) باب ما جاء في القيام للجنازة

35 — CENÂZE İÇİN AYAĞA KALKMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٤٢ — حدثنا محمد بن رمح. أنبأنا الليث بن سعد، عن نافع، عن ابن عمر، عن عامر بن ربيعة، عن النبي ﷺ. ح وحدثنا هشام بن عمار. ثنا سفيان، عن الزهري، عن سالم، عن أبيه، عن عامر بن ربيعة، سمعه يحدث عن النبي ﷺ قال «إذا رأيتم الجنازة فقوموا لها حتى تخلفكم، أو توضع».

TERCEMESİ

1542) "... Âmir bin Rabîa *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Cenâzeyi gördüğünüz zaman, cenâze geçip sizi arkasında bırakıncaya kadar veyâ (yere) **indirilinceye kadar ayağa kalkınız.** (Ayakta **durunuz.**)»"

İZAHI

Kütüb-i Sitte sâhipleri ve Beyhakî bunu rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, hadîsin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.

El-Menhel yazarı, hadîsi şöyle açıklar:

Yâni; cenâzeyi bulunduğunuz yerden geçerken gördüğünüz zaman cenâze için ayağa kalkınız ve uzaklaşıp sizi arkasında bırakıncaya kadar veyâ sizi arkasında bırakmadan önce omuzlardan yere indirilinceye kadar, ayakta bekleyiniz.

Cenâzenin geçmesi ve sizi arkasında bırakması ifâdeleri mecâzîdir. Gâye cenâzeyi taşıyanlardır.

Hadîs, otururken yakınından cenâze geçirilen adamın ayağa kalkmasının meşrûluğuna delâlet ediyor. Ayağa kalkış; ölüye saygı için değil, ölüm olayının dehşetli ve korkunç oluşu içindir.

Cenâze geçirilirken ayağa kalkmanın meşrûluğuna hükmeden âlimlerin başında İbn-i Ömer, İbn-i Mes'ud, Ebû Mûsa el-Eş'ârî, Ebû Mes'ud el-Bedrî, Kays bin Sa'd, Sehl bin Huneyf, Misver bin Mah-

reme, Hasan bin Ali. Katâde, İbn-i Sîrîn, Nehaî, Şa'bî, Sâlim bin Abdillah ve Mâlikîler'den İbn-i Habîb ile İbnü'l-Mâcişûn (Radıyallâhü anhüm'dür.

Hadîsin: أَوْتُوضَعَ = «Veyâ indirilinceye kadar...» cümlesi ile, omuzlardan yere indirilmesinin mi, mezara indirilmesi mi kastedildiği husûsuna gelince; Ebû Dâvûd'un zikrettiği senedlerden Sevrî'nin Süheyl aracılığıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den ettiği rivâyette: حَتَّى تُوضَعَ بِالْأَرْضِ = «Yere indirilinceye kadar...» buyurulmuştur. Ebû Muâviye'nin Süheyl aracılığıyla Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den ettiği rivâyette: حَتَّى تُوضَعَ فِي اللَّحْدِ = «Kabre indirilinceye kadar...» buyurulmuştur.

Ebû Dâvûd; Süfyân-ı Sevrî'nin, hıfzetmek yönünden Ebû Muâviye'den kuvvetli olduğunu belirtmiştir.

El-Hâfız: Buhârî, yere indirmenin kastedildiği mânâsını tercih etmiştir, demiştir. Gerekçe de Süheyl'in şeyhi Ebû Sâlih'in tatbikâtıdır. Çünkü Beyhakî'nin rivâyetinde Süheyl demiştir ki: Ben, Ebû Sâlih'i cenâze omuzlardan indirilinceye kadar oturmaz olarak gördüm.

١٥٤٣ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ . قَالَا : ثنا عَبْدَةُ ابْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : مُرَّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِجَنَازَةٍ . فَقَامَ ، وَقَالَ « قُومُوا . فَإِنَّ لِلْمَوْتِ فَزَعًا » .

في الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1543) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanından bir cenâze geçirildi. Kendisi ayağa kalktı ve (bize):

«Ayağa kalkınız. Çünkü şüphesiz ölüm için korku ve dehşet vardır.» buyurdu."

Not: Bunun isnadının sahîh ve ricâlinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Bu hadîs Zevâid türündendir. Bu hadîs de cenâze geçerken ayağa kalkmanın meşrûluğuna ve ayağa kalkmanın ölüye ta'zim için olmayıp, ölümün dehşet ve korkunçluğunu ta'zim için olduğuna delâlet eder. Durum böyle olunca, cenâze kime âit olursa olsun ayağa kalkılmalıdır.

١٥٤٤ – حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ مَسْعُودِ بْنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ؛ قَالَ : قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِجِنَازَةٍ ، فَقُمْنَا . حَتَّى جَلَسَ ، فَجَلَسْنَا .

T E R C E M E S İ

1544) "... Alî bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir cenâzenin geçmesi dolayısıyla ayağa kalktı, biz de kalktık. Nihâyet ayağa kalkmayı terkedip oturdu. Artık biz de ayağa kalkmayı terkedip oturduk."**

İ Z A H I

B u h â r î müstesnâ diğer **Kütüb-i Sitte** sâhipleri, A h m e d , İ b n - i E b î Ş e y b e ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Âlimlerin çoğu, bu hadîsi terceme ettiğim şekilde açıklamıştır. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda cenâze için ayağa kalkardı. Sahâbîler de ona uyarak kalkarlardı. Bilâhere cenâzelerin geçişinde ayağa kalkmayı terketti. Sahâbîler de terkettiler. Hadîs böyle yorumlanınca, cenâze için ayağa kalkmanın mensuh olduğuna hükmeden âlimler için delîl olur. Ancak hadîsin bu şekilden başka bir tarzda mânâlandırılması mümkündür. Hadîsin zâhirine göre mânâsı şöyledir :

"**Resûlulah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir cenâze için ayağa kalktı. Biz de ayağa kalktık. Nihâyet O oturdu. Biz de oturduk."** Bundan maksad; 'Cenâze geçince O oturdu, biz de oturduk' olabilir. Böyle bir ihtimâl bulunduğu için, hadîs kalkmanın neshine kesin bir delîl değildir. Lâkin T a h a v î ' nin A l î (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyeti kesindir.

El-Menhel'de zikredilen o hadîs meâlen şöyledir :

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **cenâze ile beraber iken ayağa kalkardı. Cenâze indirilinceye kadar ayakta dururdu. Cemâat**

da Onunla beraber ayağa kalkardı. Bundan sonra efendimiz oturdu. Ve cemâata oturmayı emretti."

Ş â f i i : Bu bâbta en sahih hadis budur. Ve bu hadîs, ilk hadîsi (1542 nolu) neshedicidir. A l i (Radıyallâhü anh)'in maksadı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cenâzeyi gördüğü zaman kalkardı, sonra kalkmayı terketti. Artık cenâzeyi gördüğü zaman kalkmazdı, demiştir.

Cenâze için ayağa kalkmanın mensuh olduğuna hükmeden âlimlerin başında; E b û H a n î f e, M â l i k ve Ş â f i i gelir. Bunların delilleri, A l i (Radıyallâhü anh)'m mezkûr hadîsi ile U b â d e b i n e s - S â m i t (Radıyallâhü anh)'ın T i r m i z i, T a h a v i, Müellifimiz, E b û D â v û d ve başkaları tarafından rivâyet edilen ve Y a h û d i l e r'e muhâlefet etmek üzere cenâze için ayağa kalkmamayı ve oturmayı emreden hadîsidir.

El-Menhel yazarı ayağa kalkmanın meşrûluğuna taraftar çıkmış ve N e v e v i'nin de kalkmanın mensuh olmaması şıkkını tercih ettiğini söylemiştir.

İ b n - i A b d i'l - B e r r ve İ b n - i H a z m de aynı görüştedirler. Bunlara göre A l i (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde bildirilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kalkmayışının sebebi, kalkmanın mendubluğunu ve oturmanın câizliğini beyan etmektir.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh), E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) ve İ b n ü ' l - M ü s e y y e b de kalkmayanlardandırlar. A h m e d b i n H a n b e l'e göre kişi dilerse kalkar, dilerse kalkmaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) önce kalkmış, sonra oturmuştur.

١٥٤٥ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، وَعُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ. قَالَا: ثنا صَفْوَانُ بْنُ عِيسَى. ثنا بِشْرُ بْنُ رَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ جُنَادَةَ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ؛ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا اتَّبَعَ جَنَازَةً، لَمْ يَقْعُدْ حَتَّى تُوضَعَ فِي اللَّحْدِ. فَعَرَضَ لَهُ حَبْرٌ فَقَالَ: هٰكَذَا نَصْنَعُ يَا مُحَمَّدُ! فَجَلَسَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ «خَالِفُوهُمْ».

قال السندي: قيل إسناده ضعيف.

T E R C E M E S İ

1545) "... Ubâde bin es-Sâmit *(Radıyallâhü anh)*'den Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir cenâze ile gittiği zaman; cenâze kabre indirilinceye kadar oturmazdı. Sonra bir Yahûdî âlimi Ona uğrayıp:**

Yâ Muhammed! Biz böyle yaparız, dedi. Bundan sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **oturdu ve** (bize):

«Yahûdîlere muhâlefet ediniz. (Oturunuz.)» **buyurdu."**

Not: Sindî: Bunun senedinin zayıf olduğu söylenmiş, demiştir.

İ Z A H I

E b û D â v û d, T i r m i z î, T a h a v î, B e z z â r ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

E b û D â v û d'un rivâyetinde Peygamberimize âit metin;

اِجْلِسُوا خَالِفُوهُمْ = **«Oturunuz, onlara muhâlefet ediniz.»** şeklindedir.

Bu hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir cenâzeyi teşyi' ettiği zaman cenâze kabre indirilinceye kadar oturmazdı. Sonra onunla görüşen bir Yahûdî âlimi: Biz cenâzeyi teşyi' ettiğimiz zaman, cenâze kabre indirilinceye kadar oturmayız. Aynen sizin gibi yaparız, demiş. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) artık oturmaya başlamış ve sahâbîlere oturmalarını, Yahûdîlere muhâlefet etmelerini emretmiştir.

Hadîs, cenâze kabre indirilinceye kadar ayakta durmanın neshedildiğine hükmeden âlimler için bir delîldir. Lâkin senedinin zayıf olduğu söylenmiştir. Çünkü râvi A b d u l l a h b i n S ü l e y m a n ile babası S ü l e y m a n'ın aleyhlerinde konuşulmuştur.

CENÂZE MEZARLIĞA GÖTÜRÜLÜNCE CEMÂAT NE ZAMAN OTURUR?

El-Menhel yazarı bu hususta şöyle der:

1 — İ b n - i Ö m e r, E b û H ü r e y r e, İ b n - i Z ü b e y r, E b û S a i d - i H u d r î, E b û M û s a e l - E ş ' â r i, E v z â î, E b û H a n î f e, arkadaşları, A h m e d ve İ s h a k (Radıyallâhü anhüm)'e göre cenâze mezarlığa götürülünce omuzlardan indirilmedikçe veyâ kabre indirilmedikçe cemâat oturamaz.

2 — Urve bin Zübeyr, Saîd bin el-Müseyyeb, el-Esved, Mâlik ve Şâfiî'nin dâhil olduğu bir cemâata göre cenâzeyi teşyi' edenler, cenâzenin omuzlardan indirilmesinden önce oturmak câizdir.

(٣٦) باب ما جاء فيما يقال إذا دخل المقابر

36 — MEZARLIĞA GIRİLDİĞİ ZAMAN NE SÖYLENECEĞİ HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٥٤٦ — حدثنا إسماعيل بن موسى. ثنا شريك بن عبد الله، عن عاصم بن عبيد الله، عن عبد الله بن عامر بن ربيعة، عن عائشة؛ قالت: فقدته (تعني النبي ﷺ) فإذا هو بالبقيع. فقال «السلام عليكم، دار قوم مؤمنين. أنتم لنا فرط وإنا بكم لاحقون. اللهم! لا تحرمنا أجرهم ولا تفتنا بعدهم».

TERCEMESİ

1546) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben bir defa Onu — yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i evde — **bulamadım da** (aradım.) **Baktım ki Bakî' mezarlığındadır. Şöyle buyurdu:**

اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ اَنْتُمْ لَنَا فَرَطٌ وَاِنَّا بِكُمْ لَاحِقُونَ اَللّٰهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا اَجْرَهُمْ وَلَا تَفْتِنَّا بَعْدَهُمْ

= «Selâm sizlere ey mü'min bir kavmin kabristan (halk)ı! Siz bizim için faratlarsınız (23) **ve biz muhakkak size iltihak edicileriz. Allah'ım! Bizi onların sevâbından mahrum etme. Ve bizi onlardan sonra hak yoldan saptırma.»**

١٥٤٧ — حدثنا محمد بن عباد بن آدم. ثنا أحمد. ثنا سفيان، عن علقمة بن مرثد، عن سليمان بن بريدة، عن أبيه؛ قال: كان رسول الله ﷺ يعلمهم إذا خرجوا

---

(23) **Farat :** Yola çıkacak bir kavmin varacağı yerde gerekli hazırlığı yapmak üzere oraya gidecek öncülere denilir.

إِلَى الْمَقَابِرِ . كَانَ قَائِلُهُمْ يَقُولُ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ ، أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ . نَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيَةَ .

TERCEMESİ

1547) "... Büreyde *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sahâbîlerine, kabristana çıkacakları zaman** (ne söyleyeceklerini) **öğretirdi.** (Onlardan mezarlığa gideni) **şöyle derdi:**

اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَاِنَّا اِنْ شَاءَ اللّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ نَسْئَلُ اللّهَ لَنَا وَلَكُمُ الْعَافِيَةَ

= **«Selâm sizlere ey bu diyârın mü'min ve müslüman halkı! Biz de inşâallah sizlere iltihak edicileriz. Allah'tan kendimize ve sizlere âfiyet dileriz.»**"

İZAHI

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin benzerini, M ü s l i m daha uzun metin hâlinde rivâyet etmiştir. Fakat buradaki;

اَللّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا اَجْرَهُمْ وَلَا تَفْتِنَّا بَعْدَهُمْ duâsına, oradaki rivâyette rastlıyamadım.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin M ü s l i m 'deki rivâyetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in B a k î ' kabristanına vardığında B a k î 'deki ölülere hitabı şöyledir:

اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَاَتَاكُمْ مَاتُوعَدُونَ مُؤَجَّلُونَ وَاِنَّا اِنْ شَاءَ اللّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ اَللّهُمَّ اغْفِرْ لِاَهْلِ بَقِيعِ الْغَرْقَدِ

Yine Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin M ü s l i m 'deki bir rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona kabristandakilere şöyle hitab etmesini öğretmiştir:

اَلسَّلَامُ عَلَى اَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَيَرْحَمُ اللّهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَاْخِرِينَ وَاِنَّا اِنْ شَاءَ اللّهُ بِكُمْ لَلَاحِقُونَ

Büreyde (Radıyallâhü anh)'in hadisîni de Müslim rivâyet etmiştir.

Dâr kelimesinin asıl mânâsı evdir. "**Diyâr**"da onun çoğuludur. Hattâbî: Mezarlığa **Dâr** denilebileceği, hadîsten anlaşılıyor. Doğrusu da budur. Çünkü **Dâr**, Arap dilinde meskene denildiği gibi; harâbelere de **Dâr** denilir, demiştir.

El-Menhel yazarı da: Kabirlere **Dâr** denilmiş. Çünkü kabirler, dirilerin meskenlerine benzer. Diriler, meskenlerde toplandıkları gibi, ölüler de kabirlerde toplanır, demiştir.

Hadîsler: Dirilere olduğu gibi ölülere de selâm vermenin meşrûluğuna delâlet ederler.

Hadîslerde **«İnşâallah biz de sizlere iltihak edicileriz»** buyurulmuştur. Ölülere iltihak etmek kesindir. Burada teberrüken veyâ sözü süslemek için inşâallah sözü kullanılmıştır. Şöyle bir ihtimal de var: İmanla ölmek kesin olmadığı için inşâallah denilmiştir. Veyâhut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabristana gittiği zaman berâberinde ihlâslı mü'minler bulunduğu gibi muhtemelen münâfıklar da vardı. Münâfıkların durumuna işâret olmak üzere: **«İnşâallah»** buyurulmuştur.

Hadîsler; kabir ziyâretine gidildiğinde bu kelimeleri söylemenin meşrûluğuna delâlet ediyorlar. Hadîs kitaplarında söylenmesi meşrû kılınan başka kelimeler de vardır.

El-Menhel yazarı, meşrû kabir ziyâretinin âdabını Nevevî'den naklen özetle şöyle ifâde eder:

"Kabir ziyâretçisi; alçak gönüllü, Allah'ın azametini düşünücü, kendisinden önce ölenlerden ibret alıcı olarak ve Allah rızası için mezarlığa gitmelidir. Kabrin yanına vardığı zaman sırtını kıbleye verip yüzünü kabre döndürerek selâm verir. Ve duâ eder. Hadîslerde vârid olan selâm ve duâ şeklini tercih etmelidir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Bakî'a gittiği zaman ayakta durduğu gibi ziyâretçi ayakta durmalıdır. Ancak bir özür varsa oturmakta beis yoktur. Kabrin çevresinde tavâf yapmak, kabir sâhibinden dilekte bulunmak sakıncalıdır." (Yâni ziyâretçi: Ey kabir sâhibi! Bana evlâd ver, beni şu kazâdan koru v.b. sözlerden sakınmalıdır. Çünkü veren koruyan ancak Allah'tır. Bile bile böyle söylemek küfürdür. Fakat: Ey kabir sâhibi! Allah katında bana şefâatçı ol. Veyâ: Ey Allah'ım! Şu sevgili kulun hatırı için beni bağışla. Şu dileğimi kabul eyle, diye duâ etmekte sakınca yoktur.)

Kabrin başında Kur'an okumaya gelince :

1 — E b û H a n î f e, bu konuda sahîh bir hadîs bulunmadığı gerekçesiyle mekruh görmüşse de H a n e f î mezhebinin tercih edilen kavline göre **Kur'an** okumak müstehabtır. Çünkü bu konuda eserler vardır. Ziyâretçi, bilhassa **Yâsîn** sûresini okumalıdır. H a n e f î l e r ' in "Dürrül-Muhtâr" adlı fıkıh kitabında : Kabir ziyâretinde **Yâsîn** sûresi okunur, denilmiştir. İ b n - i Â b i d î n 'de bu sözle ilgili olarak : Çünkü **«Kabristana girip Yâsîn sûresini okuyan olursa Allah o gün için azabtaki ölülerin azâbını hafifletir ve okuyucu için ölü sayısınca hasenât olur.»** meâlinde hadîs vârid olmuştur, der.

El-Lübâb şerhinde : Ziyâretçi F â t i h a, B a k a r a ' nın ilk sahifesini Â y e t ü ' l - K ü r s î ' yi, Â m e n e ' r - R e s û l ü, Y â s î n, M ü l k, T e k â s ü r sûrelerini ve oniki, onbir, yedi veyâ üç defa İ h l â s sûresini okur; Sonra : Allah'ım! Şu okuduğumun sevâbını falana veyâ şunlara ulaştır diye duâ eder, denilmiştir.

2 — Ş â f i î l e r ' e göre ziyâretçinin **Kur'an** okuması müstehabtır. N e v e v î el-**Mecmû**'da : Ziyâretçinin kabristana selâm vermesi, ziyâret ettiği ölüye ve bütün kabristandakilere duâ etmesi, **Kur'an** okuması ve sonra ölülere duâ etmesi müstehabtır. Ş â f i î ' - nin bu husûsta nassı vardır. Arkadaşları da müttefiken te'yid etmişlerdir.

3 — H a n b e l î l e r ' e göre **Kur'an** okunmalıdır. **El-Muğnî** de : A h m e d ' den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir : Kabristana girdiğin zaman üç defa Â y e t ü ' l - K ü r s î ve İ h l â s sûresini oku. Sonra de ki : Allah'ım! Bunun sevabı şu kabristan ehlinedir.

Ölülere duâ, istiğfar, sadaka ve Hac gibi hayrâtın sevâbının bağışlanmasında bir ihtilâf bilemiyoruz. A h m e d ; Ölüye hayrın her çeşidi ulaşır. Çünkü bu hususta vârid olan nasslar vardır, demiştir.

4 — M â l i k î l e r ' e göre kabir üzerinde Kur'an okumak mekruhtur. Çünkü Selefin böyle bir tatbikatı yoktur. Selefin yaptığı şey, sadaka ve duâdır. M â l i k î l e r ' in bâzılarına göre Kur'an okuyup sevâbını ölüye bağışlamakta beis yoktur. İnşâallah ölüye sevâb hâsıl olur.

(٣٧) باب ما جاء فى الجلوس فى المقابر

37 — MEZARLIKTA OTURMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٤٨ — حدثنا محمد بن زياد. ثنا حماد بن زيد، عن يونس بن خباب، عن المنهال ابن عمرو، عن زاذان، عن البراء بن عازب؛ قال: خرجنا مع رسول الله ﷺ فى جنازة. فقعد حيال القبلة.

T E R C E M E S İ

1548) "... Berâ bin Âzib *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bir cenâzeye çıktık. Efendimiz mezarlıkta kıbleye doğru oturdu."

١٥٤٩ — حدثنا أبو كريب. ثنا أبو خالد الأحمر، عن عمرو بن قيس، عن المنهال ابن عمرو، عن زاذان، عن البراء بن عازب؛ قال: خرجنا مع رسول الله ﷺ فى جنازة. فانتهينا إلى القبر. فجلس وجلسنا كأن على رؤسنا الطير.

T E R C E M E S İ

1549) "... Berâ' bin Âzib *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:
Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde bir cenâzeye çıktık da kabrin yanına vardık. Efendimiz oturdu. Biz de sanki başlarımızın üstünde kuşlar konmuş gibi oturduk."

İ Z A H I

Berâ' (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd ve Nesaî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Berâ' (Radıyallâhü anh) meâlen şöyle demiştir: **"Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in beraberinde Ensâr'dan bir adamın cenâzesine çıktık da kabrin yanına vardık. Henüz kabrin kazılması tamamlanmamıştı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kıbleye doğru oturdu. Biz de Onunla beraber oturduk."**

Nesaî'nin rivâyetinde ise hadîsin son kısmı şöyledir:

وجلسنا حوله كأن على رؤوسنا الطير = **"Biz de başlarımızın üstüne kuşlar konmuş gibi Onun etrafında oturduk."**

Başlarımızın üstünde kuşlar varmış gibi oturmak sahâbîlerin efendimizin huzûrunda çok edebli, sâkin ve mütevâzi bir tarzda oturmalarından kinâyedir. Bilindiği gibi kuş, hareketsiz olan şeylerin üzerine konar. Konduğu yerde hareket oldu mu kuş durmaz.

S i n d î ' nin beyânına göre sahâbîler, efendimizin durum ve zamanlarına çok riâyet ederlerdi. Bâzen Onun huzûrunda konuşurlar, hattâ gülümserlerdi. Bâzen de çok sâkin ve sessiz otururlardı.

Hadîs, ölünün defninden önce kabrin yanında oturmanın meşrûluğuna ve otururken kıbleye doğru oturmanın müstehablığına delâlet ediyor. Ayrıca sahâbîlerin edeb timsali olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e karşı davranışlarını yansıtıyor.

Büyüklerin huzûrunda edebli, mütevâzi ve sâkin oturmanın müstehablığı hükmü de çıkarılıyor.

(٣٨) باب ما جاء فى إدخال الميت القبر

38 — ÖLÜYÜ KABRE SOKMAK HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٥٥٠ — حدثنا هشام بن عمار . ثنا إسماعيل بن عياش . ثنا ليث بن أبي سليم ، عن نافع ، عن ابن عمر ، عن النبي ﷺ . ح وحدثنا عبد الله بن سعيد . ثنا أبو خالد الأحمر . ثنا الحجاج ، عن نافع ، عن ابن عمر ، قال : كان النبي ﷺ إذا أدخل الميت القبر ، قال « بسم الله . وعلى ملة رسول الله » . وقال أبو خالد مرة : إذا وضع الميت في لحده قال « بسم الله . وعلى سنة رسول الله » . وقال هشام في حديثه « بسم الله . وفي سبيل الله . وعلى ملة رسول الله » .

T E R C E M E S İ

1550) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Ölü kabre dâhil edildiği zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

بسم الله وعلى ملة رسول الله **buyururdu. Râvi Ebû Hâlid bir defa**

demiştir ki: İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ) **şöyle demiştir: Ölü, kabrine indirildiği zaman efendimiz:** بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللّٰهِ **buyurdu. Râvi Hişâm, kendi hadîsinde:**

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in şu kelimeleri buyurduğunu söylemiştir:** بِسْمِ اللّٰهِ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللّٰهِ

İ Z A H I

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsini müellif Hişâm bin Ammâr ile Abdullah bin Sâid'den iki ayrı senedle rivâyet etmiştir. Abdullah bin Sâid'in şeyhi Ebû Halid, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsini iki ayrı metin hâlinde rivâyet etmiştir. Birinci metin meâlen şöyledir:

"Ölü kabre konulduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem: بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللّٰهِ **buyurdu."** Buyrulan bu cümlelerin mânâsı özetle şöyledir:

«Ey ölü! Seni Allah'ın adıyla indirdik. Ve Resûlullah'ın yol ve dîni üzerinde seni teslim ettik.»

Ebû Hâlid'in bir defa yaptığı rivâyet meâlen şöyledir:

"Ölü kabre konulduğu zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem: بِسْمِ اللّٰهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللّٰهِ **buyurdu."** Buyrulan bu cümleyukarıdaki cümlenin meâli gibidir. Bu cümledeki **«Sünnet»**ten maksad, şeriat ve yoldur.

Müellifin Hişâm'dan rivâyet ettiği sened ile zikredilen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğu şöyledir:

بسم الله وفى سبيل الله وعلى ملة رسول الله Meâli şöyledir: **«Seni Allah'ın adıyla indirdik; Allah'ın yolunda ve Resûlullah'ın dini üzerinde seni teslim ettik.»**

Bu hadîsi Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, ölünün kabre indirileceği zaman bu zikri okumanın müstehablığına delâlet eder. Tâ ki Allah'ın adı ve Resûlünün sünneti; fitne ve korkulardan koruyucu kale gibi ölüyü korusun.

١٥٥١ — حدثنا عبد الملك بن محمد الرقاشي . ثنا عبد العزيز بن الخطاب . ثنا مندل بن علي . أخبرني محمد بن عبيد الله بن أبي رافع ، عن داود بن الحصين ، عن أبيه ، عن أبي رافع ؛ قال : سل رسول الله ﷺ سعدا ورش على قبره ماء .

في الزوائد : في إسناده مندل بن علي ضعيف . ومحمد بن عبيد الله متفق على ضعفه .

T E R C E M E S İ

1551) "... Ebû Râfi' *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

(Ölen Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın cesedi kabre indirileceği zaman) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Sa'd** (Radıyallâhü anh)'**ın cesedini yavaşça ve tedricen na'şın üzerinden çekip çıkardı.** (Ve kabre indirdi) **Kabrinin üstüne de su serpti.**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi Mendel bin Ali zayıftır. Muhammed bin Ubeydullah'ın zayıflığı husûsunda ittifâk vardır.

١٥٥٢ — حدثنا هرون بن إسحاق . ثنا المحاربي ، عن عمرو بن قيس ، عن عطية ، عن أبي سعيد ؛ أن رسول الله ﷺ أخذ من قبل القبلة ، واستقبل استقبالا ، (واستل استلالا) .

في الزوائد : في إسناده عطية العوفي ، وضعفه الإمام أحمد .

T E R C E M E S İ

1552) "... Ebû Saîd *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kabre indirileceği zaman kabrin) **kıble tarafından alınarak karşılandı ve na'şın üzerinden yavaşça çekip çıkarıldı.**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında bulunan Atiyye el-Avfî'yi imam Ahmed zayıf saymıştır.

İ Z A H I

Bu iki hadîs de Zevâid türündendir. İlk hadîste geçen "Selle" fiilinin masdarı olan "Sell"in mânâsı, yavaş yavaş ve tedricen bir şeyi çekip çıkarmaktır. Cenâze hakkında kullanıldığı zaman âlimler şöyle ta'rif etmişlerdir : Na'ş mezarlığa götürüldüğünde kabrin ayak ucuna ve kabrin hizâsına konulur. Sonra cesed na'şın üstünden yavaşça çekilip çıkarılır ve önce baş kısmı kabre konulur. Sonra ayak kısmı

kabre indirilir. Veyâhut önce ayaklar kabre indirilir, sonra baş kısmı kabre indirilir. İşte buna "Sell" adı verilir. Bâzen **Sell** ve **İstilâl** lügat mânâsıyla hadîslerde gelir. Nitekim müellifin süneninin bâzı nushalarında buradaki ikinci hadîste mevcud **İstilâl**; yavaşça çekip çıkarma mânâsına gelmiştir.

Ebû Râfi' (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından defnedildiği ve kabrine su serpildiği bildirilen Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın hangi Sa'd olduğu husûsunda sarih bir şeye rastlamadım. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Sa'd bin Muâz (Radıyallâhü anh)'ın cenâzesine katıldığı sâbittir. Hadîsteki Sa'd ile bu zâtın kastedilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Onun hâl tercemesi, 407 nolu hadis bahsinde geçmiştir.

BU HADÎSTEN ÇIKARILAN FIKIH HÜKÜMLERİ

1 — Ölü kabre indirilirken yukarıda târifi geçen Sell usûlü meşrûdur.

2 — Definden sonra kabrin üzerine su serpmek meşrûdur.

Ebû Said (Radıyallâhü anh)'in hadîsine gelince; Zevâid türünden olan bu hadîs, sünen nüshalarının bâzılarında kısadır. Eldeki nüshada parentez içine alınan : وَاسْتَلَّ اسْتِلَالًا cümlesi bâzı nüshalarda yoktur. Ve fıkıh kitaplarında delil olarak nakledilen bu hadîsin metninde, mezkûr cümle yoktur.

Yukarıda **Sell** ve **İstilâl** kelimelerinin fıkıhçılar ve hadîsçilerce yapılan istilâhi mânâsına bakılırsa bu cümlenin olmaması gerekir. Çünkü hatırlanacağı gibi bu iki kelimenin istilâhî mânâsı kabrin ayak ucuna konmuş olan na'şın üzerinden ölüyü yavaşça çekip çıkarmak ve kabre indirmektir. Oysa bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek na'şının, kabrin ayak ucuna değil, kabrin kıble tarafına konduğu ve kabre inen sahâbîlerin yüzleri kıbleye ve mübârek na'şa gelecek tarzda mübârek Efendimizi na'şın üzerinden alıp kabre indirdikleri bildirilmiştir. Durum böyle olunca yukarıda anlatılan **Sell** durumu söz konusu değildir. Bu cümlenin bulunduğu nüshalarda mezkûr kelimenin lügat mânâsına yâni yavaşça çekip çıkarma anlamına yorumlanması gerekir.

Bu hadîs, cenâzenin kabre indirilirken kıble tarafından alınmasının meşrûluğuna delâlet eder.

El-Menhel yazarı, ölünün kabrin kıble tarafından veyâ ayak ucu tarafından alınması konusunda âlimlerin ortaya attıkları görüşleri şöyle anlatır:

1 — Ebû Hanîfe'nin kavline göre, na'ş kabrin kıble tarafına konulur. Ve ölü na'ştan hafifçe alınarak kabre indirilir. Bu kavil; Ali bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh) ve İshak bin Râheveyh (Radıyallâhü anh)'den de rivâyet edilmiştir. Delilleri, yukarıdaki Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsidir. Fakat notta belirtildiği gibi senedi zayıftır. İkinci delilleri; Ebû Dâvûd'un el-Merâsil'de İbrâhim Nehaî'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîstir:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kıble tarafından alınarak kabre indirilmiş ve Sell usûlü ile indirilmemiştir.**" Üçüncü delîlleri Beyhakî'nin İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh), İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh) ve Büreyde (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği: '**Sahâbîler Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i kıble tarafından kabre indirdiler.**' meâlindeki hadîstir. Beyhakî'nin belirttiği gibi bu rivâyetlerin tümü zayıftır. Üstelik Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kıble tarafından alınması düşünülemez. Çünkü kabr-i şerîfi odanın kıble tarafındaki duvarına iç taraftan bitişikti. Bu sebeple na'şın, kabrin kıble tarafına konulması mümkün değildir.

2 — Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve başkalarına göre Sell usûlü ile yâni kabrin ayak ucuna konulan na'şın üzerinden ölü, alınıp, baş ucundan ileri çekilerek önce baş kısmı kabre indirilir, sonra ayak kısmı indirilir. İbn-i Ömer, Enes, Abdullah bin Yezîd, Nehai, Şâ'bî (Radıyallâhü anhüm) ve başkaları da böyle demişlerdir. Bunların delîlleri, Ebû Dâvûd ve Beyhakî'nin rivâyet ettikleri Abdullah bin Yezîd (Radıyallâhü anh)'in hadîsi, Beyhakî ve Şâfiî'nin İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettikleri: '**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **baş tarafından Sell usûlü ile kabre indirildi.**' meâlindeki hadîsidir.

El-Menhel yazarı, bu grubun dayandığı başka delilleri de zikretmiştir.

3 — Enes ve bir rivâyete göre İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), Sell usûlüne hükmetmekle beraber: **Ölü, na'şın üzerinden çekilip çıkarılırken önce ayak kısmı kabre indirilir,** demişlerdir.

El-Menhel yazarı, yukarıdaki görüşleri anlattıktan sonra: Mezkûr ihtilâf, hangi şeklin daha efdal olduğu hakkındadır. Aslında hepsi câizdir. Delillerin kuvveti yönünden Sell usûlü ağırlık kazanır. Bugün için böyle yapmak daha kolaydır, demiştir.

١٥٥٣ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا حَمَّادُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْكَلْبِيُّ . ثنا إِدْرِيسُ الْأَوْدِيُّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ قَالَ: حَضَرْتُ ابْنَ عُمَرَ فِي جِنَازَةٍ . فَلَمَّا وَضَعَهَا فِي اللَّحْدِ قَالَ : بِسْمِ اللّٰهِ . وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ . وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللّٰهِ . فَلَمَّا أَخَذَ فِي تَسْوِيَةِ اللَّبِنِ عَلَى اللَّحْدِ ؛ قَالَ : اللّٰهُمَّ ! أَجِرْهَا مِنَ الشَّيْطَانِ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ . اللّٰهُمَّ ! جَافِ الْأَرْضَ عَنْ جَنْبَيْهَا ، وَصَعِّدْ رُوحَهَا ، وَلَقِّهَا مِنْكَ رِضْوَانًا . قُلْتُ: يَا ابْنَ عُمَرَ ! أَشَيْءٌ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ أَمْ قُلْتَهُ بِرَأْيِكَ ؟ قَالَ : إِنِّي إِذًا لَقَادِرٌ عَلَى الْقَوْلِ . بَلْ شَيْءٌ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ .

في الزوائد : في إسناده حماد بن عبد الرحمن ، وهو متفق على تضعيفه .

TERCEMESİ

1553) "... Saîd bin el-Müseyyeb *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Ben, İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anhümâ) **ile beraber bir cenâzede bulundum. İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anhümâ), **cenâzeyi kabre indirdiği zaman:** بِسْمِ اللّٰهِ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللّٰهِ **dedi. Sonra Lahit üzerinde kerpiçlerin dizilmesine başlanınca; İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anhümâ):

اَللّٰهُمَّ أَجِرْهَا مِنَ الشَّيْطَانِ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ اَللّٰهُمَّ جَافِ الْأَرْضَ عَنْ جَنْبَيْهَا وَصَعِّدْ رُوحَهَا وَلَقِّهَا مِنْكَ رِضْوَانًا

= «Allah'ım! Bu cenâzeyi Şeytandan ve kabir azâbından koru. Allah'ım! Yeri onun yanlarından uzak tut, rûhunu yükselt, onu katından rızâya kavuştur.» dedi. Ben:

Yâ İbn-i Ömer! (Bu söylediklerin) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittiğin bir şey midir? Yoksa kendi re'yinle mi söyledin? dedim. Kendisi: Şu halde ben söz söylemeye kadir** (miy)**im? Bilâkis Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittiğim bir şeydir, dedi.»**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedindeki Hammâd bin Abdirrahmân'ın zayıflığı üzerinde ittifak vardır.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîs, ölü kabre indirildiğinde 1550 nolu hadîste H i ş â m ' ın rivâyetinde mevcut olan duânın okunmasının müstehablığına delâlet eder. Ayrıca cesed, lahde konulup, üstü kerpiçlerle örtüldüğü zaman, hadîste geçen duânın okunmasının meşrûluğuna delâlet eder.

Hadis, şer'î bir mes'eleyi bilmiyenin bilenlere sormasının ve bilenin, bildiğini sorana nakletmesinin meşrûluğuna delâlet ediyor.

39 — LAHDİN MÜSTEHABLIĞI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

Kabir, "**Lahd**" ve "**Şak**" olmak üzere iki şekilde yapılır.

Lahd şekli şöyledir: Kabir normal olarak kazılır. Sonra kabrin tabanının karşısındaki kıble duvarı, ölünün yerleşebileceği kadar oyulur. Cesed o oyuğa ve yüzü kıbleye gelecek şekilde yerleştirilir. Arkasına kerpiçler veyâ ağaçlar dizilir. Aralarından toprağın sızmaması için de ot, çamur gibi bir şey konulur. Sonra toprakla doldurulur.

Şak şekli şöyledir: Mezar normal olarak genişçe kazılır. Tabana inildikten sonra kıble tarafında 30 - 40 santim yüksekliğinde ince bir duvar örülür. Cesedin yerleşebileceği bir aralık bırakılarak o duvarın karşısında, yâni memleketimizdeki kıble istikâmetine göre kabrin kuzey tarafında da o duvara parelel bir duvar çekilir. Cesed iki duvarın arasındaki boşluğa, yüzü kıbleye gelecek tarzda konulur. Duvarların üstü kerpiç, ağaç ve taş gibi maddelerle örtülür. Yine toprağın sızmaması için üstüne ot veyâ çamur gibi bir şey konulur. Sonra üstü toprakla örtülür.

Her iki şekilde de yapılan mezara ölü indirildiğinde, başının batıya ve ayaklarının doğuya gelecek tarzda ve sağ yanına yatırılacağı ma'lûmdur.

١٥٥٤ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا حَكَّامُ بْنُ سَلْمٍ الرَّازِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ عَبْدِ الْأَعْلَى يَذْكُرُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اللَّحْدُ لَنَا ، وَالشَّقُّ لِغَيْرِنَا » .

TERCEMESİ

1554) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Lahd (usûlü) **bizedir, Şak** (usûlü) **başkalarınadır.»"**

١٥٥٥ — حدثنا إسماعيل بن موسى السُّدِّىّ. ثنا شريك، عن أبى اليقظان، عن زاذان، عن جرير بن عبد الله البجلى؛ قال: قال رسول الله ﷺ «اللحد لنا، والشق لغيرنا».

فى الزوائد: إسناده ضعيف لاتفاقهم على تضعيف أبى اليقظان، واسمه عثمان بن عمير. والحديث من رواية ابن عباس فى السنن الأربعة. ومن رواية سعد بن أبى وقاص فى مسلم وغيره.

TERCEMESİ

1555) "... Cerîr bin Abdillah el-Becelî (24) *(Radıyallahü anh)*'den: Şöyle demiştir: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* buyurdu ki:

«Lahd (usûlü) **bizedir, şak** (usûlü) **başkalarınadır.»"**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi zayıftır. Çünkü âlimler Ebü'l-Yakzan künyeli Osman bin Umeyr'in zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu hadîs, İbn-i Abbâs (R.A.)'ın rivâyetinden olmak üzere dört sünende vardır. Ve Sa'd bin Ebî Vakkâs (R.A.)'ın rivâyetinden olarak Müslim'de ve başka kitablarda vardır.

١٥٥٦ — حدثنا محمد بن المثنى. ثنا أبو عامر. ثنا عبد الله بن جعفر الزهرى، عن إسماعيل بن محمد بن سعد، عن عامر بن سعد، عن سعد؛ أنه قال: ألحدوا لى لحدا، وانصبوا على اللبن نصبا، كما فعل برسول الله ﷺ.

TERCEMESİ

1556) "... Âmir bin Sa'd (25) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre, (babası) Sa'd (bin Ebî Vakkâs) *(Radıyallâhü anh)* (vefât edeceği zaman):

---

(24) Fazileti 159 nolu hadîste geçmiştir.

(25) Âmir bin Sa'd bin Ebî Vakkas ez-Zührî el-Medenî (R.A.) babasından ve Osman (R.A.) ile Abbâs (R.A.)'dan rivâyet etmiştir. Kendisinden de oğlu Dâvûd, Zührî ve Ebû Tuvâle rivâyet etmişlerdir. İbn-i Sa'd: O, sıkadır. Hadîsi çoktur, demiştir. Vakidî'nin dediğine göre hicretin 104. yılı vefat etmiştir. (Hulâsa: 184)

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **yapıldığı gibi bana da lahd kazınız ve üstüme kerpiçler dikiniz.** (Üstümü kerpiçle örtünüz) dedi."

İ Z A H I

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsini T i r m i z î, E b û D â v û d ve N e s â î de rivâyet etmişlerdir.

C e r î r (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir.

Â m i r (Radıyallâhü anh)'in hadisini M ü s l i m ve N e s a î de rivâyet etmişlerdir.

Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler, mezarın lahid usûlü ile yapılmasının efdâliyetine delâlet eder.

İlk iki hadîste **«Lahit bizedir, şak başkalarınadır.»** buyurulmuştur. Bu cümleler, çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. **El-Menhel** yazarı bu şekilleri şöyle sıralamıştır:

Yâni lahit usûlü biz müslümanların ölülerine mahsustur. Şak usûlü de bizden olmıyan Ehl-i kitâba mahsustur. A h m e d ' in bir rivâyetinde bu mânâ açıkça belirtilmiştir.

İ b n - i T e y m i y e : Bu hadîste, Ehl-i kitâbın şiârı olan tüm işlerde onlara muhâlefet etmemiz için bir uyarı vardır. Öyle ki, ölüyü mezarın dibine indirmekte bile muhâlefet etmemiz emredilmiş, demiştir.

Bir kavle göre hadisin mânâsı : 'Lahit usûlü, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ümmetine mahsustur. Şak usûlü, geçmiş ümmetlere mahsustur.' Veyâhut 'Lahit usûlü, Peygamberlere mahsustur. Şak usûlü peygamber olmıyanlara mahsustur.' olabilir.

Bu hadîsler, lahit usûlünün şak usûlünden daha fazîletli olduğuna delâlet ederler. Şak usûlünün câiz olmadığı kastedilmemiştir. Buna delîl ise, 1557 nolu E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsidir. Bundan sonra o hadise geçilecektir.

N e v e v î, **el-Mühezzeb** şerhinde : Âlimler, lahit ve şak usulleri ile kazılan mezarlara ölüleri defnetmenin câizliği üzerinde icmâ' etmişlerdir, demiştir.

Toprak sert ve sık olduğu yerlerde lahit usulü efdaldır. Toprağı gevşek olan yerlerde ise şak usûlü efdaldır. Fıkıhçıların ekserisinin kavli budur.

(٤٠) باب ما جاء في الشق

40 — ŞAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٥٧ — حدثنا محمود بن غيلان . ثنا هاشم بن القاسم . ثنا مبارك بن فضالة . حدثني حميد الطويل ، عن أنس بن مالك ؛ قال : لما توفي النبي ﷺ كان بالمدينة رجل يلحد وآخر يضرح . فقالوا : نستخير ربنا ونبعث إليهما . فأيهما سبق تركناه . فأرسل إليهما . فسبق صاحب اللحد . فلحدوا للنبي ﷺ .

في الزوائد : في إسناده مبارك بن فضالة ، وثقه الجمهور . وصرح بالتحديث ، فزال تهمة تدليسه . وباقي رجال الإسناد ثقات . فالإسناد صحيح .

TERCEMESİ

1557) "Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vefât ettiği zaman Medîne'de lahit kazıcı bir adam ve şak kazıcı diğer bir adam vardı. Sahâbîler:**

Biz Rabbimizden hayırlısını diliyerek ikisine de (haber) **gönderelim. Hangisi sonra gelirse onu bırakırız, dediler. Ve ikisine de haber gönderildi. Lahit kazıcısı önce geldi. Bunun üzerine sahâbîler, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için lahit kazdırdılar.**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Mübârek bin Fudâle'yi cumhur sıka saymıştır. Ve kendisi burada tahdisle rivâyet etmiştir. Artık tedlis yapması imkânı zâil olmuştur. Senedin kalan ricâli sıka zâtlardır. Bu sebeple isnad sahihtir.

١٥٥٨ — حدثنا عمر بن شبة بن عبيدة بن زيد . ثنا عبيد بن طفيل المقرئ . ثنا عبد الرحمن بن أبي مليكة القرشي . ثنا ابن أبي مليكة ، عن عائشة ؛ قالت : لما مات رسول الله ﷺ اختلفوا في اللحد والشق . حتى تكلموا في ذلك . وارتفعت أصواتهم . فقال عمر : لا تصخبوا عند رسول الله ﷺ حيا ولا ميتا . أو كلمة نحوها . فأرسلوا إلى الشقاق واللاحد جميعا . فجاء اللاحد ، فلحد لرسول الله ﷺ . ثم دفن ﷺ .

في الزوائد : هذا إسناده صحيح ورجاله ثقات .

T E R C E M E S İ

1558) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vefât edince kabrin lahit veyâ şak usûlü ile kazılması husûsunda sahâbîler arasında ihtilâf oldu. Hattâ bu hususta konuştular. Ve sesleri yükseldi. Bunun üzerine Ömer** (Radıyallâhü anh) :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **yanında ne hayatta iken ne de vefât etmişken bağıramazsınız.** — Veyâ buna benzer bir söz söyledi. — **Şak kazıcısının ve lahit kazıcısının her ikisine de** (haber) **gönderiniz, dedi.** (Haber gönderildi.) **Lahit kazıcısı geldi ve Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için lahit kazdı. Sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)· **defnedidi.**"

Not : İsnadının sahîh ve ricâlinin sıka olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

• İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu iki hadîsin birincisi' A h m e d de rivâyet etmiştir.

Hadîsler; Özellikle birinci hadîs; lahitin şak'tan hayırlı olduğuna delâlet eder. Çünkü Peygamberi için Allah Teâlâ lahiti seçmiştir. Hadisler, şak usûlünün de câizliğine delâlet ederler. Çünkü M e d i - n e ' de şak usûlü ile mezar kazıcısının bulunduğu hadîsten anlaşılıyor. Eğer onun yaptığı usul câiz olmasaydı kendisi men edilecekti.

İkinci hadîsteki : وَلَاتَصْخَبُوا fiili yerine bâzı nüshalarda : وَلَاتَضِجُّوا fiili bulunur. Yüksek sesle konuşmayınız demektir.

(٤٢) باب ما جاء فى الملامة فى القبر

41 — KABRİ KAZMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٥٩ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا زيد بن الحباب . ثنا موسى بن عبيدة .
حدثني سعيد بن أبي سعيد ، عن الأدرع السلمي ؛ قال : جئت ليلة أحرس النبي ﷺ .
فإذا رجل قراءته عالية . فخرج النبي ﷺ . فقلت : يا رسول الله ! هذا مراء . قال فمات

بِالْمَدِينَةِ . فَفَرَغُوا مِنْ جِهَازِهِ . فَحَمَلُوا نَعْشَهُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « ارْفُقُوا بِهِ ، رَفَقَ اللهُ بِهِ .
إِنَّهُ كَانَ يُحِبُّ اللهَ وَرَسُولَهُ » قَالَ وَحَفَرَ حُفْرَتَهُ فَقَالَ « أَوْسِعُوا لَهُ . أَوْسَعَ اللهُ عَلَيْهِ »
فَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ : يَا رَسُولَ اللهِ ! لَقَدْ حَزِنْتَ عَلَيْهِ . فَقَالَ « أَجَلْ . إِنَّهُ كَانَ يُحِبُّ
اللهَ وَرَسُولَهُ » .

فى الزوائد : ليس لأدرع السلمىّ فى الكتب الستة سوى هذا الحديث. وفى إسناده موسى بن عبيدة .
قيل : منكر الحديث أو ضعيف . وقيل : ثقة ، وليس بحجة .

TERCEMESİ

1559) "... El-Edra' es-Sülemî (26) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Bir gece Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için nöbet tutmaya gittim. Baktım ki bir adam yüksek sesle Kur'an okuyor. Biraz sonra Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **dışarı çıktı. Ben:**

Yâ Resûlallah! Bu adam riyâkârdır, dedim. Edrâ' (Radıyallâhü anh) **demiştir ki: Sonra o adam Medîne'de vefât etti. Techiz işi bittikten sonra na'şını taşıyıp götürdüler. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (oradakilere):

«Onu yavaş götürünüz. Allah onunla iyi muamele etti. Şüphesiz o, Allah'ı ve Resûlünü seviyordu.» buyurdu.

Edrâ' (Radıyallâhü anh) **demiştir ki: Efendimiz onun kabrini kazdırdı ve buyurdu ki:**

«Kabrini geniş tutun. Allah ona bolluk verdi.» Bunun üzerine ashâbından bâzısı:

«Yâ Resûlallah! Sen cidden ona üzüldün, dediler. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Evet. Çünkü şüphesiz o, Allah'ı ve Resûlünü seviyordu.» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Kütüb-i Sitte'de Edrâ' es-Sülemî (R.A.)'ın bundan başka hadîsi yoktur. Bunun senedindeki râvi Mûsa bin Ubeyde hakkında: Hadisleri münker veyâ zayıftır, denilmiştir. Sıka olduğunu söyliyenler de vardır. Hüccet değildir.

---

(26) Sahâbî'dir. Yalnız bu hadîsi vardır. Râvisi Said bin Ebî Said'dir. (Hulâsa: 44)

١٥٦٠ — حدثنا أزهر بن مروان . ثنا عبد الوارث بن سعيد . ثنا أيوب ، عن حميد بن هلال ، عن أبي الدهماء ، عن هشام بن عامر ؛ قال : قال رسول الله ﷺ «احفروا وأوسعوا وأحسنوا» .

TERCEMESİ

1560) "... Hişâm (27) bin Âmir *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir: **«Mezarları kazınız. Geniş tutunuz ve iyi yapınız.»**"

İZAHI

İlk hadîs Zevâid türündendir.

Ebû Dâvûd, Beyhakî ve **Nesaî** de **Hişâm** (Radıyallâhü anh)'ın **hadîsini rivâyet etmişlerdir.**

Ebû Dâvûd ve **Nesaî'nin rivâyetlerinden anlaşıldığına göre Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bu hadîsi, Uhud savaşında şehid olan sahâbîlerin defni ile ilgili olarak buyurmuştur.**

Beyhakî ve **Nesâî'nin bir rivâyetine göre Hişâm** (Radıyallâhü anh) **şöyle demiştir:**

"Biz Uhud günü müşkül durumumuzu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **arzederek:**

Yâ Resûlallah! Her şehid için bir mezar kazmak bize güç gelir dedik. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«(Mezarları) **Kazınız, derinleştiriniz, iyi yapın ve iki üç kişiyi bir kabre defnediniz.» buyurdu.**

Sahâbîler: (Aynı kabre defnedeceğimiz şehidlerden) **hangisini kabrin ön tarafına defnedeceğiz? diye sordular. Buyurdu ki:**

«Kur'an'ı daha çok hıfzedeni.»

Hişâm (Radıyallâhü anh) **demiştir ki: Babam** (Âmir) (Radıyallâhü anh) **bir kabre defnedilen üç şehidin üçüncüsü idi."**

---

(27) Hişâm bin Âmir bin Ümeyye bin el-Hashâs bin Mâlik, sahâbîdir. Âmir bin Ğanem bin Adiyy el-Ensâri en-Neccârî'den hadîs rivâyet etmiştir. Basra'da yerleşmiştir. Bir kaç hadîsi vardır. Müslim bir hadîsini rivâyet etmiştir. Râvileri oğlu Sa'd ve Muâza el-Adeviyye'dir. Dört sünen sahipleri, onun hadslerini rivâyet etmişlerdir. (Hulâsa : 410)

Bu bâbtaki hadîsler, kabrin geniş ve derin kazılmasını emrediyorlar. Kabrin derinliğinin miktarı hakkında âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki:

1 — Mâlikîler'e göre en azı, ölünün kokusuna mâni olacak ve yırtıcı hayvanlardan koruyabilecek derinliktir. Derinliğin âzamisi için bir sınır yoktur. Bâzı Hanbelîler de böyle demişlerdir.

2 — Şâfiîler'e ve Hanbelîler'in ekserisine göre derinliğin sınırı orta boylu bir adam kabirde ayakta durup kollarını havaya kaldırdığı zaman parmak uçları yer seviyesine denk gelecek miktardır. Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'den de bu kavil rivâyet edilmiştir.

3 — Hanefî âlimleri ihtilâf etmişlerdir. Bâzılarına göre en az derinlik yarım boy kadardır. Bir kısmına göre ise göğüs hizâsına kadardır. Daha derin olursa daha iyidir.

Kabrin uzunluğu, ölünün boyuna göre olmalıdır. Genişliği ise, uzunluğunun yarısı kadar olmalıdır.

(٤١) باب ما جاء فى حفر القبر

42 — MEZARDA İŞÂRETİN BULUNMASI HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

١٥٦١ — حدثنا العبّاس بن جعفر . ثنا محمّد بن أيوب أبو هريرة الواسطى . ثنا عبد العزيز بن محمّد ، عن كثير بن زيد ، عن زينب بنت نبيط ، عن أنس بن مالك ؛ أنّ رسول الله ﷺ أعلم قبر عثمان بن مظعون بصخرة .

فى الزوائد : هذا إسناد حسن . وله شاهد من حديث المطلب بن أبى وداعة ، رواه أبو داود .

TERCEMESİ

1561 "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir taşı Osman bin Maz'un (Radıyallâhü anh)'ın kabrine işâret yaptı."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu isnad hasendir. Dâvûd'un el-Muttalib bin Ebi Vedâa (R.A.)'dan rivâyet ettiği hadîs, bu hadîs için bir şâhittir.

İ Z A H I

Bu hadîs Zevâid türündendir. Notta belirtildiği gibi bunun şâhidi durumunda olan bir hadisi Ebû Dâvûd el-Muttalib (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiş. Ayrıca Beyhakî ve İbn-i Ebî Şeybe'de el-Muttalib (Radıyallâhü anh)'den rivâyette bulunmuşlardır. Ebû Dâvûd'un rivâyeti uzundur. O rivâyette:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in; Büyükçe bir taşı Osman** (Radıyallâhü anh)'**m baş ucuna koyarak:**

«Bu taşla kardeşimin kabrini tanırım. Ve ev halkımdan ölenleri onun yanına defnederim.» buyurduğu belirtilmiştir. Hâl tercemesi 1456 nolu hadîs bahsinde geçen, muhâcirlerden Medîne'de vefât eden ve Bakî'a defnedilen ilk zât olan Osman bin Maz'ûn (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süt kardeşi olduğu için veyâ onu şereflendirmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona: **«Kardeşim...»** demiştir. Osman (Radıyallâhü anh)'dan sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ev halkından vefât eden ilk zât, oğlu İbrâhim'-dir. Osman (Radıyallâhü anh)'ın yanına defnedilmiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Kabrin tanınması için taş gibi bir işâretin konulmasının müstehablığı bu hadisten anlaşılıyor. Konulacak alâmet, bugünkü halkın yaptığı gibi olmamalıdır. Bilindiği gibi çoğu kimseler, bu konuda israf yaparak mezarları süslüyorlar.

(٤٣) باب ما جاء في النهي عن البناء على القبور وتجصيصها والكتابة عليها

43 — KABİRLER ÜZERİNDE BİNA YAPMAK, KABİRLERİ KİREÇ İLE YAPMAK VE KABİRLER ÜZERİNDE YAZI YAZMAKTAN NEHİY HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٦٢ — حدّثنا أَزْهَرُ بْنُ مَرْوَانَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ زِيَادٍ . قَالَا : ثنا عَبْدُ الْوَارِثِ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَنْ تَجْصِيصِ الْقُبُورِ .

T E R C E M E S İ

1562) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kabirleri kireç ile yapmaktan nehiy etti."

İ Z A H I

A h m e d, M ü s l i m, E b û D â v û d ve N e s a i de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. E b û D â v û d'daki rivâyet meâlen şöyledir:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kabir üzerinde oturmaktan, kabrin kireçle yapılmasından ve üzerinde binâ yapmaktan** nehiy etti."

El-Menhel yazarı şöyle der: Hadisin zâhirine göre kabrin kireçle yapılması haramdır. Fakat H a n e f î l e r, M â l i k i l e r, Ş â f i i l e r, A h m e d, D â v û d ve bir çok âlim, buradaki yasaklamayı mekruhluğuna hamlederek kabrin kireçle yapılması mekruhtur, demişlerdir.

Yasaklamanın hikmeti şu olabilir: Kabir geçicidir. Ebedi değildir. Veyâhut kireçle yaptırmak süs içindir. Ölünün süslemeye ihtiyacı yoktur.

Kabrin kireçle sıvanmasına gelince; H a s a n ı B a s r i, Ş â f i i ve A h m e d, bunda beis görmemişlerdir.

M â l i k'e göre mekruhtur. Ancak kokunun önlenmesi buna bağlı ise câizdir.

E b û H a n î f e ve arkadaşlarının seçkin kavline göre mekruh değildir.

١٥٦٣ — حدّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُكْتَبَ عَلَى الْقَبْرِ شَيْءٌ.

قال السندى: قال الحاكم بعد تخريج هذا الحديث فى المستدرك : الإسناد صحيح . وليس العمل عليه . فإن أئمة المسلمين من الشرق إلى الغرب يكتبون على قبورهم . وهو شيء أخذه الخلف عن السلف . وتعقبه الذهبي فى مختصره . بأنه محدث ، ولم يبلغهم النهى .

TERCEMESİ

1563) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kabir üzerinde bir şey yazılmasını yasaklamıştır."**

Not: Sindî şöyle demiştir: Hâkim bu hadîsi el-Müstedrek'te rivâyet ettikten sonra bunun senedi sahîhtir. Lâkin tatbikat buna göre değildir. Çünkü şarktan garba kadar müslümanların önder âlimleri, kabirler üzerinde yazılar yazdırırlar. Bu yazı işi halef âlimlerin selef âlimlerden aldıkları bir şeydir, demiştir. Zehebî ise; Muhtasar adlı kitabında Hâkim'in sözüne karşılık olarak: Söz konusu yazma işi sonradan icad edilmiştir. Yasaklama hadîsleri o âlimlere ulaşmamıştır, demiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsi notta da belirtildiği gibi Hâkim de rivâyet etmiştir.

Hadîsin zâhirine göre kabir üzerinde yazı yazmak haramdır. Sindî, Tirmizî'nin şerhinde: Yasağın umumî olması muhtemeldir. Kabir sâhibinin adı, ölüm târihi veyâ Kur'an-ı Kerîm ile Allah'ın isimlerinden bir şeyin yazılmasının, bu yasağa girmesi muhtemeldir. Çünkü bu yazıların yere düşmesi ve ayaklar altında kalması muhtemeldir, demiş; daha sonra nottaki Hâkim ve Zehebî'nin sözlerini nakletmiştir.

Şevkânî "en-Neyl"de: Kabirler üzerinde yazı yazmanın yasaklığına dâir hadîsin zâhirine göre ölünün ismini yazmak ile başka şeyleri yazmak arasında bir fark yoktur. Bâzı âlimler, süsleme olmaksızın ölünün isminin yazılmasını câiz görmüşlerdir. Bunu, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Osman bin Maz'ûn (Radıyallâhü anh)'ın kabrine (1561 nolu hadîste belirtildiği gibi) işâret olarak taş koymasına kıyaslamışlardır. Bu fetvâ, nassın hükmünün kıyasla hususîleştirilmesi ile hâsıl olur. Cumhur nassın böyle husûsîleştirilmesine hükmetmiştir. Bu fetvâ, nass karşısında kıyas yapmak değildir. Ancak bu kıyâsın sıhhatli olup olmaması mes'elesi vardır, demiştir.

El-Menhel yazarı da şöyle demiştir: Dört mezheb imamı: Ölünün adı, ölüm târihi dâhil herhangi bir şeyin mezar üzerinde yazılması yasaktır, demişlerdir.

Bâzı Hanefî âlimleri: Kabrin tanınması için ölünün isminin yazılmasında bir beis yoktur, demişlerdir. Bu kavlin delîli de

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (Osman bin Maz'ûn (Radıyallâhü anh)'ın kabrine işâret olsun diye baş ucuna taş bırakmış olmasıdır.

Hanefîler'in bâzı Fıkıh âlimleri ise: Kabre ihtiyaç duyulduğunda uygun yazıların yazılmasında beis yoktur, demişlerdir. İbnü'l-Âbidîn: Kabre yazı yazılması nehiy edilmiş ise de amelî icmâ' yazı yazılmasının câizliği hakkındadır, diyerek; el-Hâkim'in notta yazılı sözünü nakletmiş ve bunun, (1561 nolu) Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ile kuvvet bulduğunu belirtmiştir. İhtiyaç yokken yazı yazılması câiz görülmemiştir.

İhtiyaç hâlinde yazı yazılmasını câiz gören âlimlere göre hadisteki yasaklama, ihtiyaç duyulmayan hallere mahsustur

١٥٦٤ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرَّقَاشِيُّ . ثنا وَهْبٌ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمِرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى أَنْ يُبْنَى عَلَى الْقَبْرِ .

في الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1564) "... Ebû Saîd *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kabir üzerinde binâ yapılmasını men etmiştir.**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı sahih ve ricâli sıka zâtlardır

İZAHI

Müslim, Ebû Dâvûd, Ahmed ve Nesai'nin Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri ve yukarıda meâli yazılan hadîste de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kabir üzerinde binâ yapılmasını menettiği bildirilmiştir

El Menhel yazarı şöyle der:

Turbeştî: Kabir üzerinde binâ yapmak iki şekilde düşünülebilir. Birincisi, kabrin taş ve benzeri malzemelerle yapılmasıdır. İkincisi de, kabrin üstünde kubbe ve benzeri binaların yapılmasıdır. Bunların ikisi de bu hadisle yasaklanmıs, demiştir.

Hadisin zâhirine göre kabir üzerinde binâ yapmak haramdır. Fakat Şâfii, arkadaşları ve en sahih kavle göre Hanbeli âlimleri : Yapılacak binâ, yapanın mülkünde ise mekruhtur. Umumî mezarlıkta ise haramdır, demişlerdir. Nevevî : Arkadaşlarımız demişler ki : Umumî mezarlıkta yapılan binâ âlimlerin ittifakıyla yıktırılır, demiştir.

Hanefî âlimleri : Binâ, süs için ise haramdır. Mezarın sağlamlığı için ise mekruhtur, demişlerdir. El-Ezhâr'da : Binâ, eğer yapanın mülkünde ise hadîsteki nehiy mekruhluk içindir. Umuma âit mezarlıkta ise nehiy haramlık içindir. Ve yaptırılan binâ mescid bile olsa yıktırılması vâcibtir, denilmiştir.

Mâlikîler'e göre ölünün mülkünde veyâ mülk sâhibinin izniyle yâhut sâhipsiz bir arâzide kabrin kendisinin taş ve malzemelerle yaptırılması veyâ kubbesiz bile olsa duvarla çevrilmesi mekruhtur. Eğer iftihâr vesilesi yapılması niyetiyle olursa haramdır. Kezâ ölülerin defni için vakfedilmiş bir yer ise haramdır.

(٤٤) باب ما جاء فى حثو التراب فى القبر

44 — DEFİN ESNASINDA KABRE TOPRAK ATMAK HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

١٥٦٥ — حدّثنا العبّاس بن الوليد الدّمشقىّ . ثنا يحيى بن صالح . ثنا سلمة ابن كلثوم . ثنا الأوزاعىّ ، عن يحيى بن أبى كثير ، عن أبى سلمة ، عن أبى هريرة ؛ أنّ رسول الله ﷺ صلّى على جنازة ، ثمّ أتى قبر الميّت . فحثى عليه من قبل رأسه ثلاثا .

TERCEMESİ

1565) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir cenâze üzerinde namaz kıldı. Sonra ölünün kabrinin yanına vararak ölünün baş tarafından kabre üç avuç toprak attı."**

İZAHI

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğuna dâir bir işâret yoktur. **Kütüb-i Sitte**'nin diğerlerinde buna rastlamadım. Bâzı Fıkıh kitabları bu hadîsi İbn-i Mâceh'ten, bâzıları da Beyhakî'den rivâyet etmişlerdir.

Dört mezhebin Fıkıh kitabından A b d u r r a h m a n e l - C e z e r î : Definde hazır bulunanların, ölünün baş tarafından her iki elleri ile toprağı avuçlayıp kabre atmaları ve bunu üç defa tekrarlamaları müstehabtır. Birinci avucu atarken : منها خلقناكم = «Biz sizi ancak topraktan yarattık.»; İkinci avucu atarken : وفيها نعيدكم = «Biz sizi ancak toprağa döndürürüz.»; ve üçüncü avucu atarken : ومنها نخرجكم تارة أخرى = «Biz sizi tekrar topraktan çıkarırız.» (28) nazm-ı Celillerini okuması müstehabtır. Sonra kabir toprakla doldurulur. M â l i k î ve H a n b e l i âlimlerine göre avuçla toprak atılırken Kur'an'dan bir şey okunmaz, demiştir.

(٤٥) باب ما جاء فى النهى عن المشى على القبور والجلوس عليها

45 — KABİRLER ÜZERİNDE YÜRÜMEK VE OTURMANIN NEHİYİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٦٦ — حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ تُحْرِقُهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرٍ » .

T E R C E M E S İ

1566) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«And olsun ki sizden birisinin vücûdunu yakıcı bir ateş parçası üzerinde oturması, onun bir kabir üzerinde oturmasından kendisi için daha iyidir.»"

İ Z A H I

A h m e d, M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s a î ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

E b û D â v û d'un rivâyetindeki hadis, meâlen şöyledir : **«Andolsun ki sizden birisinin elbisesini yakıp derisine bir ateş**

(28) Tâ Hâ sûresi, âyet : 55

parçası üzerinde oturması; bir kabir üzerinde oturmasından kendisi için daha iyidir.»

Kabir üzerinde oturmaktan uzaklaştırmanın hikmeti, oturmanın ölü müslümanın hakkını hafife almak ve ona eziyet etmektir. Nitekim İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'a kabre basmanın hükmü sorulmuş, kendisi: Ben hayatta olan bir mü'mine eziyet etmekten nefret ettiğim gibi ölümünden sonra da ona eziyet etmekten nefret duyarım, diye cevap vermiştir.

Bir kavle göre kabir üzerinde oturmaktan maksad, kabrin başından uzun süre ayrılmayıp mâtem tutmak için olan oturmaktır.

Hadîste kabir umumî olarak zikredilmiştir. **El-Menhel** yazarının dediğine göre gayri müslimlerin kabirleri de bu hükme girer. Gerçi müellifimizin bundan sonra gelen hadîsinde **«Müslümanın kabri»** diye kayıtlama var ise de o kayıt, müslümanın şerefinin yüceliğini belirtmek içindir. Asıl ihtiram da onadır.

Hadîsin zâhirine göre kabir üzerinde oturmak haramdır. Fakat Fıkıhçıların cumhûru, hadîsteki tehdidi, kerahet anlamına yorumlamışlardır. Tabiîdir ki küçük su dökmek veyâ büyük abdest bozmak için kabir üzerinde oturmak haramdır. Âlimler bu hususta müttefiktir. Bundan sonra gelecek hadîste belirtileceği gibi kabir üzerinde yürümek de oturmak gibidir. Hattâ kabre dayanmak da oturmak gibidir. Çünkü Ahmed'in rivâyetine göre Peygamber efendimiz, Amr bin Hazm (Radıyallâhü anh)'ı bir kabre yaslanmış olarak görmüş ve Ona: لاتُؤْذِ صاحِبَ هٰذَا الْقَبْرِ = **«Bu kabrin sahibine eziyet etme.»** buyurmuştur.

Zarûret hâlinde kabir üzerinde oturmakta sakınca yoktur.

Mâlikîler'e göre kabir üzerinde oturmak mekruh değildir. Çünkü Mâlik'in rivâyet ettiğine göre Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anhümâ) kabirlerin üzerine başını koyardı ve üzerlerinde uzanırdı. Tahavî de ricâli sıka bir senedle bunu rivâyet etmiştir. Buhârî de Nâfi' (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) kabirler üzerinde otururdu.

Bu grubtaki âlimlere göre yasaklanan oturmaktan maksad, abdest bozmak için olan oturmaktır. **El-Menhel** yazarı bu yoruma mesned olan Muhammed bin Ka'b el-Karazî (Radıyallâhü anhümâ) ile Ebû Ümâme (Radıyallâhü anh)'in hadîslerini zikretmiştir. Konunun uzamaması için buraya aktarmaktan vazgeçtim.

١٥٦٧ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَمُرَةَ . ثنا الْمُحَارِبِيُّ ، عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ ، مَرْثَدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْيَزَنِيِّ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَأَنْ أَمْشِيَ عَلَى جَمْرَةٍ أَوْ سَيْفٍ ، أَوْ أَخْصِفَ نَعْلِي بِرِجْلِي ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَمْشِيَ عَلَى قَبْرِ مُسْلِمٍ . وَمَا أُبَالِي أَوَسْطَ الْقُبُورِ قَضَيْتُ حَاجَتِي ، أَوْ وَسَطَ السُّوقِ » .

فى الزوائد : إسناده صحيح . لأن محمد بن إسماعيل ، شيخ ابن ماجة ، وثقه أبو حاتم والنسائى وابن حبان . وباقى رجال الإسناد على شرط الشيخين .

TERCEMESİ

1567) "... Ukbe bin Âmir (29) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«And olsun ki bir ateş parçası veyâ bir kılıç üzerinde yürümem veyâhut ayakkabımı ayağımla dikmem bir müslümanın kabri üzerinde yürümemden bana daha sevimlidir. Kabirlerin ortasında abdestimi bozmuşum veyâ çarşının ortasında. Bence bunlar arasında (çirkinlik açısından) bir fark yoktur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı sahihtir. Çünkü İbn-i Mâce'nin şeyhi Muhammed bin İsmâil'i; Ebû Hâtim, Nesai ve İbn-i Hibbân sıka saymışlardır. Senedin kalan ricâli, Buhârî ve Müslim'in şartı üzerine sıkâdırlar.

(٤٦) باب ما جاء فى خلع النعلين فى المقابر

46 — MEZARLIKTA AYAKKABILARI SOYMAK HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٥٦٨ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا وَكِيعٌ . ثنا الْأَسْوَدُ بْنُ شَيْبَانَ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ سُمَيْرٍ ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ الْخَصَاصِيَّةِ ؛ قَالَ : بَيْنَمَا أَنَا أَمْشِي مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَقَالَ « يَا ابْنَ الْخَصَاصِيَّةِ ! مَا تَنْقِمُ عَلَى اللهِ ؟ أَصْبَحْتَ تُمَاشِي رَسُولَ اللهِ » فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا أَنْقِمُ عَلَى اللهِ شَيْئًا . كُلُّ خَيْرٍ قَدْ أَتَانِيهِ اللهُ . فَمَرَّ عَلَى مَقَابِرِ الْمُسْلِمِينَ . فَقَالَ « أَدْرَكَ هٰؤُلَاءِ خَيْرًا كَثِيرًا » . ثُمَّ مَرَّ عَلَى مَقَابِرِ الْمُشْرِكِينَ . فَقَالَ « سَبَقَ هٰؤُلَاءِ

(29) Hâl tercemesi 558 noda geçmiştir.

خَيْرًا كَثِيرًا » قَالَ فَالْتَفَتَ فَرَأَى رَجُلًا يَمْشِي بَيْنَ الْمَقَابِرِ فِي نَعْلَيْهِ . فَقَالَ « يَا صَاحِبَ السِّبْتِيَّتَيْنِ ! أَلْقِهِمَا » .

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . ثنا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ ؛ قَالَ : كَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُثْمَانَ يَقُولُ : حَدِيثٌ جَيِّدٌ ، وَرَجُلٌ ثِقَةٌ .

TERCEMESİ

1568) "... Beşîr bin el-Hasâsiyye *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Ben, bir gün Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in beraberinde yürüdüğüm esnada Kendisi:**

— **«Yâ İbne'l-Hasâsiyye! Hangi şey sebebiyle Allah'tan râzı değilsin? Sen Allah'ın Resûlü ile birlikte yürümek nîmetine kavuştun.» buyurdu. Ben:**

— **Yâ Resûlallah! Allah'tan hiç bir şikâyetim yok. O, her hayrı bana vermiştir, dedim. Biraz sonra müslümanların mezarlığından geçti ve** (oradaki ölülere işâret ederek):

— **«Bunlar, çok hayra kavuştular.» buyurdu. Sonra müşriklerin mezarlığının yanından geçti ve** (oradaki ölülere işâret ederek):

— **«Bunlar çok hayra sırt çevirip geçtiler.» buyurdu. Sonra döndü de mezarlar arasında ayakkabı ile yürüyen bir adam gördü ve Ona:**

— **«Ey Sibt** (= tabaklanmış sığır köselesin)**den ma'mul ayakkabılar sâhibi! Ayakkabılarını at.» buyurdu.**

Müellif demiştir ki: Muhammed bin Beşşâr bize tahdis etti. (Dedi ki:) **Bize Abdurrahman bin Mehdî tahdis etti.** (Dedi ki:) **Abdullah bin Osman: Bu hadîs iyidir. Râvisi, sıka bir adamdır, diyordu."**

İZAHI

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesaî, Hâkim ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadisin: مَاتَنْقِمُ عَلَى اللهِ cümlesini: **«Hangi şey sebebiyle Allah'tan râzı değilsin?»** diye terceme ettik. Cümledeki fiilin asıl mânâsı kınamaktır. Buna göre cümlenin asıl mânâsı: "Niçin Allah'ı kınıyorsun?" şeklindedir. Bu mânâ sakattır. Hâşa bir mü'min Allah'ı kınamaktan uzaktır. Bu sebepledir ki Sindî bu cümleyi: «Hangi şeyden dolayı Allah'tan râzı değilsin? Halbuki bak Allah sana ne bü-

yük ihsanda bulundu. Sen, Onun Resûlü ile beraber yürümek nîmetine kavuştun." diye yorumlamıştır.

Hadîsteki: "**Sibtiyyeteyn**" kelimesinin tekili: "**Sibtiyye**"dir. Bu kelimenin mânâsı "**Sibt**"ten imâl edilmiş olan ayakkabıdır. "**Sibt**" ise selem ağacının meyvesi ile tabaklanmış olan sığır derisidir. Bu deriden ayakkabılar imâl edilir. Derinin kılları giderilmiş olduğu için veyâhut tabaklanma ile deri yumaşadığı için ona "**Sibt**" adı verilmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) mezarlığa saygılı olmak için adama, ayakkabılarını çıkarmasını emretmiştir. Âlimlerin bu husustaki görüşlerine gelince:

1 — Ahmed ve Şâfiiler'den **el-Hâvi'** sâhibi: Mezarlıkta ayakkabı ile yürümek mekruhtur. Mezarlığa girildiği zaman ayakkabıyı çıkarmak sünnettir. Ancak pislik korkusu, diken batması veyâ yerin sıcaklığı gibi bir zarûret varsa, ayakkabı ile mezarlıkta yürümek mekruh değildir, demişlerdir.

2 — Cumhûra göre ayakkabıyla mezarlıkta yürümek mekruh değildir. Çünkü Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve başkalarının Enes (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ وَتَوَلَّى عَنْهُ أَصْحَابُهُ إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ

= «**Şüphesiz kul, kabrine konulduğu ve arkadaşları geri döndükleri zaman gerçekten o kul, arkadaşlarının ayakkabılarının sesini muhakkak duyar.**» buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadîste geçen adama ayakkabılarını çıkarmasını emretmesi meselesine gelince; Cumhur bu hadîse şöyle cevap vermişlerdir: Adamın ayakkabılarında necâsetin bulunması muhtemeldir. Belki de adam, ayakkabıları ile iftihar ettiği için ona bu emir verilmiştir. Çünkü sibtten ma'mul ayakkabıları yalnız zevk ve safâ ehli giyiyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tevâzu' ile mezarlığa gidilmesinden hoşlanırdı.

Eğer ayakkabı ile kabristanda yürümek mutlaka yasak olsaydı; bu yasak sahâbîler arasında yayılırdı ve hiç bir sahâbî bundan habersiz kalmazdı. Çünkü herkesin başına gelen bir iştir. Delil yönünden cumhûrun görüşü kuvvetlidir. Sibtten ma'mul ayakkabıların yalnız zevk ehli tarafından giyilmesi noktası, kabule şâyan görülmemiştir. Çünkü el-Hâfız'ın **el-Fetih**'te zikrettiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kezâ İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh) bunu giyiyorlardı.

(٤٧) باب ما جاء فى زيارة القبور

47 — KABİRLERİN ZİYÂRETİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٦٩ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا محمد بن عبيد، عن يزيد بن كيسان، عن أبي حازم، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «زوروا القبور. فإنها تذكركم الآخرة».

TERCEMESİ

1569) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kabirleri ziyâret ediniz. Çünkü size âhireti hatırlatır.»"

١٥٧٠ — حدثنا إبراهيم بن سعيد الجوهري. ثنا روح. ثنا بسطام بن مسلم. قال: سمعت أبا التياح. قال: سمعت ابن أبي مليكة، عن عائشة؛ أن رسول الله ﷺ رخص في زيارة القبور.

فى الزوائد: رجال إسناده ثقات. لأن بسطام بن مسلم، وثقه ابن معين وأبو زرعة وأبو داود وغيرهم. وباقى رجاله على شرط مسلم.

TERCEMESİ

1570) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kabirlerin ziyâreti hakkında ruhsat vermiştir."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinin râvileri sıkadır. Çünkü râvi Bistam bin Müslim'i İbn-i Muin, Ebû Zur'a, Ebû Dâvûd ve başkaları sıka saymışlardır. Senedin kalan râvileri, Müslim'in şartı üzerindedirler.

Beşir bin El-Hasâsiyye (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Câhiliyyet devrinde bu zâtın adı Zahm bin Ma'bed idi. Peygamber (A.S.) Ona : **«Adın nedir?»** diye sorunca : Adım Zahm bin Ma'bed'dir, diye cevap vermiş; Peygamber (S.A.V.) ona : **«Sen Beşîr'sin»** buyurmuştur. Peygamber (S.A.V.)'in âzâdlısı olan Beşir (R.A.), İbnü'l-Hasâsiyye künyesiyle meşhur olmuştur. Hasâsiyye Onun büyük dedesi Dabbâb'ın annesinin adıdır. Bu zât, Peygamber (S.A.V.)'den hadîs rivâyet etmiştir. Kendisinden de Beşir bin Nehîk, Cerîr bin Küleyb ve el-Cehdeme adıyla bilinen karısı Leylâ rivâyette bulunmuşlardır. Ebû Dâvûd, Nesaî ve İbn-i Mâceh, onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel Cild : 9, Sahife : 86)

١٥٧١ – حدّثنا يونس بن عبد الأعلى . ثنا ابن وهب . أنبأنا ابن جريج ، عن أيوب بن هانئ ، عن مسروق بن الأجدع ، عن ابن مسعود ؛ أن رسول الله ﷺ قال «كنت نهيتكم عن زيارة القبور ، فزوروها . فإنها تزهّد في الدنيا ، وتذكّر الآخرة» .

في الزوائد : إسناده حسن . وأيوب بن هانئ ، قال ابن معين : ضعيف . وقال ابن حاتم : صالح . وذكره ابن حبان في الثقات .

TERCEMESİ

1571) "... İbn-i Mes'ud *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu. demiştir:

«Ben, sizleri kabirleri ziyâret etmekten men etmiştim. Bundan sonra kabirleri ziyâret ediniz. Çünkü şüphesiz kabirlerin ziyâreti, dünyayı küçümsetir ve âhireti hatırlatır.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı hasendir. İbn-i Muîn, buradaki râvi Eyyûb bin Hâni'i zayıf görmüş; İbn-i Hâtim ise işe yarar görmüştür. Ve İbn-i Hibbân onu sıkalar arasında zikretmiştir.

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisi daha uzun olarak ve aynı senedle bundan sonra gelecek olan bâbta 1572 numara ile gelecektir. Buradaki metinde bulunan âhiret kelimesi yerine orada mevt (= ölüm) kelimesi bulunur ki; mânâları birbirine yakındır. Hadisle ilgili gerekli izah orada yapılacaktır.

Âişe (Radıyallâhü anhâ) ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın hadîsleri ise Zevâid türündendirler. İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın hadisinin bir benzerini Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, İbn-i Hibbân, Hâkim ve Beyhakî, Büreyde (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un Büreyde (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyeti meâlen şöyledir:

«Ben sizi kabirlerin ziyâretinden men etmiştim. Bundan sonra kabirleri ziyâret ediniz. Çünkü onların ziyâretinde tezkire (= nasîhat, ölümü hatırlamak ve kabir halkından ibret almak) vardır.»

Hadîsler, kabir ziyâretinin ilk zamanlarda yasak olduğuna delâlet ediyorlar. Yasaklama sebebi hakkında el-Menhel yazarı şöyle der:

İlk zamanlarda halk, câhiliyyet devrine yakın olduğu için, câhiliyyet devrindeki alışkanlıkların eseri olarak mezarlıkta uygunsuz konuşma yapmaları endişesiyle bu yasak konulmuş olabilir. İslâm kâideleri yerleşip, halk şer'î hükümlere intibak edince ve İslâmî âdâba alışılınca bu endişe kalkmış ve kabir ziyâreti meşrû kılınmıştır. Nitekim N e s a î 'nin rivâyetinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meâlen şöyle buyurmuştur: «... **Artık kim kabirleri ziyâret etmek isterse ziyâret etsin. Ve sakın kötü lâf etmeyiniz.**»

Hadîsteki «**Kabirleri ziyâret ediniz.**» emri, cumhûra göre mendupluk içindir. Fakat Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin zâhirine göre kabir ziyâretine ruhsat vermiştir. Yâni ziyâret etmek câizdir.

İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin son kısmında kabirleri ziyâret etmenin faydalarına işâret edilmiş, O da dünya hırsının ve aşırı bağlılığın kırılması ile âhiretin hatırlanmasıdır.

Bu hadîslerden çıkarılan netice; Kabir ziyâretinin meşrûluğu ve buna teşviktir. Âlimler, kabir ziyâretinin erkekler için sünnet olduğunda ittifâk etmişlerdir. Kadınların ziyâretiyle ilgili şer'î hüküm ise bundan sonra gelecek ikinci bâbtaki hadîsler bahsinde anlatılacaktır.

(٤٨) باب ما جاء في زيارة قبور المشركين

48 - MÜŞRİKLERİN KABİRLERİNİ ZİYÂRET ETMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٧٢ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا محمد بن عبيد. ثنا يزيد بن كيسان، عن أبي حازم، عن أبي هريرة؛ قال: زار النبي ﷺ قبر أمه فبكى وأبكى من حوله. فقال «استأذنت ربي في أن أستغفر لها فلم يأذن لي. واستأذنت ربي في أن أزور قبرها فأذن لي، فزوروا القبور. فإنها تذكركم الموت».

T E R C E M E S İ

1572) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir.:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **annesinin kabrini ziyâret etti. Ve ağladı. Etrafındakileri de ağlattı. Sonra:**

«Annem için istiğfar etmem hakkında Rabbimden izin istedim de bana izin vermedi. Onun kabrini ziyâret etmem için Rabbimden izin istedim. Bana izin verdi. Siz kabirleri ziyâret ediniz. Çünkü kabirlerin ziyâreti, size ölümü hatırlatır.» buyurdu."

İZAHI

Ahmed, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesaî, Hâkim ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) annesi Âmine bint Veheb bin Abdi Menâf bin Zühre; Mekke ile Medîne arasında bulunan el-Ebvâ'da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) altı yaşında iken, vefat etmiştir. Annesi Onunla beraber, dayıları olan Medîne'deki Benî Adiyy bin Neccâr'ın ziyâretine gitmişti. Medîne'den Mekke'ye dönüşünde vefât etmiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bilâhere annesinin kabrini ziyâret ederken âhireti hatırladığı için ve annesinin Onun peygamberlik günlerine yetişmemesi için ağlamış ve oradakilerin ağlamasına sebep olmuştur. Kâdı Iyaz: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağlaması, annesinin azâb içinde olmasından dolayı değildir. Yegâne sebep; annesinin, onun peygamberlik günlerine yetişmemesi ve Ona îman etme nîmetine kavuşmaması üzüntüsüdür.

Hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi için istiğfar etmek üzere Allah'tan müsâade istediği ve fakat ona izin verilmediği bildirilmiştir. İzin verilmeyişinin sebebi hakkında **el-Menhel** yazarı şöyle der:

Sebeb şu olabilir: İstiğfar bir günahtan dolayı muâhaza edilmemeyi dilemektir. Peygamberlik haberi kendisine ulaşmıyan kişi, günâhından dolayı muâhaza edilmez. O halde muâhaza edilmemek için istiğfara hâcet kalmaz.

Diğer taraftan şöyle de denilebilir: İstiğfar için izin verilmemesi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesinin kâfir olduğunu zorunlu kılmaz. Çünkü Allah Teâlâ'nın başka bir sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Ona istiğfar etmekten men etmiş olması mümkündür. Nasıl ki borcunu karşılayacak bir mal bırakmak

sızın ölen müslümanın cenâze namazını kılmaktan ve ona istiğfar etmekten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilk zamanlarda men edilmişti. Bunun sebebi de şöyle anlatılmıştır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in istiğfarı derhal makbuldür. Kim için istiğfar ederse derhal sevâbı o kimsenin Cennet'teki makâmına ulaşır ve hemen kişi ondan yararlanır. Halbuki borçlu ölenin borcu ödenmedikçe Cennet'teki makamından alıkonmuş durumdadır.

Yukarıda belirtilen izah nedeniyle : 'Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi küfür üzerinde öldüğü ve kâfire istiğfar etmek câiz olmadığından, ona istiğfar etmek için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e izin verilmemiştir,' diyenlerin sözü, sıhhatli değildir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in baba ve annesinin kurtulmuş olduklarını ispatlayıcı bir çok delîli Celâl-i Süyûtî zikretmiştir. Bunlardan bir kısmı şunlardır :

1 — Buhârî'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Bulunduğum asra gelinceye kadar ben Âdem oğullarının her asırdaki en hayırlı sülâlesinden gönderildim.» Meâlini yazdığımız bu hadiste geçen "Karn", yüzyıl mânâsına geldiği gibi kişinin babaları ve efendi mânâlarına da gelir. Bu sebeple terceme ederken bu kelimeyi sülâle mânâsına terceme ettim.

2 — Tirmizî'nin Vâsile bin el-Eskâ' (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur :

«Allah İbrâhim (Aleyhisselâm)**'in çocuklarından İslâmil** (Aleyhisselâm)**'i seçti. İsmâil** (Aleyhisselâm)**'in çocuklarından Benî Kinâne'yi seçti. Beni Kinâne'den Kureyş'i seçti. Kureyş'ten Benî Hâşim'i seçti. Benî Hâşim'den de beni seçti.»**

Kastalânî : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in baba ve annesinin kurtuluş ehlinden olduklarına, yâni Cehennemlik olmadıklarına hükmeden âlimlerin delillerinden birisi şudur ki; Bu iki muhterem zât, fetret devrinde, yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e Peygamberlik görevi verilmeden önce vefât etmişlerdir. Fetret devrinde ölenler için azâb yoktur. Çünkü Allah Teâlâ :

كامهس شعب رحته نيينعه لنالهم — **«Biz, Resûl göndermedikçe azab veri**

(30) İsra : 15

ci değiliz.» (30) buyurmuştur. Usûl âlimlerinden E ş ' â r î y e mezhebinin ileri gelen âlimleri ve Fıkıhçılardan Ş â f i î âlimleri, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gönderilişi kendisine ulaşmadan ölen kimse ehl-i necâttır. Yâni azabtan kurtulmuş olanlarındandır, demiştir.

S ü y û t î : Bu görüş Ş â f i î Fıkıhçıları ve E ş ' â r i y y e mezhebine mensub usûl âlimlerinin ittifakla kabul ettikleri mezheptir, demiştir.

Diğer taraftan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in baba ve annesinin mü'min olduklarına ve İ b r â h i m (Aleyhisselâm)'in dînini kabul ettiklerine, keză M u h a m m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Peygamber olarak gönderileceğine inandıklarına dâir kesin bilgi vardır. Bu inanç ise, îmanın ta kendisidir. Nitekim E b û N a î m, Delâilü'n-Nübüvve'de Z ü h r î tarîkinden E s m â b i n t - i R e h m aracılığıyla E s m â ' nın annesinden şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi Â m i n e ' yi son hastalığında gördüm. M u h a m m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beş yaşında idi. Annesinin baş ucundaydı. Annesi, M u h a m m e d (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i övücü şiirler söyledi. Bu şiirlerde ez cümle: Sen, hillde ve haremde bulunan beşeriyete gönderilmiş olacaksın. Sen, baban İ b r â h i m (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dini olan İslâmiyet'le gönderileceksin. Allah seni putlardan uzak tutmuştur, demiştir. Daha sonra şöyle demiştir: 'Her diri ölmeye mahkûmdur, her yeni eskir. Her büyük, yokluğa gider. Ben de öleceğim. İsmim bâki kalacak. Çünkü ben, hayırlı bir halef ve tertemiz bir evlâd bıraktım.'

Z e r k â n î, C e l â l - i S ü y û t î ' den şunu nakletmiştir: Âmine'nin bu sözleri, onun tevhid ehli olduğuna kesinlikle delâlet eder. Çünkü İ b r â h i m (Aleyhisselâm)'in dînini ve kendi oğlunun Allah tarafından Peygamber olarak gönderildiğini, putlara karşı olduğunu anlatmıştır. Tevhid, bundan başka bir şey midir? Evet; Tevhîd Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak, putların bâtıl olduğunu bilmek gibi mefhumlardan ibârettir. Câhiliyyet devrinde küfürden uzak kalmak için bu kadar kâfidir. Bunun ilerisi, ancak Peygamberlik görevi verildikten sonra şarttır. Câhiliyyet devrinde bulunan herkesi kâfir sanmamak gerekir. Çünkü câhiliyyet devrinde Hanifler vardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi Haniflerden olmuş ise ne lâzım gelir. Zâten Haniflerin, Hanif dînini seçmelerinin sebebi, yakında haremden bir Peygamberin gönderileceğine

dâir Ehl-i kitâb ve kâhinlerden duydukları bilgilerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in annesi, efendimiz ile hâmile iken ve doğumundan öyle apaçık alâmetler müşâhede etti ki, bunların her birisi, Onu Hanif dînine ve tevhide yöneltmeye kâfidir. Onun gördüğü ve duyduğu gerçekleri hiç bir Hanif görmemiş ve duymamıştır. Kendisi anlatıyor: Ben kendimden öyle bir nûrun çıktığını gördüm ki; Ş a m ' ın saraylarını aydınlatıp bana gösterdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süt annesi H a l i m e, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in göğsünün melekler tarafından yarılması olayından sonra çocuğa bir şey olur korkusu ile Onu annesine geri getirdiği zaman annesi H a l i m e ' ye:

"Sen Şeytanın Ona bir şey yapacağından mı korktun? Hayır. Vallahi şeytan için Ona doğru hiç bir yol yoktur. Benim şu oğlum için yüce bir şân ve şeref mutlaka olacaktır" demiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babasından da îmanına ve tevhîd akîdesini taşıdığına delâlet eden sözler nakledilmiştir. Târih kitablarında bu konuda geniş ma'lumat vardır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dedesi A b d ü l - m u t t a l i b de tevhîd ve H a n i f dîni üzerinde idi. **M u h a m - m e d** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Peygamberliğine delâlet eden delilleri müşâhade ettiği için, Onun bu yüce küçük torununun Peygamber olacağını önceden anlamış ve tasdik etmişti. E s - S ü h e y - l î : A b d ü l m u t t a l i b ' e bir Peygamber'in dâveti ulaşmadığı halde, bir çok delil onun **Hanif** ve **Tevhid** dîni üzerinde olduğunu ispatlar, demiştir.

El-Menhel yazarı; E b û D â v û d ' un sünenindeki **"Kabirlerin ziyâreti"** bâbında, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası, annesi ve dedesi A b d ü l m u t a l i b ' in îman ehlinden olduklarına dâir zikrettiği yedi büyük sahîfeyi tutar. Bu sebeple bunu terceme etmekten vazgeçtim. **El-Menhel** yazarı, bu izahın bir bölümünde özetle şöyle der:

Yukarıda verilen bilgiyi edindiğin zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babalarının ve annesinin necât (= kurtuluş) ehlinden olduklarını anlıyacaksın. Çünkü Onlar İ b r â h î m (Aleyhisselâm)'in dînine bağlıydılar. Onlara **Hanîf** dîni mensupları deniliyordu. Şöyle de denilebilir: Onlar, her hangi bir hak dîni değiştirmiyen Fetret ehlinden idiler. Çünkü Fetret ehli şu üç kısma ayrılır:

Birinci Kısım: Basîreti ve aklıyla Allah'ı tanıyıp Ona inanan ve putlara tapmıyanlardır.

İkinci Kısım: Allah'a ortak koşmayan ve aklıyla Allah'ı tanıyamıyan, her hangi bir Peygamberin dînine girmiyen, kendi kendine bir din ve şerîat ihdas etmiyen kimselerdir. Bunlar, ömürleri boyunca gaflet içinde kalmışlardır.

Fetret ehlinin bu iki kısmı, ta'zib edilmiyenlerdir.

Üçüncü kısım: Bir peygamberin dînini değiştirerek Allah'a ortak koşan ve kendi kendine bir şerîat icad edip bâzı şeyleri helâl, bâzı şeyleri de haram kılan kimselerdir. Cehennem'de ta'zib edilenler bunlardır. Buhârî ve Müslim'de rivâyet edilen ve Fetret ehlinin bir kısmının ta'zib edildiğine delâlet eden hadîsler, bu üçüncü kısma yorumlanmışlardır.

Mâlikî âlimlerinden İmam Ebû Bekir bin el-Arabî'ye: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası Cehennemliktir, diyen adamın durumu sorulmuş; şöyle cevap vermiştir: Böyle söyliyen kişi mel'undur. Çünkü Allah Teâlâ:

ان الذين يؤذون الله ورسوله لعنهم الله فى الدنيا والآخرة = **«Şüphesiz Allah'a ve Resûlüne eziyet edenlere, Allah dünyada ve âhirette lânet eder.»** (31) buyurmuştur. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babası Cehennemliktir sözünden daha büyük bir eziyet yoktur.

Bunun içindir ki; Ebû Naîm'in zikrettiğine göre Ömer bin Abdülaziz, bir kâtibinin böyle söylediğini duyar duymaz şiddetle öfkelenmiş ve görevine son vermiş, bir daha da hiç görev vermemiştir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh): ولسوف يعطيك ربك فترضى

= **«Ve muhakkak Allah sana öyle verecek ki, sen râzı olacaksın.»** (32) âyeti bahsinde şöyle demiştir: Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in rızâsı cümlesinden birisi de Onun ev halkından hiç kimsenin Cehennem'e girmemesidir.

İbn-i Sa'd tahriç ettiği bir hadîse göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Ben, evimin halkından hiç bir kimsenin Cehennem'e girmemesini Rabbim'den diledim. Rabbim de bu dileğimi bana verdi.» buyurmuştur.

---

(31) Ahzâb: Âyet: 57
(32) Duhâ: Âyet: 5

١٥٧٣ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ الْوَاسِطِيُّ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ أَبِي كَانَ يَصِلُ الرَّحِمَ ، وَكَانَ وَكَانَ . فَأَيْنَ هُوَ ؟ قَالَ « فِي النَّارِ » قَالَ فَكَأَنَّهُ وَجَدَ مِنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! فَأَيْنَ أَبُوكَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « حَيْثُمَا مَرَرْتَ بِقَبْرِ مُشْرِكٍ ، فَبَشِّرْهُ بِالنَّارِ » قَالَ فَأَسْلَمَ الْأَعْرَابِيُّ ، بَعْدُ . وَقَالَ : لَقَدْ كَلَّفَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ تَعَبًا . مَا مَرَرْتُ بِقَبْرِ كَافِرٍ إِلَّا بَشَّرْتُهُ بِالنَّارِ .

في الزوائد : إسناد هذا الحديث صحيح .

TERCEMESİ

1573) "... Sâlim'in babası (Abdullah bin Ömer) *(Radıyallâhü anhümâ)*'-dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Bir a'râbî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek :

Yâ Resûlallah! Babam gerçekten yakınlarıyla gerektiği gibi ilgilenirdi. Şöyle idi, böyle idi (diyerek babasını övdü ve :) Babam nerededir? diye sordu. Efendimiz :

«Ateştedir.» buyurdu. Abdullah (Radıyallâhü anh) demiştir ki :

Bana öyle geliyor ki; Adam bu cevabtan dolayı içerlenerek :

Yâ Resûlallah! Senin baban nerededir? diye sordu. Resûllullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Sen nerede bir müşrikin kabrine uğrarsan onu ateşle müjdele.» buyurdu. Abdullah (Radıyallâhü anh) demiştir ki : Bu a'râbî, bilâhere müslüman oldu ve dedi ki : Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bana cidden yorucu bir görev yükledi. Ben yanından geçip de Onu Cehennemle müjdelemediğim hiç bir kâfirin kabri yoktur."

Not : Bu hadîsin isnadının sahîh olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Bu hadîs, Zevâid türündendir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babasının Cehennemlik olduğu mânâsı, bu hadîsten çıka-

rılamaz. S ü y û t î şöyle demiştir: A'rabî, babasının Cehennemlik olduğunu öğrenince içinden öfkelenerek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: Senin baban neredeydir? diye sormuş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona, gönlünü alıcı ve tüm müşriklere şümullü umumî bir cevap vermiş, kendi babasının durumunu belirtmemiştir. Esasen Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in babasından müşriklik hâlinin bulunduğu bilinmemektedir. Küçük yaşta vefât etmiştir. Çünkü vefât ettiğinde onaltı yaşında idi. Ayrıca Allah Teâlâ'nın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hatırı için babasını ve annesini dirilttiği ve onların Peygamber (Sallallahü Aleyhi Sellem)'e îman ettikleri rivâyet edilmiştir. Kesinlikle verilen hüküm, ikisinin de Cennetlik oldukları yolundadır. Bunun en kuvvetli delîllerinden birisi şudur ki: İkisi de Fetret ehlindendirler. Ş â f i i ve E ş ' a r î mezheblerinin imamları ve ileri gelen âlimleri, bir Peygamberin gönderilişi haberini alamıyanların ta'zib edilmiyecekleri ve Cennetlik oldukları husûsunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Allah Teâlâ: وما كنا معذبين حتى نبعث رسولا (33) buyurmuştur. H â f ı z İ b n - i H a c e r, **el-İsâbe**'de: Bunak fetret devrinde ölen, dilsiz, sağır ve kör doğan, bir de deli olarak doğan veyâ henüz erginlik çağına gelmeden deliren ve ölünceye kadar delilik hâli devam eden kimseler hakkında müteaddit yollardan rivâyet edildiğine göre anılan bu kişilerin her birisi, âhirette kendisine bir mâzeret gösterip, kendisini savunacak ve: Aklım olsaydı, bana tebliğ edilseydi... îman edecektim, diyecektir. Bunun üzerine bunlar için ateş yükseltilecek ve bunlara: Şu ateşe giriniz! denilecektir. Verilen emre itâat ederek girenlere, ateş serin ve selâmetlik olacak. Emre karşı gelenler, zorla ithal edileceklerdir. Biz umuyoruz ki; A b d ü l m u t t a l i b ve ev halkı, verilen emre itaatla ateşe girenler cümlesinden olurlar. Yalnız E b û T â l i b için bir umudumuz yoktur, demiştir.

S i n d i, müellifimizin bu hadîsi bu bâbta zikretmesi ile ilgili olarak şöyle der: Kanımca; müellif, hadîsteki: **«Nerede bir müşrikin kabrine uğrarsan...»** cümlesini dikkate alarak bu bâbı: **"Müşriklerin kabirlerini ziyâret"** başlığıyla açmıştır. Çünkü müşriklerin kabirlerinin yanından geçmek de bir nevî ziyârettir. Ama bâbın başlığını böyle seçmesi tartışılabilir.

(33) İsra: 15

(٤٩) باب ما جاء فى النهى عن زيارة النساء القبور

49 — KADINLARI, MEZARLARI ZİYÂRET ETMEKTEN NEHİY HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٧٤ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وأبو بشر. قالا: ثنا قبيصة. ح وحدثنا أبو كريب. ثنا عبيد بن سعيد. ح وحدثنا محمد بن خلف العسقلاني. ثنا الفريابي وقبيصة كلهم عن سفيان، عن عبد الله بن عثمان بن خثيم، عن عبد الرحمن بن بهمان، عن عبد الرحمن بن حسان بن ثابت، عن أبيه؛ قال: لعن رسول الله ﷺ زوارات القبور.

في الزوائد: إسناد حديث حسان بن ثابت صحيح، ورجاله ثقات.

TERCEMESİ

1574) "... Hassân bin Sâbit (34) *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **kabirleri ziyâret eden kadınları lânetlemiştir.**"

Not: Hassân bin Sâbit (R.A.)'in hadîsine âit isnâdın sahih ve ricâlinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

١٥٧٥ — حدثنا أزهر بن مروان. ثنا عبد الوارث. ثنا محمد بن جحادة، عن أبي صالح، عن ابن عباس؛ قال: لعن رسول الله ﷺ زوارات القبور.

TERCEMESİ

1575) "... İbn-i Abbas *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **kabirleri ziyâret eden kadınları lânetlemiştir.**"

١٥٧٦ — حدثنا محمد بن خلف العسقلاني أبو نصر. ثنا محمد بن طالب. ثنا أبو عوانة، عن عمر بن أبي سلمة، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ قال: لعن رسول الله ﷺ زوارات القبور.

---

34) Bin el-Münzir el-Ensârî en-Neccârî Peygamber (S.A.V.)'in şâiridir. Râvisi oğlu Abdurrahman ve İbnü'l-Müseyyeb'dir. Peygamber (S.A.V.): **«Hassân, Allah'ın Resûlünü müdâfaa ettiği müddetçe Ruhü'l-Kudüs onunla beraberdir.»** buyurmuştur. Ebû Ubeyd'in dediğine göre H. 54. yılı vefât etmiş, İbn-i İshâk'ın dediğine göre 120 yıl yaşamıştır. (Hulâsa : 75)

TERCEMESİ

1576) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), kabirleri ziyâret eden kadınları lânetlemiştir."

İZAHI

İlk hadis Zevâid türündendir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Nesai ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ahmed, Tirmizi, İbn-i Hibbân ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Lânetlemek, Allah'ın rahmetinden kovulmayı dilemektir. Kadınlar, ekseriyetle kabir ziyâretine gittikleri zaman bağırıp çağırırlar, yakalarını yırtarlar, yüzlerini döverler, kocalarının hakkını çiğnerler ve İslâmî örtünmeye riâyet etmeden, hattâ süslenerek giderler. Bu olumsuz davranışlarından dolayı, ilâhi rahmetten uzak kalmaları yolunda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bedduâsına ma'ruz kalmışlardır.

El-Menhel yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:

Hadis, kadınların kabir ziyâretine gitmelerinin haramlığına delâlet eder.

Şâfiiler'in, Mâlikîler'in ve Hanefîler'in bâzısı böyle hükmetmişlerdir.

Şâfiiler'in ekserisi ile Hanefîler'in bir kısmı, bu hadîsi delil göstererek, kadınların kabir ziyâretini mekruh görmüşlerdir. Hanbelîler'in mezhebinin meşhur kavli de budur. Haram olmadığına dâir gösterdikleri delîl, Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anhâ)'nin (1577 nolu) hadisidir.

Hanefîler'in ekserisine göre kadınların ziyâreti câizdir. Mâlikîler'in bir kavli ve Ahmed'in bir rivâyeti de böyledir. Bu guruptaki âlimlere göre kadınların ziyâretinin yasaklığı, kabir ziyâreti için ruhsat verilmeden önceki zamanda idi. Bilindiği gibi ilk zamanlarda erkeklere de yasaklanmıştı. Bilâhere kabir ziyâretine ruhsat verilince; verilen ruhsat, erkeklere mahsus değil, kadınlara

da şümullüdür. Bunlara göre ruhsat veren hadislerdeki zamirler erkeklere âit ise de; erkeklerin kadınlara gâlip kılınması yoluyla böyle hitab edilmiştir. Aslında hitap, erkeklere münhasır değildir.

Hanefîler'in bir delili de İbn-i Abdi'l-Berr'in et-Temhîd'de Abdullah bin Ebi Müleyke (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiği şu meâldeki haberdir :

"Âişe (Radıyallâhü anhâ) **bir gün mezarlıktan döndü. Ben Ona : Ey Mü'minlerin annesi! Nereden geliyorsun? diye sordum. Kendisi : Kardeşim Abdurrahman** (Radıyallâhü anh)**'ın kabrinden geliyorum, dedi. Ben : Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kabirlerin ziyâretini men etmemiş miydi? dedim. Kendisi : Evet, Efendimiz kabir ziyâretinden men ediyordu. Sonra ziyâretini emretti."**

El-Menhel yazarı, Hanefî'ler'in gösterdikleri başka delilleri de zikrettikten sonra : Kadınların ziyâretiyle ilgili hadisler ile diğer hadîslerin uzlaştırılması mümkündür Şöyle ki : Ziyâret hakkında verilen izin; örtülü olarak çıkan, âhireti düşünen, kabir halkından ibret alan, bağırıp çağırmayı, yüzünü dövmeyi, yakalarını yırtmayı ve kötü lâf etmeyi terkeden kadınlar içindir. Konulan yasak da, anılan uygunsuz davranışlarda bulunan kadınlara mahsustur, demiştir.

Nevevî, el-Mühezzeb şerhinde el-Müstezhar sâhibinin şöyle dediğini nakletmiştir : Bence eğer kadınların ziyâreti, üzüntüyü yenilemek, ağlamak, bağırıp çağırmak ve benzeri olumsuz hareketler için ise haramdır. Kadınların ziyâretini yasaklıyan hadisler, bunlara yorumlanır. Eğer bu gibi olumsuz hareketler için değil de ibret almak için ziyâret etmek isterlerse, bu ziyâret mekruhtur. Ancak iştah çekmek hâlini yitirmiş bulunan ihtiyar kadınlar için câizdir, denilebilir. Nevevî, bu nakli yaptıktan sonra, bunu benimsediğini ifâde ederek : Bununla beraber hadîsin zâhirini dikkate alarak ziyâreti terk etmesi ihtiyatlı olanıdır, demiştir.

(٥٠) باب ما جاء فى اتباع النساء الجنائز

50 — KADINLARIN CENÂZELERİ TÂKİP ETMELERİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٧٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو أسامة ، عن هشام ، عن حفصة ، عن أم عطية ؛ قالت : نهينا عن اتباع الجنائز ، ولم يعزم علينا .

TERCEMESİ

1577) "... Ümmü Atiyye (*Radıyallâhü anhâ*)'dan : Şöyle demiştir :

Biz (kadınlar, Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından) **cenâzeyi tâkib etmekten men edildik. Bu yasak**(a uymak) **üzerimize vâcib kılınmadı** (veyâ cenâzeyi tâkib etmek bize vâcib kılınmadı.)"

İ Z A H I

B u h â r i, M ü s l i m, E b û D â v û d ve B e y h a k i de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadisin : cümlesi, iki mânâya yorumlanmıştır :

Birinci yorum, konulan yasak, diğer yasaklar derecesinde şiddetlendirilmedi, te'kid edilmedi.

Cümle böyle yorumlanınca, kadınların cenâze tâkib etmelerinin haram kılınmadığı, ancak mekruh kılındığı mânâsı çıkarılabilir. Herhalde Ü m m ü A t i y y e (Radıyallâhü anhâ) bu yasağın şiddetli olmayışını bir belirtiden anlamıştır. Çünkü böyle bir alâmet yoksa; yasaklar aslında haramlık içindir.

K u r t u b î : Ü m m ü A t i y y e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinin ifâde tarzı, yasağın tenzih için olduğunu gösterir. N e s a i ve İ b n - i M â c e h 'in E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'-den rivâyet ettiği (1587 nolu) hadisi, bu görüşü te'yid eder. (Bu hadîste 'Bir cenâzeyi tâkip eden bir kadın, Ö m e r (Radıyallâhü anh) tarafından kovulmak istenmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buna mâni olmuştur,' diye bilgi vardır.)

Yukarıdaki cümlenin açık olan mânâsı mezkûr mânâdır.

Dâvûdî hadîsi şöyle yorumlamıştır : Yâni biz kadınlar cenâzeleri tâkip edip kabristana gitmekten men edildik. (Yukarıda yazılı cümlenin mânâsı da şudur demiştir :) Ölünün ev halkına tâziyede bulunmak ve ölülerine rahmet dilemek için onların yanına gitmemek üzerimize vâcip kılınmadı.

D â v û d i 'nin maksadı, kadınların kabristana kadar cenâzeleri tâkip etmelerine âit yasak; asıl mânâsı olan haramlık içindir. Fakat kadınların ta'ziyeye gitmemeleri husûsunda sıkı bir yasaklama konulmamıştır.

M u h ı b b - i T a b e r î : Yukarıdaki cümleden maksad şu olabilir : Cenâzeyi ta'kip için erkekler teşvik edilmekle, onlara meşrû kılındığı gibi biz kadınlara meşrû kılınmamıştır, demiştir. Buna göre nehiy, haramlık içindir.

El-Menhel yazarı, yukarıdaki yorumları anlattıktan sonra şöyle der :

Bu hadîs, cenâzenin kadınlar tarafından tâkip edilmesinin kerahetine delâlet eder. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir :

1 — Hanefi âlimlerine göre kadınların cenâze tâkibi, tahrimen mekruhtur. Delîlleri, İbn-i Mâceh'in ve Beyhaki'-nin rivâyet ettikleri Ali (Radıyallâhü anh)'in (1578 nolu) hadîsidir.

2 — Şâfii âlimlerine göre mekruhtur. İbnü'l-Münzir, bu kavli İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer, Ebû Ümâme, Âişe, Mesrûk, el-Hasan, Nahaî, Evzâî, Ahmed, İshak ve Sevrî (Radıyallâhü anhüm)'-den nakletmiştir.

3 — İbn-i Hazm, Ebû Derdâ, Zühri ve Rabîa, cenâzenin arkasında kadınların çıkmasının câizliğine temâyül etmişlerdir. Mâlikîler de yaşlı kadınlar için aynı hükmü vermişlerdir. Kezâ baba, anne, koca, evlât ve kardeş gibi yakın akrabasının cenâzesini genç kadın da tâkip edebilir. Ancak fitne tehlikesinin olmaması ve örtünmesi şarttır. Fitne korkusu olan kadının cenâzeyi tâkip etmesi ise, mutlaka haramdır.

Yukarıda anlatılan Fıkıhçıların görüşleri, süslenmiyen, yüksek sesle ağlamıyan ve İslâmî ölçülere göre örtünen kadınlar hakkındadır. Böyle olmayan kadınların cenâze tâkibi, âlimlerin ittifakıyla haramdır. Bu günkü kadınların ekserisi böyledir. Çünkü cenâzeyi tâkip ederlerken yüksek sesle ağlarlar. Göğüsleri, boyunları ve bacakları açıktır. Bunun için bâzı âlimler : Cenâzesi olan dâhil, kadınları kabristana gitmekten men etmek, uygun olanıdır, demişlerdir.

١٥٧٨ — حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُصَفَّى. ثنا أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ. ثنا إِسْرَائِيلُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ ابْنِ سَلْمَانَ، عَنْ دِينَارٍ أَبِي عُمَرَ، عَنِ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ، عَنْ عَلِيٍّ؛ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَإِذَا نِسْوَةٌ جُلُوسٌ. فَقَالَ «مَا يُجْلِسُكُنَّ؟» قُلْنَ: نَنْتَظِرُ الْجَنَازَةَ. قَالَ «هَلْ تَغْسِلْنَ؟» قُلْنَ: لَا. قَالَ «هَلْ تَحْمِلْنَ؟» قُلْنَ: لَا. قَالَ «هَلْ تُدْلِينَ فِيمَنْ يُدْلِي؟» قُلْنَ: لَا. قَالَ «فَارْجِعْنَ مَأْزُورَاتٍ، غَيْرَ مَأْجُورَاتٍ».

فى الزوائد : فى إسناده دينار بن عمر (أبو عمر) وهو ، وإن وثقه وكيع وذكره ابن حبان فى الثقات ، فقد قال أبو حاتم ليس بالمشهور . وقال الأزدىّ : متروك . وقال الخليلىّ فى الإرشاد : كذّاب . وإسماعيل ابن سليمان، قال فيه أبو حاتم : صالح . لكن ذكره ابن حبان فى الثقات وقال: يخطىء . وباقى رجاله ثقات .

TERCEMESİ

1578) "... Alî *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) çıktı. Baktı ki, bir grup kadın oturmuşlar. Onlara :

— «Sizi oturtan nedir?» diye sordu. Kadınlar :

— Cenâzeyi bekliyoruz, dediler. Efendimiz :

— «(Cenâzeyi) Siz yıkayacak mısınız?» buyurdu. Onlar :

— Hayır, dediler. Efendimiz :

— «(Cenâzeyi) Siz taşıyacak mısınız?» buyurdu. Onlar :

— Hayır, dediler. Efendimiz :

— «Cenâzeyi kabre indirenler meyânında siz indirecek misiniz?» buyurdu. Onlar :

— Hayır, dediler. Efendimiz :

— (O halde) Günah işlemiş olarak ve sevabsız olarak geri dönünüz.» buyurdu."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Dinâr bin Ömer (Ebû Ömer) bulunur. Bunu Vekî' sıka saymış, İbn-i Hibbân da sıkalar arasında zikretmiş ise de Ebû Hâtim : O, meşhur değildir, demiş. El-Ezdî de : Metruktur, demiş. El-Halilî de el-İrşâd'da : Kezzâbtır, demiştir. Diğer râvi İsmâil bin Süleyman hakkında Ebû Hâtim : O sâlihtir, demiş. Lâkin İbn-i Hibbân, Onu sıkalar arasında zikretmiş ve : Hatâ eder, demiştir. Senedin diğer râvileri sıka zâtlardır.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsi B e y h a k i de rivâyet etmiştir. Hadîsin zâhirine göre cenâzeyi tâkip eden kadınlar günah işlemiş olurlar. Bir önceki hadîsin izahında belirttiğim gibi H a n e f i âlimleri bu hadisi delîl göstererek : Kadınların cenâzeleri tâkip etmeleri tahrimen mekruhtur, demişlerdir.

Hadîsteki me'zûraat kelimesi, hadîsteki me'cûraat kelimesine uyumlu olması için böyle gelmiştir. Gramere göre mevzûraat olması gerekir. Vizr kökünden gelmedir. **'Vizr'** : Günah demektir. Bunun ism-i mef'ulü : **'Mevzûr'** (= Günahkâr) dur. Kadın için **'Mevzûre'**dir. Mevzûrenin çoğulu mevzûraattır.

(٥١) باب فى النعى عن النياحة

51 — NİYÂHAT (= ÖLÜ İÇİN YÜKSEK SESLE AĞLAMAK)TAN NEHİY HAKKINDA BİR BÂB

١٥٧٩ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا وكيع، عن يزيد بن عبد الله مولى الصهباء، عن شهر بن حوشب، عن أم سلمة، عن النبي ﷺ: ولا يعصينك في معروف، قال «النوح».

فى الزوائد: فى إسناده يزيد بن عبد الله، وهو مختلف فيه.

TERCEMESİ

1579) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : ولايعصينك فى معروف **nazm-ı celîli hakkında:**

«Nevh (= ölü üzerinde yüksek sesle ağlamak)tır.» buyurmuştur."

Not: Bunun senedindeki Yezid bin Abdillah'ın sıkalığının ihtilâf konusu olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İZAHI

Hadiste geçen nazm-ı celîl, Mümtehine sûresinin 12'nci âyetindedir. Bu âyet-i kerîmenin tamamının meâli şöyledir:

«Ey Peygamber! Mü'min kadınlar sana gelip; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinâda bulunmamaları, çocuklarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasında uyduracakları bir iftirayla gelmemeleri ve ma'ruf olan hiç bir hususta sana âsi olmamaları üzerine sana bîatta bulunacakları zaman sen de onlarla bîatta bulun ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.»

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anh); âyetin mezkûr cümlesindeki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âsi olmanın; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından nevh ile, yâni ölü için yüksek sesle ağlamakla tefsîr edildiğini ifâde etmiştir.

Şöyle de denilebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), âyetteki ma'ruf kelimesini nevhi yasaklamakla tefsîr etmiştir.

Nevh ve Niyâhat: Ölü için yüksek sesle ağlamak şeklinde yorumlanmıştır. Bâzıları: Ağlamakla birlikte ölünün iyiliklerini saymaktır, demişlerdir. **Niyâhat** ve **Nevh**, dünya malının kaçırılması üzerine yüksek sesle ağlamaya da denilir. **Nâiha:** Anlatılan tarzda ağlıyan kadın demektir. Hâl böyle olunca ölü için veyâ dünya malını kaybetmekten dolayı yüksek sesle ağlamak haramdır. Günah işlemekten dolayı yüksek sesle ağlamak ise ibâdettir.

Müslim'in Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiğine göre yukarıdaki âyet indiği zaman Ümmü Atiyye (Radıyallâhü anh) bir ma'ruf husûsunda: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e isyân çeşitlerinden birisi de niyâhattır, demiştir.

١٥٨٠ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ دِينَارٍ . ثنا جَرِيرٌ ، مَوْلَى مُعَاوِيَةَ ؛ قَالَ : خَطَبَ مُعَاوِيَةُ بِحِمْصَ ، فَذَكَرَ فِي خُطْبَتِهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ النَّوْحِ .

في الزوائد : في إسناده جرير ، ويقال أبو جرير. لم أر من جرّحه ولا من وثّقه. وعبد الله بن دينار، وهو الحمصيّ . وقال فيه أبو حاتم : ليس بالقويّ . وقال ابن معين : ضعيف . وقال أبو عليّ الحافظ : وهو عندي ثقة . وذكره ابن حبان في الثقات .

TERCEMESİ

1580) "... Cerîr Mevlâ Muâviye *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Muâviye (Radıyallâhü anh) **Humus'ta hutbe okudu. Hutbede Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in nevhten nehiy buyurduğunu anlattı."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Cerîr vardır. Ona Ebû Cerîr de denilir. Ben ne Onu cerh edeni, ne de sıka göstereni görmedim. Seneddeki Abdullah bin Dînar da Humus'lu olandır. Ebû Hâtim Onun hakkında: O, kuvvetli değildir, demiştir. İbn-i Muîn de Onun zayıf olduğunu söylemiştir. Ebû Ali el-Hâfız da: O benim yanımda sıkadır, demiştir. İbn-i Hibbân da Onu sıkalar arasında zikretmiştir.

١٥٨١ – حدثنا العباس بن عبد العظيم العنبرى ، ومحمد بن يحيى . قالا : ثنا عبد الرزاق . أنبأنا معمر ، عن يحيى بن كثير ، عن ابن معانق أو أبى معانق ، عن أبى مالك الأشعرى ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « النياحة من أمر الجاهلية . وإن النائحة إذا ماتت ولم تتب قطع الله لها ثيابا من قطران ، ودرعا من لهب النار » .

فى الزوائد : إسناده صحيح ، ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1581) "... Ebû Mâlik el-Eş'arî (35) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Niyâhat, câhiliyyet (devrin)in işindendir. Ve şüphesiz nâiha kadın, tevbe etmeden öldüğü zaman Allah Onun için katrandan elbise ve ateşten bir gömlek kestirir.»"

Not: İsnadının sahîh ve ricâlinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

١٥٨٢ – حدثنا محمد بن يحيى . ثنا محمد بن يوسف . ثنا عمر بن راشد اليمامى ، عن يحيى بن أبى كثير ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « النياحة على الميت من أمر الجاهلية . فإن النائحة إن لم تتب قبل أن تموت ، فإنها تبعث يوم القيامة عليها سرابيل من قطران . ثم يعلى عليها بدرع من لهب النار » .

فى الزوائد : فى إسناده عمر بن راشد ، قال فيه الإمام أحمد : حديثه ضعيف ليس بمستقيم . وقال ابن معين : ضعيف . وقال البخارى : حديثه عن يحيى بن أبى كثير مضطرب ، ليس بالقائم . وقال ابن حبان : يضع الحديث ، لا يحل ذكره إلا على سبيل القدح فيه . وقال الدارقطنى فى العلل : متروك .

TERCEMESİ

1582) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ölü üzerinde niyâhat, câhiliyyet (devrin)in işindendir. Şüphesiz ki nâiha kadın ölmeden önce tevbe etmezse, gerçekten üzerinde

(35) Hâl tercemesi 280 nolu hadis izahında geçmiştir.

katrandan bir gömlek ve Onun üstünde de Ona giydirilmiş ateşten bir gömlek bulunduğu halde kıyâmet günü diriltilir.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Ömer bin Râşit vardır. Onun hakkında İmam Ahmed : Hadisi zayıftır, doğru değildir, demiştir. İbn-i Muîn de zayıflığını söylemiştir ve Buhârî : Onun Yahyâ bin Ebi Kesir'den rivâyet ettiği hadis muzdariptir, doğru değildir, demiştir. İbn-i Hibbân da : O, hadiş uydurur. O'nu zikretmek helâl değildir. Meğer ki, aleyhinde konuşma yoluyla ola, demiştir. Dârekutni de el-İlel'de : O, metruktur, demiştir.

١٥٨٣ — حدثنا أحمد بن يوسف . ثنا عبيد الله . أنبأنا إسرائيل، عن أبي يحيى، عن مجاهد، عن ابن عمر؛ قال: نهى رسول الله ﷺ أن تتبع جنازة معها رانة .

في الزوائد : في إسناده أبو يحيى القتات الكوفي زاذان، وقيل : دينار . قال الإمام أحمد : روى عنه إسرائيل أحاديث كثيرة، منا كير جدا . وقال ابن معين : في حديثه ضعف . وقال يعقوب بن سفيان والبزار : لا بأس به .

TERCEMESİ

1583) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir :

Beraberinde yüksek sesle ağlıyan kadın bulunan bir cenâzeyi tâkip etmeyi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yasaklamıştır."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde Ebû Yahyâ el-Kattât el-Kûfî Zâzân vardır. Adının Dînâr olduğu da söylenmiştir. İmam Ahmed : İsrâil, ondan cidden münker olan bir çok hadis rivâyet etmiş, demiştir. İbn-i Mûin de : Onun hadisinde zaaf var, demiştir. Yâkub bin Süfyân ve el-Bezzâr da : Onda beis yok, demişlerdir.

(٥٢) باب ما جاء في النهي عن ضرب الخدود وشق الجيوب

52 — YANAKLARI DÖVMEK VE YAKALARI YIRTMAKTAN NEHİY HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٥٨٤ — حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع . ح وحدثنا محمد بن بشار . ثنا يحيى ابن سعيد، وعبد الرحمن، جميعا عن سفيان، عن زبيد، عن إبراهيم، عن مسروق . ح وحدثنا علي بن محمد، وأبو بكر بن خلاد . قالا : ثنا وكيع . ثنا الأعمش، عن عبد الله ابن مرة، عن مسروق، عن عبد الله ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « ليس منا من شق الجيوب وضرب الخدود، ودعا بدعوى الجاهلية » .

TERCEMESİ

1584) "... Abdullah (bin Mes'ud) *(Radıyallâhü anh)*'den; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ölüler için (eliyle) **yanaklarını** (yüzünü) **döven, yakalarını yırtan ve câhiliyyet âdeti üzere** (münâsebetsiz) **duâ eden kimse biz**(im ehl-i sünetimiz)**den değildir.» buyurdu.**"

İZAHI

Buhârî, Müslim ve Tirmizî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Cüyûb: "**Ceyb**"in çoğuludur. Ceyb, yaka demektir.

Şak: Yarmak, ayırmak gibi mânâlara gelir. Burada yırtmak diye terceme ettik. **El-Menhel** yazarı ile **Tuhfe** yazarına göre burada yakaları şak etmekten maksad, elbisenin yakasını tutup, aşağıya kadar açmak ve benzeri hareketlerdir.

Hudûd: "**Had**"in çoğuludur. Haddın asıl mânâsı yanaktır. Ölü için yüzünü dövenler ekseriyetle yanaklarını dövdükleri için bu kelime zikredilmiştir. Esas maksad yüzdür. Çünkü yanaklarını değil de yüzünün herhangi bir tarafını dövmek de bu yasağa dâhildir.

«Câhiliyyet âdeti üzere duâ»dan maksad, ağlarken söylenmesi dînen câiz olmayan ve câhiliyyet devri insanlarının dedikleri: "**Öldüm, helâk oldum, mahvoldum...**" gibi sözleri söylemektir.

Bu hareketler, Allah'a karşı açık bir isyan ve hükmüne rızâ göstermemek mâhiyetini taşıdığı için yasaklanmıştır. Hadîs, bu tür hareketlerin haramlığına delâlet eder.

Hadîste anılan hareketlerde bulunanlar için buyurulan; «... **biz**(im ehl-i sünnetimiz)**den değildir.**» ifâdesine gelince; Bundan maksad, böyle yapanlar, bizim sünnet ehlimizden ve mükemmel yolumuzun yolcularından değildir. Gâye, tehdît ve bu tür hareketlerin önlenmesidir. Nasıl ki çocuğunu azarlıyan baba: Ben senden değilim, sen de benden değilsin, der. Yâni; Sen benim yolumda değilsin demek ister. Hadîsteki ifâdeden maksad; böyle yapanın dinden çıkarılması hükmü değildir. Ama bile bile bu hareketleri helâl gören veyâ kadere karşı çıkarak Allah'a kızan kimse dinden çıkar.

İbnü'l-Münzir: Mezkûr ifâdeden maksad; Bu tür hareketlerde bulunanları terk etmek, onlardan yüz çevirmek ve onlarla

olan münâsebeti kesmektir. Tâ ki bu cezayla te'dib edilip, İslâm'ın çirkin gördüğü bu hareketleri bıraksınlar, demiştir.

S ü f y â n ' dan nakledildiğine göre kendisi bu ifâdeyi te'vil etmekten hoşlanmazdı ve : Daha çok etkili olması için yorumdan sakınmak uygun olur, derdi.

١٥٨٥ – حدثنا محمد بن جابر المحاربي، ومحمد بن كرامة. قالا: ثنا أبو أسامة، عن عبد الرحمن بن يزيد بن جابر، عن مكحول، والقاسم، عن أبي أمامة؛ أن رسول الله ﷺ لعن الخامشة وجهها، والشاقة جيبها، والداعية بالويل والثبور.

في الزوائد: إسناده صحيح. لأن محمد بن جابر، شيخ ابن ماجة، وثقه محمد بن عبد الله الحضرمي، ومسلمة، والذهبي في الكاشف. وباقي رجال الإسناد ثقات على شرط مسلم.

T E R C E M E S İ

1585) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (ölü için) yüzünü tırmalayıp derisini yırtan kadına, yakasını yırtan kadına ve: Mahv oldum, helâk oldum diye bağırıp çağıran kadına lânet etmiştir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı sahîhtir. Çünki İbn-i Mâcehi'n şeyhi Muhammed bin Câbir'in sıkalığını Muhammed bin Abdillah el-Hadremî, Mesleme, el-Kâşif'te Zehebî ifâde etmişlerdir. Senedin diğer râvileri, Müslim'in şartı üzere sıka râvilerdir.

١٥٨٦ – حدثنا أحمد بن عثمان بن حكيم الأودي. ثنا جعفر بن عون، عن أبي العميس؛ قال: سمعت أبا صخرة يذكر عن عبد الرحمن بن يزيد، وأبي بردة. قالا: لما ثقل أبو موسى أقبلت امرأته أم عبد الله تصيح برنة. فأفاق، فقال لها: أو ما علمت أني بريء ممن بريء منه رسول الله ﷺ؟ وكان يحدثها أن رسول الله ﷺ قال «أنا بريء ممن حلق وسلق وخرق».

T E R C E M E S İ

1586) "... Abdurrahman bin Yezîd ve Ebû Bürde *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demişlerdir:

Ebû Mûsa (el-Eş'arî) (Radıyallâhü **anh)'ın hastalığı şiddetlenince hanımı Ümmü Abdillah** (bint-i Ebî Devme) (Radıyallâhü anhâ) ona **yönelip, yüksek sesle ağlamaya başladı. (Baygın** olan Ebû Mûsâ) (Radıyallâhü anh) **biraz sonra ayıldı.** Ve **hanımına:**

Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in uzak olduğu kimseden benim** (de) **uzak olduğumu bilmedin mi? dedi. Kendisi hanımına Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **şu hadîsini daha önceden anlatırdı:**

«Ben, musîbet zamanında saçını yolan, yüksek sesle ağlıyan ve elbisesini yırtan **kadınlardan uzağım.»**"

İZAHI

Buhârî ve Ebû Müslim de bunu rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Nesaî de bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hanımı Ümmü Abdullah (Radıyallâhü anhâ)'nin, Ebû Devme'nin kızı olduğu, Nesaî'nin süneninde belirtilmiştir. Ömer bin Şebbe ise Basra târihinde Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın hanımının isminin Safiyye olduğunu, Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın oğlu Ebû Bürde'nin annesi olduğunu ve bu hastalık olayının Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh) Basra'da vâli iken vuku' bulduğunu bildirmiştir.

Nevevî Aşağıdaki câhiliyyet devri âdetleri, sahâbîlerin ittifakıyla haram sayılmıştır:

1 — **Nüdbe:** Ölünün iyiliklerini sayarak ağlamak.
2 — **Niyâhat:** Yüksek sesle ağlamak.
3 — **Darb-ı Had:** Yanaklarını, yüzünü, başını, dizlerini dövmek.
4 — **Şakk-ı Ceyb:** Yaka ve elbiselerini yırtmak.
5 — **Hamş-ı Vech:** Yüzünü tırmalamak, yüz derisini yırtmak.
6 — **Veyl ve Sübûr duâsı: Azâb ve helâk ile duâ etmek,** demiştir.

El-Fetih yazarı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: (**«Ben... uzağım.»** diye terceme ettiğimiz) **«Beriyim»** ifâdesinin asıl mânâsı: Ayrıyım, demektir. Çünkü Berâatın asıl mânâsı, bir şeyden ayrılmaktır. Bana öyle geliyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve

Sellem) böyle yapan kimsenin, onun şefâatına dâhil olmıyacağı gibi bir mânâyla tehdit etmiştir, demiştir.

Bâzı rivâyetlerde kadına âit ifâdeler kullanıldığı için terceme ederken böyle hareket eden kadınlar dedim. Aslında gerek müellifin rivâyetindeki ve gerekse E b û D â v û d ile N e s a î'nin rivâyetlerindeki ifâdeler umumîdir. Bu ifâdeler, kadını ve erkeği kapsar. Bu tür hareketler ekseriyetle kadınlarda görüldüğü için bâzı rivâyetlerde «Kadın» ifâdesi kullanılmıştır. Yasaklık bakımından hadîsin hükmü erkeklere de şümullüdür.

(٥٣) باب ما جاء فى البكاء على الميت

53 — ÖLÜ ÜZERİNDE AĞLAMAK HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٥٨٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعلي بن محمد. قالا: ثنا وكيع، عن هشام بن عروة، عن وهب بن كيسان، عن محمد بن عمرو بن عطاء، عن أبي هريرة؛ أن النبي ﷺ كان في جنازة. فرأى عمر امرأة فصاح بها. فقال النبي ﷺ «دعها يا عمر. فإن العين دامعة، والنفس مصابة، والعهد قريب».

حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عفان، عن حماد بن سلمة، عن هشام بن عروة، عن وهب بن كيسان، عن محمد بن عمرو بن عطاء، عن سلمة بن الأزرق، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ، بنحوه.

قال السندي: قال في الفتح: رجاله ثقات.

T E R C E M E S İ

1587) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bir cenâzede idi. Ömer** (Râdıyallâhü anh) **ağlayan bir kadını gördü de susturmak için kadına bağırdı. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Onu bırak yâ Ömer! Çünkü göz, yaş dökücüdür, kalbe musîbet gelmiştir. Ölüm vukuatı yakında olmuştur.» buyurdu."

Not: Sindî, el-Fetih'te: Bu hadîsin ricâli sıka zâtlardır, demiştir.

İ Z A H I

N e s a î ve İ b n - i Ş e y b e de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. N e s a î ' nin rivâyetindeki hadîs meâlen şöyledir :

"Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) **şöyle demiştir : Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yakınlarından birisi öldü. Kadınlar toplanıp onun üzerinde ağladılar. Ömer** (Radıyallâhü anh) **kalkıp onları men etmeye ve kovmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Onları bırak yâ Ömer! Çünkü göz, yaş dökücüdür, kalbe musîbet gelmiştir. Ve ölüm vukuatı yakında olmuştur.» buyurdu."

S i n d î : Hadîsteki **«Çünkü göz, yaş dökücüdür.»** cümlesi, anılan kadının ağlamasının yüksek sesle olmayıp, göz yaşı dökmekle olduğuna delâlet eder. Bunun içindir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadının o ağlayışına ruhsat vermiştir. Hadîsin böyle yorumlanmasıyla ölü için ağlamak hakkında gelen hadîslerin arası böyle bulunmuş olur. Doğru olanını Allah bilir, demiştir.

Müellifimiz bu hadîsi iki senedle E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

١٥٨٨ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ . ثنا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . ثنا عَاصِمٌ الأَحْوَلُ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ؛ قَالَ : كَانَ ابْنٌ لِبَعْضِ بَنَاتِ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَقْضِي. فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ أَنْ يَأْتِيَهَا. فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا أَنَّ « لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أَعْطَى. وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى. فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ » . فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ ، فَأَقْسَمَتْ عَلَيْهِ. فَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقُمْتُ مَعَهُ . وَمَعَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَأُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ، وَعُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ. فَلَمَّا دَخَلْنَا نَاوَلُوا الصَّبِيَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، وَرُوحُهُ تَقَلْقَلُ فِي صَدْرِهِ . قَالَ حَسِبْتُهُ قَالَ : كَأَنَّهَا شَنَّةٌ. قَالَ فَبَكَى رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقَالَ لَهُ عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ: مَا هٰذَا يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ « الرَّحْمَةُ الَّتِي جَعَلَهَا اللهُ فِي بَنِي آدَمَ . وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللهُ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ » .

T E R C E M E S İ

1588) ... Ü'sâme bin Zeyd *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in kızlarından birisinin oğlu ölmek üzere idi. Oğlanın annesi, Efendimize haber göndererek**

yanına uğramasını istedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de ona:

«Allah'ın aldığı her şey Allah'a âittir. Ve verdiği her şey de Allah'a âittir. Ve Allah'ın ilminde her şey belirli bir anda son bulur. Artık kızım sabretsin ve bu sabrın Allah indindeki sevâbını beklesin.» diye cevap yolladı. Bu cevaptan sonra oğlanın annesi Efendimize and vererek yanına uğramasını istedi. Bunun üzerine Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (kızının evine gitmek üzere) ayağa kalktı. Ben de Onunla beraber kalktım. Ve beraberinde Muaz bin Cebel, Übeyy bin Ka'b ve Ubâde bin es-Sâmıt (Radıyallâhü anhüm) vardı. (Çocuğun bulunduğu odaya) girdiğimiz zaman çocuğu Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e verdiler. Çocuğun rûhu göğsüne gelmiş vaziyette ızdırapta idi. Râvi demiştir ki: Üsâme (Radıyallâhü anh)'ın:

Çocuk (zayıflıktan dolayı) eski bir kırbaya benziyordu, dediğini zannediyorum. Üsâme (Radıyallâhü anh) demiştir ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağladı. Ubâde bin es Sâmıt (Radıyallâhü anh Ona):

Nedir bu (ağlama) yâ Resûlallah? dedi. efendimiz:

«Âdem oğullarına Allah'ın verdiği rahmet (eseri)dir. Allah, kullarından ancak merhametli olanlara rahmet eder.» buyurdu."

İ Z A H I

A h m e d, B u h â r î, M ü s l i m, E b û D â v û d, N e s a î ve B e y h a k î de bunu rivâyet etmişlerdir.

Çocuğu hasta olan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızının Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) olduğu İ b n - i E b î Ş e y b e'nin rivâyetinde belirtilmiştir. Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) E b ü ' l - Â s b i n e r - R e b î (Radıyallâhü anh)'in eşiydi.

E l - A y n î'nin naklen beyânına göre D i m y â t î, bu hadîsin hâşiyesinde çocuğun adının A l î b i n E b i ' l - Â s b i n e r - R e b i olduğunu kendi el yazısıyla bildirmiştir. Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gitmesini istemiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise önce gitmekten imtinâ' etmiştir. İmtinâın sebebinin Allah'a tam teslimiyetle bağlanmayı açıklaması veyâ bu tür dâvetlere icâbet etmenin vâ-

cib olmadığını açıklaması muhtemeldir. Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) ikinci defa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i çağırtmış ve israrla gitmesini istemiştir. Çünkü Z e y n e b (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gitmesiyle duyduğu elemin dineceği ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in duâsının bereketiyle çocuğun şifâ bulacağı kanâatindeydi.

Bâzı rivâyetlerde فَبَكَى رَسُولُ اللهِ cümlesi yerine;

فَفَاضَتْ عَيْنَا رَسُولِ اللهِ = **Resûlüllah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in gözleri yaşlarla dolup taştı.**" cümlesi bulunur. Bu rivâyet, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağlayışının sessiz ve göz yaşlarını dökmek sûretiyle olduğuna delâlet eder.

E b û D â v û d'un rivâyetinde hasta çocuğun oğlan veyâ kız olduğu ifâdesi bulunur. Bu tereddüt Ü s â m e (Radıyallâhü anhümâ)'den olabildiği gibi, ondan sonra gelen herhangi bir râviye âit olması da muhtemeldir. **El-Fetih**'te hasta çocuğun Ü m â m e adlı kız olduğu rivâyetinin isâbetli olduğu söylenmiş ve T a b a r â n î'nin rivâyeti delîl gösterilmiştir.

El-Menhel yazarı şöyle der: Allah Teâlâ Peygamberine ikrâm ederek, ölmek üzere olan torunu Ü m â m e'ye şifâ verdi. Ve çocuk büyüdü. F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nin vefâtından sonra A l î b i n Eb i T â l i b (Radıyallâhü anh) ile evlendi. A l i (Radıyallâhü anh) şehit edildiğinde hayatta idi.

Bâzı rivâyetlerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e: **«Nedir bu ağlama?»** diye hayretini ifâde eden sahâbinin S a ' d b i n U b â d e (Radıyallâhü anh) olduğu bildirilmiştir. Soru sâhibi sahâbinin hayret etmesinin sebebi şu olabilir: Kendisi ağlamanın her çeşidinin haram olduğunu ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hükmü unuttuğunu zannettiği için hatırlatma kabîlinden sormuş olabilir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de sessiz ağlamanın câiz olduğunu haber vermiş ve: 'göz yaşları Allah'ın dilediği kullarının kalblerine yerleştirdiği merhametin eseridir. Kasten ve istiyerek yapılan bir hareket değildir' demek istemiştir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Ölüm döşeğine girenlerin yanına fazilet sahiplerinin gitmesi meşrûdur. Çünkü duâlarının bereketi umulur.

2 — Fazîlet sâhiplerinin gitmesini sağlamak için yemin vermek câizdir. Bu yemine riâyet etmek de müstehabtır.

3 — Hasta sâhiplerini ölüm vukuatından önce teselli etmek, onlara sabır vermek meşrûdur.

4 — Hasta küçük çocuk bile olsa, ziyâret edilmesi meşrûdur.

5 — Sessiz ağlamak câizdir.

6 — Şer'î hükümlere zâhiren aykırı görülen büyüklerin hareketlerinin sebebinin küçükler tarafından sorulması meşrûdur.

7 — Allah Teâlâ'nın yaratıklarına karşı şefkatli ve merhametli olmaya, katı yürekli olmamaya hadîste teşvik vardır.

١٥٨٩ — حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ ، عَنِ ابْنِ خُثَيْمٍ ، عَنْ شَهْرِ ابْنِ حَوْشَبٍ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ ؛ قَالَتْ : لَمَّا تُوُفِّيَ ابْنُ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، إِبْرَاهِيمُ ، بَكَى رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقَالَ لَهُ الْمُعَزِّي : (إِمَّا أَبُو بَكْرٍ وَإِمَّا عُمَرُ) أَنْتَ أَحَقُّ مَنْ عَظَّمَ اللهَ حَقَّهُ ، قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « تَدْمَعُ الْعَيْنُ وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ ، وَلَا نَقُولُ مَا يُسْخِطُ الرَّبَّ . لَوْلَا أَنَّهُ وَعْدٌ صَادِقٌ وَمَوْعُودٌ جَامِعٌ ، وَأَنَّ الْآخِرَ تَابِعٌ لِلْأَوَّلِ لَوَجَدْنَا عَلَيْكَ يَا إِبْرَاهِيمُ أَفْضَلَ مِمَّا وَجَدْنَا . وَإِنَّا بِكَ لَمَحْزُونُونَ » .

في الزوائد : إسناده حسن . رواه البخاريّ ومسلم وأبو داود ، من حديث أنس .

TERCEMESİ

1589) "... Esmâ binti Yezîd (36) *(Radıyallâhü anhâ)*'den Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in oğlu İbrâhim vefât edince Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ağladı.** (Gözleri yaşardı.) **Onu ta'ziyet eden** (ya Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) ya da Ömer) (Radıyallâhü anh) **Ona:**

Sen Allah hakkını ta'zim edenlerin en liyakatlısısın, dedi. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Göz yaşarır, kalb mahzun olur. Biz Rabbimizin râzı olmıyacağı söz söylemeyiz. Eğer ölüm sâdık bir vaad, va'dedilen umumî bir şey olmasaydı ve sonraya kalan önce olana tâbi olmasaydı (o da öl-

(36) Esmâ' bint Yezîd bin es-Seken bir Râfi' bin İmrü'l-Kays el-Eşheliyye, hitâbeti kuvvetli bir kadındı. Yermük savaşına katılmış ve şehit olmuştur. Bir kaç hadîsi vardır. Buhârî, Onun iki hadîsini almıştır. Kendisinden Mücâhid ve başkaları rivâyette bulunmuştur. (Hulâsa : 488)

meseydi); ey **İbrâhim! Şu anda duyduğumuz üzüntüden fazla şiddetli bir üzüntü duyacaktık ve gerçekten biz, senin için cidden mahzunuz.» buyurdu."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi hasendir. Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvûd, bu hadisi Enes (R.A.)'den rivâyet etmişlerdir.

İ Z A H I

B u h â r î ve E b û D â v û d ' un E n e s (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ağlamasını ifâde eden cümle :

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in gözleri yaşardı.**" şeklindedir. Gerek bu cümle ve gerekse Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e âit metin cümleleri, Onun sesli ağlamadığını, sadece gözlerinden yaş aktığını belirtirler.

M â r i y e - i K ı b t i y e (Radıyallâhü anhâ)'den doğma olan İ b r â h i m , hicretin sekizinci yılı Z i l h i c c e ayında doğmuş, onuncu yıl R e b i ü ' l - E v v e l ayının onuncu gecesinde vefât etmiş ve B a k i ' a defnedilmiştir.

İ b n - i B a t t a l : Bu hadis, mübah ağlamayı ve câiz olan üzüntüyü açıklar. O da Allah Teâlâ'nın rızâsına aykırı davranmaksızın gözünün yaşarması ve kalbin mahzun olmasıyla olan ağlama ve üzülmedir, demiştir.

١٥٩٠ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى. ثنا إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَرْوِىُّ. ثنا عَبْدُاللهِ بْنُ عُمَرَ، عن إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِاللهِ بْنِ جَحْشٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ حَمْنَةَ بِنْتِ جَحْشٍ ؛ أَنَّهُ قِيلَ لَهَا: قُتِلَ أَخُوكِ . فَقَالَتْ : رَحِمَهُ اللهِ ، وَإِنَّا لِلهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ . قَالُوا : قُتِلَ زَوْجُكِ . قَالَتْ : وَاحُزْنَاهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ لِلزَّوْجِ مِنَ الْمَرْأَةِ لَشُعْبَةً ، مَا هِيَ لِشَيْءٍ » .

في الزوائد : في إسناده عبد الله بن عمر العمرىّ ، وهو ضعيف .

T E R C E M E S İ

1590) "... Hamne bint-i Cahş (37) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre kendisine :

---

(37) 627 nolu hadiste geçmiştir.

Erkek kardeşin katledildi diye haber verilmiş; Kendisi: Allah Ona rahmet eylesin. İnnâ Lillâh ve İnnâ ileyhi râciûn, demiştir. (Bu **defa) dediler ki:**

Senin eşin öldürüldü. Kadın: Ah hüzün! dedi. Sonra Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«Şüphesiz kocasına karşı kadın tarafından öyle bir muhabbet ve ilgi nevî vardır ki, o (muhabbet ve ilgi) **hiç bir şeye karşı olamaz.»**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde bulunan Abdullah bin Ömer el-Ömerî zayıftır.

١٥٩١ – حدّثنا هرُون بن سعيد المِصْرِيّ .. ثنا عَبْدُ اللهِ بن وَهْب . أنبأنا أسامة ابن زَيْدٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابنِ عُمَرَ ؛ أنّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرّ بِنِسَاء عَبْدِ الأشْهَلِ يَبْكِينَ هَلْكَاهُنّ يَوْمَ أُحُدٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَكِنّ حَمْزَةَ لا بَوَاكِيَ لَهُ » فَجَاء نِسَاء الأنْصَارِ يَبْكِينَ حَمْزَةَ . فَاسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ « وَيْحَهُنّ ! مَا انْقَلَبْنَ بَعْدُ ؟ مُرُوهُنّ فَلْيَنْقَلِبْنَ ، وَلا يَبْكِينَ عَلَى هَالِكٍ بَعْدَ الْيَوْمِ » .

قال السندي : وضع صاحب الزوائد يقتضي أن الحديث من الزوائد ، لكن ماتعرض لإسناده .

TERCEMESİ

1591) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Abdü'l-Eşhel kadınları Uhud günündeki şehîdleri için ağlarlarken Resûullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onların yakınından geçti ve Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Lâkin Hamza için ağlayıcı kadınlar yoktur.» buyurdu. Sonra Ensâr'ın kadınları gelip Hamza (Radıyallâhü anh) **için ağlamaya başladılar. Bir süre sonra Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **uyandı ve:**

«Yazık o kadınlara. Hâlâ evlerine dönmemişler (mi?) **Onlara emredin. Gitsinler ve bu günden sonra ölen kimse üzerinde ağlamasınlar.» buyurdu."**

Not: Sindî şöyle demiştir: Zevâid sâhibinin, bu hadisi kitabına koyması, hadisin Zevâid türünden olmasını gerektirir. Lâkin isnadının durumunu belirtmemiştir.

İ Z A H I

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **«Hamza için ağlayıcı kadınlar yoktur.»** sözünü, yüksek sesle ağlamanın yasaklanmasından önce buyurmuştur. A b d ü ' l - E ş h e l kadınlarının ve Ensâr kadınlarının yüksek sesle ağladıkları, hadîsin sonundan anlaşılıyor. Çünkü hadîsin sonunda kadınların ağlaması yasaklanmıştır. Yasaklanan ağlamanın sesli ağlamak olduğu ve sessiz ağlamanın yasak olmadığı, müteaddit hadîslerle sâbittir. Şu halde bu hadîsle yasaklanan ağlama, sesli ağlamadır.

١٥٩٢ – حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْهَجَرِىِّ ، عَنِ ابْنِ أَبِى أَوْفَىٰ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْمَرَاثِى .

فى الزوائد : فى إسناده الهجرىّ ، وهو ضعيف جدا ، ضعّفه غير واحد .

T E R C E M E S İ

1592) "... İbn-i Ebî Evfâ *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **mersiyeler** (ölünün iyi taraflarını sayıp dökerek ağlamak)**dan men etmiştir.**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde el-Hecerî vardır ki, o, cidden zayıftır. Onu zayıf sayanlar bir kişi değildir.

İ Z A H I

Hadîsteki mersiye ifâdesinden maksadın nüdbe olduğu söylenmiştir. Yâni ölünün iyiliklerini sayıp dökerek ağlamak diye yorumlanmıştır. H a t t â b î : Mersiyelerden yasak olan, câhiliyyet âdeti üzere niyâhat yâni sesli ağlayıp övmekle olanıdır. Nihâyet olmaksızın, ölüyü övmek ve ona duâ etmek ise mekruh değildir. Çünkü bâzı sahâbîler mersiyeler söylemişlerdir, demiştir.

Mersiyye; lügat îtibariyle, sesli ağlıyarak ölünün iyi taraflarını anlatmak mânâsına geldiği gibi, ölü hakkında yazılan şiirlere de denilir. H a t t â b î ' nin yukarıdaki beyânına göre câhiliyyet âdetine gitmeden ölüyü övücü sözler söylemekte beis yoktur.

(٥٤) باب ما جاء فى الميت يعذب بما نيح عليه

54 — ÜZERİNDE EDİLEN NİYÂHATLA TA'ZİB EDİLEN ÖLÜ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٩٣ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا شاذان. ح وحدثنا محمد بن بشار، ومحمد بن الوليد. قالا: ثنا محمد بن جعفر. ح وحدثنا نصر بن علي. ثنا عبد الصمد ووهب بن جرير. قالوا: ثنا شعبة، عن قتادة، عن سعيد بن المسيب، عن ابن عمر، عن عمر بن الخطاب، عن النبي ﷺ قال «الميت يعذب بما نيح عليه».

TERCEMESİ

1593) "... Ömer bin El-Hattâb *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ölü, üzerinde edilen niyâhat (sesli ağlamak) **ile ta'zib edilir.»**"

İZAHI

Buhârî, Müslim, Nesaî ve Tirmizi de bunu rivâyet etmişlerdir.

Niyâhatın târifi ve onunla ilgili gerekli izah, 51. bâbta geçti.

Hadîsin zâhirine göre ölü, dirilerin sesli ağlaması veyâ ölünün iyi taraflarını anlatarak sesli ağlaması ile ta'zib edilir. Ömer (Radıyallâhü anh) ve oğlu Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın dâhil olduğu bir cemâat böyle hükmetmişlerdir. Fakat âlimlerin cumhûru; bu ve benzerî hadîsleri değişik şekillerde yorumlamışlardır. **El-Menhel** yazarı, bu yorumları şöyle sıralar:

1 — İbrâhim el-Harbî, el-Müzenî ve Şâfiî mezhebine mensub başka âlimlere göre dirilerin ağlaması ile ölünün ta'zib edilmesi; ölünün, diriler ağlasınlar diye vasiyyet etmesi ve bu vasiyyetin yerine getirilmesi hâline mahsustur. Ebü'l-Leys es-Semerkandî: Bu yorum, tüm ilim ehlinin kavlidir, demiştir. Nevevî de bu kavlin cumhûra âit olduğunu söyliyerek: Sahîh olanı da budur, demiştir. Cumhur demiştir ki: Ölünün vasiyyeti üzerine ağlamaya ölü sebep olmuş olur. Bu yüzden de ta'zib edilir. Ama ölü vasiyyet etmediği halde ölümünden sonra yakınlarının ağlamasıyla ta'zib edilmez. Çünkü Allah Teâlâ: ولاتزر وازرة وزر اخرى

= «**Hiç bir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.**» (38) buyurmuştur.

2 — D â v û d - u Z â h i r î ve âlimlerden bir grup; bu hadîsi, ölünün ölmeden önce yakınlarını ağlamaktan men etmeyi ihmal etmesi hâline yorumlamışlardır. En-Neyl'den İ b n ü ' l - M u r â b î t ' in şöyle dediği nakledilmiştir: Kişi, sesli ağlamanın yasaklığını bildiği, yakınlarının ağlıyacaklarını anladığı halde bunun haramlığını öğretmediği ve onları men etmediği zaman yakınlarının ağlamasıyla ta'zib edilince kendi fiilinden dolayı ta'zib edilir. Başkasının fiilinden dolayı ta'zib edilmez.

3 — İ b n - i H a z m ve bir cemâat, hadîsi şöyle yorumlamışlardır: Ölü, yakınları ağlarken dile getirdikleri vasıflarından dolayı ta'zib edilir. Zulüm ve haksızlıkla geçirdiği mevkii, görevi; Allah'a isyan etmek yolunda kullandığı cesâreti ve yerli yerince kullanmadığı cömertliği gibi.

4 — Bâzı âlimlere göre hadîsteki ta'zib'ten murad, dirilerin sesli ağlaması sebebiyle meleklerin ölüyü kınamalarıdır.

5 — Mütekaddim âlimlerden E b û C â ' f e r T a b e r î, I y â z ve müteahhirden bir cemâat, şu yorumu tercih etmişlerdir: Hadîsteki ta'zibten maksad, dirilerin niyâhatından dolayı, ölünün elem duymasıdır.

El-Fetih yazarı: Bütün bu yorumları ölülerin durumlarına göre toplamak mümkündür. Meselâ âdeti niyâhat olan ölü, bu âdetinden dolayı azâb görür. Yakınlarının ağlaması için vasiyyet eden kişi, vasiyyetinden dolayı ta'zib edilir. Zâlim bir kimse ölünce, dile getirilen ef'âli nedeniyle ta'zib edilir. Yakınlarının niyâhat edeceklerini bilip de onları men etmeyi ihmal eden kişi, eğer ağlamalarına râzı değilse niçin ihmal etti diye kınanmakla ta'zib edilir. Eğer buna râzı ise, rızâsından dolayı ta'zib edilir. Bütün bu durumlardan selâmette olup, ihtiyatan yakınlarını ağlamaktan men ettiği halde ölümünden sonra yakınları muhâlefet ederek niyâhat ederlerse bu ölünün ta'zibi, onların muhâlefetinden ve Allah'a isyan etmelerinden dolayı duyduğu elem ve üzüntüden ibârettir, demiştir.

---

(38) Fâtır sûresi : 18

١٥٩٤ — حدّثنا يعقوب بن حميد بن كاسب . ثنا عبد العزيز بن محمد الدراوردي . ثنا أسيد بن أبي أسيد ، عن موسى بن أبي موسى الأشعري ، عن أبيه ؛ أن النبي ﷺ قال « الميت يعذب ببكاء الحي ، إذا قالوا : واعضداه . واكاسياه . واناصراه . واجبلاه . ونحو هذا . يتعتع ويقال : أنت كذلك ؟ أنت كذلك ؟ » .

قال أسيد : فقلت سبحان الله . إن الله يقول : ولا تزر وازرة وزر أخرى . قال : ويحك ! أحدثك أن أبا موسى حدثني عن رسول الله ﷺ . فترى أن أبا موسى كذب على النبي ﷺ ؟ أو ترى أني كذبت على أبي موسى ؟

في الزوائد : إسناده حسن . لأن يعقوب بن حميد مختلف فيه .

TERCEMESİ

1594) "... Ebû Mûsa el-Eş'âri *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ölü, kabîlesinin ve yakınlarının sesli ağlaması ile ta'zib edilir. (Ağlıyanlar:) **Ey koruyucu! Ey giydirici! Ey yardımcı! Ey sığınak! ve bunların benzerini söyledikleri zaman, ölü kıskıvrak tutulup çekilir ve** (ona):

Sen böyle (mi)**sin, sen şöyle** (mi)**sin? denilir.»**

Râvi Esîd demiştir ki: (Bunu Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın oğlu Mûsâ'dan dinlediğim zaman): **Sübhânallah! Şüphesiz Allah Teâlâ:** ولا تزر وازرة وزر اخرى = **«Hiç bir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.»** (39) **buyuruyor, dedim. Mûsâ bin Ebi Mûsâ:**

Yazık sana! Ben Ebû Mûsâ (Radıyallâhü anh)'ın **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den bana tahdis ettiğini sana haber veriyorum. Artık sen Ebû Mûsâ** (Radıyallâhü anh)'ın **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **iftirâ ettiğini sanıyor** (mu)**sun? veyâ benim Ebû Mûsâ** (Radıyallâhü anh)'a **iftirâ ettiğimi sanıyor** (mu)**sun? dedi."**

Not: Râvi Yâkub bin Humeyd'in sıkalığı ihtilâflı olduğu için isnadın hasen olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

---

(39) Fâtır sûresi, âyet: 18

İ Z A H I

Hadîs, Zevâid türündendir. Hadîsteki bâzı kelimeleri açıklayalım :

Hayy : Kabîle ve kişinin yakınları demektir. Bu kelimeden sonra gelen ve buna râci olan **"Kaâlû"** zamîri, çoğul için olduğundan dolayı Hayy kelimesini ölünün kabîlesi ve yakınları diye terceme ettim. Bu kelime ile, diri mânâsı kastedilmiş olabilir.

Adud : Pazı demektir. Burada **"Koruyucu"** mânâsı kastedilmiştir. Çünkü kollar insanı korur. Ve : Falan adam kolumdur" denilirken; "Beni korur" mânâsı kastedilebilir.

Kâsî : Giydirici demektir.

Cebel : Dağ demektir. Burada melce' ve sığınak mânâsı kastedilmiştir.

Bu kelimelerin başında gelen **"Vaa"** harfleri nüdbe ve çağrı edatıdır.

Dirilerin ağlaması ile ölünün ta'zibi hakkında gereken bilgi, bundan önceki hadîs izahında geçmiştir.

١٥٩٥ — حدّثنا هشام بن عمّار. ثنا سفيان بن عيينة، عن عمرو، عن ابن أبي مليكة. عن عائشة ؛ قالت : إنّما كانت يهوديّة ماتت . فسمعهم النبيّ ﷺ يبكون عليها . قال « فإنّ أهلها يبكون عليها وإنّها تعذّب في قبرها » .

T E R C E M E S İ

1595) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Yahûdî bir kadın ölmüştü. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yahûdîlerin onun üzerinde ağlama seslerini işitti. Ve şöyle buyurdu :**

«O kadının yakınları onun üzerinde ağlıyorlar. O da kabrinde ta'zib ediliyor.»"

İ Z A H I

B u h â r î , M ü s l i m , E b û D â v û d , N e s a i ve T i r m i z î de bu hadîsi kısa ve uzun metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir.

T i r m i z î 'nin rivâyeti meâlen şöyledir :

"Amrete (Radıyallâhü anhâ)'dan rivâyet edildiğine göre Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya denildi ki:

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ):
Ölü, yakınlarının ağlamasıyla ta'zib edilir, diyor. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ):

Allah Ebû Abdirrahman (yâni İbn-i Ömer)'e mağfiret eylesin. O, şüphesiz yalan söylemiyor. Lâkin unutmuş. veyâ yanılmış, (Mesele şudur:) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) üzerinde ağlanan bir Yahûdî kadının kabrinin yakınından geçti de şöyle buyurdu:

Yahûdîler, bu kadın üzerinde ağlıyorlar ve şüphesiz bu kadın (küfründen dolayı) ta'zib edilmektedir.»
Bâzı rivâyetler Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) bu sözünden sonra: «Hiç bir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.» meâlindeki âyeti, İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nin hadisini red etmek üzere okumuştur.

Bu hadîsten anlaşılıyor ki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ölünün yakınlarının ağlaması ile ta'zib edilmesi hükmüne karşıdır. Yâni bu görüşte değildir. E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) E b û H â m i d ve Ş â f i i l e r'den bir cemâat Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin görüşündedirler.

El-Menhel yazarı: "Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin bu görüşü ve İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nın yanıldığına veyâ unuttuğuna hükmetmesi kabul edilmez. Çünkü yakınlarının ağlaması ile ölünün ta'zibine âit hadîsler, İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'den başka sahâbîlerden de rivâyet edilmiştir. Sahâbîler, bunu kesinlikle ifâde etmişlerdir. Bu hadîslerin sıhhatlı bir şekilde te'vili mümkün iken, bunu kabul etmemek için hiç bir sebep yoktur.

İ b n ü ' l - K a y y ı m da: Sıka râvilerin rivâyetlerinden sonra Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin itirazına göre hüküm verilmez. Çünkü Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin bulunmadığı meclislerde sahâbîler bulunur ve Onun görmediği bâzı durumları sahâbîler görür. İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nin unutmuş veyâ yanılmış olması ihtimâli, cidden uzaktır, demiştir.

İ b n ü ' l - K a y y ı m'in işâret ettiği sıkalar üzerinde Ö m e r b i n e l - H a t t â b, E b û M û s â e l - E ş ' â r î ve e l - M u ğ î r e b i n Ş u ' b e (Radıyallâhü anhüm) bulunur. Çünkü ölünün ta'zibine âit hadîs, İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'den sâbit olduğu gibi bunlardan da sâbittir, demiştir.

(٥٥) باب ما جاء فى الصبر على المصيبة

55 — MUSÎBET ÜZERİNDE SABRETMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٥٩٦ — حدثنا محمد بن رمح . أنبأنا الليث بن سعد ، عن يزيد بن أبى حبيب ، عن سعد بن سنان ، عن أنس بن مالك ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إنما الصبر عند الصدمة الأولى » .

TERCEMESİ

1596) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Sabrın kemâli, musîbetin ilk darbesi sırasında (tahammül edebilmek) **dir.»**"

İZAHI

Kütüb-i Sitte sâhipleri, T a b e r â n î ve B e y h a k î de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. O rivâyetler uzundur. B u h â r î ' nin rivâyeti meâlen şöyledir : "**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **çocuğunun kabri yanında sesle ağlayan bir kadının yanından geçmiş ve ona :**

«Allah'tan kork ve sabret (bağırıp çağırma)**.» buyurmuş.**

Kadın : Haydi uzaklaş. Benim musîbetim senin başına gelmemiştir, demiş. Kadın, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'i tanımamış. Sonra kadına : Bu zât Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **)'dir, denilmiş. Bunun üzerine kadın, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in kapısına gelmiş, orada** (saray kapıları gibi) **kapıcılar bulmamış ve Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'e :**

Ben seni tanıyamadım. (Beni afvediniz) **demiş. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de bu hadîsi emretmiştir.**"

Hadisin mânâsı şöyledir : Çok sevâba vesile olan mükemmel sabır, ancak musîbetin başlangıcındakî sabırdır. Çünkü o esnâda sabretmek, cidden zordur.

Sadme : Bunun asıl mânâsı, sert bir şeye vurmaktır. Burada kalbe musîbetin gelişi mânâsında kullanılmıştır.

E l - H a t t â b î : Hadîsin mânâsı; övgüye lâyık sabır, musîbetle **karşılaşıldığı** ilk zamandaki sabırdır, zaman ilerledikçe musibet ağırlığını yitirir ve sabretmek de kolaylaşır, demiştir.

١٥٩٧ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ . ثنا ثَابِتُ بْنُ عَجْلَانَ ، عَنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « يَقُولُ اللهُ سُبْحَانَهُ : ابْنَ آدَمَ ! إِنْ صَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى ، لَمْ أَرْضَ لَكَ ثَوَابًا دُونَ الْجَنَّةِ » .

في الزوائد : إسناد حديث أبي أمامة ، صحيح ورجاله ثقات .

TERCEMESİ

1597) "... Ebû Ümâme *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Allah Sübhâne buyuruyor ki : 'Ey Âdem oğlu! Musibetin ilk darbesi sırasında sabredip, sevâbını (benden) istersen, ben senin için (doğrudan doğruya) Cennet'e girmekten başka bir sevâba râzı olmıyacağım.»"

Not : Ebû Ümâme (R.A.)'nin hadîsine âit senedin sahih ve ricalinin sıka oldukları Zevâid'de bildirilmiştir.

١٥٩٨ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَنْبَأَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ ابْنُ قُدَامَةَ الْجُمَحِيُّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ حَدَّثَهَا أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصَابُ بِمُصِيبَةٍ فَيَفْزَعُ إِلَى مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ ، مِنْ قَوْلِهِ : إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ . اللَّهُمَّ ! عِنْدَكَ احْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي ، فَأْجُرْنِي فِيهَا ، وَعَوِّضْنِي مِنْهَا – إِلَّا آجَرَهُ اللهُ عَلَيْهَا ، وَعَاضَهُ خَيْرًا مِنْهَا » .

قَالَتْ : فَلَمَّا تُوُفِّيَ أَبُو سَلَمَةَ ذَكَرْتُ الَّذِي حَدَّثَنِي عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقُلْتُ : إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ . اللَّهُمَّ ! عِنْدَكَ احْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي هَذِهِ . فَأْجُرْنِي عَلَيْهَا . فَإِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ : وَعِضْنِي خَيْرًا مِنْهَا ، قُلْتُ فِي نَفْسِي : أُعَاضُ خَيْرًا مِنْ أَبِي سَلَمَةَ ؟ ثُمَّ قُلْتُهَا . فَعَاضَنِي اللهُ مُحَمَّدًا ﷺ . وَآجَرَنِي فِي مُصِيبَتِي .

TERCEMESİ

1598) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; kocası) Ebû Seleme *(Radıyallâhü anh)*, kendisine şu hadîsi Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den işittiğini anlatmıştır :

«Hiç bir müslüman yoktur ki, başına bir musîbet gelir ve söylemesini Allah'ın emrettiği :

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اَللَّهُمَّ عِنْدَكَ احْتَسَبْتُ مُصِيبَتِي فَأْجُرْنِي فِيهَا

وَعَوِّضْنِي مِنْهَا إِلاَّ أَجَرَهُ اللهُ عَلَيْهَا وَعَاضَهُ خَيْرًا مِنْهَا

= «Hepimiz Allah'ın mülkü ve yaratıklarıyız. Ve hepimiz ancak Ona dönücüleriz. Allah'ım! Bu musîbetimin ecrini ancak senin katından dilerim. Artık o musîbet husûsunda bana ecir ver. Ve bu musîbetten dolayı (kaybettiğim nîmetin daha hayırlısını) ondan bedel olarak bana ver.» duâsını hemen okusun da Allah o musîbet üzerinde Ona ecir vermesin. Ve o musîbet dolayısıyla kaçırdığı nîmetten daha iyisini bedel olarak vermesin."

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki :

(Kocam) Ebû Seleme (Radıyallâhü anh) ölünce bana anlattığı Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hadîsini hatırladım ve;

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اَللَّهُمَّ عِنْدَكَ أَحْتَسِبُ مُصِيبَتِي هٰذِهِ فَأْجُرْنِي عَلَيْهَا

= «Şüphesiz biz Allah'ın mülkü ve yaratıklarıyız. Ve şüphesiz hepimiz Ona dönücüleriz. Allah'ım! Bu musîbetimin ecrini senin katından dilerim. Artık bu musîbetim üzerine bana ecir ver.» dedim ve :

وَعِضْنِي خَيْرًا مِنْهَا = «Ve bu musîbetten dolayı kaçırdığım kocamdan bedel olarak daha iyi bir koca ver.» demek istediğim zaman, içimde : Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'den daha iyi bir koca bedel olarak bana verilecek (mi?) dedim. Sonra O (duâ)nın mezkûr cümlesini okudum. Bilâhere Allah, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i — Ebû Seleme (Radıyallâhü anh)'den — bedel olarak bana nasib etti. Ve musîbetim husüsunda benim ecrimi verdi."

İ Z A H I

Bu hadîsi benzer lafızlarla M ü s l i m de müteaddit senedlerle rivâyet etmiştir. Hadîs bir müslümanın başına bir musîbet geldiği zaman, hadîsteki duâyı derhal okumasını tavsiye ediyor. Ve bunu ihlâslı olarak okuduğu zaman Allah Teâlâ'nın Ona o musîbetin ecrini vereceğini ve o musîbet dolayısıyla kaçırdığı nîmet yerine daha iyisini vereceğini müjdeler. Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ), E b û S e l e m e (Radıyallâhü anh)'nin eşiydi. E b û S e l e m e (Radıyallâhü anh)'in vefâtından sonra yaptığı bu duâ be-

reketiyle Allah Teâlâ Ona Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)' ile evlenme şerefini nasîp eyledi. 1447 nolu hadîste bu konu ile ilgili kısa bilgi vardır.

Hadisteki; إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ cümlesi, B a k a r a sûresinin 156. âyetine işârettir. Aynı cümle bu âyette geçmektedir. Tam âyetin ve ondan önceki âyet ile onu tâkip eden âyetlerin meâli şöyledir: **«Muhakkak sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, nefislerden, ürünlerden biraz eksiltmek ile deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlar ki, başlarına bir musîbet geldiği zaman :**

"Biz Allah'ın mülküyüz ve şüphesiz ancak Ona dönücüleriz." derler. Rabblerinin mağfiret ve rahmeti onlaradır. Hidâyete erenler de onlardır.» (40)

١٥٩٩ — حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ السُّكَيْنِ. ثنا أَبُو هَمَّامٍ. ثنا مُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ. ثنا مُصْعَبُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: فَتَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَابًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ. أَوْ كَشَفَ سِتْرًا. فَإِذَا النَّاسُ يُصَلُّونَ وَرَاءَ أَبِي بَكْرٍ. فَحَمِدَ اللَّهَ عَلَى مَا رَأَى مِنْ حُسْنِ حَالِهِمْ، وَرَجَاءَ أَنْ يَخْلُفَهُ اللَّهُ فِيهِمْ بِالَّذِي رَآهُمْ. فَقَالَ «يَا أَيُّهَا النَّاسُ! أَيُّمَا أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ، أَوْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أُصِيبَ بِمُصِيبَةٍ فَلْيَتَعَزَّ، بِمُصِيبَتِهِ بِي، عَنِ الْمُصِيبَةِ الَّتِي تُصِيبُهُ بِغَيْرِي. فَإِنَّ أَحَدًا مِنْ أُمَّتِي لَنْ يُصَابَ بِمُصِيبَةٍ بَعْدِي، أَشَدَّ عَلَيْهِ مِنْ مُصِيبَتِي».

في الزوائد: في إسناده موسى بن عبيدة الربذي، وهو ضعيف.

T E R C E M E S İ

1599) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (vefât edeceği gün) kendisiyle cemâat arasında bir kapı açtı veyâ aradaki bir örtüyü kaldırdı. Baktı ki, cemâat Ebû Bekir (Radıyallâhü anh)'ın arkasında namaz kılıyor. Cemâatın bu iyi hâlini görmesinden dolayı ve gördüğü bu hâlin kendisinden sonra da devam etmesi husûsunda kendisine Allah Teâlâ'nın halîfe olması ümidiyle Allah'a hamd etti. Sonra buyurdu ki :

(40) Bakara sûresi : 155 - 156 - 157

«Ey İnsanlar! İnsanlardan veyâ mü'minlerden her hangi birisinin başına bir musîbet geldiğinde benim ölümüm ile onun başına gelen musîbeti düşünmekle başına gelen başka musîbeti hafifletsin. Çünkü benim ümmetimden hiç bir kimse, benden sonra benim musîbetimden daha şiddetli bir musîbetle karşılaşmıyacaktır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin isnâdında bulunan Mûsa bin Ubeyde er-Rabdî zayıftır.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması bahsinde S i n d î şöyle der : "Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtıyla ilgili bâzı hadîslerde belirtildiği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edeceği gün Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin odası ile mescid arasındaki kapıyı açmış veyâ aradaki perdeyi açmış ve cemâata bakmış. Cemâat, E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'ın arkasında namaza durmuştu. Cemâatın imamla beraber toplu halde namaza duruşlarından hoşlanan Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); hem cemâtın bu iyi hâlinden dolayı Allah'a hamd etmiş hem de ölümünden sonra ümmetinin bu iyi hâlinin devamı için Allah'u Teâlâ'nın Onun yerine yardımcı olacağını umduğundan hamd etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendisinden sonra ümmetinin başına gelecek musîbetlerden dolayı dağılmalarından korktuğu için, gelecek musîbetlere karşı sabırlı olmalarını tavsiye etmiş ve ümmetin başına gelen en büyük musîbetin, Allah'ın Resûlünün vefât etmesi musîbeti olduğunu hatırlatmış, mü'minlerin başına bundan daha çetin bir musîbetin gelmiyeceğini bildirmiş ve en çetin olan bu musîbetin hatırlanması için mü'minin başına gelen her hangi bir musîbetin hafifletilmesi yolunu göstermiştir. Zîra küçük musîbet, büyük musîbet yanında yok olmaya mahkûmdur. Büyük musîbete karşı sabreden mü'minin, küçük musibet karşısında sabırsızlık etmesi yakışmaz."

Gerçek mânâda Allah'ın Resûlünü tanıyan ve seven bir mü'min, sahîh hadislerle sâbit olduğu gibi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i babasından, annesinden, evlâdından, malından ve kendi canından daha fazla sever. Hâl böyle olunca Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtı musîbetîni en büyük musîbet olarak görür ve tüm musîbetler, bu musîbet yanında onun gözünde küçülür. Allah bizi ve okuyucularımı gerçek mânâda Resûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i seven ve şefâatına kavuşanlardan eylesin.

١٦٠٠ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا وكيع بن الجراح، عن هشام بن زياد، عن أمه، عن فاطمة بنت الحسين، عن أبيها ؛ قال: قال النبي ﷺ « من أصيب بمصيبة، فذكر مصيبته ، فأحدث استرجاعا ، وإن تقادم عهدها ، كتب الله له من الأجر مثله يوم أصيب » .

في الزوائد : في إسناده ضعف ، لضعف هشام بن زياد . وقد اختلف الشيخ هل هو روى عن أبيه أو عن أمه ، ولا يعرف لهما حال. قيل : ضعفه الإمام أحمد وقال ابن حبان : روى الموضوعات عن الثقات .

TERCEMESİ

1600) "... El-Hüseyin bin Alî bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu. demiştir :

«Başına bir musîbet gelen bir kimse, bilâhere o musîbeti hatırlayıp da 'İnnâ Lillâh ve innâ ileyhi râciûn' sözünü yenilerse, o musîbet eskimiş olsa bile Allah Teâlâ ona başına o musibetin geldiği günkü ecrin bir mislini yazar.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun senedinde zayıflık vardır. Çünkü râvi Hişâm bin Ziyâd zayıftır. Bunu babasından mı, annesinden mi rivâyet ettiği husûsunda da ihtilâf vardır. Babasının ve annesinin hâli bilinmemektedir. Denildiğine göre İmam Ahmed, Hişâm'ı zayıf saymıştır. İbn-i Hibbân da : O, mevzu' hadîsleri sıkâ zâtlardan rivâyet etmiş, demiştir.

(٥٦) باب ما جاء في ثواب من عزّى مصابا

56 — BAŞINA MUSÎBET GELENE TÂ'ZİYETTE BULUNANIN SEVÂBI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٠١ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا خالد بن مخلد. حدثني قيس أبو عمارة، مولى الأنصار ؛ قال : سمعت عبد الله بن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم يحدث عن أبيه ، عن جده ، عن النبي ﷺ ؛ أنه قال « ما من مؤمن يعزي أخاه بمصيبة إلا كساه الله سبحانه من حلل الكرامة يوم القيامة » .

في الزوائد : في إسناده قيس أبو عمارة ، ذكره ابن حبان في الثقات . وقال الذهبي في الكاشف : ثقة . وقال البخاري : فيه نظر . وباقي رجاله على شرط مسلم .

TERCEMESİ

1601) "... Abdullah bin Ebî Bekir bin Muhammed bin Amr bin Hazm'ın dedesi (41) *(Radıyallâhü anhüm)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Bir musîbet nedeniyle dîn kardeşine ta'ziyette bulunan hiç bir mü'min yoktur ki, Allah Sübhânehu Kıyâmet günü Ona kerâmet elbiselerinden bir takım elbise giydirmesin.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Kays Ebû Ümâre vardır. İbn-i Hibbân onu sıkalar arasında zikretmiştir. Zeheb' de el-Kâşif'te sıka olduğunu söylemiştir. Buhârî : Durumuna bakılmalıdır, demiştir. Kalan râviler Müslim'in şartı üzerinedir.

١٦٠٢ – حدثنا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ . قَالَ : ثنا عَلِيُّ بْنُ عَاصِمٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ عَزَّى مُصَابًا فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ» .

TERCEMESİ

1602) "... Abdullah (bin Mes'ud) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Başına musîbet gelen kimseye ta'ziyette bulunana musîbet sahibinin sevâbının misli vardır.»"

İZAHI

İlk hadis Zevâid türündendir. Tirmizi Ebû Berze (Radıyallâhü anh)'den buna yakın bir merfu' hadîs rivâyet etmiştir. O hadis şöyledir:

---

(41) Abdullah (R.A.)'ın dedesinin Muhammed bin Amr bin Hazm olduğu Muhammed'in babasının adının da Amr bin Hazm olduğu senedden anlaşılıyor. Burada hadisin ilk râvisinin Abdullah'ın dedesi olduğu bildiriliyor. Ama hangi dedesinin olduğu belirtilmiyor. Hulâsa'dan anlaşıldığına göre Amr bin Hazm sahâbîdir. Ensâr'ın Hazreç kabilesine mensubtur. Künyesi Ebû'd-Dahhâk'tır. Hendek savaşına katılmış ve Yemen'in bâzı işlerini tedvir ile görevlendirilmiştir. Bir kaç hadisi vardır. Râvisi oğlu Muhammed ile Ziyâd bin Naîm'di Nesai, el-Merâsil'de Ebû Dâvûd ve İbn-i Mâceh onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. El-Medâini'nin dediğine göre Hicrî 51. yılı vefât etmiştir. Oğlu Muhammed ise kendisinin râvisidir. Sıkadır. Muhammed'in râvisi de oğlu Ebû Bekir'dir. Sıkadır. İbn-i Sa'd'ın dediğine göre Harre günü katledilmiştir. Ebû Davûd kendi süneninde ve el-Merâsil'inde onun rivâyetlerini almıştır. (Hulâsa : 208 - 253) Hulâsa'dan alınan yukarıdaki bilgiden anlaşıldığına göre İbn-i Mâceh Muhammed'in rivâyetini almamıştır. Kezâ Muhammed'in Peygamber (S.A.V.)'den rivâyet etmediği anlaşılıyor. Abdullah'ın dedesinden maksadın Amr bin Hazm olduğu kanaati hâsıl olmuştur.

مَنْ عَزَّى ثَكْلَى كُسِيَ بُرْدًا فِي الْجَنَّةِ = **«Çocuğu ölen bir kadına ta'ziyette bulunana Cennet'te kıymetli bir elbise giydirilir.»**

Tuhfe yazarı bu hadisin izahında **Câmiü's-Sağir** şerhinde genç yaştaki kadına kocasından ve mahremi olan erkeklerden başkası ta'ziyette bulunamaz, denildiğini söylemiştir. T i r m i z î de: Bu hadis garibtir, isnadı kuvvetli değildir, demiştir.

İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anh)'ın hadisini T i r m i z i de rivâyet ederek garib olduğunu söylemiş ve A l î b i n Â s ı m'-dan başka bir râviden merfu' olarak rivâyet edildiğini bilmediklerini ifâde etmiştir.

Ta'ziyet: Başına bir musîbet gelen kimseye sabır tavsiye etmek ve teselli vermektir. Meselâ: Allah senin ecrini yükseltsin, sana sabır versin. Ta ki, Kur'an'da övülen sabırlılardan olasın, gibi sözler söylemektir.

Bu bâbtaki hadisler ve benzerî hadisler, başına musîbet gelene ta'ziyette bulunmanın meşrûluğuna ve fazîletine delâlet ederler. Ta'ziyet için söylenecek sözleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir sınırla tahdit etmemiştir. Değişik sözlerle ta'ziyet edildiği rivâyetleri vardır. Fıkıhçılar ta'ziyet için bâzı ifâdeler zikretmişlerdir. Bunlardan birkaç tanesinin meâlini zikredelim:

1 — Bu musîbetiniz dolayısıyla Allah size ecir versin. Musîbetinizde kaybettiğiniz nîmetin yerine, Allah daha iyisini versin. Hepimiz Allah'ın mülküyüz, mahlûkuyuz. Ve hepimiz Ona dönücüleriz.

2 — Allah senin ecrini büyütsün, âkibetini güzel eylesin ve ölüne mağfiret eylesin.

3 — Allah bu musîbetin üzerine sana büyük ecir versin. Musîbetine karşı iyi sabır versin. Senin âkibetini hayreylesin. Ölüne rahmet ve mağfiret eylesin. Gittiği yeri terkettiği yerden daha hayırlı etsin.

TA'ZİYET ZAMANI HUSÛSUNDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

H a n e f î l e r, M â l i k î l e r, Ş â f i i l e r'in cumhûru ve A h m e d'e göre ta'ziyet definden önce ve definden sonra üç güne kadar müstehabtır. Daha sonra ta'ziyet mekruhtur. Çünkü ta'ziyetten gaye, musîbet sahibini teskîn etmektir. Üç gün sonra ekseriyetle acı ve keder hızını kesmiş olur. Ta'ziyet, üzüntüyü yeniletir.

Âlimler, ta'ziyet edenin veyâ ta'ziyet edilenin hazır olmadığı zamanı üç günlük süreden istisnâ etmişlerdir .Ne zaman hazır olursa, o zaman ta'ziyet işi yapılır, demişlerdir. T a b e r î : Hazır olmayan için geldiği andan itibaren üç günlük süre vardır. Hastalık ve ölüm haberini duymamak mâzeretleri de hazır olmamak özürü gibidir. Ş â f i î l e r ' in bir kısmına göre ta'ziyet için sınırlı bir süre yoktur.

Âlimler, ta'ziyet için oturup beklemek husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Âlimlerin bu husustaki görüşleri özetle şöyledir :

1 — H a n e f î l e r ' e göre erkeklerin mescidden başka bir yerde ta'ziyet için üç gün oturmaları câizdir. Kadınların oturması câiz değildir. H a n e f î l e r ' den bir cemâata göre ta'ziyeti için oturmak mekruhtur.

2 — Ş â f i î l e r ile H a n b e l î l e r ' e göre gerek erkeklerin ve gerekse kadınların ta'ziyet için oturmaları mekruhtur. Makbûl olanı, ölü yakınlarının işlerine gitmeleri ve onlara rastlıyanın, rastladıkları yerde ta'ziyette bulunmalarıdır.

3 — M â l i k i l e r ' e göre ta'ziyet için oturmak câizdir. Fakat kaç güne kadar oturulacağı husûsunda bir bilgi edinilememiştir.

Yukarıdaki ihtilâf, oturulan yerde münker, yâni dînen yasak olan bir şeyin bulunmaması ve yapılmaması hâline mahsustur. Burada dîne aykırı bir şey yapıldığı takdirde oturmak ve ta'ziyet etmek haram olur.

(٥٧) باب ما جاء في ثواب من أصيب بولده

57 — EVLÂDININ ÖLÜMÜ MUSÎBETİNİ GÖRENİN SEVÂBI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٠٣ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا سفيان بن عيينة ، عن الزهري ، عن سعيد بن المسيّب ، عن أبي هريرة ، عن النبيّ ﷺ قال « لا يموت لرجل ثلاثة من الولد فيلج النار إلّا تحلّة القسم » .

T E R C E M E S İ

1603) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Üç çocuğu ölen adam, Allah'ın andı yerini bulacak kadarlık süre hâriç Cehennem ateşine girmez.»"

İ Z A H I

B u h â r î, M ü s l i m, T i r m i z î ve N e s a i de bunu rivâyet etmişlerdir.

Bâzı rivâyetlerde **«Cehennem ateşine girmez.»** cümlesi yerine **«Cehennem ateşi ona dokunmaz.»** cümlesi bulunur.

Hadîsteki **«... adam ...»** tâbirinden maksad, yalnız erkeklerin bu musîbetten yararlanıp, kadınların yararlanmaması değildir. Hüküm umumîdir. Nitekim B u h â r î ve T i r m i z î'nin rivâyetlerinde bu kelime yerine: **«Müslümanlardan her hangi bir kimse...»** ifâdesi bulunur. Kadınların üzüntüsü daha çok ve kalbleri daha zayıf olduğuna göre erkekler mezkûr mükâfata kavuşurken kadınların mükâfatının daha az olması düşünülmez.

Hadîsin metnindeki: تَحِلَّةَ الْقَسَمِ = **«Yeminin çözülmesi.»** ifâdesiyle; وان منكم الا واردها كان على ربك حتى مقضيا = **«(Vallahi) Sizden hiç kimse yoktur ki illâ Cehennem ateşine uğrayacaktır. Bu, Rabbin tarafından hüküm ve kaza buyurulmuş bir şeydir.»** (42) âyetinin hükmü olan, herkesin Cehennem'e uğraması kastedilmiştir.

Bu ve bunu tâkip eden âyetler; bütün insanların kıyâmet gününde Cehennem'in müthiş manzarasını göreceklerini, muttakî olanların selâmete kavuşacaklarını ve zâlimlerin Cehennem'e atılacaklarını bildirir. Âyetteki uğrayış, geçerken yol **uğrayışı şeklinde olabilir.**

Tuhfe yazarının beyânına göre e l - C e z e r i en-Nihâye'de şöyle demiştir: 'Hadîsteki kasemden maksad, Allah Teâlâ'nın: وان منكم الاواردها kavlidir. A r a p l a r bir işin az sürdüğünü ifâde etmek için: Şu iş yemin tahlili (= çözülmesi) kadar sürdü, derler. Meselâ: Falan eve uğrayacağına yemin eden kişi, o yere en hafif bir uğrayışla uğramakla yeminini çözmüş olur. Onun o kısa uğrayışına kasem tahlili veyâ tahillesi denilir. Hâl böyle olunca hadîsin mânâsı: Üç evlâdı ölen erkek veyâ kadının Cehennem'e girmesi, bir yeminin yerine getirilmesi kadar çok kısa sürer. Cehennem'e uğramak ile Cehennem'in üzerinden geçmek kastedilmiş olabilir.

(42) Meryem sûresi, âyet: 71

E l - H â f ı z , el-Fetih'te şöyle der : Cumhur; hadîsteki «Tahilletü'l-kasem» ile mezkûr âyet kastedilmiş, demiştir. H a t t â b î de : Hadîsin mânâsı şudur : Üç çocuğu ölen kimse, ta'zib edilmek için Cehennem'e girmiyecek. Cehennem'in üstünden geçmek sûretiyle Cehennem'e girmiş olacaktır. Bu geçiş süresi de, bir adamın yeminini çözeceği süre kadar kısa olacak, daha uzun olmıyacaktır, demiştir.'

Tuhfe yazarının belirttiğine göre hadîste va'dedilen mükâfat, sabreden kadın ve erkeğe mahsustur. Çocukların ölümü dolayısıyla sabretmeyip niyâhat eden veyâ yakasını yırtmak, yüzünü, dizini dövmek ve saçını yolmak gibi yasaklanan hareketleri işleyene bu sevab yoktur.

Şu husûsu da belirtelim : Hadîsteki müjde, çocuklarının sağlığı konusunda gerekli tedbirleri aldıkları, hayatı üstünde titredikleri halde çocuklarını kurtaramayan baba ve anneye mahsustur. Bu itibarla çocuklarının sağlığına önem vermiyerek ölümlerine sebebiyet verenler veyâ seyirci kalanlar, mükâfat almıyacakları gibi âhiret günü mes'ul olacaklardır.

١٦٠٤ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . قَالَ : ثنا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ثنا حَرِيزُ بْنُ عُثْمَانَ ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ شُفْعَةَ ؛ قَالَ : لَقِيَنِي عُتْبَةُ بْنُ عَبْدِ السُّلَمِيُّ فَقَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ لَهُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ، لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْثَ، إِلَّا تَلَقَّوْهُ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ ، مِنْ أَيِّهَا شَاءَ دَخَلَ » .

في الزوائد : في إسناده شرحبيل بن شفعة ، ذكره ابن حبان في الثقات . وقال أبو داود : شرحبيل وحريز ، كلهم ثقات اه . وباقي رجال الإسناد ، على شرط البخاري .

T E R C E M E S İ

1604) "... Utbe bin Abd es-Sülemî (43) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Ben, Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'den şöyle buyururken işittim, demiştir :

---

(43) Utben bin Abd es-Sülemî Ebü'l-Velid, sahâbîdir. Humus'ta yerleşmiştir. 28 hadîsi vardır. Râvileri Râşid bin Sa'd ve Hâlid bin Ma'dan'dır. Kendisi şöyle demiştir : Peygamber (S.A.V.) Kurayza savaşı günü : «Kim bu kaleye bir ok sokarsa, cennet Ona sâbit olur.» buyurdu. Ben kalenin içine üç ok soktum. Vâkidî : Hicretin 87. yılı vefât etmiş, demiştir. İbn-i Mâceh ve Ebû Dâvûd Onun rivâyetlerini almışlardır. (Hulâsa : 258)

«Günah işleme çağına ulaşmayan üç çocuğu ölen hiç bir müslüman yoktur ki, o çocuklar onu Cennet'in sekiz kapısından karşılamasınlar. O, bu kapılardan dilediğinden Cennet'e girer.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Şurahbil bin Şuf'a bulunur. İbn-i Hibbân, onu sıkalar arasında zikretmiştir. Ebû Dâvûd : Şürahbil ve Cerir sıkadırlar, demiştir. Kalan râviler, Buhârî'nin şartı üzerine sened adamlarıdırlar.

١٦٠٥ — حدثنا يوسف بن حماد المعني. ثنا عبد الوارث بن سعيد، عن عبد العزيز ابن صهيب، عن أنس بن مالك، عن النبي ﷺ قال « ما من مسلمين يتوفى لهما ثلاثة من الولد، لم يبلغوا الحنث، إلا أدخلهم الله الجنة بفضل رحمة الله إياهم » .

TERCEMESİ

1605) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Henüz günah işleme çağına gelmiyen üç çocuğu ölen müslüman her hangi bir baba ve anne yoktur ki, Allah Teâlâ o çocuklara olan rahmetinin fadlı ile hepisini Cennet'e dâhil etmez.»"

İZAHI

Utbe (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir.
Enes (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî ve Nesai de rivâyet etmişlerdir.

Hıns : Günah demektir. Burada erginlik çağı kastedilmiştir.

Bu hadîsler, erginlik çağına varmadan üç çocuğu ölen baba ve annenin Allah'ın çocuklara olan fazla rahmet ve keremiyle doğrudan doğruya yâni azâb çekmeden Cennet'e gireceklerine delâlet ediyor. Ancak baba ve annenin müslüman olması şartı koşulmuştur. Bir de bundan önceki hadîsin izahında belirttiğim gibi evlâd acısına tahammül ederek sabretmeleri, niyâhat ve benzeri yasak hareketlerde bulunmamaları şarttır.

Sindî şöyle der : Hadisin zâhirine göre bu ikram, evlâdı küçük yaşta ölen baba ve anneye mahsustur. Bâzıları : Bu mükâfat, baba ve annesine yük durumunda olan küçük yaştaki çocuklar için varken, büyüyüp baba ve annesi ile beraber çalışacak ve onlara hizmet

edecek yaşa gelmiş evlât için olmaz mı? demişler ise de; Ben derim ki : Hadisin : تَلَقَّوْهُ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ = «Çocuklar babasını (veyâ annesini) Cennet'in **kapısından karşılarlar.»** cümlesi, bu söze mânidir. Çünkü bu cümle, çocukların Cennetlik olduklarına delâlet ediyor. Halbuki erginlik çağını aşmış olan evlâdın müslüman olması ve Cennetlik olması kesin değildir. Bu kesin değil iken Onun babasını veyâ annesini Cennet'in sekiz kapısından karşılaması kesin olur mu? Kezâ hadisin : **«Allah Teâlâ, çocuklara olan rahmetinin fadlı ile...»** ifâdesi buna mânidir. Çünkü büyük yaşta ölen evlâdın ilâhî rahmete kavuşması kesin değil ki, Allah Ona olan üstün rahmeti ile babasına rahmet eylesin. Evet, müslüman kişinin yakınlarının ölümüne karşı sabretmesi sayesinde Cennetlik olduğuna dâir hadîsler vardır. Bu hadîslerde ölen yakının büyük veyâ küçük olması kaydı yoktur.

١٦٠٦ — حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . ثنا إِسْحَاقُ بْنُ يُوسُفَ ، عَنِ الْعَوَّامِ ابْنِ حَوْشَبٍ ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ قَدَّمَ ثَلَاثَةً مِنَ الْوَلَدِ لَمْ يَبْلُغُوا الْحِنْثَ كَانُوا لَهُ حِصْنًا حَصِينًا مِنَ النَّارِ » فَقَالَ أَبُو ذَرٍّ : قَدَّمْتُ اثْنَيْنِ . قَالَ « وَاثْنَيْنِ » فَقَالَ أُبَيُّ بْنُ كَعْبٍ ، سَيِّدُ الْقُرَّاءِ : قَدَّمْتُ وَاحِدًا . قَالَ « وَوَاحِدًا » .

TERCEMESİ

1606) "... Abdullah bin Mes'ud *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu. demiştir :

«Kim, günah işleme çağına henüz gelmemiş olan üç çocuğu kendisinden önce ölür (de sabreder)se **o çocuklar, onun için Cehennem ateşinden koruyucu kale** (perde) **olurlar.» Bunun üzerine Ebû Zerr** (Radıyallâhü anh) **iki çocuğu gönderdim, dedi. Efendimiz** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«İki çocuk da» buyurdu. Bunun üzerine Kur'an okuyucularının büyüğü Übeyy bin Ka'b (Radıyallâhü anh) :

Ben bir çocuk gönderdim, dedi. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bir çocuk da» buyurdu."

İZAHI

T i r m i z î de bu hadîsi rivâyet etmiştir. T i r m i z î ' nin rivâyetinde hadîsin sonunda şu ilâve vardır:

= **«Lâkin bu mükâfat ancak musîbetin ilk darbesi anında sabretmekle hâsıl olur.»**

Hadîs, erginlik çağına henüz varmamış olan üç çocuğu ölen bir baba veyâ anne, çocuklarının ölümleri musîbetinin ilk darbesinde sabrettikleri takdirde bu çocukların kendisini Cehennem ateşinden bir kale gibi koruyacaklarını müjdeliyor. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsi buyururken E b û Z e r r (Radıyallâhü anh) küçük yaşta iki çocuğunun öldüğünü haber vererek bunun sevâbını öğrenmek istemiş, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki çocuğu ölenin de bu mükâfata kavuşacağını bildirmiştir. Bu defa Ü b e y y b i n K a ' b (Radıyallâhü anh) bir çocuğunun öldüğünü bildirmiş, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir çocuğu ölene de bu mükâfatın verileceğini belirtmiştir. T i r m i z î ' nin yukarıdaki ilâvesinde belirtildiği gibi bu sevâba erişebilmek için çocuklarının ölüm musîbetinin ilk darbesinde sabretmek şartı mevcuttur. Hadiste Ü b e y y b i n K a ' b (Radıyallâhü anh) için; "**Kur'an okuyucularının büyüğü**" vasfı verilmiştir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); أَقْرَؤُكُمْ أُبَيٌّ = **«En iyi okuyanınız Übeyy'dir,»** buyurmuştur.

Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler, Müslümanların küçük yaşta ölen çocuklarının Cennetlik olduklarına delâlet ediyorlar. Bu husûsta icma' vardır.

Müşriklerin küçük yaşta ölen çocuklarına gelince; bunlar hakkında ihtilâf vardır:

E b û H a n î f e bunların Cennetlik veyâ Cehennemlik olduklarına hükmetmeyip, bu hususta bir şey söylememeyi seçmiştir. İ b n ü ' l - M ü b â r e k, A m m â r ve İ s h a k b i n R a h a v e y h ' in mezhebleri de budur.

N e v e v î : Sahîh olanı, bunların Cennetlik olmalarıdır, demiştir.

Bunların Cennet ehlinin hizmetçisi oldukları hakkında rivâyet vardır.

C e l â l e d d i n - i D e v v â n î ise, bunların Cehennemlik olduklarını söylemiştir.

(٥٨) باب ما جاء فيمن أصيب بسقط

58 — SIKT (= düşük çocuk) MUSÎBETİ BAŞINA GELEN HAKKINDAKİ HADÎSLER BÂBI

١٦٠٧ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . قال : ثنا خالد بن مخلد . ثنا يزيد بن عبد الملك النوفلي ، عن يزيد بن رومان ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « لسقط أقدمه بين يدي ، أحب إلي من فارس أخلفه خلفي » .

في الزوائد : قلت : قال المزي في التهذيب والأطراف : يزيد لم يدرك أبا هريرة . ويزيد بن عبد الملك ، وإن وثقه ابن سعد ، فقد ضعفه أحمد وابن معين وخلف .

TERCEMESİ

1607) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Önümde göndereceğim bir düşük çocuk, arkamda bırakacağım bir atlıdan şüphesiz bana daha sevimlidir.»"

Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ben derim ki: Râvi Yezîd'in Ebû Hüreyre (R.A.)'e yetişmediğini el-Müzzî, Tehzîb'te ve Etrâf'ta söylemiştir. Diğer râvi olan Yezid bin Abdülmelik'i İbn-i Sa'd sıka saymış ise de Ahmed, İbn-i Muîn ve halef, onu zayıf saymışlardır.

١٦٠٨ — حدثنا محمد بن يحيى ، ومحمد بن إسحاق ، أبو بكر البكائي . قالا : ثنا أبو غسان . قال : ثنا مندل ، عن الحسن بن الحكم النخعي ، عن أسماء بنت عابس ابن ربيعة ، عن أبيها ، عن علي ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إن السقط ليراغم ربه إذا أدخل أبويه النار . فيقال : أيها السقط المراغم ربه ! أدخل أبويك الجنة . فيجرهما بسرره حتى يدخلهما الجنة » .

قال أبو علي : يراغم ربه ، يغاضب .

في الزوائد : إسناده ضعيف ، لاتفاقهم على ضعف مندل بن علي .

TERCEMESİ

1608) "... Alî bin Ebî Tâlib *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah Sıkt (düşük çocuk)un baba ve annesini cehennem ateşine sokacağı zaman, sıkt şüphesiz Rabbiyle cidden münâkaşa ve mücâdele eder (cidden onlar için şefâat eder.) Nihâyet denilir ki: Ey Rabbiyle münâkaşa ve mücâdele eden sıkt! Babanı ve anneni Cennet'e dâhil et. Bunun üzerine sıkt, serer (ebenin çocuğun göbeğinden kestiği parça) ile onları çekerek Cennet'e dâhil eder.»"

Ebû Alî: يُرَاغِمُ رَبَّهُ cümlesinin mânâsı: «Sıkt Rabbine kızar.»dır, demiştir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı zayıftır. Çünkü âlimler, râvi Mendel bin Ali'nin zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir.

١٦٠٩ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ هَاشِمِ بْنِ مَرْزُوقٍ . ثنا عَبِيدَةُ بْنُ حُمَيْدٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مُسْلِمٍ الْحَضْرَمِيِّ ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! إِنَّ السِّقْطَ لَيَجُرُّ أُمَّهُ بِسَرَرِهِ إِلَى الْجَنَّةِ ، إِذَا احْتَسَبَتْهُ » .

فى الزوائد : فى إسناده يحيى بن عبيد الله بن موهب ، وقد اتفقوا على ضعفه .

TERCEMESİ

1609) "... Muâz bin Cebel *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Nefsim, kudret elinde olan (Allah)a yemin ederim ki, sıkt'ın annesi ecir talebiyle düşük çocuğun musîbetine sabrettiği zaman; şüphesiz sıkt, annesini kendi sereriyle Cennet'e çeker (götürür.)»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedinde Yahyâ bin Ubeydillah bin Mevhib bulunur. Âlimler, onun zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir.

İZAHI

Bu bâbta rivâyet edilen hadîsler Zevâid türündendirler.

Sıkt: Düşük çocuk, demektir. Asgarî doğum süresi olan altı ayı doldurmadan doğan çocuğa sıkt denilir. Hadîs, bu durumda doğan çocukların baba ve annelerinin başlarına gelen bu musîbete sabrettikleri takdirde sıkt'ın onlara şefâatçı olacağını bildiriyor.

Serer: Doğumdan sonra ebenin göbekten kestiği parçadır.

Mürağama: Mücâdele ve münâkaşa demektir. Ebû Alî'nin beyânına göre çekişme ve kızışma denir. Sıkt'ın Allah ile çekişmesi,

kızışması ve mücâdele etmesinden maksad, baba ve annesinin cehennemden kurtarılarak cennetlik olmaları için Allah katında israrla şefâat etmesidir.

Sıkt'ın baba ve annesini göbeğinden kesilen parça ile çekip götürmesi mecâzîdir. Mânevî bir bağ ile aralarında kurulacak irtibatla ve sıkt'ın öncülüğünde baba ve annesinin cennete götürülmesi kastedilmiş olabilir. Veyâhut Allah Teâlâ, serere başka bir şekil verir ve yeni şekil alacak serer ile sıkt, baba ve annesini Cennet'e götürür.

(٥٩) باب ما جاء فى الطعام يبعث إلى أهل الميت

59 — ÖLÜNÜN EV HALKINA GÖNDERİLEN YEMEK HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٦١٠ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ. قَالَا: ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ؛ قَالَ: لَمَّا جَاءَ نَعْيُ جَعْفَرٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «اصْنَعُوا لِآلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا. فَقَدْ أَتَاهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ، أَوْ أَمْرٌ يَشْغَلُهُمْ».

TERCEMESİ

1610) "... Abdullah bin Ca'fer bin Ebî Tâlib (44) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Câ'fer (bin Ebi Tâlib) (Radıyallâhü anh)'ın şehâdet haberi gelince Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurdu:

«Câ'fer'in ev halkı için yemek yapınız. Çünkü onları meşgul eden bir şey onların başına gelmiştir.»"

١٦١١ — حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلَفٍ، أَبُو سَلَمَةَ. قَالَ: ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ إِسْحَاقَ. حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أُمِّ عِيسَى الْجَزَّارِ؛ قَالَتْ: حَدَّثَتْنِي أُمُّ عَوْنٍ ابْنَةُ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ جَدَّتِهَا أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ؛ قَالَتْ: لَمَّا أُصِيبَ جَعْفَرٌ

(44) Abdullah bin Ca'fer bin Ebî Tâlib el-Haşimî Habeşistan'a hicret edenlerin orada doğan ilk çocuklarıdır. Cömertliğinin fazlalığı nedeniyle ona «Deryâ» denilirdi. 25 hadîsi vardır. Buhârî ve Müslim iki hadîsini ittiafkla rivâyet etmişlerdir. Hicretin 80.nci yılı vefât etmiştir. (Hulâsa : 193)

رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أَهْلِهِ فَقَالَ « إِنَّ آلَ جَعْفَرٍ قَدْ شُغِلُوا بِشَأْنِ مَيِّتِهِمْ ، فَاصْنَعُوا لَهُمْ طَعَامًا » ..

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ : فَمَا زَالَتْ سُنَّةً ، حَتَّى كَانَ حَدِيثًا فَتُرِكَ .

قال السندي : في إسناده أم عيسى ، وهي مجهولة لم تسم . وكذلك أم عون .

TERCEMESİ

1611) "... Esmâ' binti Umeys (45) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ca'fer (bin Ebî Tâlib) (Radıyallâhü anh) **şehid edilince Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kendi ev halkının yanına döndü ve: «Ca'fer'in ev halkı, ölülerinin durumu ile cidden meşguldürler. Bunun için onlara yemek yapınız.» buyurdu."**

Abdullah demiştir ki: Ölünün ev halkına yemek yapmak hadîs emri oluncaya kadar devam edegelen bir âdet idi. Sonra terkedildi."

Not: Sindî şöyle demiştir: Bunun senêdinde Ümmü İsâ bulunur. Bu kadın meçhuldür. İsmi anılmamıştır. Râvi Ümmü Avn da böyledir.

İZAHI

Abdullah (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Şâfiî, Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesaî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, hadîsin hasen olduğunu; İbnü's-Seken de sahîh olduğunu söylemiştir.

Esma' (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi Zevâid türünden olup, Ahmed ve Taberânî tarafından rivâyet edilmiştir.

Ebû Tâlib'in oğlu ve Hz. Ali (Radıyallâhü anh)'in kardeşi Ca'fer (Radıyallâhü anh) Mute savaşında hicretin 8. yılı Abdullah bin Ravâha ve Zeyd bin Hârise (Radıyallâhü anhümâ) ile beraber şehid edilince bir mûcize olarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîne'de

(45) Esma' bint Umeys el-Has'amiyye, ilk muhâcirlerdendir. Meymûne (R.A.)'ın anne bir kız kardeşidir. 60 hadîsi vardır. Buhârî bir hadîsini rivâyet etmiştir. Râvileri: oğulları Abdullah ve Avn ile bir cemâattır. Ca'fer (R.A.) ile beraber Habeşistan'a; sonra Medîne'ye hicret etmiştir. Ca'fer (R.A.) ile evliydi. Ca'fer (R.A.)'den sonra Ebû Bekir (R.A.) ile evlendi. Ebû Bekir (R.A.)'in vefâtından sonra Ali (R.A.) ile evlendi. Ali (R.A.)'den sonra vefât etti. (Hulâsa: 488)

aynı anda durumu sahâbîlere duyurmuştur. Bu hadîsi de o sırada emretmiştir.

Hadîs; ölünün ev halkının ölüm üzüntüsü ile meşgul oldukları için onlara yemek yapılmasının matlub olduğuna delâlet ediyor. Dört mezhebin bu husûstaki görüşlerini el-Menhel'den özetliyerek buraya alıyorum :

1 — H a n e f î Fıkıh kitaplarından Fethü'l-Kadîr'de : Ölünün ev halkı komşularının ve ölünün uzak akrabalarının; ölünün ev halkı için bir gün ve bir gece yetecek kadar yemek hazırlamaları müstehaptır. (Bu arada bu hadîs zikredilmiştir.) Ölünün ev halkının ziyâfet vermeleri mekruhtur. Çünkü ziyâfet, sevinç hâlinde meşrûdur. Bu gibi hallerde meşrû değildir, çirkin bir bid'attır. Buna delîl, C e r î r (Radıyallâhü anh)'in (1612 nolu) hadîsidir, denilmiştir.

2 — M â li k î l e r ' e göre ölünün ev halkına yemek hediye etmek mendubtur. Çünkü yemek yapmakla meşgul olamazlar. Ancak ölünün ev halkı yüksek sesle ağlamak veyâ çirkin bir söz söylemekle meşgul olurlarsa onlara yemek göndermek haramdır. Çünkü sürdürdükleri haram hareketlerine yardım edilmiş olur.

3 — Ş â f i i l e r ' e göre ölünün ev halkının komşuları ve akrablarının onlara bir gün ve bir gece yetecek kadar yemek yapmaları ve yemek yemeleri için onlara israr etmeleri müstehabtır. Niyâhat edenlere yemek yapmak haramdır. Çünkü günah işlemeye yardım etmektir. Ölünün ev halkının yemek yapıp, halkı yemeğe çağırmaları mekruhtur. Bunların delili de C e r î r (Radıyallâhü anh)'in 1612 nolu hadîsidir. Ş â f i i l e r ' den Z e k e r i y y a e l - E n s â r î : C e r î r (Radıyallâhü anh)'in hadîsi kerahetin ötesinde haramlığa delâlet eder, demiştir.

4 — H a n b e l î l e r ' e göre üç güne kadar ölünün ev halkına yemek yapıp göndermek sünnettir. Onların yanında toplanan halk için yemek yapılmaz. Hattâ mekruhtur. Çünkü halkın orada toplanması mekruhtur. Onlara yemek yedirmek, mekruh bir işe yardımcı olmak demektir. A h m e d : Toplanan halka yemek yapmak câhiliyyet devrinin işidir, demiş ve şiddetle buna karşı çıkmıştır.

HADİSLERİN FIKIH YÖNÜ

Ölünün ev halkına ziyâdesiyle şefkat etmek ve onlara yemek yapmak meşrû ve matlubtur.

(٦٠) باب ما جاء فى النهى عن الاجتماع إلى أهل الميت وصنعة الطعام

60 — ÖLÜNÜN EV HALKININ YANINDA TOPLANMAKTAN VE (ÖLÜNÜN EV HALKI TARAFINDAN) TOPLANAN HALKA YEMEK YAPMAKTAN NEHİY HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

١٦١٢ — حدثنا محمد بن يحيى . قال : ثنا سعيد بن منصور . ثنا هشيم .
ح وحدثنا شجاع بن مخلد ، أبو الفضل . قال : ثنا هشيم ، عن إسماعيل بن أبى خالد ،
عن قيس بن أبى حازم ، عن جرير بن عبد الله البجلى ؛ قال : كنا نرى الاجتماع
إلى أهل الميت ، وصنعة الطعام ، من النياحة .

فى الزوائد : إسناده صحيح . رجال الطريق الأول على شرط البخارى . والثانى ، على شرط مسلم .

TERCEMESİ

1612) "... Cerîr bin Abdillah el-Becelî *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir :

Biz ölünün ev halkının yanında toplanmayı ve onların (toplananlar için) **yemek yapmalarını niyâhattan** (bir çeşit) **görürdük.**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahîhtir. İlk tarikin râvileri, Buhârî'nin şartı üzerinedirler. İkinci tarikin râvileri, Müslim'in şartı üzerinedirler.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsi A h m e d de rivâyet etmiştir. Bu hadîs, ölünün ev halkının yanında halkın toplanmasını ve toplanan halk için ev halkının yemek yapmasının yasaklığına delâlet ediyor. Âlimler bu yasağı kerahet mânâsına yorumlamışlardır. Ancak bundan önceki hadîsler bölümünde anlattığım gibi Z e k e r i y y a e l - E n s â r î : Bu hadîsin zâhirine göre ev halkının yemek yapması haramdır, demiştir.

Âlimlerin bu husûstaki görüşlerini bundan önceki bâbta zikretmiştik. **El-Menhel** yazarı şöyle der : Ta'ziyet için gelenlere ölünün ev halkının yemek yapmasının câiz olmaması, buna ihtiyaç ve zarûret olmaması şartına bağlıdır. İhtiyaç ve zarûret olduğunda mese

lâ ta'ziyet için uzak bir yerden bir adam gelip, geceleyin orada yatmak ihtiyacını duyarsa, ona yemek yapmak câizdir. Ancak yetimlerin malından ona yemek yedirilemez. Eğer ölünün malı yetimlere kalırsa, uzak yerden gelenleri ağırlamak, köy halkına âittir.

(٦١) باب ما جاء فيمن مات غريبا

61 — GURBETTE ÖLEN KİMSE HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٦١٣ - حدثنا جميل بن الحسن . قال : ثنا أبو المنذر الهذيل بن الحكم . ثنا عبد العزيز بن أبي رواد ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « موت غربة شهادة » .

وفي الزوائد : هذا إسناد فيه الهذيل بن الحكم ، قال فيه البخاري : منكر الحديث . وقال ابن عدي : لايقيم الحديث . وقال ابن حبان : منكر الحديث جدا . وقال ابن معين : هذا الحديث منكر ليس بشيء . وقد كتبت عن الهذيل ولم يكن به بأس .

TERCEMESİ

1613) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Gurbet ölümü şehidliktir.»

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu isnadda el-Hüzeyl bin el-Hakem bulunur. Buhârî Onun hadîsinin münker olduğunu, İbn-i Adiyy Onun hadîsinin doğru olmadığını, İbn-i Hibbân da Onun hadîsini cidden münker olduğunu söylemişlerdir. İbn-i Muîn de : Bu hadîs münker olup bir şey değildir. Ben el-Hüzeyl'den hadîs yazmışımdır. Onun hadîsinde beis yoktur, demiştir.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsi Dârekutnî, İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyetin senedinde el-Hüzeyl Abdülaziz'den, Oda Nâfi'-den, O da İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir.

Sindî şöyle demiştir: Suyûtî: İbnü'l-Cevzî bu hadîsi başka bir yoldan Abdülaziz'den rivâyetle mevzu' hadîsler arasında zikretmiş ise de bunda isâbet etmemiştir. Ben,

el-Leâli'l-Maslûa'da bu hadîs için çok tarik sevketmişimdir, demiştir. El-Hâfız İbn-i Hâcer'de et-Tercîh'te: İbn-i Mâceh'in senedi zayıftır. Çünkü el-Hüzeyl'in hadîsi münkerdir, demiştir. Dârekutnî'de el-İlel'de el-Hüzeyl'den dolayı seneddeki ihtilâfı zikretmiş ve el-Hüzeyl'in Abdül-aziz aracılığıyla Nâfi'den ve Nâfi'in de İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den olan senedin sahîh olduğunu anlatmıştır.

Hadîs: Gurbet diyârında ölen bir mü'minin âhiret sevâbı açısından şehid olduğuna delâlet ediyor.

١٦١٤ – حدثنا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. قَالَ: ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ. حَدَّثَنِي حُيَيُّ ابْنُ عَبْدِ اللهِ الْمَعَافِرِيُّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْحُبُلِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ: تُوُفِّيَ رَجُلٌ بِالْمَدِينَةِ مِمَّنْ وُلِدَ بِالْمَدِينَةِ. فَصَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ «يَالَيْتَهُ مَاتَ فِي غَيْرِ مَوْلِدِهِ». فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ النَّاسِ: وَلِمَ؟ يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا مَاتَ فِي غَيْرِ مَوْلِدِهِ قِيسَ لَهُ مِنْ مَوْلِدِهِ إِلَى مُنْقَطَعِ أَثَرِهِ فِي الْجَنَّةِ».

TERCEMESİ

1614) "... Abdullah bin Amr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Medîne doğumlulardan bir adam Medîne'de vefât etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **onun cenâze namazını kıldırdıktan sonra:**

— **«Keşke doğduğu yerden başka bir yerde ölseydi.»** buyurdu. **Cemâattan bir adam:**

— **Niye yâ Resûlallah!** dedi. Efendimiz:

— **«Şüphesiz adam doğduğu yerden başka bir yerde öldüğü zaman cennette onun için, doğduğu yerden ecelinin kesildiği yere kadar bir mesâfe ölçülür.»** buyurdu."

İZAHI

Nesai de bunu rivâyet etmiştir. Hadîs, gurbet diyârında ölmenin faziletine delâlet eder. Hadîsin zâhirine göre gurbette ölen

adama, öldüğü yer ile memleketi arasındaki mesâfe kadar cennette yer verilir. Bu yer, gurbette öldüğü için verilir. Başka iyiliklerden dolayı fazla yer verilmesine bu hadîs mâni değildir. S i n d î ' nin beyânına göre bâzı âlimler: Bu hadîs, gurbette ölen kimsenin kabrinin bu kadar genişletileceğine dâirdir, demişler ise de hadîs bu mânâya pek delâlet etmez.

M e d î n e ' de ölmenin fazîleti hakkında hadisler varken M e d î n e ' de ölen adam için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:

«**Keşke doğduğu yerden başka bir yerde ölseydi.**» temennisinden maksad, M e d î n e ' de ölmemesini dilemek değildir. S i n d î ' nin dediği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı şu olabilir: Keşke bu adam M e d î n e ' ye hicret etmiş bir yabancı olsaydı. Veyâ buna benzer bir temennî olabilir. Zâten hadîsteki ifâdeye dikkat edilirse gâyenin; M e d i n e ' den başka bir yerde ölmesi değil, doğduğu yerden başka bir yerde ölmek temennisi olduğu görülür.

(٦٢) باب ما جاء فيمن مات مريضا

62 — HASTA İKEN ÖLEN KİMSE HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦١٥ — حدثنا أحمد بن يوسف. قال: ثنا عبد الرزاق. قال: أنبأنا ابن جريج. ح وحدثنا أبو عبيدة بن أبي السفر. قال: ثنا حجاج بن محمد؛ قال: قال ابن جريج: أخبرني إبراهيم بن محمد بن أبي عطاء، عن موسى بن وردان، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من مات مريضا مات شهيدا ووقي فتنة القبر وغدي وريح عليه برزقه من الجنة».

ثم قال في الزوائد: في إسناده إبراهيم بن محمد. كذبه مالك ويحيى بن سعيد القطان وابن معين. وقال الإمام أحمد بن حنبل: قدري، معتزلي، جهمي، كل بلاء فيه.

T E R C E M E S İ

1615) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Hasta iken ölen bir kimse, (âhiret sevâbı bakımından) şehid olarak ölmüş olur. Kabir fitnesinden korunur. Sabah, akşam cennetten rızıklandırılır.»"

Not: Zevâid yazarı şöyle demiştir: Mâlik, Yahyâ bin Said, el-Kattan ve İbn-i Muîn bu seneddeki râvi İbrâhim bin Muhammed'i tekzib etmişlerdir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsin isnadı zayıftır. S i n d i: Bu hadîs sahih olduğu takdirde ishal ve siroz hastalığı gibi özel bir hastalığa yorumlamak gerekir, demiştir. Çünkü bâzı hastalıklarla ölen kimselerin âhiret sevâbı bakımından şehid gibi olduklarına dâir hadîsler vardır. Müellifin 2804 nolu hadîsinde şehid hükmünde olanlardan birisi de karın hastalığı ile ölen kimsedir. Yâni ishal veyâ karnında su birikmesi hastalığı ile ölenler şehid hükmündedir. Eğer bu hadîs sahîh ise; bundan maksad, bu nevî hastalıklardır. Yoksa her hangi bir hastalıkla ölen kimsenin şehid hükmünde olduğu kastedilmemiştir. S i n d î 'nin beyânına göre hadîsteki kabir fitnesinden maksad, meleklerin sorularıdır. Çünkü bu sorular, bir nevî imtihandır. Fitne kelimesinin asıl mânâsı imtihandır.

S i n d î, bu hadîsin isnadı hakkında aşağıdaki bilgiyi vermiştir:

S u y u t î: İ b n ü ' l - C e v z î bu hadîsi mevzu' hadîsler arasında zikrederek nedeninin de râvi İ b r â h i m b i n M u h a m m e d b i n E b î Y a h y â e l - E s l e m î olduğunu belirtmiştir. Çünkü bu râvi terkedilmiş bir kimsedir. A h m e d b i n H a n b e l demiştir ki: Hadîsin aslı; مَنْ مَاتَ مُرَابِطًا = **«Düşmana karşı nöbet beklerken ölen bir kimse...»** dır. D â r e k u t n î 'nin İ b r â h i m b i n E b î Y a h y â 'dan senedle naklettiğine göre İ b r â h î m şöyle demiştir: Ben, İ b n - i C ü r e y c 'e; مَنْ مَاتَ مُرَابِطًا hadîsini anlattım. Fakat kendisi benden; مَنْ مَاتَ مَرِيضًا hadisini rivâyet etti. Halbuki ben Ona böyle hadîs rivâyetinde bulunamadım, demiştir.

Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ben derim ki: E b ü ' l - H a s a n e d - D â r e k u t n î şöyle demiştir: Bize M u h a m m e d tahdis etti. Dedi ki: Bize A h m e d b i n A l î tahdîs etti. O da dedi ki: Bize İ b n - i E b î S e k î n e e l - H a l e b î tahdis

etti ve dedi ki : Ben İ b r â h i m b i n E b i Y a h y â 'dan işittim. Dedi ki : Allah, benim ile M â l i k arasında hükmedecektir. M â l i k beni K a d e r i y y e mezhebine mensub olarak isimlendirmiştir. İ b n - i C ü r e y c ' e gelince; Ben Ona M û s â b i n V e r d â n ' dan tahdis ettim. Dedim ki : M û s â ' nın İ b r â h i m ' den, Onun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyet ettiğine göre; ' مَنْ مَاتَ مُرَابِطًا مَاتَ شَهِيدًا ' = **«Düşmana karşı nöbet beklerken ölen kimse** (âhıret sevâbı bakımından) **şehid olarak ölmüş olur.»** buyurulmuştur. Fakat İ b n - i C ü r e y c beni annem tarafımdan dedeme nisbet ederek benden; مَنْ مَاتَ مَرِيضًا مَاتَ شَهِيدًا = **«Hasta iken ölen kimse şehid olarak ölmüş olur.»** hadîsini rivâyet etti. Halbuki ben Ona böyle hadîste bulunmadım.

Zevâid yazarı, yukarıdaki nakilleri yaptıktan sonra şöyle der : Bu hadîsin isnadında bulunan İ b r â h i m b i n M u h a m m e d ' i M â l i k , Y a h y â b i n S a i d e l - K a t t a n ve İ b n - i M u i n yalanlamışlardır. İ m a m A h m e d b i n H a n b e l de : O, kadercidir. Mu'tezilî'dir, cehmî'dir, her belâ onda vardır, demiştir. B u h â r î de O, cehmî'dir. İ b n ü ' l - M ü b â r e k ve herkes Onu terketmiştir. M â l i k ve İ b n - i M u i n Onu tekzib etmişlerdir, demiştir.

(٦٣) بَاب فِي النَّهْيِ عَنْ كَسْرِ عِظَامِ الْمَيِّتِ

63 — ÖLÜNÜN KEMİKLERİNİ KIRMAKTAN NEHİY HAKKINDA BİR BÂB

١٦١٦ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . قَالَ : ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ . قَالَ : ثنا سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كَسْرُ عَظْمِ الْمَيِّتِ كَكَسْرِهِ حَيًّا » .

TERCEMESİ

1616) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Ölünün kemiğini kırmak, diri iken kemiğini kırmak gibidir.»

İZAHI

Ahmed, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. El-Menhel yazarı, bu hadîsin izahında şöyle der: Hadisten maksad; kişinin hayatta iken eziyet duyduğu şeylerden ölü iken de eziyet duyduğunu beyan etmektir. Şu halde diri iken ona ihânet edilmediği gibi, ölü iken de ihânet edemez. Nitekim İbn-i Ebî Şeybe'nin tahriç ettiğine göre İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh):

"Mü'mine ölü iken eziyet etmek hayatta iken eziyet etmek gibidir" demiştir. İbn-i Hacer de: Bu duruma göre dirinin lezzet duyduğu şeylerden ölü de lezzet duyar, demiştir.

Hadîsten maksad, dirinin kemiğini kırmak haram olduğu gibi ölünün kemiğini kırmak da haramdır.

Suyûtî, Ebû Dâvûd'un hâşiyesinde bu hadîsin sebebini şöyle zikreder: Câbir (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: **"Biz Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber, bir cenâzeye çıktık. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kabrin kenarında oturdu. Biz de beraberinde oturduk. Mezar kazıcısı toprak altından bir bacak veyâ kol kemiğini çıkardı. Onu kırmak istedi. Efendimiz** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Onu kırma! Senin onu ölü iken kırman, onu diri iken kırman gibidir. Lâkin onu kabrin kenarında toprağa göm.» buyurdu."

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Kabir kazıcısı kazarken çıkacak ölülerin kemiklerini korumalı, kırmamalı ve toprağa gömmelidir. Ehl-i kitabın kemikleri de bu hükme tâbidir.

2 — İnsana diri iken de, ölü iken de saygı gösterilmelidir.

3 — Dirinin eziyet duyduğu şeylerden ölü de eziyet duyar.

١٦١٧ — حدثنا محمد بن معمر. ثنا محمد بن بكر. ثنا عبد الله بن زياد. أخبرني أبو عبيدة بن عبد الله بن زمعة، عن أمه، عن أم سلمة، عن النبي ﷺ؛ قال «كسر عظم الميت ككسر عظم الحي في الإثم».

في الزوائد: في إسناده عبد الله بن زياد، مجهول. ولعله عبد الله بن زياد بن سمعان المدني، أحد المتروكين.

TERCEMESİ

1617) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur :

«Günah husûsunda ölünün kemiğini kırmak, dirinin kemiğini kırmak gibidir.»

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadında Abdullah bin Ziyâd bulunur. Bu adam meçhuldür. Bunun terkedilmişlerden olan Abdullah bin Ziyâd bin Sem'an el-Medenî olduğu umulur.

(٦٤) باب ما جاء في ذكر مرض رسول الله ﷺ

64 — RESÛLULLAH (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN (SON) HASTALIĞININ ANLATILMASI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

Bilindiği gibi Vedâ haccında inen M â i d e sûresinin üçüncü âyetiyle İslâm dîninin kemâle erdiği bildirilmişti. Gerek bu âyet gerekse N a s r sûresinin inişi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtı zamanının yaklaşmış olduğuna birer işâret idi. 1621 nolu hadîste ifâde edildiği gibi her yıl R a m a z a n ayında C i b r î l (Aleyhisselâm), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek bir defa Kur'an mukâbelesi edilirken bu yıl iki defa mukâbele okunması da Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtının yaklaştığına bir işâretti. Yine her yıl R a m a z a n ayında Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 10 gün itikafta kalırken bu yıl yirmi gün itikafta kalmıştı. Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) meşhur Vedâ haccı hutbesinde vefâtı zamanının yaklaştığını cemâata hissettirmişti. M e d î n e'ye dönüşünde U h u d şehidlerini ziyâret ederek onların cenâze namazını kılmış veyâ onlara duâ etmişti. Son hastalığından bir gün önce B a k î ' mezarlığına gidip orada defnedilmiş mü'minler için istiğfar etmişti. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) âdetâ dirilere ve ölülere vedâ ediyordu.

B a k i ' mezarlığından döndüğü gece M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında idi. Ve o gece hastalandı. V â k ı d î'-nin anlattığına göre hastalığı Z e y n e b b i n t - i C a h ş (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında şiddetlendi.

Hadîs ve Siyer âlimleri Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastalığının başlangıcı, süresi ve vefât târihi husûsunda müteaddid rivâyetler nakletmişlerdir. Bu rivâyetleri buraya özetle nakledelim :

A h m e d b i n H a n b e l'in Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den olan rivâyetine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir P a z a r t e s i günü vefât edip Ç a r ş a m b a günü defnedilmiştir.

U r v e (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) R e b î ü ' l - E v v e l ayının ilk gününe rastlayan P a z a r t e s i günü öğleden sonra güneş batmaya yöneldiği sırada vefât etmiştir.

V a k i d i'nin E b û M a ' ş e r'den rivâyet ettiğine göre hicretin 11. yılı S a f e r ayının 19. Ç a r ş a m b a günü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastalığı şiddetlenmiş, hastalığı 13 gün sürmüş ve R e b i ü l e v v e l'in P a z a r t e s i'ye rastlayan ikinci günü vefât etmiştir. Eğer S a f e r ayı 30 gün çekmiş ise, hastalığı 13 gün sürdüğüne göre vefâtın, R e b î ü l e v v e l'in 1. gününe rastlaması gerekir. Rivâyetleri inceleyenler, vefâtın ayın ilk gününe rastladığını bildiren rivâyeti kuvvetli bulmuşlardır.

M ü s l i m'in Â i ş e (Radıyalâhü anhâ)'dan olan rivâyetine göre hastalık M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında başlamış, sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem eşlerinin muvâfakatıyla Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına götürülmüştür.

Hastalığın S a f e r'in 28'inci günü başladığı ve R e b î ü l - e v v e l'in 12. P a z a r t e s i günü vefâtın vuku' bulduğu V â - k i d i'de rivâyet edilmiştir. Fakat bu rivâyetler, ilk rivâyet kadar kuvvetli görülmemiştir.

Hulâsa, kuvvetli rivâyete göre Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hicretin 11. yılı S a f e r ayının 19. günü M e y m û n e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında hastalanmış, beş gün sonra P a -

zartesi günü Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına geçmiş, 8 gün de burada yatmıştır. Rebîülevvel ayının Pazartesi'ye rastlayan birinci günü öğleden sonra ve güneş batmadan önce vefât etmiş, Çarşamba günü defnedilmiştir.

١٦١٨ — حدثنا سهل بن أبي سهل. ثنا سفيان بن عيينة، عن الزهري، عن عبيد الله ابن عبد الله؛ قال: سألت عائشة فقلت: أي أمه! أخبريني عن مرض رسول الله ﷺ.

قالت: اشتكى فعلق ينفث. فجعلنا نشبه نفثه بنفثة آكل الزبيب. وكان يدور على نسائه. فلما ثقل استأذنهن أن يكون في بيت عائشة وأن يدرن عليه.

قالت: فدخل علي رسول الله ﷺ وهو بين رجلين. ورجلاه تخطان بالأرض. أحدهما العباس.

فحدثت به ابن عباس فقال: أتدري من الرجل الذي لم تسمه عائشة؟ هو علي ابن أبي طالب.

TERCEMESİ

1618) "... Ubeydullah bin Abdillah (bin Utbe bin Mes'ud) *(Radıyallâhü anhümâ)* (46)'dan: Şöyle demiştir:

Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya:

Ey annem! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastalığını bana anlatıver, diye dilekte bulundum. Dedi ki: Efendimiz hastalandı, hastalığında üflemeye başladı. Biz Onun üfleyişini kuru üzüm yiyicisinin üfleyişine benzetiyorduk. O, sırayla eşlerinin odalarında dolaşıyordu. Hastalığı ağırlaşınca Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında olması ve eşlerinin sırayla onun yanında kalmaları için eşlerinden müsâade istedi.

(46) El-Hüzeli Ebû Abdillah el-Medenî, Fıkıhçıydı. Gözlerini kaybetmişti. Ömer (R.A.) ve İbn-i Mes'ud (R.A.)'den mürsel olarak rivâyet etmiş, ayrıca babasından ve Âişe (R.A.)'den rivâyet etmiş, kendisinden de kardeşi Avn, Zühri, Ebû'z-Zinâd ve bir cemâat rivâyette bulunmuştur. Ebû Zur'a: O, sıkadır, emindir ve imamdır, demiştir. El-İcli de: O, ilmi cem etmişti, demiştir. Buhârî'nin dediğine göre hicretin 94. yılı vefât etmiştir. 98 ve 99 rivâyetleri de vardır. Kütüb-i Sitte sâhipleri ,onun rivâyetlerini almışlardır.

Âişe (Radıyallâhü anhâ) demiştir ki: (Eşleri izin verince) Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki adam arasında ve ayakları yerde sürüne sürüne benim odama girdi. O iki adamın birisi Abbâs (Radıyallâhü anh) idi.

Ubeydullah (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin bu hadisini İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'ya anlattım. İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ): Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin, ismini belirtmediği adamın kim olduğunu biliyor musun? O, Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'dır, dedi."

١٦١٩ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو معاوية، عن الأعمش، عن مسلم، عن مسروق، عن عائشة؛ قالت: كان النبي ﷺ يتعوذ بهؤلاء الكلمات «أذهب الباس. رب الناس. واشف أنت الشافي. لا شفاء إلا شفاؤك. شفاء لا يغادر سقما» فلما ثقل النبي ﷺ في مرضه الذي مات فيه أخذت بيده فجعلت أمسحه وأقولها. فنزع يده من يدي ثم قال «اللهم اغفر لي وألحقني بالرفيق الأعلى» قالت: فكان هذا آخر ما سمعت من كلامه ﷺ.

TERCEMESİ

1619) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şeytanlardan ve hastalıklardan) şu kelimelerle Allah'a sığınırdı:

اذهب البأس رب الناس واشف أنت الشافي لا شفاء إلا شفاؤك شفاء لا يغادر سقما

= «Ey insanların Rabbi! Şu hastanın hastalığını gider ve şifâ buyur. Ancak sen şifâ verirsin. Senin şifandan başka hiç bir şifâ yoktur. (Bu hastaya) öyle bir şifâ ver ki, O şifâ hiç bir hastalığın izini bırakmıyacak.» Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât ettiği hastalığında ağırlaşınca Onun elini tuttum. Ve bu kelimeleri okuyup, Onun mübârek vücûduna elimi sürmeye başladım. Sonra elini benim elimden çekip çıkardı. Daha sonra:

اللهم اغفر لي وألحقني بالرفيق الأعلى = «Allah'ım bana mağfiret eyle ve beni refîk-i a'lâ'ya eriştir.» buyurdu.

Âişe (Radıyallâhü anhâ) **demiştir ki: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittiğim son sözü bu idi."**

İ Z A H I

B u h â r î de bu iki hadîsi rivâyet etmiştir.

İlk hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hastalığındaki üflemesi, kuru üzüm yiyenin üflemesine benzetilmiştir. S i n d î : Yâni çekirdekli kuru üzüm yiyen kişinin, çekirdeği ağzından atarken üflemesine benzetilmiş, diyor.

Miftâhü'l-Hâce yazarı da: Kuru üzüm yiyen kişinin, kuru üzümün üstündeki hafif tozu ve toprağı gidermek için hafifçe üflediği gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hastalığın ve zayıflığın şiddetinden dolayı mübârek vücûduna üflerdi, diyor. Bu arada S i n d î ' nin yukarıdaki benzetme şeklini de tekrarlıyor.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sağlığında muhterem eşlerinin odalarında sırayla gecelerdi. Son hastalığının ilk günlerinde nöbet işini aynen tatbik ettiği; ağırlaşınca bütün eşlerinin muvâfakatıyla Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında devamlı kaldığı ve eşlerinin sırayla Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasında Onun yanında kaldıkları, bu hadîsten anlaşılıyor.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ağırlaştığında A b b â s (Radıyallâhü anh) ile A l î b i n E b î T â l i b (Radıyallâhü anh) Onun koltuklarına girmişler ve kendisi onlara dayanarak Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına götürülmüş; hastalık nedeniyle ayakta tutunamadığı için mübârek ayakları yerde çizgi çizercesine sürtüne sürtüne götürülmüştür.

İkinci hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): **«Allah'ım! Bana mağfiret eyle. Ve beni refîk-i a'lâ'ya eriştir.»** buyurmuştur.

Refîk-i a'lâ'dan kasdedilen mânâ husûsunda müteaddit beyanlar vardır.

İ b n - i İ s h a k ve C e v h e r î ' ye göre **«Refîk-i A'lâ»** Cennet'tir. H a t t â b î : **«Refik-i A'lâ»** Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek rûhu, yüksek makamlara yükselirken kendisine refakat eden meleklerdir, demiştir.

Şârih K i r m â n î : **Refik-i A'lâ,** N i s â sûresi âyetinde: **«Güzel refîk»** diye vasıflandırılan Peygamberler, sâdık kullar, şehid-

ler ve sâlih insanlardır, demiştir. Bu yorum, bundan sonra gelecek hadîse daha uygundur. İ b n - i H a n b e l'in rivâyetine göre bu yorum Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den da nakledilmiştir.

K a s t a l â n î : **Refîk-i A'lâ** ile yüksek makamdaki Peygamberler cemâatı kastedilmiş olabilir, demiştir.

١٦٢٠ - حدثنا أبو مروان العثماني . ثنا إبراهيم بن سعد ، عن أبيه ، عن عروة ، عن عائشة ؛ قالت : سمعت رسول الله ﷺ يقول « ما من نبي يمرض إلا خير بين الدنيا والآخرة » . قالت : فلما كان مرضه الذي قبض فيه أخذته بحة فسمعته يقول «مع الذين أنعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين» فعلمت أنه خير.

T E R C E M E S İ

1620) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den şöyle buyururken işittim:**

«Hastalanıp da dünya(da kalmak) ile âhiret(e göçmek) arasında muhayyer kılınmayan hiç bir Peygamber yoktur.»

Âişe (Radıyallâhü anhâ) **demiştir ki: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vefât ettiği hastalığa tutulunca boğazı kısılıp sesi değişerek kalınlaştı. Sonra:**

مع الذين انعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين

(47) **âyetini okuduğunu işittim. Artık anladım ki, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bu iki dilek arasında muhayyer bırakıldı** (da O, âhireti seçti.)"

İ Z A H I

B u h â r î de bu hadîsi rivâyet etmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sekerât hâlinde okuduğu bildirilen âyet, N i s â sûresinin 69'uncu âyetinin bir parçasıdır. Âyetin tamamının meâli şöyledir:

«Kim Allah'a ve Resûlüne itâat ederse, onlar Allah'ın kendilerine nîmet verdiği Peygamberler, sıddıklar, şehidler ve sâlihlerle beraberdirler. Bunlar ne güzel arkadaşlardır.»

---

(47) Nisâ sûresi: 69

١٦٢١ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ، عَنْ زَكَرِيَّا ، عَنْ فِرَاسٍ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : اجْتَمَعْنَ نِسَاءُ النَّبِيِّ ﷺ . فَلَمْ تُغَادِرْ مِنْهُنَّ امْرَأَةٌ . فَجَاءَتْ فَاطِمَةُ كَأَنَّ مِشْيَتَهَا مِشْيَةُ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ « مَرْحَبًا بِابْنَتِي » ثُمَّ أَجْلَسَهَا عَنْ شِمَالِهِ . ثُمَّ إِنَّهُ أَسَرَّ إِلَيْهَا حَدِيثًا . فَبَكَتْ فَاطِمَةُ . ثُمَّ إِنَّهُ سَارَّهَا . فَضَحِكَتْ أَيْضًا . فَقُلْتُ لَهَا : مَا يُبْكِيكِ ؟ قَالَتْ : مَا كُنْتُ لِأُفْشِيَ سِرَّ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقُلْتُ : مَا رَأَيْتُ كَالْيَوْمِ فَرَحًا أَقْرَبَ مِنْ حُزْنٍ . فَقُلْتُ لَهَا حِينَ بَكَتْ : أَخَصَّكِ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِحَدِيثٍ دُونَنَا ثُمَّ تَبْكِينَ ؟ وَسَأَلْتُهَا عَمَّا قَالَ . فَقَالَتْ : مَا كُنْتُ لِأُفْشِيَ سِرَّ رَسُولِ اللهِ ﷺ . حَتَّى إِذَا قُبِضَ سَأَلْتُهَا عَمَّا قَالَ . فَقَالَتْ : إِنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُنِي أَنَّ جِبْرَائِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ بِالْقُرْآنِ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً . وَأَنَّهُ عَارَضَهُ بِهِ الْعَامَ مَرَّتَيْنِ . « وَلَا أُرَانِي إِلَّا قَدْ حَضَرَ أَجَلِي . وَأَنَّكِ أَوَّلُ أَهْلِي لُحُوقًا بِي . وَنِعْمَ السَّلَفُ أَنَا لَكِ » فَبَكَيْتُ . ثُمَّ إِنَّهُ سَارَّنِي فَقَالَ « أَلَا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ ، أَوْ نِسَاءِ هٰذِهِ الْأُمَّةِ ؟ » فَضَحِكْتُ لِذٰلِكَ .

T E R C E M E S İ

1621) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **eşleri Onun yanında toplandı. Oraya gelmeyen kalmadı. Biraz sonra** (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı) **Fâtıma** (Radıyallâhü anhâ) **geldi. Onun yürüyüşü, sanki Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **yürüyüşü idi.**

(Hasta yatan) **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Merhaba kızım.» buyurdu. Sonra Onu soluna oturttu. Daha sonra Ona gizli bir şey söyledi Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) **ağladı. Daha sonra** (yine) **Onunla gizli bir şey konuştu. Bu defa Fâtıma** (Radıyallâhü anhâ) **güldü. Ben Fâtıma** (Radıyallâhü anhâ)'**ya :**

— **Seni ağlatan nedir? diye sordum. O :**

— **Ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in sırrını ifşâ edemem diye cevap verdi. Ben :**

— **Bugün** (gördüğüm) **gibi hiç bir zaman bir üzüntüye çok yakın bir sevinci görmedim, dedim. Fâtıma** (Radıyallâhü anhâ) **ağladığı zaman ben Ona :**

— Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bizden ayrı olarak sana özel bir şey mi söyledi ki bunun üzerine ağlıyorsun? dedim. Ve ne söylediğini Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'ya sordum. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) :

— Ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sırrını ifşâ edecek değilim, dedi. Nihâyet Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edince ve ne söylediğini Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'ya sordum. Dedi ki :

— O, her yıl Cebrâil'in kendisiyle bir defa Kur'an'ı mukâbele ettiğini bu yıl iki defa mukâbele ettiğini bana anlatıyordu. Ve :

—« (Ey kızım!) Ecelimin yaklaştığını sanıyorum. Benim ev halkımdan bana iltihak edecek ilk kişi sensin. Ben senin için ne güzel selefim.» buyurdu. Bunun üzerine ağladım. Sonra bana gizli olarak :

— «Sen mü'minlerin kadınlarının veyâ bu ümmetin kadınlarının büyüğü olmana râzı olmaz mısın?» buyurdu. Ben bunun için güldüm."

١٦٢٢ — حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير . ثنا مصعب بن المقدام . ثنا سفيان ، عن الأعمش ، عن شقيق ، عن مسروق ؛ قال : قالت عائشة : ما رأيت أحدا أشد عليه الوجع من رسول الله ﷺ .

TERCEMESİ

1622) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den fazla hastalığı şiddetli olan hiç bir kimse görmedim."

١٦٢٣ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يونس بن محمد . ثنا ليث بن سعد ، عن يزيد بن أبي حبيب ، عن موسى بن سرجس ، عن القاسم بن محمد ، عن عائشة ؛ قالت : رأيت رسول الله ﷺ وهو يموت وعنده قدح فيه ماء . فيدخل يده في القدح ، ثم يمسح وجهه بالماء ثم يقول « اللهم ! أعني على سكرات الموت » .

TERCEMESİ

1623) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan : Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i gördüm. Vefât ediyor-

du. Yanında bir kab su vardı. Elini kaba sokup yüzünü suyla meshediyordu. Sonra :

«Allah'ım! Ölümün şiddetleri karşısında bana yardımcı ol.» buyuruyordu."

١٦٢٤ – حدّثنا هشام بن عمّار . ثنا سفيان بن عيينة ، عن الزهري ، سمع أنس ابن مالك يقول: آخر نظرة نظرتها إلى رسول الله ﷺ ، كشف الستارة يوم الاثنين. فنظرت إلى وجهه كأنّه ورقة مصحف والناس خلف أبي بكر في الصلاة . فأراد أن يتحرّك فأشار إليه أن اثبت . وألقى السجف . ومات في آخر ذلك اليوم .

TERCEMESİ

1624) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **baktığım son bakış,** (vefât edeceği) **Pazartesi günü** (mescid ile Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odası arasındaki kapının üstündeki) **perdenin kaldırılması** (ile) **oldu. Perde kaldırılınca mübârek yüzüne baktım. Sanki mushaf'ın yaprağıydı. Cemâat da Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh)'ın **arkasında namazdaydı. Ebû Bekir** (Radıyallâhü ahn) **Onun geleceğini sanarak çekilmek istedi. Fakat Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ona :**

«Yerinde dur.» diye işâret buyurdu. Ve perdeyi indirdi. O günün sonunda vefât etti."

İZAHI

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yukardaki hadislerini Buhârî de rivâyet etmiştir.

1621 nolu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı Fâtıma'ya :

«Benim ehl-i Beytimde ilk olarak sen benim yanıma geleceksin.» buyurduğu belirtilmiştir. Bu haber, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir mucizesi idi. Fâtıma (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra ancak altı ay yaşamış ve Ehl-i Beyt'den ilk vefât eden O olmuştur. Enes (Radıyallâhü anh)'in hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in

mübârek yüzü E n e s (Radıyallâhü anh) tarafından mushaf yaprağına benzetilmiştir. N e v e v î : Bu benzetme ile Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek yüzünün güzelliği, nurluluğu ifâde edilmek istenmiş, demiştir. S i n d î : N e v e v î 'nin zikrettiği hususlara ilâveten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek yüzünün muhabbet ve azâmetinin, gönüllerde Mushaf yaprağına duyulan muhabbet ve saygı gibi kökleştiğini ifâde eder. Eğer gönüllerdeki muhabbet ve saygı durumu olmamış olsaydı Mushaf yaprağının benzetmeye esas alınmasının hikmeti kalmazdı, demiştir.

B u h â r î 'nin E n e s (Radıyallâhü anh)'den olan rivâyetine göre E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yerine üç günde onyedi vakit namaz kıldırmıştır. Bu onyedi vakit, Cuma gecesi yatsı namazından, vefât günü sabah namazına kadar hesaplanmıştır. Bu hesaba göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son kıldırdığı namazın akşam namazı olması gerekir.

١٦٢٥ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يزيد بن هارون. ثنا همام ، عن قتادة، عن صالح أبي الخليل، عن سفينة، عن أم سلمة ؛ أن رسول الله ﷺ كان يقول في مرضه الذي توفي فيه «الصلاة، وما ملكت أيمانكم». فما زال يقولها حتى ما يفيض بها لسانه.

في الزوائد : إسناده صحيح على شرط الصحيحين .

T E R C E M E S İ

1625) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vefât ettiği hastalığında : «Namaza ve sağ ellerinin mâlik olduğu şeylere** (önem veriniz. İhmal etmeyiniz.)» **buyuruyordu. Mübârek dili bu kelimeyi döndürmeyecek hâle gelinceye kadar devamlı bunu söylüyordu."**

Not : **Bunun senedinin Buhârî ve Müslim'in şartı üzerine sahîh olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.**

İ Z A H I

Bu hadîsin Zevâid türünden olduğu notta belirtilmiştir.

«**Eymân**» kelimesi "**Yemîn**"in çoğuludur. **Yemîn**; Sağ el demektir. Eşya genellikle sağ elle mübâyaa edildiği için hadîste : «... **sağ ellerinizin mâlik olduğu**...» ifâdesi kullanılmıştır. Aslında mâlik, kişinin

sağ eli değil, kendisidir. Burada bu ifâde ile mallar kastedilmiş olabilir. Buna göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : **«Sâhip olduğunuz mallara önem veriniz.»** buyurmuş olur. Yâni malların zekâtına önem veriniz, hakkıyla ve usûlüne uygun olarak ödenmesinde gevşeklik etmeyiniz. Hadîste bu ifâde namazla beraber zikredildiği için namaza en muvâfık yorum budur. Çünkü genellikle şer'i Şerîf örfünde namaz ile zekât beraber zikredilir. Kur'an-ı Kerîm'de yirmiden fazla yerde beraber zikredilmiştir.

«... Ellerinizin mâlik olduğu...» ifâdesiyle köleler ve câriyeler kastedilmiş olabilir. Bu yoruma göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunların haklarının ödenmesini, onlara karşı iyi davranılmasını ve onlara şefkatle bakılmasını tavsiye etmiş olur. Kur'an-ı Kerîm örfünde bu ifâde ile kölelerin ve câriyelerin kastedilmesi öncelikle hatıra gelir. Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in son hastalığında devamlı olarak bu tavsiyeyi tekrarladığını ve mübârek dili bu kelimeleri söyleyemiyecek hâle gelinceye kadar, yâni son anlarına kadar bu tavsiyeyi tekrarladığını söylemiştir.

١٦٢٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا إسماعيل بن علية ، عن ابن عون ، عن إبراهيم ، عن الأسود ؛ قال : ذكروا عند عائشة أن عليا كان وصيا . فقالت : متى أوصى إليه ؟ فلقد كنت مسندته إلى صدري ، أو إلى حجري . فدعا بطست . فلقد انخنث في حجري فمات ، وما شعرت به . فمتى أوصى ﷺ ؟

T E R C E M E S İ

1626) "... El-Esved (bin Yezîd) *(Radıyallâhü anh)* (48)'den; Şöyle demiştir :

Ali (Radıyallâhü anh)'ın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i vâsisi olduğu Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nın yanında anlattılar. Bunun üzerine Âişe (Radıyallâhü anhâ); Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ne zaman Alî (Radıyallâhü anh)'ı vasî tâyin etti?

---

(48) El-Esved bin Yezîd bin Kays en-Nahaî, fıkıhçıdır. İbn-i Mes'ud, Âişe, Ebû Mûsa (R.A.) ve bir cemâattan rivâyet etmiştir. Kendisinden de İbrâhim Nahaî, oğlu Abdurrahman, Ebû İshak ve bir cemâat rivâyet etmişlerdir. Sıkadır, seksen defa hac ettiği rivâyet edilmiştir. Her gece iki defa Kur'an'ı hatmettiğini İbrâhim söylemiştir. Hicrî 74-75 yılı vefât etmiştir. (Hulâsa : 37)

And olsun ki ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i göğsüme veyâ kucağıma dayatmış idim. Bir leğen istedi. Hemen sonra kucağımda yığılıverdi. Ben farkına varmadan vefât etti. Artık efendimiz ne zaman vasiyyet etti? diye cevap verdi."**

İ Z A H I

B u h â r î, M ü s l i m ve N e s a î de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in A l î (Radıyallâhü anh) veyâ başkasını vasî tâyin etmediğine delâlet ediyor.

M ü s l i m'in bir rivâyetinde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ): **"Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ne altın ne dirhem, ne koyun, keçi, ne de deve bıraktı. Ve nede bir şey vasiyyet etti,»** demiştir. Yine M ü s l i m'in T a l h a b i n M a s r i f'ten olan rivâyetine göre şöyle demiştir:

Ben, Abdullah bin Ebî Evfâ (Radıyallâhü anh)'**a Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vasiyyet etti mi? diye sordum. Hayır, dedi. Ben: O halde müslümanlara niçin vasiyyet yazıldı. Veyâhut müslümanlar niçin vasiyyet etmekle emrolundular? dedim. Dedi ki: Allah** (Azze ve Celle)'**nin kitabıyla tavsiye edilmiştir.**

N e v e v î şöyle demiştir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vasiyyet etmemesinden maksat, malın üçte biriyle veyâ başka bir şeyle vasiyyette bulunmamış olmasıdır. Çünkü malı yoktu. İkinci maksat, ne A l î (Radıyallâhü anh)'i ne de başkasını vasî tâyin etmemiş olmasıdır. Bilindiği gibi Ş i î l e r, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in A l î (Radıyallâhü anh)'ı vasî tâyin ettiğini iddiâ ediyorlar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in H a y b e r ve F e d e k'teki arazisine gelince; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken onları müslümanlara tahsis ederek gelirini müslümanlara sadaka olarak dağıtmıştır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), Allah'ın kitabına sarılmayı, Ehl-i Beytini sevmeyi ve müşrikleri A r a p yarımadasından çıkarmayı vasiyyet ettiğine dâir olan sahîh hadîslere gelince; O hadîslerdeki vasiyyetler burada kastedilmemiştir. Kastedilen noktalar, yukardaki noktalardır. Soru sâhibinin sormak istediği şey de bu noktalardadır. Bu itibarla hadîsler arasında bir çelişki söz konusu değildir.

(٦٥) باب ذكر وفاته ودفنه ﷺ

65 — PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN VEFÂTI VE DEFNİNİN ANLATILDIĞI BÂB

١٦٢٧ – حدثنا علي بن محمد. ثنا أبو معاوية، عن عبد الرحمن بن أبي بكر، عن ابن أبي مليكة، عن عائشة؛ قالت: لما قبض رسول الله ﷺ، وأبو بكر عند امرأته، ابنة خارجة، بالعوالي. فجعلوا يقولون: لم يمت النبي ﷺ. إنما هو بعض ما كان يأخذه عند الوحي. فجاء أبو بكر، فكشف عن وجهه، وقبل بين عينيه وقال: أنت أكرم على الله أن يميتك مرتين. قد، والله! مات رسول الله ﷺ. وعمر في ناحية المسجد يقول: والله! ما مات رسول الله ﷺ. ولا يموت حتى يقطع أيدي أناس من المنافقين، كثير، وأرجلهم. فقام أبو بكر فصعد المنبر فقال: من كان يعبد الله فإن الله حي لم يمت. ومن كان يعبد محمدا فإن محمدا قد مات. وما محمد إلا رسول قد خلت من قبله الرسل. أفإن مات أو قتل انقلبتم على أعقابكم. ومن ينقلب على عقبيه فلن يضر الله شيئا وسيجزي الله الشاكرين.

قال عمر: فلكأني لم أقرأها إلا يومئذ.

TERCEMESİ

1627) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ebû Bekir (Radıyallâhü anh), **Avâlî**(nin Sunh köyün)**de oturan eşi bint-i Hârice** (Radıyallâhü anhâ)'**nın yanında iken Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vefât edince sahâbîler: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ölmemiş, ancak vahiy geldiği zaman Onu tutan hâlin bir parçası onu tutmuş, demeye başladılar. Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh) **biraz sonra geldi.** (Mesciddeki kalabalığa bakmıyarak ve kimseye bir şey söylemeden doğruca Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in odasına girdi, Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in mübârek yüzünü açtı, iki gözünün arasını hürmetle öptü ve:**

Yâ Resûlallah! Babam, anam sana kurban olsun. Vallahi Allah senin üzerinde iki ölüm birleştirmiyecektir. Vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şüphesiz vefât etmiştir, dedi. Ömer** (Radıyallâhü anh) **de mescidin bir tarafında:**

Vallahi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ölmemiştir, münâfıklardan çok insanların ellerini ve ayaklarını kesmedikçe ölmiyecektir, diyordu. Biraz sonra Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) minbere çıkarak:

Kim Allah'a ibâdet ediyor idiyse şüphesiz Allah diridir, ölmemiştir. Ve kim Muhammed'e ibâdet ediyor idiyse şüphesiz Muhammed ölmüştür, dedi. Ve:

وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات اوقتل انقلبتم على

اعقابكم ومن ينقلب على عقبيه فلن يضر الله شيئا وسيجزى الله الشاكرين

= «Muhammed ancak bir Peygamber'dir. Ondan önce nice peygamberler geçti. Eğer O ölürse yâhut öldürülürse (küfre) geri mi döneceksiniz? Her kim gerisin geriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar vermiş olamaz ve Allah şükredenlere mükâfat verecektir.» (49) âyetini okudu.

Ömer (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Ben, o âyeti sanki o güne kadar hiç okumamıştım."

İ Z A H I

B u h â r î de bunu rivâyet etmiştir.

Avâlî: M e d î n e civârında bulunan bir takım köylere verilen isimdir. M e s c i d - i N e b e v i 'ye bir mil mesâfede bulunan S u n h köyü de A v â l î 'den birisi idi. E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'in eşi b i n t - i H â r i c e (Radıyallâhü anhâ) o köyde ikâmet ediyordu. K a s t a l â n î 'nin beyânına göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'e eşinin yanına gitmesi için izin vermiştir. B u h â r î 'nin rivâyetine göre:

Ebû Bekir (Radıyalâhü anh) atına binerek köyden doğruca Mescid-i Nebevî'nin yanına geldi ve orada atından inerek mescide girdi. Hiç kimse ile konuşmadan Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin odasına girdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübârek yüzünü açtı, sonra üzerine kapanıp öptü ve ağladı. Sonra: Babam, anam sana fedâ olsun. Vallahi Cenâb-ı Hak senin üzerinde iki ölümü birleştirmiyecektir, dedi.

(49) Âl-i İmrân: 144

K a s t a l â n i **"İki ölümü birleştirmiyecektir."** ifâdesi ile ilgili olarak şöyle demiştir :

Bâzılarına göre bu ifâde hakiki mânâsında kullanılmıştır. Bâzı kimseler, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı adamların ellerini keseceğini sanıyorlardı. Eğer onların dediği doğru olsaydı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ikinci kez vefât etmesi gerekirdi. E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) bu iddiâyı reddetmeye işâret etmiş oluyor. Ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Allah katında çok yüce değeri bulunduğu için Allah, Onu iki defa öldürmiyeceğini haber vermiştir. Eski ümmetler zamanında ise Allah bâzı kimseleri iki defa öldürmüş ve Kur'an bunlardan haber vermiştir. Bu olaylardan birisi B a k a r a sûresinin 259'ncu âyetinde haber veriliyor. En açık ve uygun yorum budur.

Bâzılarına göre yukardaki ifâdenin mânâsı şudur : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) başkaları gibi kabirde ikinci defa ölmiyecektir. Çünkü diğer ölüler kabre gömüldükten sonra meleklerin sualleri için dirilir, sonra ölürler. Bu yorum, D â v û d î ' nin yorumudur.

Başka bir kavle göre ikinci ölümden maksad, üzüntü çekmektir. Çünkü ilk ölümün kederinden sonra O, herhangi bir kederle karşılaşmıyacaktır.

En garib yorum, ikinci ölümden maksad, şeriatın ölmesidir, diyenlerin yorumudur. Yâni : Allah senin üzerinde senin ölümünü ve senin şeriatının ölümünü birleştirmiyecektir. E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'in o gün minbere çıktığında yaptığı konuşmada söylediği :

"Kim Allah'a ibâdet ettiyse şüphesiz Allah diridir, ölmemiştir. Ve kim Muhammed'e ibâdet ettiyse, Muhammed ölmüştür." sözü bu son yorumu te'yid eder.

B u h â r î ' nin bir rivâyetinde İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh) : Sahâbîler o derece şaşkına düşmüşlerdi ki, bu âyeti E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) okuyuncaya kadar Allah'ın bu âyeti indirdiğini sanki bilmiyorlardı da E b û B e k i r (Radıyallâhü anh)'den öğreniyorlardı. İşiten her sahâbî bu âyeti okumaya başlamıştı, demiştir.

B u h â r î ' nin S a i d b i n e l - M ü s e y y e b ' den olan rivâyetine göre Ö m e r (Radıyallâhü anh) o günkü hâlini şöyle anlatmıştır :

"Vallahi Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) Al-i İmrân âyetini okuyuncaya kadar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefât ettiği kanısında değilim. Ondan âyeti işitince dehşet içinde kaldım. Ayaklarım beni tutmaz olmuştu."

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

Ölünün yüzünü açıp bakmak ve öpmek meşrûdur.

١٦٢٨ — حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . أَنْبأنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . ثنا أَبِي عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنِي حُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : لَمَّا أَرَادُوا أَنْ يَحْفِرُوا لِرَسُولِ اللهِ ﷺ بَعَثُوا إِلَى أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ ، وَكَانَ يَضْرَحُ كَضَرِيحِ أَهْلِ مَكَّةَ . وَبَعَثُوا إِلَى أَبِي طَلْحَةَ . وَكَانَ هُوَ الَّذِي يَحْفِرُ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ . وَكَانَ يَلْحَدُ . فَبَعَثُوا إِلَيْهِمَا رَسُولَيْنِ . فَقَالُوا : اللَّهُمَّ ! خِرْ لِرَسُولِكَ . فَوَجَدُوا أَبَا طَلْحَةَ . فَجِيءَ بِهِ . وَلَمْ يُوجَدْ أَبُو عُبَيْدَةَ . فَلَحَدَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ .

قَالَ ، فَلَمَّا فَرَغُوا مِنْ جِهَازِهِ يَوْمَ الثُّلَاثَاءِ ، وُضِعَ عَلَى سَرِيرِهِ فِي بَيْتِهِ . ثُمَّ دَخَلَ النَّاسُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ أَرْسَالًا . يُصَلُّونَ عَلَيْهِ . حَتَّى إِذَا فَرَغُوا أَدْخَلُوا النِّسَاءَ . حَتَّى إِذَا فَرَغُوا أَدْخَلُوا الصِّبْيَانَ . وَلَمْ يَؤُمَّ النَّاسَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ أَحَدٌ .

لَقَدْ اخْتَلَفَ الْمُسْلِمُونَ فِي الْمَكَانِ الَّذِي يُحْفَرُ لَهُ . فَقَالَ قَائِلُونَ : يُدْفَنُ فِي مَسْجِدِهِ . وَقَالَ قَائِلُونَ : يُدْفَنُ مَعَ أَصْحَابِهِ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَا قُبِضَ نَبِيٌّ إِلَّا دُفِنَ حَيْثُ يُقْبَضُ » . قَالَ ، فَرَفَعُوا فِرَاشَ رَسُولِ اللهِ ﷺ الَّذِي تُوُفِّيَ عَلَيْهِ . فَحَفَرُوا لَهُ ، ثُمَّ دُفِنَ ﷺ وَسَطَ اللَّيْلِ مِنْ لَيْلَةِ الْأَرْبِعَاءِ . وَنَزَلَ فِي حُفْرَتِهِ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ، وَالْفَضْلُ بْنُ الْعَبَّاسِ ، وَقُثَمُ أَخُوهُ ، وَشُقْرَانُ مَوْلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ .

وَقَالَ أَوْسُ بْنُ خَوْلِيٍّ ، وَهُوَ أَبُو لَيْلَى ، لِعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ : أَنْشُدُكَ اللهَ وَحَظَّنَا مِنْ

رَسُولِ اللهِ ﷺ . قَالَ لَهُ عَلِيٌّ : انْزِلْ . وَكَانَ شُقْرَانُ ، مَوْلَاهُ ، أَخَذَ قَطِيفَةً كَانَ
رَسُولُ اللهِ ﷺ يَلْبَسُهَا . فَدَفَنَهَا فِي الْقَبْرِ وَقَالَ : وَاللهِ ! لَا يَلْبَسُهَا أَحَدٌ بَعْدَكَ أَبَدًا .
فَدُفِنَتْ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

في الزوائد : إسناده فيه الحسين بن عبد الله بن عبيد الله بن عباس الهاشمي ، تركه أحمد بن حنبل وعلي بن المديني والنسائي . وقال البخاري : يقال إنه كان يتهم بالزندقة . وقواه ابن عدي . وباقي رجال الإسناد ثقات.

TERCEMESİ

1628) "... İbn-i Abbas *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir: **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için mezar kazmak istedikleri zaman Ebû Ubeyde bin el-Cerrâh** (Radıyallâhü anh)**'ın arkasına adam gönderdiler. Kendisi Mekke halkı mezarı gibi şak şeklinde mezar kazıyordu. Ebû Talha** (Radıyallâhü anh)**'ın arkasına da adam gönderdiler. O da Medîne halkı için mezar kazıyordu. Kendisi mezarı lahit şeklinde kazıyordu. Bunların ikisine de iki haberci göndererek: Allah'ım! Kendi Resûlün için** (şak ve lahitten) **hayırlı olanı sen seç, dediler. Ebû Talha** (Radıyallâhü anh)**'ı bulabildiler. O getirildi. Ebû Ubeyde** (Radıyallâhü anh) **bulunamadı. Bunun üzerine Ebû Talha** (Radıyallâhü anh) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için lahit kazdı.**

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh) **demiştir ki: Sahâbîler Salı günü Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in techiz işini bitirince efendimiz kendi odasında na'şı üzerine konuldu. Sonra erkek cemâat gruplar hâlinde Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in yanına girip üzerinde namaz kıldılar. Erkekler bitince sahâbîler, kadınları gruplar hâlinde odaya dâhil ettiler.** (Onlar da namazını kıldılar.) **Kadınlar bitince erginlik çağına gelmiyen çocukları** (yine gruplar hâlinde) **odaya dâhil ettiler. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'in cenâze namazını cemâata imam olarak hiç kimse kıldırmadı.** (Herkes kendi başına kıldı.)

Müslümanlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için kazılacak mezar yeri husûsunda ihtilâf ettiler. Bâzıları: Kendi mescidinde defnedilsin, dediler. Bâzıları: Ashabı yanında** (Bakî'a) **defnedilsin dediler. Sonra Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh) :

Şüphesiz ben Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittim. Buyurdu ki:**

«Ölen her peygamber, ancak öldüğü yere defnedilmiştir.» İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ) demiştir ki: Bundan sonra üzerinde Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefât ettiği yatağı kaldırdılar ve (orada) ona mezar kazdılar. Sonra Çarşamba gecesi, gece yarısında Efendimiz defnedildi. Onun mezarına Alî bin Ebî Tâlib, El-Fadl bin Abbâs, kardeşi Kusem ve Resûluilah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı Şukran (Radıyallâhü anhüm) indiler. Ebü Leylâ künyeli Evs bin Havlî (Radıyallâhü anh), Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh)'e:

Allah Teâlâ hakkı için Resûllulah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bize payımızı vermeni senden diliyorum, dedi. (Kabre inip hizmet etmek istedi.) Alî (Radıyallâhü anh) Ona:

(Kabre) in, diyerek izin verdi. Şukrân (Radıyallâhü anh), Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hayatta iken zaman zaman giydiği bir hırkasını eline almış idi. Onu kabre defnetti ve: Vallahi bu elbiseyi senden sonra ilelebed hiç kimse giymiyecektir, dedi. Bu hırka Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber defnedildi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadisin senedinde Hüseyin bin Abdillah bin Ubeydillah bin Abbas el-Hâşimî bulunur. Ahmed bin Hanbel, Alî bin el-Medenî ve Nesaî, bunu terketmişlerdir. Buhârî de: Zındıklıkla itham ediliyordu denildiğini söylemiştir. İbn-i Adiyy, Onu kuvvetli görmüştür. İsnâdın kalan râvileri sıka zâtlardır.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîste zikredilen lahit ve şak şeklinde kazılan mezarla ilgili geniş bilgi 39 ve 40'ncı bâblarda geçen 1554 - 1557 nolu hadîsler bahsinde anlatılmıştır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtından hemen sonra halife seçilmemiş olduğundan dolayı cenâze namazı cemâatla kılınmamış, herkes kendi kendine kılmıştır.

Defin işinin gecikmesi nedeni hakkında S i n d i şöyle der: Bâzıları: Sahâbîler Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefât ettiği husûsunda ittifak etmedikleri için defin işi gecikmiştir, demişlerdir. Muhtemelen defnedileceği yeri bilmedikleri için bu gecikme olmuştur. Nihâyet E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den işittiği hadîsi zikredince mezar kazılmıştır. Gecikme şundan da olabilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtını fırsat bilerek düşmanların M e d i n e'ye

karşı saldırmaları endişesinden dolayı Sahâbîler hilâfet meselesini çözümlemek ve halîfeyi seçmekle meşgul idiler.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mevlâsı Ş ü k r a n (Radıyallâhü anh) hadîste sözü geçen hırkayı kendi kendine mezara koymuş ve hiç bir sahâbî ona muhâlefet etmemiş, hattâ haberleri bile olmamıştır. Meşhur olan rivâyet böyledir. S i n d î 'nin dediğine göre Ş ü k r a n (Radıyallâhü anh), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra herhangi bir adamın bu elbiseyi giymesinden hoşlanmadığı için bu işi yapmıştır. İ b n - i A b d i 'l- B e r r 'den nakledildiğine göre kendisi şöyle demiştir: Cenâzenin üstüne kerpiçlerin konulması işi bitince Ş ü k r a n (Radıyallâhü anh)'ın koyduğu elbise kabirden çıkarılmıştır.

Zevâid yazarı: Bâzı şeyhlerimiz, Ş ü k r a n (Radıyallâhü anh)'ın koyduğu elbisenin kabirden çıkarıldığına dâir rivâyeti sıhhatli görmüşlerdir. Ama bu hadîsteki:

"O elbise Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber defnedildi." cümlesi buna mânidir, demiştir.**

S ü y û t î de N e s a î 'nin hâşiyesinde anlattığına göre İ b n - i S a 'd **Tabakat**'ta rivâyet ettiğine göre V e k i ' : Elbisenin kabre defnedilmesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus bir hükümdür, demiştir. E l - H a s a n 'dan olan rivâyetine göre de Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in giydiği kırmızı ve tüylü bir hırkanın mezarda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in altına serildiği ve kabrin içinin rutûbetli olduğu belirtilmiştir. İ b n - i S a 'd 'ın e l - H a s a n 'dan olan diğer bir rivâyetine göre Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Benim mezarımda benim için hırkamı seriniz. Çünkü yer, Peygamberlerin cesedlerine te'sir edemez.» buyurmuştur.

١٦٢٩ — حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ . ثنا عَبْدُاللهِ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَبُوالزُّبَيْرِ. ثنا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : لَمَّا وَجَدَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ كَرْبِ الْمَوْتِ مَا وَجَدَ ، قَالَتْ فَاطِمَةُ وَا كَرْبَ أَبَتَاهْ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا كَرْبَ عَلَى أَبِيكِ بَعْدَ الْيَوْمِ . إِنَّهُ قَدْ حَضَرَ مِنْ أَبِيكِ مَا لَيْسَ بِتَارِكٍ مِنْهُ أَحَدًا . الْمُوَافَاةُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

في الزوائد : في إسناده عبد الله بن الزبير الباهليّ ، أبو الزبير . ويقال : أبو معبد المصريّ ، ذكره ابن حبان في الثقات . وقال أبو حاتم : مجهول . وقال الدار قطنيّ : صالح . وباقي رجاله على شرط الشيخين .

TERCEMESİ

1629) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (vefât edeceği gün) **ölüm ızdırabını duyunca** (kızı) **Fâtıma** (Radıyallâhü anhâ) : **Vay babamın ızdırabına! dedi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bu günden sonra babanın üzerinde hiç ızdırap olmıyâcaktır. Kıyâmete kadar hiç bir canlıyı bırakmıyacak olan ölüm şüphesiz, babana yaklaşmıştır.» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadında Abdullah bin Zübeyr el-Bâhilî Ebü'z-Zübeyr bulunur. Ona Ebû Ma'bed el-Mısrî de denilir. İbn-i Hibbân Onu sıkalar arasında zikretmiş; Ebû Hâtim ise: O meçhuldür, demiş; Dârekutnî de; Sâlihtir, demiştir. İsnâdın kalan ricâli, Buhârî ve Müslim'in şartı üzerinedirler.

İZAHI

Buhârî bu hadîsin baş kısmını rivâyet etmiştir.

إِنَّهُ قَدْ حَضَرَ ... cümlesini rivâyet etmemiştir.

Sindî şöyle demiştir: Hadîsteki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in buyruğu, muhtemelen vefât ettiği gün söylenmiştir. Hadîsteki "**Kerb**"den maksad, ızdırabtır. Bunun için ölümle son bulur, buyurulmuştur.

١٦٣٠ — حدثنا علي بن محمد . ثنا أبو أسامة . حدثني حماد بن زيد . حدثني ثابت ، عن أنس بن مالك ؛ قال : قالت لي فاطمة : يا أنس ! كيف سخت أنفسكم أن تحثوا التراب على رسول الله ﷺ ؟ .

وحدثنا ثابت ، عن أنس ؛ أن فاطمة قالت ، حين قبض رسول الله ﷺ : وا أبتاه . إلى جبرائيل أنعاه . وا أبتاه . من ربه ما أدناه . وا أبتاه . جنة الفردوس مأواه . وا أبتاه . أجاب ربا دعاه .

قال حماد : فرأيت ثابتا ، حين حدث بهذا الحديث ، بكى حتى رأيت أضلاعه تختلف .

TERCEMESİ

1630) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir.

(Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kızı) **Fâtıma** (Radıyallâhü anhâ) **bana**:

Yâ Enes! Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in üstüne toprak saçmaya gönülleriniz** nasıl **râzı oldu? dedi.**

Sâbit (Radıyallâhü anh)'**ın Enes** (Radıyallâhü anh)'**den bize tahdis ettiğine göre Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in vefât ettiği zaman Fâtıma** (Radıyallâhü anhâ); **Ey Cebrâil'e vefâtını haber verdiğimiz baba! Ey şaşılacak derecede Rabbine yaklaşmış olan babam! Ey makamı Cennetü'l-Firdevs olan babam! Ey Rabbinin dâvetine icâbet eden babam, diye üzüntüsünü açıklamıştır.**

Hammâd demiştir ki; ben Sâbit (Radıyallâhü anh)'**ı bu hadisi anlattığı zaman gördüm. O kadar ağladı ki kaburgalarının gidip geldiğini gördüm."**

İ Z A H I

B u h â r î, D â r e k u t n î ve T a b e r â n î de bunu rivâyet etmişlerdir.

E n e s (Radıyallâhü anh) F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'ya hürmeten ve teeddüben cevab vermeyip susmuştur. Ama hâl lisanı ile E n e s (Radıyallâhü anh) şöyle diyordu: Bizim gönlümüz buna râzı değildi. Ancak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in emrine uymak üzere bunu yapmak zorundaydık.

F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın; '**Ey babam**...' sözü niyâhattan sayılmaz. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) henüz vefât etmemiş iken de; '**Vay babamın ıstırabına**, demişti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Onun** bu söyleyişine karşı çıkmamış idi. F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den sonra altı ay yaşamış, bu süre içinde hiç gülmemiştir. Gülmemek Onun hakkı idi. K a s t a l â n î'nin nakline göre aşağıdaki beyitler F â t ı m a (Radıyallâhü anhâ)'nın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkında söylediği mersiyedendir.

إِغْبَرَّ آفَاقُ السَّمَاءِ وَكُوِّرَتْ شَمْسُ النَّهَارِ وَأَظْلَمَ الْعَصْرَانِ

وَالْاَرْضُ مِنْ بَعْدِ النَّبِيِّ كَئِيبَةٌ اَسَفًا عَلَيْهِ كَثِيرَةُ الرَّجْفَانِ

فَلْيَبْكِهِ شَرْقُ الْبِلَادِ وَغَرْبُهَا وَلْتَبْكِهِ مُضَرُ وَكُلُّ يَمَانِى

Mânâsı: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefât ettiği gün gök yüzünün ufukları âdeta toz içinde kaldı. Gündüzün ortasında güneşin ışığı köreldi. Öğle ve ikindi zamanında kâinat karanlık içinde kaldı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtından sonra yer küresi üzüntüsünden ve şiddetli ıztırabından bir kum yığını oldu. Artık memleketlerin doğusu ve batısı ve tüm beldeler Onun için ağlasın. Mudar ve Yemen'in tüm kabîleleri Onun için ağlasın.

Fâtıma (Radıyallâhü anhâ)'nın mersiyesinden olan şu iki beyit de meşhurdur:

صُبَّتْ عَلَيَّ مَصَائِبُ لَوْ أَنَّهَا صُبَّتْ عَلَى الْأَيَّامِ صِرْنَ لَيَالِيَا

مَاذَا عَلَى مَنْ شَمَّ تُرْبَةَ أَحْمَدٍ أَنْ لَا يَشُمَّ مَدَى الزَّمَانِ غَوَالِيَا

Mânâsı: Benim üstüme öyle musîbetler döküldü ki bu musîbetler gündüzler üzerine dökülseydi gündüzler kapkaranlık geceler olurdu.

Ahmed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in türbesini koklayan kimseye hayatı boyunca güzel kokuları koklamamasından dolayı ne lâzım gelir?

١٦٣١ — حدّثنا بِشْرُ بْنُ هِلَالٍ الصَّوَّافُ . ثنا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الضُّبَعِيُّ . ثنا ثَابِتٌ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : لَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِي دَخَلَ فِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَدِينَةَ ، أَضَاءَ مِنْهَا كُلُّ شَيْءٍ . فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ ، أَظْلَمَ مِنْهَا كُلُّ شَيْءٍ . وَمَا نَفَضْنَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ الْأَيْدِي حَتَّى أَنْكَرْنَا قُلُوبَنَا .

TERCEMESİ

1631) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in Medîne'ye girdiği gün Medîne'nin her şeyi parladı. Sonra Onun vefât ettiği gün olunca Medîne'nin her şeyi kapkaranlık oldu. Ve biz Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in defin işini henüz bitirmemiş iken gönüllerimizi eski durum üzerinde bulmadık.**"

١٦٣٢ — حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . ثنا سُفْيَانُ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : كُنَّا نَتَّقِي الْكَلَامَ وَالِانْبِسَاطَ إِلَى نِسَائِنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، مَخَافَةَ أَنْ يُنْزَلَ فِينَا الْقُرْآنُ . فَلَمَّا مَاتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَكَلَّمْنَا .

T E R C E M E S İ

1632) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken hakkımızda Kur'an (âyeti)nin indirileceği korkusuyla biz, hanımlarımıza açılmaktan ve konuşmaktan sakınırdık. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edince (onlarla serbestçe) konuştuk."

١٦٣٣ – حدّثنا إسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أنبأنا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءِ الْعِجْلِيُّ ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ ؛ قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَإِنَّمَا وَجْهُنَا وَاحِدٌ . فَلَمَّا قُبِضَ نَظَرْنَا هٰكَذَا وَهٰكَذَا .

في الزوائد : إسناده صحيح على شرط مسلم . إلا أنه منقطع بين الحسن وأبيّ بن كعب ، يدخل بينهما يحيى بن ضمرة .

T E R C E M E S İ

1633) "... Übey bin Ka'b *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber iken hedef ve gayemiz tek idi. O, vefât edince biz şöyle baktık, böyle baktık. (Hedeflerimiz ayrıldı.)"

Not : Zevâid'de şöyle denmiştir : Bunun isnadı Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Ancak el-Hasan ile Übey bin Ka'b (R.A.)'nın arasında inkıta (kopukluk) vardır. Bunlar arasına Yahyâ bin Damre girer.

İ Z A H I

E n e s (Radıyallâhü anh)'in hadîsini T i r m i z î ve A h m e d de rivâyet etmişlerdir.

İ b n - i Ö m e r ' in hadîsinin Zevâid türünden olduğuna dâir bir kayda rastlamadım. Onunla beraber diğer Kütüb-i Sitte'nin hiç birinde bulamadım. A h m e d b i n H a n b e l ' in müsnedinde rivâyet edilmiştir.

Bu hadîste İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in devrinde sahâbîlerin zühd ve takvâ konusunda daha titiz davrandıklarını ifâde eder. Çünkü eşler arasında vuku bulan özel bir söz veyâ fiil hakkında vahyin gelmesi ve Kur'an âyetinin gelmesi mümkündü. Sahâbîler böyle bir duruma

mâruz kalmamak için çok dikkatli davranırlardı. Peygamber (Sallallahü Âleyhi ve Sellem)'in vefâtından sonra bu korku kalmadığı için zühd ve takvâ konusunda eski titizlik kalmamıştır. Bu söz yanlış anlaşılmasın. Yâni sahâbîlerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i vefâtından sonra hâşâ hatâ işlemeye cesâret ettikleri sanılmasın. Böyle bir şey olmamıştır. Gâye şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtıyla din kemâle ermiştir. Helâl ve haram, sünnet ve mekruh ile mübahlar yerleşmişti. Meşrû görülen her hangi bir hareketin haram kılınması ve bu konuda âyetin inmesi durumu kalmamıştı. Sahâbîler meşrû saydıkları ve bildikleri davranış ve hareketlerde bulunmaktan çekinmezlerdi. Bütün mes'ele bundan ibârettir.

Ü b e y y b i n K a ' b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir.

Ü b e y y (Radıyallâhü anh)'in maksadı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken hepimizin hedefi İslâmı ayakta tutmak ve yüceltmek idi. Hedef ve gâyemiz bir idi. Birlikte hareket ediliyordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vefât edince maksadlar, gâyeler ve önemli tutulan mes'eleler dağıldı. Kimisi dünyevî maksatlara, kimisi başka gâyelere eğildi.

١٦٣٤ - حَدَّثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ. ثنا خَالِدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُطَّلِبِ ابْنِ السَّائِبِ بْنِ أَبِي وَدَاعَةَ السَّهْمِيُّ. حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ الْمَخْزُومِيُّ. حَدَّثَنِي مُصْعَبُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ بِنْتِ أَبِي أُمَيَّةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ النَّاسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، إِذَا قَامَ الْمُصَلِّي يُصَلِّي لَمْ يَعْدُ بَصَرُ أَحَدِهِمْ مَوْضِعَ قَدَمَيْهِ. فَلَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، فَكَانَ النَّاسُ إِذَا قَامَ أَحَدُهُمْ يُصَلِّي لَمْ يَعْدُ بَصَرُ أَحَدِهِمْ مَوْضِعَ جَبِينِهِ. فَتُوُفِّيَ أَبُو بَكْرٍ، وَكَانَ عُمَرُ. فَكَانَ النَّاسُ إِذَا قَامَ أَحَدُهُمْ يُصَلِّي لَمْ يَعْدُ بَصَرُ أَحَدِهِمْ مَوْضِعَ الْقِبْلَةِ. وَكَانَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ، فَكَانَتِ الْفِتْنَةُ. فَتَلَفَّتَ النَّاسُ يَمِينًا وَشِمَالًا.

في الزوائد: في إسناده مصعب بن عبد الله، ذكره ابن حبان في الثقات. قال العجلي: ثقة. وموسى ابن عبد الله، لم أر من جرحه ولا وثقه. ومحمد بن إبراهيم، ذكره ابن حبان في الثقات.

TERCEMESİ

1634) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in muhterem eşi Ümmü Seleme binti Ebî Ümeyye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayatta iken insanlar namaza kalktıkları zaman hiç birisinin gözü kendi ayaklarının olduğu yerden öteye geçmezdi. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vefât edince insanlardan birisi namaza kalktığı zaman hiç birisinin gözü** (secdede) **alnını koyduğu yerin ötesine geçmezdi. Sonra halife Ebû Bekir** (Radıyallâhü anh) **vefât etti. Ve Ömer** (Radıyallâhü anh) (devri) **oldu. Artık insanlardan birisi namaza durduğu zaman hiç birisinin gözü kıble yönünden sapmazdı. Osman bin Affan** (Radıyallâhü anh) (devri) **oldu.** (Bu devirde) **fitne oldu. İnsanlar ziyâdesiyle sağa, sola baktılar.**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir. Bunun isnadında Mus'ab bin Abdillah bulunur. İbn-i Hibbân Onu sıkalar arasında zikretmiş, el-İclî de sıka olduğunu söylemiştir. Diğer râvi Mûsa bin Abdillah'ı sıka sayan kimseyi görmedim. Râvi Muhammed bin İbrâhim'i İbn-i Hibbân sıkalar arasında zikretmiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîsin açıklaması bahsinde S i n d î şöyle diyor :

Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin : «**Hiç birisinin gözü kendi ayaklarının olduğu yerden öteye geçmezdi.**» sözünden maksad, sahâbîlerin o devirde son derece huşû içinde olduklarını ifâde etmektir. Bu cümleye göre namaza duran kimsenin ayaklarının ilerisine bakmaması efdaldir. Lâkin fıkıhçıların çoğunun seçtikleri görüşe göre namaza duran kişi secde yerine bakar.

Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin : "**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **vefât edince insanlardan birisi...**" fıkrasından ve bunu tâkip eden diğer fıkralarından maksad, insanların üstün huşû hâlinin yavaş yavaş gitmeye başladığını belirtmektir.

١٦٣٥ – حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ . ثنا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ . ثنا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : قَالَ أَبُو بَكْرٍ ، بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِعُمَرَ : انْطَلِقْ بِنَا إِلَى أُمِّ أَيْمَنَ نَزُورُهَا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَزُورُهَا . قَالَ ، فَلَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَيْهَا بَكَتْ . فَقَالَا لَهَا : مَا يُبْكِيكِ ؟ فَمَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ لِرَسُولِهِ . قَالَتْ : إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّ مَا عِنْدَ اللهِ

خَيْرٌ لِرَسُولِهِ. وَلَـٰكِنْ أَبْكِي لِأَنَّ الْوَحْيَ قَدِ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ. قَالَ، فَهَيَّجَتْهُمَا عَلَى الْبُكَاءِ، فَجَعَلَا يَبْكِيَانِ مَعَهَا.

في الزوائد : إسناده صحيح على شرط الشيخين ، فقد احتجا بجميع رواته.

TERCEMESİ

1635) "... Enes *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in vefâtından sonra Ebû Bekir** (Radıyalâhü anh), **Ömer** (Radıyallâhü anh)'a:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **nasıl Ümmü Eymen** (50) (Radıyallâhü anhâ)'**nın ziyâretine gidiyorduysa, gel beraberce biz de onun ziyâretine gidelim, dedi. Enes** (Radıyallâhü anh) **demiştir ki:**

Hepimiz O (Ümmü Eymen) (Radıyallâhü anhâ)'**nın yanına vardığımız zaman Ümmü Eymen** (Radıyallâhü anhâ) (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in vefâtı üzüntüsüyle**) **ağladı. Ebû Bekir ve Ömer** (Radıyallâhü anhümâ) **Ona:**

Niçin ağlıyorsun? Allah katındaki saadet, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **için** (dünyadan) **hayırlıdır, dediler. O:**

Allah katındaki saadetin resûlü için daha iyi olduğunu şüphesiz bilirim. Lâkin gökten vahyin kesilmiş olmasından dolayı ağlıyorum, dedi. Enes (Radıyallâhü anh) **demiştir ki:**

Ümmü Eymen (Radıyallâhü anhâ) **Ebû Bekir ile Ömer** (Radıyallâhü anhümâ)'**nın ağlamalarına sebep oldu. Onlar da kendisiyle beraber ağlamaya başladılar."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi, Buhârî ve Müslim'in şartları üzerinde sahihtir. İkisi de bu isnadın bütün râvilerini hüccet saymışlardır.

١٦٣٦ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ابْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنْعَانِيِّ، عَنْ أَوْسِ بْنِ أَوْسٍ ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

(50) Ümmü Eymen (R.A.), Peygamber (S.A.V.)'in dadısı idi. Adı Bereket'dir. İlk muhâcirlerdendir. Kendisinden Enes (R.A.) rivâyette bulunmuştur. Peygamber (S.A.V.) Onun evine giderek ziyâret ederdi. Vâkidî'nin dediğine göre Hz. Osman (R.A.)'ın hilâfeti devrinde vefât etmiştir. İbn-i Mâceh Onun hadisini rivâyet etmiştir. (Hulâsa: 497)

« إِنَّ مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فِيهِ خُلِقَ آدَمُ . وَفِيهِ النَّفْخَةُ . وَفِيهِ الصَّعْقَةُ . فَأَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ، مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ » فَقَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَيْفَ تُعْرَضُ صَلَاتُنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرِمْتَ ؟ يَعْنِي بَلِيتَ . قَالَ « إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ » .

TERCEMESİ

1636) "... Evs bin Evs (es-Sakafî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Şüphesiz Cuma günü en faziletli günlerinizdendir. Âdem (Aleyhisselâm) **onda yaratılmıştır. Nafha** (ikinci sûr üfürülmesi) **ondadır. Ve Sa'ka** (birinci sûr üfürülmesi) **ondadır. Artık onda benim üzerime bol bol salâvat getiriniz. Çünkü** (o günkü) **salâvatınız bana sunulur.» Bir adam :**

— **Yâ Resûlallah! Senin bedenin yer tarafından yenmişken** (Şeddâd (Radıyallâhü anh), dedi ki) **yâni çürümüşken bizim salavâtımız nasıl sana sunulur? diye sordu. O :**

— **«Allah, Peygamberlerin cesedlerini yemesini yere yasak etmiştir.» buyurdu."** (51)

١٦٣٧ — حدّثنا عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ الْمِصْرِيُّ . ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ ، عَنْ عَمْرِو ابْنِ الْحَرِثِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَيْمَنَ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ نُسَيٍّ ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَكْثِرُوا الصَّلَاةَ عَلَيَّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَإِنَّهُ مَشْهُودٌ تَشْهَدُهُ الْمَلَائِكَةُ . وَإِنَّ أَحَدًا لَنْ يُصَلِّيَ عَلَيَّ إِلَّا عُرِضَتْ عَلَيَّ صَلَاتُهُ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهَا » قَالَ قُلْتُ : وَبَعْدَ الْمَوْتِ ؟ قَالَ « وَبَعْدَ الْمَوْتِ . إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَى الْأَرْضِ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ . فَنَبِيُّ اللَّهِ حَيٌّ يُرْزَقُ » .

في الزوائد: هذا الحديث صحيح إلا أنه منقطع في موضعين. لأن عبادة، روايته عن أبي الدرداء مرسلة، قاله العلاء . وزيد بن أيمن عن عبادة مرسلة ، قاله البخاري .

---

(51) Bu hadisin metni, 1085 nolu hadis metninin aynıdır. Senedler de aynıdır. Şu farkla ki: Oranın ilk râvisi Şeddâd bin Evs (R.A.)'dir. İzah için oraya bakılabilir.

TERCEMESİ

1637) "... Ebü'd-Derdâ' *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Cuma günü benim üzerime bol salavât getiriniz. Çünkü o salavâtta melekler hazır bulunur. Ve şüphesiz, her hangi (mü'min) **bir kimse benim üzerime salavât getireceği zaman behemehal onun salavâtı bitinceye kadar** (aynı anda) **bana sunulur.» Ebü'd-Derdâ'** (Radıyallâhü anh) **demiştir ki: Ve ölümünüzden sonra da** (böyle mi)? **dedim. Efendimiz:**

«Ölümümden sonra da. Şüphesiz Allah Teâlâ, Peygamberlerin cesedlerini yemesini yere yasak etmiştir. Allah'ın peygamberi diridir, rızıklanır.» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadis sahihtir. Ancak iki yerde munkatı'dir. Çünkü Ubâde'nin Ebü'd-Derdâ (R.A.)'den rivâyeti mürseldir. El-Alâ' böyle demiştir. Zeyd bin Eymen'in Ubâde'den rivâyeti de mürseldir. Bunu Buhârî söylemiştir.

بسم الله الرحمن الرحيم

٧ - كتاب الصيام

7 — ORUÇ KİTABI

Müellif, namaz kitabından sonra Oruç kitabını zikretmiştir. Çünkü oruç da namaz gibi bedenî bir ibâdettir. N e s a î de Müellif gibi yapmıştır. M ü s l i m, E b û D â v û d ve T i r m i z î ise oruç bölümünü, zekât bölümünden sonra B u h â r î de **Hac** bölümünden sonra zikretmişlerdir. İslâmın temel taşları sayılan **Namaz, Oruç, Zekât** ve **Hac** ibâdetlerinin çeşitli yönlerden birbiriyle olan münâsebetleri dolayısıyla mezkûr sıralanışların hepsi uygundur.

Savm ve **Siyâm** kelimeleri Arap dilinde tutma, susmak, durgunlaşmak, kendini men etmek gibi mânâlara gelir. Şer'î şerifte Fecrin doğuşundan gün batıncaya kadar özel bir niyetle yemekten, içmekten ve cinsî münâsabetten kendini tutmaktır.

Ramazan orucu hicretin ikinci yılı Ş â b a n ayının üçüncü Pazartesi günü farz kılınmıştır. Ramazan orucunun farziyeti **Kitab, Sünnet** ve **İcmâ'** ile sâbittir. Bu itibarla farziyetini inkâr eden **kâfir** olur.

Ramazan orucu farz olmadan önce Ümmet-i Muhammadîye'ye her hangi bir orucun farz kılınıp kılınmadığı husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. **El-Menhel** yazarının bu hususta verdiği ma'lumatın özeti şöyledir:

H a n e f î âlimlere göre önce **"Aşûre Günü"** yâni M u h a r r e m ayının onuncu gününün orucu farz kılınmış, sonra her ayın beher on gününden bir tanesinin oruçla geçirilmesi farz kılınmış, bilâhere Ramazan orucu farz kılınınca mezkûr oruçların farziyeti kaldırılmıştır.

Cumhur ve Ş â f i i âlimlerinin meşhur kavline göre Ramazan orucundan önce her hangi bir oruç farz kılınmamıştır.

(١) باب ما جاء فى فضل الصيام

1 — ORUCUN FAZÎLETİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٣٨ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا أبو معاوية ووكيع، عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ « كل عمل ابن آدم يضاعف. الحسنة بعشر أمثالها، إلى سبعمائة ضعف إلى ما شاء الله. يقول الله: إلا الصوم، فإنه لي، وأنا أجزي به. يدع شهوته وطعامه من أجلي. للصائم فرحتان: فرحة عند فطره، وفرحة عند لقاء ربه. ولخلوف فم الصائم أطيب عند الله من ريح المسك ».

TERCEMESİ

1638) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Âdem oğlunun işlediği her hasene (hayır ve ibâdet mükâfat yönünden) on mislinden yedi yüz misline, Allah'ın dilediği sayıya kadar arttırılır. Allah Teâlâ buyuruyor ki: Fakat oruç böyle değildir. Çünkü oruç benim içindir. Ve onun mükâfatını ben veririm. Oruçlu kişi şehvetini ve yemeğini benim için bırakır. Oruçlu için iki sevinç vardır. Birinci sevinç iftar vaktindeki sevincidir. Diğer sevinci de Rabbine kavuştuğu zamanki sevincidir. (And olsun ki) Oruçlunun ağzının kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.»"

İZAHI

Buhârî ve Müslim de bunu rivâyet etmişlerdir. Tirmizî, Ebû Dâvûd ve Nesaî de bu mânâyı ifâde eden benzer hadîsleri rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, mü'min kulun işlediği her ibâdet ve hayırlı işin mükâfat bakımından en az on kat arttırıldığını, bu artışın yediyüz kata, hattâ daha büyük rakamlara ulaşabileceğini müjdeliyor. Bakara sûresinin aşağıya meâli alınan 261'nci âyetinde de Allah yolunda harcanan malın sevâbının bu şekilde arttırılacağını müjdeliyor:

«Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her başağında yüz tane bulunan yedi başak veren tanenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah'ın lütfu geniştir. O, herşeyi bilicidir.»

Hadîs, orucun sevâbının bu ölçüden müstesna olup, çok daha fazla olduğunu hükme bağlıyor. Bu hükme neden olarak da Allah Teâlâ :

«Çünkü oruç benim içindir ve onun mükâfatını ben veririm.» buyuruyor. Hadisin bu cümlesinin mânâsı husûsunda âlimler değişik açıklamalar yapmışlardır.

N e v e v î , M ü s l i m ' in şerhînde bu hadisin açıklamasını yaparken özetle şöyle der :

"Bütün ibâdetler Allah Teâlâ için olmakla berâber bu hadîste Allah Teâlâ'nın : **«Oruç benim içindir...»** buyurmasının sebebi husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :

1 — Bâzı âlimlere göre bunun sebebi şudur : Kâfirler putlarına namaz, secde, sadaka, zikir ve benzerî ibâdet şekilleri ile taptıkları halde hiç bir devirde oruç tutmak sûretiyle ilâhlarına tapmamışlardır. Dolayısıyla hiç bir devirde Allah'tan başka hiç bir ilâh için oruç tutulmamıştır.

2 — Namaz, Hac, Cihâd, Sadaka ve diğer ibâdetler açık yapıldığı için riyâ ve gösterişten tamamen uzak tutulması güçtür. Bu tür ibâdetlerde ihlâsın zedelenmesi mümkündür. Fakat oruç, kul ile Allah arasında gizli kalan bir ibâdet olduğu için riyâ ve gösterişten uzaktır. Sırf Allah rızâsı için yapılır.

3 — Yemekten müstağni olmak, yâni yemek yemeye ihtiyaç duymamak, Allah Teâlâ'nın sıfatlarındandır. Kul, oruç tutmakla Allah Teâlâ'nın bu sıfatına sarılmak ister. Ama hiç bir şey Allah Teâlâ'nın sıfatlarına benzemez.

4 — Allah Teâlâ, oruçtan başka ibâdetler karşısında vereceği mükâfatı bâzı kullarına açıkladığı halde orucun mükâfatını belirtmiyerek :

«Orucun sevâbının miktarını ve kaç kat arttırılacağını ancak ben bilirim.» buyurmuştur.

5 — Orucun kadr ve kıymetinin yüceliğini ve üstünlüğünü ifâde etmek için bu ifâde buyurulmuştur.

Mezkûr fıkranın sonundaki : **«... ve onun mükâfatını ben veririm...»** cümlesi, orucun fazîletinin azametini ve sevâbının çokluğunu beyan ediyor. Çünkü Kerîm ve Cömert bir zât : Bu mükâfatı ben bizzat veririm, dediği zaman, verilecek mükâfatın ve bağışın büyük olması gerekir."

Hadîsin : «**Oruçlu için iki sevinç vardır...**» fıkrasına gelince; N e - v e v î şöyle diyor :

'Oruçlunun iftarını açtığı zamanki sevincinin sebebi; oruç ibâdetini tamamlaması, orucu bozan şeylerden selâmette kalması ve orucun yüce sevâbını beklemesidir.

Oruçlunun Allah'a kavuştuğu zamanki sevincinin sebebi ise, o anda göreceği orucun yüce mükâfatı ve Allah'ın Onu bu ibâdete muvaffak kılma nîmetini hatırlamasıdır.'

S i n d î, oruçlunun iftar anındaki sevinç sebebini açıklarken N e v e v î ' nin beyan ettiği sebebin yanında, kişinin o anda yemek ve su ihtiyacını gidermeye me'zun kılınmasıyla duyduğu tabiî sevinci de zikrederek böyle yorumlayanların da bulunduğunu anlatmıştır.'

Hadîsin «**Oruçlunun ağzının kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzeldir.**» fıkrası ile ilgili olarak N e v e v î şöyle der :

Hulûf : Ağız râyihasının bozulmasıdır. Bâzıları bu kelimeyi "**Halûf**" diye kaydetmişler ise de H a t t â b î ' nin dediği gibi, hatâdır, doğrusu "**Hulûf**"tur. Bu fıkranın mânâsı hakkında e l - M â z i - r î : 'Bâzı râyihaların güzelliği ve bundan hoşlanmak canlı yaratıkların sıfatlarındandır. Onlar, tabiatlarının temâyül ettiği şeylerden hoşlanır. Tabiatlarının nefret ettiği şeylerden hoşlanmazlar. Bu durum Allah Teâlâ hakkında muhaldir. Onun için bu cümle mecâzi mânâda kullanılmıştır. Bundan maksad, oruçlunun açlığı dolayısıyla değişen ağzının kokusunun Allah katında makbûl ve kıymetli olmasıdır,' demiştir.

K a d ı I y â z ' ın dediğine göre bâzıları : Allah Teâlâ oruçluyu, ağzının kokusunun değişmesine karşılık kıyâmet günü mükâfatlandırır da kıyâmette onun ağzının kokusu misk kokusundan daha hoş olur. Nasıl ki şehidin kanının kokusu misk kokusu olur, demişlerdir.

Bir kavle göre; mezkûr cümleden maksad, bu kokunun Allah'ın melekleri katındaki hoşluğu bizim yanımızdaki misk kokusunun hoşluğundan üstündür.

N e v e v î sözlerine devamla : 'En sahih mânâ M a ğ r i b âlimlerinden e d - D e r â v e r d i ' nin ve bâzı arkadaşlarımızın beyan ettikleri şu mânâdır : Oruçlunun ağzının kokusunun bozulmasıyla hâsıl olan sevab, cumalarda bayramlarda, hadîs ve zikir meclislerin-

de v.s. hayırlı toplantılarda mendup olan güzel koku ve bilhassa misk sürünmekten elde edilen sevabtan daha çok olmasıdır.

Arkadaşlarımız bu hadîsi delîl göstererek oruçlunun öğleden sonra misvâk kullanmasının mekruhluğuna hükmetmişler. Çünkü misvâk kullanmak fazîleti ise de, oruçlunun öğleden sonra kullanması, bu hadîste fazîletli anlatılan kokuyu giderir. Bu kokunun fazileti ise, misvâk kullanmanın fazîletinden daha büyüktür. Nasıl ki, şehidin kanının kokusunun güzelliği hadîslerde belirtilmiş ve bu nedenle şehidin yıkatılması terkedilmiştir. Halbuki ölüyü yıkamak farzdır. Güzelliğine hadîsle şehâdet edilen şehid kanının kalmasını korumak için farz olan yıkama terkedilince güzelliğine hadîste şehâdet edilen oruçlunun ağız kokusunun muhâfazası için vâcib olmayan misvâk işini terketmek tabiî görülür.' demiştir.

١٦٣٩ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ الْمِصْرِيُّ. أَنْبَأَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ؛ أَنَّ مُطَرِّفًا، مِنْ بَنِي عَامِرِ بْنِ صَعْصَعَةَ، حَدَّثَهُ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ أَبِي الْعَاصِ الثَّقَفِيَّ دَعَا لَهُ بِلَبَنٍ يَسْقِيهِ. فَقَالَ مُطَرِّفٌ: إِنِّي صَائِمٌ. فَقَالَ عُثْمَانُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «الصِّيَامُ جُنَّةٌ مِنَ النَّارِ، كَجُنَّةِ أَحَدِكُمْ مِنَ الْقِتَالِ».

TERCEMESİ

1639) "... Benî Âmir bin Sa'saa kabîlesinden Mutarrif *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Osman bin Ebi'l-Âs es-Sakafî (Radıyallâhü anh) (1), **kendisine süt içirmek istemiş Mutarrif de :**

Ben oruçluyum, demiş. Bunun üzerine Osman :
Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **şöyle buyururken işittim, demiştir :**

«Oruç, birinizin savaştan koruyucu kalkanı gibi Cehennem ateşinden koruyucu bir kalkandır.»"

İZAHI

Nesaî ve İbn-i Huzeyme de bunu rivâyet etmişlerdir.

---

(1) Hâl tercemesi 714 nolu hadîs bahsinde geçmiştir.

B u h â r î ve M ü s l i m de bunun; الصِّيَامُ جُنَّةٌ = **«oruç bir kalkandır.»** parçasını müteaddit senedlerle rivâyet etmişlerdir. Hadis orucun, sâhibini Cehennem ateşinden veyâ Cehenneme girmeye sebep olan günahlardan koruyucu olduğuna delâlet ediyor. Nasıl ki savaşta kullanılan kalkan sâhibini tehlikelerden korur.

١٦٤٠ – حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ الرَّيَّانُ . يُدْعَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ . يُقَالُ : أَيْنَ الصَّائِمُونَ ؟ فَمَنْ كَانَ مِنَ الصَّائِمِينَ دَخَلَهُ ، وَمَنْ دَخَلَهُ لَمْ يَظْمَأْ أَبَدًا » .

T E R C E M E S İ

1640) "... Sehl bin Sa'd (es-Sâidî) *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şüphesiz Cennette Reyyan denilen bir kapı vardır. Kıyâmet günü: Oruçlular nerededir? diye çağrı yapılır. Kim oruçlulardan idiyse o kapıdan girer ve o kapıdan giren bir kimse ilelebed susuzluk duymaz.»"

İ Z A H I

T i r m i z i de bunu rivâyet etmiştir. B u h â r î ve M ü s l i m 'de; وَمَنْ دَخَلَهُ لَمْ يَظْمَأْ أَبَدًا kısmı hâriç bunu rivâyet etmişlerdir. N e s a î ve İ b n - i H u z e y m e 'nin rivâyetinde hadîsin son kısmı şöyledir: مَنْ دَخَلَ شَرِبَ وَمَنْ شَرِبَ لَمْ يَظْمَأْ أَبَدًا = **«Kim bu kapıdan girerse içer ve kim içerse ilelebed susuzluk duymaz.»**

Reyyân kelimesinin lügat mânâsı, suya, kanan, demektir. Oruçlulara tahsis edilen Cennetin bir kapısına özel isim verilmiştir. Bu isim oruçluların hâline münâsibtir. K u r t u b î : Suya kanan mânâsını ifâde eden **Reyyân** kelimesinin Cennetin kapısına isim olarak verilmesiyle yetinilmiş, tokluğu ifâde eden bir isim verilmemiştir. Çünkü suya kanmak tokluğu gerektirir ve dolayısıyla ona da delâlet eder, demiştir. E l - H â f ı z da: Veyâ oruçluya susuzluk açlık-

tan daha zor olduğu için suya kanma mânâsını ifâde eden bir kelime tercih edilmiş, demiştir.

Buhârî ve Müslim'in bir rivâyetinde Cennet'in sekiz kapısının bulunduğu, bunlardan birisinin isminin **Reyyân** olduğu ve bu kapıdan yalnız oruçluların gireceği bildirilmiştir.

Sindî: Hadîsteki oruçlulardan maksad, çok oruç tutanlardır. Nasıl ki; adâleti alışkanlık hâline getirene âdil, zulmetmeyi alışkanlık hâline getirene zâlim denilir. Bir defa adâlet edene âdil, veyâ zulmedene zâlim denilmez. Çok oruç tutan kimse, farz oruçla beraber, nâfile oruç da tutana denilir. Yalnız Ramazan orucunu tutmakla yetinene zâhiren çok oruç tutucudur denilmez.

Hadîsin: **«... İlelebed susuzluk duymaz.»** cümlesinin zâhirine göre, susuzluk duymamak vasfı Reyyân kapısından girenlere mahsustur. Allah Teâlânın: لَا تَظْمَؤُا فِيهَا âyeti ise Cennet'te hiç kimsenin susuzluk duymayacağına delâlet eder. Bu durumda hadîsin zâhiri âyete ters düşer. Ancak âyet şöyle yorumlanabilir: Âyetten maksad, Cennet'te susuzluğun olmaması değildir. Maksad, içkilerin aralıksız ikrâm edilmesidir. Artık insan, Cennet'te susuz kalmaz. Fakat ikram edilen içkileri kullanmasa bile susuzluk duymıyacağı mânâsı kastedilmemiştir. Hadîste kastedilen mânâ ise, Reyyân kapısından Cennet'e girenlerde susuzluk duyma durumunun kökünden kaldırılmış olmasıdır. Yâni Cennet'teki içkileri içmeseler dahi susuzluk duymıyacaklardır.

Şöyle yorum yapmak da mümkündür: Hadîsten maksad, Reyyân kapısından Cennet'e girenler, giriş anından itibaren susuzluk duymıyacaklardır. Diğer kapılardan girenler ise, Cennet'teki makamlarına ulaştıkları zaman susuzluk duymıyacaklardır. Aradaki fark budur, demiştir.

(٢) باب ما جاء في فضل شهر رمضان

2 — RAMAZAN AYININ FAZÎLETİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٤١ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ».

TERCEMESİ

1641) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Kim inanarak ve sevâbını Allah'tan bekliyerek Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahı **bağışlanır.»**

İZAHI

Buhârî, Müslim, Tirmizi, Ebû Dâvûd ve Nesaî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Ramazan: Bu kelime, bilinen ayın adıdır. **Ramz** kökünden alınmadır. **Ramz** ise harâretin şiddetidir. **El-Menhel** yazarının dediğine göre Araplar, ayların isimlerini değiştirdikleri zaman her ayı, rastladığı mevsime göre isimlendirmişler. Ramazan ayı, sıcaklığın şiddetli olduğu zamana rastladığı için ona Ramazan adını vermişlerdir. Bâzıları: Ramazan orucu, günahları kavurup yaktığı için bu aya Ramazan ismi verilmiş, demişlerdir.

İhtisâb: Orucun sevâbını Allah Teâlâ'dan taleb etmek veyâ sırf Allah rızasını gözetmek, yâni ihlâslı olmaktır. Şu halde Ramazan orucunun farziyetine, bunun İslâm'ın rükünlerinden olduğuna; oruçlu için Allah'ın vâdettiği sevâba inanarak ve ihlâslı olarak; sevâbını Allah'tan taleb ederek Ramazan ayının tamamını oruçlu geçiren mü'minin geçmiş günahları bağışlanır.

Hadîsin zâhirine göre geçmişteki küçük ve büyük bütün günahlar bağışlanır. **El-Menhel** yazarının dediğine göre İbnü'l-Münzir böyle yorumlamıştır. Lâkin Nevevî, Müslim'in şerhinde: 'Fıkıhçılarca benimsenen görüş, bu mağfiretin küçük günahlara mahsus olmasıdır. Büyük günahlar buna dâhil değildir. Fıkıhçılardan bâzıları demişler ki: Küçük günah bulunmadığı takdirde Ramazan orucunun büyük günahları hafifletmesi mümkündür.

Eğer oruçlunun hiç günahı yoksa tuttuğu oruç, onun Cennet'teki derecelerinin yükselmesine vesile olur,' demiştir.

Sindî de: Bu ve benzeri hadîsler, ibâdetlerin fazîletini şöylece beyan ederler: Bu ibâdetler, insanın günahları varsa, bağışlanmasına vesîle olur. Günahlar bir ibâdetle bağışlanmış durumda iken günahları bağışlayıcı olan başka bîr ibâdetle ne bağışlanacak? diye bir itiraz söz konusu değildir. Çünkü ibâdetlerin fazîletine âit bu tür

hadîslerden maksad, bu ibâdetlerin Allah katındaki değer ve fazîletini açıklamaktır. İnsanın günahı olmadığı zaman bu ibâdetler, onun derecelerini yükseltir. Nitekim bütün günahlardan ma'sum olan Peygamberlerin durumu böyledir.

١٦٤٢ — حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ. ثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ «إِذَا كَانَتْ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ، صُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ وَمَرَدَةُ الْجِنِّ، وَغُلِّقَتْ أَبْوَابُ النَّارِ، فَلَمْ يُفْتَحْ مِنْهَا بَابٌ. وَفُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ، فَلَمْ يُغْلَقْ مِنْهَا بَابٌ. وَنَادَى مُنَادٍ: يَا بَاغِيَ الْخَيْرِ أَقْبِلْ. وَيَا بَاغِيَ الشَّرِّ أَقْصِرْ. وَلِلهِ عُتَقَاءُ مِنَ النَّارِ. وَذٰلِكَ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ».

T E R C E M E S İ

1642) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Ramazan ayının ilk gecesi olunca şeytanlar ve cinlerin âsileri zincirlere vurulur. Cehennemin kapıları kapatılır da hiç bir kapısı açılmaz. Cennet'in kapıları açılır da hiç bir kapısı kapanmaz ve bir nidâ edici: Ey hayır isteklisi (hayır işlemeye) yönel, ey şer isteklisi! kendini tut. Allah tarafından ateşten âzâd edilenler olur, diye çağırır. Bu (çağrı ve âzâd edilme işi) Ramazanın her gecesinde olur.»"

İ Z A H I

T i r m i z î, N e s a î, H â k i m ve İ b n - i H u z e y m e de bunu rivâyet etmişlerdir. B u h â r î de hadisin:

«Ramazan geldiği zaman Cennetin kapıları açılır, Cehennemin kapıları kapatılır ve şeytanlar zincire vurulur.» kısmını rivâyet etmiştir.

Tuhfe yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:

Merede: "Mârid"in çoğuludur. **Mârid:** Şer işlemeye kendini adayana denilir. Cinlerin mâridleri şeytanların bir türüdür.

Şeytanların zincirlere vurulmasındaki hikmet, oruçlulara vesvese etmemeleridir. Bunun bir belirtisi, Ramazan'dan önce günahlara dalmış olanların çoğunun Ramazan orucunu tutmaya başlar başlamaz kötü alışkanlıklarını terketmeleri ve Allah'a dönüş yapmaları-

dır. Bâzılarında görülen, kötülük ve isyana devam etmelerine gelince; Bunun sebebi, şeytanların etkisinin, bunların içinde iyice kökleşmiş olmasıdır. Bâzı âlimlere göre şeytanlar zümresinin başkanı durumundaki İblis, zincire vurulmaz. Çünkü Â d e m (Aleyhisselâm)'e secde etmekten imtina ettiği zaman ilâhî lânete mâruz kalınca Allah'tan kıyâmete kadar mehil istemiş, Allah Teâlâ da bu isteği kabul etmiştir. Ramazan'da vukû bulan ma'siyetler, Onun vesvese ve aldatması ile meydana gelir.

Hadîsteki bağlama; sapıtma ve aldatma husûsundaki şeytanların zayıf düşürülmesinden kinâye olabilir.

E l - H â fı z ' ın, el-Fetih'te dediğine göre K â d ı I y â z: Şeytanların zincirlere vurulmasının hakîki mânâsına göre olması muhtemeldir. Şeytanların zincirlere vuruluşu, onları mü'minlere eziyet etmekten men etmek ve Ramazan ayının girişini ve yüce kıymetini meleklere bildirmektir. İkinci ihtimal, ilâhi mükâfatın çokluğuna ve şeytanların zincirlere vurulmuşcasına mü'minleri günaha sokmalarının azlığına işârettir. M ü s l i m ' in rivâyetindeki; فُتِحَتْ أَبْوَابُ الرَّحْمَةِ = «Rahmet kapıları açılır.» ilâvesi, ikinci ihtimâli te'yid eder, demiştir. Daha sonra şöyle der:

'Muhtemelen Cennet kapılarının açılması, Allah Teâlâ'nın kulları için açtığı ibâdetlerden ibârettir. Çünkü ibâdetler, Cennet'e girme sebepleridir. Cehennem kapılarının kapatılması da, sâhiplerini Cehenneme sevk eden günahlara karşı soğuk davranmaktan ibârettir. Şeytanların zincirlere vurulması ise; onların, şehvetleri süslemekten ve sapıtmadan âciz bırakılmalarıdır.'

E z - Z e y n b i n e l - M ü n i r birinci ihtimâli tercih ederek: Hadîsi zâhiri mânâsından başka bir mânâya tevil etmeyi gerektiren bir zarûret yoktur, demiştir.

E l - H â f ı z' ın dediğine göre; K u r t u b î hadîsin zâhirine hamledilmesini tercih ettikten sonra: 'Eğer denilse ki şeytanlar zincirlere vurulmuş olsaydı Ramazan'da günahların ve kötülüklerin işlenmemesi gerekirdi. Halbuki çok günah işlenir. Buna şöyle cevap verilir: Şeytanlar, şartları korunan ve âdabına riâyet edilen oruç ibâdetini lâyıkı vechiyle ifâ eden mü'minlere karşı bağlanmış olur. Orucun şartlarına ve âdabına riâyet etmiyen oruçlulara karşı bağlı değildir. Yâhut şeytanların bir kısmı bağlanır. Nitekim T i r m i z î ve N e s a î ' nin rivâyetinde buna işâret vardır. Çünkü bu rivâyetlerde: «Mârid (= Âsi) şeytanlar...» kaydı vardır. Şöyle de denilebi-

lir: Şeytanların bağlanmasından maksad, Ramazan'da kötülüklerin azaltılmasıdır. Bu durum görülebilir. Çünkü hakîkatan Ramazan'da nisbeten kötülükler azalır. Şeytanların hepsinin bağlanmış olması, hiç bir günahın vuku bulmamasını gerektirmez. Çünkü kötü ruhlu kimseler, çirkin âdetler ve insanlardan olan şeytanlar da mü'minleri günahlara sokarlar,' demiştir.

Hadiste **«Bir nidâ edici...»** buyurulmuştur. **Tuhfe** yazarının dediği gibi nidâ edicinin bir melek olması muhtemeldir. Veyâ maksad, hayra yönelmesini Allah'ın irâde ettiği kimselerin kalblerine bu duygunun girmesidir.

Hadîsin **«Ey şer isteklisi kendini tut!»** çağrısından maksad, günah işlemek istiyenin, nefsini günah işlemekten tutması ve tevbe edip Allah'a dönüş yapmasıdır.

El-Mirkat'ta belirtildiği gibi günah işliyenlerin Ramazan'da tevbe etmeleri, ibâdete karşı gevşek davrananların Ramazan'da ibâdete sarılmaları, sâlih insanların Ramazan'da ibâdetlerini çoğaltmaları hadisteki nidâ edicilerin etkisi ve Allah'ın rahmet bakışı ile olabilir. Bunun içindir ki küçükler dâhil, müslümanların ekserisinin oruç tuttuklarını görürsün. Hattâ namaz kılmıyanların çoğunun Ramazan'da oruca başladıkları görülür. Halbuki oruç, namazdan daha zordur, ibâdete karşı gevşemeyi gerektiren vücut zayıflığına ve fazla uykuya yol açar. Bununla beraber mescidlerin Ramazan'da cemâatla ihyâ edildikleri görülür.

Hadîs, Allah Teâlâ'nın Ramazan ayında Cehennem'e müstehak olmuş olan kullarının bir kısmını Cehennem'den azâd ettiğine delâlet ediyor. Âzâd edilenlerin çokluğu başka rivâyetlerden anlaşılıyor.

Hadîsin son cümlesindeki: ذَلِكَ kelimesi, hadîsteki çağrıya işâret olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı şöyle olur: Nidâ edici Ramazan'ın her gecesinde hadîste anlatılan şekilde çağrıda bulunur. Mezkûr kelime âzâd edilmeye işâret olabilir. Bu takdirde cümlenin mânâsı: 'Ramazan'ın her gecesinde Allah, çok sayıda kullarını Cehennem ateşinden âzâd eder,' olur. Mezkûr kelimenin anılan iki şeye de işâret olması mümkündür. Buna göre Ramazan'ın her gecesinde çağrı yapılır ve âzâd edilenler olur.

S i n d i , son ihtimâle göre yorum yapmıştır. S u y û t î ikinci ihtimâli tercih etmiştir. T ı y b î ilk iki ihtimâle göre yorumlamıştır.

١٦٤٣ – حدثنا أبو كريب . ثنا أبو بكر بن عياش، عن الأعمش، عن أبي سفيان، عن جابر ؛ قال: قال رسول الله ﷺ « إن لله عند كل فطر عتقاء . وذلك في كل ليلة » .

في الزوائد : رجال إسناده ثقات . لأن أبا سفيان روايته عن جابر صحيحة. قال شعبة : وقول البزار إن الأعمش لم يسمع من أبي سفيان ، غريب . فإن روايته في الكتب الستة . وهو معروف بالرواية عنه .

TERCEMESİ

1643) "... Câbir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Şüphesiz her iftar vaktinde Allah tarafından (Cehennem ateşinden) **âzâd edilenler olur. Bu** (Ramazan'ın) **her gecesinde olur.»**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinin ricâlı sıka zâtlardır. Çünkü Ebû Süfyân'ın Câbir (R.A.)'den olan rivâyeti sahihtir. Râvi el-A'meş'in Ebû Süfyân'dan hadis işitmediğine dâir Bezzâr'ın sözünün garib olduğunu, çünkü A'meş'in bu tür rivâyetinin Kütüb-i Sitte'de bulunduğunu ve Ebû Süfyân'dan rivâyet etmekle tanındığını Şu'be söylemiştir.

١٦٤٤ – حدثنا أبو بدر ، عباد بن الوليد . ثنا محمد بن بلال. ثنا عمران القطان، عن قتادة ، عن أنس بن مالك ؛ قال : دخل رمضان . فقال رسول الله ﷺ « إن هذا الشهر قد حضركم . وفيه ليلة خير من ألف شهر . من حرمها فقد حرم الخير كله . ولا يحرم خيرها إلا محروم » .

في الزوائد : في إسناده عمران بن داود أبو العوام القطان، مختلف فيه. ومشاه الإمام أحمد، ووثقه عفان والعجلي . وذكره ابن حبان في الثقات. وقال ابن عدي : مغرب عن عمران. وروى عن عمران احاديث غرائب . وأرجو أنه لا بأس به . وباقي رجال الإسناد ثقات .

TERCEMESİ

1644) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ramazan ayı girdi de Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu :**

«Bu aya girmiş bulunuyorsunuz. Onda bin aydan hayırlı bir gece vardır. Bu gece(nin kazancın)**dan mahrum olan bir kimse hayrın**

tümünden mahrum olmuş olur, ve bu gecenin hayrından yalnız saâdetten payı olmayan kimse mahrum kalır.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki İmrân bin Dâvûd Ebü'l-Avvâm el-Kattân hakkında ihtilâf vardır. İmam Ahmed Onun hadîslerini geçerli saymış, Affan ve el-İclî Onu sıka saymışlar, İbn-i Hibbân da Onu sıkalar arasında zikretmiş, İbn-i Adiyy ise : İmrân'dan rivâyetten dolayı bu hadîs garîb sayılmıştır. İmrân'dan bir takım garîb hadîsler rivâyet edilmiş olup, onda beis olmadığını umarım, demiştir. İsnâdın kalan râvileri sıkâdırlar.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadis, Kadir gecesinin, içinde Kadir gecesi bulunmayan bin aydan hayırlı olduğuna delâlet ediyor.

S i n d i şöyle der : Hadîsten maksad, Kadir gecesini ihyâ etmeye muvaffak olmayan ve o gecedeki ilâhî lütuf ve ikramda nasibini almayan kimse hayrın tümünden mahrum kalmış olur, diyenler vardır. Kadir gecesinin lütuf ve ihyâsından mahrum olan kimsenin, o gecenin yatsı farzını bile kılmayan kimse olduğunu umarım.

S i n d î ' nin maksadı gâliba şudur : Kadir gecesinin yatsı farzını kılan kimsenin, o gecenin lütuf ve ikramından mahrum sayılmıyacağı umulur. O gece her türlü ibâdeti ve hayrı ihmal ettiği gibi yatsı namazını dâhi kılmayan kimse ise, o gecenin fazîletinden ve hayrın tümünden mahrum kalmış olur. Bu kutsal geceyi bu derece gafletle geçirip hayır ve bereketinden mahrum olan kişi, ancak ve ancak saâdetten nasibi olmayan kimsedir.

(٣) باب ما جاء فى صيام يوم الشك

3 — ŞEK (2) GÜNÜNÜN ORUCU HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٤٥ — حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِاللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ صِلَةَ بْنِ زُفَرَ ؛ قَالَ : كُنَّا عِنْدَ عَمَّارٍ ، فِي الْيَوْمِ الَّذِي يُشَكُّ فِيهِ . فَأُتِيَ بِشَاةٍ. فَتَنَحَّى بَعْضُ الْقَوْمِ . فَقَالَ عَمَّارٌ : مَنْ صَامَ هٰذَا الْيَوْمَ فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ .

---

(2) Hilâlin görüldüğü söylentisi halk arasında dolaştığı, fakat sübûta ermediği için Ramazan'dan mı Şa'ban'dan mı diye şüphe edildiği ve Şa'ban'ın 29'uncu gününü tâkip eden güne «Şek günü» denilir.

TERCEMESİ

1645) "... Sıla bin Züfer *(Radıyallâhü anh)* (3)'den; Şöyle demiştir:

Biz (Ramazan'dan mı Şa'ban'dan mı olduğunda) **şek edilen gün Ammâr** (bin Yâsir) (Radıyallâhü anhümâ)'**nın yanında idik.** (Pişirilen) **bir koyun getirildi. Cemâatın bir kısmı** (onu) **yemekten uzak durdular. Bunun üzerine Ammâr** (Radıyallâhü anh):

Kim bu gün oruç tutarsa şüphesiz Ebû Kâsım (Muhammed) (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**e isyân etmiş olur, dedi."**

İZAHI

Bu hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Huzeyme, İbn-i Hibbân ve Dârimî de rivâyet etmişler; Tirmizî de rivâyet ederek hasen - sahîh bir hadîs olduğunu söylemiştir. Dârekutnî de tahriç ederek isnadının hasen - sahîh ve tüm râvilerinin sıka olduklarını söylemiş; Hâkim de rivâyet edip, Buhârî ve Müslim'in şartı üzerine sahîh olduğunu söylemiştir.

Şek günü; Ramazan'dan mı Şâban'dan mı olduğunda şüphe edilen ve Şâban'ın 29'uncu gününden sonra gelen gündür. Bunda şüphe etmenin sebebi, Hilâlin görüldüğü söylentisinin dolaşması fakat Hilâlin görüldüğünün ispat edilmemesidir. Yâhut fâsıklık ve benzerî sebeplerle şâhitliği reddedilen kişilerin, Hilâli gördüklerine şâhitlik etmeleridir.

Tirmizî, Nesaî, Dârimî ve Dârekutnî'nin rivâyetlerinde belirtildiği gibi ikrâm edilen koyun etini yemekten imtinâ edenler, oruçlu oldukları mâzeretini beyan etmîşlerdir. Bunun üzerine Ammâr (Radıyallâhü anh) bugün oruç tutanların Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e muhâlefet ettiklerini bildirmiştir. Nitekim Dârekutnî ve Bezzâr'ın rivâyet ettikleri bir hadîste Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh):

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) (şu) **altı günde oruç tutmayı yasaklamıştır: Ramazan'dan olduğunda şüphe edilen gün, Ramazan bayramının ilk günü, Kurban bayramının ilk günü ve teş-**

---

(3) El-Absî, el-Kufî, büyük ve sıkâ bir tabiî'dir. Ali, İbn-i Mes'ud, İbn-i Abbâs ve Ammâr bin Yâsir (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Râvileri Eyyûb es-Sahtiyânî, Ebû Vâil, el-Müstevrid bin el-Ahnef ve başkalarıdır. Kütüb-i Sitte sâhipleri onun rivâyetlerini almışlardır. (el-Menhel: cild 5, sahife 317)

rîk günleri (yâni Kurban bayramının ikinci, üçüncü ve dördüncü günü)" **demiştir.** E b u ' l - K a s ı m Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in künyesidir.

ÂLİMLERİN ŞEK GÜNÜ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

1 — H a n e f î âlimleri, M â l i k, İ s h â k, E v z â i ve e l - L e y s b i n S a ' d : Ramazan niyetiyle o gün oruç tutmak tahrimen mekruhtur, nâfile veyâ kazâ ve adak niyetiyle oruç tutmakta beis yoktur, demişlerdir.

2 — Ş â f i î : Ramazan niyetiyle o gün oruç tutmak, sahîh değildir. Âdetine rastlamadığı takdirde nâfile niyetiyle de tutamaz. Kazâ ve adak gibi bir niyetle veyâ âdetine rastladığı için nâfile niyetiyle oruç tutmakta sakınca yoktur, demiştir. Meselâ her haftanın P e r ş e m b e gününü nâfile oruçla geçirmeyi âdet edinen bir kimse, şek günü Perşembeye tesâdüf ettiği takdirde âdeti olduğu için tutabilir.

İ b n ü ' l - M ü n z i r ' in anlattığına göre Ö m e r, A l i, H u z e y f e, E n e s, E b û H ü r e y r e, İ b n ü ' l - M ü s e y y e b, Ş a ' b î, N a h a î ve İ b n - i C ü r e y c (Radıyallâhü anhüm) da böyle hükmetmişlerdir.

3 — İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh) : Şek günü akşamı bulut ve benzeri bir şey hilâlin görülmesine mâni olduğu zaman Ramazan niyetiyle o gün oruç tutmak zorunludur. Fakat hava açık olduğu halde halk gözetlediğine rağmen hilâli görmezlerse Ramazan niyetiyle oruç tutulmaz, demiştir. A h m e d b i n H a n b e l ' den bir rivâyet de böyledir. A h m e d ' in ikinci bir rivâyeti, Ş â f i î mezhebine uyar.

4 — A h m e d b i n H a n b e l ' in üçüncü kavline göre halk imama, yâni hüküm vermeye yetkili devlet adamına tâbidir. O tutarsa halk da tutar. O tutmazsa halk da tutmaz. H a s a n - ı B a s r î, İ b n - i S î r î n ve Ş â ' b î de böyle demişlerdir.

5 — E b û B e k r - i S ı d d î k (Radıyallâhü anh)'ın kızları Â i ş e ve E s m â (Radıyallâhü anhümâ) o gün Ramazan niyetiyle oruç tutuyorlardı ve Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) şöyle derdi : Şüphesiz Ş â b a n ' dan bir gün oruç tutmam, R a m a z a n ' dan bir günün orucunu yememden bana daha sevimlidir.

١٦٤٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا حفص بن غياث، عن عبد الله بن سعيد،

عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ تَعْجِيلِ صَوْمِ يَوْمٍ قَبْلَ الرُّؤْيَةِ.

في الزوائد : إسناده ضعيف لاتفاقهم على ضعف عبد الله بن سعيد المقبري.

TERCEMESİ

1646) "..., Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hilâli görmeden önce** (Ramazan niyetiyle) **bir gün oruç tutmaya acele etmeyi yasaklamıştır.**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Râvi Abdullah bin Said el-Makberî'nin zayıflığı üzerinde âlimler ittifak ettikleri için bu sened zayıftır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîsteki yasaklama, tercemede parentez içi ifâdeyle işâret ettiğim gibi, Ramazan niyetiyle oruç tutmaya mahsustur. Hadîsteki acele etme tâbiri de bu yoruma işâret ediyor. Bundan önceki hadîsin izâhında belirttiğim gibi îtiyad edilen bir nâfile niyetiyle veyâ kazâ ve adak niyetiyle hilâli görmeden bir gün önce oruç tutmakta beis yoktur. Bundan sonra gelecek dördüncü ve beşinci bâbtaki hadîsler de bu yorumu gerekli kılar.

١٦٤٧ — حدثنا العَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ الدِّمَشْقِيُّ. ثنا مَرْوَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا الْهَيْثَمُ ابْنُ حُمَيْدٍ. ثنا الْعَلَاءُ بْنُ الْحَارِثِ، عَنِ الْقَاسِمِ، أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ ابْنَ أَبِي سُفْيَانَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ، قَبْلَ شَهْرِ رَمَضَانَ «الصِّيَامُ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا. وَنَحْنُ مُتَقَدِّمُونَ. فَمَنْ شَاءَ فَلْيَتَقَدَّمْ، وَمَنْ شَاءَ فَلْيَتَأَخَّرْ».

في الزوائد : إسناده صحيح ورجاله موثقون. لكن قيل إن القاسم ابا عبد الرحمن لم يسمع من أحد من الصحابة سوى أبي أمامة، قاله المزي في التهذيب، والذهبي في الكاشف.

TERCEMESİ

1647) "... El-Kâsım Ebû Abdirrahman *(Radıyallâhü anh)* (4)'den rivâ-

(4) El-Kâsım bin Abdirrahman mevlâ beni Ümeyye Ebû Abdirrahman ed-Dımışkî tabiîdir. Sahâbîlerden yalnız Ebû Ümâme (R.A.)'den hadîs işittiği ve başka sahâbîlerden işitmediği söylenmiştir. Râvileri Sevr bin Yezîd ve Muâviye bin Sâlih'tir. İbn-i Muîn, el-İclî ve Tirmizî Onu sıka saymışlardır. Yakûb bin Şeybe: El-Kâsım'ın rivâyetini zayıf sayanlar vardır, demiştir. İbn-i Sa'd: Hicretin 112. yılı vefât etmiş, demiştir. Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn-i Mâceh onun rivâyetlerini almışlardır. Buhârî de Târih'te almıştır. (Hulâsa: 312)

yet edildiğine göre kendisi, Muâviye bin Ebî Süfyân *(Radıyallâhü anhümâ)*'yı minber üzerinde şöyle söylerken işitmiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Ramazan ayından önce minber üzerinde şöyle buyururdu :**

«Oruç şu gündür. Biz o gün gelmeden önce oruç tutarız. Artık kim dilerse önceden tutar. Ve kim dilerse oruç tutmayı o güne kadar tehir eder.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı sahih, ricâli sıka zâtlardır. Lâkin el-Mizzî'nin et-Tehzîb'te ve Zehebî'nin el-Kâşif'te dediklerine göre seneddeki el-Kâsım bin Abdirrahman'ın sahâbîlerden yalnız Ebû Ümâme (R.A.)'den hadis işittiği, başka sahâbîlerden hadis işitmediği söylenmiştir.

İ Z A H I

S i n d î , Zevâid türünden olan bu hadisin açıklamasını yaparken : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şa'ban ayında çok oruç tutmayı âdet edindiği için bu hadîste Ramazan'dan önce oruç tuttuğunu beyan buyurmuş ve : Dileyen kimse benim âdetimi tutarak Ramazan'dan önceki günlerde oruç tutmayı îtiyad edinsin, buyurmak istemiştir. Bu hadîs böyle yorumlanınca 1650 ve 1651 nolu hadîslere ters düşmez, demiştir.

E b û D â v û d da bu hadisin benzerini e l - M u ğ î r e b i n F e r v e ' den rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyete göre M u â v i y e (Radıyallâhü anh) H u m u s ' un civarındaki M i s h a l kilisesinde halka :

Ey Cemâat! Biz Şâban hilâlını falan gün gördük. Ben o günden önce (Şâban ayının son günü) **oruç tutarım. Artık benim gibi yapmak isteyen yapsın, demiş. Bunun üzerine orada bulunan sahâbî Mâlik bin Hubeyre** (Radıyallâhü anh) **kalkarak :**

Ey Muâviye! Şu dediğin husus, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**dan işittiğin bir şey midir? Yoksa senin görüşün müdür? diye sormuş. Muâviye** (Radıyallâhü anh) **de : Ben Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den işittim. Buyurdu ki :**

صُومُوا الشَّهْرَ وَسِرَّهُ = **«Ayın başını ve sonunu oruçla geçirin.»**

El-Menhel yazarı : M u â v i y e (Radıyallâhü anh) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu hadisle her ayın ilk ve son gününü oruç tutmayı meşrû saydığını anlamıştır. Bu emrin Şâban ayına da şümullü olduğu kanaatına varmış ve âdetine tesadüf etmeyen kimsenin Ş â b a n ayının sonunda oruç tutmasının yasaklığına galiba muttali' olmamıştır, demiştir.

(٤) باب ما جاء فى وصال شعبان برمضان

4 — ŞÂBAN AYINDA RAMAZAN AYINA KADAR PEŞPEŞE ORUÇ TUTMAK HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٦٤٨ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا زيد بن الحباب ، عن شعبة ، عن منصور ، عن سالم بن أبي الجعد ، عن أبي سلمة ، عن أم سلمة ؛ قالت : كان رسول الله ﷺ يصل شعبان برمضان .

TERCEMESİ

1648) "... Ümmü Seleme *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Şâban ayını oruç tutarak Ramazan ayına birleştirirdi."**

١٦٤٩ — حدثنا هشام بن عمار . ثنا يحيى بن حمزة . حدثني ثور بن يزيد ، عن خالد بن معدان ، عن ربيعة بن الغاز ؛ أنه سأل عائشة ، عن صيام رسول الله ﷺ فقالت : كان يصوم شعبان كله حتى يصله برمضان .

TERCEMESİ

1649) "... Rebîa bin el-Ğaz (5) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Kendisi, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in oruç durumunu Âişe** (Radıyallâhü anhâ)'**ya sormuş ve Âişe** (Radıyallâhü anhâ):

O, Şâban ayının tamamını oruçla geçirerek nihâyet Şâban'ı Ramazan'la birleştirirdi, demiştir.

İZAHI

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini Ah-

(5) Rebîa bin el-Ğaz veyâ bin Amr yâhut bin el-Hars el-Cürsî ed-Dımışkî fıkıhçıdır. Âişe (R.A.) ve Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyet etmiş, kendisinden de Hâlid bin Ma'dân ve Atiyye bin Kays rivâyet etmişlerdir. Dârekutnî Onu sıkâ saymıştır. İbn-i Sa'd'ın dediğine göre hicretin 74. yılı Râhıt karışıklığı günü katledilmiştir. Dört Sünen sâhipleri Onun rivâyetlerini almışlardır. (Hulâsa: 116)

med, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Tirmizî de rivâyet etmişler, Tirmizî hadisin hasen olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyetinde Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) :

"Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yılın hiç bir ayın tamamını oruçla geçirmezdi. Şâban ayı müstesnâ. Onu, oruç tutarak Ramazan'la birleştirirdi."

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini Nesaî ve Tirmizî de benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Bu hadîslerin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem Şaban ayının tamamını oruçla geçirirdi. Lâkin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Şâban ayının çoğunu oruçla geçirdiğine dâir rivâyetler vardır.

El-Menhel yazarı bâbımızın başlığına benzer bir başlıkla açtığı bâbta rivâyet ettiği Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisini açıklarken bu konudaki rivâyetleri zikrettikten sonra şöyle der :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı yıllarda Şâban ayının tamamını ve diğer bâzı yıllarda Şâban ayının çoğunu oruçla geçirdiği yorumuyla mevcut rivâyetlerin arasını bulmak mümkündür. Tirmizî, Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin mezkûr hadîsini ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in (1650 nolu) hadîsini naklettikten sonra İbnü'l-Mübârek'in: Bir kimse ayın çoğunu oruçla geçirdiği zaman Arap dilinde: Falan adam bütün ay oruç tuttu denilebilir. Kezâ: Falan adam bütün gece ibâdet etti denilir. Halbuki o adam, akşam yemeğiyle ve bâzı diğer işleriyle meşgul olmuş olabilir,' dediğini zikretmiştir. Tirmizî daha sonra: Bana öyle geliyor ki İbnü'l-Mübârek bu konudaki rivâyetlerin arasında zâhiri bir ihtilâf bile bulunmadığı görüşündedir, demiştir.

Tirmizî'nin söylemek istediği husus şudur: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, Şâban ayının tamamını oruçla geçirdiği; bâzı rivâyetlerde ise Onun Şâban ayının çoğunu oruçla geçirdiği beyân edilmiştir. Arap dilindeki kullanış tarzına bakılacak olursa Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Şâban ayının çoğunu oruçla geçirmişken bunu ifâde etmek için Âişe (Radıyallâhü anhâ) Onun Şâban ayının tamamını oruçlageçirdiğini söylemiş olabilir.

El-Hâfız da el-Fetih'te: Hulâsa Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadisindeki **"Şâban ayının tamamı"**ndan maksad, ekserisidir. Bu tâbir, az kullanılan bir mecâzdır. Fakat Tıybi bu yorumu uzak bir ihtimal olarak göstermiştir. Tıybi'nin görüşüne göre rivâyetler şöyle yorumlanmalıdır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzen Şâban ayının tamamını, bâzen de çoğunu oruçlageçirirdi şeklinde yapılan yorumdur, demiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Şâban ayını oruçla geçirmesinin hikmeti, Nesaî'nin rivâyet ettiği Üsâme bin Zeyd'in şu meâldeki hadîsinde belirtilmiştir:

"Ben: Yâ Resûlallah! Şâban ayında tuttuğun kadar hiç bir ayda oruç tuttuğunu görmedim, dedim. Buyurdu ki:

«Recep ve Ramazan ayları arasındaki şu (Şâban) ayından halk gâfildir. Bu öyle bir aydır ki; Ameller, âlemlerin Rabbine bu ayda yükseltilir. Ben oruçlu iken amellerimin yükseltilmesini severim.»"

HADÎSLERİN FIKIH YÖNÜ

Hadîsler, Şâban ayındaki orucun faziletine, Şâban ayının tamamını oruçla geçirmenin meşrûluğuna ve Şâban ayını, oruç tutarak Ramazan ayı ile birleştirmenin câizliğine delâlet ediyorlar.

(٥) باب ما جاء في النهي أن يتقدم رمضان بصوم، إلا من صام صومًا فوافقه

5 — ÂDET EDİNDİĞİ ORUCU RASTLIYANDAN BAŞKASININ RAMAZAN'DAN (BİR - İKİ GÜN) ÖNCE ORUÇ TUTMASININ YASAKLIĞI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٥٠ — حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ. ثنا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ حَبِيبٍ، وَالْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا تَقَدَّمُوا صِيَامَ رَمَضَانَ بِيَوْمٍ وَلَا يَوْمَيْنِ. إِلَّا رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صَوْمًا فَيَصُومُهُ».

TERCEMESİ

1650) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ramazan (ayı) **orucunu bir veyâ iki gün** (oruç tutmak) **ile karşılamayınız. Ancak oruç tutma âdeti olan adam, o orucu tutar** (tutsun.)»"

İ Z A H I

A h m e d ve **Kütüb-i Sitte** sahipleri bunu rivâyet etmişlerdir. T i r m i z î : Bu hadîs, hasen - sahîhtir. İlim ehlinin uygulaması böyledir. Âlimler, R a m a z a n ayı girmeden önce R a m a z a n ayını karşılamak niyetiyle kişinin oruç tutmaya acele etmesini mekruh saymışlardır. Eğer adam oruç tutmayı âdet edinmiş olup o gün de Onun âdetine rastlarsa âlimlerce onun oruç tutmasında beis görülmemiştir, demiştir. H â k i m, B e y h a k î, İ b n - i H i b b a n, İ b n - i H u z e y m e ve D â r e k u t n î de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı, Ş â b a n ayının sonunda R a m a z a n ayını karşılamak üzere oruç tutmanın yasaklanması hikmeti hakkında : Bunun hikmeti şudur : R a m a z a n orucuna güçlü ve neş'eli olarak başlamak için dinlenmek gerekir. Oruç ise dinlenmeyi gölgeler. Bâzılarına göre bunun hikmeti farz olan R a m a z a n orucunun nâfile oruca karışmasıdır. Çünkü halk onun oruç tutması nedeniyle hilâlın görüldüğünü zannederek oruç tutabilirler.

Oruç tutmayı âdet edinen kimselerin, âdetleri veçhiyle o gün oruç tutmalarının câiz görülmesinin hikmeti; âdetine riâyet etmesine imkân vermektir. Çünkü ibâdetin en fazîletlisi, devamlı yapılanıdır. Diğer taraftan, alışılanı bırakmak insana zor gelir.

Bu hadis, cumhûrun delîlidir. Çünkü cumhûra göre; oruç tutmayı îtiyad edenin âdeti R a m a z a n ' dan önceki bir veyâ iki güne tesâdüf eden hâriç, o iki günü oruçla geçirmek mekruhtur. Bu görüş Ö m e r, A l i, A m m â r, H u z e y f e ve İ b n - i M e s ' u d (Radıyallâhü anhüm) gibi sahâbîlerden ve S a i d b i n e l - M ü s e y y e b, Ş a ' b î, N e h a î, H a s a n - ı B a s r î ve İ b n - i S î r î n gibi tâbiîlerden rivâyet edilmiştir.

Hadîs, R a m a z a n ' dan bir - iki gün önce oruç tutmayı yasaklamakla yetinmiştir. Çünkü R a m a z a n ' ı karşılamak için ekseriyetle R a m a z a n ' dan bir veyâ iki gün önce oruç tutmak istenebilir. Bu isteğin men edilmesi ön görülmüştür. Aslında Ş â - b a n ayının son yarısında oruç tutmak yasaktır. (Nitekim bundan sonra gelen hadiste bu durum belirtilmiştir.)

Âdeti o güne rastlayan kişi, bu yasaktan istisna edilmiştir. Kazâ, adak ve kefâret oruçları, âlimlerce âdet orucu hükmüne tâbi sayılmıştır.

١٦٥١ – حدّثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ. ثنا عَبْدُالْعَزِيزِ بْنُ مُحَمّدٍ. ح وَحَدّثنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ، ثنا مُسْلِمُ بْنُ خَالِدٍ. قَالَا: ثنا الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا كَانَ النِّصْفُ مِنْ شَعْبَانَ، فَلَا صَوْمَ حَتَّى يَجِيءَ رَمَضَانُ».

TERCEMESİ

1651) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Şâban ayı yarılanınca artık Ramazan gelinceye kadar oruç tutmak yoktur.»"

İZAHI

Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesaî, Tahavî, İbn-i Hibbân, Dârimî ve Beyhakî de bu hadisi benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir. Hadîsin zâhirine göre Şâban ayının ilk on beş günü geçince nâfile oruç tutulamaz. El-Menhel yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde özetle şöyle der:

"1 — Şâfiîler'in çoğu bu hadîsin zâhirini tutarak: Şâban ayının ilk yarısında nâfile oruç tutmıyan ve ayın belirli günlerini oruçla geçirme âdeti olmayan bir kimsenin, Şâban'ın son yarısında oruç tutması yasaktır, demişlerdir. Şâfiîler'den Ruyânî: Ramazan'dan bir veyâ iki gün önce Ramazan'ı karşılamak üzere nâfile oruç tutmak haramdır ve Şâban'ın son yarısının diğer günlerinde tutmak mekruhtur, demiştir.

2 — Cumhûra göre Şâban'ın ilk yarısında oruç tutmayan ve ayın belirli günlerini oruçla geçirme âdeti olmayan kimsenin bile, Şâban'ın son yarısında nâfile oruç tutması mübahtır. Cumhûra göre bu hadîs zayıftır. Ahmed ve İbn-i Muîn: Bu hadîs münkerdir, demişlerdir. Hattâbî: Bu hadîs, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in: **«Şâban'ı oruç tutarak Ramazan'la birleştirdi»** meâlindeki hadîslerine muhâlif olduğu için Ahmed bu hadîsi münker saymış, demiştir. Lâkin İbn-i Hibbân,

İ b n - i H a z m, İ b n - i A b d i ' l - B e r r gibi âlimler, bu hadîsin sahîh olduğunu söylemişler. T i r m i z î de hadîsin hasen - sahîh olduğunu söylemiştir.

Bâzı âlimler, bu hadîs ile bundan önceki hadîsin arasını bulmak üzere: Bu hadîs, çok oruç tutmakla kendisini zayıf düşürenlere veyâ R a m a z a n ' ı karşılamak niyetiyle Ş â b a n ' ın son yarısında oruç tutanlara mahsustur. Bundan önceki hadîs ise R a m a z a n ayından olur ihtimâlini göz önünde bulundurarak R a m a z a n ' - dan bir veyâ iki gün önceden R a m a z a n niyetiyle ihtiyâten oruç tutanlara mahsustur, demişlerdir."

(٦) باب ما جاء في الشهادة على رؤية الهلال

6 — HİLÂLİ GÖRMEYE ŞÂHİTLİK ETMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٥٢ — حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللهِ الأَوْدِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ. قَالَا: ثنا أَبُو أُسَامَةَ. ثنا زَائِدَةُ بْنُ قُدَامَةَ. ثنا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: أَبْصَرْتُ الْهِلَالَ اللَّيْلَةَ. فَقَالَ «أَتَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ؟» قَالَ: نَعَمْ. قَالَ «قُمْ يَا بِلَالُ! فَأَذِّنْ فِي النَّاسِ أَنْ يَصُومُوا غَدًا».

قَالَ أَبُو عَلِيٍّ: هٰكَذَا رِوَايَةُ الْوَلِيدِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ، وَالْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ. وَرَوَاهُ حَمَّادُ ابْنُ سَلَمَةَ، فَلَمْ يَذْكُرِ ابْنَ عَبَّاسٍ. وَقَالَ: فَنَادَى أَنْ يَقُومُوا وَأَنْ يَصُومُوا.

T E R C E M E S İ

1652) "... (Abdullah) İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Bir A'rabî, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek: Ben bu gece Ramazan hilâlini gördüm, dedi. Efendimiz Ona:

«Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdet ediyor musun?» buyurdu. Adam: Evet, dedi. Efendimiz:

«Kalk yâ Bilâl! Yarın oruç tutmaları için halka ilân yap.» buyurdu.

Râvi Ebû Alî demiştir ki: El-Velîd bin Ebi Sevr'in ve el-Hasan bin Ali'nin rivâyetleri (de) böyledir. (Yâni İbn-i Abbâs (Radıyallâhü

anhümâ)'ya ulaşır.) **Hammâd bin Seleme de bunu rivâyet etmiş (fakat) İbn-i Abbâs** (Radıyallâhü anhümâ)'yı **zikretmemiş ve: Bilâl** (Radıyallâhü anh) **halkın o gece terâvih gibi Ramazan gecelerine mahsus ibâdete kalkmaları ve oruç tutmaları için çağrıda bulundu, ilâvesini zikretmiştir."**

İZAHI

Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî, Dârekutnî, Hâkim, Beyhakî ve Dârimî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, Ramazan hilâlini görmek mes'elesinde kâfirin şâhitliğinin muteber olmadığına ve bu mes'elenin sübutu için şâhidin müslüman olduğunun bilinmesiyle yetinilebileceğine delâlet eder. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) A'rabînin âdil veyâ fâsıklık durumunu araştırmayıp sadece müslüman olup olmadığını araştırmakla yetindiğine göre Ramazan hilâlinin şâhitliği için âdil olmak şartı aranmaz, denilemez. Çünkü o A'rabî eğer o anda kelime-i şehâdeti getirmekle yeni müslüman olmuş ise bir kâfirin müslümanlığı kabul etmesiyle geçmişteki tüm günahları affedilir. O halde âdil sayılır, fâsık değildir. Şâyet A'rabî bu olaydan önce müslüman olmuş ise bütün sahâbîler âdildir. Şâhidin âdil olma şartını koşan âlimler, böyle demişlerdir.

Ramazan hilâlinin şâhitliği için âdil olmak şart değildir, diyen âlimlerin görüşlerini yansıtan Sindî: Peygamber (Sallallâhü Aleyhi ve Sellem)'in A'rabîye Kelime-i Şehâdetin mefhumuna inanıp inanmadığını sorması, müslüman olup olmadığını tahkik etmek içindir. Hadîsten anlaşıldığına göre hava bulutlu olduğu zaman hilâli gördüğüne şâhitlik eden kişinin müslüman olduğu tahakkuk ettiği zaman, âdil olsun olmasın, hür olsun, köle olsun Ramazan hilâlini gördüğüne dâir şâhitliği makbuldür. Şöyle de söylenebilir: Saâdet devrindeki bütün müslümanlar âdil idiler. Bu sebeple âdil olmıyanın şâhitliğinin kabûl edilmesi gerekmez, demiştir.

Müellifin zikrettiği sened, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'a ulaşır. Bu senedle rivâyet edilen hadîste halkın oruç tutmaya başlamaları için Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın ilân yapması emredilmiştir. Fakat o gece teravih namazını kılmaları veyâ başka ibâdetle ihyâ etmeleri için bir ilân yapması emri bulunmamaktadır. Müellif, el-Velid bin Ebî Sevr'in ve el-Hasan bin Ali'nin yer aldıkları başka senedleri rivâyet eden Ebû

Alî'nin beyânına göre o senedlerle rivâyet edilen hadîs metni böyledir. Ebû Dâvûd kendi süneninde el-Velîd bin Ebî Sevr'in rivâyeti Muhammed bin Bekkâr'dan rivâyet etmiş, o rivâyet yine Zâide bin Kudâme'de Müellifin senediyle birleşir. El-Hasan bin Alî'nin senedini ise bizzat kendisi rivâyet etmiş. Bu da Hüseyin el-Ca'fî'nin aracılığıyla Zâide'den rivâyet etmiş ve böylece müellifin senediyle birleşmiştir.

Müellifin Ebû Alî'den naklen Hammâd bin Seleme'den rivâyet ettiği hadîsi Ebû Dâvûd, Mûsâ bin İsmâil aracılığıyla Hammâd'dan, Hammâd da Simâk'tan, O da İkrime'den mürsel olarak rivâyet etmiştir. Hammâd'ın rivâyetinde bulunan hadîs metninde Bilâl (Radıyallâhü anh)'ın çağrısında halkın o geceyi ihyâ etmeleri emri de vardır.

Hadîs, Ramazan hilâlinin görülmesi için âdil bir şâhidin şâhitliğinin kâfi olduğuna delâlet eder.

١٦٥٣ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا هُشَيْمٌ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ أَبِي عُمَيْرِ بْنِ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: حَدَّثَنِي عُمُومَتِي مِنَ الْأَنْصَارِ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالُوا: أُغْمِيَ عَلَيْنَا هِلَالُ شَوَّالٍ. فَأَصْبَحْنَا صِيَامًا. فَجَاءَ رَكْبٌ مِنْ آخِرِ النَّهَارِ، فَشَهِدُوا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُمْ رَأَوُا الْهِلَالَ بِالْأَمْسِ. فَأَمَرَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُفْطِرُوا، وَأَنْ يَخْرُجُوا إِلَى عِيدِهِمْ مِنَ الْغَدِ.

TERCEMESİ

1653) "... Ebû Ümeyr (Abdullah) bin Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **ensârdan olan sahâbîlerinden amcalarım, bana hadîs anlatarak dediler ki: Şevvâl** (ayın)ın **hilâli, havanın bulutlu olması nedeniyle görülmedi. Bu sebeple** (Ramazan'ın otuzuncu günü) **oruçlu olarak sabahladık. O gün akşama doğru bir cemâat gelerek: Dün** (akşam) **hilâli gördüklerine Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanında şâhitlik ettiler. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **sahâbîlere oruçlarını bozmalarını ve yarın bayram namazına çıkmalarını emretti.**"

İZAHI

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Hibbân, Beyhakî ve Tahavî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Umûmet: **'Amm'**'ın çoğuludur. Amcaları demektir. Sahâbîlerin tümü sıka oldukları için isimleri verilsin verilmesin farketmez.

Hadîsin açıklaması bahsinde **el-Menhel** yazarı şöyle der:

"Yâni Ramazan'ın otuzuncu gecesi Medîne havası bulutlu olduğu için Medine'de Şevvâl hilâli görülmemiş ve halk otuzuncu gün oruç tutmuş. O gün akşama doğru Medîne dışından bir cemâat gelerek dün akşam hilâli gördüklerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanında şehâdet etmişler; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de oruçluların hemen oruçlarını bozmalarını ve yarın bayram namazını kılmak üzere musallaya çıkmalarını emretmiştir. Bu hadîs, bayramın ilk günü öğleden önce bayram namazını kılamıyanların ertesi gün öğleden önce kılmalarının meşrûluğuna delâlet eder. Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muhammed, Evzâî, Sevrî, Ahmed ve İshak'a göre hüküm budur. Bunlara göre Bayram olduğu bilinmediği için veyâ başka mâzeret için bayram namazını vaktinde kılamıyanlar, ikinci gün öğleden evvel kılabilirler. Bâzı âlimler: Bayram olduğu bilinmemesi hâlinde hüküm böyledir. Başka mâzeretler hâlinde ikinci gün kılınamaz, demişlerdir.

Şâfiîler'e göre birinci gün bayram namazını kılamıyanlar, ikinci veyâ başka günlerde kazâ edebilirler. Çünkü Şâfiiler'e göre muayyen vakitlere bağlı sünnetler, vaktinde kılınmayınca kazâ edilebilirler.

Mâlik ve Ebû Sevr'e göre bayramın ilk günü henüz öğle olmadan önce bayram olduğu anlaşılınca bayram namazı kılınır. Daha sonra anlaşılırsa ne ilk gün öğleden sonra ne de ikinci veyâ başka gün kılınamaz.

Bu hadîs, Mâlik ve Ebû Sevr aleyhinde delîldir.

El-Hattâbî: Bu hadîs sahîhtir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünneti ve yolu hadîste bildirilmiştir. Ona rücu' etmek gereklidir, demiştir.

Nevevî, **el-Hulâsa'da**: Bu hadîs sahîhtir. Ebû Ümeyr'in amcaları sahâbîdirler. İsimlerinin belirlenmemiş olması zarar vermez. Çünkü hepsi âdildirler. Ebû Ümeyr'in adı Abdullah'tır, demiştir.

Bu hadîs, R a m a z a n bayramı hakkındadır. K u r b a n bayramı namazı, bu hükme tâbidir. Bu hadîs, bayram namazının vâcib olduğunu söyliyen âlimlerin delîllerindendir.

RAMAZAN HİLÂLİNİN GÖRÜLDÜĞÜNE DÂİR ŞÂHİTLİK HUSÛSUNDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

Bu bâbtaki ilk hadîs, R a m a z a n hilâlinin şübutu için bir müslümanın şâhitliğinin kâfi olduğuna delâlet eder. Fıkıhçılar bu hususta ihtilâf etmişlerdir. **El-Menhel** yazarı, bu ihtilâfı şöyle anlatıyor:

1 — E b û H a n î f e ve arkadaşlarına göre gökte bulut veyâ şiddetli toz gibi bir engel bulunduğu takdirde âdil bir kişinin R a m a z a n hilâlini gördüğüne dâir şâhitliği makbuldür. O kişi köle veyâ kadın da olabilir. Çünkü bu şâhitlik dînî bir mes'eleye âittir. R a m a z a n 'dan başka aylara âit hilâlin sübutu için hür iki erkeğin veyâ hür bir erkek ile hür iki kadının şehâdeti ve bunların âdil olması şarttır.

Gökte hilâli görmeye bir engel bulunmazsa R a m a z a n veyâ başka aylarda doğru söylediklerine kanaat getirilen bir cemâatın şâhitlik etmesi gerekir. Hava açık iken iki kişinin şâhitliği ile yetinildiğine dâir İ m a m - ı A ' z a m ' dan bir rivâyet vardır. **Bahr-ı Râik**'te: İmamın bu fetvâsını meşâyihtan tercih edeni görmedim. Bizim zamanımızda bu fetvâ ile amel etmek uygundur. Çünkü halk hilâli gözetlemeyi ihmâl ediyor. Artık hilâli görenlerin iki kişi olması, onların yanılmasını kanıtlamaz, denilmiştir.

2 — Ş â f i î ve A h m e d ' e göre âdil bir kişinin R a m a z a n hilâlini görmesi kâfidir. A h m e d ' e göre o kişi köle veyâ kadın bile olabilir. Ş â f i î ' nin de böyle bir kavli vardır. Fakat mutemed kavline göre görenin hür ve erkek olması şarttır. R a m a z a n ' dan başka ayların hilâli için hür ve âdil iki erkeğin şehâdeti şarttır.

3 — M â l i k ve ashâbına göre R a m a z a n ve Ş e v v â l hilâli, âdil iki kişinin veyâ doğruluğuna kanaat getirilen asgarî beş kişilik bir cemâatın görmesiyle bu hüküm; hilâli gözetlemeye önem veren bölgeye mahsustur. Önem verilmeyen bölgelerde âdil bir kişinin görmesiyle sâbit olur.

N e v e v î : Eğer bir hâkim bir kişinin hilâli gördüğüne şehâdet etmesi sonucunda R a m a z a n ' ın girdiğine hükmetmişse

âlimlerin icmâı ile oruç tutmak mecburiyeti hâsıl olmuş olur. Ve bu hüküm nakzedilemez. Yukarıdaki ihtilâf, böyle bir hükmün bulunmadığı hallere mahsustur, demiştir.

(٧) باب ما جاء فى «صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته»

7 — HİLÂL GÖRÜLDÜĞÜNDE ORUÇ TUTUNUZ VE (ŞEVVÂL) HİLÂLİ GÖRÜLDÜĞÜNDE İFTAR EDİNİZ (BAYRAM YAPINIZ) KONUSUNDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٥٤ — حدّثنا أَبُو مَرْوَانَ، مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ الْعُثْمَانِيُّ. ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِاللهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا رَأَيْتُمُ الْهِلَالَ فَصُومُوا. وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا. فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ» وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَصُومُ قَبْلَ الْهِلَالِ بِيَوْمٍ.

T E R C E M E S İ

1654) "... Abdullah bin Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ramazan hilâlini gördüğünüz zaman oruç tutunuz ve Şevvâl hilâlini gördüğünüz zaman iftar ediniz (bayram yapınız.) **Eğer bulut** (veyâ toz) **hilâli görmenize engel olursa Ramazan hilâli için** (otuz günü doldurmayı) **takdir ve hesap ediniz.** (Ramazan'ı otuz güne doldurarak bayram ediniz.)**» İbn-i Ömer** (Radıyallâhü anhümâ) (hava bulutlu olduğunda) **Ramazan hilâlinden bir gün önce oruç tutardı.**"

١٦٥٥ — حدّثنا أَبُو مَرْوَانَ الْعُثْمَانِيُّ. ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا رَأَيْتُمُ الْهِلَالَ فَصُومُوا. وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا. فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَصُومُوا ثَلَاثِينَ يَوْمًا».

T E R C E M E S İ

1655) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Ramazan hilâlini gördüğünüz zaman oruç tutunuz ve Şevvâl hilâlini gördüğünüz zaman iftâr ediniz (bayram yapınız.) **Eğer hava bulutlu ise otuz gün oruç tutunuz.»**"

İ Z A H I

İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nin hadîsini B u h â - r î, M ü s l i m, E b û D â v û d, M â l i k, A h m e d, D â - r e k u t n î, N e s a î ve D â r i m î de rivâyet etmişlerdir. A h - m e d, D â r e k u t n î ve E b û D â v û d'un rivâyetinde İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anh)'nin görüşünü beyan eden şu ilâve vardır: 'Ş â b a n ayının yirmidokuz günü dolunca hilâli gözetletirdi. Eğer R a m a z a n hilâli görülürse mesele kalmaz. Şâyet görülmez ve görmeye mâni bulut veyâ toz yok ise İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ) ertesi gün oruç tutmazdı. Eğer bulut veyâ toz hilâli görmeye engel olursa ertesi gün oruç tutardı. R a m a z a n sonunda İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ) bu hesabı tutmıyarak halkla birlikte iftâr ve bayram ederdi.

Hadîsin; فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ cümlesini, tercemede belirttiğim gibî Fıkıhçıların cumhûru:

"**Eğer bulut** (toz da bulut hükmündedir) **hilâli görmenize engel olursa. Ramazan hilâli için** (otuz günü doldurmayı) **takdir ve hesap ediniz.**" diye yorumlamışlardır. Yâni R a m a z a n orucunu otuz güne tamamlayınız. Çünkü B u h â r î'nin İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'den olan bir rivâyetinde:

فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثَلَاثِينَ = **«Eğer hava bulutlu ise Ramazan orucu süresini otuz güne ikmâl ediniz.»** buyurulmuştur. B u h â r î, M ü s l i m ve Müellifin rivâyet ettikleri 1655 nolu hadîs de bu yorumu te'yid eder. D â r i m î'nin İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'dan olan rivâyetinde de: فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ ثَلَاثِينَ يَوْمًا = **«Eğer bulut hilâli görmeye mâni ise Ramazan ayını otuz güne ikmâl ediniz.»** buyuruluyor.

E b û H a n î f e, Onun arkadaşları, M â l i k, Ş â f i î, E v z â î, S e v r î ve hadîsçilerin tümü, mezkûr cümleyi bu şekilde yorumlayanlardandırlar. Yalnız A h m e d b i n H a n b e l bu cümleyi: "Eğer bulut hilâli görmenize mâni olursa, hilâlin bulutun arkasında olduğunu takdir ve farzediniz. Ayın süresini daraltınız.» şeklinde yorumlıyarak, bu yorumun dayanağı olarak hadîs râvisi İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ)'nin görüşünü göster-

miştir. Çünkü Şâban'ın yirmidokuz günü dolunca, gözlerini kaybetmiş olan İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ), adam göndererek hilâli gözetletirdi. Eğer bulut ve toz gibi bir engel bulunmadığı halde hilâl görülmezse, ertesi gün oruç tutmazdı. Eğer bulut veyâ toz bulunsaydı ertesi gün oruç tutardı.

Ahmed'in bu gerekçesi reddedilmiştir. Çünkü râvinin re'yi değil, rivâyeti muteberdir. İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin rivâyetlerinin birisinde bu cümle: فَاقْدُرُوا لَهُ ثَلاَثِينَ يَوْمًا .. = «**Ramazan hilâli için otuz günü hesaplayınız.**» şeklinde geçmiştir.

Hattâbî: Bu cümlenin mânâsı, Ramazan orucunu otuz güne doldurmaktır. Âlimlerin bir kısmı, bu cümleyi rasat hesaplarına göre hilâlin durumunu takdir ve hesaplama şeklinde yorumlamışlarsa da bu yorum isâbetli değildir. Çünkü bâzı rivâyetlerde bu cümle yerine: «**Otuz gün oruç tutunuz.**» buyurulmuştur. İlim ehlinin kâhir çoğunluğu ilk yorumu yapmıştır. Şek günü oruç tutmanın Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından yasaklanması da bu yorumu te'yid eder. Ahmed bin Hanbel: Şâban'ın yirmidokuzundan sonraki gece gökteki bir engel dolayısıyla hilâl görülemediği zaman halk oruç tutar. Eğer hava açıkken hilâl görülmezse oruç tutmazlar, diyerek İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin mezhebine tâbi olmuştur.

RASATHANE HESAPLARINA GÖRE RAMAZAN ORUCUNU TUTMAK VE BAYRAM YAPMAK DOĞRU MUDUR ?

El-Menhel yazarı '**Oruç Kitâbı**'nın '**Ay yirmidokuz gün olur bâbı**'nda rivâyet ettiği bu hadîsin izahında bu hususta geniş bilgi vermiştir. Önemine binâen bu bilgiyi özetliyerek buraya aktarmaya çalışacağım:

"Tâbiîlerden Mutarrif bin Abdillah, hadîsçilerden İbn-i Kuteybe ve Şâfiîler'den İbn-i Süreyc'in dâhil olduğu bir cemâatın, bu hadîsteki:

cümlesini: "**Eğer hava bulutlu ise gök ayının seyrini ve burçlarını hesaplamak sûretiyle Ramazan hilâlini takdir ve hesap ediniz.**" şeklinde yorumladıkları nakledilmişse de bu görüş ve nakil kabûle şâyan değildir. Çünkü İbn-i Abdi'l-Berr: Mutarrif'in böyle söylediği sâbit değildir. İbn-i Kuteybe ise bu konularda güvenilir değildir. İbn-i Süreyc, Şâ-

f i î ' nin : 'Yıldızlar yönünden bu gece hilâlin bulunduğunu belirleyen ve fakat hava bulutlu olduğu için görülemediği kanaatına varan bir kimse için R a m a z a n ayının girdiğine inanması, oruç tutması ve tuttuğu orucun R a m a z a n orucu olarak sayılması câizdir,' dediğini iddiâ etmişse de İ b n - i A b d i ' l - B e r r , İ b n - i S ü r e y c ' in bu iddiâsını reddetmiş ve : Ş â f i î ' nin yanımızda mevcut kitablarında söylediği söz şudur ki : 'R a m a z a n ' ın girdiği ya hilâli görmekle veyâ âdilâne bir şehâdetle veyâhut Ş â - b a n ayını otuz güne doldurmakla tahakkuk eder. R a m a z a n ayının girdiğine başka yollarla inanmak sahîh değildir.' Bu görüş ise yalnız Ş â f i î ' nin değil, Fıkıhçıların cumhürunun mezhebidir, demiştir. Ş â f i î ' nin bilinen ve tanınan fetvâsı, cumhûrun görüşüne uygundur.

İ b n - i S ü r e y c : Hadîsteki bu cümle astronomi ilminde ihtisâsı olanlara mahsustur. R a m a z a n ' ı otuz güne doldurmak hükmü ise umûma âittir, demişse de İ b n ü ' l - A r a b î Onun bu sözünü reddederek : Artık İ b n - i S ü r e y c ' e göre R a - m a z a n ayının girişi, halkın durumuna göre muhteliftir. Kimisine göre Güneş ve Ay hesabı ile oruç farz olur. Kimisine göre Ş â - b a n ayını otuza doldurmakla oruç farz olur. Böyle bir ayırım, zekî insanlardan uzaktır, demiştir. Ben derim ki böyle bir söz, doğruluktan da uzaktır. Çünkü Ş â r i - i H a k î m R a m a z a n orucunu tutmayı ya Hilâli görmeye veyâ Ş â b a n ayını otuz güne doldurmaya başlamıştır. Bunun içindir ki Ş â f i î âlimlerinden e r - R a m l î , Minhâc'ın şerhinde N e v e v î ' nin : 'R a m a z a n orucu Ş â b a n ayını otuz güne tekmil etmekle veyâ hilâli görmekle yâhut âdilâne bir şehâdet sonucunda hilâlin görüldüğünün sâbit olmasıyla farz olur.' sözü bahsinde şöyle der : 'Şâyet âdil bir adam hilâli gördüğüne şehâdet eder de rasatçılarla astronomi uzmanlarının hesapları o gece hilâli görmenin mümkün olmadığına delâlet ederse ve şâhidin hilâli gördüğü geceden îtibaren üçüncü gece âdete aykırı olarak hilâlin yatsıdan önce ufukta batması tahakkuk edip uzmanların hesaplarına eklenirse yine o şâhidin şehâdeti ile hükmedilecektir. Çünkü Ş â r i - i H a k î m , hesap işine dayanmamış, bilâkis bunu külliyen iptal etmiştir. Çünkü B u h â r î , M ü s l i m , N e s a î ve E b û D â v û d ' un İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhümâ) 'den rivâyet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) : إِنَّا أُمَّةٌ أُمِّيَّةٌ لَا نَكْتُبُ وَلَا نَحْسُبُ = **«Biz (Arap âlemi) ümmî bir cemâatız. Yazma bilmeyiz, hesap bilmeyiz.»** buyurmuştur. N e v e v î ' nin yukarıdaki ifâdesinden çıkarılan yukarıdaki netice

doğrudur. Nitekim babam da böyle fetvâ vermiştir. N e v e v i ' nin sözünden anlaşılıyor ki; astronami uzmanının sözü ile oruç tutmak vâcib değil, hattâ câiz değildir Evet, o astronomi uzmanı kendi hesabı ile amel edebilir ve tuttuğu oruç farz yerine geçer. Mezhebimizin mutemet kavli budur. El-Mecmu'da ise onun tuttuğu orucun farz yerine geçmediği belirtilmiştir.'

Astronomi uzmanının kendi hesàbı ile amel etmesinin câizliğine âit e r - R e m l î ' nin sözü reddedilmiştir. Çünkü Şer'î Şerif'in kâideleri buna mânidir. Nitekim İ m â m ü ' l - H a r a m e y n: Matla'lara itibar etmek, hesab işine ve astronomi uzmanlarının hükümlerine îtimat etmeyi gerektirir. Şer'î kâideler buna engeldir, demiştir. Bunun içindir ki; e r - R e ş i d î: Şâri-i Hakîm, oruç tutmamızı hilâlin varlığı ile değil, görülmesiyle farz kılmıştır. Hesap uzmanı ise hilâlin varlığını hesaplayıp anlayabilir. Ki bu kâfi değildir. Asıl olan, hilâlin görülmesidir, demiştir.

R e m l î : Mutemet kavle göre hesap uzmanının tuttuğu oruç, Onun farz orucu yerine geçer demişse de el-İrşâd şerhinde mutemet gösterilen görüş, onun orucunun farz yerine geçmemesidir. Çünkü aynen şöyle der: Müneccimin veyâ hesap uzmanının kavline îtimat etmek câiz değildir. Kendileri kendi hesaplarıyla amel ederlerse kuvvetli kavle göre onların orucu farzın yerine geçmez. Zayıf bir cemâat geçtiğini söylemiştir.

Remli 'nin ve babasının yukardaki fetvâlarından anlaşıldığı gibi Şâri-i Hakîm, hesaplamayı külliyen iptal etmiştir. Bu husûsta müctehidlerin icmâı vardır. Doğrusu Şerhü'l-İrşâd'daki hükümdür.

E l - B e r m â v î, N e v e v î ' nin 'veyâ hilâli görmek' sözü ile ilgili olarak şöyle der:

'Hilâli ayna gibi bir araçla görmek yetersizdir. Bir adamın rüyada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i görüp Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in kendisine: «Yarın Ramazan'dır.» gibi söz söylemesiyle R a m a z a n ' a hükmedilemez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i rüyâda görmek gerçek ise de rüyâ sâhibi kesinlikle gördüğünü zaptedemez. Şer'an delîl olamaz. Kezâ müneccimin ve hesap uzmanının sözüne îtimat edilmez. Evet, kendileri hesaplarıyla amel edebilirler. Tuttukları oruç farz yerine geçer ve hesaplarının doğruluğuna inananlara da oruç tutmak vâcib olur.'

El-Menhel yazarı, B e r m â v î ' nin hesap uzmanları ve bunlara inananlarla ilgili fetvâsını, yukardaki nakillerle reddettikten sonra İ m a m M â l i k ' in şöyle dediğini nakleder:

'Hesap uzmanlarının sözlerine itimat ederek, R a m a z a n ' a veyâ bayrama hükmeden devlet yetkilisinin hükmüne uyulamaz.

İ b n - i D a k î k i ' l - I y d de: R a m a z a n orucu husûsunda hesaplara itimat etmek câiz değildir, demiştir.

İ b n ü ' l - M ü n z i r de **el-Eşraf'ta**: Ş â b a n ' ın otuzuncu günü, hava açık olduğu halde hilâl görülmediği zaman ümmetin icmâı ile oruç tutmak vâcib değildir. Ve oruç tutmanın mekruhluğu sahâbîlerle tabiîlerin ekserisinden sâbittir, demiştir. İ b n ü ' l - M ü n z i r bu bilgiyi verirken astronomi uzmanını ve başkalarını istisna etmemiştir. Kim böyle bir ayırım yaparsa, kendisinden önce oluşmuş olan bir icmâa muhâlefet etmiş olur.

H a n e f î Fıkıh kitaplarından olan **ed-Durru'ul-Muhtâr'da**: Âdil de olsalar muvakkitlerin kavline itibar edilemez. Bizim mezhebimiz budur, denilmiştir. İ b n - i Â b i d î n 'de yukardaki cümle ile ilgili olarak: Yâni halka R a m a z a n orucunun farziyeti husûsunda muvakkitlerin kavline itibar edilmez. Hattâ **el-Mi'rac'da**: Muvakkitlerin kavline itibar edilmiyeceği husûsunda icmâ' vardır. Müneccimin kendi hesabıyla amel etmesi câiz değildir, denilmektedir. **En-Nehir'de**: Muvakkitler âdil olsalar bile **el-İdah'ta** belirtildiği gibi onların: Hilâl falan gece gökte olur, sözü ile hüküm verilmez, denilmektedir, demiştir.

Yukarıda nakledilen âlimlerin görüşlerinden şu neticeye varılıyor ki: Ne R a m a z a n orucuna başlamakta, ne de bayram etmekte hesaba veyâ müneccimlerin sözlerine itibar edilemez. Hattâ bu hesabı yapan kişi veyâ müneccim, kendi nefsi için bile amel edemez. Ya hilâli görmek veyâ ayın otuz gününün doldurulması gerekir. Eğer bir ayın girmesi veyâ çıkmasının bilinmesi ya da zannedilmesi, şer'i hükmün verilmesi için kâfi gelseydi, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), hilâlin görülmesini veyâ ayın otuz gününün doldurulması emri yerine meselâ: 'ayın girdiğini veyâ çıktığını bildiğiniz ya da zannettiğiniz zaman oruç tutunuz' gibi bir emir verecekti.

(٨) باب ما جاء فى « الشهر تسع وعشرون »

8 — 'AY (BÂZEN) YİRMİDOKUZ GÜN OLUR' HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٥٦ – حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا أبو معاوية ، عن الأعمش ، عن أبي صالح ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « كم مضى من الشهر ؟ »

قَالَ قُلْنَا : اثْنَانِ وَعِشْرُونَ ، وَبَقِيَتْ ثَمَانٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الشَّهْرُ هٰكَذَا ، وَالشَّهْرُ هٰكَذَا ، وَالشَّهْرُ هٰكَذَا » ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ، وَأَمْسَكَ وَاحِدَةً .

في الزوائد : إسناده صحيح على شرط مسلم .

TERCEMESİ

1656) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

«Aydan kaç gün geçti?» buyurdu.

Ebû Hüreyre (Radyallâhü anh) : **Biz yirmiiki gün (geçti) ve sekiz gün kaldı, diye cevap verdik, dedi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **(ellerinin parmaklarıyla işâret ederek) üç defa :**

«Ay şu kadardır, ay şu kadardır, ay şu kadardır.» buyurdu ve üçüncü defada bir parmağını yumdu."

Not : İsnâdının Müslim'in şartı üzerine sahih olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

١٦٥٧ – حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ ابْنِ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الشَّهْرُ هٰكَذَا وَهٰكَذَا وَهٰكَذَا » وَعَقَدَ تِسْعًا وَعِشْرِينَ ، فِي الثَّالِثَةِ .

TERCEMESİ

1657) "... Sa'd bin Ebî Vakkâs *(Radıyallâhü anh)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* (ellerinin parmaklarıyla işâret ederek) :

«Ay şu kadar, şu kadar ve şu kadardır.» buyurdu. Ve üçüncü defada (bir parmağını yummakla) **yirmidokuz sayısını belirtti."**

İZAHI

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Müslim de rivâyet etmiştir.

Sa'd (Radıyallâhü anh)'ın Müslim'deki hadîsinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bir elini diğer eline vura-

rak: «Ay şu kadardır ve şu kadardır» buyurduğu ve üçüncü defâsında bir parmağını eksilttiği belirtilmiştir. Yâni ellerinin on parmağı ile üç defa işâret ederek ayın bâzen yirmidokuz olduğunu bildirmiştir. Çünkü Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesaî'nin İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'dan rivâyet ettikleri bir hadîste: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Biz ümmî bir cemâatız. Ne yazı yazarız ne de (yıldızların seyrini) hesaplarız. Ay (bâzen) şöyledir, (bâzen) böyledir.» buyurdu. Râvi demiştir ki: Yâni ay bir defa yirmidokuz başka bir defa otuz gün olur." şeklindedir.

Hattâbî: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in maksadı şudur: Ay bâzen yirmidokuz gün olur. Dâima yirmidokuz gün olduğunu kasdetmemiştir. Halk arasında meşhur olan örf ve âdete göre ay otuz çeker. Bunun sâbit olmadığını beyan buyurmuştur, demiştir.

Bu hadîsler, şer'î hükümlerin Şârî'in açık sözünden alındığı gibi, işâretinden de alınabileceğine delâlet eder.

١٦٥٨ – حدثنا مُجَاهِدُ بْنُ مُوسٰى. ثنا الْقَاسِمُ بْنُ مَالِكٍ الْمُزَنِيُّ. ثنا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: مَا صُمْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ تِسْعًا وَعِشْرِينَ، أَكْثَرُ مِمَّا صُمْنَا ثَلَاثِينَ.

في الزوائد: إسناده صحيح على شرط مسلم. إلا أن الجريرى، واسمه سعيد بن إياس أبو مسعود، اختلط بآخر عمره. والحديث رواه أبو داود والترمذى من حديث ابن مسعود.

TERCEMESİ

1658) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayatta iken Ramazan ayı orucunu yirmidokuz gün olarak tutmamız, otuz gün olarak tutmamızdan fazla idi."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi, Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Ancak adı Said bin İyâz Ebû Mes'ud olan el-Cüreyri ömrünün sonunda rivâyetleri karıştırmıştır. Bu hadîsi Ebû Dâvûd ve Tirmizî İbn-i Mes'ud (R.A.)'den rivâyet etmişlerdir.

İZAHI

Notta belirtildiği gibi Tirmizî ve Ebû Dâvûd, bu hadisi İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiş-

lerdir. Dârekutnî de İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmiştir. Ahmed de bunu Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet etmiştir.

Bu hadîs, Ramazan ayının ekseriyetle yirmidokuz gün olduğuna delâlet ediyor.

(٩) باب ما جاء فى شهرى العيد

9 — İKİ BAYRAM AYLARI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٥٩ — حدثنا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « شَهْرَا عِيدٍ لَا يَنْقُصَانِ : رَمَضَانُ وَذُو الْحِجَّةِ » .

TERCEMESİ

1659) "... Ebû Bekrete *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İki bayram ayları (olan) Ramazan ve Zilhicce noksan olmazlar.»"

İZAHI

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Ahmed de bunu rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde mânâyı etkilemiyen az lafız farkı vardır.

Bu hadîs, müteaddit şekillerde yorumlanmıştır. **El-Menhel** yazarı bu konuda şöyle der:

Yâni Ramazan ve Zilhicce ayları otuzar gün değil yirmidokuz gün çekmekle sayıca noksan olsalar bile sevap ve ecir bakımından noksan olmazlar, tamdırlar.

Bâzılarına göre hadîsten maksad, Zilhicce ayının ilk on gününde yapılan ibâdetlerin fazîletini ve sevap yönünden Ramazan ayından eksik olmadığını açıklamaktır.

Diğer bir kavle göre hadîsin mânâsı şudur: Bir yıl içinde Ramazan ayı ile Zilhicce ayının her ikisi yirmidokuz gün olmaz. Birisi yirmidokuz gün çekerse, diğeri otuz gün olur, ama bu

dâimi değildir. Ekseriyetle böyle olur. Bâzen de her ikisi yirmidokuzar gün çeker. Z i l h i c c e ayında Kurban bayramı bulunduğu için Ona bayram ayı demek tabiidir. R a m a z a n bayramı R a m a z a n ayında değildir. Bilindiği gibi Ş e v v â l ayındadır. Lâkin R a m a z a n ayının bitiminde olduğu için R a m a z a n ayına bayram ayı denilmiştir.

Bu ayların birisinde oruç, diğerinde hac ibâdeti bulunduğu için, hadîs bu ayların fazîletini belirtmiştir. Maksad, diğer aylarda yapılan ibâdetlerin sevâbının noksan olacağı değildir. Asıl maksad, R a m a z a n ayı yirmidokuz gün olsa bile hakkında vârid olan fazîletlerin ve hükümlerin sevâbı tam olarak hâsıl olur. Kezâ hac mevsiminde A r a f â t dağındaki Vakfe (= Durmak) işi Z i l h i c c e ayının dokuzuncu gününe veyâ başka gününe tesâdüf etsin hac fazîleti ve hükümlerinin sevâbı noksan olmaz. Tabii hilâli gözetlemekte kusur ve ihmâl olmaması şarttır. Gerek R a m a z a n ayının başlangıcı ve gerekse Z i l h i c c e ayının başlangıcı husûsunda bir yanılma vuku bulduğu takdirde tutulacak R a m a z a n orucu veyâ yapılacak hac ibâdeti ve A r a f â t'taki vakfeden hâsıl olacak sevâbın noksanlığı şüphesi kalplere gelebilir. Hadisten maksad, bu şüpheyi gidermektir. Yanılgı sübut bulmadıkça yapılan ibâdet sahîhtir. Kezâ hacıların Z i l h i c c e'nin dokuzuncu günü değil, onuncu günü A r a f â t'ta durdukları bilâhere anlaşılsa bile yapılan hac sahîhtir. Ama sekizinci gün durdukları anlaşılsa ve dokuzuncu gün A r a f â t'a çıkmaları imkânı var iken sekizinci gün yapılan vakfe kifâyet etmez. Ertesi gün vakfeyi iâde etmeleri gerekir. İâde etmezlerse haccı kaçırmış sayılırlar.

١٦٦٠ – حدّثنا محمّد بن عمر المقرئ . ثنا إسحاق بن عيسى . ثنا حمّاد بن زيد ، عن أيّوب ، عن محمّد بن سيرين ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « الفطر يوم تفطرون ، والأضحى يوم تضحّون » .

TERCEMESİ

1660) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Fıtır (Ramazan bayramı) **günü iftar ettiğiniz gündür. Kurban** (bayramı) **günü kurbanı kestiğiniz gündür.**»"

İZAHI

Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Dârekutnî de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Ebû Dâvûd ve Dârekutnî'nin hadîs metni daha uzundur. Tirmizî'nin rivâyetindeki hadîs metni meâlen şöyledir:

«Ramazan orucu oruç tuttuğunuz günde (başlamış) olur. Fıtır (bayramı) iftar ettiğiniz gündür. Kurban (bayramı) günü kurban kestiğiniz gündür.»

Tirmizî: 'İlim ehlinin bâzısı bu hadisi şöyle yorumlamıştır: Yâni Ramazan orucuna başlamak ve Ramazan bayramını yapmak; cemâatla ve halkın büyük çoğunluğuyla beraber olmalıdır,' demiştir.

El-Menhel yazarının dediğine göre bâzı âlimler: Hadîsten maksad şudur, demişlerdir: Hadîs, şek gününde orucun tutulamıyacağına işârettir. Çünkü şek günü, halkın Ramazan orucuna başladığı gün değildir. Ve ikinci işâret, Şevvâl hilâlini görüp her hangi bir sebeple şâhitliği reddedilen kişinin, hilâli gördü diye orucu bırakmamasınadır. Çünkü halk o gün iftar etmemiştir.

Sindî: de: Hadîsin açık olan mânâsı; Ramazan bayramı ve Kurban bayramı günlerinin tâyin ve tesbiti husûsunda kişilerin müdâhale yetkisi yoktur. Kişiler, cemâattan ve halkın büyük çoğunluğundan ayrılarak kendi kendilerine hareket edemezler. Bu günlerin tâyin ve tesbit yetkisi, devlet yetkilisine ve İslâm cemâatına âittir. Fertler, devlet yetkilisine ve cemâata uymak zorundadırlar.

Hattabî şöyle demiştir:Hadîsten maksad; ictihadla yapılacak hususlarda İslâm cemâatının ictihada dayanarak yaptıkları ibâdetlerden dolayı muahaze edilemiyeceklerini bildirmektir. Şu halde bir bölge halkı Şevvâl hilâlini olanca güçleriyle gözetledikleri halde ancak otuzuncu günden sonra hilâli görebildikleri ve dolayısıyla otuz gün oruç tuttuktan sonra o yılki Ramazan'ın yirmidokuz gün olduğu sâbit olursa, onların oruçları ve bayramları geçerlidir. Herhangi bir vebâl altında kalmış olmazlar. Kezâ hac ibâdetinde Arefe günü tesbitinde hatâ ettikleri zaman Arafât dağındaki vakfeyi iâde etmeleri gerekmez. Kestikleri kurbanlar kâfidir. Bu hüküm, Allah tarafından ihsan edilen bir kolaylık ve kullarına bir şefkattır, demiştir.

(١٠) باب ما جاء فى الصوم فى السفر

10 — YOLCULUKTA ORUÇ TUTMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٦١ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: صَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِى السَّفَرِ، وَأَفْطَرَ.

TERCEMESİ

1661) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **yolculukta oruç** (da) **tutmuş, iftar da etmiştir."**

İZAHI

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesaî, Tahavî, Beyhakî ve Dârimî de bu hadîsi bir birine yakın lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, yolculukta oruç tutmanın da, iftar etmenin de câiz olduğuna delâlet eder.

١٦٦٢ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: سَأَلَ حَمْزَةُ الأَسْلَمِيُّ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ: إِنِّي أَصُومُ. أَفَأَصُومُ فِي السَّفَرِ؟ فَقَالَ ﷺ «إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ».

TERCEMESİ

1662) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

H...za el-Eslemî (Radıyallâhü anh) (6) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhive Sellem)'e:

---

(5) Hamza bin Amr bin Umeyr Ebû Sâlih, büyük bir sahâbîdir. Eslemî kabilesine mensubtur. Peygamber (A.S.)'den, Ebû Bekir (R.A.) ve Ömer (R.A.)'den rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de oğlu Muhammed, Hanzala bin Ali, Süleyman bin Yesâr, Ebû Seleme ve başkaları rivâyet etmişlerdir. Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ta'liklerinde Buhârî, Onun rivâyetlerini almışlardır. Hicretin 91. yılı vefât etmiştir.

Ben (hazerde) çok oruç tutuyorum. Yolculukta da oruç tutmama izin verir misin? diye sordu. Efendimiz:

«Dilersen oruç tut, dilersen iftar et» buyurdu."

İ Z A H I

M â l i k, B u h â r i, E b û D â v û d, B e y h a k î ve D â r i m î de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Diğer bâzı rivâyetlerde belirtildiği gibi H a m z a (Radıyallâhü anh) hazerde çok oruç tutardı. Hadisin zâhirine göre H a m z a (Radıyallâhü anh) yolculukta mutlak oruç tutma hükmünü sormuş. Çünkü buradaki rivâyette sorunun R a m a z a n orucuna âit olduğuna dâir bir sarahat yoktur. Lâkin E b û D â v û d, H â k i m ve B e y h a k î 'nin bir rivâyetinde H a m z a (Radıyallâhü anh)'ın yolculuk hâlinde R a m a z a n orucunu tutma hükmünü sorduğu belirtilmiştir. **El-Menhel** yazarı: H a m z a (Radıyallâhü anh)'ın bir defasında nâfile orucun hükmünü, başka bir defasında R a m a z a n orucunun hükmünü sormuş olması muhtemeldir, demiştir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhive Sellem), oruç tutup tutmama işini H a m z a (Radıyallâhü anh)'ın arzusuna bırakmıştır. Çünkü H a m z a (Radıyallâhü anh) kendi durumunu daha iyi bilirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) verdiği cevapla, yolculuk hâlinde farz orucun tutulmasının zorunlu olmadığına işâret buyurmuştur.

١٦٦٣ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. ثنا أَبُو عَامِرٍ. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْحَمَّالُ. قَالَا: ثنا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ جَمِيعًا، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَيَّانَ الدِّمَشْقِيِّ. حَدَّثَتْنِي أُمُّ الدَّرْدَاءِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ؛ أَنَّهُ قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فِي الْيَوْمِ الْحَارِّ، الشَّدِيدِ الْحَرِّ. وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ. وَمَا فِي الْقَوْمِ أَحَدٌ صَائِمٌ إِلَّا رَسُولُ اللهِ ﷺ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ رَوَاحَةَ.

TERCEMESİ

1663) "... Ebü'd-Derdâ' *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

And olsun ki Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yolculuklarının birisinde çok sıcak bir gün onunla beraberken kendimizi öyle bir durumda gördüm ki; herkes sıcaklığın şiddetinden elini başına koyuyordu. Cemâatımızda Resûllulah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile Abdullah bin Revâhâ** (Radıyallâhü anh)'**den başka, oruçlu hiç kimse yoktur."**

İZAHI

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tahavî ve Beyhakî de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Ebû Dâvûd'un rivâyetinde bu yolculuğun bir savaş yolculuğu olduğu belirtilmiştir. Fakat hangi savaş yolculuğu olduğu bilinmemektedir. Bu yolculuğun Mekke Fetih yolculuğu olduğu söylenmişse de kabule şâyan görülmemiştir. Çünkü bu savaştan önce vuku bulan Mu'te savaşında Abdullah bin Revâhâ (Radıyallâhü anh) şehid edilmişti. Telvih sâhibi bu yolculuğun Bedir savaşı yolculuğu olmasını muhtemel görmüşse de bu ihtimâl da vârid değildir. Çünkü Ebü'd-Derdâ' Bedir savaşı tarihinde henüz müslüman olmamıştı.

Bu hadîs, yolculukta gücü yetenler için oruç tutmanın efdal olduğuna ve gücü yetmeyenler için iftâr etmenin efdal olduğuna delâlet ediyor. Hadiste sözü edilen orucun nâfile oruç olduğu söylenemez. Çünkü bu hadîsin Müslim'deki rivâyetinde Ebü'd-Derdâ (Radıyallâhü anh):

"Ramazan ayında şiddetli sıcakta Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber bir savaşa çıktık."** demiştir.

Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî, Sevrî, Fudayl bin İyâz ve Abdullah bin el-Mübârek yolculukta Ramazan orucunu tutmanın efdal olduğuna hükmedenlerdendirler. Sahâbîlerden Huzeyfe (Radıyallâhü anh) ve Osman bin Ebi'l-Âs (Radıyallâhü anh) da böyle hükmetmişlerdir. Enes, Saîd bin Cübeyr ve İbrâhim en-Nehaî'den de bu kavil rivâyet edilmiştir.

(١١) باب ما جاء فى الإفطار فى السفر

11 — YOLCULUKTA İFTAR ETMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٦٤ — حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة ، ومحمد بن الصبّاح . قالا : ثنا سفيان ابن عيينة ، عن الزهري ، عن صفوان بن عبد الله ، عن أم الدرداء ، عن كعب بن عاصم ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « ليس من البرّ الصيام في السفر » .

TERCEMESİ

1664) "... Ka'b bin Âsım *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Yolculukta oruç tutmak. (Matlub) **ibâdetten değildir.»**"

١٦٦٥ — حدّثنا محمد بن المصفّى الحمصي . ثنا محمد بن حرب ، عن عبيد الله بن عمر ، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « ليس من البرّ الصيام في السفر » .

فى الزوائد : إسناد حديث ابن عمر صحيح . لأن محمد بن المصفى ، ذكره ابن حبان فى الثقات . ووثقه مسلمة والذهبي فى الكاشف . وقال أبو حاتم : صدوق . وقال النسائى : صالح . وباقى رجال الإسناد على شرط الشيخين .

TERCEMESİ

1665) "... İbn-i Ömer *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Yolculukta oruç tutmak (matlub) **ibâdetten değildir.»**"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: İbn-i Ömer (R.A.)'nin hadîsinin senedi sahîhtir. Çünkü râvi Muhammed bin el-Musaffâ'yı İbn-i Hibbân sıkâlar arasında zikretmiş; Mesleme ve el-Kâşif'te Zehebî Onu sıkâ saymışlar; Ebû Hâtim: O, çok sâdıktır, demiş; Nesaî de: O sâlihtir, demiştir. İsnâdın kalan ricâli, Buhârî ve Müslim'in şartı üzerinedirler.

İZAHI

Ka'b (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ahmed, Nesaî ve Taberî de rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhümâ)'nin hadîsi Zevâid türündendir. Tahavî de bunu rivâyet etmiştir.

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Dârimî, Beyhakî ve Nesaî bunun bir benzerini Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

K a ' b (Radıyallâhü anh)'ın T a b e r î 'deki rivâyeti uzun olup meâlen şöyledir:

"**Şiddetli bir sıcakta biz Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber sefere çıktık. Cemâatımızdan bir adamı, hasta gibi bir ağacın gölgesi altında uzanmış olarak gördük. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Arkadaşınızın nesi var, neresi ağrıyor?» diye sordu. Sahâbiler: Hastalığı yoktur. Lâkin oruçludur. Sıcaklık ona çetin gelmiştir, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Yolculukta oruç tutmanız, matlub ibâdet değildir. Allah'ın size verdiği ruhsata sarılınız.» buyurdu."

Z â h i r i y y e ve Ş î a mezheblerine mensub bâzı âlimler, bu hadîsin zâhirini delîl göstererek :Yolculukta oruç tutmak günahtır ve tutulan oruç, geçersizdir, demişlerdir. Bu görüş, E b û H ü r e y r e, Ö m e r, İ b n - i Ö m e r ve Z ü h r î (Radıyallâhü anhüm)'den de nakledilmiştir.

A h m e d, E v z â î ve İ s h a k : Yolculukta oruç tutmak câizdir, tutmamak efdaldır, demişlerdir.

E b û H a n î f e, M â l i k ve Ş â f i î 'nin dâhil olduğu cumhûra göre gücü yetenler için oruç tutmak efdaldır.

H a t t â b î bu bâbtaki hadîslere şöyle cevap vermiştir: Bu hadîsler; durumu yukarıda belirtilen, yâni oruç tuttuğu için hasta gibi halsiz düşen kimselere mahsustur. Çünkü (1663 nolu) hadîs ve benzeri hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yolculukta oruç tuttuğu belirtilmiş ve (1662 nolu) hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) H a m z a e l - E s l e m î (Radıyallâhü anh)'ı yolculukta oruç tutup tutmamakta serbest bırakmıştır. Eğer oruç tutmak matlup olmasaydı, onu serbest bırakmazdı.

Ş â f i i bu bâbtaki hadîsleri yolculuk ruhsatını kabul etmekten imtina' edenlere yorumlıyarak: Farz veyâ nâfile oruç tutan bir kimse, hasta gibi perişan bir hâle düşmesine rağmen ve Allah Ona ruhsat vermesine rağmen oruç tutmakta diretirse Onun tuttuğu oruç, matlub bir ibâdet olmaktan çıkar. Hadîsin mânâsı şöyle olabilir: Yolculukta oruç tutmak farz olan ve terkedilmesi günah sayılan ibâdet değildir, demiştir.

T a h a v î de: Hadîsteki "**Birr**"den maksad, mükemmel ibâdettir. Maksad, yolculukta tutulan orucun ibâdet cinsinden ihrac edilmesi değildir. Çünkü bâzen yolculukta oruç tutmamak daha efdal ve

daha matlub ibâdet olur. Meselâ savaşta düşmanla karşılaşmak üzere olan bir mü'min, daha güçlü olmak için oruç tutmazsa daha çok sevap kazanır, demiştir.

١٦٦٦ – حدثنا إبراهيم بن المنذر الحزامي. ثنا عبد الله بن موسى التيمي، عن أسامة بن زيد، عن ابن شهاب، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن، عن أبيه عبد الرحمن ابن عوف؛ قال: قال رسول الله ﷺ «صائم رمضان في السفر كالمفطر في الحضر».

قال أبو إسحاق: هذا الحديث ليس بشيء.

في الزوائد: في إسناده انقطاع. أسامة بن زيد، متفق على تضعيفه. وأبو سلمة بن عبد الرحمن، لم يسمع من أبيه شيئا. قاله ابن معين والبخاري. ورواه النسائي مرفوعا عن أنس بن مالك (هو عبد غير أنس بن مالك خادم النبي ﷺ).

T E R C E M E S İ

1666) "... Abdurrahmân bin Avf *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Yolculukta Ramazan orucunu tutan kimse, hazerde oruç tutmayan gibidir.»

Ebû İshak: Bu hadîs bir şey değildir, demiştir."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsin isnâdında inkıta' vardır. Râvi Üsâme bin Zeyd'in zayıf sayılması husûsunda ittifak vardır. İbn-i Muîn ve Buhârî'nin dediğine göre râvi Ebû Seleme bin Abdirrahman babasından hiç bir hadîs işitmemiştir. Nesaî bu hadîsi Enes bin Mâlik (R.A.)'den merfu' olarak rivâyet etmiştir. Bu Enes, Peygamber (S.A.V.)'in hizmetçisi olan Enes bin Mâlik (R.A.) değildir, bir köledir.

İ Z A H I

Bu hadîsin şerhinde Sindi şöyle demiştir: Hadisten maksad şu olabilir: Yolculukta Ramazan orucunu tutan kişi, hazerde iken Ramazan dışında oruç tutmayan gibidir. Bu takdirde hadîsten çıkarılan sonuç, oruç tutmamanın daha iyi olmasıdır. Muhtemelen kastedilen mânâ şudur: Yolculukta Ramazan orucunu tutan kimse, Ramazan'da evinde iken oruç tutmıyan gibidir. Bu yoruma göre çıkarılan hüküm; yolculukta oruç tutmanın haramlığıdır. Birinci yorum uygundur. Bununla beraber cumhûra göre ilk yorum, oruç tutmaya kuvveti pek yetmiyen kimselere mahsustur.

(١٢) باب ما جاء فى الإفطار للحامل والمرضع

12 — GEBE VE SÜT EMZİREN KADINLARIN ORUÇ TUTMAMALARI HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٦٧ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة ، وعلى بن محمد . قالا : ثنا وكيع ، عن أبى هلال ، عن عبد الله بن سوادة ، عن أنس بن مالك ، رجل من بنى عبد الأشهل ، (وقال على بن محمد : من بنى عبد الله بن كعب) قال : أغارت علينا خيل رسول الله ﷺ . فأتيت رسول الله ﷺ وهو يتغدى فقال «ادن فكل» قلت : إنى صائم . قال «اجلس أحدثك عن الصوم أو الصيام . إن الله عز وجل وضع عن المسافر شطر الصلاة . وعن المسافر والحامل والمرضع ، الصوم ، أو الصيام» . والله ! لقد قالهما النبى ﷺ ، كلتاهما أو إحداهما . فيا لهف نفسى ! فهلا كنت طعمت من طعام رسول الله ﷺ .

TERCEMESİ

1667) "... Abdü'l-Eşhel oğullarından olan (Ali bin Muhammed'in dediğine göre Abdullah bin Ka'b oğullarından olan) Enes bin Mâlik (7) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in süvarileri bize baskın yaparak mallarımızı alıp götürdüler. Sonra ben** (Medîne'ye) **Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanına vardım. O, öğle yemeğini yiyordu. Bana :**

— «(Sofraya) **Yanaş, yemek ye.» buyurdu. Ben :**

— **Oruçluyum, dedim. O :**

— **Otur, sana oruçtan bahsedeyim. Şüphesiz Allah** (Azze ve Celle), **yolcu**(nun boynun)**dan dört rek'atli farz namazın yarısını indirmiş ve yolcu, hâmile ve süt emzirenin boyunlarından orucu indirmiştir.» buyurdu. Allah'a yemin ederim ki Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hâmile ve süt emzirenin her ikisini de veyâ birisini buyurdu. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yemeğinden niçin yemedim diye üzgün ve pişmanım."**

---

(7) Bu zât, Peygamber (S.A.V.)'in hizmetçisi olan Enes (R.A.) değildir.

İZAHI

Ahmed, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir. El-Menhel yazarının dediğine göre hadîsin râvisi Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın Abdullah bin Ka'b oğullarından olduğu rivâyeti doğrudur. Buhârî bunu kesinlikle söylemiştir. Abdü'l-Eşhel oğullarından olduğuna dâir rivâyet yanlıştır. Bu Enes, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hizmetçisi olan Enes (Radıyallâhü anh)'den başka bir zât olup Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den yalnız bu hadîsi rivâyet etmiştir. Dört sünen sâhibi Onun rivâyetini almışlardır.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in süvârileri gâliba bu kabîlenin kâfir olduklarını îtikad ettikleri için mallarını alıp götürmüşlerdir.

Enes (Radıyallâhü anh); Ahmed'in rivâyetine göre komşusunun götürülen develeri; Nesaî'nin rivâyetine göre ise kendisine âit olup götürülen develeri hakkında görüşmek üzere Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yanına gittiğini söylemiştir.

Enes (Radıyallâhü anh)'ın tutmuş olduğu orucun nâfile olduğu ve kendisinin yolcu olduğu Sindî'de bildirilmiştir. Enes (Radıyallâhü anh)'ın Medîne'ye gidip orada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile görüştüğü ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o esnâda yemek yemekte olduğu, hadîsin muhtelif rivâyetlerinde belirtilmiştir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medîne'de öğle yemeğini yediğine göre, görüşme Ramazan ayı dışında olmuştur.

Hadîs, yolculuk hâlinde dört rek'atli farz namazın yarıya indirildiğine işâret ediyor. Kılınmayan yarısının sonradan kazâ edilmesi söz konusu değildir. Bu husûsta geniş malûmat namaz bahsinde geçmiştir.

Hadîs, yolculuk hâlinde farz orucun tutulmasının mecburiyetinin kaldırıldığını bildiriyor. Yolculukta tutulmayan Ramazan orucu sonradan kazâ edilir. Bu husûs da bundan önceki bâblarda belirtilmiştir.

Hadîs, hâmile ve süt emziren kadının da Ramazan orucunu tutmayabileceğini bildirmiştir. Râvi Enes (Radıyallâhü anh) yemin ederek, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ya hâmile ile süt emrizenin ikisini veyâ birisini buyurduğunu söylemiştir. Daha sonra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in yemeğinden yemediği için duyduğu üzüntü ve hasreti dile getirmiştir.

١٦٦٨ – حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ الدِّمَشْقِيُّ . ثنا الرَّبِيعُ بْنُ بَدْرٍ ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ ، عَنِ الْحَسَنِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : رَخَّصَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلْحُبْلَى الَّتِي تَخَافُ عَلَى نَفْسِهَا ، أَنْ تُفْطِرَ . وَلِلْمُرْضِعِ الَّتِي تَخَافُ عَلَى وَلَدِهَا .

TERCEMESİ

1668) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **nefsine zarar gelmesinden korkan hâmile kadın** ve **çocuğuna zarar gelmesinden korkan emzikli kadın için Ramazan orucunu tutmama ruhsatını vermiştir."**

İZAHI

Müelliften başka kim tarafından rivâyet edildiğini bilemediğim bu hadîs; gebe veyâ emzikli kadının Ramazan orucunu tutmayabileceklerine delâlet ediyor. Âlimlerin bu husûstaki görüşleri şöyledir :

1 — Ebû Hanîfe, arkadaşları ve Ebû Sevr'e göre hâmile ve emzikli kadın kendilerine veyâ çocuklarına zarar geleceklerinden korktukları zaman Ramazan orucunu tutmayabilirler. Güçleri yettiği zaman kazâ etmeleri gerekir. Bunların fidye ödemeleri gerekmez. Çünkü bunlar hasta gibi ma'zurdurlar. Hastaya gereken şey, Kur'an'ın hükmüyle güne gün kazâ etmektir.

2 — Şâfiî ve Ahmed'e göre gebe veyâ emzikli kadın yalnız kendilerine veyâ kendileriyle beraber çocuklarına zarar geleceğinden korktukları takdirde oruç tutmayabilirler. Ve güne gün kazâ ederler. Şâyet yalnız çocuklarına zarar geleceğinden korkarlarsa güne gün kazâ etmekle beraber, tutmadıkları her gün için bir fitre miktarı (2 kilo 240 gr. buğday) fidye vereceklerdir. Güne gün kazâ edecekler, çünkü hasta gibi düşünülürler; Fidye verecekler, çünkü oruç tutmaya güçleri yeter.

3 — Mâlik, hâmile kadın hakkında Hanefî âlimlerinin görüşündedir. Emzikli kadın hakkında ise : Çocuğuna veyâ kendisine zarar geleceğinden korktuğu ve çocuğuna süt emzirecek bir kadının ücretini verecek durumda olmadığı zaman Ramazan orucunu tutmıyacak, sonra güne gün kazâ edecek ve her gün için bir fitre miktarı fidye verecektir.

(١٣) باب ما جاء في قضاء رمضان

13 — RAMAZAN (ORUCU) KAZÂSI HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٦٦٩ – حدثنا علي بن المنذر . ثنا سفيان بن عيينة ، عن عمرو بن دينار ، عن يحيى بن سعيد ، عن أبي سلمة ؛ قال : سمعت عائشة تقول : إن كان ليكون علي الصيام من شهر رمضان فما أقضيه حتى يجيء شعبان .

TERCEMESİ

1669) ... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Şüphesiz üzerimde Ramazan ayma âit oruç (borc)um olurdu ve Şâban ayı gelinceye kadar Onu kazâ etmezdim."

İZAHI

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde özetle şöyle der: Âişe (Radıyallâhü anhâ) şunu söylemek istemiştir: **"Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hayattayken boynundaki Ramazan orucunu Şâban ayına kadar kazâ edemiyordum."**

Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin oruç borcunu Şâban ayına kadar kazâ edemeyişinin sebebi, onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hakkını vermekle meşgul olması ve ailevî ilişki için dâima hazırlıklı bulunmasıydı. Nitekim Buhârî'nin rivâyetinde Yahyâ bin Saîd: Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin oruç borcunu daha önce kazâ etmesine mâni olan sebep, Onun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile meşgul olmasıydı, demiştir. Yâni Âişe (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhtemel cinsel arzusuna karşı oruç engelinin bulunmaması için oruç borcunu Şâban'a kadar geciktirirdi. Çünkü Âişe (Radıyallâhü anhâ), Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in izni olmaksızın oruç tutmazdı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzen Ona izin vermezdi. İkinci Ramazan ayının yaklaşmasıyla vakit daralınca izin verirdi. Zâten Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de Şâban ayında çok oruç tutardı. Bu

sebeple Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) oruç borcunu ancak Ş â b a n ayında ödeme imkânını bulurdu.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in cinsel arzusu olabilir endişesiyle Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin oruç tutmak için Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin istememiş olması da muhtemeldir. Bu da Onun üstün edebinden dolayıdır. Vakit daralınca yâni Ş â b a n ayı girince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den izin alarak orucunu kazâ ederdi.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in dokuz hanımı bulunurdu. Ve nöbetleşe bunların odalarında yatardı. Ancak nöbet usûlü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e vâcib değildi. Bunun aksine hareket edebilirdi. Bu sebeple Onun bütün zevceleri, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin belirttiği durumdaydılar. Ve hepsi oruç borçlarını Ş â b a n'a tehir ederlerdi. Nitekim M ü s l i m'in bir rivâyetinde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in eşlerinin bu durumunu belirtmiştir.

RAMAZAN ORUCUNUN KAZÂSININ GECİKTİRİLMESİ

Bu hadis, bir ma'zeret olduğu zaman R a m a z a n orucunun kazâsını Ş â b a n ayına kadar geciktirmenin câizliğine delâlet eder. Âlimler bu hükümde müttefiktirler. Hadis, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin bir fiilini ifâde etmekte ise de Onun bu hareketinden Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in habersiz olması düşünülemez. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımları, şer'î hükümleri sık sık sorarlardı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bu harekete karşı çıkmaması ve susması, tasvip ettiğini ifâde eder.

Oruç borcunun geciktirilmesi, bir mâzeretten dolayı olmayınca âlimler değişik görüşler beyan etmişlerdir. Şöyle ki :

1 — Hastalık, yolculuk ve aybaşı âdeti gibi bir ma'zeret dolayısıyla vaktinde tutulmayan R a m a z a n orucunun kazâsını geciktirmek cumhûra göre câizdir. Ancak tutamadığı günler sayısınca ikinci R a m a z a n ayı yaklaştığında derhal kazâ etmek vâcib olur. Te'hiri haramdır.

Şer'î bir ma'zeret yokken tutulmayan R a m a z a n orucunu geciktirmeden kazâ etmek, Ş â f i i l e r'ce vâcib görülmüştür. Bu tür oruç kazâsı te'hir edilemez.

2 — E b û H a n î f e ve arkadaşlarına göre şer'î ma'zeret olmaksızın bile tutulmayan R a m a z a n orucunun kazâ edilmesi belirli bir vakte bağlı değildir. Bu îtibarla ikinci bir R a m a z a n ' a kadar te'hir etmek günah değildir. Yeter ki kişi bu orucu kazâ etmeye kararlı olsun. Bu kararda bulunması ve borcunu kazâ etmesi vâcibtir.

3 — D â v û d - i Z â h i r i ' ye göre özürlü olsun, özürsüz olsun vaktinde tutulmayan R a m a z a n orucunu geciktirmeden kazâ etmek vâcibtir.

١٦٧٠ — حدّثنا عليُّ بنُ محمّدٍ. ثنا عبدُ اللهِ بنُ نُميرٍ، عن عُبيدةَ، عن إبراهيمَ، عن الأسودِ، عن عائشةَ؛ قالتْ: كُنّا نَحيضُ عندَ النّبيِّ ﷺ، فيأمُرُنا بقضاءِ الصّومِ.

TERCEMESİ

1670) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Biz, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **yanındayken** (Ramazan ayında) **aybaşı âdetini görürdük.** (Temizlendikten) **sonra bize** (tutmadığımız günler sayısınca) **orucu kazâ etmemizi emrederdi."**

İZAHI

T i r m i z î de bu hadîsi rivâyet ederek hasen olduğunu söylemiştir. T i r m i z î ' deki rivâyet, meâlen şöyledir:

"Biz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in yanındayken hayız âdetini görürdük. Sonra temizlenirdik de orucu kazâ etmeyi bize emrederdi, namazı kazâ etmeyi bize emretmezdi."**

Burada Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin râvisi, e l - E s v e d ' - dir. M u â z a ' nın Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettiği bu hadîsin mislini Kütüb-i Sitte sahipleri rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetlerde yalnız namazın kazâ edilmesinin emredilmediği bildirilmektedr. Müellifin 631 nolu hadîsi böyledir.

T i r m i z î , bu hadîsi rivâyet ettikten sonra: Aybaşı âdetini gören kadının orucu kazâ etmesi ve namazı kazâ etmemesi husûsunda âlimler arasında her hangi bir ihtilâfın varlığını bilmiyoruz. İlim ehlinin tatbikatı, bu hadîsteki hükme göredir, demiştir.

Tuhfe yazarı da Aliyyü-el-Kaarî'den naklen şöyle demiştir: Hadîsteki hükmün hikmeti şöyle anlatılmıştır: Hayız gören kadının oru-

cu kazâ etmesi güç değildir. Çünkü oruç kazâsı, yılda ancak bir defa olur. Fakat namazın kazâ edilmesi güçtür. Çünkü genellikle kadınlar, her ay altı - yedi gün, bâzen on gün hayız görürler. Bu duruma göre her yıl, yaklaşık olarak dört aylık namazı kazâ etmek gerekir ki, bu cidden zordur.

(١٤) باب ما جاء في كفارة من أفطر يومًا من رمضان

14 — RAMAZAN (AYIN)DAN BİR GÜN ORUÇ BOZANIN KEFÂRETİ HAKKINDA GELEN (HADÎSLER) BÂBI

١٦٧١ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ فَقَالَ : هَلَكْتُ. قَالَ « وَمَا أَهْلَكَكَ ؟ » قَالَ : وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَعْتِقْ رَقَبَةً » قَالَ : لَا أَجِدُ . قَالَ « صُمْ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ » قَالَ : لَا أُطِيقُ . قَالَ « أَطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِينًا » قَالَ : لَا أَجِدُ . قَالَ « اجْلِسْ » فَجَلَسَ . فَبَيْنَمَا هُوَ كَذٰلِكَ إِذْ أُتِيَ بِمِكْتَلٍ يُدْعَى الْعَرَقَ . فَقَالَ « اذْهَبْ فَتَصَدَّقْ بِهِ » قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا أَهْلُ بَيْتٍ أَحْوَجُ إِلَيْهِ مِنَّا . قَالَ « فَانْطَلِقْ فَأَطْعِمْهُ عِيَالَكَ » .

حدثنا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . ثنا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ عُمَرَ . حَدَّثَنِي يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِذٰلِكَ . فَقَالَ « وَصُمْ يَوْمًا مَكَانَهُ » .

(وصم يوما مكانه) في الزوائد : هذه الزيادة قد انفرد بها ابن ماجة . وفي إسنادها عبد الجبار بن عمر، وهو ضعيف، ضعفه ابن معين وأبو داود والترمذيّ. وقال البخاريّ : عنده مناكير. وقال النسائيّ : ليس بثقة. وقال الدارقطنيّ : متروك . وقال ابن يونس : منكر الحديث. وقال ابن سعد : وكان ثقة. وقد جاء من حديث أبي هريرة مرفوعا « من أفطر يوما من رمضان من غير رخصة لم يجزه صيام الدهر » وهذا الحديث تخالفه الزيادة .

T E R C E M E S İ

1671) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Bir adam, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **gelerek:**

— **Helâk oldum, dedi. Efendimiz:**

— **«Seni helâk eden nedir?» diye sordu. Adam:**

— **Ramazan'da** (gündüz) **eşimle cinsî münâsebette bulundum, dedi. Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— **«Bir köle azâd et» buyurdu. Adam:**

— **Bulamam, dedi. Efendimiz:**

— **«Üstüste iki ay oruç tut» buyurdu. Adam:**

— **Gücüm yetmez, dedi. Efendimiz:**

— **«Altmış yoksula yemek yedir.» buyurdu. Adam:**

— **Bulamam, dedi. Efendimiz:**

— **«Otur» buyurdu. Adam da oturdu. Adam oturup beklerken arak denilen bir sebet hurma getirildi. Efendimiz ona:**

— **«Git bu hurmayı sadaka olarak dağıt» buyurdu. Adam:**

— **Yâ Resûlallah! Seni hak** (din) **ile gönderen Allah'a yemin ederim ki Medîne'nin kara taşlı iki dağı arasında âilemizden daha muhtaç bir ev halkı yoktur, dedi. Efendimiz** (Ona):

— **«Peki git bunu aile fertlerine yedir» buyurdu.**

Müellif bu hadîsi Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'**den merfu olarak ikinci bir senedle de rivâyet etmiştir. Bunda şu ilâve vardır: Ve Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **adama:**

— **«Ve o gün yerine bir gün oruç tut.» buyurdu.**"

Not: وَصُمْ يَوْمًا مَكَانَهُ ilâvesi hakkında Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu ilâveyi Kütüb-i Sitte sâhiplerinden yalnız İbn-i Mâcete rivâyet etmiştir. Bu ilâvenin bulunduğu seneddeki râvi Abdül-Cebbâr bin Ömer zayıftır. İbn-i Muin, Ebû Dâvûd ve Tirmizî Onu zayıf saymışlardır. Buhârî de: Onun yanında münker hadisler bulunur, demiştir. Nesaî de: O, sıka değildir, demiştir. Dârekutnî de Onun terkedildiğini söylemiş ve İbn-i Yûnus: Onun hadisi münkerdir, demiştir. İbn-i Sa'd da: O sıkaydı, demiştir. Ebû Hüreyre (R.A.)'den merfu' olarak rivâyet edilen (1672 nolu) hadiste: **«Ruhsatsız olarak Ramazan'dan bir gün oruç bozan bir kimseye yıl boyunca tuttuğu oruç kâfi değildir.»** buyurulmuştur. Yukarıdaki ilâve bu hadise aykırıdır.

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sahibleri, A h m e d, M â l i k ve B e y h a k i de bu hadisi rivâyet etmişlerdir.

Müellifin ikinci senedindeki; وَصُمْ يَوْمًا مَكَانَهُ **ilâvesinin yalnız müellif tarafından rivâyet edildiği Zevâid'de bildirilmiş ve notta da bu durum belirtilmiş ise de E b û D â v û d' un C a' f e r b i n**

Müsâfir'den bir senedle Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak yaptığı bir rivâyette Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama : كُلْهُ أَنْتَ وَأَهْلُ بَيْتِكَ وَصُمْ يَوْمًا وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَ = **«Bu hurmayı sen ve ev halkın yiyiniz. Sen bir gün oruç tut ve Allah'tan mağfiret dile»** buyurmuştur. Mâlik'in de **el-Muvatta**'da Saîd bin el-Müseyyeb (Radıyallâhü anh)'den mürsel olarak yaptığı bir rivâyete göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) adama : كُلْهُ وَصُمْ يَوْمًا مَكَانَ مَا أَصَبْتَ = **«Bu hurmayı ye ve işlediğin fiil yerine bir gün oruç tut.»** buyurmuştur.

Bu ilâve ile ilgili âlimlerin görüşlerini sırası geldiğinde anlatacağız. Başından itibâren hadîs metnini açıklayalım :

El-Menhel yazarı şöyle der :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden adamın isminin Selmân veyâ Seleme bin Sahr el-Beyâzî olduğu söylenmişse de el-Hâfız, **el-Fetih**'te bu sözü reddetmiş ve : Ben bunun isminin ne olduğuna rastlıyamadım, demiştir.

Adam : "**Ben helâk oldum.**" sözü ile : Ben helâk olmayı gerektiren bir günaha girdim, demek istemiştir.

Adamın Ramazan'da âilesine gündüz yaklaştığı, Buhârî'nin rivâyetinde açıklanmıştır.

Hadîsin zâhirine göre oruç bozma kefâreti olarak âzâd edilecek kölenin müslüman veyâ kâfir olması, erginlik çağına ermiş veyâ ermemiş olması, erkek veyâ kadın olması câizdir. Çünkü "**Rakabe**" kelimesi bunların hepsini kapsar. Hanefi âlimleri, hadîsin zâhiriyle hükmetmişlerdir. Fakat cumhûr, âzâd edilecek kölenin müslüman olmasını şart koşmuş ve kâtil kefâretine âit âyetteki rakabe, mü'min kaydıyla kayıtlı olduğu için buradaki rakabeyi Ona hamletmişlerdir.

Hadîs, oruç bozma kefâreti olarak tutulacak iki aylık orucun aralıksız tutulmasının şart olduğuna delâlet ediyor. İbn-i Ebî Leylâ hâriç âlimlerin cumhûru bu hususta ittifak hâlindedir. Cumhûra göre bu iki ay içinde Ramazan ayı ve oruç tutmanın yasak olduğu Ramazan bayramının ilk ve Kurban bayramının dört günü gibi günlerin bulunmaması şarttır.

Hadisin zâhirine göre oruç bozma kefâreti olarak doyurulacak yoksullar sayısının atmıştan aşağı olmaması gerekir. Cumhûrun gö-

rüşü bu merkezdedir. H a n e f î âlimlerine göre, adam bir yoksulu altmış gün doyurursa kefâret yerine geçer. Çünkü maksad yoksulun ihtiyacını gidermektir. Bir gün doyurulan yoksul, başka bir gün diğer bir yoksul hükmündedir.

Altmış günlük nafakayı bir günde bir yoksula vermek, bir günlük kefâret yerine geçer.

Her yoksula verilecek kefâret tutarı husûsunda âlimler ihtilâf etmişlerdir. Şöyle ki :

1 — H a n e f î âlimlerine göre her yoksula verilecek kefâret bir fitre miktarıdır ki; yarım " Sa' " buğday veyâ bir " Sa' " kuru hurma yâhut bu kadar arpa veyâ kuru üzümdür. Bir Sa' bugünkü ağırlık ölçüsüne göre üç kilo üçyüz otuzüç gramdır. Bu meblağlardan birisinin tutarını para olarak vermek câizdir.

2 — M â l i k î ve Ş â f i î âlimlerine göre yoksula verilecek günlük kefâret bir "**müd**"dür. Ş â f i î mezhebine göre bir **müd** 560 grama tekâbül eder. O şehir halkının zahîresinin çoğunluğu, hubûbatın hangi nevinden ise, ondan kefâret ödenir.

3 — A h m e d ' e göre günlük kefâret, ya buğdaydan bir **müd** veyâ kuru hurma ya da arpadan yarım sa'dır."

El-Menhel yazarı, yukarıdaki görüşlerin mesnedlerini izah etmiş ise de bunu aktarmaktan vazgeçtim. **El-Menhel** yazarı sözlerine devamla :

"Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e müracaat eden adam anılan kefâretlerin hiç birisini ifâ edemiyeceğini arz edince Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ona : «**Otur.**» buyurmuştur. Bu emirdeki hikmet şu olabilir : Onun durumu hakkında vahyin gelmesi beklenirdi. Veyâ adamın işine yarıyacak bir şeyin geleceği Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından biliniyordu.

Miktel : Sepet demektir.

Arak : Hurma yaprağından yapılmış ve onbeş ilâ yirmi Sa' hurma alabilen büyüklükteki sepete denilir.

Bir sepet hurma getiren adamın ismi rivâyetlerde belirtilmemiştir. Bâzı rivâyetlerde Ensâr'dan birisi olduğu belirtilmiştir.

Lâbet : M e d î n e ' ye yakın U h u d ile Â i r dağlarına denilir. Bu iki dağ arasındaki arâziye M e d î n e haremi denilir.

Lâbeteyn kelimesi, "Lâbet"in tesniyesidir. İki Lâbet demektir. Lâbet kelimesinin asıl mânâsı kara taşlı arâzidir.

Oruç bozma kefâreti olarak altmış yoksula verilecek meblâğ, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafından bu adama verilerek çoluk - çocuğuyla birlikte yemesine müsaade edilmesi mes'elesine gelince; Âlimler bu hususta çeşitli yorumlar yapmışlardır. Bâzıları demişler ki : Bu hüküm o adama mahsus bir ruhsattır. Başkasının böyle yapması câiz değildir. Kefâreti kendi çoluk - çocuğuna değil, behemehal yoksullara dağıtmak gerekir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu adama özel bir ruhsat vermiştir.

Bâzıları : Bu hüküm mensuhtur, demiştir.

Bâzıları da : Adam fakir olduğu için kefâreti ödiyebilecek bir duruma gelinceye kadar kefâret Onun boynunda kalmıştır. Verilen hurmanın bir miktarını bir günlük çoluk - çocuğunun nafakasına harcayınca kalan kısım, altmış yoksulu doyurmayacak durumdaydı.

Bu yorumların dayanacağı kuvvetli bir delil yoktur. Son yorum, en uygun olanıdır.

Hadis, R a m a z a n ' da gündüz oruçluyken bile bile eşiyle cinsi temasta bulunana kefâretin vâcib olduğuna delâlet eder. Ş â ' b î, S a î d b i n C ü b e y r, N e h a î ve K a t â d e hâriç, tüm âlimlerin kavli budur. H a t t a b î : Gâliba bu hadîs anılan zâtlara ulaşmadığı için güne gün kazâ etmesi gerekir şeklinde fetvâ vermişlerdir, demiştir. Unutarak âilesiyle temas edenin orucu bozulmaz. Ve kefâret de gerekmez. Cumhûrun kavli budur.

A h m e d ' e göre oruç bozulur ve kefâret gerekir.

A t â ', E v z â î, R a b î a ve S e v r î ' ye göre kazâ gerekir, kefâret gerekmez.

R a m a z a n ' da bu fiili işleyip kefâretini ödedikten sonra tekrar işlerse ikinci kez kefâret ödemesi gerekir. Bu husûsta âlimlerin icmâı vardır. Şâyet henüz kefâret ödememişse E b û H a n î f e ' ye göre bir kefâret yeter. Diğer üç mezhebe göre iki kefâret gerekir.

E b û H a n î f e, Ş â f i î ve A h m e d ' in meşhur kavline göre kefârette sıralamak vâcibtir. Yâni köle âzâd edebilirken onu yapmak zorundadır. Bu mümkün olmadığı takdirde iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmezse altmış yoksulu doyurur.

M â l i k ' e göre, sıralamak mecbûri değildir. Kişi, bu üç neviden dilediğini ifâ eder.

KEFÂRETİ YALNIZ ERKEK Mİ ÖDİYECEK, YOKSA KARISI DA ÖDİYECEK Mİ ?

Bu husûsta âlimlerin görüşleri farklıdır. Şöyle ki:

1 — Hanefî ve Hanbelî âlimlerine göre erkek ödiyecek. Eşine gelince; Eğer cinsî temâsa zorlanmış ise ona kefâret gerekmez. Aksi takdirde Hanefîler'e göre Ona da gerekir. Hanbelîler'e göre iki görüş vardır.

2 — Şâfiîler'e göre kefâret yalnız erkeğe gerekir. Evzâî ve Hasan'ın görüşü de budur.

3 — Mâlikîler'e göre kadın zorlanmışsa Onun kefâreti de kocasına yüklenir. Zorlanmamışsa Ona da kefâret gerekir.

HADÎSİN FIKIH YÖNÜ

1 — Açıklaması hoş olmıyan fiilleri kinâye yoluyla anlatmak câizdir.

2 — Ramazan ayında oruçlu iken cinsî münâsebetle oruç bozulduğu takdirde kefâret gerekir.

Ebû Hanîfe, Mâlik, Zührî, Evzâî, Sevrî ve İshak bu hadisi delîl göstererek: Cinsî münâsebetten başka şeylerle, meselâ yemek yemekle, su içmekle bile bile oruç bozana kefâret gerekir, demişlerdir. Ebû Hanife alınan oruç bozucu maddenin, gıdalanmayı veyâ tedâvi etmeyi sağlayıcı olmasını şart koşmuştur. Hamur, kum gibi örf ve âdette ne gıda maddesi ne de tedâvi maksadıyla alınmayan bir şey almakla kefâret gerekmez.

Şâfiî, Ahmed, Saîd bin Cübeyr, İbn-i Sîrîn, Nehaî ve Dâvûd-i Zâhirî'ye göre kefâret, yalnız cinsî münâsebette bulunmakla oruç bozanlara mahsustur. Başka tür bozmakla kefâret gerekmez.

3 — Günah işlemekten dolayı pişmanlık duyulmalı ve cezâsından korkulmalıdır.

4 — Kefâret nevileri sıraya tâbidir.

5 — Kefâret ödemek durumunda kalan fakirlere yardım edilmeli ve müslümanı içine düştüğü sıkıntıdan kurtarmaya çalışılmalıdır.

6 — Kefâret ödemek, gücün yetmesine bağlıdır.

7 — Hibe ve sadakayı dil ile kabullenmek şart değil, teslim almak kâfidir.

8 — Fakir olduğunu söyleyenin bu sözü kabûl edilir. Şâhit ile isbatlanması teklif edilmez.

9 — Dînini öğrenmek istiyene karşı yumuşak ve şefkatla davranılmalıdır.

10 — Had cezâsını gerektirmeyen suçları işleyip durumunu âlime arzeden kişi azarlanmamalı ve ta'zib edilmemelidir.

Hadîsin sonundaki «**Ve o gün yerine bir gün oruç tut.**» ilâvesinin hükmüne gelince : Bu ilâve, orucunu bozan kişinin kefâretten ayrı olarak o gününün orucunu kazâ etmesinin gerekliliğine delâlet eder. Dört mezhebin imamları ve âlimlerin ekserisi bununla hükmetmiştir. Bu ilâveye âit rivâyet senedinde zayıflık varsa da izâhın baş kısmında işâret ettiğim gibi, başka rivâyetlerle kuvvetlenmiştir.

١٦٧٢ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعلي بن محمد. قالا: ثنا وكيع، عن سفيان، عن حبيب بن أبي ثابت، عن ابن المطوس، عن أبيه المطوس، عن أبي هريرة ؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من أفطر يوما من رمضان، من غير رخصة، لم يجزه صيام الدهر».

نقل السندى عن البخارى قال : لا أعرف لابن المطوس حديثا غير حديث الصيام . ولا أدرى أسمع من أبيه عن أبي هريرة أم لا .

TERCEMESİ

1672) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«**Kim ruhsat olmaksızın Ramazan'dan bir gün bile bile orucunu bozarsa yıl boyunca oruç tutmak Ona kâfi gelmez.**»"

Not : Sindî'nin naklettiğine göre Buhârî şöyle demiştir : İbnü'l-Mutavvis'in bu oruç hadîsinden başka herhangi bir hadîsini tanımam ve Onun Ebû Hüreyre (R.A.)'in hadîsini babası (el-Mutavvis)'den işitip işitmediğini bilemem.

İZAHI

Dört sünen sahipleri ile Beyhakî, Dârimî ve Dârekutnî de bunu rivâyet etmişlerdir. Buhârî de bunu ta'lîkan rivâyet etmiştir.

El-Menhel yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:

"Yâni hastalık veyâ yolculuk gibi şer'î bir mâzeret olmaksızın bile bile Ramazan ayında bir gün orucunu bozan bir kimse, devamlı oruç tutsa bile o günkü orucun fazilet ve bereketini kazanamaz. Maksad o gün yerine yıl boyunca kazâ niyetiyle tutacağı oruç kâfi gelmez ve kazâsını yapmış sayılmaz demek değildir. Çünkü âlimlerin ekserisinin hükmettiği gibi o kişi Ramazan'dan sonra kazâ niyetiyle bir gün oruç tutarsa, vâcib olanı yapmış olur. Ve yukarıda açıklandığı üzere kefâret ödemesi gerekir.

Alî ve İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anhümâ) bu hadîsin zâhirini tutarak: Mâzeretsiz bir gün Ramazan orucunu bozan kimseye yıl boyunca tutacağı oruç kâfi gelmez, demişlerdir.

Saîd bin el-Müseyyeb'e göre o kişi, bozduğu bir gün yerine kazâ niyetiyle otuz gün oruç tutar.

Dört mezhep imamları ve âlimlerin ekserisine göre bu kimse, kefâretten ayrı olarak kazâ niyetiyle bir gün oruç tutmakla mükelleftir.

Hadîs, Ramazan orucunu, bile bile bozmanın günahının büyüklüğüne delâlet ediyor.

(١٥) بَاب مَا جَاءَ فِيمَنْ أَفْطَرَ نَاسِيًا

15 — UNUTARAK ORUCUNU YİYEN HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٧٣ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ عَوْفٍ، عَنْ خِلَاسٍ، وَمُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ أَكَلَ نَاسِيًا، وَهُوَ صَائِمٌ، فَلْيُتِمَّ صَوْمَهُ. فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللهُ وَسَقَاهُ».

TERCEMESİ

1673) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim oruçluyken unutarak (bir şey) yerse, orucunu tamamlasın (devam etsin). Çünkü Ona Allah yedirmiş, içirmiştir.»"

IZAHI

Kütüb-i Sitte sahipleri, Dârekutnî, Hâkim, İbn-i Huzeyme, Dârimî ve Beyhakî, müteaddit senedler-

le ve birbirine yakın lafızlarla bunu rivâyet etmişler; Tirmizî hadisin Hasen - Sahîh olduğunu söylemiştir.

Hadîs, oruç iken bir şey yiyen ve içen kimsenin orucunun bozulmadığına ve Ona bir şey lâzım gelmediğine delâlet ediyor. Kul, unutarak yiyip içtiği için fiili Allah'a isnad edilerek Allah'ın Ona yedirip içirdiği buyurulmuştur.

Ebû Hanîfe, Şâfiî, Hasan-ı Basrî, Mücâhid, Evzâî ve başka âlimler: Oruçlu iken unutarak oruç bozucu harekette bulunanın orucu bozulmaz ve Ona bir şey lâzım gelmez, demişlerdir. Ashabtan Ebû Hüreyre, İbn-i Ömer ve Alî (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur.

Ahmed'e göre oruçlu kimse, unutarak ailesiyle cinsî münâsebette bulunursa hem kazâ hem kefâret gerekir. Fakat unutarak bir şey yemek, içmekle ne kazâ, ne de kefâret gerekmez.

Mâlik'e göre oruçlu kişi, unutarak oruç bozucu bir şey işlerse kazâ gerekir, kefâret gerekmez.

١٦٧٤ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ؛ قَالَتْ : أَفْطَرْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي يَوْمِ غَيْمٍ . ثُمَّ طَلَعَتِ الشَّمْسُ .

قُلْتُ لِهِشَامٍ : أُمِرُوا بِالْقَضَاءِ ؟ قَالَ : فَلَا بُدَّ مِنْ ذَلِكَ .

TERCEMESİ

1674) "... Esmâ' bint-i Ebî Bekir *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hayattayken bir bulutlu günde biz iftârımızı açtık. Sonra da güneş doğdu.

(Râvi Ebû Üsâme demiştir ki:) Ben, Hişâm'a: İftarını açanlar, o günkü orucunu kazâ etmekle emredildiler (mi?), dedim. Hişâm: Kazâ etmekten kaçış yoktur, dedi."

İZAHI

Buhârî, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Dârekutnî de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, güneşin battığına kanaat getirerek iftarını açan, sonra güneşin henüz batmadığını anlıyana kazâ gerektiğine ve kefâret gerekmediğine delâlet eder. İbn-i Sîrîn, Saîd bin Cübeyr, dört mezhep imamları, Evzâî ve başka âlimler, bununla hükmetmişlerdir.

Mücâhid, Atâ', Urve bin Zübeyr, Hasan-ı Basrî, Dâvûd ve İshak'a göre kazâ da gerekmez. Bunların delîli, Beyhakî'nin İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan merfu' olarak rivâyet ettiği :

«Şüphesiz Allah, ümmetimin yanılmasını, unutmasını ve zorlandıkları şeyleri bağışlamıştır.» meâlindeki hadîstir. Fakat bu hadîs, anılan şeylerden dolayı ümmetin muâhaze edilmiyeceği anlamında yorumlanmıştır. Muâheze edilmemek, kazânın vâcibliğini gerektirmez. Kuvvetli hüküm, cumhûrun hükmettiği, kazânın gerekliliğidir.

Bu ihtilâf, şafak doğduktan sonra henüz şafağın sökmediğini zannederek bir şey yiyen hakkında da cereyan eder. Yine kuvvetli olan hüküm, o günkü oruca kazâ edilmesidir...

(١٦) باب ما جاء فى الصائم يقىء

16 — KUSAN ORUÇLU HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٧٥ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَعْلَى وَمُحَمَّدٌ ابْنَا عُبَيْدٍ الطَّنَافِسِيُّ . قَالَا : ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ أَبِي مَرْزُوقٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ فَضَالَةَ بْنَ عُبَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ يُحَدِّثُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ عَلَيْهِمْ فِي يَوْمٍ كَانَ يَصُومُهُ . فَدَعَا بِإِنَاءٍ . فَشَرِبَ . فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّ هٰذَا يَوْمٌ كُنْتَ تَصُومُهُ . قَالَ « أَجَلْ . وَلٰكِنِّي قِئْتُ » .

فى الزوائد : فى إسناده محمد بن إسحق، وهو مدلس، وقد روى بالعنعنة. وأبو مرزوق، لا يعرف اسمه، ولم يسمع من فضالة . فى الحديث ضعف وانقطاع .

TERCEMESİ

1675) "... Fadâle bin Ubeyd el-Ensârî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **nâfile oruç tutmayı itiyad hâline getirdiği bir günde onların yanına çıkmış da bir kap** (su) **istemiş ve içmiştir. Râvi Fadâle** (Radıyallâhü anh) :

Biz : Yâ Resûlallah! Bu günü oruçla geçirdin, dedik. Buyurdu ki : «Evet, Velâkin ben kustum.»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedinde bulunan Muhammed bin İshak tedlisçidir ve an'ane ile rivâyet etmiştir. Râvi Ebû Merzuk'un da ismi bilinmez ve Fedâle (R.A.)'den hadis işitmemiştir. Bu sebeple hadîste zayıflık ve inkıta' vardır.

١٦٧٦ – حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ . ثنا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى . ثنا عِيسَى ابْنُ يُونُسَ . ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ . ثنا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ سُلَيْمَانَ، أَبُو الشَّعْثَاء . ثنا حَفْصُ ابْنُ غِيَاثٍ ، جَمِيعًا عَنْ هِشَامٍ ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «من ذَرَعَهُ الْقَيْءُ ، فَلَا قَضَاءَ عَلَيْهِ . وَمَنِ اسْتَقَاءَ ، فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ » .

T E R C E M E S İ

1676) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«İrâdesi dışında kusan oruçluya kazâ gerekmez. Kendini kusturana kazâ gerekir.»"

İ Z A H I

F e d â l e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi Zevâid türündendir. Ancak bunun bir benzerini E b û D â v û d, E b ü ' d - D e r d â (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet etmiştir. Oradaki rivâyette E b ü ' d - D e r d â (Radıyallâhü anh) :

"**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **kustu ve sonra orucunu bozdu.**" demiştir. S e v b â n da E b ü ' d - D e r d â (Radıyallâhü anh)'ın bu hadîsini te'yid etmiştir.

El-Menhel yazarı, E b ü ' d - D e r d â (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini şöyle yorumlamıştır: Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sel-

lem nâfile oruç tutmuştu ve kendi irâdesiyle kustu. Bir ma'zeret dolayısıyla bunu yaptı. Çünkü Cenâb-ı Allah: **«Amellerinizi iptal etmeyiniz.»** buyurmuştur. Bu hadis, âlimlerce böyle yorumlanmıştır.

T i r m i z î de: Bu hadîsin mânâsı şudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nâfile oruç tutmuştu, kustu ve zayıf düştü. Bu nedenle de orucunu bozdu. Bu durumu açıklayan bâzı rivâyetler vardır, demiştir.

T i r m i z î ' nin işâret ettiği rivâyet, müellifin bu hadisidir. Çünkü bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o günü nâfile oruçla geçirmeyi îtiyad hâline getirdiği belirtilmiştir.

Hadisteki kusma işi isteyerek kusma anlamına yorumlanınca, bundan sonra gelen hadîse ters düşmez.

S i n d î ' nin beyânına göre B e y h a k î şöyle demiştir: Bu hadîsin isnâdı, münâkaşa götürür durumundadır. Eğer sahîh ise kendini kusturan anlamına yorumlanır.

B e y h a k î ' nin demek istediği yorum şudur: Oruçlu kendini kusturma ihtiyacını duymuş ve bu yüzden kendini kusturmuştur.

El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:

"Yâni oruçluyken irâdesi dışında kusan bir kimsenin orucu bozulmaz. Ve o gün kazâ etmesi gerekmez. Kusmuk ağız dolusu da olsa hüküm budur. Dört mezhep imamı böyle hükmetmişlerdir. Cumhûra göre kusmuk ağza gelip dışarı atılması mümkünken ondan bir şeyin boğaza dönmemesi şarttır. Aksi halde, yâni dışarı atılması mümkünken bunu yapmayıp bir kısmı boğaza geri dönecek olursa, kazâ etmek gerekir.

H a n e f î âlimlerinden M u h a m m e d b i n e l - H a s a n ' a göre ağza gelen kusmuk, kendiliğinden geri dönerse, oruç bozulmaz. H a n e f î âlimlerince sahîh sayılan kavil budur. E b û Y û s u f ' a göre, kusmuk ağız dolusu olursa kendiliğinden geri dönmesiyle bile

---

Fadâle (R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Fadâle bin Ubeyd el-Ensârî el-Evsî Ebû Muhammed, Uhud savaşında ve biatü'r-Rıdvân'da hazır bulunmuş ve Dımışk kadılığını yapmıştır. Elli hadîsi vardır. Müslim Onun iki hadîsini rivâyet etmiştir. Buhârî el-Edebü'l-Müfred'de ve dört sünen sâhipleri Onun rivâyetlerini almışlardır. Râvileri Abdurrahman bin Muhayrîz ile Muhammed bin Ka'b'dır. El-Medâinî'nin dediğine göre hicretin elli üçüncü yılı vefât etmiştir. (Hulâsa: 308)

oruç bozulur. Yâni Muhammed'e göre kişinin irâdesi esastır. Ebû Yûsuf'a göre ağız dolusu olması esastır. Bu esaslardan hareketle dört mesele doğar:

1 — Kusmuk, ağız dolusundan az olup kendiliğinden geri döndüğü zaman Ebû Yûsuf ile Muhammed'in ittifakıyla oruç bozulmaz. Çünkü Muhammed'in esas saydığı irâde durumu yoktur. Ebû Yûsuf'un esas saydığı ağız dolusu durumu yoktur.

2 — Kusmuk ağız dolusundan az olup bunu irâdesiyle yuttuğu zaman Ebû Yûsuf'a göre oruç bozulmaz. Çünkü ağız dolusu durumu yoktur. Seçkin kavil de budur. Muhammed'e göre bozulur. Çünkü irâdesiyle yutmuştur.

3 — Kusmuk ağız dolusu olup tamamı veyâ bir parçası kendiliğinden geri döndüğü zaman irâde durumu bulunmadığı için Muhammed'e göre oruç bozulmaz. Sahih olan da budur. Ağız dolusu olduğu için Ebû Yûsuf'a göre bozulur.

4 — Kusmuk ağız dolusu olup tamamını veyâ bir parçasını irâdesiyle yuttuğu zaman, ikisinin ittifakıyla oruç bozulur.

Hadîsin ikinci cümlesinin mânâsı şudur: Kişi oruçluyken kendisini kusturursa orucu bozulur ve kazâ gerekir. Ali, İbn-i Ömer, Zeyd b. Erkam, dört mezhep imamları ve başka âlimlerin (Radıyallâhü anhüm) kavli budur.

İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh), İkrime, Rabia ve el-Kâsım'a göre kusmuk irâdesiyle boğaza dönmedikçe kusmanın hiçbir çeşidiyle oruç bozulmaz. Fakat birinci görüş kuvvetlidir.

(١٧) باب ما جاء فى السواك والكحل للصائم

17 — ORUÇLU İÇİN MİSVAK KULLANMAK VE GÖZE SÜRME SÜRMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٧٧ — حدثنا عثمان بن محمد بن أبي شيبة . ثنا أبو إسماعيل المؤدب، عن مجالد، عن الشعبي، عن مسروق ، عن عائشة ؛ قالت : قال رسول الله ﷺ « من خير خصال الصائم السواك » .

فى الزوائد : فى إسناده مجالد، وهو ضعيف. لكن له شاهد من حديث عامر بن ربيعة. رواه البخارى وأبو داود والترمذى .

TERCEMESİ

1677) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu. demiştir :

«Oruçlunun hayırlı hasletlerinden birisi, misvâk (kullanması)-**dır.»**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedindeki râvi Mücâlid zayıftır. Lâkin Buhârî, Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin rivâyet ettikleri Âmir bin Rabia'nın hadîsi bu hadîs için şâhid durumundadır.

İZAHI

Zevâid türünden olan bu hadîs, oruçlunun misvâk kullanmasının müstehablığına delâlet ediyor. Hadîs kayıtsız olduğu için öğleden evvel ve öğleden sonraya şümullüdür.

Notta işâret edilen Â m i r ' in hadîsi meâlen şöyledir :

"Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**i oruçlu olduğu halde misvak kullanırken gördüm.**"

El-Menhel yazarı Â m i r ' in hadîsini açıklarken şöyle der :

"Bu hadîs, oruçlunun öğleden evvel ve sonra misvâk kullanmasının müstehablığına delâlet eder. Misvâkın kuru veyâ yaş olması farketmez. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir :

1 — İçlerinde Ö m e r , İ b n - i A b b â s , A l î ve İ b n - i Ö m e r (Radıyallâhü anhüm)'ün bulunduğu sahâbîlerden bir cemâat ile M ü c â h i d , S a î d b i n C ü b e y r , A t â ' , İ b r â h i m N e h a î , M u h a m m e d b i n S î r î n , E b û H a n î f e , M u h a m m e d , S e v r î ve E v z â î ' nin kavli, yukarıda anlatılandır.

2 — Ş â f i î ve arkadaşlarına göre oruçlunun öğleden evvel misvâk kullanması müstehab olup, öğleden sonra mekruhtur. E b û S e v r ile E v z â î ve M u h a m m e d b i n e l - H a s a n ' - dan bu kavil rivâyet edilmiştir. Bunların delili, oruçlunun ağız kokusunun Allah katında misk kokusundan daha güzel olduğuna dâir B u h â r î ve M ü s l i m ' in E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettikleri hadistir. Misvak kullanmak ile bu kokunun giderilmesine çalışılmıştır. Bu koku, öğleden sonra belirdiği için o vakitte misvak kullanmayı mekruh saymışlardır. Lâkin mezkûr hadîs, onların dedikleri mânâda kesin değildir. Başka mânâlarda da

yorumlanmıştır. Geniş izah için oruç bahsinde geçen bu hadîse müracaat edilsin.

3 — M â l i k ve arkadaşlarına göre misvâk yaş olduğu zaman oruçlu için kullanılması mekruhtur. Kuru olduğu zaman, oruçlu öğleden evvel de öğleden sonra da kullanabilir. Bu görüş, Ş a ' b î , K a t â d e , başka âlimler ve E b û Y û s u f ' tan rivâyet edilmiştir.

4 — A h m e d ' e göre öğleden sonra oruçlunun misvak kullanması mekruhtur. Misvak yaş olsun, kuru olsun fark etmez. Kezâ yaş iken öğleden önce de kullanmak mekruhtur.

١٦٧٨ – حدثنا أَبُو التَّقِيِّ، هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْحِمْصِيُّ. ثنا بَقِيَّةُ. ثنا الزُّبَيْدِيُّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتِ: اكْتَحَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ صَائِمٌ.

في الزوائد : إسناده ضعيف لضعف الزبيدي، واسمه سعيد بن عبد الجبار. بينه أبو بكر بن أبي داود.

T E R C E M E S İ

1678) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **oruçluyken gözüne sürme sürmüştür.**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadîsin isnadı zayıftır. Çünkü râvi Zübeydî zayıftır. Onun adının Said bin Abdül-Cebbâr olduğunu Ebû Bekir bin Ebî Dâvûd beyan etmiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadis, orucluyken göze sürme sürmenin meşrûluğuna delâlet eder. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir :

1 — E b û H a n î f e , Ş â f i î âlimleri, A t â ' , H a s a n - ı B a s r î , N e h a î , E v z â î ve E b û S e v r ' e göre oruçlunun gözüne sürme sürmesi câizdir. Sürülen sürmenin tadı boğazda duyulsa dahi oruç bozulmaz. E n e s , İ b n - i Ö m e r ve İ b n - i E b î E v f â (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur.

2 — M â l i k î l e r ' e göre eğer göze sürülen sürmenin boğaza ulaşması muhakkak ise sürülmesi haramdır ve kazâ etmek gerekir. Eğer şüpheli ise sürülmesi mekruhtur.

3 — İ b n - i E b î L e y l â ve bâzı âlimlere göre göze sürme sürmek orucu bozar.

(١٨) باب ما جاء فى الحجامة للصائم

18 — ORUÇLU İÇİN HACÂMET (OLMAK VE ETMEK) HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٧٩ — حدثنا أيوب بن محمد الرقى، وداود بن رشيد. قالا: ثنا معمر بن سليمان. ثنا عبد الله بن بشر، عن الأعمش، عن أبى صالح، عن أبى هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «أفطر الحاجم والمحجوم».

فى الزوائد: إسناد حديث أبى هريرة منقطع. قال أبوحاتم: عبد الله بن بشر لم يثبت سماعه من الأعمش وإنما يقول: كتب إلىّ أبو بكر بن عياش عن الأعمش.

TERCEMESİ

1679) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Hacâmet edenin ve hacâmet olanın orucu bozulur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Ebû Hüreyre (R.A.)'ın hadîsinin senedi münkatı'dır. Ebû Hâtim: Abdullah bin Bişr'in el-A'meş'ten hadîs işitmesi sâbit olmamıştır. Abdullah, el-A'meş'ten hadîs rivâyet ettiğinde ancak şöyle söylüyor: Ebû Bekir bin Ayyâş, el-A'meş'ten bana yazmıştır ki:..., demîştir.

١٦٨٠ — حدثنا أحمد بن يوسف السلمى. ثنا عبيد الله. أنبأنا شيبان، عن يحيى ابن أبى كثير. حدثنى أبو قلابة؛ أن أبا أسماء حدثه عن ثوبان؛ قال: سمعت النبى ﷺ يقول «أفطر الحاجم والمحجوم».

TERCEMESİ

1680) "... Sevbân *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i şöyle buyururken işittim:

«Hacâmet edenin ve hacâmet olanın orucu bozulur.»"

١٦٨١ — وبإسناده، عن أبى قلابة؛ أنه أخبره أن شداد بن أوس بينما هو يمشى مع رسول الله ﷺ بالبقيع. فمر على رجل يحتجم، بعد ما مضى من الشهر ثمانى عشرة ليلة. فقال رسول الله ﷺ «أفطر الحاجم والمحجوم».

T E R C E M E S İ

1681) "... Şeddâd bin Evs *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre :

Ramazan ayından onsekiz gece geçtikten sonra bir gün kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber Bakî'da yürürken Efendimiz hacâmet olan bir adama rastlamış ve Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Hacâmet edenin ve hacâmet olanın orucu bozulur.» buyurmuştur."

١٦٨٢ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ ، عَنْ مِقْسَمٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : احْتَجَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ صَائِمٌ ، مُحْرِمٌ .

T E R C E M E S İ

1682) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu ve ihramdayken hacâmet oldu."

İ Z A H I

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir.

Sevân (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Ahmed, Nesaî, İbn-i Hibbân, Tahavî ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir.

Şeddâd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn-i Hibbân ve Hâkim de rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadisini Ebû Dâvûd, Tirmizî, Tahavî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

İlk üç hadîsin zâhirine göre hacâmet edenin ve hacâmet olanın ikisinin de orucu bozulur. Âlimlerin bir kısmı bunların zâhiriyle hükmetmişlerdir. Alî, Ebû Hüreyre, Atâ', Evzâî, Ahmed, İshak, Ebû Sevr (Radıyallâhü anhüm) bu gruptaki

âlimlerdendirler. Fakat cumhûra göre ne hacâmet edenin, ne de olanın orucu bozulmaz. Hanefî âlimlerine göre, oruçlu iken bunu yapmak mekruh değildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 1682 nolu hadîste belirtildiği gibi hacâmet olmuştur. Mâlik, Şâfiî ve Sevrî'ye göre oruçlu iken yapmak mekruhtur.

Cumhûra göre bu hadîsler şöyle yorumlanır:

Hacâmet eden ve olan oruçlunun orucu bozulma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Çünkü hacâmet olanın kan vermekle zayıf düşmesinden korkulur. Hacâmet eden de kan alma şişesini emerken boğazına kan kaçmasından emin değildir. Maksad budur. Bunların oruçlarının bozulması değildir. Bu nevî ifâdeler, bu mânâlarda kullanılır. Nitekim bir tehlikeyle karşı karşıya gelen kimse: Mahvoldum! der. Halbuki henüz ona bir zarar gelmiş değildir.

Şeddâd (Radıyallâhü anh)'ın hadisinde söz konusu edilen adamın isminin Ma'kil bin Yesâr (Radıyallâhü anh) olduğu, Hâkim'in rivâyetinde açıklanmıştır.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi, hacâmet olmanın orucu bozmadığına delâlet ediyor. Sahâbilerin ve tabiîlerin cumhûrunun kavli budur. Enes, Ebû Saîd-i Hudrî, Zeyd bin Erkâm, Sa'd bin Ebî Vakkâs, İbn-i Mes'ud, İbn-i Abbâs, İbn-i Ömer, Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhüm) bu görüşte olan sahâbîlerdendirler. Keza Şa'bî, Urve, Atâ bin Yesâr, Zeyd bin Eslem, Ebû İkrime, Ebû Hanîfe ile arkadaşları, Mâlik, Şâfiî ve arkadaşları da bu görüştedirler.

El-Menhel yazarının beyânına göre, bu âlimler, hacâmetle orucun bozulduğuna dâir yukardaki hadislere şöyle cevap vermişlerdir. Bu hadîsler, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsiyle ve benzerî hadîslerle mensuhtur. El-Menhel yazarı, İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsindeki hükmü te'yid eder mâhiyetteki Ebû Saîd-i Hudrî (Radıyallâhü anh) ile Enes bin Mâlik (Radıyallâhü anh)'ın Dârekutnî tarafından rivâyet edilen hadîslerini zikretmiştir. Gerek duymadığım için buraya aktarmadım.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anhümâ)'nın hadîsi, oruçluyken hacâmet olmanın câizliğine delâlet ettiği gibi, İhramdayken de hacâmet olmanın câizliğine delâlet ediyor. Şâfiî, İbn-i Abdi'l-Berr ve başkalarının rivâyetindeki ilâveye göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hacâmet olması, Vedâ haccı yolculuğu esnasında vuku' bulmuştur.

İ b n - i A b b â s (Radıyalâhü anhümâ)'nın bu hadîsi, A h m e d ve B u h â r î'nin bir rivâyetinde meâlen şöyledir:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ihramdayken hacâmet olmuş ve oruçluyken hacâmet olmuştur.**" B u h â r î ve M ü s l i m'in bir rivâyetinde ise sadece Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ihramdayken hacâmet olduğu belirtilmiştir.

El-Menhel yazarı bu rivâyetleri ve başka rivâyetleri zikrettikten sonra: Açık olan rivâyet, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oruçluyken hacâmet olduğunu, keza ihramdayken hacâmet olduğunu bildiren rivâyettir. Buna göre hacâmet olma işi, ayrı ayrı vakitlerde olmuştur. Bunların bir vakitte olmasına mâni yoktur.

(١٩) باب ما جاء في القبلة للصائم

19 — ORUÇLUNUN EŞİNİ ÖPMESİ HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٦٨٣ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعبد الله بن الجراح. قالا: ثنا أبو الأحوص، عن زياد بن علاقة، عن عمرو بن ميمون، عن عائشة؛ قالت: كان النبي ﷺ يقبل في شهر الصوم.

TERCEMESİ

1683) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **oruç ayında** (eşini gündüz) **öperdi.**"

١٦٨٤ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا علي بن مسهر، عن عبيد الله، عن القاسم، عن عائشة؛ قالت: كان رسول الله ﷺ يقبل وهو صائم. وأيكم يملك إربه كما كان رسول الله ﷺ يملك إربه؟

TERCEMESİ

1684) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **oruçluyken** (eşini) **öperdi. Ve Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **nefsine hâkim olduğu gibi hanginiz nefsinize hâkim olabilir?"**

١٦٨٥ — حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ مُسْلِمٍ ، عَنْ شُتَيْرِ بْنِ شَكَلٍ ، عَنْ حَفْصَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ .

TERCEMESİ

1685) "... Hafsa *(Radıyallâhü anhâ)*'dan ; Şöyle demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **oruçluyken** (eşini) **öperdi.**"

İZAHI

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın ilk hadîsini T i r m i z î ve E b ü D â v û d da rivâyet etmişlerdir. İkinci hadîsinin benzerini de N e s a î hâriç diğer **Kütüb-i Sitte** sahipleri de rivâyet etmişlerdir.

H a f s a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinin başkaca kim tarafından rivâyet edildiğini bulamadım.

Bu hadîsler, nefsine hâkim oruçlunun eşini öpmesinin câizliğine delâlet ediyor.

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinde geçen "**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **nefsine hâkim olduğu gibi hanginiz nefsine hâkim olabilir.?**" cümlesinin açıklaması hakkında N e v e v î'nin şöyle dediğini "Tuhfe" yazarı nakletmiştir : Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin sözünün mânâsı şudur : Sizler oruçluyken eşlerinizi öpmekten sakınmalısınız. Kendinizi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kıyaslamayınız. Çünkü O, nefsine hâkimdi. İleri şehveti doğuracak öpmekten emindi. Sizler emin olamazsınız. Bu îtibarla yolunuz, öpmekten kaçınmadır.

Oruçlunun eşini öpmesini câiz görenlerin, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin sözünü şöyle yorumladıklarını S i n d î belirtmiştir. Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) herkesten fazla nefsine hâkim olduğu halde oruçluyken eşini öptüğüne göre, sizler de oruçluyken eşinizi öpebilirsiniz.

ORUÇLUNUN EŞİNİ ÖPMESİ HAKKINDA ÂLİMLERİN GÖRÜŞLERİ

1 — Sahâbîlerden ve Tabiîlerden bir cemâat, nefsine hâkim olan oruçlunun eşini öpmesinin câizliğine ve bununla orucunun bozulmı-

yacağına hükmetmişlerdir. **Hanefî** âlimleri, **Ahmed, İshak** ve **Dâvûd** bu görüştedirler. **Ebû Hanîfe** ve arkadaşları: Menînin gelmesi veyâ cinsî münâsebette bulunma tehlikesi husûsunda nefsinden emin olmayanın oruçluyken eşini öpmesi veyâ çıplak vücutlarının birbiriyle temas etmesi mekruhtur. Aşırı dokunma, yâni eşlerin çıplak iken kucaklaşması veyâ dudak öpüşmesi ise mutlaka mekruhtur. Cünüp olma endişesinin bulunup bulunmaması farketmez, demişlerdir.

2 — Meşhur kavline göre **Mâlik**: Kesinlikle nefsine hâkim olan oruçlunun eşini öpmesi mekruhtur. Nefsinden kesinlikle emin olmıyanınki ise haramdır, demiştir.

3 — **Şâfiî, Sevrî** ve **Evzâî** genç ile yaşlı arasında ayırım yaparak yaşlının eşini öpmesini mübah, gencinkini mekruh saymışlardır. **İbn-i Abbâs** (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet edilen hüküm de budur. **Nevevî, Müslim**'in şerhinde: **Şâfiî** ve arkadaşları: Şehvetinin tahrikine yol açmayan öpme, oruçluya haram değildir .Bununla beraber iyisi, bunu yapmamaktır. Yapmanın mekruhluğu söylenemez, demişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) eşlerini öptüğü halde bunu yapmamasının daha iyi olduğunu söylemelerinin sebebine gelince; öpme sınırını aşmamak emniyeti; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) için mevcuttu. Başkası için bu emniyetin varlığı söylenemez. Nitekim **Âişe** (Radıyallâhü anhâ) : **"O, hepinizden fazla nefsine hâkimdi."** demiştir. Öpmekle şehveti tahrik edilen hakkındaki hüküm, **Şâfiî** âlimlerince en kuvvetli görülen hüküm, haramlıktır. Bir kavle göre tenzihen kerâhettir.

4 — **Şüreyh, İbrahim Nehaî, Şa'bî** ve başka bâzı âlimlere göre öpmek orucu bozar. Kazâ etmek gerekir.

١٦٨٦ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا الفضل بن دكين، عن إسرائيل، عن زيد بن جبير، عن أبي يزيد الضنّي، عن ميمونة مولاة النبي ﷺ قالت: سئل النبي ﷺ عن رجل قبّل امرأته وهما صائمان. قال «قد أفطرا».

في الزوائد: إسناده ضعيف، لاتفاقهم على ضعف زيد بن جبير وضعف شيخه أبي يزيد الضني. ونقل عن التقريب: أبو يزيد الضنّيّ مجهول. وقال الزبيري: حديث منكر، وأبو يزيد مجهول.

TERCEMESİ

1686) "... Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in mevlâsı Meymûne *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Oruçluyken oruçlu eşini öpen adamın durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e **soruldu. Buyurdu ki:**
«İkisinin orucu bozulmuş olur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Hadisin isnadı zayıftır. Çünkü Zeyd bin Cübeyr'in ve Şeyhi Ebû Yezid ed-Dınnî'nin zayıflığı üzerinde âlimlerin ittifâkı vardır. Et-Takrîb'de de Ebû Yezid ed-Dınnî'nin meçhul olduğu nakledilmiştir. Ez-Zübeyrî de: Bu hadis münkerdir ve Ebû Yezid meçhuldür, demiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadisin zâhirine göre eşini öpenin ve öpülenin oruçları bozulur. Lâkin öpmekle orucun bozulmadığına hükmeden âlimlere göre bu hadis sahîh olduğu takdirde şöyle yorumlanır: Eşlerin oruçları bozulma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çünkü öpme ileri şehvete ve cünüplük hâlinin olmasına yol açabilir.

El-Menhel yazarının beyânına göre yukarıda anıldığı gibi Ş ü r e y h ve arkadaşlarının öpmekle orucun bozulduğuna dâir verdikleri hükmün delîli bu hadistir.

(٢٠) باب ما جاء في المباشرة للصائم

20 — ORUÇLUNUN MÜBÂŞERET (ÇIPLAK TENİNİN, EŞİNİN ÇIPLAK TENİNE DEĞMESİ) HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

Mübâşeret kelimesi hadis âlimlerince bir kaç şekilde târif edilmiştir. **Tuhfe** yazarı bu bâbtaki Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsinin açıklaması bahsinde şöyle der:

Mübâşeret, öpmekten daha geniş kapsamlı bir mânâ ifâde eder. Bâzılarına göre mübâşeret; erkeğin hanımının avret mahallinden başka yerine elle dokunmasıdır. Bir kavle göre mübâşeret; öpmek ve elle dokunmaktır. N e v e v î 'ye göre mübâşeret ile elle dokunma mânâsı kastedilmiştir. Mübâşeretin asıl mânâsı ise; erkek ile kadının tenlerinin örtüsüz temâsıdır.

El-Menhel yazarının beyânına göre burada mübâşeretten maksad, cinsi temas kadar ilerlemiyen dokunmadır. Öpme sûretiyle veyâ başka tür dokunma ile olabilir.

١٦٨٧ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ ،

عَنْ إِبْرَاهِيمَ ؛ قَالَ : دَخَلَ الْأَسْوَدُ وَمَسْرُوقٌ عَلَى عَائِشَةَ . فَقَالَا : أَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ ؟ قَالَتْ : كَانَ يَفْعَلُ . وَكَانَ أَمْلَكَكُمْ لِإِرْبِهِ .

TERCEMESİ

1687) "... İbrâhim (en-Nehaî)den rivâyet edildiğine göre el-Esved (bin Yezîd) ve Mesrûk, Âişe *(Radıyallâhü anhüm)*'ün yanına vararak :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **oruçluyken mübâşeret eder miydi? diye sormuşlar; Âişe** (Radıyallâhü anhâ) : **Yapardı ve nefsine en hâkim olanınızdı, demiştir."**

İZAHI

Bu hadisin benzeri, diğer **Kütüb-i Sitte**'de rivâyet edilmiştir. Hadîs, oruçluyken mübâşeret etmenin câizliğine delâlet eder. Oruçlunun mübâşeret etmesinin câizliği husûsunda âlimler arasında ihtilâf vardır. Bu ihtilâf öpmenin câizliğine dâir ihtilâfın aynısıdır.

El-Menhel yazarı; Oruçlunun eşini öpmesi veyâ ona mübâşeret etmesi husûsundaki ihtilâf, menînin gelmemesi şartına bağlıdır. Geldiği takdirde âlimlerin ittifâkıyla orucu bozulur ve kazâ etmesi gerekir. Mâlik ve İshak'a göre ayrıca Ona kefâret gerekir. Şâyet bu hareketlerden dolayı mezî gelirse; Hanefî ve Şâfiî âlimlerine göre kazâ gerekmez. Mâlik, Ahmed ve İshak'a göre kazâ gerekir. Bu hâlin belireceğini önceden bilirse öpmek veyâ mübâşeret haramdır.

١٦٨٨ – حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْوَاسِطِيُّ . ثنا أَبِي ، عَنْ عَطَاءِ ابْنِ السَّائِبِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : رُخِّصَ لِلْكَبِيرِ الصَّائِمِ فِي الْمُبَاشَرَةِ ، وَكُرِهَ لِلشَّابِّ .

في الزوائد : إسناده ضعيف ، لضعف محمد بن خالد ، شيخ ابن ماجة .

TERCEMESİ

1688) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir :

Mübâşeret hakkında yaşlı oruçluya ruhsat verilmiş, genç oruçluya da mekruh sayılmıştır."

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Mâceh'in şeyhi olan Muhammed bin Hâlid zayıf olduğu için bunun senedi zayıftır.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadisin benzerini Ebû Dâvûd ve Beyhakî, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir. Oradaki rivâyet meâlen şöyledir:

"Bir adam Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e oruçlunun mübâşeret hükmünü sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona ruhsat verdi. Başka birisi gelip aynı şeyi sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu men etti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ruhsat verdiği adam, yaşlı ve men ettiği adam gençti."

Ahmed ve Tabarânî de bunun bir benzerini İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh)'den rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, oruçlu iken öpme ve mübâşeret hakkında yaşlı ile genç arasında ayırım yaparak yaşlıya câiz ve gence mekruh sayan İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh); Şâfiî, Sevrî, Evzâî ve bir rivâyete göre Mâlik için bir delîldir.

(٢١) باب ما جاء فى الغيبة والرفث للصائم

21 — ORUÇLUNUN GIYBET VE ÇİRKİN SÖZ SÖYLEMESİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٨٩ — حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ ، وَالْجَهْلَ ، وَالْعَمَلَ بِهِ ، فَلَا حَاجَةَ لِلَّهِ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ » .

T E R C E M E S İ

1689) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Yalan söylemeyi, câhilce davranmayı ve bununla amel etmeyi bırakmıyan (oruçlu) kimsenin yemesini içmesini bırakmasına Allah'ın ihtiyacı yoktur. (Buna kıymet vermez.)»"

İ Z A H I

Müslim'den başka Kütüb-i Sitte sahipleri, Ahmed ve Beyhaki de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîsten maksad şudur: Oruçluyken yalancılık, yalan şâhitlik, gıybet, iftira, sövmek, lânetlemek gibi bâtıl söz söylemeyi bırakmıyanın tuttuğu orucun makbul olmadığıdır. Çünkü oruçtan maksad; aç ve susuz kalmanın kendisi değil, bununla teminine çalışılacak şehvetleri kırmak, kötülüğü emredici nefsi frenlemektir. Hadîsteki Allah'ın ihtiyacının olmayışı, orucun makbul olmayışından mecazdır. Çünkü ne bâtıl sözü bırakanın ne de bırakmayanın aç ve susuz kalmasına Allah'ın ihtiyacının olmadığı ma'lumdur.

İbn-i Battâl: Hadîsin mânâsı bâtıl söz söyliyenin oruç tutmayı bırakmasını emretmek değil, bâtıl sözden sakındırmaktır, demiştir.

İbnü'l-Münzir: «Allah'ın ihtiyacı yoktur» cümlesi, orucun makbul olmadığından kinâyedir. Nasıl ki öfkelenen bir kimseye istediği şey verildiği zaman Onu çevirirken: Benim buna ihtiyacım yoktur, der. Şu halde hadîsten maksad, bâtıl sözle kirletilen orucun, reddedilmeye mahkûm olduğu ve böyle kirletilmeyen orucun makbul olduğudur.

Hadîs; bâtıl sözün, oruçlunun sevâbını noksanlaştırdığına delâlet ediyor. Gıybet, yalancılık, koğuculuk, câhilce davranmak ve bunlarla amel etmenin, orucu bozup bozmadığı husûsunda ihtilâf vardır. Cumhûra göre bunlar orucu bozmaz. Fakat sevâbını noksanlaştırır. Sevrî'ye göre gıybet orucu bozar. Gazâlî'nin el-İhyâ'da beyân ettiğine göre Mücâhid: Gıybet ve yalancılık, orucu bozan hasletlerdir, demiştir.

Evzâî'ye göre gıybet orucu bozar ve kazâ etmeyi gerektirir.

١٦٩٠ – حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ رَافِعٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « رُبَّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ . وَرُبَّ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهَرُ » .

فى الزوائد : إسناده ضعيف .

TERCEMESİ

1690) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Nice oruçlu vardır ki; orucundan kendisine aç kalmaktan başka bir şey yoktur. Ve gece namazına nice kalkan vardır ki kalkışından kendisine uykusuzluktan başka hiç bir şey hâsıl olmaz.»"

Not: Bunun senedinin zayıf olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

İ Z A H I

Zevâid türünden olan bu hadîs, oruç tutan bir çok kimsenin orucunun makbul olmadığına ve sevap sağlamadığına delâlet ediyor. Müellif bu hadîsi bu bâbta zikretmekle oruçtan sevap kazanmamanın sebebinin, oruçlunun bâtıl söz söylemesi olduğuna zımnen işâret etmiş olur. Gece namazına kalktığı halde uykusuzluktan başka kazancı olmayanlar, bu hizmetlerine riyâkârlık karıştıranlar veyâ benzerî günahları işliyenlerdir.

١٦٩١ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . أَنْبَأَنَا جَرِيرٌ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَجْهَلْ . وَإِنْ جَهِلَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ، فَلْيَقُلْ : إِنِّي امْرُؤٌ صَائِمٌ » .

T E R C E M E S İ

1691) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Birinizin oruç günü olduğu zaman sakın çirkin söz söylemesin. Ve cehâletin gereklerinden bir şey işlemesin. Eğer bir kimse ona karşı câhilce davransa: Ben oruçlu bir adamım, desin.»"

İ Z A H I

Kütüb-i Sitte sahipleri, M â l i k ve B e y h a k î bu hadîsi benzer lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler biraz daha uzundur.

Hadîsin: **«Câhilce davranmasın»** diye terceme ettiğimiz cümlesinin açıklaması bahsinde **el-Menhel** yazarı: Yâni gıybet, boş lâf, alay etmek v.s. günahlar gibi câhillerin kârı olan şeylerin hiç birisini işlemesin. Maksad bu hareketlerin yalnız oruç hâlinde yasak olduğunu, diğer zamanlarda mübah olduğunu bildirmek değildir. Maksad, oruç hâlinde bu gibi hareketlerden daha çok uzak kalmaktır.

Hadîsin: **«Ben oruçlu bir adamım, desin.»** cümlesinin açıklaması bahsinde **el-Menhel** yazarı şöyle der:

Oruçlunun bu sözü diliyle mi söyliyeceği yoksa kalbinde mi söyliyeceği husûsunda ihtilâf edilmiştir. R â f i î 'nin nakline göre

imamlar, bu sözü kalbinde söyleme yorumunu tercih etmişlerdir. Çünkü dille söylemekte riyâkârlık ve gösteriş olabilir.

N e v e v î, el-Ezkâr'da bu sözü dille söyleme yorumunu tercih etmiş, diğer yorumun da iyi olduğunu beyan etmiş ve: Eğer hem diliyle hem kalbiyle söylerse bu da uygundur, demiştir.

R û y â n î'ye göre eğer R a m a z a n ayı ise diliyle söylesin, başka bir oruç tutmuş ise kalbinde söylesin.

Oruçlunun bu sözü söylemesindeki hikmet, kendi nefsini kötülükten men etmek veyâ muhâtabını fenâ davranmaktan men etmektir.

(٢٢) بَاب مَا جَاءَ فِي السحور

22 — SAHÛR YEMEĞİNİ YEMEK HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٦٩٢ — حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ. أَنْبَأَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحُورِ بَرَكَةً».

T E R C E M E S İ

1692) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

«Seher vaktinde yiyiniz ve içiniz. Çünkü onda bereket vardır.» buyurdu."

İ Z A H I

B u h â r î, M ü s l i m ve T i r m i z î de bu hadîsi rivâyet etmişler; T i r m i z î hadîsin Hasen - Sahîh olduğunu söylemiştir.

Sehûr: Seher vaktinde yiyilen yemek ve içilen su ve benzeri meşrubattır.

Bu bâbın başlığındaki; السحور kelimesi iki şekilde de okunabilir. Kezâ hadîs metninde geçen bu kelime iki şekilde okunabilir. **Tuhfe** yazarının beyânına göre:

El-Kaarî: Hadîs âlimlerinden tutulan rivâyet bu kelimenin "Sin"in üstünüyle okunmasıdır. Yâni "Sehûr" diye okunur. Bu da seher vaktinde yiyilen yemek ve içilen içecek maddeleridir, demiştir. El-Cezerî de en-Nihâye'de "Sin"in üstünüyle olan rivâyetin daha çok olduğunu söylemiştir.

El-Hâfız, el-Fetih'te: Bu kelime "Sin"in ötresi ve üstünüyle okunabilir. Çünkü eğer hadîsteki bereketten maksad ecir ve sevap ise Suhûr diye okumak uygundur. Çünkü ecir ve sevap, yiyecek ve içecek maddelerinde değil, bunları yemek ve içmek işindendir. Şâyet bereketten maksad, oruçluya kuvvet ve zorluğu hafifletmek ise "Sin"in üstünüyle okumak uygundur. Çünkü zorluğu hafifletmek ve oruçluya kuvvet, gıda maddelerinde bulunur. Bâzılarına göre bereketten maksad, seher vaktinde sehûr yemeği vesîlesiyle uyanıp duâ etmektir. En uygunu şudur ki; Sehûr yemeğine kalkmakta çeşitli yönlerden bereket hâsıl olur. Bu yönlerin bir kısmı şunlardır: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetlerine uymak, Ehl-i Kitâb'a muhâlefet etmek, ibâdet için kuvvet almak, açlığın yol açtığı huysuzluğu gidermek, neşeyle oruç ibâdetine yönelmek, seher vaktinde yardım dileyen yoksullara sadaka vermek, ibâdet ve duâların makbul olduğu kuvvetle umulan seher vaktinde ibâdet ve duâ etmek, oruç niyetini akşam unutmuş olana niyet etme imkânını bulmaktır, demiştir.

Hadîsteki emir, âlimlerce mendupluk için yorumlanmıştır. Yâni oruç tutacak kimselerin seher vaktinde kalkıp bir şey yemeleri veyâ içmeleri sünnettir, vâcib değildir. İbnü'l-Münzir bu hüküm husûsunda icmâ bulundugunu nakletmiştir.

١٦٩٣ – حدثنا محمد بن بشار . ثنا أبو عامر . ثنا زمعة بن صالح ، عن سلمة ، عن عكرمة ، عن ابن عباس ، عن النبي ﷺ ؛ قال « استعينوا بطعام السحر على صيام النهار . وبالقيلولة على قيام الليل » .

فى الزوائد : فى إسناده زمعة بن صالح ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

1693) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurmuştur:

«Gündüz orucu için seher yemeğinden ve gece ibâdetine kalkmak için öğle istirahatından yardım dileyiniz.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadsin senedindeki râvi Zem'a bin Sâlih zayıftır.

(٢٣) باب ما جاء في تأخير السحور

23 — SEHÛR YEMEĞİNİ GECİKTİRMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٩٤ – حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع ، عن هشام الدستوائي ، عن قتادة ، عن أنس بن مالك ، عن زيد بن ثابت ؛ قال : تسحرنا مع رسول الله ﷺ ثم قمنا إلى الصلاة . قلت : كم بينهما ؟ قال : قدر قراءة خمسين آية .

TERCEMESİ

1694) "... Enes bin Mâlik *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Zeyd bin Sâbit *(Radıyallâhü anh)* :

Biz, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber sehûr yemeğini yedik, sonra sabah namazına kalktık, dedi.** (Enes (Radıyallâhü anh) demiştir ki :) **Ben :**

Sehûr yemeği ile sabah namazına kalkışınız arasında ne kadar zaman vardı? diye sordum. Zeyd (Radıyallâhü anh) **dedi ki : Elli âyet okuyacak kadar."**

İZAHI

Bu hadîsi Buhârî ve Tirmizî de rivâyet etmişler; Tirmizî: Bu hadîs hasen - sahîhtir. Şâfiî, Ahmed ve İshak sahûr yemeğini geciktirmeyi müstehab saymışlardır, demiştir.

Tuhfe yazarı bu hadîsi açıklarken : Elli âyetten maksad, ne uzun ne de kısa olmayıp, mu'tedil elli âyet olup, bunu acele etmeden ve çok ağır davranmadan vasat bir şekilde okumakla geçen süredir, der.

١٦٩٥ – حدثنا علي بن محمد . ثنا أبو بكر بن عياش ، عن عاصم ، عن زر ، عن حذيفة ؛ قال : تسحرت مع رسول الله ﷺ ، هو النهار إلا أن الشمس لم تطلع

TERCEMESİ

1695) "... Huzeyfe *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ile beraber sehûr**

yemeğini yedim. Sehûr vakti (şafak vaktine o kadar yakındır ki hemen hemen) **şafaktır** (denilebilir.) **Şu farkla ki; henüz güneş** (yâni şafak) **sökmemiştir.**"

İ Z A H I

N e s a i, A h m e d ve T a h a v i de bu hadîsi rivâyet etmişlerdir.

S i n d i bu hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der:

Bu hadîsteki "Nehâr"den maksad, şer'î gündüzdür. Yâni fecirdir. Ve "Şems"ten maksad, güneş değil fecirdir. Çünkü fecir aydınlığı, güneşten önce gelir. H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'ın maksadı şudur: Sahûr yemeği vakti, şafak sökme vaktine o kadar yakındır ki; henüz şafak sökmemiş olmakla beraber; neredeyse şafak söktü denilebilir. Bu hadîsi zâhirine göre mânâlandıranlar, bu hadîsin mensuh olduğunu söylemişlerdir.

Tuhfe yazarının naklettiğine göre T a h a v i, H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'in hadîsini rivâyet ettikten sonra: H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'den rivâyet edilen bu hadisin aykırı düştüğü B u - h â r i, M ü s l i m ve başkalarının ittifakıyla rivâyet ettiği hadîslerin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den rivâyetleri sâbittir. Ancak şu ihtimâl var: H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi:

... وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الابيض من الخيط الاسود من الفجر

= **«Şafak sökünceye kadar yiyiniz ve içiniz...»** (8) âyetinin inişinden önceki zamana âit olabilir, demiştir.

S i n d i, H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin mezkür âyetten önceki zamana âit olup, sonradan mensuh olduğu görüşünü uygun görmiyerek şu gerçeği belirtiyor: Oruç süresi, ilk zamanlar yatsıdan ertesi gün akşamına kadar idi. Bu süre, mezkûr âyetle kısaltılarak fecirden akşama kadar kılınmıştır. Yâni teşdîtten tahfîfe doğru bir değişiklik olmuştur. H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'in hadîsiyle âyetin hükümleri karşılaştırılınca, âyetin inişiyle oruç süresinde tahfîf ve kısaltma değil, teşdîd ve uzatma durumu

---

(8) Bakara: 187

çıkmış olur. E b û İ s h a k : H u z e y f e (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin mensuhluğunu söylemek tutarlı değildir, derken bu gerekçeyi kasdetmiş olabilir

١٦٩٦ – حدثنا يَحْيَى بْنُ حَكِيمٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، وَابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا يَمْنَعَنَّ أَحَدَكُمْ أَذَانُ بِلَالٍ مِنْ سُحُورِهِ . فَإِنَّهُ يُؤَذِّنُ لِيَنْتَبِهَ نَائِمُكُمْ ، وَلِيَرْجِعَ قَائِمُكُمْ . وَلَيْسَ الْفَجْرُ أَنْ يَقُولَ هٰكَذَا . وَلٰكِنْ هٰكَذَا ، يَعْتَرِضُ فِي أُفُقِ السَّمَاءِ » .

T E R C E M E S İ

1696) "... Abdullah bin Mes'ud *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

Bilâl'in ezanı, herhangi birinizi sahûr yemeğini yemekten alıkoymasın. Çünkü O, uyuyanınız uyansın ve gece ibâdetine kalkmış olanınız (istirahatına veyâ ihtiyaçlarına) **dönsün diye ezan okur. Fecir, aydınlığın şöyle çıkması değil, semânın ufkunda yaygın olarak şöyle çıkmasıdır.»**"

İ Z A H I

T i r m i z i hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri ve A h m e d bunu rivâyet etmişlerdir. Hadîs, sahûr yemegini geciktirmenin meşrûluğuna delildir. Ve B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın şafaktan önce sabah ezanını okuduğunu bildirir. Seher vakti uykuda olanlar ve gece namazına kalkmış olanlar bulunurdu. Gece namazına kalkmış olanlar B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın ezanıyla fecr'in yaklaştığını anlıyarak ibâdetlerine ara verirlerdi. Sabah namazına neşe ve kuvvetle kalkmak için biraz istirahat ederlerdi. Veyâ sâir ihtiyaçlarını giderirlerdi. Seher vaktine kadar uyanmamış olanlar da B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın ezanıyla uyanarak gece ibâdetini yapar, sahûr yemeğini yiyer ve sabah namazına hazırlanırdı. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), B i l â l (Radıyallâhü anh)'ın ezanından yararlanan iki grubun durumunu bildirmiş ve hadisin bundan sonraki kısmında fecr-i kâzib (yalancı fecir) ve fecr-i sadıga (hakiki fecre) işâret buyurmuştur. Fecri kâzib, hakiki fecirden bir süre önce gö-

rülür. Bu fecrin doğu ufkundan ve fecir yerinden semânın ortasına doğru uzanan ve biraz sonra kaybolan bir aydınlıktır. Fecr-i sadık ise, doğu ufkunda ve ufuğa paralel olarak dağılıp yayılan ve belirdikten sonra kaybolmayan bir aydınlıktır. Bu fecrin doğmasıyla gece bitmiş ve şer'î gündüz başlamış olur. Fecr-i sâdıktan sonra sabah namazı kılınabilir.

(٢٤) باب ما جاء فى تعجيل الإفطار

24 — İFTAR AÇMAKTA ACELE ETMEK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٦٩٧ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . قَالَا : ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْإِفْطَارَ » .

TERCEMESİ

1697) "... Sehl bin Sa'd *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre: Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İnsanlar iftâr etmekte acele ettikleri müddetçe dâima hayır ile yaşarlar.»"

١٦٩٨ — حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ . عَجِّلُوا الْفِطْرَ . فَإِنَّ الْيَهُودَ يُؤَخِّرُونَ » .

فى الزوائد : إسناده صحيح ، على شرط الشيخين . والحديث من رواية سهل بن سعد، رواه الشيخان وغيرهما .

TERCEMESİ

1698) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«İnsanlar iftâr etmekte acele ettikleri müddetçe hayır ile yaşar-

lar. İftâr etmekte acele ediniz. Çünkü yahûdîler, (iftarlarını) **geciktirirler.»**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun isnadı Buhârî ve Müslim'in şartı üzerine sahihtir. Bu hadîsi Buhârî, Müslim ve başkaları Sehl bin Sa'd'ın rivâyetiyle zikretmişlerdir.

İ Z A H I

S e h l (Radıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r i, M ü s l i m ve T i r m i z î de rivâyet etmişlerdir.

E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsini Zevâid yazarı Zevâid türünden saymıştır. H â k i m de bunu rivâyet etmiştir. E b û D â v û d ile N e s a î de E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini merfû olarak;

لاَيَزَالُ الدِّينُ ظَاهِرًا مَاعَجَّلَ النَّاسُ الْفِطْرَ لاَنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى يُؤَخِّرُونَ

= **«İnsanlar iftar etmekte acele ettikleri müddetçe İslâmiyet galebe çalmakta devam edecektir. Çünkü yahûdîler ve hıristiyanlar iftarlarını geciktirirler.»** metniyle rivâyet etmişlerdir.

Hadîsler, iftarı geciktirmeden açmanın müstehaplığına delâlet ediyorlar. Tabii güneşin battığının tahakkuk etmesi şarttır. Ş â f i i, el-Ümm'de : İftar açmakta acele etmek müstehabtır. Geciktirilmesinde fazîlet olduğu kanısıyla kasden geciktirmek mekruhtur. Böyle bir kasıt olmaksızın geciktirilmesinde kerâhet yoktur, demiştir.

İkinci hadîs, yahûdîlerin ve hıristiyanların iftarı geciktirdiklerine delâlet ediyor. İ b n - i H i b b â n ve H â k i m 'in rivâyet ettikleri S e h l (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinden Ehl-i Kitab'ın yıldızlar görülünceye kadar iftarlarını geciktirdikleri anlaşılıyor. Ş i î - l e r de bu şekilde iftarı geciktirirler. Hadîsler bu davranışı reddederler.

Müslümanların iftar açmada acele ettikleri müddetçe hayır ile yaşamaya devam edecekleri ve İslâmiyet'in diğer dinlere galebe çalmayı sürdürmesi mes'elesine gelince; El-Menhel yazarı bu husûsta şöyle diyor : Yâni Müslümanlar, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in sünnetine bağlı kalarak ve İslâmiyet'in getirmiş olduğu sâbit kanunları kendi kafalarına göre değiştirmeyip olduğu gibi muhâfaza ettikleri müddetçe hayır ile yaşarlar ve düşmanlarını yenerler. İslâmî prensiplere aykırı hareket ettikleri zaman bunların bu muhâlefeti, şer içine düşeceklerine alâmet olur.

(٢٥) باب ما جاء على ما يستحب الفطر

25 — İFTARI NE İLE AÇMANIN MÜSTEHAB OLDUĞUNA DÂİR GELEN HADİSLER BÂBI

١٦٩٩ — حدثنا عثمان بن أبي شيبة. ثنا عبد الرحيم بن سليمان، ومحمد بن فضيل. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا محمد بن فضيل، عن عاصم الأحول، عن حفصة بنت سيرين، عن الرباب أم الرائح بنت صليع، عن عمها سلمان بن عامر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إذا أفطر أحدكم، فليفطر على تمر، فإن لم يجد، فليفطر على الماء. فإنه طهور».

TERCEMESİ

1699) "... Selmân bin Âmir *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Biriniz iftârını açacağı zaman hurmayla açsın. Eğer (hurma) bulamazsa suyla iftar etsin. Çünkü su, temizleyicidir.»"

İZAHI

Ahmed, Tırmizî, Ebû Dâvûd, Dârimî ve Hâkim de bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadisteki emır mendupluk içindir. **El-Menhel yazarı, hurma ile iftar açmanın hikmeti hakkında şöyle diyor:**

"Çünkü hurma tatlıdır. Oruç tutmayla zayıflanan gözler, tatlı yemekle kuvvet bulur. Hurma yemek, iman tatlılığına ve günah acılığının giderilmesine işârettir. Çünkü oruç, ibâdetlerin en büyüklerindendir ve ibâdetler kötülükleri giderir

İbn-i Hacer el-Mekkî: Hurmanın özelliklerinden birisi şudur: Hurma, mideye ulaştığı zaman Onu boş bulursa gıda görevini yapar. Mîdede yemek artığını bulursa, onu barsaklara sürükler, demiştir. Tabibler hurmanın gözü zayıflattığını söylemişlerse de onların sözü, çok hurma yemeye âittir.

Hurma bulunmadığı takdirde su ile iftar açılması emredilerek suyun çok temizleyici olduğu bildirilmiştir. Su, susuzluğu giderir, vücudun maddi ve mânevi yönlerden temizlenmesi yorumuna vesîle olur."

(٢٦) باب ما جاء فى فرض الصوم من الليل. والخيار فى الصوم

26 — GECEDEN ORUCA NİYET ETMEK VE NÂFİLE ORUCU BOZMA SERBESTLİĞİ HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٧٠٠ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة. ثنا خالد بن مخلد القطوانى، عن إسحاق ابن حازم، عن عبد الله بن أبى بكر بن عمرو بن حزم، عن سالم، عن ابن عمر، عن حفصة؛ قالت: قال رسول الله ﷺ «لا صيام، لمن لم يفرضه من الليل».

TERCEMESİ

1700) "... Hafsa *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Geceden oruca niyet etmiyene (sahîh) oruç yoktur.»"

İZAHI

Ahmed, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesaî, Dârekutnî, İbn-i Huzeyme ve İbn-i Hibbân da bunu rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, oruca geceleyin niyet etmenin vâcibliğine delâlet ediyor. **El-Menhel** yazarı, âlimlerin bu husustaki görüşlerini izah etmiştir. Bu cümleden olarak şöyle demiştir :

"1 — İbn-i Ömer (Radıyallâhü anh), Câbir bin Yezid, Mâlik, el-Leys ve İbn-i Ebî Zi'b bu hadîsin zâhirini tutarak, farz ve nâfile orucu ayırdetmeden geceleyin oruca niyet etmenin şart olduğunu söylemişlerdir.

2 — Şâfiî ve Ahmed : Farz oruçta geceleyin niyet farzdır. (1701 nolu) Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi gereğince nâfile oruca gündüz de niyet edilebilir, demişlerdir.

Selmân bin Âmir R.A.)'ın Hâl Tercemesi

Selmân bin Âmir bin Evs bin Hacer bin Amr ed-Dıbbî'dir. Ondan başka Dıbbi bir sahâbî yoktur. Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivâyet etmiş, kendisinden de Rebâb, Muhammed bin Sirîn, Hafsa bin Sirîn ve Abdülaziz bin Bişr rivâyet etmişlerdir. Cemel vak'asında yüz yaşındayken katledilmiştir. Kütüb-i Sitte sahipleri Onun rivâyetlerini almışlardır. (El-Menhel : Cild 10, Sahife 78)

3 — E b û H a n î f e ve arkadaşları: R a m a z a n, belirli adak ve nâfile oruçlar için geceleyin ve gündüz öğleye kadar niyet edilebilir. Bunların delîli **«Fecir doğuncaya kadar yiyiniz içiniz...»** (9) meâlindeki oruçla ilgili âyettir. Şöyle ki: Allah Teâlâ fecre kadar yiyip içmeyi mübah kılmış, sonra orucu emretmiştir. Şu halde oruca niyet, fecirden sonra bir şey yemeyip içmemeye karar vermektir. İkinci delîlleri, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin 1701 nolu hadîsidir. H a n e f î âlimleri, H a f s a (Radıyallâhû anhâ)'nin bu hadîsini, fazîletin olmayışı anlamına yorumlamışlardır. Yâni geceleyin niyet etmiyenin orucu, fazîletli ve mükemmel bir oruç değildir, demektir. Veyâhut hadîsten maksad, akşam olmadan yarınki oruca niyet etmenin yasaklanmasıdır. Şöyle de yorumlanabilir: Bu hadîs, kazâ ve kefâret oruçları gibi muayyen olmayan oruçlara mahsustur.

El-Menhel yazarı bu yorumlara karşı Ş â f i î l e r ' in cevaplarını zikretmişse de buraya aktarmaya gerek görmüyorum.

4 — A t â, M ü c â h i d, Z ü f e r ve Z ü h r î ' ye göre mukîm ve sıhhatı olan kimse için R a m a z a n orucuna niyet etmek farz değildir. Çünkü zaman, yâni R a m a z a n ayında bulunmuş olmak R a m a z a n orucunu gerektirir.

Bu hadis, R a m a z a n ' ın her günü için ayrı ayrı niyetin farziyetine delâlet ediyor. Ö m e r, İ b n - i Ö m e r, H a s a n - ı B a s r î, E b ü H a n î f e, Ş â f i î, en sahîh rivâyete göre A h m e d (Radıyallâhü anhüm) ve âlimlerin cumhûru böyle hükmetmişlerdir.

M â l i k ile arkadaşları ve İ s h a k: R a m a z a n ' ın ilk gecesi bayrama kadar bir niyet kâfidir. Her gün için ayrı ayrı niyete gerek yoktur. Yapılması müstehabtır.

١٧٠١ – حدّثنا إسْمَاعِيلُ بْنُ مُوسٰى. ثنا شَرِيكٌ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ «هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟» فَنَقُولُ: لَا. فَيَقُولُ «إِنِّي صَائِمٌ» فَيُقِيمُ عَلَى صَوْمِهِ. ثُمَّ يُهْدَى لَنَا شَيْءٌ فَيُفْطِرُ. قَالَتْ: وَرُبَّمَا صَامَ وَأَفْطَرَ. قُلْتُ: كَيْفَ ذَاكَ؟ قَالَتْ: إِنَّمَا مَثَلُ هٰذَا مَثَلُ الَّذِي يَخْرُجُ بِصَدَقَةٍ. فَيُعْطِي بَعْضًا وَيُمْسِكُ بَعْضًا

T E R C E M E S İ

1701) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

---

(9) Bakara sûresi âyet: 187

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanıma girerek:

«Yanınızda (yiyecek) bir şey var mı?» diye sorar; Biz de: Hayır, deriz. O da:

«O halde ben oruçluyum» buyurarak orucu üzerinde durur. Sonra bize yiyecek bir şey hediye edilir, O da orucunu bozar(dı). Âişe (Radıyallâhü anhâ): O (böylece) bâzen nâfile oruç tutmuş ve bozmuştur, dedi. (Râvi Mücâhid demiştir ki:) Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya bu nasıl olur? diye sordum. Dedi ki: Bunun durumu, bir sadaka ile çıktıktan sonra bir kısmını verip bir kısmını tutan kimsenin durumu gibidir."

İZAHI

Ahmed, Ebû Dâvûd, Nesai, Dârekutni, Beyhakî ve Tirmizî'de de Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsini kısa ve uzun metinler hâlinde ve benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Hadîs, nâfile oruca gündüz niyet etmenin câizliğine delâlet ediyor. Ebû Hanîfe ve Şâfiî bununla hükmetmişlerdir. Bu hüküm; Alî, Ebû Eyyub-i Ensârî, Huzeyfe, İbn-i Mes'ud, Ebû Talha, Saîd bin Cübeyr ve Nehaî (Radıyallâhü anhüm)'den de rivâyet edilmiştir. Bu gruptaki âlimlere göre nâfile oruca öğleden önce niyet edilebilir. Adamın fecirden îtibâren oruç bozucu bir şey yapmamış olması şarttır.

Ahmed ve Saîd bin el-Müseyyeb'e göre nâfile oruca öğleden sonra da niyet edilebilir.

Mâlik'e göre nâfile oruç için gece niyet etmek gerekir. Ancak devamlı oruç tutan için geceden niyet etmek şart değildir.

Züfer, el-Müzenî ve bâzı âlimlere göre nâfile oruca da farz oruç gibi geceden niyet etmek farz değildir.

Hadîs, nâfile oruca niyetlenen kimsenin orucunu bozmasının câizliğine de delâlet ediyor. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:

Hadîs, nâfile oruca niyetlenen kimsenin orucunu bozmasının câizliğine de delâlet ediyor. Âlimlerin bu husustaki görüşleri şöyledir:

1 — Ömer, Ali, İbn-i Mes'ud, İbn-i Ömer, İbn-i Abbâs, Câbir, Huzeyfe, Ebü'd-Derdâ, Sevrî, Şâfiî, Ahmed ve İshak (Radıyallâhü anhüm)'e göre nâfile oruca niyetlenen bir kimse, orucunu bozabilir. Ve kazâ etmesi gerekmez. Bir özür yokken bozmak mekruhtur. Bununla beraber nâfile orucu bozduğu takdirde kaza etmesi müstehabtır.

2 — **Zâhirü'r-Rivâye**'de Ebû Hanîfe ve Mâlik'e göre başlanan nâfile orucu tamamlamak vâcibtir. Bir özür yokken bozmak câiz değildir. Özürsüz bozduğu takdirde günah işlemiş olur. Ve kazâ etmesi gerekir. Nâfile orucunu bozması için babası, annesi veyâ hocası şefkat dolayısıyla emretmeleri gibi bir özür dolayısıyla orucunu bozarsa günah bozmuş olmaz. Mâlikîler'e göre kazâ etmesi gerekmez, fakat Hanefiler'e göre kazâ etmesi gerekir. Çünkü Mâlik, Ebû Dâvûd ve Nesâi'nin Âişe (Radıyallâhü anhâ)'den rivâyet ettikleri bir hadise göre Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Hafsa (Radıyallâhü anhâ) nâfile oruçlarını özürsüz bozmuşlar, sonra durumu Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anlatmışlar; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Boynunuza vebâl girmiş değildir. O gün yerine bir gün oruç tutunuz.» buyurmuştur.

Hanefi âlimlerinden **el-Müntekâ** sahibi ile el-Kemâl bin el-Hümâm ve **Tâcü's-Şerîa** nâfile orucu özürsüz bile olsa bozmanın mübahlığı hükmünü tercih etmişlerdir. Çünkü bu konuda hadisler sâbittir.

Nâfile oruca niyetlenip bir kaç saat oruç tuttuktan sonra bozan bir kimsenin, oruçlu durduğu saatler için sevap kazandığı, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin Mücâhid'e verdiği cevaptan anlaşılıyor.

(٢٧) باب ما جاء فى الرجل يصبح جنبًا وهو يريد الصيام

27 — ORUÇ TUTMAK İSTEDİĞİ HALDE CÜNÜB OLARAK SABAHLIYAN ADAM HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

١٧٠٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . قَالَا : ثنا سُفْيَانُ ابْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَعْدَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو الْقَارِيِّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : لَا . وَرَبِّ الْكَعْبَةِ ! مَا أَنَا قُلْتُ « مَنْ أَصْبَحَ ، وَهُوَ

جُنُبٌ، فَلْيُفْطِرْ » . مُحَمَّدٌ ﷺ قَالَهُ .

فى الزوائد : إسناده صحيح . رواه الإمام أحمد من هذا الوجه، وذكره البخارىّ تعليقا. وفى الصحيحين : أن أبا هريرة سمعه من الفضل . وزاد مسلم : ولم أسمعه من النبىّ ﷺ .

TERCEMESİ

1702) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Hayır. Kâbe Rabbine yemin ederim ki! «Cünüb olarak sabahlayan kimse, orucunu bozsun (bozmuş olur)» **sözünü ben söylemiş değilim. Bu sözü Muhammed** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **söylemiştir.**"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bunun senedi sahîhtir. İmam Ahmed bunu bu yolla rivâyet etmiştir. Buhârî de ta'liken zikretmiştir. Ebû Hüreyre (R.A.)'nin bu hadîsi el-Fadl (R.A.)'den işittiği, Buhârî ve Müslim'de bildirilmiştir. Müslim Ebû Hüreyre (R.A.)'in : «Ve ben bu hadîsi Peygamber (S.A.V.)'den işitmedim» sözünü ilâve etmiştir.

İZAHI

Bu hadîsin zâhirine göre oruca niyetlenen ve cünüb olarak fecirden sonraya kadar boy abdesti almıyanın orucu bozulur. E l - F a d l b i n A b b â s (Radıyallâhü anh), Ü s â m e b i n Z e y d (Radıyallâhü anh) ve E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) : Bilerek veyâ unutarak boy abdestini fecir doğuncaya kadar almayan cünübün orucu bozulmuş olur, demişlerdir. T â v u s, U r v e b i n Z ü b e y r ve İ b r â h i m N e h a î'ye göre bile bile guslünü fecir doğuncaya kadar geciktiren cünübün orucu bozulur.

H a s a n - ı B a s r î ve bir rivâyete göre İ b r â h i m N e h a î : Farz oruç bozulur, nâfile oruç bozulmaz, demişlerdir.

Cumhûrun görüşünü, bundan sonra gelen Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsleri bahsinde anlatacağım. Şimdi E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in bu hadîsi hakkında âlimlerin görüşlerini nakledelim :

S i n d î : Şeyhimiz E b ü ' l - F a d l (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ya mensuhtur veyâ B u h â r î ile M ü s l i m'de rivâyet olunan Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin (bundan sonra gelen) hadîsleri karşısında kuvvetsiz kalır. Çünkü o hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, eşlerine yaklaşmasından dolayı cünüb olarak sabahladığı ve fecirden sonra boy abdestini aldığı, orucuna da devam ettiği belirtilmiştir. Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin M ü s l i m'deki hadîsinde bu durumun Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mah-

sus hükümlerden olmadığı belirtilmiştir. M ü s l i m ' in bildirdiğine göre Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ile Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsleri E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'a ulaşınca kendi hadîsinden rücu' etmiştir, demiştir.

El-Menhel yazarı da E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in hadîsi ile ilgili olarak özetle şöyle der:

"E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi, Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsleri ile mensuhtur: أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ...

= **«Ramazan gecesi eşlerinize yaklaşmanız, size helâl kılındı...»** (10) âyeti de onun mensuhluğunu te'yid eder. Çünkü âyet, R a m a z a n gecesinin tümünde cinsî münâsebetinin mübahlığını gerektirir. Şafağın doğmasına bitişik olan gecenin son anı da gecenin bir parçasıdır. O kısa anda âilesine yaklaşan kişi bizzarure cünüb olarak sabahlamış olur. Diğer tarəftan B e y h a k î ve T a h a v î ' nin bir senedle E b û B e k i r b i n A b d i r r a h m a n (Radıyallâhü anh)'dan rivâyet ettiklerine göre E b û H ü r e y r e (Radıyallâhü anh) kendi hadîsinden rücu' etmiştir. E b û B e k i r b i n A b d i r r a h m a n (Radıyallâhü anh) şöyle demiştir: Ben babamla beraber M e d î n e emîri M e r v â n b i n e l - H a k e m (Radıyallâhü anh)'ın yanındaydık. E b ü H ü r e y r e (Radıyallâhü anh)'in mezkûr hadîsi emîre anlatıldı. Bunun üzerine M e r v â n, babama: Sana yemin ederim. Sen behemehal Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin yanlarına giderek bu mes'eleyi onlardan soracaksın dedi. E b û B e k i r (Radıyallâhü anh) diyor ki: Bunun üzerine babam gitti, ben de beraberinde gittim. Nihâyet Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin yanına vardık. Babam:

Ey Mü'minlerin annesi! Biz Mervân (Radıyallâhü anh)**'ın yanındaydık. Ebû Hüreyre** (Radıyallâhü anh)'in **«Cünüb olarak sabahlıyanın orucu bozulur.»** dediği Mervân (Radıyallâhü anh)'a **anlatıldı, dedi. Âişe** (Radıyallâhü anhâ) : **Ebû Hüreyre** (Radıyallâhü anh)'in **dediği fenadır. Ey Abdurrahman! Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ın **yapageldiğinden vaz geçer misin? dedi. Bunun üzerine babam: Hayır vallahi! dedi. Âişe** (Radıyallâhü anhâ) : **Ben, Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **hakkında şâhitlik ediyorum ki ihtilâm değil, eşine yaklaşmaktan dolayı cünüb olarak sabahladı. Sonra o**

(10) Bakara : 187

gün oruçlu olurdu, dedi. Ebû Bekir (Radıyallâhü anh) demiştir ki: Sonra biz oradan çıkarak Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin yanına girdik. Babam aynı meseleyi ona sordu, o da Âişe (Radıyallâhü anhâ)'nin dediği gibi cevap verdi. Bunun üzerine biz çıkıp Mervân (Radıyallâhü anh)'ın yanına vardık ve babam Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin söylediklerini Mervân (Radıyallâhü anh)'a anlattı. Bunun üzerine Mervân (Radıyallahü anh) babama:

Ey Ebâ Muhammed! Yemin ederim. Sen benim bineğime bineceksin. Çünkü bineğim kapıdadır. Ve Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'a gideceksin. Kendisi el-Akîk'deki yerindedir. Ve bu durumu ona haber vereceksin, dedi. Bunun üzerine babam bindi, ben de onunla beraber bindim. Nihâyet Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın yanına vardık. Babam bir süre onunla sohbet ettikten sonra durumu kendisine anlattı. Bunun üzerine Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh):

Bu mesele hakkında benim kesin bilgim yoktur. Birisi bana söylemiştir, dedi.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsinin mensuh olmadığı farzedildiği takdirde Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsleri tercih edilir. Çünkü iki sahâbînin rivâyetiyle sâbittir. Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ise bir sahâbînin rivâyetidir. Bilhassa bu iki sahâbî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in eşleridir. Onlar onun ahvâlini herkesten daha iyi bilirler. Sonra onların rivâyeti, yukarıdaki âyete muvafıktır. Makul olanı da budur. Çünkü oruçlu gündüz ihtilâm olur. Ve orucun bozulmadığı hakkında icmâ' vardır. İki rivâyetin eşit olduğu farzedilse, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi efdal olana işârettir diye yorum yapılır. Çünkü efdal olan, cünübün fecirden önce gusletmesidir. Âişe (Radıyallâhü anhâ) ile Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsi, guslün fecirden sonraya bırakılmasının câizliğini bildirir, diye yorum yapılır.

١٧٠٣ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا محمد بن فضيل، عن مطرف، عن الشعبي، عن مسروق، عن عائشة؛ قالت: كان النبي ﷺ يبيت جنبا. فيأتيه بلال، فيؤذنه بالصلاة فيقوم فيغتسل. فأنظر إلى تحدر الماء من رأسه. ثم يخرج فأسمع صوته في صلاة الفجر.
قال مطرف: فقلت لعامر: أفي رمضان؟ قال: رمضان وغيره سواء.

T E R C E M E S İ

1703) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), (eşine yaklaşmaktan dolayı) **cünüb olarak gecelerdi. Sonra Bilâl** (Radıyallâhü anh) **gelerek sabah namazı vaktinin geldiğini Ona haber verirdi. O da kalkıp guslederdi. Ben de Onun başından gusül suyunun inmesine bakardım. Sonra O, Mescide çıkardı da, Onun sabah namazındaki sesini işitirdim.**

Râvi Mutarrif demiştir ki: Ben, râvi Âmir (eş-Şa'bî)'ye: (Bu durum) **Ramazan'da mı? diye sordum. Dedi ki: Ramazan ve başkası müsâvidir.**"

١٧٠٤ — حدثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ أُمَّ سَلَمَةَ عَنِ الرَّجُلِ يُصْبِحُ ، وَهُوَ جُنُبٌ ، يُرِيدُ الصَّوْمَ ؟ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصْبِحُ جُنُبًا مِنَ الْوِقَاعِ ، لَا مِنِ احْتِلَامٍ ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ وَيُتِمُّ صَوْمَهُ .

T E R C E M E S İ

1704) "... Nâfi' *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Oruç tutmak isteyip cünüb olarak sabahlayan adamın durumunu (Efendimizin eşi) **Ümmü Seleme** (Radıyallâhü anhâ)'**ya sordum. Dedi ki: Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **ihtilâmdan değil, eşine yaklaşmaktan** dolayı cünüb **olarak sabahlardı,** sonra **boy abdestini alır ve orucunu tamamlardı.**"

İ Z A H I

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) ve Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîslerini B u h â r î, M ü s l i m, M â l i k, E b û D â v û d, N e s a î ve T a h a v î, mânâyı etkilemiyen benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Hadîsler, cünüb olarak sabahlıyanın orucunun sahîh olduğuna ve kazâ etmenin gerekmediğine delâlet ediyorlar. Gece vuku bulan cünüblük hâli, ister âileye yaklaşmaktan olsun, ister başka şekilde olsun farketmez. Bu hususta farz oruç ile nâfile oruç aynıdır. Guslün, kasden veyâ unutarak şafaktan sonraya bırakılması neticeyi değiştirmez. Ancak fecirden önce gusletmek efdaldir. Peygamber (Sallal-

lahü Aleyhi ve Sellem) fecirden sonraya bırakılabileceğini açıklamak için geciktirmiştir. Bir çok sahâbî ve tâbiî ile dört mezheb imamı ve diğer âlimler böyle hükmetmişlerdir. Hattâ Nevevî: Bu hususta icma' oluşmuştur, demiştir. Çumhûrun görüşüne aykırı görüş beyan edenlerin görüşlerini Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'in hadîsi bahsinde izah etmiştim. Tekrarlamaya gerek görmüyorum.

Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîsindeki "İhtilâmdan değil, eşine yaklaşmaktan dolayı..." ifâdesini Ümmü Seleme (Radıyallâhü anhâ) durumun iyice aydınlatılması için kullanmıştır. Çünkü ihtilâm, şeytandandır. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise Şeytanın etkisinden korunmuştur. Mamafih uykuda birşey görmeden menînin gelmesine de ihtilâm denilir. Ki bu nevî ihtilâm, Peygamberler hakkında câizdir.

(٢٨) باب ما جاء في صيام الدهر

28 — DEVAMLI (YIL BOYUNCA) ORUÇ TUTMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٧٠٥ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ بَشَّارٍ. ثنا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، وَأَبُو دَاوُدَ. قَالُوا: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مَنْ صَامَ الأَبَدَ، فَلَا صَامَ وَلَا أَفْطَرَ».

TERCEMESİ

1705) "... Abdullah bin eş-Şıhhîr *(Radıyallâhü anh)* (11)'den rivâyet edildiğine göre; Peygamber *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«**Kim dâima oruç tutarsa, ne oruç tutmuş, ne de tutmamış** (sayılır.)»"

---

(11) Abdullah bin eş-Şıhhîr bin Avf el-Hureyşî Muâviye bin Ka'b bin Rabîa bin Âmir bin Sa'saa, Basra'lı sahâbîdir. Rivâyet ettiği bir kaç hadîsi vardır. Müslim Onun bir hadîsini, dört sünen sahipleri Onun hadîslerini rivâyet etmişlerdir. Râvileri ise, oğulları Mutarrif, Hâni' ve Yezîd'dir. (Hulâsa : 201)

١٧٠٦ – حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ، عَنْ مِسْعَرٍ وَسُفْيَانَ ، عَنْ حَبِيبِ ابْنِ أَبِي ثَابِتٍ ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ الْمَكِّيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ

« لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ » .

TERCEMESİ

1706) "... Abdullah bin Amr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

«Dâima oruç tutan kimse oruç tutmamış (sayılır.)» **buyurdu.**"

İZAHI

İlk hadîsi Nesaî, Ahmed ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir. Bunun mislini Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî, Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet etmişlerdir.

Hadîsin açıklama bahsinde el-Menhel yazarı şöyle der:

"Yâni dâima oruç tutan kimse, tam fazîletli oruç tutmamış olur. Bu adam, oruç tutmamış sayılmaz. Çünkü aç ve susuz kalmıştır. Hadîs, yıl boyunca oruç tutan kimseye oruç fazîletinin hâsıl olmadığını bildiriyor. Çünkü aç kalmayı alışkanlık hâline getirmekle açlık meşakkatini duymaz. Bu sebeple uzun boylu sevap kazanmaz. Bu kimse yemekten ve içmekten kendîni tuttuğu için oruçsuz olanların rahatlığını ve lezzetini duymaz. Bu yönden oruç tutmamış sayılmaz.

İshak, Zâhiriye mezhebi mensupları ve Mâlikîler'den İbnü'l-Arabî, hadîsin zâhirini tutarak devamlı oruç tutmanın mekruhluğuna hükmetmişlerdir. Bir rivâyete göre Ahmed de böyle demiştir.

İlim ehlinin ekserisi, Ramazan bayramının ilk ve Kurban bayramının dört günü gibi oruç tutulması yasak olan günler hariç, yıl boyunca oruç tutmayı câiz görmüşlerdir. Ömer bin el-Hattâb, oğlu Abdullah, Âişe (Radıyallâhü anhüm) ve Sahâbîlerden bir çok zâttan bu görüş nakledilmiştir. Ashabtan Ebû Talha el-Ensârî ve Hamza bin Amr el-Eslemî (Radıyallâhü anhümâ)'nın, yasak günler hâriç bütün yıl oruç tuttukları ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onlara itiraz

etmediği sâbittir. Bu âlimler, bu ve benzerî hadîslere şöyle cevap vermişlerdir :

Hadîslerden maksad, bayram günleri gibi yasak günler dâhil, yılın tamamını oruçla geçirenlerdir. Veyâ yasak günlerin dışında kalan, yılın tamamını oruçla geçirmek hâlinde zarara uğrayan yâhut boynundaki vâcib görevi yapamıyan kimselere mahsustur.

İkinci hadisi Buhârî, Müslim ve Nesaî de rivâyet etmişlerdir.

(٢٩) باب ما جاء فى صيام ثلاثة أيام من كل شهر

29 — HER AYDAN ÜÇ GÜN ORUÇ TUTMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٧٠٧ – حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا يَزِيدُ بْنُ هارُونَ . أَنْبَأَنَا شُعْبَةُ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ الْمِنْهَالِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ؛ أَنَّهُ كَانَ يَأْمُرُ بِصِيَامِ الْبِيضِ . ثَلَاثَ عَشْرَةَ ، وَأَرْبَعَ عَشْرَةَ ، وَخَمْسَ عَشْرَةَ . وَيَقُولُ «هُوَ كَصَوْمِ الدَّهْرِ ، أَوْ كَهَيْئَةِ صَوْمِ الدَّهْرِ» .

حدّثنا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَنْبَأَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ . ثنا هَمَّامٌ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ . حَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ قَتَادَةَ بْنِ مَلْحَانَ الْقَيْسِيُّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ .

قَالَ ابْنُ مَاجَةَ : أَخْطَأَ شُعْبَةُ وَأَصَابَ هَمَّامٌ .

TERCEMESİ

1707) "... El-Minhal *(Radıyallâhü anh)*'den ; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her ayın onüç, ondört ve onbeşinci günlerinin orucunu emreder ve :

«O (oruç) dâima oruç tutmak gibi veyâ dâima oruç tutmak vaziyeti gibidir.» buyururdu.

... Katâde bin Melhân el-Kaysî'den rivâyet edildiğine göre, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunun mislini buyurmuştur.

İbn-i Mâcete demiştir ki : Şu'be yanılmıştır. Hemmâm isâbetli rivâyet etmiştir."

İZAHI

Müellif, bu hadîsi iki senedle rivâyet etmiştir. Birinci senedde Şu'be; Enes bin Sîrîn'in Abdül-Melik bin el-Minhâl'dan, Onun da el-Minhâl'dan merfu' olarak rivâyette bulunduğunu bildirmiştir.

İkinci senedde ise Hemmâm, Enes bin Sîrîn'in Abdül-Melik bin Katâde bin Melhân'dan, Onun da Katâde'den merfu' olarak rivâyet ettiğini bildirmiştir.

Müellif; Şu'be'nin yanıldığını söylemiştir. Yâni Abdül-Melik'in babası ve hadîsin ilk râvisi el-Minhâl değildir. Hemmâm'ın kendi senedinde belirttiği gibi Abdü'l-Melik'in babası ve hadîsin ilk râvîsi Katâde bin Melhân'dır.

Ebû Dâvûd, Ahmed ve Beyhakî de bu hadîsi Hemmâm'ın senediyle Katâde'den rivâyet etmişlerdir. (12)

Hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak **el-Menhel** yazarı şöyle der:

Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) her kamerî ayın onüç, ondört ve onbeşinci günlerinin orucunu müstehab olmak üzere bize emrederdi. Bu üç günün gecelerine **"Beyaz geceler"** ismi verilmiştir. Çünkü bu üç gecede ay ışığı akşam namazı vaktinden sabaha kadar bulunur. Ve bütün gece aydınlık olur.

Hadîs, her ayın mezkûr günlerinde tutulan orucun sevâbının yılın tamamını oruçla geçirme sevâbı gibi olduğunu bildiriyor. Çünkü her hasene on misli artar. Üç günlük oruç sevâbı, otuz günlük oruca tekâbül eder.

Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî âlimleri, bu hadîsle hükmederek mezkûr günleri oruçla geçirmeyi müstehab saymışlardır. Mâlikîler ise Ebû Zerr (Radıyallâhü anh)'ın 1708 ve

---

(12) Katâde bin Melhân el-Kaysî el-Cerîrî el-Basrî, Peygamber (S.A.V.)'den bu hadîsi rivâyet etmiştir. Kendisinden de oğlu Abdü'l-Melik ve Yezîd bin Abdillah el-Şıhhîr rivâyet etmişlerdir. İbn-i Şâhin'in Süleymân-ı Teymî târikiyle Hibbân bin Umeyr'den rivâyet ettiğine göre Peygamber (S.A.V.) Katâde'nin yüzüne mübârek elini sürmüş, sonra Katâde çok yaşlanmış, yüzü hâriç vücûdunun her tarafı çürümüş gibi olmuştu. Vefât edeceği zaman ben Onun yanındaydım. Bir kadın oradan geçti. Kadını aynada görür gibi Katâde'nin yüzünde gördüm.

Ebû Dâvûd, Nesaî ve İbn-i Mâceh Onun hadîsini rivâyet etmişlerdir. (El-Menhel Cild : 10, Sah. 211)

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin 1709 nolu hadîslerini tutarak her ayın üç gününü oruçla geçirmeyi müstehab saymışlar, fakat mezkûr günleri seçmeyi mekruh görmüşlerdir. Bununla beraber İ m a m M â l i k'in, mezkûr günleri oruçla geçirdiği ve halîfe H â r ü n ü'r-R e ş î d'i bu günlerin orucuna teşvik ettiği rivâyet olunmuştur. İ b n - i R ü ş d, M â l i k'in mezkûr günlerde oruç tutmayı mekrûh saymasının sebebi, halkın, Onun fetvâsına düşkünlüğü ve câhillerin bu orucun vâcibliğini zannetmeleri endişesidir.

١٧٠٨ – حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ عَاصِمٍ الأَحْوَلِ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ صَامَ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ، فَذَلِكَ صَوْمُ الدَّهْرِ » .

فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ تَصْدِيقَ ذَلِكَ فِي كِتَابِهِ : مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا .
فَالْيَوْمُ بِعَشَرَةِ أَيَّامٍ .

TERCEMESİ

1708) "... Ebû Zerr *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

«Bir kimse her aydan üç gün oruç tutarsa, işte o, devamlı oruçtur.» buyurdu.

Allah (Azze ve Celle) Kitâbındaki: مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا

= «Kim bir iyilik işlerse Ona o iyiliğin on katı verilir.» (13) âyeti ile bunun tasdikini indirmiştir. Şu halde her gün (orucu) on gün (orucun) a denktir."

١٧٠٩ – حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا غُنْدَرٌ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ يَزِيدَ الرِّشْكِ ، عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصُومُ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ . قُلْتُ : مِنْ أَيِّهِ ؟ قَالَتْ : لَمْ يَكُنْ يُبَالِي مِنْ أَيِّهِ كَانَ .

TERCEMESİ

1709) "... Muâza el-Adeviyye *(Radıyallâhü anhâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Âişe *(Radıyallâhü anhâ)* :

---

(13) En'âm : 160

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **her aydan üç gün oruç tutardı, dedi. Ben: Ayın hangi kısmından** (tutardı?) **diye sordum. Âişe** (Radıyallâhü anhâ) :

O, ayın hangi kısmından olduğuna önem vermezdi, diye cevap verdi."

İ Z A H I

E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'in hadîsini T i r m i z i de rivâyet etmiştir.

M u â z a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsini M ü s l i m, E b û D â v û d, T i r m i z i ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir.

E b û Z e r r (Radıyallâhü anh)'in hadisine göre her ayın başından ,ortalarından veyâ sonundan üç gün oruç tutan bir kimse, bütün yıl oruç tutmuş gibi olur. Tutulan bu üç günlük orucun, bundan önceki K a t â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde anılan günlerde olması kaydı yoktur. Her iyiliğin on kat arttırılacağı, hadîste anılan âyetle sâbit olduğundan, her aydan üç gün oruç tutulursa, bütün ay oruçla geçirilmiş gibi sevap olur.

M u â z a (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsinde; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in her aydan üç gün oruç tuttuğu ve bu günlerin, ayın belirli bir bölümüne bağlı olmadığı belirtilmektedir.

Bu hadîsler; tutulacak üç günlük orucun, ayın belirli günlerine tahsis edilmesinin mekruhluğuna hükmeden M â l i k î l e r'in delîllerindendir.

El-Menhel yazarı : **Bu** hadîsler ile bundan önceki hadîsin arasını bulmak için şöyle söylemek mümkün, demiştir :

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), K a t â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadisindeki günlere bağlı kalmıyarak sâir günlerde de oruç tutardı, ki böyle yapmakla da sünnetin yerine getirilmesinin mümkün olduğu bilinsin. Veyâhut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in bâzı meşguliyetleri çıkardı. Bu yüzden üç günlük orucunu, ayın başka günlerinde tutardı.

Hulâsa tüm rivâyetlerden çıkarılan sonuç şudur ki : Her ayın onüç, ondört ve onbeşinci günlerinde oruç tutmak müstehabtır ve her ayın başlarından olsun, ortalarından olsun, sonlarından olsun, üç gün oruç tutmak müstehabtır.

(٣٠) باب ما جاء فى صيام النبىّ ﷺ

30 — PEYGAMBER (SALLALLAHÜ ALEYHİ VE SELLEM)'İN ORUCU HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٧١٠ — حدّثنا أبو بكر بن أبى شيبة. ثنا سفيان بن عيينة، عن ابن أبى لبيد، عن أبى سلمة؛ قال: سألت عائشة عن صوم النبىّ ﷺ؟ فقالت: كان يصوم حتّى نقول: قد صام. ويفطر حتّى نقول: قد أفطر. ولم أره صام من شهر قطّ أكثر من صيامه من شعبان. كان يصوم شعبان كلّه. كان يصوم شعبان إلّا قليلا.

TERCEMESİ

1710) "... Ebû Seleme (bin Abdirrahman) *(Radıyallâhü anhâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Ben, Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya **Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**in** (nâfile) **orucunu sordum. Dedi ki:**

O, (bâzı aylarda) **o kadar** (çok oruç tutardı ki, biz: Hep oruç tuttu, derdik. Ve bâzı aylarda) **o kadar oruçsuz olurdu ki, biz:**

Oruç tutmayı bıraktı, derdik. Ve O'nu hiç bir ayda Şâban'dakinden daha çok (nâfile) **oruç tutmuş olarak katiyyen görmedim. Şâban ayının tümüne yakın çoğunu oruçla geçirirdi."**

١٧١١ — حدّثنا محمّد بن بشّار. ثنا محمّد بن جعفر. ثنا شعبة، عن أبى بشر، عن سعيد بن جبير، عن ابن عبّاس؛ قال: كان رسول الله ﷺ يصوم حتّى نقول: لا يفطر. ويفطر حتّى نقول: لا يصوم. وما صام شهرا متتابعا إلّا رمضان، منذ قدم المدينة.

TERCEMESİ

1711) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **bâzı aylarda o kadar oruç tutardı ki biz:**

Oruç tutmayı bırakmıyacak, derdik. Ve bâzı aylarda oruç tutmayı o kadar bırakırdı ki, biz:

Oruç tutmayacak derdik. Medîne'ye teşrif ettiği zamandan beri Ramazan hâriç hiç bir ayı devamlı oruçla geçirmemiştir."

İ Z A H I

E b û S e l e m e (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Kütüb-i Sitte sahipleri ve B e y h a k î rivâyet etmişlerdir.

İ b n - i A b b â s (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini B u h â r î, M ü s l i m, T i r m i z î ve N e s a î de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîslerden anlaşılıyor ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) R a m a z a n hâriç yılın bütün aylarından Ş â b a n ' da çok oruç tutardı. Tamamına yakın çoğunu oruçla geçirirdi. Ve R a - m a z a n ' dan başka hiç bir ayın tamamını oruçla geçirmezdi. Ş â - b a n ayının tamamını oruçla geçirdiğine dâir i ş e (Radıyal-lâh üanhâ)'nın Ş â b a n orucu bâbında geçen 1649 nolu hadîsiy-le Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nin 1648 nolu hadisi, Ş â b a n ayının tamamına yakın, çoğu anlamına yorumlanır.

Bu bâbtaki hadîslerin zâhirine göre Peygamber (Sallallahü Aley-hi ve Sellem) R a m a z a n ve Ş â b a n ' dan başka aylarda bâzen ardarda oruç tutardı. Fakat e l - H â f ı z el-Fetih'te şöyle der: Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in nâfile oruç tutma husûsundaki hâli değişikti. Bâzen ayın ilk günlerinde, bâ-zen ayın ortalarında, bâzen de ayın sonlarında oruç tutardı. Artık ayın muhtelif zamanlarında O'nu oruçlu görmek mümkündür. Mak-sad, Onun ardarda oruç tuttuğunu ifâde etmek değildir.

(٣١) باب ما جاء فى صيام داود عليه السلام

31 — DÂVÛD (ALEYHİSSELÂM)'IN ORUCU HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٧١٢ — حدثنا أبو إسحاق الشافعي، إبراهيم بن محمد بن العباس . ثنا سفيان ابن عيينة، عن عمرو بن دينار؛ قال: سمعت عمرو بن أوس قال: سمعت عبد الله بن عمرو يقول: قال رسول الله ﷺ «أحب الصيام إلى الله صيام داود . فإنه كان يصوم يوما ويفطر يوما . وأحب الصلاة إلى الله صلاة داود . كان ينام نصف الليل ويصلي ثلثه وينام سدسه» .

T E R C E M E S İ

1712) "... Abdullah bin Amr bin el-As *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet

edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah'a en sevimli oruç, Dâvûd (Aleyhisselâm)'ın **orucudur. Çünkü o bir gün oruç tutar, bir gün iftâr ederdi. Ve Allah'a en sevimli (nâfile) namaz Dâvûd** (Aleyhisselâm)'ın **namazıdır. O, gecenin yarısı uyurdu. Üçte birisini namazla geçirirdi ve (son) altıda birisini uyurdu.»"**

١٧١٣ – حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ. ثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ. ثنا غَيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ مَعْبَدٍ الزِّمَّانِيِّ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ؛ قَالَ : قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : يَا رَسُولَ اللهِ ! كَيْفَ بِمَنْ يَصُومُ يَوْمَيْنِ وَيُفْطِرُ يَوْمًا ؟ قَالَ «وَيُطِيقُ ذٰلِكَ أَحَدٌ ؟» قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! كَيْفَ بِمَنْ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا ؟ قَالَ «ذٰلِكَ صَوْمُ دَاوُدَ» قَالَ: كَيْفَ بِمَنْ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمَيْنِ ؟ قَالَ «وَدِدْتُ أَنِّي طُوِّقْتُ ذٰلِكَ» .

T E R C E M E S I

1713) "... Ebû Katâde *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh):

— **Yâ Resûlallah! (Sürekli) iki gün oruç tutan ve bir gün orucu bırakan kimsenin durumu nasıldır? diye sordu. Efendimiz:**

— **«Buna kimsenin gücü yeter** (mi?)» **buyurdu. Ömer:**

— **Yâ Resûlallah! (Sürekli) bir gün oruç tutup bir gün bırakanın durumu nasıldır? diye sordu. Efendimiz:**

— **«Bu Dâvûd** (Aleyhisselâm)'ın **orucudur.» buyurdu. Ömer:**

— **(Sürekli) bir gün oruç tutup iki gün tutmıyanın durumu nasıldır? diye sordu. Efendimiz:**

— **«Bunun gücümün dâhilinde kılınmış olmasını temenni ederim.» buyurdu."**

İ Z A H I

A b d u l l a h (Radıyallâhü anh)'ın hadisini B u h â r i, M ü s l i m, E b û D â v û d ve N e s a î de rivâyet etmişlerdir.

Bu hadiş, nâfile orucun faziletçe en üstününün, yıl boyunca gün aşırı tutulan oruç olduğuna delâlet ediyor. Keza gece namazının en

faziletlisinin, geceyi altı bölüme ayırıp dördüncü ve beşinci bölümünde kılınan namaz olduğuna delâlet ediyor. Son altıncı bölümü istirahatla geçirmelidir. Ta ki neşeyle sabah namazına durulabilsin.

Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Müslim, Ebû Dâvûd, Nesaî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Bâzı rivâyetler çok uzundur.

Hadîs, yıl boyunca iki günü oruçla ve bir günü oruçsuz geçirmenin sevap olduğuna ancak bunun güç olduğuna ve bu nedenle en makbul oruç şeklinin, gün aşırı oruç tutmak olduğuna delâlet ediyor. Bu tür oruç, yıl boyunca aralıksız oruç tutmaktan efdaldır. Çünkü devamlı oruç tutulduğu takdirde alışkanlık hâli olur. Ve açlığın zorluğu pek duyulmaz. Fakat gün aşırı tutulunca alışkanlık durumu olmaz.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir gün oruç tutup iki gün tutmamaya takatı olmadığını bildirmiştir. **El-Menhel** yazarının dediğine göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), ümmetinin durumu itibariyle bu cümleyi buyurmuştur. Yoksa kendisinin gücü buna fazlasıyla yeterdi. **El-Menhel** yazarı der ki :

Bana öyle geliyor ki ümmetine zorluk olmasın diye böyle oruç tutmayı usûl ittihaz etmemiştir. Çünkü kendisi yapsaydı, sünnetine uymak üzere ümmeti de yapardı. Bu sebeple Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), oruç ve namaz bakımından orta yolu seçmiştir. Bâzen oruç tutar, bâzen iftar ederdi. Kezâ gecenin bir kısmını ibâdet, bir kısmını da uykuyla geçirirdi.

(٣٢) باب ما جاء فى صيام نوح عليه السلام

32 — NUH (ALEYHİSSELÂM)'IN ORUCU HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

١٧١٤ – حدثنا سَهْلُ بْنُ أَبِى سَهْلٍ . ثنا سَعِيدُ بْنُ أَبِى مَرْيَمَ ، عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ ، عَنْ أَبِى فِرَاسٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « صَامَ نُوحٌ الدَّهْرَ ، إِلَّا يَوْمَ الْفِطْرِ وَيَوْمَ الأَضْحَى » .

فى الزوائد : فى إسناده ابن لهيعة ، وهو ضعيف .

TERCEMESİ

1714) "... Abdullah bin Amr bin el-Âs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir :

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'**den işittim. Buyurdu ki :**

«**Nuh** (Aleyhisselâm) **Ramazan bayramının ilk günüyle Kurban bayramının ilk günü müstesnâ bütün yıl oruç tutmuştur.**»"

Not : Bunun isnadında, zayıf olan İbn-i Lehîâ'nın bulunduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

(٣٣) باب صيام ستة أيام من شوّال

33 — ŞEVVÂL AYINDAN ALTI GÜN ORUÇ TUTMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٧١٥ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا بَقِيَّةُ . ثنا صَدَقَةُ بْنُ خَالِدٍ . ثنا يَحْيَى بْنُ الْحرثِ الذِّمَارِيُّ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا أَسْمَاءَ الرَّحَبِيَّ ، عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « مَنْ صَامَ سِتَّةَ أَيَّامٍ بَعْدَ الْفِطْرِ ، كَانَ تَمَامَ السَّنَةِ . مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا » .

فى الزوائد : الحديث قد رواه ابن حبان فى صحيحه .

قال السندىّ : يريد ، فهو صحيح ، وقال : وله شاهد .

TERCEMESİ

1715) "... Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)*'in mevlâsı Sevbân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«**Kim Ramazan** (orucunu tutar ve) **bayramdan sonra altı gün oruç tutarsa, onun tutmuş olduğu oruç, yılın tamamının orucu olmuş olur. Kim iyilik işlerse, ona o iyiliğin on misli verilir.**»"

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : Bu hadisi İbn-i Hibbân kendi sahîhinde rivâyet etmiştir. Sindî : Zevâid yazarı bu hadisin sahih olduğunu söylemek istemiş ve : Bu hadisi te'yid eden şâhit vardır, demiştir, der.

١٧١٦ — حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عُمَرَ ابْنِ ثَابِتٍ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ بِسِتٍّ مِنْ شَوَّالٍ ، كَانَ كَصَوْمِ الدَّهْرِ » .

TERCEMESİ

1716) "... Ebû Eyyûb(-i Ensârî) *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim Ramazan orucunu tutar, sonra bunun arkasında Şevval'dan altı gün oruç tutarsa, onun tutmuş olduğu oruç, yıl boyunca tutulan oruç gibidir.»"

İZAHI

Sevbân (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türünden olup, notta belirtildiği gibi, İbn-i Hibbân'ın sahîhinde de rivâyet edilmiştir. Dârimî de bunun benzerini rivâyet etmiştir. El-Menhel yazarının beyânına göre bu hadisin benzeri Ebû Hüreyre, Câbir, Berâ' bin Âzib, İbn-i Abbâs ve Âişe (Radıyallâhü anhüm)'den de rivâyet edilmiştir.

Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Ahmed, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Beyhakî ve Dârimî de rivâyet etmişlerdir. Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine göre Ramazan orucundan sonra Şevvâl ayından altı gün oruç tutan kimse, bütün yıl oruç tutmuş gibi sevap kazanır. Çünkü Ramazan ayı orucu, on kat artmakla on aylık oruca tekâbül eder. Şevvâl altı günlük orucu da altmış günlük oruca denk gelir.

Sevbân (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinin zâhirine göre Ramazan'dan sonraki altı günlük orucun Şevvâl ayı içinde olması şart değildir. Bu hadîste anılan âyet-i kerîme, her iyiliğin on katının verileceğini hükme bağlamıştır. Ramazan orucundan ayrı olarak Şevvâl'in dışında bile altı gün oruç tutulunca, bu âyetin hükmü gereğince onun orucu, bütün yılın orucuna tekâbül eder. Fakat hadîsteki: «... **bayramdan sonra...**» tâbiri, Şevvâl ayını hatırlatır. Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'ın hadîsinde de "Şevvâl" kaydı mevcuttur. Şu halde bir an önce yıllık orucun sevâbını elde etmek için Ramazan'ı tâkib eden Şevvâl ayında bu altı günlük oruç tutulmalıdır.

El-Menhel yazarı, Ebû Eyyûb (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini açıklarken özetle şöyle der:

"Hadisin mânâsı şudur: Her yıl Ramazan orucuna ve Şevvâl'in altı günlük orucuna devam eden kimse, ömür boyunca oruç tutmuş gibi olur. Ve bir yıl Ramazan orucunu ve

Ş e v v â l 'in altı günlük orucunu tutan bir kimse, o yıl boyunca oruç tutmuş gibidir.

Bu hadîs, Ş e v v â l' in altı günlük orucunun müstehablığına delâlet ediyor. Ş â f i î, A h m e d, D â v û d ve bir cemâat böyle hükmetmişlerdir. Ş e v v â l orucunun meşrûiyetindeki hikmet şudur: Bu oruç, farz namazlara bağlı sünnetlere benzer. Sünnet namazlar, farz namazdaki bâzı noksanlıkları tâmir ettiği gibi, Ş e v - v â l orucu, R a m a z a n orucundaki bâzı kusurları onarır. Ş â - f i î l e r ' e göre bayramın ikinci günü ve aralıksız olarak tutulması daha sevabtır. Şâyet aralıklı veyâ Ş e v v â l ' ın diğer bölümlerinde tutulursa yine sünnet hâsıl olur. A h m e d ' e göre fazîlet yönünden aralıklı veyâ aralıksız tutulması farketmez.

E b û H a n î f e, M â l i k ve E b û Y û s u f, Ş e v- v â l ' in altı günlük orucunu, mekruh saymışlardır. Tâ ki halk, bunun vâcibliğine inanmasın. M â l i k, el-Muvatta'da: İlim ve Fıkıh ehlinden, Ş e v v â l ' in altı günlük orucunu tutan hiç kimseyi görmedim. Seleften kimsenin tuttuğuna dâir herhangi bir bilgiye rastlamadım. İlim ehli, câhillerin R a m a z a n ' dan olmayan orucu R a m a z a n ' a ekliyerek bid'at çıkarmalarından korkarak bu orucu mekruh saymışlar, demiştir. Lâkin H a n e f î ve M â l i - k î mezheblerine mensub Fıkıhçılar, Ş e v v â l ' in bu orucunu aralıklı tutmayı mendup saymışlar ve aralıksız tutulmasının mekruh olmadığı görüşünü seçmişlerdir. Ancak E b û Y û s u f bunda muhâlif kalmıştır. Bu fıkıhçılar, E b û H a n î f e ile M â l i k ' in yukardaki kerâhet sözlerini Ş e v v â l orucuna bayramın ikinci günü başlayıp ara vermeden tutma hâline yorumlamışlardır. Şu halde eğer bayramın ikinci gününden sonra ve aralıklı olarak tutulursa kerâhet yoktur. Veyâ bu hadîsler, bu iki imama ulaşmamış yâhut ulaşmış ama onlarca sâbit görülmemiştir.

(٣٤) باب فى صيام يوم فى سبيل الله

34 — ALLAH YOLUNDA BİR GÜN ORUÇ TUTMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٧١٧ – حدثنا محمد بن رمح بن المهاجر. أنبأنا الليث بن سعد، عن ابن الهاد، عن سهيل بن أبى صالح، عن النعمان بن أبى عياش، عن أبى سعيد الخدرى؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من صام يوما فى سبيل الله، باعد الله، بذلك اليوم، النار من وجهه سبعين خريفا».

TERCEMESİ

1717) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah o günün orucu ile Cehennem ateşini onun vücûdundan yetmiş yıl uzaklaştırır.»"

١٧١٨ — حدثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ . ثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ اللَّيْثِيُّ ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللهِ ، زَحْزَحَ اللهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خرِيفًا » .

TERCEMESİ

1718) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah Onun vücûdunu cehennem ateşinden yetmiş yıl uzaklaştırır.»"

İZAHI

Ebû Saîd (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Müslim ve Nesaî de rivâyet etmişlerdir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini, Nesaî de rivâyet etmiştir.

Hadîslerdeki «... Allah yolunda...» ifâdesinden maksad, cihad hâli kastedilmiş olabilir. Ancak şu varki savaşta düşmana karşı daha güçlü olmak için oruç tutmamak daha efdaldir. Eğer bu ifâde bu mânâda yorumlanırsa şöyle cevap verilecek: Oruç tutmayla zayıf düşen gâzinin oruç tutmaması ve oruçtan etkilenmiyen gâzinin tutması efdaldir.

«... Allah yolunda...» ifâdesi, sırf Allah rızası ve ihlâslı anlamında yorumlanabilir.

Harîf: Bu kelimenin asıl mânâsı güz mevsimidir. Burada yıl mânâsında kullanılmıştır. Yâni yetmiş yıllık mesafe Cehennemden uzaklaştırılır. Bu ifâde, çok uzaklaştırmadan kinâyedir.

(٣٥) باب ما جاء فى النهى عن صيام أيام التشريق

35 — TEŞRİK GÜNLERİNİN ORUCUNDAN NEHİY HAKKINDA GELEN HADİSLER BÂBI

Kurban bayramının iki, üç ve dördüncü günlerine teşrîk günleri denilir. **Teşrîk**'in lügat mânâsı; eti enlice kesip güneşe sermek ve kurutmaktır. Teşrik günlerinde kurban etleri güneşte kurutulduğu için bu ismi almıştır.

Teşrîk, güneşin etrafı aydınlatması mânâsına da gelir. Güneş etrafı aydınlatmadıkça kurbanlar kesilmediği için bu günlere teşrîk isminin verildiğini söyliyenler de vardır. Bir kavle göre teşrik, her namazdan sonra açıktan tekbir almaktır.

١٧١٩ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة . ثنا عبد الرحمن بن سليمان ، عن محمد ابن عمرو ، عن أبى سلمة ، عن أبى هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « أيام منى ، أيام أكل وشرب » .

فى الزوائد : إسناده صحيح على شرط الشيخين .

TERCEMESİ

1719) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Minâ günleri (teşrîk günleri), yiyip içmek günleridir.»"

Not : Bu hadîsin isnadının, Buhârî ve Müslim'in şartı üzerine sahîh olduğu Zevâid'de bildirilmiştir.

١٧٢٠ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة ، وعلى بن محمد . قالا : ثنا وكيع ، عن سفيان ، عن حبيب بن أبى ثابت ، عن نافع بن جبير بن مطعم ، عن بشر بن سحيم ؛ أن رسول الله ﷺ خطب أيام التشريق فقال « لا يدخل الجنة إلا نفس مسلمة . وإن هذه الأيام أيام أكل وشرب » .

فى الزوائد : رواه ابن خزيمة فى صحيحه .

قال السندى : يريد ، فالحديث صحيح .

TERCEMESİ

1720) "... Bişr bin Suhaym *(Radıyallâhü anh)*'den: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **teşrîk günlerinde hitâbede bulunarak:**

«Cennet'e müslüman kişiden başkası giremiyecektir? Ve şüphesiz bu günler, yeme ve içme günleridir.» buyurdu."

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bu hadîsi İbn-i Huzeyme kendi sahîhinde rivâyet etmiştir. Sindî: Yâni hadîs sahîhtir, demiştir.

İZAHI

İki hadîs de Zevâid türündendir.

Bu hadîsler, teşrîk günlerinde oruç tutmanın yasaklığına delâlet ediyorlar. Bu günlerde oruç tutmanın yasaklığı hakkında Mâlik, Ebû Dâvûd, İbn-i Huzeyme, Hâkim, Nesâî, Tirmizî, Beyhakî ve başkalarının rivâyet ettikleri müteaddit hadîsler de vardır.

Teşrîk günlerine Minâ günleri denilmesinin sebebi, hacıların bu günleri Minâ'da geçirmeleridir.

Teşrîk günlerinde oruç tutma hakkında âlimlerin görüşlerini el-Menhel yazarı şöyle nakleder:

"1 — Alî bin Ebî Tâlib (Radıyallâhü anh), el-Hasan, Atâ', el-Leys, Ebû Hanîfe, Onun arkadaşları, İbnü'l-Münzir ve Şâfiî mezhebinin meşhur kavline göre teşrîk günlerinde hiç kimse oruç tutamaz.

2 — Mâlik, Evzâî, İshâk ve Kadîm kavline göre Şâfiî: Temettü' (14) haccını yapıp kurban kesemiyen ve Zilhicce'nin Kurban bayramından önceki günlerinde temettü' dolayısıyla üç günlük orucu tutamıyan kişi, teşrîk günlerinde oruç tutabilir. Bundan başkası tutamaz, demişlerdir. Âişe, Abdullah bin Ömer ve Urve bin Zübeyr (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur."

El-Menhel yazarı, bunların delîllerini zikretmiştir. İstiyenler oraya mürâcaat edebilirler.

---

(14) Hacca giderken Mîkat'ta Umre niyetiyle ihrâma giren ve Mekke'ye varıp umresini tamamlayıp ihramdan çıkan ve bayrama yakın hac ihramına girenin yaptığı bu işe temettu' denilir.

(٣٦) باب فى النهى عن صيام يوم الفطر والأضحى

36 — RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMI GÜNÜ ORUÇ TUTMAKTAN NEHİY HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٧٢١ — حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة . ثنا يحيى بن يعلى التيمى ، عن عبد الملك ابن عمير ، عن قزعة ، عن أبى سعيد ، عن رسول الله ﷺ ؛ أنه نهى عن صوم يوم الفطر ويوم الأضحى .

TERCEMESİ

1721) "... Ebû Saîd-i Hudrî *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fıtır günü (Ramazan bayramının ilk günü) ve Kurban bayramı günü oruç tutmaktan nehiy buyurmuştur."

١٧٢٢ — حدثنا سهل بن أبى سهل . ثنا سفيان ، عن الزهرى ، عن أبى عبيد ؛ قال: شهدت العيد مع عمر بن الخطاب . فبدأ بالصلاة قبل الخطبة . فقال: إن رسول الله ﷺ نهى عن صيام هذين اليومين، يوم الفطر ويوم الأضحى . أما يوم الفطر. فيوم فطركم من صيامكم . ويوم الأضحى تأكلون فيه من لحم نسككم .

TERCEMESİ

1722) "... Ebû Ubeyd (Sa'd bin Ubeyd) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ben, Kurban bayramında Ömer bin el-Hattâb (Radıyallâhü anh)'ın **beraberindeydim. Önce bayram namazını kıldı, sonra** (okuduğu hutbede) :

Şüphesiz Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **şu fıtır günü ve Kurban günü orucundan nehiy buyurmuştur. Fıtır günü, Ramazan orucunuzu bıraktığınız gündür. Kurban günü de kurbanlarınızın etini yediğiniz gündür, dedi."**

İ Z A H I

E b û S a î d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini, B u h â r î, M ü s l i m, T i r m i z î, E b û D â v û d ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir.

E b û U b e y d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini de **Kütüb-i Sitte** sahipleri ve B e y h a k î de rivâyet etmişlerdir.

E b û U b e y d (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi, bayram namazının hutbeden önce kılınmasının meşrûluğuna delâlet ediyor. Bu konu, bayram namazı bahsinde geçmiştir. Her iki hadîs, iki bayram günlerinde oruç tutmanın yasaklığına delâlet ederler. Bu iki günde adak, kazâ, kefâret ve nâfile oruçların hiç birisi tutulamaz. Herhangi bir niyetle tutmanın haramlığı husûsunda icmâ' vardır.

(٣٧) باب فى صيام يوم الجمعة

37 — CUMA GÜNÜ ORUÇ TUTMAK HAKKINDA GELEN HADÎSLER BÂBI

١٧٢٣ — حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . ثنا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، وَحَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ إِلَّا بِيَوْمٍ قَبْلَهُ ، أَوْ يَوْمٍ بَعْدَهُ .

T E R C E M E S İ

1723) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Cuma günü orucundan nehiy etmiştir. Fakat bir gün öncesi veyâ bir gün sonrasıyla beraber Cuma günü orucundan nehiy etmemiştir."**

١٧٢٤ — حدّثنا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ . ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جُبَيْرِ ابْنِ شَيْبَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَعْفَرٍ ؛ قَالَ : سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ، وَأَنَا أَطُوفُ بِالْبَيْتِ : أَنَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ صِيَامِ يَوْمِ الْجُمُعَةِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . وَرَبِّ هٰذَا الْبَيْتِ !

T E R C E M E S İ

1724) "... Muhammed bin Abbâd bin Ca'fer *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir :

Ben, Ka'be'yi tavâf ederken Câbir bin Abdillah (Radıyallâhü anhümâ)'ya: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Cuma günü orucundan nehiy etmiş mi? diye sordum. Dedi ki: Bu Beyt'in Rabbine yemin ederim ki, evet. (nehiy etmiştir.)"

١٧٢٥ — حدثنا إسحاق بن منصور. أنبأنا أبو داود. ثنا شيبان، عن عاصم، عن زر، عن عبد الله بن مسعود؛ قال: قلما رأيت رسول الله ﷺ يفطر يوم الجمعة.

TERCEMESİ

1725) "... Abdullah bin Mes'ud *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Cuma günü oruçsuz olarak az gördüm."

İ Z A H I

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadisini Nesaî hâriç Kütüb-i Sitte sahipleri, Ahmed, Hâkim ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Muhammed (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Dârimî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî, Nesaî ve İbn-i Hibbân da rivâyet etmişlerdir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh) ile Muhammed (Radıyallâhü anh)'in hadisleri, haftanın yalnız Cuma günü oruç tutmanın haram olduğuna, fakat Perşembe ile veyâ Cumartesi ile beraber oruç tutmanın haram olmadığına delâlet ediyorlar.

Müslim ile Beyhakî'nin Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettikleri bir hadîse göre oruç tutmayı âdet edinen bir kimsenin âdeti Cuma gününe tesâdüf ederse o gün oruç tutmak câizdir.

ÂLİMLERİN YALNIZ CUMA GÜNÜ ORUÇ TUTMAK HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

El-Menhel yazarı bu görüşleri özetle şöyle anlatır:

1 — Alî, Ebû Zerr, Ebû Hüreyre ve Selmân-ı Fârisî (Radıyallâhü anhüm)'e göre yalnız Cuma gü-

nü oruç tutmak haramdır. Delilleri, mezkûr iki hadîs ile benzerî hadîslerdir.

2 — Şâfiîler, Hanbelîler, Zührî, Muhammed bin Sirin ve Tâvûs'a göre mekruhtur. Bunlar, mezkûr hadîslerdeki yasaklamayı kerâhet mânâsına yorumlamışlardır.

3 — Ebû Hanîfe, Mâlik ve Muhammed bin el-Hasan'a göre mekruh değildir. Onların delîli (1725 nolu) İbn-i Mes'ud (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi ve benzerî hadîslerdir. Lâkin bu hadîs tam delîl olamıyor. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Cuma günüyle beraber Perşembe veyâ Cumartesi günü de oruç tutmuş olması muhtemeldir. El-Aynî böyle demiştir.

Hanefî Fıkhına âit et-Tecnîs'te: Ebû Yûsuf demiştir ki: Perşembe veyâ Cumartesi'yle beraber olmadıkça Cuma günü orucunun mekruhluğu hakkında hadîs vardır. Cuma gününe bir gün eklemek, ihtiyatlı olandır, denilmiştir.

Tahavi de: Cuma günü oruç tutmak ve tutmamak, hadîsle sâbittir. Son hadîs, tutmamak hakkındadır. Çünkü Cuma günü bir takım görevler vardır. Kişinin oruç tuttuğu zaman o görevi tam yapamaması beklenebilir, demiştir.

Cuma günü oruç tutmanın yasaklığı hikmeti husûsunda muhtelif şeyler söylenmiştir. En açık olan hikmet şudur ki; Cuma günü bir bayram günüdür. Bayram günü oruç tutulmaz. Çünkü Ahmed ve Hâkim'in Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'den merfu' olarak rivâyet ettikleri bir hadiste:

"Cuma günü bir bayram günüdür. Bayram gününüzü oruç günü yapmayın. Meğer ki bir gün önce veyâ sonra oruç tutarsınız." buyurulmuştur.

(٣٨) باب ما جاء فى صيام يوم السبت

38 — CUMARTESİ GÜNÜ ORUCU HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

١٧٢٦ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. ثنا عيسى بن يونس، عن ثور بن يزيد، عن خالد بن معدان، عن عبد الله بن بسر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا تصوموا يوم السبت إلا فيما افترض عليكم. فإن لم يجد أحدكم إلا عود عنب، أو لحاء شجرة، فليمصه».

حدثنا حميد بن مسعدة. ثنا سفيان بن حبيب، عن ثور بن يزيد، عن خالد بن معدان، عن عبد الله بن بسر، عن أخته؛ قالت: قال رسول الله ﷺ. فذكر نحوه.

في الزوائد : رواه ابن حبان في صحيحه.

قال السندي : يريد، فالحديث صحيح. والمتن موجود في أبي داود وغيره بإسناد آخر.

TERCEMESİ

1726) "... Abdullah bin Büsr *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Üzerinize farz olan oruç müstesnâ, Cumartesi günü oruç tutmayınız. Eğer her hangi biriniz (o gün) **bir üzüm çubuğu veyâ bir ağaç kabuğundan başka** (yiyecek veyâ içecek) **bir şey bulamazsa, onu emsin.»**

Humeyd bin Mes'ade ... senediyle Abdullah bin Büsr'ün kardeşi (es-Sammâ') (Radıyallâhü anhüm)**'den rivâyetle tahdîs ettiğine göre Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **şöyle buyurdu, diyerek bu hadîsin mislini anlatmıştır."**

Not : Zevâid'de şöyle denilmiştir : İbn-i Hibbân kendi sahihinde bunu rivâyet etmiştir.

Sindî : Yâni bu hadis sahihtir. Hadis metni, Ebû Dâvûd ve başka yerde diğer bir senedle mevcuddur, demiştir.

İZAHI

Zevâid'in notuna göre bu hadis Zevâid türündendir. Halbuki müellifin ikinci senedinin aynısı ile bir kelime hâriç aynı metinle E b û D â v û d, A h m e d, N e s a i ve e l - H â k i m tarafından rivâyet edilmiştir. E b û D â v û d ' un rivâyetinde; فليمصه cümlesi yerine فليمضغه = «Onu çiğnesin.» cümlesi bulunur.

Hadis, R a m a z a n, adak ve kefâret gibi farz oruçlar müstesna, C u m a r t e s i günü oruç tutmanın yasaklıgına delâlet ediyor. Lâkin, N e s a î, B e y h a k i, H â k i m ve İ b n - i H i b b â n ' ın K ü r e y b (Radıyallâhü anh)'den rivâyet ettiklerine göre ashâbtan bir cemâat, K ü r e y b (Radıyallâhü anh)'ı Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in hanımlarından Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'ya göndererek Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in en çok hangi günlerde oruç tuttu-

ğunu sordurmuşlar; Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) da: C u m a r t e s i ve P a z a r günleri diye cevap vermiştir. Bunun üzerine o cemâat, bu cevapla tatmin olmamış gibi topluca Ü m - m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'ya gidip tekrar sormuşlar ve aynı cevabı almışlardır. Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ) bu arada Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in:

«**Cumartesi ve Pazar günleri, müşriklerin bayram günleridir. Ben onlara muhâlefet etmek isterim**» buyurduğunu söylemiştir.

Bu hadis ile Ü m m ü S e l e m e (Radıyallâhü anhâ)'nın hadîsi arasında muhâlefet yoktur. Çünkü bu hadis, yalnız C u m a r - t e s i günü oruç tutmanın yasaklığı mânâsına yorumlanır. C u m a günü veyâ P a z a r günüyle birlikte C u m a r t e s i günü oruç tutulursa câizdir.

H a n e f î, Ş â f i î ve H a n b e l î âlimleri, yalnız C u - m a r t e s i günü oruç tutmayı mekruh saymışlardır. Fakat M â - l i k ve bir cemâat bunu mekruh saymışlar ve bu hadisin mensuh olduğunu söylemişlerdir. Fakat mensuh olduğuna dâir bir delil yoktur.

(٣٩) باب صيام العشر

39 — (ZİLHİCCENİN İLK) ON GÜN ORUCU (HAKKINDAKİ HADİSLER) BÂBI

١٧٢٧ — حدثنا علي بن محمد . ثنا أبو معاوية ، عن الأعمش ، عن مسلم البطين ، عن سعيد بن جبير ، عن ابن عباس ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « ما من أيام العمل الصالح فيها أحب إلى الله من هذه الأيام » يعني العشر . قالوا : يا رسول الله ! ولا الجهاد في سبيل الله ؟ قال « ولا الجهاد في سبيل الله . إلا رجل خرج بنفسه وماله فلم يرجع من ذلك بشيء » .

T E R C E M E S İ

1727) "... Abdullah bin Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«**İçinde bulunduğumuz şu günler** (yâni Zilhicce'nin ilk on gü-

nün)deki sâlih amelden Allah katında daha sevimli (sâlih amelin bulunacağı) başka günler hiç yoktur.» buyurdu.

(Sahâbiler :) Yâ Resûlallah! Allah yolunda cihad da mı (daha sevimli değildir)? diye sordular. O :

«(Evet,) Allah yolunda cihad da. Meğer ki bir adam nefsiyle ve mâliyle cihâda çıkıp da kendisine âit mal ve nefisten hiç bir şeyi geri getiremez olursa. (İşte onun ameli bu on gündeki amelden efdaldır)» buyurdu."

١٧٢٨ — حدّثنا عُمَرُ بْنُ شَبَّةَ بْنِ عَبِيدَةَ . ثنا مَسْعُودُ بْنُ وَاصِلٍ، عَنِ النَّهَّاسِ بْنِ قَهْمٍ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا مِنْ أَيَّامِ الدُّنْيَا أَيَّامٌ ، أَحَبُّ إِلَى اللهِ سُبْحَانَهُ أَنْ يُتَعَبَّدَ لَهُ فِيهَا ، مِنْ أَيَّامِ الْعَشْرِ . وَإِنَّ صِيَامَ يَوْمٍ فِيهَا لَيَعْدِلُ صِيَامَ سَنَةٍ ، وَلَيْلَةٌ فِيهَا بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ » .

TERCEMESİ

1728) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu. demiştir :

Şu on günde Allah Sübhânehu'ya yapılan ibâdetten Ona daha sevimli ibâdetin yapılacağı günler, dünya günleri içerisinde yoktur. Ve şüphesiz o günlerdeki bir günün orucu, bir yılın orucuna ve onlardaki bir gece, kadir gecesine muhakkak denk gelir.»"

Abdullah bin Büsr ve kız kardeşi Sammâ (R.A.)'ın Hâl Tercemeleri

Abdullah bin Büsr es-Selemî, Humus'ta yerleşen sahâbîlerdendir. Babası da sahâbîdir. Peygamber (S.A.V.) mübârek elini Onun başına koymuş ve : **«Bu genç, bir asır yaşıyacak»** buyurmuş, gerçekten yüz yıl yaşamıştır. Bir kaç hadisi vardır. Buhârî ve Müslim onun hadisini rivâyet etmişlerdir. Kendisi Peygamber (S.A.V.)'den ve babasından hadis rivâyet etmiştir. Râvileri, Ebü'z-Zâhiriye, Hâlid bin Ma'dan, Yezîd bin Humeyr, Safvân bin Amr ve başkalarıdır. Kütüb-i Sitte sahipleri Onun hadislerini rivâyet etmişlerdir. Hicretin 88 veyâ 96'ncı yılı vefât etmiştir. Şam'daki sahâbîlerin en son vefât edenidir. (Hulâsa : 292, El-Menhel C : 6, Sahf. : 286 ve C : 10, Sahf. : 170)

Sammâ' lâkabıyla meşhur olan, Abdullah (R.A.)'ın kız kardeşinin ismi Nehîme veyâ Behmiyye'dir. Büsr (R.A.)'ın kızıdır. Peygamber (S.A.V.)'den hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de kardeşi Abdullah bin Büsr (R.A.) ve Ubeydullah bin Ziyâd rivâyet etmişlerdir. Dört sünen sahipleri, Onun rivâyetlerini almışlardır. (El-Menhel : Cild 10 Sahife 170)

İ Z A H I

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir.

Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizî de rivâyet etmiştir.

Zilhicce'nin ilk on gününden maksad, ilk dokuz gündür. Çünkü onuncu gün Kurban bayramıdır. Kurban bayramı günü oruç tutmanın haram olduğu 36'ncı bâbta anlatılmıştır.

Bu iki hadîs, bu on günde yapılan her türlü ibâdetin, yılın diğer günlerinde yapılan ibâdetlerden daha fazîletli olduğuna delâlet ediyorlar. Oruç da bir ibâdet olduğu için, bu günlerdeki orucun üstün fazîletine de delâlet etmiş olur.

İkinci hadîs, bu günlerdeki bir günlük orucun, bir yıllık oruca ve bir gecesindeki ibâdetin, kadir gecesindeki ibâdete eşit olduğuna delâlet ediyor.

El-Menhel yazarı, ilk hadîsin açıklaması ile ilgili olarak özetle şöyle der:

"Hadîsten maksad, bu günlerde işlenen sâlih ameller öyle yüce ecir kazandırır ki o ameller başka günlerde işlenirse bu kadar sevab kazandıramaz. Başka günlerde işlenecek amel cihad bile olsa durum aynıdır. Ancak bir adam, nefsiyle ve malıyla Allah yolunda savaşa çıkıp şehit olur ve malı Allah yolunda harcanmış olduğu takdirde onun sevâbı daha çoktur.

Muhtemelen hadîsten maksad şudur: Bu günlerde işlenen sâlih amel az bile olsa sâir zamanlarda işlenen çok amelden efdaldir.

Tuhfe yazarı ikinci hadîsin açıklaması bahsinde şöyle der: Yâni bu günlerde tutulan bir günlük nâfile oruç, içinde bu günlerin bulunmadığı bir yıllık oruca denk gelir. İçinde Ramazan ayının bulunmadığı bir yıl demeye gerek yoktur. Çünkü onun orucu farzdır.

Sindî de: Hadîsteki «... **on gün orucu**...» ifâdesinden maksad dokuz gündür. Çünkü onuncu gün Kurban bayramıdır. Ve onda oruç tutulamaz, demiştir.

Tuhfe yazarı el-Mirkât'tan naklen şöyle der: Âlimler, bu on gün ile Ramazan ayının son on gününden hangisinin

efdal olduğu husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Bâzıları bu hadîse dayanarak bu günlerin, R a m a z a n'ın son on gününden daha fazîletli olduğunu söylemişlerdir. Bâzıları da R a m a z a n'ın son on gününün bu günlerden daha fazîletli olduğunu söylemişlerdir. Seçkin görüş bu on günün gündüzünün, R a m a z a n'ın son on gününün gündüzünden daha fazîletli olmasıdır. Çünkü bu günlerin içinde A r e f e günü vardır. Gecelere gelince; R a m a z a n'ın son on gecesi, bu günlerin gecelerinden daha efdaldir. Çünkü içlerinde K a d i r gecesi vardır. A r e f e günü, yılın en fazîletli günüdür. K a d i r gecesi de yılın en faziletli gecesidir.

١٧٢٩ – حدثنا هنّادُ بنُ السَّرِيّ. ثنا أبو الأحوص، عن منصور، عن إبراهيم، عن الأسود، عن عائشة؛ قالت: ما رأيتُ رسولَ الله ﷺ صام العشرَ قطُّ.

TERCEMESİ

1729) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i **Zilhicce'nin on gününün orucunu tutmuş olarak hiç görmedim."**

İZAHI

Bu hadisi M ü s l i m, E b û D â v û d, T i r m i z î, N e s â î ve B e h a k î de rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı, bu hadisin açıklaması bahsinde şöyle der:

"Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) bilebildiğini bildirmiştir. Kendisinin görmemiş olması, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bu günlerin orucunu tutmamış olduğunu gerektirmez. A h m e d, N e s a î ve E b û D â v û d'un H ü n e y d e (Radıyallâhü anh)'ın hanımından rivâyet ettikleri bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in muhterem hanımlarından bâzısı, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Z i l h i c c e ayının ilk dokuz günü orucunu, Aşure orucunu ve her aydan üç gün oruç tuttuğunu rivâyet etmişlerdir. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oruç tuttuğunu rivâyet edenin sözü, onun oruç tuttuğunu görmediğini rivâyet edenin sözüne takdim edilir.

Şöyle de söylenebilir: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bâzen bu günlerin orucunu tutardı, bâzen de tutmazdı. Her hanım bildiği durumdan haber vermiştir.

S i n d î ise şöyle bir yorum yapıyor: Hadis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in, bu günlerin tümünü oruçla geçirmediğini ifâde ediyor. Bu ifâde; Onun, bu günlerin bir kısmını oruçla geçirdiğine ters düşmez.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, «... on gün orucu...» ifâdesinden maksad, ilk dokuz gündür.

(٤٠) باب صيام يوم عرفة

40 — AREFE (15) GÜNÜ ORUCU BÂBI

١٧٣٠ — حدثنا أحمد بن عبدة . أنبأنا حماد بن زيد . ثنا غيلان بن جرير ، عن عبد الله بن معبد الزمانى ، عن أبى قتادة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « صيام يوم عرفة ، إنى أحتسب على الله أن يكفر السنة التى قبله والتى بعده » .

TERCEMESİ

1730) "... Ebû Katâde *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre: Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir:

«Allah'ın, Arefe günü orucunu ondan önceki yıla ve ondan sonraki yıla kefâret kılmasını umarım.»"

١٧٣١ — حدثنا هشام بن عمار . ثنا يحيى بن حمزة ، عن إسحاق بن عبد الله ، عن عياض بن عبد الله ، عن أبى سعيد الخدرى ، عن قتادة بن النعمان ؛ قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « من صام يوم عرفة ، غفر له سنة أمامه وسنة بعده » .

في الزوائد : إسناده ضعيف لاتفاقهم على ضعف إسحاق بن عبد الله بن أبى فروة. نعم قد جاء له شاهد صحيح.

TERCEMESİ

1731) "... Katâde bin Nu'mân *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre:

Ben, Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)**'den işittim. Buyurdu ki:**

«Kim Arefe günü oruç tutarsa onun önündeki yıl ve onun arkasındaki yıl (günahları) mağfiret olunur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı zayıftır. Çünkü âlimler, râvi İshak bin Abdillah bin Ebi Ferve'nin zayıflığı üzerinde ittifak etmişlerdir. Evet bu hadisin sahih bir şâhidi gelmiştir.

---

(15) Kurban bayramından bir önceki güne «Arefe Günü» denilir.

İ Z A H I

E b û K a t â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadisini M ü s l i m, E b û D â v û d ve N e s a î rivâyet etmişlerdir. K a t â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi Zevâid türündendir. Onun notunda işâret edilen sahîh şâhid, mezkûr E b û K a t â d e (Radıyallâhü anh)'ın hadisidir.

El-Menhel yazarı, E b û K a t â d e (Radıyallâhü anh)'m hadisiyle ilgili olarak şöyle der:

"Yâni: Arefe günü orucuyla geçmiş bir senelik günahların bağışlanmasını Allah'tan ümit ederim ve Allah'ın o gün oruç tutanı gelecek yıl günahtan koruyacağını umarım buyurulmak istenmiştir. Nihâye'de: Sâlih ameller hakkındaki ihtisâb, ümit edilen sevâbı istemek için çeşitli hayırlar işlemeye ve ibâdetleri lâyıkı veçhiyle yapmaya koşmaktır, denilmiştir.

Arefe günü orucuyla bağışlanacak günahlar, ilim ehlinin ekserisinin dediği gibi, küçük günahlardır. Büyük günahlar ise; ya ciddî tevbe ile bağışlanır veyâ Allah'ın lütfuyla bağışlanır. Arefe günü orucunu tutanın küçük günahları yoksa; büyük günahları varsa, onlar hafifletilir. Yoksa dereceleri yükseltilir.

Bâzı âlimler, hadîsin zâhirini tutarak: Büyük, küçük tüm günahlar bağışlanır, demilşerdir.

١٧٣٢ – حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَا : ثنا وَكِيعٌ . حَدَّثَنِي حَوْشَبُ بْنُ عَقِيلٍ . حَدَّثَنِي مَهْدِيٌّ الْعَبْدِيُّ ، عَنْ عِكْرِمَةَ ؛ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي هُرَيْرَةَ فِي بَيْتِهِ ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ بِعَرَفَاتٍ ؟ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ بِعَرَفَاتٍ .

T E R C E M E S İ

1732) "... İkrime *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Ben, Ebû Hüreyre (Radıyallâhü anh)'ın yanına evinde girdim ve Arafat dağında Arefe günü oruç tutmanın hükmünü ona sordum. Dedi ki:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arafat'ta Arefe günü oruç tutmaktan nehiy buyurdu."

İ Z A H I

Ebû Dâvûd, Nesaî, Hâkim ve Beyhakî de bunu rivâyet etmişlerdir.

El-Menhel yazarı, bu hadîsin açıklamasıyla ilgili olarak şöyle der:

Yâni Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hac niyetiyle Arafât dağına çıkanı Arefe günü orucundan men etmiştir. Çünkü oruç onu o gün işlenmesi matlub olan duâ, zikir ve sâir sahîh amellerden gevşetebilir. Diğer taraftan Arefe günü hacılar için bir bayram günüdür.

Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiîler ve âlimlerin cumhûru hacının Arefe günü oruç tutmamasını müstehab saymışlardır. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve İbn-i Ömer (Radıyallâhü anhüm)'ün kavli de budur. Bunlara göre hadîsteki yasaklama, kerâhet mânâsına yorumlanır.

Ahmed: Eğer hacı o gün oruç tutabilirse tutsun. Eğer tutmazsa bir beis yoktur, demiştir.

İbn-i Zübeyr, Âişe ve Osman bin Ebü'l-Âs (Radıyallâhü anhüm)'ün hacının Arefe günü oruç tutmasını müstehab saydıklarını İbnü'l-Münzir nakletmiştir. Herhalde bunlar, hadîsteki nehyi oruç tutmayla zayıf düşenler için yorumlamışlardır.

El-Hâfız, el-Fetih'te: Cumhûrun mezhebine göre hacının Arefe günü oruç tutması müstehabtır. Ancak Arafât'taki dînî hizmetleri gevşetirse, tutmamak müstehabtır, demiştir.

(٤١) باب صيام يوم عاشوراء

41 — AŞÛRE (16) GÜNÜ ORUCU BÂBI

١٧٣٣ — حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا يزيد بن هارون ، عن ابن أبي ذئب ، عن الزهري ، عن عروة ، عن عائشة ؛ قالت : كان رسول الله ﷺ يصوم عاشوراء ، ويأمر بصيامه .

T E R C E M E S İ

1733) "... Âişe *(Radıyallâhü anhâ)*'dan: Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşûre günü oruç tutar ve o gün oruç tutmayı emrederdi."

---

(16) Âşûre Muharrem ayının onuncu günüdür.

١٧٣٤ – حدثنا سَهْلُ بْنُ أَبِي سَهْلٍ. ثنا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ. فَوَجَدَ الْيَهُودَ صُيَّامًا. فَقَالَ «مَا هٰذَا؟» قَالُوا: هٰذَا يَوْمٌ أَنْجَى اللّٰهُ فِيهِ مُوسٰى، وَأَغْرَقَ فِيهِ فِرْعَوْنَ، فَصَامَهُ مُوسٰى شُكْرًا. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «نَحْنُ أَحَقُّ بِمُوسٰى مِنْكُمْ» فَصَامَهُ، وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ.

TERCEMESİ

1734) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan; Şöyle demiştir:

Peygamber, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Medîne'ye hicret buyurduktan sonra oradaki yahûdîleri** (aşure günü) **oruçlu olarak buldu. Ve:**

«Bu ne oruçtur?» diye sordu. Yahûdîler: Bu gün Allah'ın Mûsâ'yı (düşmanlarından) **kurtardığı ve Firavun'u boğdurduğu gündür. Mûsâ** (Aleyhisselâm) (Allah'ın bu lütfuna) **şükür olarak bu gün oruç tutmuştur, dediler. Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Biz Mûsâ'(nın sünnetini ihyâ)**ya sizden ziyâde yakın ve hak sahibiyiz» buyurdu. Ve o gün oruç tuttu. O gün oruç tutmayı da emretti."**

İZAHI

Â i ş e (Radıyallâhü anhâ)'nin hadîslerini **Kütüb-i Sitte** sahipleri, B e y h a k î ve D â r i m i de uzun ve kısa metinler hâlinde rivâyet etmişlerdir. Uzun olan rivâyetlerde Â i ş e (Radıyallâhü anhâ) meâlen şöyle diyor:

"Aşûre günü; Kureyşin, câhiliyyet devrinde oruçla geçirdiği bir gündür. Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **de câhiliyyet devrinde** (yâni Peygamberlikten veyâ hicretten önce) **o gün oruç tutardı. Medîne'ye hicret buyurunca Aşûre günü orucuna devam etti. Ve o gün oruç tutmayı emretti. Ramazan orucu farz kılınınca artık farz oruç Ramazan orucu oldu. Ve Aşûre'yi bıraktı. Artık dileyen Aşûre orucunu tuttu, dileyen tutmadı."**

El-Menhel yazarı bu hadîsin açıklaması bahsinde özetle şöyle der:

Bu hadîsin zâhiri, Aşûre günü orucunun, ilk zamanlarda vâcib olduğuna, sonra R a m a z a n orucunun farz kılınmasıyla onun vâcibliğinin nesh edildiğine delâlet ediyor.

Ebû Hanîfe ve Şâfiî'nin arkadaşlarından bir cemâat bununla hükmetmişlerdir.

Bir kısım Şâfiî âlimleri: Aşûre orucu meşrû kılındığı günden beri sünnettir. Bu ümmete hiç vâcib kılınmamıştır. Lâkin ilk zamanlarda çok önemli müstehab idi. Ramazan orucu farz kılınınca o müstehab oldu, demişlerdir.

Birinci görüş, daha kuvvetlidir. Bu durumu 1735 nolu hadîs bahsinde anlatacağız.

İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'ın hadîsini Tirmizi'den başka Kütüb-i Sitte sahipleri ve Beyhakî benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Rebiülevvel ayında Medîne'ye hicret buyurmuş ve hicretin ikinci yılı Aşûre günü yahûdîlerin oruç tuttuğunu görmüştür.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Mûsâ (Aleyhisselâm)'a yahûdîlere nisbeten çok daha yakın olduklarını, Mûsâ (Aleyhisselâm)'ın sünnetini ihyâ etmenin, öncelikle kendilerinin hakkı olduğunu bildirmiştir. Çünkü biz müslümanlar, Mûsâ (Aleyhisselâm)'ın kitâbına inanırız. Ve dînin temel hükümlerinde bizim kitâbımız ile Mûsâ (Aleyhisselâm)'ın asıl kitâbı arasında bir aykırılık yoktur. Onun içindir ki Allah Teâlâ Peygamberimize:

اولئك الذين هدى الله فبهداهم اقتده.... = «**Kendilerine kitabı hüküm ve peygamberlik verdiğimiz o kimseler, Allah'ın hidâyet ettiği zâtlardır. Sen de onların bu hidâyet yolunu tâkib et...**» (17) buyurmuştur.

Şöyle bir soru hatıra gelebilir: Yahûdiler kâfir oldukları için verdikleri haberler reddedilmeye mahkûmdur. Bununla beraber Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onların verdiği haberi doğrulamış olmuyor mu? Buna şöyle cevap verilebilir: Yahûdîlerin verdikleri haberin doğruluğu, gelen bir vahiy ile bildirilmiş olabilir. Veyâ onlardan müslümanlığı kabul eden Abdullah bin Selâm (Radıyallâhü anh) gibi zâtlar tarafından haber verilmiş olabilir. Yahut bu haber en ufak bir şüpheye mahal bırakmıyacak tarzda tevâtür haddine ulaşmış çok kimse tarafından bildirilmiş olabilir.

---

(17) En'am: 90

١٧٣٥ – حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . ثنا محمد بن فضيل ، عن حصين ، عن الشعبي ، عن محمد بن صيفي ؛ قال : قال لنا رسول الله ﷺ ، يوم عاشوراء « منكم أحد طعم اليوم ؟ » قلنا : منا طعم ومنا من لم يطعم . قال « فأتموا بقية يومكم . من كان طعم ومن لم يطعم . فأرسلوا إلى أهل العروض فليتموا بقية يومهم » قال يعني أهل العروض حول المدينة .

في الزوائد : إسناده صحيح ، غريب على شرط الشيخين . ولم يرو عن محمد بن صيفي غير الشعبي . وله شاهد في الصحيحين من حديث سلمة بن الأكوع والربيع بنت معوذ . والحديث قد عزاه المزي إلى النسائي ، وليس في رواية ابن السني .

T E R C E M E S İ

1735) "... Muhammed bin Sayfî (18) *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir: **Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşure günü bize:**

— **«Sizden bugün bir şey yiyen var mı?» diye sordu. Biz:**

— **Bizden yiyen de var, yemiyen de var, diye cevap verdik. O:**

— **«Artık (bir şey) yemiş olan ve (bir şey) yememiş olan hepiniz, bu gününüzün kalan kısmını (oruçla) tamamlayınız ve Arûd halkına haber gönderin. Onlar da günün kalan kısmını (oruçla) tamamlasınlar.» buyurdu. Râvi demiştir ki: Medîne dolaylarındaki Arûd ehlini kasdetmiştir."**

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun isnadı, Buhârî ve Müslim'in şartı üzerine sahih - garibtir. Şa'bî'den başka kimse Muhammed bin Sayfî (R.A.)'den rivâyet etmemiştir. Buhârî ve Müslim'de Seleme bin el-Ekvâ' (R.A.) ve er-Rubeyyi binti Muavviz (R.A.) hadisinden bu hadîsin şâhidi vardır. El-Müzzî, Nesaî'nin de bu hadisi rivâyet ettiğini söylemiş ve İbnü's-Senî'nin rivâyetinde yoktur.

İ Z A H I

Bu hadîs Zevâid türündendir. Ancak notta işâret edildiği gibi e l - M i z z î, bunun N e s a î tarafından da rivâyet edildiğini söylemiştir. B u h â r î ile Mü s l i m'in rivâyet ettikleri S e l e m e (Radıyallâhü anh) ve e r - R u b e y y i (Radıyallâhü anh)'in hadîsleri bu hadîsi te'yid ederler.

(18) Muhammed bin Sayfî bin Sehl el-Hatmî, sahâbîdir. Râvisi Şa'bî'dir. Nesaî ve İbn-i Mâceh Onun hadîsini rivâyet etmişlerdi (Hulâsa: 342)

S e l e m e (Radıyallâhü anh)'ın hadisi meâlen şöyledir:

"**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Aşûre günü gündüz Hind bin Esmâ'yı halka:**

«**Bu gün kim yemek yedi ise** (günün kalan kısmını da bir şey yiyip içmeden) **gününü tamamlasın! Veyâ oruç tutsun! Bir şey yememiş olanlar da artık** (akşama kadar) **bir şey yemesin.**» diye ilân yapmak üzere kabilesine gönderdi.

E r - R u b e y y i (Radıyallâhü anh)'ın hadîsi de meâlen şöyledir: "**Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem), **Aşûre günü sabahı Medîne çevresindeki köylere şu emri gönderdi:**

«**Oruçlu olarak sabahlıyanlar oruçlarını tamamlasınlar. Oruçsuz olarak sabahlıyanlar da günün kalan kısmını oruçla tamamlasın.**»"

Arûd Ehli: M e k k e, M e d î n e ve bunların etrafına verilen isimdir. Aşûre günü orucu ile ilgili emir M e d î n e dolaylarındaki köylere gönderilmiştir. M e k k e tarafına gönderilmemiştir. Çünkü o gün tatbik edilmesi gereken bu emrin 500 kilometre uzaklıktaki M e k k e çevresine ulaştırılması maddeten mümkün değildi.

S i n d î, Bu ve bundan önceki hadîsler, A ş û r e günü orucunun ilk zamanlar farz olduğuna delâlet ediyor. Ancak bu farziyetin sonradan kaldırıldığı husûsunda âlimler ittifak hâlindedir. Bu hadîs farz oruca gündüz niyet etmenin câizliğine hükmedenler için bir delîl sayılmıştır. Ancak gece niyet etmenin şart olduğunu öne sürenler şöyle derler: O gün oruç tutmanın farz kılındığı, geceden bilinmiyordu. Gündüz bilinebildi. Bu sebeple halkın, o günkü oruca gündüz niyet etmeleri zorunluydu. Nasıl ki şek günü R a m a z a n hilâlinin görüldüğü sâbit olunca akşama kadar oruç bozucu şeylerden sakınılır. Bu îtibarla hadîs, farz oruca gündüz niyet etmenin câizliğine delâlet etmez, diye bilgi vermiştir.

١٧٣٦ – حدّثنا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ. ثنا وَكِيعٌ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَيْرٍ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَئِنْ بَقِيتُ إِلَى قَابِلٍ لَأَصُومَنَّ الْيَوْمَ التَّاسِعَ».

قَالَ أَبُو عَلِيٍّ: رَوَاهُ أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ. زَادَ فِيهِ: مَخَافَةَ أَنْ يَفُوتَهُ عَاشُورَاءُ.

TERCEMESİ

1736) "... İbn-i Abbâs *(Radıyallâhü anhümâ)*'dan rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* :

«(And olsun) Eğer ben gelecek yıla kadar sağ kalacak olursam, Muharrem ayının dokuzuncu günü oruç tutacağım.» buyurdu.

Ebû Alî demiştir ki: Ahmed bin Yunus bu hadîsi İbn-i Ebî Zi'b'den rivâyet ederek şu ilâveyi yapmıştır: Aşûre gününü kaçırmak korkusuyla (Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) böyle buyurmuştur.)"

İZAHI

Bu hadîsi Müslim, Ebû Dâvûd ve Beyhakî de rivâyet etmişlerdir. Müslim ve Ebû Dâvûd'un rivâyetlerinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in işâret buyurduğu gelecek yıla varılmadan vefât ettiği ilâvesi vardır. Fakat Ahmed bin Yûnus'un ilâvesi yoktur.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **«Gelecek yıl (Muharrem'in) dokuzuncu günü oruç tutarız»** buyururken; Aşûre olan onuncu gün yerine dokuzuncu gün oruç tutarız demek istemiş olabilir. Veyâ Aşûre günü ile beraber dokuzuncu günü de oruçla geçiririz, demek istemiş olabilir. Çünkü Ahmed'in İbn-i Abbâs (Radıyallâhü anh)'dan merfu' olarak rivâyet ettiği bir hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) şöyle buyurmuştur:

صُومُوا يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَخَالِفُوا الْيَهُودَ صُومُوا يَوْمًا قَبْلَهُ أَوْ يَوْمًا بَعْدَهُ

= **«Aşûre günü oruç tutunuz ve yahûdilere muhâlefet ediniz. Aşûre'den bir gün önce veyâ bir gün sonra oruç tutunuz.»**

Her iki yorumda da yahûdilere ve hıristiyanlara muhâlefet vardır.

Ahmed bin Yûnus'un rivâyetindeki ilâveye göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Aşûre günü fazîletini kaçırmamak maksadı ile ve ihtiyatlı davranmak üzere Aşûre gününden bir gün önce oruç tutmaya başlamak istemiştir. Yâni hilâlin tesbitinde bir yanılma olabilir ve Aşûre günü sanılan gün, Muharrem'in onbirinci günü olabilir. Bu durumda asıl Aşûre günü kaçırılmış olur. Bir gün önceden oruca başlamak ihtiyat olur.

١٧٣٧ — حدثنا محمد بن رمح . أنبأنا الليث بن سعد ، عن نافع ، عن عبد الله ابن عمر ؛ أنه ذكر، عند رسول الله ﷺ ، يوم عاشوراء. فقال رسول الله ﷺ «كان يوما يصومه أهل الجاهلية . فمن أحب منكم أن يصومه فليصمه ، ومن كرهه فليدعه ».

TERCEMESİ

1737) "... Abdullah bin Ömer (bin el-Hattab) *(Radıyallâhü anhümâ)*'-dan; Şöyle demiştir:

Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in **yanında Aşûre gününden bahsedildi. Bunun üzerine Resûlullah** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**

«Aşûre günü, câhiliyyet ehlinin oruç tuttuğu bir gündür. Artık sizden o gün oruç tutmak isteyen tutsun ve o gün oruç tutmak istemiyen de o günün orucunu terketsin.»"

İZAHI

Müslim, Ebû Dâvûd, Tahavî ve İbn-i Huzeyme de bunu benzer lafızlarla rivâyet etmişlerdir.

Bu hadîsten maksad şudur: Aşûre günü orucu vâcib değildir. Maksad bu olunca bu hadîs, Aşûre günü orucunun fazîletine âit olup, bundan sonra gelen Ebû Katâde (Radıyallâhü anh)'ın hadîsine ve benzerî hadîslere ters düşmez.

El-Hâfız, el-Fetih'te: Aşûre günü orucu hakkında gelen hadîslerin tümünden alınan sonuç şudur: Bu günün orucu için emir verildiğinde ilk zaman vâcib idi. Sonra bu emir te'kid edildi. Daha sonra ilân yapılmak sûretiyle verilen emir daha da kuvvetlendirildi. Daha sonra verilen bir emirle o gün oruç tutmamış olanların, günün kalan kısmını oruçlu geçirmeleri ve emzikli kadınların çocuklarını o gün akşama kadar emzirmemeleri buyurulmakla önemi daha da arttırıldı. En son Ramazan orucu farz kılınınca Aşûre günü orucu terkedildi. Ama müstehablığının terkedilmediği biliniyordu. Şu halde terkedilen şey, Aşûre orucunun vâcibliğidir, şiddetli müstehablığı değildir. Bâzı âlimler: Onun şiddetli müstehablığı terkedilmiş, normal müstehablığı kalmış, demişlerse de bu görüşün zayıflığı açıktır. Bilâkis müstehablığının şiddeti bâkidir. Hele Peygamber (Sallal-

lahü Aleyhi ve Sellem)'in vefâtına kadar bu oruca verilen önemin devam etmesi ve Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in :

«Eğer yaşayacak olursam gelecek yıl dokuzuncu ve onuncu gün oruç tutacağım.» buyurması ve Aşûre orucunun bir yıllık günahlara kefâret olduğunu bildirmekle müslümanları teşvik buyurması, bunun müstehablığının şiddet derecesinin devamına açık delildir, demiştir.

١٧٣٨ — حدثنا أحمد بن عبدة . أنبأنا حماد بن زيد . ثنا غيلان بن جرير ، عن عبد الله بن معبد الزماني ، عن أبي قتادة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « صيام يوم عاشوراء ، إني أحتسب على الله أن يكفر السنة التي قبله » .

TERCEMESİ

1738) "... Ebû Katâde *(Radıyallâhü anh)*'den rivâyet edildiğine göre; Resûlullah *(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)* şöyle buyurdu, demiştir :

«Allah'ın, Aşûre günü orucuyla ondan önceki yıl(ın günahların)ı bağışlamasını şüphesiz umarım.»"

İZAHI

Müslim, Tirmizî, Nesaî ve Ahmed de bunu rivâyet etmişlerdir.

Tuhfe yazarı şöyle der : Nevevî : Hadîsten maksad, küçük günahların bağışlanmasıdır. Eğer küçük günahlar yoksa, büyük günahların hafifletilmesi umulur. O da yoksa dereceler yükseltilir, demiştir. Kadı Iyâz da : Ehl-i Sünnetin mezhebi budur. Büyük günahlara gelince; Onlar ya makbul tevbe ile veyâ Allah'ın rahmeti ile bağışlanır, demiştir.

(٤٢) باب صيام يوم الاثنين والخميس

42 — PAZARTESİ VE PERŞEMBE GÜNLERİ ORUCU BÂBI

١٧٣٩ — حدثنا هشام بن عمار . ثنا يحيى بن حمزة . حدثني ثور بن يزيد ، عن خالد بن معدان ، عن ربيعة بن الغاز ؛ أنه سأل عائشة عن صيام رسول الله ﷺ فقالت : كان يتحرى صيام الاثنين والخميس .

TERCEMESİ

1739) "... Rebîa bin el-Ğaz (19)'dan rivâyet edildiğine göre:

Kendisi Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in (nâfile) oruç durumunu Âişe (Radıyallâhü anhâ)'ya sormuş, Âişe (Radıyallâhü anhâ) da:

O, Pazartesi ve Perşembe (günleri) **orucunu öncelikle arzulardı, demiştir."**

١٧٤٠ — حدّثنا العَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ العَظِيمِ العَنْبَرِيُّ . ثنا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ رِفَاعَةَ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَصُومُ الِاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسَ . فَقِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّكَ تَصُومُ الِاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسَ ! فَقَالَ « إِنَّ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ يَغْفِرُ اللهُ فِيهِمَا لِكُلِّ مُسْلِمٍ . إِلَّا مُتَهَاجِرَيْنِ . يَقُولُ : دَعْهُمَا حَتَّى يَصْطَلِحَا » .

فى الزوائد : إسناده صحيح، غريب . ومحمد بن رفاعة ذكره ابن حبان فى الثقات، تفرّد بالرواية عنه الضحاك ابن مخلد . وباقى رجال إسناده على شرط الشيخين . وله شاهد من حديث أسامة بن زيد ، رواه أبو داود والنسائىّ . وروى الترمذىّ بعضه فى الجامع ، وقال : حسن غريب .

TERCEMESİ

1740) "... Ebû Hüreyre *(Radıyallâhü anh)*'den; Şöyle demiştir:

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **Pazartesi ve Perşembe** (günleri) **oruç tutardı. Kendisine:**

Yâ Resûlallah! Sen Pazartesi ve Perşembe oruç tutarsın, diye hikmeti soruldu. O buyurdu ki:

«Pazartesi ve Perşembe günleri Allah Teâlâ her müslümanı mağfiret eyler. Küs olanlar müstesnâ. Allah: 'Küs olan bu iki kişi barışıncaya kadar onları bırak' buyurur.»"

Not: Zevâid'de şöyle denilmiştir: Bunun senedi sahih - garibtir. Râvi Muhammed bin Rifâa'yı İbn-i Hibbân sıkâlar arasında zikretmiştir. Ondan yalnız Dahhâk bin Mahled rivâyet etmiştir. Senedin kalan râvileri Buhârî ve Müslim'in şartı üzerinedirler. Ebû Dâvûd ve Nesaî'nin rivâyet ettikleri Üsâme bin Zeyd'in hadisi, bu hadîs için şâhid durumundadır. Tirmizî de bu hadisin bir parçasını kendi süneninde rivâyet ederek hasen - garîb olduğunu söylemiştir.

---

(19) Rebîa bin el-Ğaz veyâ bin Amr yâhut bin el-Hars el-Cürsî ed-Dımışkî Fıkıhçıdır. Âişe (R.A.) ve Ebû Hüreyre (R.A.)'den rivâyet etmiştir. Kendisinden de Hâlid bin Ma'dân ve Atiyye bin Kays rivâyet etmişlerdir. Dârekutnî onu sıkâ saymıştır. Dört sünen sahipleri onun rivâyetlerini almışlardır. İbn-i Sa'd'ın dediğine göre hicretin 74'ncü yılı Râhıt karışıklığı günü katledilmiştir. (Hulâsa: 116)

İ Z A H I

Pazartesi ve Perşembe günleri orucunun fazîletine âit ilk hadîsi Tirmizî de rivâyet etmiştir.

Bu hadîste geçen Taharrî: En liyakatlısını ve en uygununu taleb etmektir. Bir kavle göre sevap istemek ve bir şeyi normalin üstünde bir iştiyakla taleb etmektir.

İkinci hadîs, Zevâid türünden olup Dârimî tarafından da rivâyet edilmiştir. Notta işâret edildiği gibi Tirmizî de bunun bir kısmını rivâyet etmiştir. Tirmizî'deki merfu' rivâyet şöyledir:

تُعْرَضُ الْاَعْمَالُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ فَأُحِبُّ اَنْ يُعْرَضَ عَمَلِى وَاَنَا صَائِمٌ.

= «**Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) **buyurdu ki:**
«**Ameller, Pazartesi ve Perşembe günleri** (Allah'a) **arzedilir. Ben, oruçlu iken amelimin arzedilmesini severim.**»

Sindi: Amellerin bu iki günde Allah'a arzedildiği hadislerle sâbittir. Bana öyle geliyor ki; Ameller arzedildiği zaman Allah müslümanlara mağfiret eyler. Bu mağfiretten, meşru' bir neden yokken birbirine küs olan kişiler istifâde edemezler. Din uğrunda veyâ âile fertlerinin te'dibi için küs kalmak câizdir. Böyle bir nedene dayalı olarak başkasına küsenler o mağfiretten yararlanırlar.

Küs olanlar hakkında Allah Teâlâ: «**Bunları barışıncaya kadar bırak**» buyurur. Allah'ın muhâtabı amelleri arz eden melek olabilir. Bu takdirde «... **bırak**» emrinden maksad, onların amellerini arzetmemektir. Şöyle de olabilir: Allah birisine mağfiret eylediği zaman melek Onun hatâlarını örter veyâ defterinden siler. Bu ihtimâle göre «... **bırak**» emrinden maksad, böylelerin günahlarını örtme veyâ silme işini bırak demektir, demiştir.

Bu hadîs için şâhit durumunda olan ve Ebû Dâvûd ile Nesaî'nin rivâyet ettikleri Üsâme bin Zeyd'in hadîsi meâlen şöyledir:

"**Bir yolculukta Üsâme bin Zeyd, Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı. Beraberinde yolculuk eden mevlâsı kendisine: Sen çok yaşlı olduğun halde niye Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutuyorsun, demiş; kendisi de: Peygamber** (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı. Kendisine bunun sebebi soruldu. O buyurdu ki:

«Kulların amelleri Pazartesi ve Perşembe günleri Allah'a arzedilir.» demiştir."

Mezkûr hadîsler, amellerin sabah akşam yükseltildiğine dâir hadîse ters düşmez. Çünkü yükseltilmek ve arzedilmek ayrı şeylerdir. Kezâ amellerin Ş â b a n ayında yükseltildiğine veyâ arzedildiğine dâir hadîslere de ters düşmez. Çünkü haftalık amellerin mezkûr günlerde ve yıllık amellerin Ş â b a n ayında toplu halde arzedilmesi mümkündür.

SÜNEN-İ İBN-İ MÂCE'nin Dördüncü Cildi Burada Bitti.
SÜNEN-İ İBN-İ MÂCE'nin Beşinci Cildi **«Eşhur-i Hurum Orucu Bâbı»** ile başlayacaktır.

KİTABIN SAHİFELERİNE GÖRE MEVZULARIN MÜCMEL FİHRİSTİ

Bab No.	Hadîs No.	Hadîsin Râvisi	Sahife No.